

Mikko Kiiski

Liikesalaisuuden loukkaus ja väärinkäyttö

Oikeudellinen tutkimus
suojaavan sääntelyn
tarkoituksenmukaisuudesta ja
rikosvastuun toteutumisesta

MIKKO KIISKI

Liikesalaisuuden loukkaus ja väärinkäyttö
– Oikeudellinen tutkimus suojaavan sääntelyn
tarkoituksenmukaisuudesta ja rikosvastuun toteutumisesta

Akateeminen väitöskirja,
joka Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston Fellman-luentosalissa
maaliskuun 28. päivänä 2025 kello 12.

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2025

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta

Väitöskirjan ohjaajat:

Professori Minna Kimpimäki, Lapin yliopisto
Työelämäprofessori Kai Kotiranta, Lapin yliopisto
Yliopistonlehtori Anssi Kärki, Lapin yliopisto

Väitöskirjan esitarkastajat:

Emeritusprofessori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto
Yliopistonlehtori, dosentti Heli Korkka-Knuts, Helsingin yliopisto

Vastaväittäjä:

Emeritusprofessori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto

© Lapin yliopisto, Mikko Kiiski

Taitto: Minna Komppa, Taittotalo PrintOne

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 398

ISBN 978-952-337-471-3
ISSN 1796-6310

Sähköisen väitöskirjan pysyvä osoite:
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-471-3>

TIIVISTELMÄ

Mikko Kiiski

Liikesalaisuuden loukkaus ja väärinkäyttö – Oikeudellinen tutkimus suojaavan sääntelyn tarkoituksenmukaisuudesta ja rikosvastuun toteutumisesta

Rovaniemi, Lapin yliopisto 2025, 325 sivua

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 398

ISBN 978-952-337-471-3

ISSN 1796-6310

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella rikoslain (19.12.1889/39) 30 luvun (24.8.1990/769) 4–6 §:n mukaisten yritysvakoilua, yrityssalaisuuden rikkomista ja yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevien tunnusmerkistöjen sisältöä ja muutostarpeita. Liikesalaisuuden oikeudellinen suojajärjestelmä rakentuu myös yksityisoikeudellisista keinoista ja oikeustaloustieteellisistä tavoitteista, joten kysymyksenasetteluun on syytä lisätä täydentävä näkökulma lainopillisen tarkastelun lisäksi.

Tutkimuksessa omaksuttu tutkimusongelma voidaan kuvata seuraavasti. Liikesalaisuus on monimutkainen ja monisyinen oikeudellinen sekä taloudellinen kokonaisuus. Tiedon määrä ja sen merkitys liiketoiminnassa sekä kilpailuetuna ovat kasvaneet. Globalisaatio ja digitalisaatio vaikuttavat tiedon liikkumiseen yritysten sekä ihmisten välillä. Liikesalaisuuteen liittyvää sääntelyä on kehitetty EU:ssa ja kansallisesti terveen taloudellisen kilpailun tukemiseksi. Talousrikollisuuden määrä on kasvanut tilastojen mukaan. Edellä mainitut tekijät eivät ole kuitenkaan vaikuttaneet liikesalaisuuden väärinkäytöstä johtuvien rikos- tai yksityisoikeudellisten prosessien määrään. Keskeinen kysymys on, johtuuko tämä yhtälö liikesalaisuusääntelyn painotuksista tai puutteista.

Tutkimuksessa esitetään kolme tutkimuskysymystä: (1) onko liikesalaisuutta suojaava rikos- ja yksityisoikeudellinen sääntely tarkoituksenmukaista suhteessa suojattavan intressin tärkeyteen ja kuinka hyvin sääntely vastaa talousteoriassa esitettyjä lähtökohtia liikesalaisuuden suojan tarkoituksenmukaisesta sääntelystä, (2) miten rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tosiasiallista soveltamisalaa tulisi tulkita suhteessa rikosvastuun aktualisoitumiseen ja mitkä tekijät vaikuttavat rikosvastuuseen sekä (3) miten liikesalaisuuksia suojaavaa lainsäädäntöä tulisi kehittää *de lege ferenda* suojan ja sanktiovarmuuden tehostamiseksi?

Tutkimuksen päätutkimusmenetelmä on oikeusdogmatiikka eli lainoppi. Sääntelyn tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa tutkimuskysymyksiä on lähestytty oikeustaloustieteen metodein. Tutkimuksessa esitetään lisäksi kannanottoja *de lege*

ferenda, joten tutkimus voidaan lukea *de lege ferenda* -tutkimukseksi. Tutkimuskysymyksiä selvitetessä lähtökohtana on aihepiiriä koskeva lainsäädäntö. Lain ohella keskeisessä asemassa ovat lainvalmisteluasiakirjat, aihetta koskeva oikeuskirjallisuus sekä tuomioistuinratkaisut. Lisäksi tutkimuksessa on hyödynnetty empiiristä oikeustutkimusta suorittamalla asiantuntijahaastatteluja. Empiiristä aineistoa koskeva tutkimusmetodi on kvalitatiivinen.

Tutkimuksen perusteella arvioidaan, että liikesalaisuuden oikeudellinen suojajärjestelmä on Suomessa teoreettisesti kattava. Liikesalaisuuslain säätäminen on lisännyt yksityisoikeudellisia oikeussuojakeinoja (LSL 8–11 §). Keinot ovat jääneet teoreettisiksi lähinnä sen takia, että oikeuskäytäntöä ei ole vielä olemassa liikesalaisuuslain nojalla vaadituista korvaus- tai kieltovaatimuksista ja niiden soveltamisesta. Taloustieteisiin liitetyn tehokkuustavoitteen kannalta merkittävä tutkimushavainto puolestaan on se, että liikesalaisuussääntely ei vastaa kaikin osin talousteoriassa esitettyjä lähtökohtia tarkoituksenmukaisesta sääntelystä. Monimutkaisen oikeudellisen ilmiön systematisointi ja sääntelyn järjestäminen ristiriidattomaksi järjestelmäksi vaikuttaa jääneen osin tavoitteen asteelle. Johtopäätös tukee kokonaisuutena havaintoa siitä, että rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskevaan rikosprosessiin liittyvä reaali maailman oikeudenkäyttö, talousrikosnormien ja avoimien tunnusmerkistöjen soveltaminen sekä taloudellisen toiminnan sääntelyn monimutkaisuus ja kiintopisteiden löytämisen sekä yhteensovittamisen vaikeus näyttäytyvät osin ongelmallisina.

Tutkimuksen perusteella voidaan argumentoida, että tosiasiallinen rangaistavuuden ja soveltamisen ala yrityssalaisuusrikoksissa on kapea. Rikosprosessissa liikesalaisuuden ilmaisemisen jälkiteon eli rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön selvittäminen jää vähäiseksi ja säännöksen soveltaminen on käytännössä ongelmallista. Lisäksi tutkimuksessa on selvitetty useita rikosvastuun aktualisoitumista heikentäviä tekijöitä, ja yrityssalaisuusrikossäännösten soveltaminen käytännössä on osoittautunut ongelmalliseksi sekä epäyhtenäiseksi. Rikosoikeudelliseen sääntelyyn ja rangaistusuhkaan liittyvät kehitystarpeet koskevat törkeän tekemuodon säätämistä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin, rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön yrityksen rangaistavuutta sekä rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamista. *De lege ferenda* perustelluin vaihtoehto olisi laajentaa oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisala koskemaan rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomista ja rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännökseen tulisi lisätä rikoksen yritys rangaistavaksi. Lisäksi liikesalaisuuden suojan ja sääntelyn kehittämiseksi *de lege ferenda* perusteltua olisi yhdenmukaistaa työ- tai palvelussuhteen jälkeistä aikaa koskeva sääntely. Rikoslain 30 luvun 5 §:n 2 momentin mukainen kahden vuoden sääntö tulisi huomioida myös liikesalaisuuslain 4 §:n sekä työsopimuslain 3 luvun 4 §:n yhteydessä.

ABSTRACT

Mikko Kiiski

Violation and misuse of trade secrets – Legal study into the appropriateness of protective regulation and the realisation of criminal liability

Rovaniemi, University of Lapland 2025, 325 pages

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 398

ISBN 978-952-337-471-3

ISSN 1796-6310

The study aims to examine the content of and the need to redefine the characteristics concerning business espionage, violation of a business secret, and misuse of a business secret as provided in Chapter 30 (24 Aug 1990/769), sections 4–6 of the Criminal Code (19 Dec 1889/39). As the legal system of protecting trade secrets also builds on the instruments of civil law and the objectives of law and economics, another viewpoint is to be added to the problem setting to supplement the legal examination.

The research problem can be described as follows. A trade secret forms a complex and multidimensional legal and economic whole. The amount and importance of information in business and as a competitive edge have increased. Globalisation and digitalisation affect the transfer of information between businesses and people. Regulation on trade secrets has been developed on the EU and national levels to support healthy economic competition. According to statistics, financial crime has increased. However, the mentioned issues have not affected the number of criminal or civil proceedings resulting from the misuse of trade secrets. The key question is whether this is due to the focal points or deficiencies of trade secret regulation.

The study addresses the following three research questions: (1) Is the criminal and civil regulation protecting trade secrets appropriate in relation to the importance of the protected interests and to what extent does the regulation correspond to the principles of economic theory in terms of the appropriate regulation of trade secret protection? (2) How should the actual application area of business secret crimes stated in Chapter 30 of the Criminal Code be interpreted in terms of the realisation of criminal liability and what factors affect this liability? (3) How should legislation be developed *de lege ferenda* to enhance trade secret protection and the certainty of sanctions?

The main research method used in this study is legal dogmatics. In assessing the appropriateness of regulation, the research questions have been approached through the methods of law and economics. The study also presents statements *de lege ferenda*, on which basis it can be regarded as research *de lege ferenda*. Addressing the research questions starts from relevant legislation. Besides the law, the study builds on legislative drafting documents, the relevant legal literature, and court decisions. In addition, empirical legal research has been conducted in the form of expert interviews. The empirical material has been analysed qualitatively.

Based on the research, the legal system of protecting trade secrets is theoretically comprehensive in Finland. The Trade Secrets Act has increased civil law-based legal protection methods (sections 8–11 of the Act). The nature of the methods remains theoretical mainly because there is no legal practice yet regarding compensation or injunction claims made on the basis of the Act. In view of economics-related efficiency requirements, an important research discovery is that trade secret regulation does not fully correspond with the principles of economic theory in terms of appropriate regulation. To some extent, systemising the complex legal phenomenon and arranging the relevant regulation into a nonconflicting system appear to remain an objective still to be reached. On the whole, the conclusion supports the observation that there are some problems involved in (1) real-life adjudication related to the criminal procedure concerning business secret crimes set forth in Chapter 30 of the Criminal Code, (2) the application of business secret crime norms and open constituent elements, (3) the complexity of regulating economic activity, and (4) the difficulty of finding and reconciling points of reference.

Based on the study, it can be argued that the actual area of punishability and application is narrow in business secret crimes. In criminal procedure, the clarification of the subsequent act of disclosing a trade secret, that is, the misuse of a business secret set forth in Chapter 30, section 6 of the Criminal Code, remains insufficient and the application of the provision is problematic in practice. Furthermore, the study has revealed a number of factors compromising the actualisation of criminal liability, and the practical application of the provisions on business secret crimes has proved problematic and incoherent. The development needs related to criminal regulation and the threat of punishment are as follows: (1) including the concept of aggravated offence in the provisions concerning business secret crimes set forth in Chapter 30, sections 4–6 of the Criminal Code, (2) making it punishable to attempt the misuse of a business secret in Chapter 30, section 6 of the Criminal Code, and (3) expanding the area of application of a legal person's criminal liability in Chapter 9 of the Criminal Code. The justified option *de lege ferenda* would be to expand the area of application of a legal person's criminal liability to concern the violation of a business secret provided in Chapter 30, section 5 of the Criminal Code. The justified option *de lege ferenda* would be to make it punishable to attempt the misuse of a business secret in Chapter 30, section 6 of the Criminal Code.

Additionally, to develop the protection and regulation of trade secrets, the justified option *de lege ferenda* would be to streamline regulation concerning the time after an employment relationship has ended. The two-year rule set forth in Chapter 30, section 5, subsection 2 of the Criminal Code should also be addressed in section 4 of the Trade Secrets Act and in Chapter 3, section 4 of the Employment Contracts Act.

ESIPUHE

Olen työskennellyt tutkinnanjohtajana ja tutkijana poliisin talousrikostutkintayksiköissä sekä talousrikostutkinnan valtakunnallisesta kehittämisestä vastaavana tahona. Pidän siksi luontevana, että teen juuri talousrikollisuutta koskevan väitöskirjan. Lähtökohtaisesti rikos- ja prosessioikeuden yleisluonteinen tuntemus riittää rikostutkijalle useimmissa rikoslajeissa, mutta talousrikostutkinnan osaamisvaatimukset ovat erilaiset laajuudeltaan ja syvyydeltään. Yrityssalaisuusrikokset ovat erinomainen esimerkki edellä mainitusta vaatimuksesta.

Tutkimusmatkani aikana minulle kirkastui liikesalaisuuksien monimutkainen ja -ulotteinen luonne, jossa korostuvat oikeudelliset, sosiaaliset ja taloudelliset näkökulmat. Edellä mainittu saattaa myös indikoida, miksi vain harvat ovat tähän mennessä kohdistaneet laajempaa huomiota tutkimusaiheeseen. Lisäksi voin todeta, että tutkimusongelman selvittämiseksi tehdyt metodi- ja muut tutkimukselliset valinnat eivät olleet yksinkertaisimmat tai helpoimmat. Toisaalta tämä lähtökohta tarjosi erinomaisen mahdollisuuden haastaa itseään, oppia uutta ja tehdä relevanttia tutkimusta mielekkästä aiheesta. Edellä mainittuja mahdollisuuksia yhdistettynä ajoitettiin vuoristoratamaisiin tunteisiin ja vaikeuksiin tämä tutkimusmatka tarjosikin, erityisesti huomioiden väitöskirjan valmistumisen täysipainoisen työskentelyn ohessa. Todennäköisyyksien vastaiseksi työvoitoksikin kuulin väitöskirjan valmistumista luonnehdittavan ja tätä kannanottoa voidaan pitää hyvin tarkkanäköisenä ja perusteltuna. Työvoitto on kuitenkin voitto ja siitä voi olla nöyrästi ylpeä.

Vaikka kyse on isosta henkilökohtaisesta työstä, väitöskirja ei valmistunut luonnollisesti vain omilla ansioilla. Erityiset kiitokset haluan osoittaa perheelleni Tuulille, Mikaelille ja Benjaminille henkisestä tuesta, ajankäytön mahdollistamisesta ja konkreettisesta avusta. Heiltä löytyivät myös tehokkaimmat ja päättäväisimmät keinot saada tutkija hetkeksi irtautumaan tutkimuksen teosta. Työnantajinani tutkimusaikana toimineet Keskusrikospoliisi ja Poliisihallitus suhtautuivat väitöstutkimukseen positiivisesti ja tukevasti, joka edesauttoi tutkimusprosessia muun muassa tutkimusluvan myöntämisen muodossa. Itse tutkimustyön substanssin kohdalla isoin kiitos kuuluu pääohjaajalleni, rikosoikeuden professori Minna Kimpimäelle. Hänen aktiivinen, kärsivällinen ja yksityiskohtaisen kriittinen ohjausote loi edellytykset työn etenemiselle ja sen laadun kehittymiselle. Lisäksi ohjaajina toimineet työelämäprofessori Kai Kotiranta ja yliopistonlehtori Anssi Kärki ansaitsevat kiitokset vastapainon, maanläheisen ja asiantuntevan otteen tuomisesta ohjausprosessiin. Haluan myös kiittää esitarkastajina toimineita emeritusprofessori Matti Tolvasta

ja yliopistonlehtori, dosentti Heli Korkka-Knutsia tarkkanäköisestä, kriittisestä ja rakentavasta esitarkastuslausunnosta, joka edesauttoi väitöskirjan laadun ja ajatteluni kehittymistä. Professori Kaijus Ervasti puolestaan antoi tärkeän ja arvokkaan näkemyksensä tutkimuksestani puolivälintarkastuksessa ja viitoitti tietäni eteenpäin metodivalintojen osalta. Kiitos myös Heltin stipendirahastosäätiölle tutkimukseen myönnetystä apurahasta. Arvostus ja kiitos kuuluu myös tutkimukseen osallistuneille haastateltaville ja väitöskäsikirjoitusta lukeneille. Antamanne panos, aika ja mielenkiintoiset keskustelut liikesalaisuudesta olivat tärkeitä tekijöitä prosessissa. Erikseen haluan kiittää tärkeästä ja asiantuntevasta palautteesta tutkimustyön loppumetreillä dosentti, OTT Jarmo Koistista ja asianajaja Tom Vapaavuorta.

Helsingissä 6.1.2025

Mikko Kiiski

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ	III
ABSTRACT	V
ESIPUHE	VIII
SISÄLLYSLUETTELO	X
KUVIOT JA TAULUKOT	XVII
LYHENTEET	XVIII
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tarve ja merkitys	1
1.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	6
1.2.1 Tutkimukselliset väitteet tutkimusongelman taustalla	6
1.2.2 Tutkimuskysymykset	7
1.3 Tutkimuksen rakenne ja keskeiset rajaukset	9
1.3.1 Tekstin rakenne	9
1.3.2 Rajaukset	10
1.4 Tutkimusmetodit ja teoreettinen viitekehys	12
1.4.1 Metodisista lähtökohdista	12
1.4.2 Lainoppi ja rikoslainoppi – systematisointia ja oikeudellista tulkintaa	14
1.4.3 Sääntelyteoreettinen lähestymistapa ja sääntelyteoria	16
1.4.4 Oikeustaloustiede	18
1.4.5 Rikostaloustiede ja hyöty-haitta -näkökulma	19
1.4.6 Rationaalisen valinnan teoria	21
1.4.7 Coasen teoreema, transaktio- ja muut kustannukset ja ulkoisvaikutukset	23
1.4.8 Responsiivinen älykäs sääntely	25
1.4.9 Laadullinen tutkimus ja empiirinen oikeustutkimus	27
1.4.10 Metodien keskinäinen suhde ja erityispiirteet sekä oikeuslähdeopilliset rajoitteet	29
1.5 Tutkimuksen asemointi oikeustieteissä ja lähteet sekä aiempi tutkimus	32
1.5.1 Tutkimuksen yhteydet eri oikeudenaloille	32
1.5.2 Keskeiset tutkimuksen lähteet ja aiempi tutkimus	34

2	LIIKESALAISSUUS KÄSITTEENÄ JA SÄÄNTELYN KOHTEENA	38
2.1	Liikesalaisuuden ulottuvuudet ja sääntelysuojaan vaikuttavat seikat	38
2.1.1	Liikesalaisuudesta yleisesti	38
2.1.2	Liikesalaisuus vai patentti	41
2.2	Liikesalaisuusdirektiivin käyttöönotto – tavoitteena EU:n alueella yhtenäinen menettely arvokkaan tiedon tai hyödykkeen käsittelyssä ja suojaamisessa	44
2.2.1	Liikesalaisuusdirektiivistä ilmenevät taustaintressit ja normipohjan yleiskuvaus	44
2.2.2	Whistleblowing	47
2.3	Liikesalaisuuslaki	50
2.3.1	Normipohjan yleiskuvaus ja oikeudeton menettely	50
2.3.2	Kansalliset lisäykset sääntelyyn ja muu olennainen sääntely	52
2.4	Liikesalaisuuden salassapito, arvon määrittely ja suojaamistoimet	53
2.4.1	Yleisesti liikesalaisuudesta ja legaalimääritelmästä (LSL 2 §)	53
2.4.2	Tyypillisiä teknisiä ja taloudellisia liikesalaisuuksia	56
2.4.3	Tiedon salaisuus (LSL 2 §:n 1 a kohta)	60
2.4.4	Tiedon taloudellinen arvo eli salassapitointressi (LSL 2 §:n 1 b kohta)	63
2.4.5	Tiedon tosiasiallinen salassapito (LSL 2 §:n 1 c kohta)	66
2.4.6	Yleisluonteisia huomioita LSL 2 §:n salassapidon riittävydestä sekä salassapitointressistä	70
2.4.7	Ammattitaidon ja kokemuksen merkityksen arviointi	73
2.5	TSL:n lojaliteettivelvoite sekä työnantajan ja työntekijän suhteen luottamushyödykkeen, keskinäisten sopimusten ja yhteistoiminnan arviointi	76
2.5.1	TSL:n velvoitteet	76
2.5.2	Kilpailukieltosopimus	79
2.5.3	Työntekijän salassapitovelvollisuus	80
2.6	Korvausvastuun muodot liikesalaisuuden loukkaustilanteessa – LSL:n oikeussuojakeinojen ja vahingonkorvauksen analysointi	84
2.6.1	Liikesalaisuuslaissa säädetty monipuoliset oikeussuojakeinot	84
2.6.2	Kieltomääräykset (LSL 8 §)	86
2.6.3	Väliaikaiset yksityisoikeudelliset turvaamistoimet (LSL 9 §)	88
2.6.4	LSL:n käyttökorvaus (10 §)	90
2.6.5	LSL:n hyvitys (11 §)	92
2.6.6	Vahingonkorvaus	93
2.6.7	Vahingonkorvauksen määrää ja arviointia koskevat kysymykset	94
2.7	Liikesalaisuussääntelyn taloustieteellisten ulottuvuuksien analysointi	98
2.7.1	Taloustieteellisesti relevantit kysymyksenasettelut	98
2.7.2	Oikeuksien määrittely liikesalaisuuden luonne ja ominaisuudet huomioiden	99
2.7.3	Vapaamatkustajaongelma	100

2.7.4	Tiedon vapaata luovuttamista koskevat kysymykset.....	101
2.7.5	Coasen teoreeman suhde tiedon salaamiseen sekä oikeuksien selkeyteen.....	103
2.7.6	Kysymyksenasetteluja koskevat kannanotot.....	103
2.7.7	Johtopäätökset taloustieteellisestä analyysistä.....	106
2.8	Yhteenvedo liiketalouden yksityisoikeudellisesta suojasta.....	108
2.8.1	Liiketalouden normeista.....	108
2.8.2	Moninaiset yksityisoikeudelliset suojakeinot.....	109
2.8.3	Huomioita sääntelyn painotuksista.....	110

3 LIIKETALOUDEN RIKOSOIKEUDELLINEN SUOJA JA SÄÄNTELY..... 111

3.1	Rikosoikeutta ja -prosessia, talousrikosoikeutta sekä rikoslain 30 luvun yrittäjärikoksia koskevat yleiset seikat ja periaatteet.....	111
3.1.1	Rikosoikeudellisista lähtökohdista yleisesti.....	111
3.1.2	Rangaistusteorioiden ja niiden merkitys rikosoikeudellisen järjestelmän perustana	112
3.1.3	Talousrikosoikeus, yleisten oppien merkitys ja ominaispiirteet – ilmiöstä vakiintuneeksi oikeudenalaksi.....	114
3.1.4	Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja muut olennaiset periaatteet.....	117
3.2	Rikoslain 30 luvun yrittäjärikostunnusmerkistöjen avoimuus ja tunnusmerkistöjen tulkinta.....	118
3.2.1	Avoimen rangaistustekniikan käyttö yrittäjärikoksissa sekä sitä koskevat huomiot ja ehdot.....	118
3.2.2	Yrittäjärikostunnusmerkistöjen ongelmallisuus laillisuusperiaatteen kannalta.....	120
3.3	Yrittäjärikokset ja niitä koskevat erityispiirteet (RL 30:4–6).....	122
3.3.1	Tunnusmerkistöjen erityispiirteet ja soveltamisala.....	122
3.3.2	Rikosprosessin etu sekä hyöty liiketalouden haltijalle	124
3.3.3	Syyteoikeus ja erittäin tärkeä yleinen etu.....	125
3.4	Yrittäjärikoksen rikkominen (RL 30:5).....	127
3.4.1	Normikuvaus ja säännöksen tunnusmerkit	127
3.4.2	Yrittäjärikoksen rikkominen säännöstä koskevat kysymykset ja liiketalouden laatu.....	129
3.4.3	Luottamussuhde.....	132
3.4.4	Yleisluonteisia havaintoja oikeudettomuudesta ilmaisusta tai käytöstä ja tekotavoista	136
3.4.5	Oikeudeton ilmaisu.....	138
3.4.6	Oikeudeton käyttö.....	140
3.4.7	Oikeudettoman käytön osoittaminen ja sitä koskevat todistelukysymykset sekä huomiot	142

3.4.8	Taloudellinen hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus	145
3.4.9	Yrityksen asteelle jääneen teon arviointi.....	146
3.5	Yrityssalaisuuden väärinkäyttö (RL 30:6).....	149
3.5.1	Normikuvaus ja säännöksen tunnusmerkit	149
3.5.2	Oikeudeton käyttö elinkeinotoiminnassa tai hyötymistarkoituksessa ja toiselle kuuluvan liikesalaisuuden ilmaiseminen	150
3.5.3	Liikesalaisuustieto on aiemmin saatu tai ilmaistu rikoslaissa rangaistavalla teolla, esirikosvaatimus.....	154
3.5.4	Esirikoksen arviointia koskevat erityiskysymykset	156
3.6	Yritysvakoilu (RL 30:4).....	159
3.6.1	Normikuvaus ja säännöksen tunnusmerkit	159
3.6.2	Yleisluonteisia havaintoja yritysvakoilusäännöksestä ja esiintyvyydestä.....	160
3.6.3	Säännöksen ensimmäinen tunnusmerkki, tekijä hankkii oikeudettomasti tiedon toiselle kuuluvasta liikesalaisuudesta ja tekijäpiiriä koskeva tarkastelu	162
3.6.4	Oikeudettomuuden arviointi ja sitä koskevat kysymykset sekä seikat.....	164
3.6.5	Säännöksen toinen tunnusmerkki, tekijän tarkoituksena on oikeudettomasti ilmaista tai käyttää tällaista salaisuutta.....	167
3.6.6	Säännöksen kolmas tunnusmerkki, liikesalaisuustiedon hankkiminen laissa luetellulla tavalla eli tekotapa.....	169
3.7	Salassapitorikokset (RL 38:1–2).....	170
3.7.1	Normikuvaus ja säännöksen tunnusmerkit sekä yleisluonteisia havaintoja säännöksen soveltamisesta.....	170
3.7.2	Säädetty salassapitovelvollisuus tai viranomaisen määräys.....	172
3.7.3	Tekijän asemansa perusteella saama salassa pidettävä tieto.....	173
3.7.4	Salassa pidettävän seikan tai tiedon paljastaminen tai hyödyntäminen.....	174
3.8	Tahallisuustekijöiden arviointi yrityssalaisuusrikoksissa.....	176
3.8.1	Tahallisuuden arviointi ja tunnusmerkit talousrikoksissa yleisesti.....	176
3.8.2	Olosuhdetahallisuudesta yleisesti.....	179
3.8.3	Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksiin sovellettava olosuhdetahallisuus ja tahallisuutta ilmentävät seikat	181
3.8.4	Korotettu tahallisuusvaatimus ja sitä koskevat tunnusmerkit rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa.....	185
3.9	Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuu yrityssalaisuusrikoksissa.....	188
3.9.1	Oikeudelliset edellytykset ja tarkastelun lähtökohdat.....	188
3.9.2	Sääntelyyn kytkeytyvät taustaintressit rikoslain 30 luvun elinkeinorikoksissa	191
3.9.3	Oikeushenkilön puolesta tai hyväksi toimimisesta sekä samastamisvastuumallin soveltamisesta yrityssalaisuusrikoksissa (RL 9:3.1).....	192

3.9.4	Vastuun kohdentumista koskevat huomiot ja rajaukset rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa.....	195
3.9.5	Yhteisösakon määräämisen edellytyksistä ja mittaamisesta sekä rangaistusvastuun kehittamisestä.....	199
3.10	Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamukset yrityssalaisuusrikoksissa.....	201
3.10.1	Oikeudellinen perusta ja vallitsevat periaatteet.....	201
3.10.2	Liikesalaisuuden väärinkäyttö ja menettämisseuraamusten soveltaminen sekä vahingonkorvaus.....	205
3.10.3	Syy-yhteyden konkretisointi ja menettämisseuraamuksen määrän arviointia koskevat kysymykset sekä suhde vahingonkorvaukseen.....	208
3.10.4	Vakuustakavarikko ja konkreettiset pakkokeinot menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi.....	215
3.11	Prevention ja pelotevaikutuksen merkitys rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa.....	220
3.11.1	Peloteteoria ja rangaistusteoriat rikosoikeudellisen järjestelmän perustana.....	220
3.11.2	Rangaistusuhan ja pelotevaikutuksen merkitys liikesalaisuuksien väärinkäyttöön.....	222
3.11.3	Yrityssalaisuusrikoksia ja preventiota koskeva rikostaloustieteellinen katsantokanta.....	223
3.12	Yhteenvedo sekä keskeisiä johtopäätöksiä liikesalaisuuden rikosoikeudellisesta suojasta ja rikossäännöksistä.....	228
3.12.1	Olenaisia vaikutustekijöitä rikosvastuun aktualisoitumiseksi.....	228
3.12.2	Keskeiset havainnot rikossäännösten soveltamiskäytännöstä ja tätä koskeva suositus.....	232

4	RIKOSVASTUU, RANGAISTAVUUDEN ALA JA MUUT OIKEUSSUOJAKEINOT KÄYTÄNNÖSSÄ.....	235
4.1	LSL:n säätämisen vaikutukset, rikosvastuun aktualisoitumiseen vaikuttavat tekijät ja sääntelyn kehittämistarpeet.....	235
4.1.1	Teemahaastattelut.....	236
4.1.2	Aineiston analysointi ja analysoidun haastatteluaineiston havainnollistaminen.....	238
4.2	Liikesalaisuutta suojaava oikeudellinen järjestelmä.....	241
4.2.1	Liikesalaisuuslain käyttöönoton vaikutukset.....	241
4.2.2	Sääntelyn uudistamista ja yhteistyötä koskevat havainnot.....	243
4.2.3	Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan kohtuulliset suojaotoimet ja suhde liiketoiminnan mahdollistamiseen.....	245
4.2.4	Rikosprosessin kestoa ja kuluja koskevat riskit sekä muut uhkat.....	246

4.3	Rikosvastuun aktualisoitumista koskevat kysymykset ja käytännön seikat	248
4.3.1	Toimivaltuudet sekä pakkokeinojen puolustettava ja tarkoituksenmukainen käyttö todistelun hankkimisessa ja esitutkinnan turvaamisessa	248
4.3.2	Esitutkinnan laatuvaatimukset	250
4.3.3	Tahallisuutta koskevat vaikutustekijät	253
4.3.4	Oikeuskäytännön merkitys	254
4.4	Liikesalaisuutta suojaavan oikeudellisen järjestelmän kehittämistarpeet	255
4.4.1	Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännösten systematisointia koskevat seikat	255
4.4.2	Rangaistusseuraamukset ja rangaistuksen odotusarvoon vaikuttavat toimet yrityssalaisuusrikoksissa	256
4.4.3	Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamukset ja korvausvaatimukset	258
4.4.4	Yrityssalaisuusrikosten (RL 30:4–6) kvalifointiperusteiden ja törkeän tekomuodon arviointi	260
4.4.5	Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltaminen yrityssalaisuuden rikkomissäännöksessä	262
4.4.6	Liikesalaisuustiedon hyödyntäminen palvelussuhteen päättymisen jälkeisenä aikana ja sääntelyn yhtenäistäminen	263
4.4.7	Yritysvakoilusäännöksen systemaattinen tunnistaminen sekä soveltamisen edellytykset (RL 30:4)	264
4.5	Yhteenveto rikosvastuun aktualisoitumisesta empiirisen tiedonhankinnan valossa	266
5	PÄÄTELMÄT SEKÄ LEGE DE FERENDA -KANNANOTOT	267
5.1	Tutkimustuloksista ja tietoa-aineiston luotettavuudesta	267
5.2	Liikesalaisuussääntelyn tarkoituksenmukaisuus ja sääntelyn preventiovaikutus	268
5.2.1	Taloustieteiden lähtökohdat	268
5.2.2	Preventiota koskevat kannanotot	271
5.2.3	Kokoavat havainnot	274
5.3	Rikosoikeudellista sääntelyä, suojaa ja soveltamiskäytäntöä koskeva analyysi sekä huomiot	276
5.3.1	Liikesalaisuuden väärinkäytön seurauksena haettava oikeussuoja ja sitä koskevat tekijät	276
5.3.2	Yrityssalaisuusrikoksia koskevien säännösten ja avoimen rangaistustekniikan soveltamisen ongelmat	278
5.3.3	Epätasällisyyskieltoa koskeva ongelmallisuus ja rikosoikeussystemaattiset kysymykset rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa	281
5.3.4	Yrityssalaisuusrikoksia koskevat erityispiirteet ja kysymykset sekä rikosvastuuseen vaikuttavat tekijät	285

5.4	<i>De lege ferenda</i> -lainsäädäntösuositukset.....	287
5.4.1	Törkeän tekemuodon ja rangaistusseuraamusten uudelleen arviointi.....	288
5.4.2	Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentaminen.....	292
5.4.3	Yrityssalaisuuden väärinkäytön yrityksen säätäminen rangaistavaksi.....	296
5.4.4	Työntekijän liikesalaisuustiedon ajallisen kieltoulottuvuuden yhtenäistäminen lainsäädäntöön.....	300
5.5	Lopuksi.....	303
LÄHTEET		305
VIRALLISLÄHTEET		320
OIKEUSTAPAUKSET		322
LIITTEET		324

KUVIOT JA TAULUKOT

Kuvio 1.	Talousrikollisuuden kehitys Suomessa.....	5
Kuvio 2.	Tutkimuksen teoreettisia ja menetelmällisiä valintoja kuvaava kehys.....	32
Kuvio 3.	Liikesalaisuuden käsitteen ja A, B, C-kriteerit kuvaava kaavio.....	56
Kuvio 4.	Empiirisestä tietoaaineistosta esille nousevat olennaiset havainnot ja tekijät.....	241
Taulukko 1.	Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n mukaisten yrityssalaisuusrikosten määrän kehitys vuosina 2016–2023.....	4
Taulukko 2.	Responsiivista älykästä sääntelyä kuvaava sääntelykeinopyramidi.....	27
Taulukko 3.	Työntekijän salassapitovelvollisuuden kokonaisuus.....	81
Taulukko 4.	Yrityssalaisuusrikosten keskeisten tunnusmerkkien erot ja rikosoikeudelliset seuraamukset.....	124
Taulukko 5.	Rikoslain 30 luvun 5 §:n mukaisten yrityssalaisuuden rikkomisten erityispiirteet liikesalaisuuden laadun osalta vuosina 2016–2023.....	130
Taulukko 6.	Rikoslain 30 luvun 5 §:n mukaisten yrityssalaisuuden rikkomisten erityispiirteet tekijäpiirin osalta vuosina 2016–2023.....	136
Taulukko 7.	Rikoslain 30 luvun 5 §:n mukaisten yrityssalaisuuden rikkomisten erityispiirteet tekotapojen osalta vuosina 2016–2023.....	138
Taulukko 8.	Rikoslain 30 luvun 6 §:n mukaisen yrityssalaisuuden väärinkäytön erityispiirteet tekotapojen osalta vuosina 2016–2023.....	154
Taulukko 9.	Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n mukaisten yrityssalaisuusrikosten erityispiirteitä 2016–2023.....	233

LYHENTEET

EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuिन
ETL	Esitutkintalaki 805/2011
EU	Euroopan unioni
HE	Hallituksen esitys
Ilmoittajasuojelulaki (ISL)	Laki Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta 2022/1171
Julkisuuslaki	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 1999/621
KKO	Korkein oikeus
Liiketoimintakieltolaki	Laki liiketoimintakiellosta 1985/1059
Liikesalaisuusdirektiivi (LSDir)	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2016/943
LSL	Liikesalaisuuslaki 595/2018
OK	Oikeudenkäymiskaari 4/1734
OYL	Osakeyhtiölaki 624/2006
PKL	Pakkokeinolaki 806/2011
RL	Rikoslaki 1889/39
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997/689
SopMenL	Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa 1978/1061
TEM	Työ- ja elinkeinoministeriö
TSL	Työsopimuslaki 2001/55
VahL	Vahingonkorvauslaki 1974/412
YksitL	Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 2004/759

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tarve ja merkitys

Yhteiskunnassa ja liiketoimintaympäristössä tieto, tietopääoma sekä niiden merkitys ovat korostuneet huomattavasti 2000-luvulla. Yritysten ja henkilöstön aineellinen sekä aineeton tietopääoma muodostavat yrityksille merkittävän strategisen kilpailuvaltin. Käytännössä näiden tekijöiden avulla luodaan kilpailuetua ja kilpailuarvoa liiketoimintaan.¹ Yritysten ydinkompetenssit rakentuvatkin nimenomaisesti tietopääoman sekä muiden resurssien yhteisvaikutuksista.² Kilpailuetua luovat tieto, osaaminen, prosessit ja järjestelmät muodostavat myös liikesalaisuus -käsitteen perustan. Liikesalaisuudet ja salassa pidettävät liiketoimintatiedot ovat ratkaisevan tärkeitä myös ylikansallisessa kehityksessä ja eurooppalaisten liikeyritysten kasvun, kilpailukyyn sekä innovatiivisen tuloksen mahdollistamisessa.³

Liikesalaisuustiedon merkitys ja arvo liiketoiminnalle on siten kokonaisuutena huomattava.⁴ Entistäkin painavammin voidaan todeta, että tiedon turvaaminen edellyttää elinkeinonharjoittajien taloudellisilla uhrauksilla hankkiman tiedon suojaamista tehokkaasti.

Liikesalaisuudelle ominaista on tiedon taloudellinen arvo ja merkitys, ja siksi liikesalaisuus salataan muilta kuin asiaankuuluvilta tahoilta. Liikesalaisuuden loukkaus tai väärinkäyttö voi aiheuttaa yrityksille ja liikesalaisuuden haltijoille pitkäkestoisia ja hallitsemattomia riskejä sekä haitallisia vaikutuksia.⁵ Liikesalaisuuden väärinkäyttö sisältää myös rikosoikeudellisen riskin. Väärinkäyttötilanteissa voidaan syyllistyä rikoslain 30 luvun mukaisiin yrityssalaisuusrikoksiin. Liikesalaisuuden väärinkäytölle on tunnusomaista, että teolla pyritään saavuttamaan oikeudetonta taloudellista hyötyä.

1 Ks. Vapaavuori 2019, s. 11. Toimialasta, koosta ja tarjottavista tuotteista riippumatta yhtiöiden toiminta perustuu yhä enemmän tiedon hallintaan, analysointiin ja jalostamiseen. Jopa maailman suurimmat yhtiöt ovat riippuvaisia tiedosta, ja niiden koko toiminta voi perustua tiedon hallintaan.

2 Tiedon vaikutuksista ks. Marr 2006.

3 Ks. EUIPO 2018, s. 1.

4 Samansuuntaisesti Jehoram ym. 2015. Ks. myös Vapaavuori 2019, s. 38. Suuri ja usein myös arvokain osa tästä tiedosta on yhtiön salassa pitämää liiketoimintaan liittyvää luottamuksellista tietoa. Liikesalaisuudet ovat merkittävä osa yhtiöiden aineetonta varallisuutta. Liikesalaisuustieto luokitellaan yhdeksi kilpailukyyn ydinosaksi.

5 Tällaisia aineellisia ja aineettomia seurauksia ovat muun muassa (i) kilpailukyyn väheneminen, (ii) liiketoimintamallin heikkeneminen, (iii) liiketoiminnan uskottavuuden kärsiminen, (iv) liiketoimintamahdollisuuksien kärsiminen yhteistyöhankkeissa, (v) yritysten maineen ja good willin heikkeneminen sekä (vi) yritysten innovaatiotoiminnan heikkeneminen. Ks. HE 49/2018 vp.

Tiedon merkityksen korostuessa edellä kuvatulla tavalla on myös pohdittava tiedon suhdetta rikollisuuteen. Tiedon suhdetta rikollisuuteen voidaan luonnehtia moniulotteiseksi.⁶ Tieto itsessään ja sen säilytys tietoverkoissa voidaan nähdä kokonaan uudenlaisena rikoksentekeympäristönä, jossa fyysisen maailman totutut lainalaisuudet eivät kaikin osin päde. Konkreettiset kysymykset liikesalaisuuden suojaamisessa ja loukkausten estämisessä ovat yritysten välisen tiedonsiirron määrä, henkilöstön vapaa liikkuvuus sekä globalisaatio. Nämä tekijät asettavat liikesalaisuudet alttiiksi väärinkäytölle.⁷ Elinkeinotoiminnan sääntelyyn on kohdistunut muutospaineita, sillä toisena megatrendinä digitalisaatio on muokannut vauhdilla yritysten toimintaympäristöä.⁸

Liikesalaisuus on tietoa eli niin sanottu aineeton hyödyke. Tarkasteltaessa tietoa ja erityisesti liikesalaisuustietoa yksityiskohtaisemmin voidaan todeta, että tieto on usein aineettomassa muodossa olevaa pääomaa.⁹ Aineettomassa muodossa oleva tieto voi kuitenkin olla asiantuntevalle taholle pääteltävissä myös jostain yksittäisestä aineellisesta ominaisuudesta tai muodosta. Aineellista pääomaa puolestaan, kuten esineitä, voidaan kopioida ja monistaa tai muutoin väärinkäyttää konkreettisin tavoin.¹⁰

Liikesalaisuuteen liittyy korostunut suojeluintressi ja sääntelyn kehittämällä on selkeä liityntä- ja rajapinta perusoikeuksiin sekä myös niiden rajoitusperiaatteisiin. Erityinen yhteys nähdään Suomen perustuslain 15 §:n omaisuuden suojaan ja 18 §:n työ- sekä elinkeinovapauteen.¹¹ Mainitut perusoikeudet ovat relevantteja myös liikesalaisuuksien yhteydessä.¹² Toisin sanoen, liikesalaisuuslain säännöksillä ja rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yritysalaisuusrikossäännöksillä suojataan elinkeinonharjoittamista (PL 18 §) ja varallisuutta koskevia intressejä (PL 15 §). Sääntelyn valossa on selvää,

6 Tiedon muoto ja sen käsittelyn muutos luo selkeästi uuden ulottuvuuden ja haasteen, jossa enää ei voida tyytyä perinteisessä muodossa olevan tiedon, esineen tai tuotteen suojaamiseen.

7 Vapaavuori 2019, s. 11. Verkottuneessa yhteiskunnassa on myös entistä yleisempää, ettei yritys itse suunnittele, valmista tai myy tuotteitaan, vaan nämä toiminnot annetaan yhteistyökumppaneiden hoidettavaksi. Tällä tavalla meneteltäessä luottamuksellista tietoa joudutaan jakamaan huomattavassa määrin myös yrityksen ulkopuolisille tahoille.

8 Elinkeinoelämän keskusliitto. Datatalouden ja tekoälyn aikakaudella digitaalinen liiketoiminta perustuu yhä enemmän aineettomaan arvon luontiin, joka on myös sidoksissa dataan aineettomana tuotannon tekijänä.

9 Ks. HE 49/2018 vp, s. 22 ja Vapaavuori 2019, s. 38. Tiedon samankaltaisuus voi aiheuttaa ongelmia tiedon määrittelyn kannalta.

10 Vaikuttaa ilmeiseltä, että aineettomassa tai aineellisessa muodossa olevan liikesalaisuuden väärinkäytön tekijäpiiri rajoittuu niihin, joilla on erityinen kyky, kokemus sekä osaaminen toimiin.

11 Ks. HE 49/2018 vp, s. 131, HE 309/1993 vp, s. 62/II, PeVL 1/1995 vp, s. 1/II, PeVL 38/2000 vp, s. 2/I, PeVL 7/2005 vp, s. 2/I, sekä PeVL 27/2008. Perustuslain 18 §:n mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta.

12 Edellä sanottua voidaan perustella uuden elinkeinon perustamisen tai vapaan liikkuvuuden tavoitteella ja näiden tosiasiallisella tukemisella sekä turvaamisella.

että tietoon kohdistuvat väärinkäytökset ovat rikosoikeudellisesti moitittavia ja liikesalaisuuksia tulee suojata myös rikosprosessissa.

Edellä mainittujen lähtökohtien nojalla tässä tutkimuksessa tarkastellaan kattavasti liikesalaisuuden suojaa koskevia kysymyksiä. Kysymyksenasettelun kannalta keskeistä on se, minkälaisen edellytysten vallitessa henkilön voidaan todeta syyllistyneen rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikokseen. Teema on käytännönläheinen, mutta se sisältää lukuisia rikosoikeusteoreettisia ongelmakohtia. Tämä on yksi syy siihen, etten tyydy tutkimuksessa vain rikoslainopilliseen analyysiin. Lisäksi tutkimuksen lähtökohtana ovat Suomen yrityssalaisuusrikossääntelyn ongelmat, joita on tullut ilmi oikeuskäytännössä ja erityisesti lainsoveltamiskäytännössä.

Tutkimukseen liittyy lisäksi empiirisen oikeustutkimuksen muodossa suoritettu aineiston hankinta ja analysointi. Olen kokenut tärkeäksi huomioida myös liikesalaisuussääntelyn ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rikosvastuuseen liittyviä teoreettisia ja taloustieteellisiä kysymyksiä. Sanotuista lähtökohdista arvioidaan yrityssalaisuusrikosten rikos- ja yksityisoikeudellisen sääntelyn tarkoituksenmukaisuutta ja käydään tietyin osin oikeustaloustieteellisen alan puolella.¹³ Keskeiset tiedonintressit ovat rikosoikeuden puolella, mutta ilmiön hahmottaminen kokonaisuutena edellyttää myös yksityisoikeudellisten mekanismien ja toimintavaihtoehtojen tarkastelua.

Liikesalaisuuden loukkaus- ja väärinkäyttötilanteet voivat olla merkittävä talousrikollisuuden ja elinkeinorikollisuuden muoto, vaikka rikoslain 30 luvun 4–6 §:n mukaisia yrityssalaisuusrikoksia koskevat, alla olevasta taulukosta 1 ilmenevät tunnusluvut ovat melko maltillisen suuruisia.¹⁴ Liikesalaisuuslain säätäminen ei ole tilannetta muuttanut, kuten taulukosta 1 voidaan havaita. Samalla talousrikollisuuden ja avoimien talousrikosasioiden määrä on kasvanut tilastotietojen perusteella, kuten jäljempänä olevasta kuvioista 1 käy ilmi. Näin ollen on mahdollista, että liikesalaisuuden haltijat katsovat rikosvastuun aktualisoitumisessa olevan puutteita ja muiden saatavilla olevien oikeussuojakeinojen olevan tarkoituksenmukaisempia.

13 Syvälliseen analyysiin tarkastelutapa ei ulotu. Oikeustaloustieteellisen arvioinnin avulla arvioidaan liikesalaisuutta suojaavan sääntelyn vaikuttavuutta sekä sääntelyn käytännön vastaavuutta taloustieteissä esitettyihin kantoihin. Ks. alaluku 1.4.

14 Poliisin tilastot 2024. Talousrikokseksi luokiteltavia rikoksia ilmoitetaan vuosittain noin 2000 kappaletta, joista yrityssalaisuusrikoksia on selvästi alle 5 %. Liikesalaisuuden väärinkäytön kotimaista yleisyyttä voidaan konkretisoida myös tuomioistuintilastoilla. Korkein oikeus on ottanut liikesalaisuuteen liittyvän asian 2000-luvulla arvioitavaksi ainoastaan neljä kertaa. Hovioikeustason ratkaisuja on enemmän. Ks. myös taulukko 1.

Taulukko 1. Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n mukaisten yrityssalaisuusrikosten määrän kehitys vuosina 2016–2023.¹⁵

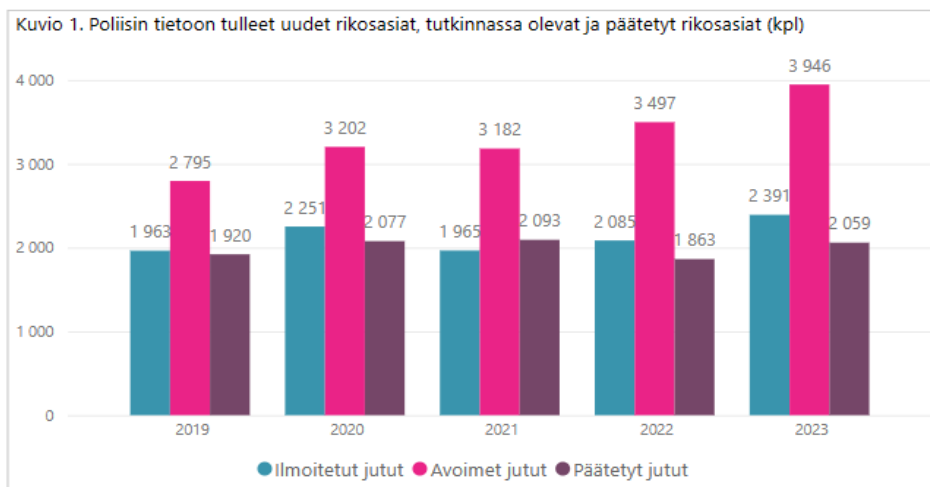
Ilmoitettujen rikosten määrä	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Yrityssalaisuuden rikkominen	25	32	42	39	44	44	27	37
Yrityssalaisuuden rikkomisen yritys	1	1	0	0	2	1	0	1
Yrityssalaisuuden väärinkäyttö	9	5	11	5	8	6	4	14
Yritysvakoilu	4	3	3	3	4	1	2	3
Yhteensä	39	41	56	47	58	52	33	55

Liikesalaisuus on aiheellinen tutkimuskohde, sillä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tunnusmerkistöjä koskevaa tutkimusta on tehty vähän. Oikeudellinen ja taloustieteellinen näkökulma liikesalaisuuksiin ja asiaan liittyvä talousrikollisuuden näkökulma ovat yhteiskunnassamme muutoinkin relevantti sekä merkityksellinen asia.¹⁶ Talousrikollisuuden kasvavat vaikutukset yhteiskunnan taloudellisiin rakenteisiin ja järjestykseen ovat merkittäviä. Talousrikollisuus aiheuttaa suuria taloudellisia menetyksiä valtiolle ja liiketaloudellisille toimijoille. Vastaavasti se väärinää yleistä hintatasoa ja yritysten välistä kilpailua.¹⁷

15 Poliisin tilastot 2024 ja poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedot.

16 Väitettä voidaan perustella liikesalaisuuden kokonaisvaikutuksilla liiketoimintaympäristöön ja terveeseen kilpailuun tietoyhteiskunnassamme. Merkityksellistä on myös työntekijöiden ja avainhenkilöiden vapaa liikkuvuus työmarkkinoilla sekä terveellä pohjalla olevan liiketoimintakilpailun varmistaminen.

17 Ks. tarkemmin talousrikollisuudesta ja talousrikosoikeudesta tutkimuksen alaluvusta 3.1. Ks. myös Verohallinto 2022–2024 talousrikollisuuden vaikutuksista laajemmin. Mainittujen vaikutusten lisäksi talousrikollisuus ja sen eri muodot ovat muodostuneet järjestäytyneelle rikollisuudelle väyläksi levittäytyä talouselämään ja yhteiskunnan muihin rakenteisiin. Ks. myös Hirvonen – Määttä 2018.

Kuvio 1. Talousrikollisuuden kehitys Suomessa.¹⁸

Lisäksi tutkimuksen ajankohtaisuutta puoltaa Euroopan unionissa vuonna 2016 voimaan tullut liikesalaisuusdirektiivi. Direktiivin keskeinen tavoite on huomioida vähäiselle oikeudelliselle huomiolle jäänyt liikesalaisuus ja suojata entistä paremmin yritysten liiketoimintatietoa oikeudetonta toimintaa vastaan. EU-säätelyn keskeisin tavoite on torjua liikesalaisuuden laitonta hankkimista ja väärinkäyttöä.¹⁹

EU:n ja direktiivin yhtenä tavoitteena katsottiin nimenomaan olevan innovaatioiden suojaaminen, innovaatiopolitiikan parantaminen ja koko unionin kilpailukyvyyn parantaminen. Direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä Suomessa päädyttiin säätämään liikesalaisuuden suojaa koskeva yleisesti sovellettava liikesalaisuuslaki, joka astui voimaan 15.8.2018. Direktiivin ja kansallisen lain voimaantulon katsotaan parantavan myös liikesalaisuuksiin liittyvää yksityis- ja rikosoikeudellista suojaa.²⁰ Vapaavuoren mukaan liikesalaisuuslain säätämisen ansiosta yksityisoikeudellisten toimien merkitys on kasvanut, mutta silti rikosoikeudelliset keinot puuttua loukkauksiin ovat käytännössä yleisemmin käytettyjä.²¹

Useiden eri vaikutustekijöiden ja liikesalaisuustiedon herkkyyden vuoksi yrityssalaisuusrikoksista on myös muodostunut vaikeasti hallittava talousrikosoikeuden lohko, joka aiheuttaa päänvaivaa monille tahoille. Olennaisimmat tahot ovat poliisit, syyttäjät, liikesalaisuuden haltijat, asianajajat ja tuomarit, unohtamatta rikoslainsäätäjää. Edellä mainitut lähtökohdat ja kysymykset puoltavat rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöä koskevaa tutkimustarvetta.

18 Verohallinto 2022–2024.

19 Ks. LSDir 1 art. 6–10 k. Säätelyn kehitystarve on perustunut siihen, että kansallisten lainsäädäntökehysten on havaittu antavan heikompaa suojaa asianomistajayrityksille.

20 Ks. HE 49/2018 vp, s. 11–12, 53 ja LSDir 1 art. 1–2 k.

21 Ks. Vapaavuori 2019, s. 648.

1.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

1.2.1 Tutkimukselliset väitteet tutkimusongelman taustalla

Tämän tutkimuksen hypoteeseina toimivat seuraavat argumentit: Poliisille ilmoitetut epäillyt liikesalaisuuden väärinkäytöt (RL 30:4–6), eivät ole tilastotietojen mukaan muuttuneet määrältään olennaisesti liikesalaisuuslain käyttöönoton jälkeen (kts. taulukko 1). Liikesalaisuuksia suojaava sääntelykokonaisuus ei suojaa tosiasiaissa liikesalaisuuksia täysin tarkoituksenmukaisesti liikesalaisuuden haltijan kannalta. Rikosprosessiin liittyy merkittäviä riskejä ja liikesalaisuuslaissa luetellut oikeussuojamekanismit ovat toistaiseksi vieraita ja vähän käytettyjä.

Lainsäädäntöä ei pidetä täydellisenä suojattavan intressin kannalta ja tämä esitetty kannanotto aiheuttaa tarpeen arvioida kriittisesti sekä tarvittaessa kehittää rikos- ja yksityisoikeudellista sääntelyä.²² Seuraamukset liikesalaisuuden väärinkäytöstä voivat jäädä kokonaan toteutumatta tai rajoittua sopimusoikeuteen liittyviin sanktioihin, liikesalaisuuslain mukaisiin vaihteleviin korvauksiin, tai yksityisoikeudelliseen sovitteluun. Yhteistä ratkaisuille on, että ne jäävät osin oikeusjärjestelmämme ulkopuolelle, lukuun ottamatta tuomioistuimen määräämiä yksityisoikeudellisia korvauksia. Tehokkaan ja toimivan sääntelyn lähtökohdista vaihtoehtojen olemassaolo ja laajuus sekä sanktiovarmuus ovat liikesalaisuuden haltijan kannalta merkityksellisiä. Yksityisoikeudellisten suojakeinojen tehostamisen keskiössä ovat liikesalaisuustiedon väärinkäytön estäminen palvelus- tai työsuhteen jälkeen sekä liikesalaisuuslain 8–11 §:n perusteella käytössä olevat oikeussuojakeinot.²³

Lisäksi on huomattava, että rikosoikeusjärjestelmä on osa toimivaa sääntelyvalikoimaa.²⁴ Jäljempänä tarkasteltavien rikosoikeudelliseen sääntelyyn liittyvien tekijöiden ja liikesalaisuuden haltijoiden valitsemien painotusten yhteisvaikutuksen katsotaan kaventavan rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten tosiasiallista rangaistavuuden alaa. Rikosoikeudellista sääntelyä kaventavista tekijöistä voidaan mainita törkeän tekemuodon puuttuminen (RL 30:4–6), puutteet rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalassa ja oikeuskäytännön ohjaava merkitys.²⁵ Edellä luetellun lisäksi tutkimuksessa arvioidaan rikoslain 30 luvun 6

22 Ks. Määttä 1999, s. 21. Täydellistä lakia ei ole, ja syyt lakien epätäydellisyyteen ovat moninaisia. Kaikkia maailmantiloja ei voi ennakoida dynaamisessa maailmassa, eikä niitä koskevien määräysten sisällyttäminen lainsäädäntöön ei ole aiheellista sen vuoksi, että kyseisten maailmantilojen toteutuminen on hyvin epätodennäköistä. Olennainen syy lakien epätäydellisyyteen on se, että lakien sanamuoto jää aina vääjäämättä epämääräiseksi.

23 Tämän tutkimuksen presumptio tarkoituksenmukaisesta suojasta liikesalaisuudelle tarkoittaa vahvaa liikesalaisuuden suojaa, joko rikosprosessin kautta tai ainakin mahdollisuutta suojan toteuttamiselle liikesalaisuuslaissa luetelluin oikeussuojakeinoin.

24 Ks. Kukkonen 2016b, s. 44. Silloin voidaan edellyttää, että rikosprosessi on tehokas, sujuva ja kokonaisuutena tarkoituksenmukaisella tavalla toimiva.

25 Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2013:20 on vaikuttanut rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakolusäännyksen soveltamisen vähäisyyteen. Toisaalta on myös huomattava, että ennakkopäätöksessä otettu

§:n yrityssalaisuuden väärinkäytön yrityksen säätämistä rangaistavaksi sekä esitetyn lainmuutoksen vaikutuksia.

Painopistealueiksi on arvioitu liikesalaisuuden haltijan lähtökohdasta vahingonkorvaukseen liittyvät seikat ja liikesalaisuuden väärinkäytön oikeudellisesta käsittelystä aiheutuvat riskit, kuten kulu- ja maineriski. Viimeiseksi olennaiseksi vaikutustekijäksi on arvioitu rikosprosessin kesto ja siihen liittyvä epävarmuus.

Tämän väitöstutkimuksen peruslähtökohtana on ollut kolme varsin yleisluonteista kysymystä, jotka koskevat liikesalaisuutta suojaavan oikeudellisen järjestelmän tarkoituksenmukaisuutta, rikosvastuun aktualisoitumista ja mainittuihin lähtökohtiin liittyviä sääntelyn kehittämiseksi sekä tehostamiseksi tehtäviä kannanottoja. Kysymykset koostuvat lukuisista erilaisista esikysymyksistä sekä oikeudellisista ongelmista ja ongelmakentistä, joita voidaan jäsenellä erilaisilla tarkkuuksilla ja painotuksilla. Kysymysten järjestyksen ei ole tarkoitus kuvata selvittämisen intressejä, eikä kysymysten välille ole asetettu painoarvoa. Kaikki tutkimuskysymykset tähtäävät yhdessä ja tasapainoisesti tutkimusongelman selvittämiseen.

1.2.2 Tutkimuskysymykset

Käsillä olevan tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat:

Onko liikesalaisuutta suojaava rikos- ja yksityisoikeudellinen sääntely tarkoituksenmukaista suhteessa suojattavan intressin tärkeyteen ja kuinka hyvin sääntely vastaa talousteoriassa esitettyjä lähtökohtia liikesalaisuuden suojan tarkoituksenmukaisesta sääntelystä?

Miten rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tosiasiallista soveltamisalaa tulisi arvioida suhteessa rikosvastuun aktualisoitumiseen ja mitkä tekijät vaikuttavat rikosvastuuseen?

Miten liikesalaisuuksia suojaavaa lainsäädäntöä tulisi kehittää de lege ferenda suojan ja sanktiovarmuuden tehostamiseksi?

Presumptio liikesalaisuuden haltijan tavoitteesta on seuraava: liikesalaisuustieto pidetään salassa ja ilmi tulleet väärinkäytöt pyritään ratkaisemaan optimaalisesti ja kustannustehokkaasti sekä mahdollisimman pienin haitoin liiketoiminnalle. Huomionarvoista on, että liikesalaisuuden kannalta relevanteissa talousteorioissa painotetaan myös muita intressejä kuin liikesalaisuuden haltijan etua ja tiedon salaamista. Tiedon vapaus tai jakaminen voi parhaimmillaan hyödyttää

kanta on antanut mahdollisuuden rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen soveltamiseen edellytysten täytyessä, mutta tilastotietojen perusteella tätä soveltamismahdollisuutta ei ole rikosprosessissa käytetty.

yhteiskunnallista kehitystä ja innovointia. Kyse on toisin sanoen siitä, että liikesalaisuusnormistoilla voidaan suojata sekä julkisia että yksityisiä intressejä. Sääntelyn tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa joudutaankin väistämättä arvioimaan näiden keskenään paikoin ristiriitaisten intressien tasapainoa sekä merkitystä.²⁶

Ensimmäiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen vastattaessa on olennaista tutkia, miten rikos- ja yksityisoikeudellinen sääntelykokonaisuus suojaa liikesalaisuuksia väärinkäytöltä. Onko sääntelyjärjestelmä tarkoituksenmukainen, liikesalaisuuden haltijoiden oikeusturvaa tosiasiallisesti ja kustannustehokkaasti suojaava ja rikosoikeusjärjestelmää tukeva? Tätä arviointia tehdään perustuen sääntelyteoriaan, joka on sääntelyn tarkoituksenmukaisuuden arviointia. Teoreettinen viitekehys ja perusta liikesalaisuussääntelyn tarkoituksenmukaisuuden arvioinnille ja taloudelliselle tarkastelulle luodaan rationaalisen valinnan teorian, peloteorian ja Coasen teoreeman kautta.²⁷

Tutkimuksen eräänä tiedonintressinä on rationaalisen valinnan teorian ja peloteorian vaikutukset yksilön päätöksentekoon liikesalaisuustietoa käsiteltäessä. Edellä mainittujen teorioiden vaikutuksia koskevaa tarkastelua voidaan konkretisoida seuraavasti: miten valitut teoriat selittävät suojakeinojen valintaa liikesalaisuuden suojaamistarkoituksessa? Ohjaako sääntely liikesalaisuuden haltijoiden ratkaisuja ilmenneissä liikesalaisuuksien väärinkäyttötapauksissa? Onko liikesalaisuuden suojaaminen tarkoituksenmukaista taloustieteellisestä lähtökohdasta? Jos suojaaminen katsotaan tarkoituksenmukaiseksi, millainen on tarkoituksenmukainen liikesalaisuuden suojan sääntely. Tarkastelu keskittyy siihen, vastaako sääntely edellä mainituissa talousteorioissa tarkoituksenmukaiseksi todettuja lähtökohtia. Varsinaista tehokkuusanalyysiä tutkimuksessa ei kuitenkaan tehdä, vaikka esimerkiksi kustannustehokkuuteen liittyvät kysymykset ovat relevantteja.²⁸

Edellä kuvattujen teoreettisten tiedonintressien lisäksi ensimmäiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen vastattaessa on otettava huomioon seuraava kysymys. Onko liikesalaisuuden käsitteen tulkinta vakiintunutta ja ennakoitavaa? Keskeisin kysymys tässä yhteydessä on liikesalaisuuden legaalimääritelmä sekä siihen kytkeytyvien oikeudellisten instrumenttien tarkoituksenmukaisuus (LSL 2 §).

Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten soveltamisalaa ja rikosvastuuta koskevan tutkimuskysymyksen osalta tarkastellaan rikosoikeudellista liikesalaisuuden suojaamista lainopillisen analyysin ja tulkinnan avulla. Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n tunnusmerkistöjen analyysin ja tulkinnan avulla voidaan määrittää yrityssalaisuusrikosten rangaistavuuden ala ja rikosvastuun aktualisoitumisen edellytykset.

26 Ks. tarkemmin tutkimuksen osio 1.4 ja oikeustaloustieteen tutkimusmenetelmien esittely. Ks. myös tutkimuksen osio 2.1 tiedon salaamisen ja jakamisen välisestä pohdinnasta.

27 Ks. tarkemmin tutkimuksen osiot 1.4, 2.7 ja 3.11.

28 Kustannustehokkuuden mukaan ottaminen olisi lisäksi laajentanut tutkimusta epätarkoituksenmukaisella tavalla.

Minkälaista menettelyä tosiasiallisesti edellytetään, jotta luottamussuhteessa tehty teko ylittää rikoslain 30 luvun 5 §:n rikostunnusmerkistön täyttymisen tai rikoksen yrityksen kynnyksen ja tarkoituksen ilmaista tai käyttää oikeudettomasti liikesalaisuutta? Entä miten tulkitaan rikoslain 30 luvun 6 §:n säännöksen ”käyttää rangaistavaksi säädetyllä teolla tietoon saatua tai ilmaista toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta elinkeinotoiminnassa” -kriteeriä ja mitä ongelmia tähän liittyy? Miten arvioidaan ”hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai toista vahingoittaakseen oikeudettomasti ilmaisee toiselle kuuluvan liikesalaisuuden” -kriteeriä ja edellytyksenä olevaa korotettua tahallisuusvaatimusta? Minkälaisia vaikutuksia on avoimella rangaistustekniikalla ja blankokriminalisoinnilla rikoslain 30 luvun 4–6 §:n tunnusmerkistön normien tulkinnassa? Miten yrityssalaisuusrikosten tunnusmerkistöissä käytetyssä avoimessa rangaistustekniikassa toteutuu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja rikossäännösten tarkkarajaisuusvaatimus?

Tutkimuksessa selvitetään, kuinka rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöjä tulee tulkita *de lege lata*, ja esitetään liikesalaisuuden oikeussuojakeinoja tehostavia sekä harmonisoivia suosituksia *de lege ferenda*.²⁹ Lainsäädännön kehittämistarpeet ovat keskiössä vastattaessa kolmanteen tutkimuskysymykseen.

Ennen kannanottojen tekemistä on kuitenkin arvioitava, ovatko uudistukset tarpeellisia vai tarpeettomia rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa, niin rangaistavuuden alan, kuin yksityisoikeudellisen sääntelyn lähtökohdista.³⁰ Tutkimuksen oikeudenalat liittyvät rikosoikeuteen, sopimusoikeuteen, vahingonkorvausoikeuteen ja yhtiöoikeuteen, joten poikkileikkaava teoreettinen lähestymistapa on arvokas tutkimuksellinen työkalu.³¹

1.3 Tutkimuksen rakenne ja keskeiset rajaukset

1.3.1 Tekstin rakenne

Käsillä oleva tutkimus koostuu viidestä pääluvusta. Väitöskirjan alussa johdantoluvussa on kuvattu tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet sekä tarpeelliset rajaukset. Johdantoluvussa on käyty läpi myös tutkimuksen asemointi oikeustieteen kentässä, aiempi tutkimus sekä käytettävät lähteet. Lisäksi luvussa käydään läpi metodologiset

29 Ks. Kolehmainen 2015, s. 2 ja Aarnio 2006, s. 283. Ks. oikeustieteen tiedonintresseistä ja *de lege lata* -kannanotoista. Käsillä olevassa tutkimuksessa *de lege lata* -termillä viitataan voimassa oleviin oikeussääntöihin.

30 Viljanen 1984, s. 7 ja Linna 1987, s. 10 sekä 66–67. *De lege ferenda* -tarkastelun toteuttamiseksi edellytetään tietoa tarkasteltavan säännöksen ratiosta, säännöksen tulkintavaihtoehdoista ja siitä, kuinka säännöstä on käytännössä tulkittu. Lisäksi tarkastellaan, kuinka säännös toimii käytännössä.

31 Määttä 2001, s. 20–21. Lainsäädäntökenttä on siis otettava kokonaisuudessaan huomioon, koska toimintasuositukset voivat jäädä muutoin hyvinkin vaillinaisiksi tai jopa harhaanjohtaviksi. Vrt. Ogas 1994. Ogas on esittänyt elinkeinotoiminnan sääntelyn jaottelun sosiaaliseen ja taloudelliseen sääntelyyn.

valinnat alkaen lainopista, josta siirrytään oikeustaloustieteeseen ja viimeisenä empiiriseen oikeustutkimukseen.³²

Toinen ja kolmas luku käsittelevät yksityis- ja rikosoikeudellista sääntelykokonaisuutta. Olennaista on huomioida myös liikesalaisuuden suojaan ja sääntelykokonaisuuteen liittyvä lainopillinen tulkinta sekä systematisointi. Luvussa kaksi otetaan tiiviisti kantaa myös siihen, vastaavatko Suomen rikoslaissa olevat liikesalaisuussäännökset eurooppaoikeudellisia vaatimuksia, joihin niiden säätäminen on perustunut. Normipohjan käsittely etenee johdonmukaisesti kansainvälisestä EU-sääntelystä kansalliselle tasolle. Kolmannessa luvussa käydään läpi rikosoikeudellista lainsäädäntöä, rikostunnusmerkistöjä, tosiasiallisesti toteutuneita yleisimpiä tekotapoja, rikostorjunnan keinovalikoimaa ja soveltamiskäytäntöjä, preventioon liittyviä kysymyksiä, tahallisuustekijöitä sekä rangaistusseuraamuksia.³³

Neljännessä luvussa on käsitelty rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rikosvastuun aktualisoitumista ja rikosoikeudelliseen sääntelyyn liittyviä käytännön kysymyksiä. Luvussa tehtävää tarkastelua laajennetaan empiirisen oikeustutkimuksen keinoin tehtävällä tiedonhankinnalla ja asiantuntijanäkemyksillä keskittyen liikesalaisuuden oikeudelliseen suojajärjestelmään, rikosvastuutekijöihin sekä sääntelyn kehittämiseen. Viidennessä luvussa puolestaan on käsitelty lainsäädännön kehittämistä koskevia kannanottotarpeita, rikosvastuun aktualisoitumista sekä suoritettu sääntelyn vaikuttavuuden analysointia. Analysoinnissa on painotettu kehittämistarpeita. Luvussa suljetaan kokonaisuus yhteenvedon ja johtopäätösten muodossa.

1.3.2 Rajaukset

Tutkimuksen pääpaino on liikesalaisuuteen liittyvässä lainsäädännössä ja rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikossäännöksissä sekä niitä koskevassa rikosvastuussa. Asiakokonaisuudella on rajapintaa työ- ja sopimusoikeudelliseen lainsäädäntöön sekä luonnollisesti liikesalaisuuslakiin, joten on tarkoituksenmukaista lisätä tutkimuskohteiksi alaluvussa 1.5 mainittu lainsäädäntö.

Koska tutkimuksen pääpaino on rikosoikeudellisessa lainsäädännössä ja tiedonintresseissä, on aiheellista arvioida liikesalaisuussääntelyn suhdetta liikesalaisuuden oikeudettomaan käyttöön, rikosoikeudellisiin seuraamuksiin sekä erityisesti rikoslain 30 luvun 4–6 §:n mukaisesti rangaistavaksi säädettyyn tekoon. Tutkimuksen ulkopuolelle on pääosin rajattu tekijänoikeus, yksityisyyden suoja, liikesalaisuuden suhde julkisuuslakiin ja teknisen ohjeen osuudet.³⁴

32 Koska kyse on useamman metodin tutkimuksesta, on tärkeää määritellä metodien yhteen sovittamista ja niiden välistä suhdetta. Tämän vuoksi luvussa on huomioitu metodien käyttöä koskevat perusteet, mahdollisuudet ja rajoitteet.

33 Luvussa käydään läpi laajasti myös rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksiin liittyvää oikeuskäytäntöä ja eri tunnusmerkkeihin liittyviä tulkintaongelmia.

34 Teknisen ohjeen osuudella viitataan liikesalaisuuslain 7 §:n oikeudettomaan käyttämiseen ja ilmaisemiseen sekä menettelyn rangaistussäännökseen, joka on lain 15 §:ssä. Lisäksi tutkimuksen ulkopuo-

Keskeinen tutkimuksen tavoite on tutkia vallitsevaa oikeustilaa ja kehitystarpeita. Tästä syystä liikesalaisuuden historiallinen lainsäädäntökehitys ei ole tutkimuksen keskiössä. Mahdollisen piilorikollisuuden näkökulma on rajattu tutkimuksen ydinalueiden ulkopuolelle, sillä piilorikollisuuden mukaan ottaminen olisi laajentanut tutkimusta päätarkoituksenmukaisella tavalla.

Vaikka yrityssalaisuusrikoksiin voi liittyä myös muita rikoslain 30 luvussa säädettyjä elinkeinorikoksia, ne on rajattu pois tutkimuksesta. Tutkimuskohteena ovat yrityssalaisuuden rikkominen (RL 30:5), yrityssalaisuuden väärinkäyttö (RL 30:6) ja yritysvalvonta (RL 30:4). Yrityssalaisuusrikokset sisältävät usein oheisrikoksia tai toimivat oheis- tai esirikoksina muulle rangaistavalle menettelylle, joten liikesalaisuuden väärinkäytön kannalta relevantit aihealueet, kuten rikoslain 38 luvun salassapitorikokset, on huomioitu tutkimuksessa.³⁵

Oheisrikoksista on tarpeen mainita erikseen rikoslain 49 luvun eräiden aineettomien oikeuksien loukkaamiseen liittyvät teollisoikeusrikokset sekä rikoslain 36 luvun petosrikokset ja luottamusaseman väärinkäyttö, jotka ovat hyvin läheisessä rajapinnassa rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten kanssa. Yrityssalaisuusrikoksiin liittyvät tekijänoikeus- ja teollisoikeusrikokset ovat talousrikosoikeuden kentässä määrältään vähäisiä. On vastaavasti huomattava, että mainitut rikossäännökset lähtevät oletuksesta, että tieto, tuote tai ominaisuus on jo suojattu tai tarkoitettu suojattavaksi patentti- tai tavaramerkkilain perusteella, jolloin ero liikesalaisuussuojaan on sisällöllisesti olennainen. Ulosrajaus tutkimuksesta on perusteltua, sillä yksittäisessä tutkimuksessa voidaan käsitellä vain rajatulla laajuudella asioita.

Petoskriminalisoinnin ja siihen liittyvien rikoslain 36 luvun rangaistussäännösten ensisijaisena tarkoituksena on suojata varallisuutta ja asianomistajan oikeutta määrätä omaisuudestaan, mikä nähdään yhtenäisenä yrityssalaisuusrikosten kanssa. Rikoslain 36 lukua ja 30 lukua koskevat säännökset eroavat asiallisesti kuitenkin toisistaan. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksen tunnusmerkistön täyttävä teko ei säännönmukaisesti liity petokseen ja tunnusmerkistöt eivät tyypillisesti täyty samanaikaisesti. Petosrikos ja sitä koskevat erehdyttämistoimet voidaan toteuttaa hyvin monin eri tavoin.³⁶

Rikoslain 36 luvun 5 §:ssä kriminalisoidaan menettely, jossa toisen eli päämiehen taloudellisia tai oikeudellisia asioita hoitava väärinkäyttää luottamusasemaansa ja aiheuttaa menettelyllään päämiehelle vahinkoa. Suojeltava oikeushyvä on petosrikossäännöksen tapaan varallisuus. Luottamusaseman väärinkäyttöä koskevassa

lelle on rajattu laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa. Aiemmin laki määritteli myös liikesalaisuuden suojaa suoraan. Liikesalaisuuslain tultua voimaan SopMenL:sta on muodostunut enemmän työsuojelulain säännöksiä ammatti- ja liikesalaisuuksien suojasta täydentävä laki.

35 Muita rikoslajeja käsitellään rajatusti osana rikossäännösten käsittelyä vain, jos ne liittyvät olennaisesti mainittujen yrityssalaisuusrikosten teonkuvaukseen tai toteutukseen.

36 Teoreettisesti oikeudettomaan liikesalaisuustiedon haltuun saamiseen voi kytkeytyä erehdyttämistoimi tai rikoslain 36 luvun petosrikos voi toimia vaihtoehtoisena teonkuvauksena rikosepäilyssä.

säännöksessä ei ole kyse ainoastaan taloudellisen hyödyn tavoittelusta ja tunnusmerkistö ei suojaa pelkästään päämiehen varallisuusetuja.³⁷ Huolimatta siitä, että säännösten suojelutarkoitus on osittain yhteneväinen, petosrikoksen, luottamusaseman väärinkäyttörikoksen ja yrityssalaisuusrikosten tunnusmerkistön täyttävä teko ja seurausedellytys kuitenkin poikkeavat. Näillä perusteilla rikoslain 36 luvun petosrikosasoiden ja luottamusaseman väärinkäyttörikoksen ulosrajaus on perusteltua.

Rikosvastuun aktualisoitumiseen kuuluvat esitutkinnan ja syyteharkinnan lisäksi laajemmat toimet. Vaikka edellä mainitut vaiheet toimivat alkuvaiheena rikosprosessiketjussa, tutkimuksen syvyyden kannalta on järkevintä kuitenkin rajata tuomioistuinkäsittely laajemmin pois tutkimuksesta oikeuskäytäntötulkintaa lukuun ottamatta.³⁸ Edellä sanotun lisäksi on huomattava, että rikoksen vastuurakenteen yksityiskohtaiseen tarkasteluun sisältyy rikosoikeussystematiikka. Tämän tutkimuksen yhteydessä rikosoikeudellisen vastuullisuuden yleisiä ehtoja koskeva tulkinta on perusteltua rajata rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yhteyteen.³⁹

1.4 Tutkimusmenetelmät ja teoreettinen viitekehys

1.4.1 Metodisista lähtökohdista

Tutkimuksessa hyödynnettävä päämetodi on hybridi perinteisestä lainopillisin keinoin suoritetusta tutkimuksesta yhdistettynä sääntelyteoreettisiin, oikeustaloustieteellisiin ja empiiristä oikeustutkimusta sisältäviin tutkimusmenetelmiin. Metodinen moninaisuus edustaa modernia oikeustieteellisen tutkimuksen lähestymistapaa, jossa korostuu avoimuus erilaisten menetelmien käyttämiselle. Seuraavaksi esitellään lyhyesti mainitut menetelmät ja keskeiset teoriat, minkä jälkeen siirrytään käsittelemään yksityiskohtaisemmin tutkimuksen päätutkimusmenetelmiä sekä suhteutetaan menetelmät toisiinsa ja tutkimustavoitteisiin.

Lainopilla viitataan oikeussääntöjen selvittämiseen, liikesalaisuuslain 2 §:ää ja rikoslain 30 luvun 4–6 §:ää tulkitsemalla ja systematisoimalla. Liikesalaisuus on monimutkainen ja monisyinen oikeudellinen sekä taloudellinen kokonaisuus, jolloin yksin lainopillista tutkimusta ei katsota riittäväksi menetelmäksi tutkimusongelman selvittämiseen. Liikesalaisuutta suojaavan ja väärinkäyttöä torjuvan sääntelyn tehok-

37 Säännöksellä suojataan lisäksi liike-elämässä välttämätöntä luottamusta. Ks. Hyttinen – Tapani 2023, s. 818–833.

38 Tutkimuksen empiirisessä osiossa keskitytään rikosvastuun toteutumisen ja liikesalaisuuden suojan kannalta keskeisiin toimiin. Tutkimuksesta on rajattu pois laajemmat esitutkintatoimet ja on keskitytty rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten selvittämisen kannalta olennaisiin oikeudellisiin tekijöihin. Tutkimuksessa on hyödynnetty ensisijaisesti korkeimman oikeuden ratkaisuja.

39 Rikosoikeudellisista vastuukysymyksistä ja rikoksen rakenne-keskustelusta ks. Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 4–5 ja Melander 2019, s. 100–109. Toisin sanoen rikosoikeussystematiikassa kyse on siitä, minkälaisen edellytysten vallitessa henkilön voidaan sanoa syyllistyneen rikokseen.

kuutta ja tarkoituksenmukaisuutta tarkastellaan siksi myös oikeustaloustieteellisten tutkimusmenetelmien avulla. Kolmantena olennaisena metodina toimii empiirinen oikeustutkimus, jossa haastatteluilla on hankittu muuta lähdeaineistoa täydentävää tutkimusaineistoa analysoitavaksi. Yhteiskuntatodellisuutta koskevan reaalitiedon käyttäminen oikeustutkimuksessa tulee nähdä mahdollisuutena, johon tarttumista lainoppia harjoittavan kannattaa aina harkita.⁴⁰ Tässä tutkimuksessa on valittu empiirisen oikeustutkimuksen muodoksi teemahaastattelut.

Sääntelyteoreettisen kysymyksenasettelun selvittämiseksi ja oikeustaloustieteellisen viitekehyksen perustaksi on tässä tutkimuksessa valittu rationaalisen valinnan teoria ja Coasen teoreema. Teorioiden avulla arvioidaan voimassa olevaa liikesalaisuussääntelyä ja teorioiden selittävää vaikutusta sääntelyyn. Koska liikesalaisuuteen ja tutkimukseen sisältyy rikosoikeudellisen sääntelyn tarkastelu, on tarkoituksenmukaista lisätä tarkasteluun myös pelotevaikutus.⁴¹

Mainittujen taloustieteellisten teorioiden pohjalta on johdettavissa viitekehys tehokkaalle liikesalaisuussääntelylle.⁴² Kiinnostavaa on tutkia, miten Suomen nykyinen sääntely vastaa tätä viitekehystä. Tutkimuksen rajaukset huomioon ottaen kyse ei ole yksityiskohtaisesta taikka syvällisestä vertailevasta analyysistä. Arvioin menetelmäni olevan ensisijaisesti teorioiden käyttämistä mittatikkuna ja vertailuideaalina sääntelyteorian puitteissa.⁴³ Metodia hyödynnetään soveltuvin osin tutkimuksen luvussa 2 käsiteltäessä liikesalaisuuden yksityisoikeudellista suojaa sekä vastattaessa tutkimuskysymyksiin 1 ja 3.

Oikeustaloustieteen ja taloustieteellisten olettamien soveltamista oikeustieteeseen on pidetty ongelmallisena, ja joidenkin arvioiden mukaan ne tulisi pitää erillään. Toinen ongelmalliseksi arvioitu näkemys on taloustieteiden suhde oikeudenmukaisuuteen ja käsitys siitä, että oikeustaloustiede sivuuttaa oikeudenmukaisuuden tehokkuustavoitteen vuoksi. Toisaalta taloustieteellisten argumenttien käyttöä lain tulkinnassa voidaan puoltaa silloin, kun lain säännökset on kirjoitettu hyvin joustavasti. Liikesalaisuusnormit ovat selkeä esimerkki edellä mainitusta, joten laajan tarkastelutavan eduksi arvioidaan sen monipuolisuus. Oikeustaloustieteelliset johtopäätökset on syytä sisällyttää osaksi kokonaisharkintaa ja suhtautua argumentteihin pragmaattisesti.⁴⁴

40 Reaalitiedon hyödyntämisestä ks. Lohi 2004, s. 39.

41 Pelotevaikutuksella viitataan tämän tutkimuksen yhteydessä myös rangaistusteorioihin liittyvään peloteteoriaan. Ks. tarkemmin osiot 3.1.2 ja 3.1.1.

42 Ks. tarkemmin osio 5.2.

43 Ks. alaluku 1.4.3 taloustieteellisten menetelmien rajaamisesta.

44 Taloustieteellisten argumenttien käytöstä lain tulkinnassa ks. Posner 2005, s. 27 ja Mähönen 2004, s. 56 sekä Määttä 2016, s. 69. Ks. myös Posner 2014, s. 30 ja Kanninen – Määttä – Timonen 1996b, s. 14. Tehokkuus ja oikeudenmukaisuus eivät ole ristiriidassa. Tehokkuus ja oikeudenmukaisuus ovat ristiriidassa ainoastaan silloin, kun uudelleenjaosta seuraa kustannuksia, joita ei kompensoida uudelleenjaossa häviävälle.

Oikeustaloustieteissä korostuvien tehokkaiden ratkaisuvaihtoehtojen ja oikeustieteissä korostuvien oikeudenmukaisuuspyrkimysten vastakkainasettelu on siinä määrin moniulotteinen ongelma, että tämän ratkaiseminen ei ole tutkimukseni tavoitteena. Lähtökohdaksi voidaan hyväksyä, että tehokkuusargumentti on painava käsillä olevan aiheen kohdalla, vaikka se onkin oikeudenmukaisuusargumenttia kevyempi.⁴⁵ Tämän kannanoton lisäksi koen tarpeelliseksi todeta, että aiheen käsitteleminen ilman taloustieteellistä taustaa, argumentteja ja lähestymistä merkitsisi käsittelyn merkittävää kaventumista. Lisäksi tehokkuuskysymysten ulosrajaus sulkisi tutkimuksen ulkopuolelle relevantteja argumentteja taloudellisuonteisesta liikesalaisuusilmioistä. Edellä sanotut seikat puoltavat oikeustaloustieteellisen argumentoinnin hyödyntämistä tässä tutkimuksessa.

1.4.2 Lainoppi ja rikoslainoppi – systematisointia ja oikeudellista tulkintaa

Oikeusdogmaattista eli lainopillista lähestymistapaa pidetään tyypillisenä oikeustieteen tutkimustapana.⁴⁶ Lainopilla on perinteisesti ollut kaksi tehtävää: tulkinta⁴⁷ ja systematisointi.⁴⁸ Tutkimuksen päättökäsitteenä eli metodina on oikeusdogmatiikka.

Lainoppi selvittää myös voimassa olevien oikeusnormien ja -lähteiden⁴⁹ sisältöä⁵⁰. Lainopin katsotaankin olevan oikeudellisia tekstejä tutkivaa tulkintatiedettä, merkitysten tiedettä. Siltala arvioi tutkimuskohteen, tiedonintressien, tutkimusmenetelmien, tieteenkuvan ja tutkimustulosten määrittelevän lainopin.⁵¹

Kyky joustavuuteen on merkityksellistä, koska liikesalaisuuden suojaamiseen liittyvä oikeudellinen kokonaisjärjestelmä perustuu yksityis- ja rikosoikeudelliseen sääntelyyn. Rikoslainopillisen tutkimusosuuden tarkoitus on hankkia tietoa liikesalaisuuden väärinkäytön rikosoikeudellisista seuraamuksista ja rangaistavaksi säädetyn teon muista mahdollisista seuraamuksista, rangaistavuuden alasta sekä asiakokonaisuuteen liittyvistä velvoitteista ja näitä tekijöitä määrittävien oikeussääntöjen sisällöistä. On tärkeä huomioida rikosoikeudellisen sääntelyn yhteys yksityisoikeu-

45 Liikesalaisuuksien taloudellinen luonne ja tavoite hyödyntää tietoa tai hyödykkeitä tehokkaasti, tarkoituksenmukaisesti sekä matalin kuluihin liiketoiminnassa puoltaa tehokkuusargumenttia. Ks. myös Airaksinen 2023, s. 63–67 mainitusta vastakkainasettelusta ja yhtäläisyydestä yhtiöoikeuteen.

46 Ks. oikeustieteen tutkimustavoista Sutela – Määttä – Myrsky 2003, s. 7.

47 Ks. Aarnio 1997, s. 37. Tulkintaa on pidetty lainopin käytännöllisenä ulottuvuutena, johon kuuluu oikeusperiaatteiden punninta. Ks. myös Makkonen 1981, s. 1068.

48 Ks. Tolonen 2003, s. 133 ja Aarnio 1997, s. 37. Systematisointia teoreettisena ulottuvuutena on puolestaan kutsuttu teoreettiseksi lainopiksi. Ks. myös Husa ym. 2008, s. 20–21. Systematisoinnin avulla voidaan luoda ja kehittää oikeudellista käsitejärjestelmää. Samansuuntaisesti myös Kukkonen 2016b, s. 7 ja 83. Rikosoikeuden traditiossa voidaan ajatella tapaa, jossa systematisoinnin kautta syntyvät käsitteet ovat työvälineitä, ja niillä on keskeinen merkitys oikeudelliselle ajattelulle. Ks. myös Aarnio 1989, s. 301–302. Systematisointi ja tulkinta ovat keskeisessä vuorovaikutuksessa.

49 Ks. Husa ym. 2008, s. 20.

50 Lainopin ulottuvuuksista ja tavoitteista ks. Tuori 2000, s. 308–309 ja Tuori 2003.

51 Ks. Siltala 2003, s. 891.

delliseen sääntelyyn ja rangaistuksen oikeutus rangaistusteorian perusteella sekä rikosoikeuden viimesijaisuuden merkitys.⁵²

Rikoslainopillinen tutkimus on keskittynyt perinteiseen, käytännön lainsoveltamista välittömästi palvelevaan tulkintajuridiikkaan tai kohteeseensa teoreettisemmin suuntautuvaan systematisointiin ja arviointiin. Rikosoikeudellinen tulkinta keskittyy leimallisesti lakiin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vuoksi.⁵³ Yksin näihin lähtökohtiin tätä tutkimusta ja rikoslainoppia ei ole sidottu.⁵⁴ Oikeustieteiltä edellytetään kykyä yhdistellä metodeja⁵⁵, tulkita oikeusteorioita ja normeja sekä perustella laintulkintaa laaja-alaisesti.⁵⁶

Rikoslainopillisen lähtökohdan ja tulkinnan sekä systematisoinnin merkitys korostuu tutkimuksen osioissa 3, 4 ja 5. Lähtökohdat ovat keskiössä vastattaessa tutkimuskysymykseen 2. Tutkimuksen osion 3 pääpaino on säännösten tulkitsemisessa ja systematisoinnissa oikeuskäytännön ja muun oikeuskirjallisuusaineiston perusteella. Tutkimuksen osiossa 4 empiirinen tietoaineisto täydentää muuta lähdeaineistoa antaen käsityksen liikesalaisuussääntelyn soveltamiskäytännöstä.⁵⁷ Kokonaistavoitteena lainopillisessa lähestymistavassa on poikkileikkaava tulkinta ja systematisointi laajan ja monipuolisen lähdeaineiston pohjalta.

Lainopillisella argumentoinnilla ja valitulla lähestymistavalla voidaan tuottaa tulkintakannanottoja, joissa esimerkiksi liikesalaisuuslain 2 §:n määritelmänormia tai rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 kohdan yrityssalaisuuden väärinkäytön oikeudettoman käytön edellytystä tulkitaan suhteessa väärinkäyttötapausten tosiseikastoon, minkä jälkeen voidaan loogisesti päätyä tulkintakannanottoon. Tätä voi pitää osoituksena siitä, että lähestymistavalla ja tulkintakannanotoilla voidaan konkretisoida tulkittavia säännöksiä sekä niiden merkitystä.

Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun ja pääteemojen kannalta on tarve selkeyttää lainopin kahta keskeistä tehtävää, tulkintaa ja systematisointia. Tulkinalla tarkoitetaan merkityssisällön antamista normille eli kielellisen ilmaisun merkityksen selvittämistä. Tulkinassa on lisäksi pyrittävä selvittämään säännöksen oikea tarkoitus eli ratio. Tulkinasta on kysymys silloin, kun lain merkityssisältö vahvis-

52 Ks. tarkemmin tutkimuksen osiot 3.1.1 ja 3.11 rangaistusteorioista ja *ultima ratio* -periaatteesta. Ks. myös Lahti 2014, s. 97–115.

53 Ks. mainitusta tulkinasta Tapani 2015, s. 44.

54 Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 14. Rikoslainopillinen tutkimus käyttää lähteinään säädöstekstejä, hallituksen esityksiä, oikeuskäytäntöä (erityisesti korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien tapauksia) ja oikeuskirjallisuutta.

55 Ks. Siltala 2003, s. 504 metodisesta pluralismista.

56 Ks. Hirvonen 2011, s. 24. Oikeusnormilla voidaan tarkoittaa useita asioita. Se voi tarkoittaa lakikie- len ilmaisua, ilmaisun sisältöä tai ilmaisun ja sisällön yhdistelmää.

57 Tutkimuksen osio 3 käsittelee liikesalaisuuden suojaan liittyvää rikosoikeudellista sääntelyä ja rikos- vastuun toteutumista, kun taas osio 4 käsittelee edellä mainittuja asioita empirian tasolla. Tutkimuskysy- mys 2 käsittelee puolestaan sitä, miten yrityssalaisuusrikosten tosiasiallista soveltamisalaa tulisi arvioida suhteessa rikosvastuun toteutumiseen ja mitkä tekijät vaikuttavat rikosvastuuseen.

tetaan lain sanamuodon puitteissa. Liikesalaisuuslain aineellisen sisällön tulkinta liikesalaisuuslain 2 §:n liikesalaisuuden määritelmästä, joka vaikuttaa ratkaisevasti rikoslain 30 luvun mukaisten yrityssalaisuusrikoksia koskevien tunnusmerkistöjen täytymisen arviointiin, on soveltuva esimerkki tulkinnasta. Rikosoikeudellinen tulkintatilanne on tyypillinen esimerkki aineellisen sisällön tulkinnasta. Systematisoinnilla tarkoitetaan hajallaan tai epäjärjestyksessä olevan aineiston järjestämistä järkevään sekä johdonmukaiseen järjestykseen. Liikesalaisuuslain aineellinen sisältö edellyttää tulkintaa ja koskettaa laajaa normijärjestelmää. Systematisoinnin avulla vaikeasti hahmotettava kokonaisuus pyritään tiivistämään ymmärrettävämpään muotoon.⁵⁸

Tässä yhteydessä on arvioitava, mitä tutkimuksen selkeä rikoslainopillinen vire tarkoittaa tutkimusmetodisesti. Ensinnäkin voidaan todeta, ettei lainoppia, kuten rikoslainoppia, voida pitää varsinaisena tutkimusmetodina, vaan kysymys on pikemminkin oikeudellisesta tutkimussuuntauksesta.⁵⁹ Rikoslainopilliseen tutkimustyyliin sitoutuneen tutkijan keskeinen tehtävä on tulkita ja systematisoida tiettyä sääntelylohkoa, kuten liikesalaisuutta suojaavaa sääntelykokonaisuutta, sekä tähän liittyvää rikosoikeudellista sääntelyä.⁶⁰ Lainopin tutkimusmenetelmät ovat työkaluja, joita käytetään siirryttäessä oikeuslähteistä ja oikeustapauksen faktoista eli tosiasiakuvauksesta tulkintakannanottoon.⁶¹

1.4.3 Sääntelyteoreettinen lähestymistapa ja sääntelyteoria

Olisi harhaanjohtavaa väittää, että lainopillinen tutkimus käsittäisi vain asioiden deskriptiivisen kuvailun. Rikoslainopillinen tutkimus voi sisältää myös voimassa olevan lainsäädännön kriittistä analyysiä, kuten voimassa olevan sääntelyn legitimitetin tarkastelua. Tutkimustavoitteen vuoksi on tärkeää tarkastella liikesalaisuuden rikosoikeudellisen sääntelyn riittävyyttä ja kehitystarpeita *de lege ferenda*. Mainittua lähestymistä tehdään sääntelyteoreettisesta kehikosta käsin hyödyntäen *de lege ferenda* -argumentteja oikeustaloustieteellisistä lähtökohdista. Sääntelyteoreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa on omaksuttu oikeustaloustieteellinen lähestymistapa.⁶²

Sääntelyteoreettista ja oikeustaloustieteellistä metodologiaa käytetään täydentävänä keinona liikesalaisuuden yksityisoikeudellisten suojamekanismien tarkoituksen-

58 Ks. samansuuntaisesti Kotiranta 2015, s. 711–723 talousrikosoikeuteen liittyvästä tulkinnan ja systematisoinnin näkökulmasta. Ks. myös Aarnio 1978, s. 99 yleisemmin lainopin näkökulmasta.

59 Ks. Minkkinen 2017, s. 917.

60 Ks. laajemmin rikoslainopista Melander 2016, s. 9–11, Tapani 2016, s. 14, Asp ym. 2001, s. 19–20 sekä Lappi-Seppälä 1997, s. 192. Ks. Määttä 2009, s. 6 ja Blaug, 1992, s. 220–228 rikosten ja lainopin analysoinnista sekä niiden yhteensoveltuvuudesta taloustieteellisiin menetelmiin.

61 Tutkimusmenetelmistä ks. Siltala 2003, s. 498.

62 Ks. tutkimuksen alaluku 1.4.4.

mukaisuuden ja kehittämistarpeiden arvioinnissa.⁶³ Tutkimussuuntausta hyödyntämällä pyritään antamaan relevanttia tietoa eri sääntelyvaihtoehtojen mahdollisista vaikutuksista ja tehokkuudesta.⁶⁴

Edellä mainittujen tiedonintressien kannalta keskeinen osa-alue on sääntelyteoria, joka on lainsäätäjää palvelevaa, lainsäädännön tarkoituksenmukaisuuteen keskittyvää tutkimusta, jota voidaan tehdä useilla eri tieteen ja oikeuden aloilla. Sääntelyteoriassa on keskeistä arvioida, onko tiettyyn tilanteeseen aihetta ylipäättään puuttua sääntelykeinoin, ja mikäli on, onko valittu sääntelyratkaisu paras mahdollinen. Kysymys voi olla voimassa olevan lainsäädännön (*de lege lata*) tarkoituksenmukaisuuteen keskittyvästä tutkimuksesta tai lähestymistapa voi samalla sisältää *de lege ferenda* -tutkimukselle luonteenomaisia aineksia.⁶⁵

Sääntelyteoriassa tarkastellaan sääntelyä siitä näkökulmasta, millainen sääntely palvelee minkäkin tavoitteen saavuttamista. Tässä tutkimuksessa kyse on liikesalaisuussääntelystä, jonka avulla pyritään suojaamaan taloudellisesti arvokasta tietoa tarkoituksenmukaisesti. Tämä lähtökohta asettaa samalla sääntelystandardin eli kriteerin tai mittatikun sääntelylle ja sen tarkoituksenmukaisuuden arvioinnille.⁶⁶ Jaksossa esitetyn mukaisesti sääntelystandardi tulee oikeustaloustieteestä, jäljempänä kuvatuista talousteorioista ja tutkimustuloksista koskien liikesalaisuuksien taloudellista tehokkuutta sekä tarkoituksenmukaisuutta.⁶⁷

Sääntelyteorian avulla luodaan parhaimmillaan edellytykset rationaaliselle oikeudelliselle sääntelylle. Sääntelyteoria ei kuitenkaan itsenäisesti anna vastauksia tutkimuksessa asetettuihin kysymyksenasetteluihin. Edellytyksenä on konkreettisten metodien hyödyntäminen.⁶⁸ Tarkemmin ottaen sääntelyteoreettisena metodina toimii normatiivinen sääntelyteoria, jossa tarkastellaan, minkälainen sääntelyvalinta tai ohjauskeino palvelee parhaiten liikesalaisuuden haltijan ja sääntelyä soveltavien

63 Säännös, jota liikesalaisuussääntely koskettaa ja jota sääntelyteoreettisesti tarkastellaan, on (i) liikesalaisuuslain 1 luvun 2 §:n liikesalaisuuden määritelmäsäännös. Lisäksi (ii) rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten tunnusmerkistösäännökset, (iii) vahingonkorvauslain 1 luvun 1 § ja 2 luvun 1–3 §:n korvausvastuun perusteet, (iv) esitutkintalain 1 luvun 2 §:n esitutkinnassa selvitettävät asiat ja (v) 4 luvun 1–6 §:n esitutkintaperiaatteet sekä (vi) työopimuslain 3 luvun 1–5 §:n työntekijän velvollisuudet kuuluvat sääntelyteoreettisen tarkastelun piiriin rajatusti.

64 Lisäksi sääntelyn tarkoituksenmukaisuuden arvioinnin perusteella annetaan lainsäädäntöä koskevia tulkintasuosituksia, joissa tulee huomioida liikesalaisuussuojan tehostaminen.

65 Ks. ainakin Ayres – Braithwaite 1995, s. 30–35 ja Braithwaite 2001, s. 41 sekä Määttä 2016, s. 32. Ks. myös yleisesityksenä sääntelyteoriasta Ogus 1994, Posner 2014 ja Cooter – Ulen 2016 sekä Shavell 2004.

66 Sääntelystandardit parantavat edellytyksiä rationaaliselle keskustelulle sääntelyvaihtoehtoista. Toisaalta standardien perusteella ei ole perusteltua tehdä liian pitkälle meneviä etukäteispäätelmiä. Vaihtoehtojen tarkoituksenmukaisuus ratkeaa vasta jälkikäteen, kun sääntelyä sovelletaan käytännössä. Ks. Määttä 2016, s. 58.

67 Ks. kirjallisuudesta Määttä 2016, s. 32 ja Ogus 1994 sekä Kanninen – Määttä – Timonen 1996b, s. 60.

68 Sääntelyteorian sisällä on tutkimuksessani omaksuttu oikeustaloustieteellinen lähestymistapa. Ks. alaluku 1.4.4.

tahojen intressejä. Normatiivisessa sääntelyteoriassa voi tulla vastaan useita erilaisia kysymyksenasetteluja. Lähtökohtana sääntelyn tutkimuksessa on sen analysointi, tarvitaanko asianomaista sääntelyä vai ei.⁶⁹

1.4.4 Oikeustaloustiede

Edellä esitetyin perustein käsillä olevassa tutkimuksessa on omaksuttu sääntelyteorian sisällä oikeustaloustieteellinen lähestymistapa. Tässä alaluvussa jäljempänä esitetty ei ole uuden metodin esittelyä ja tutkimusmetodien laajentamista, vaan tarkentava kuvaus valitun metodin sisällä. Valitun lähestymistavan soveltumiseen vaikuttaa se, että oikeustaloustiede on monimuotoinen tutkimussuuntaus.⁷⁰

Tutkimuksen kannalta on syytä ymmärtää kolme keskeistä taloustieteissä omaksuttua lähtöoletusta.⁷¹ Neoklassisessa taloustieteessä rationaalisella käyttäytymisellä tarkoitetaan käyttäytymistä, jonka tavoitteena on maksimoida kokonaishyöty taloudellisten rajoitteiden puitteissa. Hyödyn maksimoimisen periaate ja sitä koskevat rajoitteet pohjautuvat utilitarismiin.⁷²

Neoinstitutionaalinen taloustiede korostaa ajatusta, jonka mukaan yksilöt eivät välttämättä pysty tekemään täydellisesti rationaalisia valintoja, vaan valtiovallan väliintulo on perustelua silloin, kun rationaalista valintaa rajoittavat huomattavat transaktiokustannukset tai markkinahäiriöt.⁷³ Kun liikesalaisuuden väärinkäyttötilanne ja sen seuraukset liittyvät herkästi markkinahäiriöihin tai ulkoisvaikutuksiin, vaikuttaisi neoinstitutionaalinen lähestymistapa hedelmälliseltä tässä tutkimuksessa.⁷⁴

69 Normatiivisen sääntelyteorian puitteissa tutkitaan sitä, minkälainen ohjauskeino tai sääntelyvaihtoehto palvelee parhaiten tietyn yhteiskuntapolitiittisen tavoitteen saavuttamista, jos oikeudellinen sääntely ylipäänsä katsotaan tarpeelliseksi. Toinen merkittävä suuntaus on positiivinen sääntelyteoria. Kyse on lähestymistavasta, jossa analysoidaan muun muassa lainsäätäjän valintoihin liittyviä tekijöitä. Positiivinen sääntelyteoria on toissijainen lähestymistapa. Ks. kirjallisuudesta Määttä 2016, s. 32.

70 Sitä ei voi tyydyttävästi luonnehtia yksinkertaisesti toteamalla, että kysymyksessä on taloustieteellinen tutkimus, jossa tutkimuskohteena ovat oikeusjärjestelmä ja sen yksittäiset oikeusinstituutiot.

71 Suuntauksat ovat neoklassinen taloustiede, neoinstitutionaalinen taloustiede ja psykologinen oikeustaloustiede.

72 Ks. Coase 1960, jonka näkemyksen mukaan yrityksen koon ja rakenteen määrittää nimenomaan neoklassinen hintateoria. Ks. myös Mähönen 1998 s. 10. Ks. lisäksi utilitarismista Lappi-Seppälä 2000, s. 18, Lappi-Seppälä ym. 2022 s. 68 ja Matikkala 2010, s. 4 sekä Tapani – Tolvanen 2016, s. 13. Utilitarismi on seurausetiikan muoto, jonka peruseriaatteen mukaan teon moraalinen hyvyys määräytyy sen toimijoille tuottaman hyödyn perusteella. Tutkimuskontekstissa utilitarismiteorioilla viitataan rikollisuuden preventioteorioihin, jotka luovat katseen tulevaisuuteen ja etsivät oikeutusta rangaistuksen hyötyvaikutuksista.

73 Ks. neoinstitutionaalisesta suuntauksesta Mähönen 1998, s. 7–11 ja Timonen 1998, s. 108. Käytännössä kyse on tilanteista, joissa yksilöiden ja toimijoiden rationaalisessa toiminnassa on rajoitteita tai häiriötä, joita ei voida korjata ilman niihin puuttumista.

74 Ks. Määttä 2006, s. 21 ja Turtiainen 2004, s. 14 sekä Määttä 2009. Markkinahäiriöt ovat sellaisia markkinoiden epäonnistumisia, jotka estävät voimavarojen tehokkaan kohdentumisen. Niitä voivat aiheuttaa esimerkiksi ulkoisvaikutukset, julkishyödykkeet, epäsymmetrinen informaatio ja epätäydellinen kilpailu, joka voi aiheutua myös liikesalaisuuksien loukkauksista. Ks. samansuuntaisesti myös Schäfer – Ott 2004, s. 92–96.

Kolmantena psykologinen oikeustaloustiede ottaa huomioon yksilöiden reaalimaailman käyttäytymisen valintatilanteessa.⁷⁵ Psykologisen oikeustaloustieteen oletamat soveltuvat heikommin tämän tutkimuksen pääolettamaan – liiketoimintaa harjoittavien yksilöiden oletetaan käyttäytyvän huolellisesti, jolloin liikesalaisuuden väärinkäyttö perustuu rationaaliseen harkintaan. Liikesalaisuuden loukkaus ja väärinkäyttö ei arvion mukaan perustu sattumanvaraisuuteen tai vahinkoon, vaan neoklassismille ominaiseen rationaaliseen toimintaan ja käytökseen.

Edelleen on tärkeä korostaa, ettei tutkimuksessa tehdä oikeustaloustieteen sisällä varsinaista taloustieteellistä tehokkuusanalyysia. Tässä tutkimuksessa tehtävää analyysia voidaan kuvata teoreettiseksi vaikutusten arvioinniksi, eikä konkreettiseksi tehokkuuskriteereihin perustuvaksi laskelmaksi.⁷⁶ Toisin sanoen tutkimuksessa analysoidaan kuinka hyvin omaksuttu sääntely vastaa liikesalaisuuksiin liittyvää talousteoreettista kehystä.

Tehokkuusanalyysi ja siihen kytkeytyvä kustannus-hyötyanalyysi edellyttää taloustieteen metodologian laajempaa omaksumista. Tiivistettynä analyysin ideana on se, että sääntelyn uudistaminen puoltaa paikkaansa, jos uudistuksesta aiheutuvat kustannukset jäävät pienemmiksi kuin uudistuksesta koituvat hyödyt ovat.⁷⁷ Sääntelyn ja sen toteuttamiseen liittyvä päätöksenteko kiinnittyy siten kustannus-hyötyanalyysiin. Mainittu analyysi on erityisen hyödyllinen lainvalmistelussa ja sääntelyn käyttöönotossa.⁷⁸ Näin on toimittu esimerkiksi liikesalaisuuslain kohdalla.⁷⁹

Tutkimuksessa on tarkasteltu Coasen teoreemaa ja rationaalisen valinnan teoriaa ja sitä, kuinka hyvin teoriat sekä niiden pohjalta omaksuttu sääntely vastaavat liikesalaisuuksiin liittyviä taloustieteellisiä lähtöolettamia. Tarkastelua käytetään ikään kuin lähtökohtana *de lege ferenda* -argumentaatiolle. Vaikka tässä tutkimuksessa ei ole mahdollista mennä syvemmälle aiheen osalta, yleishuomiona voidaan todeta, että tyypillisesti kustannus-hyötyanalyysi olisi looginen seuraava vaihe.

1.4.5 Rikostaloustiede ja hyöty-haitta-näkökulma

Rikostaloustiede on keskeinen ja paljon huomiota saanut tutkimuskohde oikeustaloustieteellisessä tutkimuksessa. Yksi käännekohta on ollut Beckerin rikosten ja rangaistusten optimaalisuuteen taloudellisen tarkastelutavan omaksuneessa artik-

75 Ks. Posner 2005, s. 4 ja Piha – Lähteenmäki-Uutela 2014, s. 310–312 sekä Posner 2014.

76 Konkreettisella viitataan siten empiirisillä tutkimusmenetelmillä saavutettuihin perusteltuihin arvioihin liikesalaisuussääntelyä tehostavista lainsäädäntösuosituksista. Ks. alaluvuista 2.7 ja 3.11.

77 Ks. kustannus-hyötyanalyyseista Hertog 2012 ja Määttä 2009, s. 77. Kustannuksia voivat olla muun muassa sääntelyn valmistelu, toimeenpano, noudattaminen ja näihin kustannuksiin liittyvät hyvinvointitappiot. Ks. Määttä 2009, s. 174 tarkemmin ylisääntelyn näkökulmasta, joka aiheuttaa myös ylimääräisiä hallinnollisia kustannuksia.

78 Ks. Posner 2014, s. 56–57 ja Määttä 2009, s. 205. Analyyseistä saatu hyöty on merkittävin tilanteissa, joissa tähdätään olennaisiin muutoksiin lainsäädännössä.

79 Ks. HE 49/2018 vp, s. 67–74 vaikutusarviointi.

kelissa.⁸⁰ Beckerin oletettavia hyödynnetään ja niitä arvioidaan myös yhtenä osana tutkimuksen tarkastelutapoja.

Rikostaloustieteen kytkeytymistä rikoslainopilliseen tutkimukseen kuvataan *lainopillisesti suuntautuneeksi rikostaloustieteeksi*. Tällöin taloustiedettä hyödynnetään rikoslainsäädännön tulkinnassa ja systematisoinnissa. Tämä käsite kuvaa tutkimuksessa omaksuttua lähtökohtaa, jossa elinkeinoelämään liitetyt käsitteet, tehokkuusajattelu ja rikoslainsäädäntö pyritään sovittamaan yhteen luontevalla tavalla.⁸¹ Tässä yhteydessä voidaan viitata liikesalaisuussääntelyn kerroksellisuuteen, jossa liikesalaisuuslaki yksityisoikeudellisenä lakina määrittelee liikesalaisuuden tunnusmerkit (LSL 2 §) rikoslainsäädäntöä varten (RL 30:11). Rikostaloustieteessä huomioon on otettava lähestymistavan merkitystä rajoittavana tekijänä rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja sen korostunut asema rikosoikeudessa.⁸²

Legaliteettiperiaate huomioon ottaen oikeustaloustieteellisen tarkastelun mahdollistajaksi on arvioitu elinkeinoelämän rikoksille tyypilliset sanamuodoiltaan joustaviksi ja avoimiksi kirjoitetut tunnusmerkistönormit sekä laaja rangaistusasteikko, joka mahdollistaa rangaistuksen ankaruuteen vaikuttavien tekijöiden arvioinnin taloudellisista lähtökohdista.⁸³

Rikostaloustiedettä voidaan tarkastella yksityiskohtaisemmin tutkimukseen valittujen ja alaluvuissa 1.4.6 ja 1.4.7 käsiteltävien teorioiden kautta. Rikostaloustieteeseen kuuluu rikoksenteikijän lähtökohdasta olennaisesti rationaalisen valinnan teoria.⁸⁴ Talousrikoksia koskevassa yhteydessä voidaan lähteä presumptiosta, jonka mukaan tekijän vaikuttimet, kannustimet ja tavoitteet ovat pääasiallisesti rahallisia. Siksi on myös perustellusti arvioitavissa, että rationaalinen ja harkittu toiminta ohjaa ensisijaisesti tekijän päätöksentekoa.⁸⁵

80 Ks. Becker 1968, s. 170 ja Becker 1974 sekä yleiskatsaus rikostaloustieteeseen Määttä 2016, s. 210. Beckerin teoriaan kuului keskeisesti idea siitä, että rikoksien torjuminen mahdollisimman tehokkaasti tapahtuu eliminoimalla tekijöiden rikoshyöty ja toisaalta minimoimalla yhteiskunnalle talousrikoksien torjunnasta aiheutuvat kustannukset.

81 Liikesalaisuusnormisto on rikosoikeudellisen näkökulman lisäksi syytä arvioida taloudellisista lähtökohdista. Tarve perustuu ilmiön taloudelliseen luonteeseen ja salassa pidettävän tiedon käyttötarkoitukseen (LSL 2 §).

82 Määttä 2016, s. 210 lainopillisesti suuntautuneesta rikostaloustieteestä. Ks. samansuuntaisesti Frände 1989 ja Tapani 2016, s. 44 laillisuusperiaatteesta sekä Posner 1985 ja Shavell 1993 taloustieteellisen argumentaation hyödynnettävyydestä rikosoikeudellisessa ratkaisutoiminnassa ja siihen liittyvästä problematisoinnista.

83 Ks. Määttä 2016, s. 210.

84 Katsantokantaan liittyvät kysymyksenasettelut voivat olla muun muassa seuraavia: Mikä on tekijän rationaalisen arvion mukaan liikesalaisuustiedon väärinkäytöstä saatava taloudellinen tai muu hyöty, mikä on riski kiinnijäämiselle ja mitkä rangaistus- tai oikeudelliset seuraamukset tai muut haitalliset seuraukset kiinnijäämisestä seuraisivat? Mikä on rationaalisesti arvioiden todennäköisyys näille tapahtumille?

85 Ks. edeltä neoklassisen oikeustaloustieteen yhteneväisyys esitettyyn arvioon. Rationaalioteettiolettaman uskottavuutta tukee lisäksi se talousrikollisuuden piirre, että tyypillisesti teoilla pyritään saavuttamaan oikeudetonta taloudellista hyötyä, eikä menettelyillä ole pääosin vahingoittamistarkoitusta. Rationaalisen valinnan teoriasta rikostaloustieteessä ks. Becker 1968 s. 1–2, Määttä – Rautio 1999, s. 107–110

Oikeustaloustieteellisesti katsottuna rikoksentekijälle odotettavissa oleva tosiasiallinen kokonaisseuraamus on ratkaisevassa asemassa ja rationaalista harkintaa ohjaava tekijä. Pelotevaikutus ja odotettu kokonaisseuraamus ovat keskeisiä asioita rikollisuuden ja oikeustaloustieteen tutkimuksessa.⁸⁶ Lisäksi tässä yhteydessä on katsottu tarpeelliseksi tarkastella kriminalisointia koskevia hyötyjä ja haittoja sekä yleisiä periaatteita.

Edeltävissä alaluvuissa 1.4.3 ja 1.4.4 oikeustaloustiedettä käsiteltäessä on huomioitu kustannusten ja hyötyjen arviointi, jota voidaan pitää kustannus-hyötyanalyysin esiasteena. Samalla on tarkoituksenmukaista kytkeä kustannuksia ja hyötyjä koskeva näkökulma kriminalisointiteorian hyöty-haitta -punninnan periaatteeseen ja arvioida näiden yhteiset liittymäpinnat. Yleisellä tasolla hyöty-haitta -punninnan mukaan kriminalisoinnista täytyy olla enemmän hyötyä kuin haittaa.⁸⁷ Kriminalisoinnin yhteydessä hyöty-haitta -punninnan periaatteen lisäksi tulee huomioida ainakin seuraavat tekijät: (i) oikeushyvien suojelun periaate, (ii) ultima ratio -periaate, ja (iii) rikosoikeudellinen laillisuusperiaate.⁸⁸ Hyöty-haitta -punninnan periaatetta on pidetty tärkeänä, koska se edellyttää näkökulman laajentamista rikosoikeudellisesta tarkastelusta kokonaisyhteiskunnalliseen tarkasteluun, jossa kriminalisoinnin hyötyjä ja haittoja arvioidaan laajasti.⁸⁹

Yksi olennainen elementti hyöty-haitta -punninnassa on yleisestävyys. Suojeltavien oikeushyvien periaate edellyttää rangaistusseuraamuksilta sellaista preventiotehoa, jota voidaan pitää riittävänä vastineena niille toiminnallisille rajoituksille, joita kriminalisointi merkitsee.⁹⁰

1.4.6 Rationaalisen valinnan teoria

Oikeustaloustieteessä toimijoiden käyttäytymistä ennustetaan muun muassa rationaalisen valinnan teorian avulla. Rationaalista valintaa on edellä käsitelty rikostaloustieteen lähtökohdista, ja seuraavaksi huomiota kiinnitetään liikesalaisuussääntelyä ja teoriaa koskevaan suhteeseen.

Rationaalisella valinnalla tarkoitetaan sitä, että yksilö valitsee sen vaihtoehdon, joka maksimoi hänen hyötynsä, joko taloudellisesti tai muulla hyödyttävällä tavalla.

sekä Eatwell – Milgate – Newman 1987, s. 69 sekä alaluku 1.4.6.

86 Peloteorian mukaan rangaistus ja sen uhka pidättelee rikoksentekijää ja muita henkilöitä ryhtymästä rikokseen. Tässä yhteydessä korostuvat erityisestävyyden ohella yleisestävyystekijät. Peloteoriaa ja -vaikutusta käsitellään rangaistusteorioiden yhteydessä. Ks. osiot 3.1.1 ja 3.1.1.

87 Samansuuntaisesti Melander 2010, s. 23, Melander 2008, s. 487 ja ks. myös Tolvanen 2005. Olenaisia mittareita punninnassa ovat rikollisuudesta seuraavien kustannusten minimointi, kustannusten oikeudenmukainen jakautuminen ja rikosoikeusjärjestelmän oikeudenmukainen toiminta. Kyse on näiltä osin kriminaalipoliittisista tavoitteista, missä on huomioitava lisäksi perusoikeuksien merkitys.

88 Ks. Melander 2008, s. 9–10 ja samansuuntaisesti Tolvanen 2005, s. 146–192 sekä Melander 2024, s. 21.

89 Nuutila 1996, s. 86. Ks. myös Melander 2008, s. 474 ja Melander 2016, s. 27.

90 Yleisestävyydestä yleisesti ks. Nuutila 1997, s. 44. Ks. alaluku 3.1.1.

Oikeustaloustieteessä yksilöiden oletetaan reagoivan oikeudellisen sääntelyyn vastaavalla tavalla, kuin he reagoisivat markkinoilla hintoihin, kustannuksiin ja niiden muutokseen.⁹¹

Rationaalisen valinnan teoria liikesalaisuuden väärinkäyttötilanteissa on sopiva päätöksenteon ennustamisen teoriana, sillä liikesalaisuuden haltijoita ohjaavat markkinalainalaisuudet ja vähimmän haitan periaate oikeudellisen menettelyn valinnassa. Vastaavasti on huomattava, että väärinkäyttöön liittyvät toimet toteutetaan usein suunnitelmallisesti ja harkiten henkilöiden toimesta, joiden koulutus, kyky ja kokemus antavat vahvat edellytykset rationaaliseen harkintaan sekä menettelyn hyötyjen ja haittojen punnintaan.

Kirjallisuudessa on tunnistettu vastaavan kaltainen yhteys. On tosin tärkeää huomioda, että ajatusmallia, jossa rikolliset valitsisivat rationaalisesti hyötyjä ja haittoja punniten laillisen ja laittoman toiminnan välillä on perustellusti myös kritisoitu. Rationaliteettiolettama ei sovellu tilanteisiin, joissa rikoksiin syyllistyvät toimivat esimerkiksi hetken mielialojhteesta tai totutun tavan mukaisesti. Lisäksi on huomattava, että erilaiset hyödyt ja haitat eivät juuri koskaan ole yhteismitallisia, joten näiden keskinäinen vertailu rationaalisesti on vaikeaa.⁹²

Edellä selostetut näkemykset rationaliteettiolettamasta perustuvat siihen, että liikesalaisuuden haltijat ovat liiketoiminnan harjoittajia. Liiketoimintaa ja sen sääntelyä leimaa hyvin vahvasti näkemys ja oletus taloudellisen hyödyn maksimoinnista sekä optimoinnista. Toiminnassa on otettava huomioon korostettu huolellisuusvelvoite. Tästä voidaan johtaa presumptio, että yritystoiminnassa toimitaan ja käyttäytyään taloudellisrationaalisella tavalla.⁹³ Lisäksi on syytä mainita, että päätelmäni mukaan rationaalisen valinnan teoria on samansuuntainen jäljempänä käsiteltävän odotusarvoteorian kanssa päätöksentekoa ennustavana teoriana.⁹⁴

Rationaliteettiolettamaan kohdistuvasta kritiikistä huolimatta tässä tutkimuksessa on perusteltua ja tarkoituksenmukaista nojata rationaaliseen valintaan ja sitä koskevaan teoriaan. Tätä puoltaa edellä selostettu liikesalaisuuksien yhteys liiketoimintaympäristöön ja talousrikossäännöksiin, joissa rationaalinen harkinta ja

91 Kyse on teoriamaallista, joka mahdollistaa yksilöiden markkinakäyttäytymisen ennustamisen ja mallintaa toimijoiden päätöksentekoa. Ks. rationaalisen valinnan teoriasta Arrow 1987, Becker 1974 ja Ulen 2000.

92 Lisäksi potentiaalisten rikoksenteekijöiden tiedot tai käsitykset rikosoikeudesta ja sanktoriskeistä ovat ajoittain niin puutteellisia, että rikosoikeudelliset seuraamukset voivat olla tietyissä olosuhteissa vaikeasti hahmotettavia. Ks. kritiikistä ja rajoitetusta rationaalisuudesta Andenæs 1974, s. 93–94, Tittle ym. 2010, s. 1029–1046, Melander 2016, s. 30–31, Clarke 1995, s. 97, Kleck ym. 2005, s. 629, Simon 1990, s. 197–200, Kahneman 2013, s. 21–25 sekä Tolvanen 2009b, s. 359 ja alaluku 1.4.5 sekä 3.11.

93 Ks. liiketoiminnan harjoittajien toiminnan tarkoituksesta ja johdon tehtäviin kuuluvasta huolellisuusvelvoitteesta OYL:n 1 luvun 5 § ja 8 §. Ks. myös Savela 2006, s. 68–72, 88 ja Mähönen – Villa 2006, s. 113. Huolellisuusvelvollisuus tarkoittaa huolellisuutta johdon toimien valmistelussa, niistä päättämisessä ja niiden suorittamisessa. Ks. rationaalisuudesta mainitussa yhteydessä Airaksinen 2023, s. 66–67.

94 Ks. odotusarvoteoriasta ja suhteesta rationaalisen valinnan teoriaan alaluvusta 2.1.2.

päätöksenteko todennäköisesti korostuu. Edellä esitetyn perusteella liiketoimintaa ja sen sääntelyä leimaavalle oletukselle taloudellisen hyödyn maksimoinnista on annettu tässä tutkimuksessa vahva merkitys.

1.4.7 Coasen teoreema, transaktio- ja muut kustannukset ja ulkoisvaikutukset

Liikesalaisuuden yksityisoikeudellinen suoja ja järjestelmä on rakennettu usean eri lain varaan, joiden sääntelytavoitteena on turvata kestäväällä pohjalla olevia mahdollisuuksia nimenomaisesti talouteen sekä elinkeinotoimintaan. Sääntelylle ja tiedon suojaamiselle on katsottu olevan perusteltu tarve.⁹⁵ Sääntelyn tehokkuuden ja vaikuttavuuden kannalta taustalla on havaittavissa usean samanaikaisen taloustieteellisen tekijän vaikutukset.

Olennaisimmat taloustieteelliset tekijät mainitussa yhteydessä ovat (i) liikesalaisuuden loukkaus- ja väärinkäyttötilanteiden aiheuttamat markkinoiden häiriöt⁹⁶, (ii) tiedon suojaamiseen liittyvät transaktiokustannukset (iii) ulkoisvaikutukset⁹⁷ ja (iv) mainekustannukset.⁹⁸ Tässä osiossa kiinnitetään huomiota mainittuihin vaikutuksiin ja suoritetaan arviointia oikeustaloustieteissä sovelletun Coasen teoreeman avulla. Coasen teoreema kytkeytyy tutkimuksessa olennaisesti kustannuksiin, joten johdonmukaisesti teoreema käsitellään kustannusten jälkeen.

Käsillä olevassa tutkimuksessa on arvioitu olennaiseksi, ja muutoinkin oikeustaloustieteellisesti kiinnostavaksi tekijäksi kustannukset ja oletus, että liikesalaisuutta suojatessa niitä pyritään tehokkaasti minimoimaan, optimoimaan tai välttämään. Oletus sisältää ajatuksen siitä, että jonkin oikeuden, kuten tässä tapauksessa liikesalaisuuden suojaamisen ollessa kohtuuttoman kallista, tästä aiheutuu tuolloin tehokkuustappioita. On pohdittava, ovatko liikesalaisuussuojan saavuttamisen aiheuttamat kustannukset hyväksyttäviä suhteessa suojattavan kohteen sisältöön.⁹⁹ Kokonaisuuden hahmottamiseksi on otettava huomioon sekä yksityinen että yhteiskunnallinen tarkastelutaso. Ensimmäinen on liikesalaisuuden haltijan päätöksentekoon kytkeytyvä ja toinen on yhteiskunnallisen hyödyn tai tehokkuuden taso.¹⁰⁰

95 Ks. Määttä 2016, s. 22 ja Shavell 2003. Liikesalaisuuden suoja voi olla teoreettisesti ikuinen. Liikesalaisuussuojaa voidaan siten arvioida kustannustehokkaammaksi kuin patenttia. Kyse on oikeudellisten vaihtoehtojen valinnasta ja samanaikaisesta kustannustehokkuuden mahdollistamisesta.

96 Määttä 2009 ja Määttä 2016, s. 33. Markkinahäiriöillä tarkoitetaan sellaisia markkinoiden epäonnistumisia, jotka estävät voimavarojen tehokkaan kohdentumisen, jolloin tarvitaan julkisvallan väliintuloa.

97 Ks. Määttä 2016, s. 34 ja Page – Lopatka 2000, s. 960. Ulkoisvaikutukset aiheutuvat nimensä mukaisesti ulkopuolisille. Olennaista on, että nämä tahot eivät saa ulkoishaitasta kompensatiota tai joudu maksamaan korvausta.

98 Määttä 2016, s. 26. Mainekustannukset ohjaavat käyttäytymistä huomattavassa määrin, joskus jopa enemmän kuin normit, kun tavoitteena on mainehaitan minimointi.

99 Ovatko tuolloin suojan yhteiskunnalle aiheuttamat haitat oikeassa suhteessa suojalla saavutettaviin yksityisiin sekä yhteiskunnallisiin hyötyihin, ja ovatko oikeuden ylläpidon kustannukset järjeviä suhteessa suojalla saavutettaviin hyötyihin.

100 Jotta toiminta markkinoilla tapahtuisi tehokkaasti, tulisi talousyksiköiden tehdä päätöksensä yh-

Edellisten huomioiden lisäksi on pohdittava, mitä kustannukset ovat konkreettisesti liikesalaisuussääntelyn yhteydessä.¹⁰¹ On ilmeistä, että taloudellisesti arvokas tieto, tuote, keksintö tai palvelu ei ole kustannuksia aiheuttava tekijä, mikäli sen valmistus- tai kehittämiskustannuksia ei oteta huomioon. Kustannukset syntyvät liikesalaisuuden haltijalle siitä, miten edellä mainittua arvokasta aineellista tai aineetonta pääomaa päätetään suojata tai miten sitä pyritään vaihdannan keinoin saamaan tarkoituksenmukaiselle omistajalle. Toisin sanoen kysymys on oikeuksien tarkoituksenmukaisesta kohdentamisesta ja kustannusten tälle kohdentamiselle asettamista rajoitteista. Toimet luovat perusolettaman mukaisesti kohtuulliseksi katsotun suojan liikesalaisuudelle.¹⁰²

Kun arvioidaan edellä mainittuja tarkoituksenmukaisen kohdentamisen kustannuksia, voidaan nostaa esille taloustieteessä yleisesti tunnettu käsite: transaktiokustannukset. Transaktiokustannukset ymmärretään talousyksiköiden välisistä liiketoimista eli transaktioista aiheutuviksi kustannuksiksi, jotka on liitetty usein Coasen teoreemaan.¹⁰³ Tiedon suojaamisen kulut sisältyvät tutkimuksen lähtökohdissa osaksi transaktiokustannuksia ja ovat tarkastelussa ensisijaisia.

Coasen teoreema liittyy nimenomaisesti haluun optimoida julkisvallan puuttumisen aste sääntelyhäiriöissä.¹⁰⁴ Teorian mukaan jopa ulkoisvaikutuksia voidaan käsitellä optimaalisesti markkinatalouden piirissä, kun (i) transaktiokustannukset ovat minimiaalisia ja (ii) omistusoikeudet ovat hyvin määriteltäviä. Jälkimmäisen merkitys nousee korkeaksi, kun huomioidaan avoimeen ja joustavasti muotoiltuun määritelmäsäännökseen perustuva liikesalaisuus (LSL 2 §). Tämä kannanotto tarkoittaa sitä, että suojan saamisen edellytykset eivät saa muodostua kieltävän korkeiksi ja että liikesalaisuuden suojan piiri on määriteltävä riittävän selkeästi. Kun Coasen teoremaa¹⁰⁵ sovelletaan liikesalaisuussääntelyyn, on liikesalaisuuden haltijan kannalta syytä huomioda ainakin: (i) transaktiokustannusten määrittely, (ii) oikeudettoman menettelyn aiheuttama ulkoisvaikutus ja (iii) tiedon omistus- tai käyttöoikeudet.

teiskunnallisten hyötyjen ja kustannusten perusteella. Käytännössä kuitenkin yhtiöt tekevät päätöksensä yksityisten hyötyjen ja kustannusten perusteella eli ottamalla huomioon vain itselleen koituvat edut ja menetykset. Ulkoisvaikutukset ja niiden merkitys sekä yhteiskunnalliset hyödyt unohtuvat tuolloin. Ks. yksityiskohtaisemmin Määttä 2009, s. 29.

101 Liikesalaisuuden suojaamisesta aiheutuissa kustannuksissa on huomioitava liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohta. Suojaamisen kustannuksia syntyy ainakin (i) sopimuksista ja sopimusvastuista, (ii) kilpailukieltosopimuksista, (iii) salassapitosopimuksista ja -ehdoista sekä (iv) kohtuulliseksi katsotuista teknisistä ja tietoteknisistä suojatoimista. Mikäli liikesalaisuuden väärinkäyttö tai loukkaus havaitaan, kustannuksia aiheutunee myös oikeussuojatoimien soveltamisesta.

102 Ks. tarkemmin alaluku 2.4.4 taloudellisesta arvosta ja siihen liittyvistä hyväksyttävistä kustannuksista.

103 Teoreemasta yleisesti ks. Coase 1960 ja Kanninen – Määttä – Timonen 1996a.

104 Sääntelyhäiriöiden minimoinnista ja optimoinnista sekä julkisvallan roolista ks. Coase 1937, s. 387 ja Kanninen – Määttä – Timonen 1996a sekä Coase 1960.

105 On huomattava, että Coasen teoreema ja siihen liittyvät oletukset eivät ole sellaisenaan sovellettavissa kaikkiin reaali maailman tilanteisiin. Ks. kritiikistä Samuelson 1985, s. 335–339 ja Hahnel – Sheeran 2009, s. 215–237.

Teoreemaan sisältyvien ulottuvuuksien ja kustannusten lisäksi on syytä ymmärtää erilaisten vaikutusten merkitys liikesalaisuuksien yhteydessä. Ulkoisvaikutukset ovat nimensä mukaisesti käsiteltävänä olevan toiminnan osapuolten ulkopuolisille aiheutuvia vaikutuksia. Ulkoisvaikutukset ovat keskeinen markkinahäiriöiden lähde.¹⁰⁶ Tyypillisesti ulkoisvaikutukset ilmenevät liiketoimeen nähden ulkopuolisten tahojen päästessä hyötymään liiketoimesta joutumatta siitä maksamaan, haitan aiheutumisesta huolimatta. Toisaalta on huomattava, että ulkoisvaikutukset voivat muodostaa eri tavoin myös hyötyä.¹⁰⁷

1.4.8 Responsiivinen älykäs sääntely

Edellä esitetyin perustein tutkimuksessa on omaksuttu sääntelyteorian sisällä oikeustaloustieteellinen lähestymistapa. Sen lisäksi on otettava huomioon responsiivinen älykäs sääntely kokonaisuuden hahmottamiseksi.¹⁰⁸ Teorian avulla voidaan ottaa huomioon tehokkaat ja mahdollisimman kevyet sääntelykeinot ja niiden ensisijaisuus. Responsiivisella älykkäällä sääntelyllä pyritään etsimään ratkaisua sille, millaisia tehokkaita ja tarkoituksenmukaisia puuttumiskeinoja liikesalaisuuksien suojaamiseksi lainsäädännössä tulisi olla.¹⁰⁹

Teoria pohjautuu Ayresin ja Braithwaiten responsiivisen sääntelyn sekä Gunninghamin ja Graboskyn älykkään sääntelyn teorioihin. Jäljempänä tarkastellaan lähemmin teoriassa ilmeneviä tavoitteita sekä tyypillisiä sääntelyn muotoja.

Responsiivinen älykäs sääntely, joka perustuu regulatiiviseen pyramiditeoriaan ja toimenpiteiden etenemiseen lähtökohtaisesti pehmeästä kovaan sääntelykeinoon, mikäli tilanne ei muuta etenemistapaa edellytä.¹¹⁰ On tärkeä ymmärtää ja mieltää, että älykäs sääntely ja responsiivinen sääntely ovat kaksi erillistä keinoa. Tässä tutkimuksessa esitetyn mukaisesti keinot ovat käytössä niin sanottuina sääntelykeinoyhdistelminä ja sääntelysuunnaukset mielletään yhdeksi sovellettavaksi sääntelykokonaisuudeksi.

Responsiivisen älykkään sääntelyn olennaisena ideana on suosia sääntelykeinoina tapauskohtaisen arvion mukaisesti reagoivaa lähestymistapaa. Teorian keskeinen ajatus on korvata ja tarvittaessa täydentää lainsäädäntöä pehmeillä sääntelykeinoilla

106 Määttä 2016, s. 34.

107 Ks. Määttä 2016, s. 34–35, Baldwin – Cave – Lodge 2012, s. 378 ja Miles – Pyne 2017, s. 8 sekä Määttä – Pihlajamäki 2003, s. 24. Ulkoisvaikutukset voidaan jaotella suppeaan henkilöpiiriin kohdistuviin yksilöllisiin ulkoisvaikutuksiin ja laajaan joukkoon vaikuttaviin massaulkoisvaikutuksiin.

108 Jäljempänä esitetty ei ole uuden metodin esittelyä ja tutkimusmetodien laajentamista, vaan tarkentava kuvaus valitun metodin sisällä. Ks. alaluku 1.4.3.

109 Oikeustaloustieteellisellä lähestymistavalla puolestaan tarkastellaan sitä, minkä sisältöinen sääntely tai ohjauskeino palvelee parhaiten liikesalaisuuden haltijan ja sääntelyä soveltavien tahojen intressejä tai minkälainen sääntelyn pitäisi olla. Molemmat lähestymistavat luovat tehokkuutta, ainoastaan eri tavoin.

110 Tällä tavoin edettäessä kyetään, ainakin teoreettisesti, välttämään ylisääntelyä sekä sen mahdollisesti aiheuttamat markkinahäiriöt. Ks. Ayres – Braithwaite 1995 ja Gunningham – Grabosky 1998.

ja erilaisten sääntelykeinojen yhdistelmillä.¹¹¹ Teorian ensimmäisenä kulmakivenä on pyramidimaisesti etenevä asteittaisuus taulukon 2 kuvaamalla johdonmukaisella tavalla.¹¹²

Sääntelypyramidien avulla kuvataan sääntelyn toimeenpanoa ja strategiaa. Pyramidi havainnollistaa sääntelijät ja erilaiset sääntelykeinot sekä strategiat ikään kuin jatkumona. Sääntelykeinopyramidi on kolmiulotteinen ja kuvaa pyramidin sivuilta eri sääntelijöitä.¹¹³ Responsiivisessa älykkäässä sääntelytavassa sääntelyvastuuta (sääntelyn sisällön määrittäminen) ja sääntelyn täytäntöönpanovaltaa (sääntelyn sisällön toteuttaminen) voidaan antaa kullekin mainituista ”sääntelijöistä”. Tässä tutkimuksessa keskitytään näistä pääosin sääntelyn täytäntöönpanon osuuteen.¹¹⁴

Sääntelijöiden tulisi pyramidin kuvaamalla tavalla ensisijaisesti pyrkiä käyttämään mahdollisuuksien mukaan kevyempiä sääntelykeinoja ja vasta tilanteen edellyttäessä keinoja, jotka ovat enemmän pakottavia tai väliin tulevia.¹¹⁵ Kehityksen kosketuspinta ja yhtäläisyys liikesalaisuussääntelyyn on ilmeistä, huomioiden itse¹¹⁶ sekä toimijoiden ja viranomaisten välinen yhteinen sääntely¹¹⁷, jossa liikesalaisuuden haltijalta edellytetään itsenäisiä suojatoimia yhdistettynä elinkeinoelämän rikoksille tyypilliseen autonomiaan oikeussuojakeinojen valinnassa.

Sääntelyn vaikutuksia on arvioitu vastaavasti liikesalaisuuslain esitöissä.¹¹⁸ Liikesalaisuuslaki mahdollistaa myös selkeitä pakottavaan sääntelyyn rinnastettavia oikeussuojakeinoja lain 8–11 §:n ja 15 §:n perusteella, mutta suunta liikesalaisuussääntelyssä vaikuttaa johdonmukaisesti samankaltaiselta kuin, mitä responsiivisen älykkään sääntelyn teoria ilmentää.¹¹⁹

111 Korvaamisen osalta on tärkeä huomioida, että viranomaisvalvonnan tulee aina perustua lakiin. Siten termi korvaaminen on syytä ymmärtää enemmän viranomaisten toimivaltuuksien ja harkinnanvaran laajentamisena pehmeitä keinoja lisäämällä.

112 Samankaltainen ajatus ja mahdollisuus liittyy oikeustaloustieteessä ylisääntelyn ja markkinahäiriön välttämiseen.

113 Ks. sääntelykeinopyramidista Ayres – Braithwaite 1995, s. 38–40, Gunningham – Grabosky 1998 ja Pakarinen 2012, s. 48 sekä Gunningham 2017, s. 135–137. Sääntelijöiksi katsotaan valtio, yritykset ja kolmannen sektorin toimijat.

114 Ks. Ayres – Braithwaite 1995, s. 38–40 ja Gunningham – Grabosky 1998, s. 399–400. Ks. myös responsiivisesta älykkästä sääntelystä Pakarinen 2012, s. 16, 48 ja Eccles – Pointing 2013, s. 72.

115 Sääntelykeinojen asteittaisuudesta ks. Ayres – Braithwaite 1995, s. 38–40 ja Gunningham – Grabosky 1998, s. 399–400. Konseptilla luodaan yhdistelmä kannustimia ja sanktioita, joiden avulla sääntelijä ja myös sääntelyn kohteet voivat tehokkaimmin yhdessä vaikuttaa sääntelyn kokonaisuuteen. Ks. myös Pakarinen 2012, s. 48.

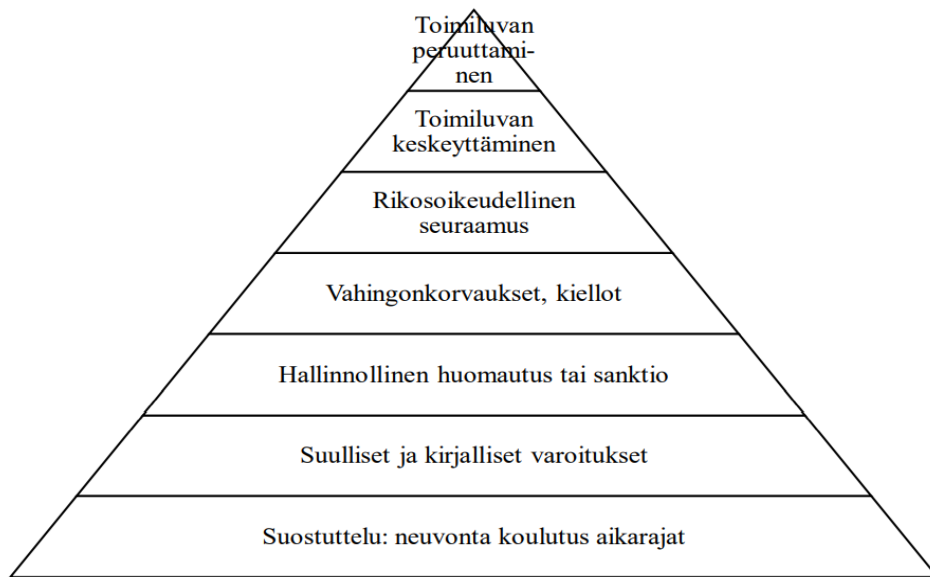
116 Gunningham 2017, s. 140, Sorsa 2009, s. 1 ja Pakarinen 2012, s. 46. Itsesääntelyyn kuuluvat liikesalaisuuden haltijoille asetetut velvoitteet suojata tosiasiallisesti liikesalaisuustietoa liikesalaisuuslain 2 §:n kriteerit täyttävällä tavalla. Sopimusoikeudelliset ja tekniset suojatoimet lasketaan tähän ennalta estävään kokonaisuuteen.

117 Ks. yhteissääntelystä Pakarinen 2012, s. 46 ja Ayres – Braithwaite 1995, s. 101 sekä Sorsa 2009, s. 6–7.

118 Ks. HE 49/2018 vp, s. 53. Liikesalaisuuden suojan on katsottu rakentuneen rikoslainsäädännön varaan, minkä perusteella yksityisoikeudellisten keinojen lisääminen on katsottu perustelluksi sääntelyn painopisteeksi.

119 Liikesalaisuuslain käyttöönoton ja sääntelykäsitteiden sekä liikesalaisuuden 2 §:n määritelmän yhte-

Taulukko 2. Responsiivista älykästä sääntelyä kuvaava sääntelykeinopyramidi.¹²⁰

Kootusti ilmaistuna responsiivisen älykkään sääntelyn tulisi ohjata viranomaisten ja itsesääntelyä toteuttavien liikesalaisuuden haltijoiden päätöksiä sekä oikeudellisia vaihtoehtoja ja menettelyä ilmi tullessa liikesalaisuuden väärinkäytössä ja loukkaustilanteessa. Ero kannustimien ja rajoitteiden välillä on suuri.

1.4.9 Laadullinen tutkimus ja empiirinen oikeustutkimus

Tutkimuksen tarkoituksena ei ole kerätä pelkkää tutkimusaineistoa kokemuseräisen materiaalin muodossa, vaan ymmärtää tutkittavaa ilmiötä ja sen muodostamaa kokonaiskontekstia kokonaisvaltaisemmin.¹²¹ Oikeutta voidaan tutkia empiirisesti, yhteiskunnallisesta lähtökohdasta ja yhteiskuntatieteen menetelmin.¹²²

Empiirisen oikeustieteen kysymyksenasetteluissa tutkimuskysymystä voidaan tarkastella laadullisten tutkimusmenetelmien avulla. Yksinkertaisesti empiiri-

näistämisen myötä ei voida todeta, että sääntelykeinot olisivat liian yksinkertaisia tai määrältään vähäisiä. Sääntely- ja oikeussuojakeinoja on käytössä liikesalaisuudelle siinä määrin, niin yksityis- kuin rikosoikeudellisesti, että pyramidin alaosan neuvonnan ja koulutuksen huomioiminen keinovalikoimassa on eräs huomion arvoinen seikka.

120 Mukaillen Ayres – Braithwaite 1995, s. 35–38 ja Gunningham 2017, s. 136.

121 Laadullisia tutkimusmenetelmiä käyttämällä ja empiiristä tutkimusaineistoa keräämällä mahdollistetaan mainittu tavoite sekä lainsäädännön käytännön toimivuuden tutkiminen verrattuna ainoastaan teoreettiseen tutkimukseen. Ks. kirjallisuudesta ainakin Keinänen – Kilpeläinen – Vääränen 2010, s. 9 ja Cane – Kritzer 2010, s. 1 sekä Baldwin – Davis 2003, s. 892. Ks. myös Denzin – Lincoln 2000, s. 6.

122 Ks. Alvesalo – Kuusi – Kumpula 2021, s. 34, teoksessa Nieminen – Lähteenmäki 2021, Empiirinen oikeustutkimus.

sessä lähestymistavassa oikeuteen kyse on kokemuseräisestä, havainnointiin tai mittaamiseen perustuvasta tutkimuksesta.¹²³ Empiirinen tutkimus soveltuu tiedonhankintaan, josta tietoa johdetaan analyysin muotoon yleisesti hyväksytyllä tutkimusmenetelmällä.¹²⁴

Tässä tutkimuksessa empiirinen osio on toteutettu haastattelututkimuksena. Tarkemmin ottaen kyse on ollut empiirisen oikeustutkimuksen keinoin tehdystä tiedonhankinnasta. Haastatteluvaihtoissa on painotettu asiantuntemusta ja kokemusta liikesalaisuusaiheesta. Tutkimus- ja teemahaastatteluilla on pyritty monipuolistamaan asian tarkastelua.¹²⁵ Empiiristä tietoaainestoa rasittaa Tolvasen mukaan kuitenkin epävarmuus.¹²⁶ Empiirisesti saatuja havaintoja ei ole syytä arvioida suoraan pääteltävinä syy-yhteyksinä ja siksi kyseisestä tietoaainestosta tehtävät itsenäiset päätelmät ovat varovaisia.¹²⁷

Asiantuntijahaastattelut, joiden toteutus ja analysointi kuvataan jäljempänä luvussa 4, tuovat lisäarvoa kokonaisuuteen, ja analysoituja havaintoja tulee huomioida osana tutkimuksen aineistoa. Lisäarvo perustuu tutkimusongelman tarkastelun monipuolistamiseen ja siihen, että haastattelut antavat tietoa lainsoveltamiskäytännöstä ja rikastuttavat tämän tutkimuksen argumentointia. Myös perinteinen lainoppi tarvitsee jonkinlaista reaaliaikailmaa koskevaa tietoa.¹²⁸

Liikesalaisuussäätelyyn kohdistettava empiirinen tutkimus ja haastattelut keskittyvät liikesalaisuuslain säätämiseen, liikesalaisuuden suojaan ja rikosvastuutekijöihin. Tällä tavoin kyetään tutkimaan lainsäädännön taustalla olevia yhteiskunnallisia mekanismeja ja merkityksiä sekä vertaamaan niitä todellisuuteen.¹²⁹ Empiirisen oikeustutkimuksen keinoin voidaan tutkia ja havainnoida lainsäätäjän asettamien tavoitteiden toteutumista katsomalla oikeusnormien taakse niiden soveltamiseen.¹³⁰ Edellä kuvattua näkökulmaa ei ole käsitelty aiemmin julkaistussa oikeuskirjallisuudessa.

Tilastojen merkitystä ei voida myöskään väheksyä osana empiiristä oikeustutkimusta, vaikka tässä tutkimuksessa tilastotietojen merkitys jää rajatuksi. Lappi-Sepälän mukaan rikostilastot, kuten tässä tapauksessa rikoslain 30 luvun yrityssalai-

123 Ks. Nieminen – Lähtenmäki 2021, s. 11.

124 Ks. Cane – Kritzer 2010, s. 4.

125 Ks. tarkemmin haastattelututkimuksen toteuttamisesta alaluvusta 4.1.1.

126 Tolvanen 2010, s. 90–93. Empiirisesti kerättyä tietoaainestoa on käsiteltävä ja arvioitava kriittisesti.

127 Päätelmiä arvioidaan suhteessa muuhun tutkimuksessa kerättävään tietoaainestoon ja lähteisiin. Ks. tarkemmin osio 4.1.2 haastatteluista ja aineiston analysoinnista sekä sen luotettavuudesta.

128 Ks. Ervasti 2004 ja 2021 sekä Määttä 2000. Empiirinen oikeustutkimus on tarpeellista, ja siitä on hyötyä. Samassa tutkimuksessa voidaan käyttää yhtä aikaa hyväksi sekä lainopin metodeja että empiiristä lähestymistapaa, jolloin voidaan saavuttaa aitoa vuorovaikutusta ja monitieteisyyttä oikeustieteen tutkimukseen.

129 Ks. Rantala – Alasuutari 2021, s. 71, teoksessa Nieminen – Lähtenmäki 2021, Empiirinen oikeustutkimus.

130 Lähtenmäki 2021, s. 161, teoksessa Nieminen – Lähtenmäki 2021, Empiirinen oikeustutkimus.

suusrikostilastot, antavat yhden mahdollisuuden päätellä rikollisuuden suuntauksia ja yhteiskunnallista merkitystä.¹³¹

Empiirisen oikeustutkimuksen tiedonhankintakeinojen yhteydessä tulee huomioida havaintojen tekemisen valikoivuus ja peilaus suhteessa tutkimusongelmaan.¹³² Empiiristä oikeustutkimusta pidetään oikeustieteen tutkimuskentässä epäkonventionaalisenä metodina, joka on herättänyt myös kriittisiä näkemyksiä¹³³. Empiiristä oikeustutkimusta ja siitä saatavaa tietoa ei nähdä erillisenä lainopilliseen tiedontarpeeseen suhteutettuna.¹³⁴

1.4.10 Metodien keskinäinen suhde ja erityispiirteet sekä oikeuslähdeopilliset rajoitteet

Käsillä olevassa tutkimuksessa on edellä kuvatulla tavalla kyse useamman tutkimusmenetelmän hyödyntämisestä, minkä vuoksi on välttämätöntä määritellä metodien yhteen sovittamista ja oikeustieteen sekä oikeustaloustieteen keskinäistä suhdetta.¹³⁵ Yksi pääasiallisista tehtävistä on oikeusjärjestyksen sisällön tutkiminen lainopin keinoin ja sen systematisointi eli oikeudellisen informaation jäsentäminen hallittavaan muotoon.

Oikeustaloustiede puolestaan tarkastelee oikeutta ja voimassa olevia normeja tehokkuuden lähtökohdasta, mikä ei ole oikeustieteelle ominaista.¹³⁶ Metodin eli tutkimusmenetelmän valinta ei ole aina selkeää ja yksiselitteistä. Joustavuus onkin yksi metodien käytön ja tämän tutkimuksen pääelementeistä. Seuraavaksi tarkastellaan metodien keskinäistä suhdetta sekä perustellaan niiden soveltamista oikeuslähdeopillisten rajoitusten näkökulmasta.

Joustavat, avoimet ja yksityiskohtaiset normit ovat soveltuva esimerkki keskinäisistä suhteista. Joustavien normien myötä esimerkiksi tuomarin tehtävä on muuttunut lainsäädösten suorasta soveltamisesta enemmän konkreettisen tapauksen

131 Ks. Lappi-Seppälä 2021, s. 96, 100, teoksessa Nieminen – Lähteenmäki 2021, Empiirinen oikeustutkimus.

132 Kultalahti 2010, s. 24. Liiallinen havaintojen nostaminen ei ole tutkimusprosessin kannalta tehokasta ja tarkoituksenmukaista. Kansainvälisessä empiirisessä oikeustutkimuksessa on todettu myös tarve käsitellä rikostilastoista ilmeneviä syitä tarkemmin, ennen johtopäätösten tekemistä. Ks. Skogan 2010, s. 60, teoksessa Cane – Kritzer 2010, Empirical legal research.

133 Ks. Ohisalo 2004, s. 34–35 ja Ervasti 1998, s. 365 sekä Silverman 1993. Kysymys on erilaisten tiedonintressien yhteensovittamisen vaikeudesta sekä tiedon pätevydestä ja käytettävyydestä.

134 Nieminen – Lähteenmäki 2021, s. 12 ja Hodgson – Roberts 2010, s. 66, 91, teoksessa Cane – Kritzer 2010, Empirical legal research. Menetelmät palvelevat oikeustieteellistä, oikeustaloustieteellistä ja yhteiskuntatieteellistä teorianmuodostusta ja tuottavat tietoa lainopin tulkintasuositusten sekä lainsäädäntötyön käyttöön.

135 Ks. Zitting 1970, s. 1113. Oikeustiede käsittää useampia eri tieteenhaaroja, joilla on eri päämääriä ja jotka käyttävät eri tutkimusmenetelmiä.

136 Ks. Määttä 2016 ja Timonen 1996 sekä Timonen 1998. Oikeus ei lähtökohtaisesti ole tehokas, mutta sitä voidaan tarkastella oikeustaloustieteellisten analyysien avulla. Oikeustiede tarjoaa ensisijaisesti tulkintasuosituksia oikeudellisiin ongelmiin.

erityispiirteiden ja tunnusmerkistöjen sekä oikeusperiaatteiden yhteensovittamiseen.¹³⁷ Tämä reaali maailman oikeudenkäytön ja soveltamistavan muutos on linjassa talousrikosnormien ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten avoimien tunnusmerkistöjen sekä liikesalaisuuslain joustavan määritelmänormin kanssa (LSL 2 §).

Metodien keskinäinen suhde näkyy vastaavasti siinä, että taloustieteen rationaalisen toimijan ja oikeustieteen järkevästi käyttäytyvän toimijan käsitteet ovat kosketuspinnassa ja tulkintoja sekä säännönmukaisuuksia pyritään johtamaan yksilöiden päätöksenteosta.¹³⁸ Nimenomaan jälkimmäisenä mainitun kosketuspinnan katsotaan yhdistävän mainittuja tutkimussuuntauksia liikesalaisuussääntelyä tutkittaessa.

Tutkimuksen kannalta olennaiseksi kysymykseksi sanotuista lähtökohdista muodostuu se, voidaanko oikeustieteellisessä ja merkittävissä määrin rikoslainopillisessa tutkimuksessa soveltaa taloustieteellisiä argumentteja, huomioiden oikeuslähdeopilliset rajoitukset.¹³⁹ Oikeuslähteen käsitettä ja oikeuslähteitä voidaan tarkastella eri lähtökohdista.¹⁴⁰ Käsitteellä on merkitystä, sillä tuomioistuimen ratkaisujen tulee perustua hyväksyttyihin oikeuslähteisiin, jotta ne täyttäisivät ennakoitavuuden, laillisuuden ja kansalaisten oikeusturvan vaatimukset.¹⁴¹ Sallittuja oikeuslähteitä on lupa käyttää oikeuslähteenä, mutta niiden käyttämiseen ei ole mitään laista tulevaa velvoittavuutta.¹⁴²

Sallittujen oikeuslähteiden kategoriaan luetaan oikeustiede, yleiset oikeusperiaatteet, moraaliperiaatteet sekä *reaaliset argumentit, joihin myös oikeustaloustieteellisillä menetelmillä saadut argumentit katsotaan kuuluviksi*. Reaalisia argumentteja on pidetty niin oikeuslähteinä kuin oikeuslähteiden tulkinnassa hyödynnettävinä näkökohtina.¹⁴³

137 Ks. Timonen 1998, s. 35, 39–40 ja Wilhelmsson 2000 joustavien normien merkityksestä. Ks. samansuuntaisesti myös rikosoikeudelliseen näkökulmaan tutkimuksen osiosta 1.4.1.

138 Samansuuntaisesti Timonen 1998, s. 36.

139 Huomionarvoista on, että oikeuslähdeopilliset rajoitukset rajoittavat tutkijan työskentelyä eri lähtökohdista kuin konkreettisen oikeusriidan ratkaisijaa.

140 On huomioitava, että oikeuslähdeoppi ohjaa oikeuslähteiden käyttöä. Oikeuslähdeopissa määritellään, mitä oikeuslähteitä on käytettävä tai on sallittua käyttää. Ks. Aarnio 1989, s. 220–221 ja Tolonen 2003, s. 104.

141 Oikeuslähteitä ja niihin liittyviä käsitteitä on pyritty luokittelemaan esimerkiksi Aarnion 1982, 1989 ja Siltalan 2003 sekä Tolosen 2003 toimesta. Ks. myös Karhu 2004, s. 806 ja Siltala 2010, s. 90 oikeuslähteen merkityksestä tuomioistuinratkaisuissa.

142 Ks. Tolonen 2003, s. 104, Nuotio 2004 ja Aarnio 1989, s. 220–221. Oikeuslähteet on luokiteltu velvoittavuuden ja lisäksi niiden auktoriteettiarvon mukaan. Velvoittavuuden tarkoituksena on turvata lainkäytön yhtenäisyys ja sen mukana kansalaisten yhdenvertaisuus lain edessä. Vahvasti velvoittava oikeuslähde on laki. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat lain esityöt sekä tuomioistuinikäytäntö, jolla viitataan korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätöksiin. Kolmannen ryhmän oikeuslähteistä muodostavat sallitut oikeuslähteet. Ks. myös Tuori 2000 oikeusperiaatteista ja reaalisten argumenttien painoarvosta tuomioistuinratkaisuissa.

143 Aarnio 1989, s. 218–219 ja Tolonen 2003, s. 152 oikeuslähdeopista yleisesti. Ks. myös Määttä 2016, s. 68 ja Timonen 1998, s. 35 sekä Timonen 1996 oikeustaloustiedettä ja reaalisia argumentteja koskevista kysymyksistä. Reaalisia argumentteja eli toisin sanoen seuraamusargumentteja voidaan konstruoida muu-

Näiden perustelujen valossa tarkastelutavan eduksi arvioidaan sen monipuolisuus, mikä on arvokasta oikeudellisesti monimutkaisen ilmiön kohdalla. Kun kysymyksessä on laintulkinta, jossa tutkitaan liikesalaisuussäännösten tulkintavaihtoehtoja ja niiden luomia tehokkuusvaikutuksia eri toimijoille, ei oikeuslähdeopillisilla velvoitteilla ole samaa asemaa kuin konkreettisen oikeusriidan ratkaisemisessa.¹⁴⁴ Taloustieteellisten argumenttien hyödyntäminen liikesalaisuussäännösten tehokkuuden ja tarkoituksenmukaisuuden analysoinnissa on perusteltua myös siksi, että rikoslain 30 luvun 4–6 §:n tunnusmerkistönormit ja liikesalaisuuslain 2 §:n määritelmäsäännös, jotka ohjaavat vahvasti säännösten tulkintaa ovat joustavia ja avoimia normeja.¹⁴⁵

Oikeustaloustieteen yhteiskunnalliset tiedonintressit vaihtelevat tapauskohtaisesti ja ovat laaja-alaisemmat, kuin pelkästään rikostaloustieteisiin tai sopimus- tai työoikeuteen rajattu tarkastelu mahdollistaa. Yhteiskunnalliset tiedonintressit eivät tyhjenny pelkästään lainoppiin. Yksinkertaisesti tällä tavoin ei kyetä tuottamaan vastauksia kaikkiin oikeudellisiin kysymyksiin.¹⁴⁶

Oikeustaloustieteellisessä lähestymisessä on kokonaisuutena kyse siitä, että tutkimuksessa otetaan huomioon oikeustaloustieteellisiä tehokkuusnäkökulmia ja taloustieteellisiä teorioita tehokkaista toimintamalleista. Siksi on edelleen syytä painottaa, että tutkimuksessa tehtävä tarkoituksenmukaisuusanalyysi on ensi sijassa sääntelyn perusrakenteiden yhteensopivuuden tarkastelua suhteessa muualla esitettyihin tehokkuusmalleihin, ei tehokkuusanalyysiä.¹⁴⁷

Osion lopuksi on tarkoituksenmukaista havainnollistaa edellä kuvattu kokonaisuus teoreettisia ja menetelmällisiä valintoja kuvaavan kehityksen kautta.

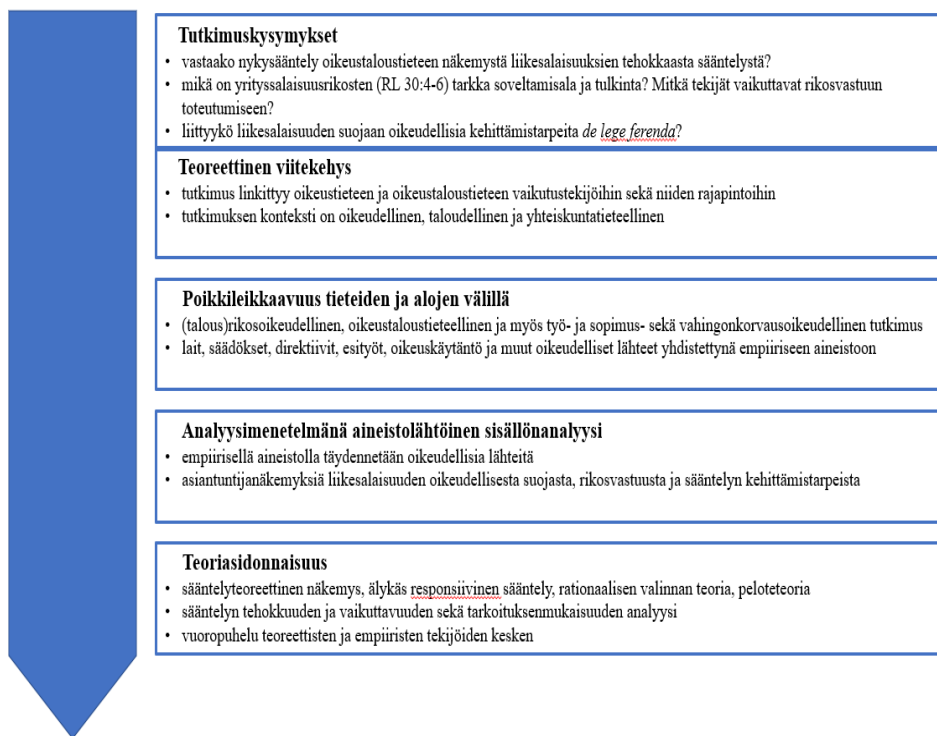
toinkin kuin taloustieteellisistä premisseistä käsin.

144 Ks. Karhu 2004, s. 806 Timonen 1998, s. 35 ja oikeuslähdeopillisista eroista ja velvoittavuudesta eri ryhmille lainsoveltamisessa.

145 Taloustieteellisten argumenttien käyttämistä voidaan perustella lisäksi sillä, että taloutta koskevan sääntelyn tulisi korostetusti olla taloudellisesti tehokasta. Toisin sanoen, tehoton sääntely voi olla yhteiskunnalle haitallista talouselämän alueella tarpeettomasti liiketoimintaa vaikeuttavana tekijänä.

146 Oikeustaloustiede ja lainoppi eivät ole kokonaisuutena katsoen toisiinsa nähden irrallisia, vaan ne on nähtävä vuorovaikutteisina osa-alueina.

147 Ks. myös alaluvut 1.4.3 ja 1.4.4. Tutkimuksen sääntelyteoreettinen tutkimus tehdään oikeustaloustieteellisen viitekehyksen kautta eli toisin sanoen käytännössä hyödyntäen taloustieteen tutkimuksen havaintoja ja tuloksia.

Kuvio 2. Tutkimuksen teoreettisia ja menetelmällisiä valintoja kuvaava kehys.

1.5 Tutkimuksen asemointi oikeustieteissä ja lähteet sekä aiempi tutkimus

1.5.1 Tutkimuksen yhteydet eri oikeudenaloille

Liikesalaisuudella ja siihen liittyvillä oikeussuojakeinoilla on yhteyksiä lukuisiin eri oikeudenaloihin. Tutkimus käsittelee työ- ja sopimusoikeuden sekä vahingonkorvausoikeuden alaa liikesalaisuuden sopimusoikeudellisten oikeussuojakeinojen vuoksi. Oikeudenalarajat ylittävässä tutkimuksessa on tiedostettava myös sitä koskevat haasteet.¹⁴⁸ Huolimatta tutkimusaiheen olennaisista liityntäpinnoista eri oikeudenaloihin rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten ja liikesalaisuuden tutkimus asemoidaan kuitenkin yleisesti oikeustieteiden kenttään.

Seuraavassa tarkastellaan tutkimusongelman yhteyttä mainittuihin oikeudenaloihin ja niihin liittyviä keskeisimpiä kysymyksiä. Yrityssalaisuusrikokset liittyvät nimensä mukaisesti kiinteästi rikosoikeuteen, ja ne on kriminalisoitu rikoslain 30 luvussa. Oikeudenala käsittää rikosten ja niistä määrättävien rikosoikeudellisten seu-

¹⁴⁸ Lohiniva-Kerkelä 2003, s. 26. Oikeudenalarajat ylittävässä tutkimuksessa tulee ottaa huomioon jokaisen oikeudenalan omat yleiset opit, teoriat, rakennelmat sekä niiden vakiintunut käsitteistö.

raamusten sääntelyn. Rikosoikeus on julkisoikeutta, sillä sen kohteena on yksilö suhteessa valtioon.¹⁴⁹ Rikosoikeudelliset normit määrittävät rangaistavan vastuun alaa sekä perusteita.¹⁵⁰ Rikoslain yleisiä oppeja ei ole tyhjentävästi kirjattu rikoslakiin.¹⁵¹

Talousrikosoikeuden alalla on huomioitava, että harmaa talous ja talousrikollisuus ovat ilmiöitä, jotka vaikuttavat suomalaiseen yhteiskuntaan laajasti.¹⁵² Ottaen huomioon ilmiön yhteiskunnallinen ja talouspoliittinen merkitys tutkimukseen on syytä liittää talousrikosoikeus, jota on käytetty esimerkkinä rikosoikeuden niin sanotusta eriytymiskehityksestä.¹⁵³

Työ- ja sopimusoikeus ovat puolestaan oikeudenaloja, jotka koskettavat miltei jokaista yhteiskunnan jäsentä jossain muodossa.¹⁵⁴ Liikesalaisuuksien suojaamisella on suuri merkitys työsuhteissa, koska työntekijöiden tehtäviin kuuluu toimialasta riippuen enenevässä määrin työnantajan ja tämän yhteistyötahojen liikesalaisuuksien käsittelyä.¹⁵⁵

Sopimusoikeuden alaan puolestaan kuuluvat erilaiset sopimukset ja niiden solmiminen, tulkinta sekä sopimusrikkomusten seuraukset.¹⁵⁶ Sopimusoikeus voidaan jakaa kahteen olennaiseen osaan, yleiseen ja erityiseen sopimusoikeuteen. Yleisellä sopimusoikeudella tarkoitetaan yleensä sopimusoikeuden perusperiaatteita ja normeja, joita useimmiten noudatetaan. Erityiseen sopimusoikeuteen sisältyvät kunkin eri sopimustyyppin ominaisuudet ja sitä koskevat erityissäännöt. Liikesalaisuuden suojaksi laadittujen kilpailukiello- ja salassapitosopimusten katsotaan kuuluvan erityiseen sopimusoikeuteen.¹⁵⁷

Vahingonkorvausoikeus on yksi olennainen liikesalaisuussääntelyä koskeva yksityisoikeuden osa. Vahingonkorvaus on yksi rikoksen tai yksityisoikeudellisen oikeudenloukkauksen säännönmukaisista seurauksista. Liikesalaisuuden haltija

149 Ks. Honkasalo – Ellilä 1966, s. 1.

150 Rangaistavan vastuun alasta ja perusteista ks. Melander 2016, s. 5, Nuutila 1997, s. 7. Ks. myös. Tapani 2016, s. 13 sekä Mäenpää 2018.

151 Monet yleisten oppien kysymykset jäävät tulkittaviksi oikeustieteen ja vallitsevan oikeuskäytännön perusteella.

152 Ilmiö on kokonaislaajuudeltaan kansainvälinen. Vaikutukset yhteiskuntaamme ja talouteemme ovat merkittävät ja tuntuvat aina bruttokansantuotteessa asti.

153 Ks. Melander 2012, s. 512. Rikosoikeuden eriytymisellä tarkoitetaan tiettyjen omien yleisiä oppeja koskevien näkemysten muotoutumista vain tiettyä erityisalaa, kuten talousrikosoikeutta, koskevaksi. Ks. myös Tapani 2004, s. 98 ja Lahti 2004.

154 Tiitinen – Kröger 2012, s. 155 ja Hietala ym. 2016, s. 13 sekä Hietala ym. 2020. Ks. Työsopimuslaki 26.1.2001/55 sekä Hemmo 2003. Työoikeus jaetaan pääalueisiin, joita ovat yksilöllinen työoikeus ja kollektiivinen työoikeus. Yksilöllinen työoikeus kattaa työsuhdetta sekä virkasuhdetta koskevat normit, niiden tulkinnan ja tutkimuksen. Kollektiiviseen työoikeuteen kuuluvat työehto- ja virkaehtosopimukset ja työ- ja virkaehtosopimukset, työriitoja ja niiden sovittelua koskevat normit sekä työnantajan ja työntekijöiden yhteistoimintaa koskevat säännökset. Ks. myös Koskinen ym. 2018.

155 Liikesalaisuuden suojaamiseksi työ- ja sopimusoikeutta tarvitaan nimenomaisesti työnantajan sekä työntekijän välisissä sopimuksissa. Ks. myös Tiitinen – Kröger 2012.

156 Ks. sopimusoikeudesta Saarnilehto ym. 2012.

157 Ks. Halila – Hemmo 2008.

voi esittää korvausvaatimuksia rikos- ja yksityisoikeudellisissa prosessissa. Prosessisääntöjen kannalta korvausvaatimus ja sen aineellisoikeudellinen perusta on yksityisoikeudellinen.¹⁵⁸

On ilmeistä, että liikesalaisuusilmiö koskettaa useita eri oikeudenaloja. Tämän tutkimuksen rikosoikeudellisen painotuksen vuoksi kaikkien mainittujen oikeudenalojen tarkastelu ei ole yhtä perusteellista. Tutkimuksessa tehdyt yksityiskohtaiset rajaukset on käsitelty edellä.

1.5.2 Keskeiset tutkimuksen lähteet ja aiempi tutkimus

Liikesalaisuussääntelyyn liittyvät useat eri oikeudenalat heijastuvat tutkimuksessa käytettyyn lähdeaineistoon. Pääasiallisen aineiston muodostavat tutkimusaiheen kannalta keskeiset lait ja niiden esityöt. Oikeuskäytäntö on myös merkityksellinen lähde tutkimukselle.

Lähdeaineiston avulla on kuvattu liikesalaisuuden rikosoikeudellista suojaa ja siihen liittyviä toimia sekä määritetty rangaistavuuden alaa. Sääntelyyn liittyvän aineiston avulla pyritään keräämään informaatiota ja tulkitsemaan, millaisia tosiasiallisia vaatimuksia lainsäädännössä on liikesalaisuuksien käsitteistölle ja suojaamiselle asetettu. Tutkimuksen lainopillinen kysymyksenasettelu ohjaa painottamaan perinteistä rikosoikeudellista lähdemateriaalia.¹⁵⁹

Kotimaisen lainsäädännön lisäksi käsillä olevassa tutkimuksessa käsitellään ensisijaisesti Euroopan unionin ylätasoon standardeja ja sääntelyä. Näihin lukeutuu liikesalaisuusdirektiivi, joka toimii ohjaavana lainsäädäntökehyksenä.

Kysymyksenasettelun ja pääteemojen kannalta on myös tarkoituksenmukaista analysoida ilmi tulleita yrityssalaisuusrikoksia. Tätä tarkoitusta varten Poliisihallituksesta on haettu tutkimuslupa 21158797. Tutkimusluvan mukaisesti tutkimusta varten on haettu poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä vuosilta 2011–2023 kaikki rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikokset ja rikoslain 38 luvun 1–2 §:n mukaiset salassapitorikokset, jotka liittyvät edellä mainittuihin rikoslajeihin.¹⁶⁰ Rikosilmoitusjärjestelmästä saatujen tietojen voidaan katsoa antavan lisäarvoa tutki-

158 Korvausvaatimuksen aineellisena perusteena voi toimia myös rikos tietyn edellytyksin. Ks. vahingonkorvausoikeutta koskevista kysymyksistä tutkimuksen osio 2.6 ja Tapani – Tolvanen 2016, s. 109.

159 Keskeisenä lähdeaineistona toimivat liikesalaisuuteen liittyvät vertaisarvioidut artikkelit. Lisäksi tutkimuslähteinä on hyödynnetty erilaista oikeuskirjallisuutta sekä Suomesta että osittain ulkomailta. Oikeuslähdeopin näkökulmasta tutkimuksessa hyödynnetään soveltuvin osin ns. aarniolaista järjestystä modernisoivia lähteitä, kuten Tolonen 2003, Siltala 2003, s. 247–323 ja Huovila 2005, s. 20.

160 Tiedonhankinnassa ja ilmoitusten läpikäynnissä on keskitytty vuosiin 2016–2023 ajantasaisen käsityksen saamiseksi vallitsevasta tilanteesta sekä rikostyyppien erityispiirteistä. Eri poliisiyksiköiden käytänteet rikosilmoituksen kirjaamisen ja suoritettujen toimenpiteiden laajuudessa, tutkintapyyntöissä esitettyjen väitteiden kuvaamisessa ja teonkuvausten läpikäymisessä tekevät tutkimusaineistosta laadullisesti varsin vaihtelevan. Tästä syystä tietojen läpikäymisessä ja havainnollistamisessa on keskitytty rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisina kirjattuihin ilmoituksiin, jotta vertailuaineistosta on saatu mahdollisimman laaja.

mukselle myös muiden rikosnimikkeiden kohdalla ja kokonaisuutena. Argumentti perustuu tietomassasta yksilöitäviin käsityksiin yleisimmistä tekotavoista, jotka ylittävät esitutkintakynnyksen, tekotapoihin liittyvistä erityispiirteistä, tekijäpiireistä ja esitutinnan aikana käytetyistä toimivaltuuksista sekä muista olennaisista tutkimustavoitetta tukevista havainnoista. Tietoaaineisto sisältää salassa pidettävää tietoa, mikä on huomioitava tietojen käytössä.¹⁶¹ On kuitenkin huomattava, että kyseinen aineisto edustaa käytännössä ainoastaan rikosilmoituksen tekijän näkökulmaa ja olosuhteita, eikä näin ollen rikoksesta epäillyn näkökulmaa. Edellä mainittu rajoite on otettava erityisesti huomioon kyseisestä aineistosta tehtävien johtopäätösten yhteydessä.

Tässä vaiheessa on tärkeää arvioida edellä mainitun tietoaaineiston rajoja ja siitä johdettavien tietojen heikkouksia. Liikesalaisuuden väärinkäyttöä koskevat tapaukset, jotka ovat edenneet tutkintapyyntöiksi asti vähenevät merkittävästi, kun huomioidaan ensin tapaukset, jotka eivät täytä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksen tunnusmerkistöä ja tapaukset, jotka päätyvät sovintoratkaisuun taikka yksityisoikeudelliseen ratkaisuun. Aineisto antaa kuvan siitä, minkälaiset tapaukset etenevät tutkintapyyntöiksi asti, mutta tiedot eivät ole täysin yleistettävissä liikesalaisuuden väärinkäyttöä koskevassa kokonaistarkastelussa.¹⁶² Tämä osaltaan vaikuttaa aineistosta tehtäviin päätelmiin ja päätelmien yleistettävyyteen. Tätä vaikutusta kutsutaan suppilointivaikutukseksi, joka ei tee edellä mainitusta aineistosta epäolennaista, mutta rajaa aineistosta tehtävät johtopäätökset koskemaan lähinnä rikosprosessia.

Liikesalaisuus ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskeva aiempi tutkimus ei ole poikkeuksellista. Kuitenkin kun yhdistetään liikesalaisuuden suoja ja yrityssalaisuusrikokset rikosvastuun aktualisoitumisen sekä sääntelyn tarkoituksenmukaisuuden tutkimukseen, voidaan havaita selkeä tutkimusaukko oikeustieteellisessä jatkotutkimuksessa.¹⁶³

Talousrikoksiin keskittynyt aiempi väitöskirjatasoinen tutkimus on liittynyt muun muassa vertailevaan tutkimukseen Suomen ja Venäjän lainsäädännöstä talousrikosasioissa¹⁶⁴ sekä sisäpiiritiedon väärinkäyttöön arvopaperimarkkinoilla.¹⁶⁵ Talousrikosoikeudellista näkökulmaa edustavat myös velallisen rikoksia ja maksukyvyttömyyttä sekä rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta¹⁶⁶ ja liiketoimintarikoksen

161 Salassapito perustuu lakiin viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 4 luvun 24 §:n kohtiin 20, 23 ja 28.

162 Rationaalisesti tarkasteltuna rikosprosessiin valikoituvat kaikkein törkeimmät menettelyt ja ne, joiden kohdalla ei päästä osapuolten välillä sovinto- tai muuhun tyydyttävään ratkaisuun.

163 Myös talousrikollisuutta on tutkittu niin yliopistoissa kuin poliisihallinnossa, mutta ei esitetystä katsotokannasta.

164 Koistinen 2012.

165 Kotiranta 2014 ja Kurenmaa 2003.

166 Kukkonen 2016b ja Hakamies 2013.

tuottaman hyödyn mittaamista¹⁶⁷ käsittelevät väitöskirjat. Talousrikosoikeutta koskevat tutkimukset ja oikeudenalalle perustaa luoneet tutkimukset ovat muun muassa Viljasen lahjonta- ja muita virkarikoksia, Lehtosen veropetosta sekä Vennon maksukyvyyttömyyttä käsittelevät väitöskirjat.¹⁶⁸

Keskeinen liikesalaisuutta koskeva lähdeaineisto on Vapaavuoren tuotanto, jossa on käsitelty syvällisesti liikesalaisuuden oikeussuojamekanismeja yksityisoikeudellisesta näkökulmasta mutta myös rikossäännökset huomioon ottaen.¹⁶⁹ Vastaavasti relevanttia rikosoikeudellista katsantokantaa yrityssalaisuusrikoksiin edustaa Viljasen katsaus Keskeiset rikokset -kokoelmateoksessa.¹⁷⁰ Myös Nyblinin pykäläkommentaari liikesalaisuuksien suojasta ja liikesalaisuusdirektiivin vaikutuksista sekä rikosoikeudellisesta sääntelystä on ajantasainen lähde.¹⁷¹ Liikesalaisuusaihetta on käsitelty myös Lautjärven elinkeinorikoksiin liittyvässä teoksessa.¹⁷² Väitöskirjoissa liikesalaisuusaihetta on käsitelty immateriaalioikeudellisesta lähtökohdasta¹⁷³ ja työntekijän lojaliteettivelvoitteeseen keskittyvästä työoikeudellisesta näkökulmasta.¹⁷⁴ Paasonen väitöstutkimuksen yhteydessä on tarkasteltu yrityssalaisuuden rikkomista ja yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevia tapauksia tuomioistuimissa.¹⁷⁵ Liikesalaisuuteen liittyvä viimeaikainen tutkimus puolestaan on keskittynyt tutkimusartikkeleihin. Esimerkkinä voidaan mainita liikesalaisuuteen liittyvän salassapitovelvollisuuden käsittely.¹⁷⁶ Liikesalaisuuslain käyttöönoton jälkeen ilmestynyttä oikeuskirjallisuutta on käytettävissä melko vähän.

Taloustieteellisen osuuden lähdeaineistona tukeudutaan Coasen, Beckerin ja Posnerin kirjoituksiin, jotka antavat kansainvälisen näkökulman aiheeseen.¹⁷⁷ Sääntelyteoreettisen lähdeaineiston pohjan luovat Ayres ja Braithwaite sekä Gunningham ja Grabowsky tässä tutkimuksessa omaksutun älykkään responsiivisen sääntelyteoreettisen mallin kehittäjinä.¹⁷⁸ Kotimaisen läpileikkauksen edellä mainittuihin teorioihin antaa Määtä laaja kirjallinen aineisto.¹⁷⁹

Oikeuskäytäntöratkaisut, kuten korkeimman oikeuden prejudikaatit 2013:17, 2013:20, 2015:42 ja 2024:54 ovat selkeyttäneet rikoslain 30 luvun yrityssalaisuus-

167 Korkka 2015.

168 Ks. Viljanen 1984, Lehtonen 1986 ja Vento 1994.

169 Vapaavuori 2019. Liikesalaisuuksia koskevassa kolmannessa painoksessa on huomioitu LSL:n käyttöönoton vaikutukset.

170 Ks. Viljanen 2018 ja 2023, teoksessa Keskeiset rikokset.

171 Ks. Nyblin 2024.

172 Ks. Lautjärvi 2021.

173 Carpentier 2007.

174 Ks. Ollila 2021.

175 Paasonen 2023.

176 Sahinoja 2013.

177 Ks. muun muassa Coase 1960, Becker 1976 sekä Posner 1985, Posner 1995 sekä Posner 2005 ja Posner 2014.

178 Ks. Gunningham – Grabosky 1998 ja Ayres – Braithwaite 1995.

179 Ks. Määttä 1999–2016.

rikoksiin liittyvää oikeustilaa ja määrittäneet rangaistavuuden alaa sekä aktivoineet oikeustieteellistä keskustelua.¹⁸⁰ Liikesalaisuuslain säätäminen ei ole kuitenkaan toistaiseksi vaikuttanut laajentavasti oikeuskäytäntöratkaisujen määrään, vaikka näin ennakoitiin jossain määrin tapahtuvan.¹⁸¹

Oikeuskirjallisuuden näkökulma on keskittynyt yksityisoikeudelliseen suojaan, ja liikesalaisuuteen liittyvän rikosoikeudellisen sääntelyn analysointi on jäänyt vähäisemmäksi. Empiirisen oikeustutkimuksen lähtökohta rikosvastuun tutkimiseen tarjoaa uuden perspektiivin aihealueeseen yhdistettynä tutkimuksessa tehtäviin *de lege ferenda* -kannanottoihin.

180 Ks. oikeuskirjallisuudesta lisää Nyblin 2015.

181 Ks. HE 49/2018 vp, s. 71–72.

2 LIIKESALAISUUS KÄSITTEENÄ JA SÄÄNTELYN KOHTEENA

2.1 Liikesalaisuuden ulottuvuudet ja sääntelysuojaan vaikuttavat seikat

2.1.1 Liikesalaisuudesta yleisesti

Suomessa liikesalaisuussääntely on kodifioitu vuonna 2018 voimaan tulleeseen liikesalaisuuslakiin (595/2018). Lain tavoitteena on estää liikesalaisuuden väärinkäyttöä. Liikesalaisuuden ulottuvuuksien ymmärtäminen edellyttää käsitteiden selkeyttämistä ja taustoittamista. Lisäksi on huomattava, että liikesalaisuuksien suojasta on säädetty useassa eri laissa, ja näiden lakien yleiset soveltamisyhteydet ovat erilaisia.¹⁸²

Liike- ja yrityssalaisuuden käsitteet ovat vaihdelleet lainsäädännössä ja oikeuskirjallisuudessa ennen kodifikaatiota. Rikoslaissa on käsitelty yrityssalaisuutta, työsopimuslaissa puolestaan ammatti- ja liikesalaisuutta sekä liikesalaisuuslaissa ja laissa sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa on puhuttu liikesalaisuudesta.¹⁸³ Käytännössä termit ovat kuitenkin toistensa synonyymeja, ja siten niitä on tulkittu samalla tavalla.¹⁸⁴ Rikoslain kokonaisuudistuksen tavoitteiden mukaan pyritään mahdollisimman yhtenäiseen yläkäsitteeseen, joka kattaa koko elinkeinotoiminnan.¹⁸⁵

Vastaavasti liikesalaisuuslain säätämisellä on pyritty selkeyttämään käsitteistöä ja liikesalaisuuden legaalimääritelmää. Voimassa oleva määritelmä tulee liikesalaisuuslain 2 §:n perusteella ja tämä on huomioitu myös rikoslain 30 luvun 11 §:n määritelmän kohdalla.¹⁸⁶ Liikesalaisuutta koskeva terminologia on yhtenäistynyt liikesalaisuuslain käyttöönoton myötä.¹⁸⁷ Tärkeää on myös huomata, että liikesalaisuustiedon syntyminen kannalta keskeiset kriteerit ja niiden oikeudellisesti asiallinen sisältö sekä tulkinta ovat pysyneet kansallisella tasolla pääosin muuttumattomina koko liikesalaisuuden väärinkäyttökriminalisointia koskevan sääntelyhistorian ajan.

182 Jäljempänä mainittujen lakien osalta noudatetaan kuitenkin samaa liikesalaisuuden legaalimääritelmää (LSL 2 §). Ks. kontekstuaalisesta tulkinnasta ja soveltamisyhteydestä yksityiskohtaisemmin Nyblin 2024, s. 33.

183 Ks. TEM 2018, s. 49.

184 Ks. Castrén 1973, s. 14, Nyblin 2003, s. 233, Nyblin 2024, s. 24 ja HE 49/2018 vp, s. 82 sekä Tiitinen – Kröger 2012, s. 337.

185 HE 66/1988 vp. Tällä viitataan liikelaisuustermeihin.

186 Ks. tarkemmin tutkimuksen osiot 2.4 ja 3.1 liikesalaisuuden määritelmäkriteereistä.

187 Vapaavuori 2019, s. 64. Käsitteistön yhtenäistämiskehityksen voidaan katsoa päättyneen EU:ssa liikesalaisuusdirektiivissä käyttöönotettuun termiin *trade secret*.

Yleisesti ottaen liikesalaisuuden katsotaan tarkoittavan liikesalaisuutta, ammattisalaisuutta tai muuta vastaavaa salaista tietoa, jolla on kilpailuetua tuottavaa taloudellista merkitystä elinkeinotoimintaa harjoitettaessa. Liikesalaisuus on yritykselle tai omistajalle kaupallisesti arvokasta teknistä tai taloudellista tietoa, jota pidetään kohtuullisin toimin salassa esimerkiksi kilpailevalta liiketoiminnalta.¹⁸⁸ Liikesalaisuutta koskeva suoja käytännössä kieltää liikesalaisuudeksi katsottavan tiedon oikeudettoman hankkimisen, ilmaisemisen sekä käyttämisen (ks. LSL 3–4 §).

Oikeuksien katsantokannasta liikesalaisuus voidaan luokitella käyttöoikeudeksi.¹⁸⁹ Mainitut oikeudet tuottavat rajatun yksinoikeuden niiden haltijalle ja kiellon oikeuden loukkaajaa kohtaan.¹⁹⁰

Liikesalaisuuden päättyessä oikeudettomasti kilpailevan tahon haltuun esille nousee taloudellisen vahingon vaara.¹⁹¹ Silti esille on nostettava myös muut vahingon muodot kuin pelkästään taloudellinen vahinko. Aineellisia ja aineettomia seurauksia ovat muun muassa (i) kilpailukyvyn väheneminen, (ii) liiketoimintamallin heikkeneminen, (iii) liiketoiminnan uskottavuuden kärsiminen, (iv) yritysten maineen heikkeneminen sekä (vi) yritysten innovaatiotoiminnan heikkeneminen.¹⁹²

Yritykset pyrkivät suojelemaan edellä kuvattuja liiketoiminnan menestys- ja kilpailututekijöitä omilla työ- ja sopimusoikeudellisilla suojatoimillaan samoin kuin teollis- ja tekijänoikeussopimuksilla. Sopimusoikeudellisista suojatoimista tärkeimmäksi käyttöarvoltaan ja -tehokkuudeltaan muodostuvat salassapitosopimukset sekä niitä koskevat ehdot jäljempänä esitetyin perustein.¹⁹³

Liikesalaisuuksien suojaustarpeet konkretisoituvat erityisesti avainhenkilöiden vaihtaessa työpaikkoja tai yrityksen suojatessa aineellisia sekä aineettomia resurssejaan ulkopuolisia tahoja vastaan. Liikesalaisuuden haltijan kannalta on välttämätöntä ryhtyä ennakoiviin toimiin liikesalaisuuden suojaamiseksi.¹⁹⁴ Ennakoivilla ja kohtuullisilla suojatoimilla ei kyetä kokonaan ennalta estämään väärinkäyttöä, mutta toimilla voidaan vaikeuttaa väärinkäyttöä ja edesauttaa jälkikäteistä oikeudellisen vastuun selvittämistä. Kootusti ilmaistuna, yksi merkittävimmistä riskeistä liikesalai-

188 Ks. kirjallisuudesta Saarinen 2013, s. 1066 ja Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 249 sekä Huhtamäki 2014, s. 236. Lisäksi kilpailevan tarjouksen jättäminen kaikissa olosuhteissa on katsottava hyvän tavan vastaiseksi kilpailuteoksi, jonka ilmeinen tavoite on vahingoittaa työnantajaa.

189 Ks. oikeuksien määrittelystä ja luonteesta tarkemmin alaluku 2.7.

190 Ks. Vapaavuori 2019, s. 38.

191 Samansuuntaisesti Nyblin 2007, s. 207.

192 Ks. tarkemmin johdanto ja HE 49/2018 vp.

193 Kysymys on preventiivisistä sääntelykeinoista, joihin kuuluu itsesääntely, kuten liikesalaisuuden haltijoille asetetut velvoitteet suojata tosiasiallisesti liikesalaisuustietoa liikesalaisuuslain 2 §:n kriteerit täyttävällä tavalla. Sopimusoikeudelliset suojatoimet lasketaan tähän ennalta estävään kokonaisuuteen. Ks. alaluku 2.5.

194 Vapaavuori 2019, s. 14. Liikesalaisuuksien suojaamisesta tulee huolehtia ennakkollisesti eikä vasta silloin kun niiden loukkaus on tapahtunut. Ellei yhtiö ole tosiasiallisesti pyrkinyt suojaamaan luottamuksellisia tietojaan, ei tiedon liikesalaisuuden asema välttämättä täyty, eikä liikesalaisuuden loukkaustakaan ole siten tapahtunut.

suuksien vuotamiseen tai siirtymiseen oikeudettomasti kilpailevan liiketoiminnan hyödynnettäväksi syntyy yrityksen omasta henkilöstöstä ja inhimillistä tekijöistä.¹⁹⁵

Kokonaisuutena arvioiden voidaankin todeta, että tiedon suojaamisessa on kyse liiketoiminnallisesta riskienhallinnasta ja kontrollista, jossa vaaditaan juridista osaamista, valvontaa sekä käytännön ennakkollisia toimia.¹⁹⁶ Merkittävä osa liikesalaisuuksista syntyy itse asiassa työntekijöiden työn, innovaatioiden ja kehitystyön tuloksena. Lähtökohtaisesti yritykset toimivat kuitenkin liikesalaisuuksien haltijoina ja tiedon omistajina.¹⁹⁷

Vaikea ja oikeudellisesti tulkinnanvaraisesti ratkaistava seikka on, mikä osa tiedosta kuuluu työntekijän ammattitaitoon sekä kokemukseen ja mikä taas on työnantajalle kuuluvaa liikesalaisuutta. Edellistä saa vapaasti hyödyntää uudessa työpaikassa, jälkimmäistä taas ei.¹⁹⁸

Liike- ja yrityssalaisuuden väärinkäyttö, oikeudeton ilmaisu tai fyysinen anastaminen johtaa vakavimmillaan rikosprosessiin sekä rikosseuraamuksiin.¹⁹⁹ Tyypillisesti tapauksissa ei ole noudatettu työntekijän lojaliteettivelvoitetta työnantajaa kohtaan tai työsopimuslain liikesalaisuuksia koskevia säännöksiä (TSL 3:4).²⁰⁰

Muutkin oikeudelliset seuraukset liikesalaisuuden loukkaustilanteissa ovat nekin merkittäviä ja sisältävät esimerkiksi vahingonkorvausvelvollisuuden (VahL 5:1) tai työnantajalle mahdollisuuden työntekijän irtisanomiseen. Yksityisoikeudelliset sanktiot eivät kuitenkaan aina ole riittäviä esimerkiksi menettelyn vahingollisuuden tai laajuuden vuoksi. Rangaistussäännösten soveltaminen edellytysten täyttyessä on perusteltua oikeusjärjestelmän toimivuuden varmistamiseksi ja turvaamiseksi.²⁰¹

Liikesalaisuuden ymmärtämiseen, käsittelyyn ja väärinkäyttöön sisältyy vahva käsitys rationaalisuudesta. Johdonmukaisesti ajateltuna tietoa, keksintöä, tuotetta tai

195 Ks. samansuuntaisesti Vapaavuori 2019, s. 12. Yhtiön avainhenkilöstön palvelussuhteen päättymisen on yhtiölle usein kriisitilanne: erityisesti kun henkilöt yleensä siirtyvät vanhan työnantajan kanssa kilpailevaan yhtiöön joko työntekijöinä tai itsenäisinä yrittäjinä. Tällöin liikesalaisuuksien suoja on vanhalle työnantajalle äärimmäisen tärkeä asia. Ks. myös HE 66/1988 vp, s. 76.

196 Ks. samansuuntaisesti Määttä 1999, s. 18.

197 Nyblin 2008, s. 535. Toiminta perustuu luottamuksellisuuteen ja sopimuksin sidottuihin menettelyihin, sillä elinkeinonharjoittajat joutuvat luovuttamaan salaisia tietoja työntekijöidensä haltuun näiden työtehtävien hoitamista varten.

198 Ks. alaluku 2.4.7 rajanvetoarviointista sekä kirjallisuudesta Viljanen 2023, s. 728 ja Vapaavuori 2019, s. 13.

199 Viljanen 2018, s. 711. Rikoslainsäädännön vuoden 1991 kokonaisuudistuksen osana rikoslakiin säädettiin uusi 30 luku elinkeinorikoksista (L 769/1990). Uudistuksen perusteluissa todettiin kiristyneen kilpailun, yritysten ja markkinoiden kansainvälistymisen sekä niin sanotun strategisen yritysajattelun korostumisen lisänsä elinkeinotoiminnassa tarvittavan taitotiedon kysyntää ja taloudellista arvoa.

200 Ks. alaluku 2.5 ja Tiitinen – Kröger 2008 sekä lojaliteettivelvoitteesta työsopimuslain 3 luvun 1 §.

201 Ks. Viljanen 2018, s. 712. Tarvitaan myös rikosoikeudellisia keinoja. Toisaalta ei ole syytä yliarvioida rangaistuksen merkitystä, varsinkin kun käytännössä tuomittavat rangaistukset saattavat jäädä lieviksi verrattuna taloudellisiin voittoihin, joita liikesalaisuuksien oikeudettomalla hankkimisella, ilmaisemisella tai käyttämisellä voi olla saavutettavissa. Ks. myös HE 66/1988 vp, s. 76 ja alaluku 3.11.

ominaisuutta ei luultavimmin muutoin pystyttäisi hyödyntämään. Siksi koulutettujen, harkitsevien, vaihtoehtoja punnitsevien ja kyvykkäiden yksilöiden vapaisiin valintoihin sisältyy oletettavasti vähintään perusymmärrys liikesalaisuuden väärinkäyttöön liittyvästä rikoksen sekä rangaistuksen mahdollisuudesta ja olosuhteista.²⁰² Presumptio rationaalisuudesta on vahva juuri liiketoimintaympäristössä, jossa edun tavoittelu on kirjattu esimerkiksi osakeyhtiölain 1 luvun 5:ään ja 8:ään.

Edellä todetusta huolimatta yksilöiden päätöksenteossa ei voida poissulkea rajoitetun rationaalisuuden mahdollisuutta, jolloin tilannesidonnaisuus ja subjektiivisiin arvioihin pohjautuva sattumanvarainen päätöksenteko ja valinta korostuvat.²⁰³ Lisäksi on huomattava, että liiketoimintaympäristössä käyttäytymistä ohjaavat muutkin tekijät kuin instrumentaaliset seikat. Erityisesti yhtiössä vallitsevat arvot, arvostukset ja tavat vaikuttavat siihen, miten yksilöt yhtiön piirissä toimivat.²⁰⁴ Silloin voidaan olettaa, että liikesalaisuuksien käsittelyä ja yksilön päätöksentekoa ohjaavat tämän sisäistämät moraalikäsitteet ja muut arvostukset, joilla näin ollen on olennainen merkitys myös liiketoiminnassa tapahtuvien liikesalaisuuksien väärinkäytösten ehkäisemisessä. Edellä esitettyä voidaan luonnehtia yleisestävyyden välillisenä vaikutuksena, joka ilmenee monella eri tavalla.

2.1.2 Liikesalaisuus vai patentti

Liikesalaisuuden sisältö, luonne ja ulottuvuudet edellyttävät punnitsemaan vaihtoehtoisia suojauksen tapoja sekä immateriaalioikeuden alaan kuuluvia oikeussuojakeinoja. Oikeuksia koskeva rajanveto on merkityksellinen arvioitaessa liikesalaisuussääntelyn tarpeellisuutta, muotoa ja edellä käsitellyn rationaalisuusolettaman merkitystä suojamuodon valintaan.

Rajanveto liikesalaisuuden ja patentin välillä on tarpeellinen, koska liikesalaisuutta voidaan tarkastella vaihtoehtona patentille. Edellä todetun lisäksi immateriaalioikeuksien yleisempi vertailu on perusteltua, koska mainittujen oikeuden haltijoiden voidaan arvioida hakevan samansuuntaisia tehokkuusetuja sääntelyä sovellettaessa.²⁰⁵ Siksi seuraavassa tarkastellaan lähemmin mainittuja oikeussuojakeinoja siten, että huomio kiinnittyy immateriaalioikeuksiin ja ensisijaisesti patenttisuojaa koskeviin seikkoihin ja kysymyksiin.

Tilanteesta ja tiedon sisällöstä riippuen yritys voi karkeasti jaotellen harkita ja valita jätetäänkö suojaus liikesalaisuusmuotoon vai haetaanko patenttisuojaa. Valinta liikesalaisuuden ja patentin välillä ei aina ole mahdollinen, koska salattava immateriaalioikeus saattaa olla sen luonteinen, ettei sitä voida patentoida. Keskeistä

202 Ks. rationaalisen valinnan teoriasta alaluvusta 1.4.6.

203 Ks. kirjallisuudesta rajoitetun rationaalisuuden merkityksestä ainakin Tittle ym. 2010, s. 1029–1046, Clarke 1995, s. 97, Kleck ym. 2005, s. 629 ja Simon 1990, s. 197–200 sekä alaluvut 1.4.6 ja 3.11.

204 Ks. yrityskulttuuria ja käyttäytymistä koskevasta yhteydestä Korkka-Knuts 2021, s. 1184 ja Kish-Gephart ym. 2010, s. 21.

205 Ks. tehokkuusetujen saavuttamisesta alaluvut 2.4 ja 2.7.

on ymmärtää näiden sääntelytapojen samankaltainen intressilähtökohta, mutta erilainen tapa palvella tätä tarkoitusta.²⁰⁶ Immateriaalioikeuksista kuten patenteista, tekijänoikeuksista, tavaramerkeistä ja tunnusmerkkioikeuksista, joihin liikesalaisuudet rinnastuvat osana yritysten aineetonta varallisuutta, on olemassa erillislait. Keskeisimmät ovat patenttilaki (550/1967), tekijänoikeuslaki (404/1961) ja tavaramerkkilaki (544/2019).

Liikesalaisuuslain esitöiden mukaan mainittujen erillislakien tarve johtuu osin siitä, että aineettomien oikeuksien osalta oikeudenhaltija saa lähtökohtaisesti yksinoikeuden suojan kohteeseen, ja suojan sisältö on suhteellisen selkeästi määriteltä. Ennen liikesalaisuuslain säätämistä liikesalaisuus on ollut vaikeammin määriteltävissä. On otettava lisäksi huomioon, että liikesalaisuus ei anna sen haltijalle yksinoikeutta. Liikesalaisuuden alle voi myös sisältyä sellaista tietoa ja osaamista, joka ei ole suojattavissa tai jota ei voida suojata riittävästi patenttien tai tekijänoikeuden avulla, kuten, (i) varhaisen vaiheen keksinnöt, (ii) valmistusprosessit tai (iii) toimittaja- ja asiakasluettelot. On myös tilanteita, jolloin patenttia tai tekijänoikeussuojaa ei ole perusteltu hakea edellytysten täyttymisestä huolimatta, esimerkiksi julkisuuteen liittyvistä syistä. Liikesalaisuussuoja voi silloin osoittautua perustelluksi suojaamisen tavaksi.²⁰⁷

Liikesalaisuuden ja patentin välistä jaottelua voidaan lähestyä ainakin seuraavista lähtökohdista. Liikesalaisuussuoja on ajallisesti rajoittamaton ja kustannustehokkaampi patenttiin verrattuna, mutta patentin arvo voi nousta korkeammaksi esimerkiksi yritysstotilanteessa.²⁰⁸ Vastaavasti kustannustehokkuuden näkökulmaa tarkasteltaessa on huomioitava, että liikesalaisuussuojassa yrityksen ei tarvitse uhrata varoja patentin hakemiseen ja sen jälkeisiin vuosimaksuihin.²⁰⁹ Nämä tiedon, keksinnön tai muun arvokkaan tuotteen suojamuodot katsotaan toisensa poissulkeviksi, koska karkeasti eroteltuna patentti edellyttää julkituloa ja liikesalaisuus salassapitoa.²¹⁰

Yksinkertaista rajanvetoa siitä, onko liikesalaisuussuoja vai patenttisuoja taroituksenmukaisin ei voida tehdä.²¹¹ Kansainvälisessä kirjallisuudessa painotus on kääntynyt patenttiritkaisun puoleen ja liikesalaisuussuoja nähdään patenttia täydentävänä keinona. Perusteluiksi on katsottu patentin parempi ja tehokkaampi suoja esimerkiksi käänteismallinnusta tai tiedon kopiointia vastaan.²¹²

206 Laaja-alaisemmin kysymys on immateriaalioikeuksista, joihin liitetään muitakin suojaamisen muotoja.

207 Samansuuntaisesti suojaamisen tavoista HE 49/2018 vp, s. 22.

208 Ks. Määttä 2016, s. 23 ja Shavell 2004 sekä Nyblin 2024, s. 356 liikesalaisuuden ja patentin vaihtoehtoisuudesta.

209 Kustannusten muodostumisesta ks. Shavell 2004 ja Määttä 2016, s. 24.

210 Mainitusta erottelusta ks. Burk 2012, s. 14.

211 Tapauskohtaiseen punnintaan tulisi sisällyttää ainakin tiedon, tuotteen, keksinnön tai palvelun laatu, sosiaaliset- ja kannustinvaikutukset, jäljennettävyys ja keksinnön varastamiseen liittyvät uhat, arvo liiketoiminnalle lyhyellä ja pitkällä aikajänteellä sekä oikeussuojakeinojen ja suojaamisen kustannukset.

212 Ks. ainakin Friedman – Landes – Posner 1991, s. 63, Cooter – Ulen 2016, s. 115, Burk 2012, s. 4 ja Lemley 2008, s. 3–4 sekä Posner 2005, s. 326 ja Posner 2014.

Arvokkaan pääoman suojaamiseen ja patenttihakintaan suhteessa liikesalaisuuteen liittyy taloudellisen arvon määrittämisen lisäksi arvio todennäköisyydestä, voiko joku muu uudelleen luoda, keksiä tai muutoin kehittää saman hyödykkeen. Tällöin keksimisen ja keksinnön suojaamisen kustannukset ja investointi kokonaisuutena suhteutetaan ja niiden tavoitteeksi asettuu keskinäinen tasapaino. Jos arvioidaan, ettei riski ole kovin suuri, on todennäköisesti tarpeetonta upottaa kustannuksia patentin hakemiseen ja ylläpitoon. Jos taas arvioidaan riskin olevan korkea, patentin tuoma suoja muodostuu kustannustensa arvoiseksi ja siten perustelluksi ratkaisuksi. Liikesalaisuus puolestaan voi osoittautua kannustavaksi suojaksi innovoinnin kannalta. Mainittujen perustelujen lisäksi harkintaan vaikuttavat muun muassa hyödykkeen ainutlaatuisuus ja kehittämistä koskevat ajalliset seikat sekä mahdollinen kilpailuetekijä.²¹³

Mikäli oikeuksia koskeva sääntely sallii edellä kuvatun harkintavallan käytön taroituksenmukaisella tavalla, eikä tarpeettomasti rajoita kummankaan instrumentin käyttöä, voidaan parhaimmillaan saavuttaa hyötyjä ja innovaatioiden tukemista. Tällä lähestymistavalla voidaan saavuttaa jopa yhteiskunnallisia hyötyjä.

Kirjallisuudessa edellä kuvattu menettely on yhdistetty odotusarvoteoriaan.²¹⁴ Teoria kuvaa taloudellisten toimijoiden päätöksentekoprosessia tilanteissa, joissa on arvioitava kannustimia ja tähän liittyvän päätöksenteon kohteena olevaa pääomaa tai investointia sekä näiden keskinäistä merkitystä. Presumption mukaan teoria ei ole ristiriidassa suhteessa rationaalisen valinnan teoriaan, jossa korostetaan liikesalaisuuden haltijoiden sekä yksilöiden päätöksentekoa ja tapauskohtaisen punninnan merkitystä. Teorioiden keskinäistä suhdetta arvioitaessa, niitä pidetään toisiaan tarkentavina, tasapainottavina sekä kokonaisuutena yhdenmukaisina.

Oikeustaloustieteellinen katsantokanta tuo vastapainoksi esille liikesalaisuus-sääntelyn ja suojan tehottomuuden sekä jopa mahdolliset haittavaikutukset suhteessa patenttiin tai muuhun immateriaalioikeudelliseen suojaan. Tiedon salaaminen ja lokeroiminen aiheuttaa tehottomuutta ja samanaikaisesti tiedon suojaamiseen liittyy tyypillisesti kustannuksia.²¹⁵ On vastaavasti huomattava, että tiedon salaaminen ei mahdollista ihmisten ja yritysten välisiä hyödyllisiä kompromisseja ja kan-

213 Ks. jäljempänä alaluku 2.4.

214 Friedman – Landes – Posner 1991, s. 64–65. Ks. odotusarvoteoriasta taloustieteessä Robbins 2000, s. 171–173 ja Ylä-Liedenpohja 1995, s. 25–26. Teoriaan liittyy kolme komponenttia: odotus pysyvyydestä, välineellisyys ja palkkion tai seurauksen houkuttelevuus. Tarkoituksellinen, päämäärätietoinen ja tiedostettu päätöksenteko suuntautuu sinne, missä arvioidaan saatavan arvostettuja tuloksia.

215 Esimerkkejä liikesalaisuussuojan ja -sääntelyn mahdollisesti aiheuttamasta tehottomuudesta ja välillisistä kustannuksista ovat työntekijöiden heikentynyt liikkuvuus sekä kilpailun ja innovaatioiden vähentyminen. Liikesalaisuustiedon suojaaminen ja salaaminen ei lähtökohtaisesti mahdollista tiedon paljastamista muuta kuin liikesalaisuuslain 3 §:ssä tai 5 §:ssä mainituin edellytyksin.

nustimia. Mainitut vaikuttimet ja niiden rajaava vaikutus käyttäytymiseen ei edistä pitkän aikavälin sosiaalisia etuja. Vähintään ne vaikeuttavat tiedon jakamista.²¹⁶ Vastaavasti tulisi huomioida, että tiedon salaamista koskevat intressit voivat poiketa tai olla vastakkaiset, riippuen siitä onko kysymys yhteiskunnan edusta vai yksittäisen liikesalaisuuden haltijan.²¹⁷

Edellä mainitut argumentit ja yhteiskunnallinen hyötyminen huomioon ottaen liikesalaisuusvaihtoehtoon päättymisen pitäisi olla tarkoituksenmukaisuusharkinnan lopputulos, eikä automaattinen valinta. Yhteiskunnan etua korostavasta lähtökohdasta voidaan argumentoida, että liikesalaisuussuojaa ei tulisi asettaa niin vahvaksi, että mainitut yhteiskunnalle hyödylliset vaikutukset jäävät saavuttamatta.

Tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla taloudellisesti arvokasta tietoa, tuotetta tai ominaisuutta suojatessa tulisi huomioida edellä esitetyt argumentit ja kannustimet. Patenttiratkaisua on näistä lähtökohdista syytä pohtia samalla tavoin kuin liikesalaisuussuojaa. Suojat toimivat omistus- ja varallisuus oikeuksien määrittäjinä ja tarvittaessa mahdollistavat oikeussuojakeinojen käytön. Yhteiskunnan edun kannalta suojaus ja tiedon vapaan jakamisen rajoittaminen vaikuttaa ongelmallisemmalta, mutta mainituin edellytyksin kuitenkin oikeutetulta.

2.2 Liikesalaisuusdirektiivin käyttöönotto – tavoitteena EU:n alueella yhtenäinen menettely arvokkaan tiedon tai hyödykkeen käsittelyssä ja suojaamisessa

2.2.1 Liikesalaisuusdirektiivistä ilmenevät taustaintressit ja normipohjan yleiskuvaus

Kesäkuun 8 päivänä vuonna 2016 annettiin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/943 julkistamattoman taitotiedon ja liiketoimintatiedon (liikesalaisuuksien) suojaamisesta laittomalta hankinnalta, käytöltä ja ilmaisemiselta eli liikesalaisuusdirektiivi. Liikesalaisuusdirektiivi koskee liikesalaisuuksien yksityisoikeudellisia oikeussuojakeinoja, eikä se näin ollen koske jäsenvaltioiden liikesalaisuuksien rikosoikeudellista suojausta.

Liikesalaisuusdirektiivin johdanto-osion 1 kohdan mukaan yritykset ja ei-kauppalliset tutkimuslaitokset investoivat osaamistalouden valuuttana käytettävien ja kilpailuetua antavien taitotiedon ja tiedon hankkimiseen, kehittämiseen ja soveltamiseen. Nämä investoinnit henkisen pääoman tuottamiseen ja soveltamiseen ovat

216 Ks. Lemley 2008, s. 53 ja Moore 2003, s. 621 sekä Wexler 2018, s. 1364. Sääntö-utilitaristisesta näkökulmasta lupaavin tekijä immateriaalioikeuksien myöntämisessä ensisijaisesti suhteessa liikesalaisuussuojaan on tiedon laaja leviäminen. Tiedon mahdollisimman vapaan jakamisen katsotaan liittyvän olennaisesti yhteiskunnalliseen edistykseen.

217 Toisin sanoen liikesalaisuuden haltijana toimiva yksilö ei välttämättä halua käyttäytyä kaikissa tilanteissa yhteiskunnan edun mukaisesti.

ratkaiseva tekijä, siltä osin kuin kyse on kilpailukyvystä ja innovointiin liittyvästä suorituskyvystä markkinoilla. Keino ottaa haltuun innovoinnin tulokset, on suojata pääsyä kyseisen yhteisön kannalta arvokkaaseen, mutta vain suppean piirin tuntemaan tietämykseen ja hyödyntää tällaista tietämystä.²¹⁸

Direktiivin johdanto-osion 4 kohdan mukaan erityisesti innovatiiviset yritykset altistuvat yhä enemmän joko unionista tai sen ulkopuolelta lähtöisin oleville epärehellisille käytännöille, kuten varkauksille, luvattomalle kopioinnille, teollisuusvakoilulle tai salassapitovaatimusten rikkomiselle, joiden tyyppillisenä tarkoituksena on liikesalaisuuden väärinkäyttö.²¹⁹ Euroopan unionissa on ollut tarpeellista vahvistaa säännöt, joilla jäsenvaltioiden lakeja lähennetään toisiinsa. Tavoitteena on varmistaa, että sisämarkkinoilla tarjotaan riittäviä ja yhtenäisiä yksityisoikeudellisia oikeussuojakeinoja liikesalaisuuden laittoman hankinnan, käytön tai ilmaisemisen varalta.

Liikesalaisuusdirektiivi sisältää taustaintressien ja tavoitteiden lisäksi artiklat liikesalaisuuksien laittomasta hankinnasta, käytöstä ja julkistamisesta, toimenpiteistä, menettelyistä, muutoksenhakuineista sekä seuraamuksista ja raportoinnista. Sääntelytavoitteet koskevat keskeisesti periaatteiden, prosessien ja suojatoimien yhtenäistämistä EU:n alueella.²²⁰

Direktiivin 1 artiklan 1 kohdan mukaan tarkoituksena on liikesalaisuuslain soveltaminen, kun liikesalaisuus ylipäättään liittyy elinkeinotoimintaan, joka tähtää taloudelliseen tuloksen saavuttamiseen.²²¹ Liikesalaisuusdirektiivi on laadittu koskemaan myös palveluita.²²² Direktiivissä on lueteltu myös kohdat, joissa liikesalaisuuden suoja ja oikeussuojakeinot eivät päde ja jotka liittyvät tiedotusvälineiden tiedottamisen vapauteen sekä moniarvoisuuteen.²²³

Pääosin direktiivi on EU:n yleisen lainsäädäntökehikon ja -mallin mukaisesti minimiharmonisointia. Täten direktiivi jättää jäsenmaille mahdollisuuden kansallisen lainsäädännön kehittämiseen ja soveltamiseen sekä liikesalaisuuden suojan lisäämiseen.²²⁴ Direktiivin täytäntöönpano on tehtävä siten, että menettelyt, toimenpiteet ja oikeussuojakeinot ovat saatavilla kaikissa liikesalaisuuksien loukkaustilanteissa.

218 Tämänkaltaista arvokasta taitotietoa ja liiketoimintatietoa, joka on julkistamatonta, on tarkoitus käsitellä luottamuksellisenä.

219 Kyseisten käytäntöjen riskiä kasvattaa viimeaikainen kehitys, kuten globalisaatio, ulkoistamisen lisääntyminen, pitenevät toimitusketjut sekä tieto- ja viestintäteknologian käytön yleistymisen.

220 EUIPO 2018 ja EU 2016/943. Ks. myös Nyblin 2024, s. 36 ja 88–89. Direktiivin vaatimukset ohjaavat myös LSL:n soveltamista.

221 Ks. myös TEM 2018, s. 117.

222 Vapaavuori 2019, s. 193 ja HE 49/2018 vp, s. 58. Palveluiden liitännäisyys on nimenomaisesti mainittu direktiivin johdannossa kohdissa 26 ja 27.

223 Ks. jäljempänä alaluku 2.2.2 whistleblowing-säännöksestä.

224 LSDir 1 art. 1 k. ja HE 49/2018 vp, s. 12. Poikkeukset ja velvoittavuudet on lueteltu direktiivissä. Ks. EU 2013 MARKT/2011/128/D, s. 81–82. EU:n katsantokanta on se, että liikesalaisuuksien suojakeinoissa yksityis- ja rikosoikeudellinen sääntely olisi yhdenmukaista, jotta esimerkiksi rajojen yli tapahtuvissa sekä oikeushenkilön rangaistusvastuuseen liittyvissä tapauksissa tarjolla olisi yhdenmukainen suoja.

Lisäksi on huomioitava liikesalaisuuden sisältävän tiedon erilaiset muodot, jotka on jätetty laveasti tulkittaviksi peruskriteerien täyttymisedellytyksen jälkeen.²²⁵

Direktiivissä on eritelty yksityiskohtaisesti tilanteita, joissa liikesalaisuuden haltija esimerkiksi lain perusteella velvoitetaan julkistamaan hallussaan oleva liikesalaisuustieto tai työntekijöiden edellisessä työpaikassaan laillisesti hankkima ammattitaito. Lisäksi direktiivi käsittelee yleisluonteisesti jäsenvaltioiden rikosoikeudellisia sääntöjä ja niihin liittyviä tavoitteita.²²⁶ Sääntelyn näkökulmasta liikesalaisuusdirektiivin käyttöönotossa on kyse modernista ja joustavasta yhteistyöhön perustuvasta lainsäädännöstä poliittis-taloudellisin tavoittein liiketoiminnan sekä terveen kilpailun mahdollistamiseksi.²²⁷ Liikesalaisuusdirektiivin käyttöönoton keskeinen tavoite on ollut liikesalaisuussuojan kehittäminen, avoimuuden lisääminen sekä vapaan tiedonkulun mahdollistaminen.²²⁸

Liikesalaisuuden määritelmä on direktiivin 2 artiklan 1 kohdan mukaan kolmio- osainen: (i) tiedon on oltava luottamuksellista, (ii) tiedolla on oltava kaupallista arvoa luottamuksellisuutensa vuoksi ja (iii) liikesalaisuuden haltijan on pitänyt pyrkiä kohtuullisessa määrin pitämään tietoa luottamuksellisena.

Liikesalaisuusdirektiivin 2 artiklan 1 kohta määrittelee liikesalaisuudeksi tiedon:

- a) joka ei ole kokonaisuutena tai osiansa täsmällisenä kokoonpanona ja yhdistelmänä tällaisia tietoja tavanomaisesti käsitteleville henkilöille yleisesti tunnettua tai helposti selville saatavissa
- b) jolla a alakohdassa tarkoitetun ominaisuuden vuoksi on taloudellista arvoa elinkeinotoiminnassa
- c) jonka laillinen haltija on ryhtynyt kohtuullisiin toimenpiteisiin sen suojaamiseksi.

Liikesalaisuusdirektiivin 2 artiklan 2 kohta määrittelee liikesalaisuuden haltijaksi luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön, jolla on laillinen määräysvalta liikesalaisuuteen.

Liikesalaisuusdirektiivin 2 artiklan 3 kohta määrittelee liikesalaisuuden oikeudenloukkaajan, jolla tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka on hankkinut tai ilmaissut liikesalaisuuden laittomasti taikka käyttää sitä laittomasti.

225 Sääntelyn täytäntöönpanosta ks. HE 49/2018 vp, s. 57 ja 80 ja EUIPO 2018, s. 8.

226 EU 2016/943. Ks. myös COM/2013/0813 final – 2013/0402 (COD), s. 6.

227 Modernista ja joustavasta sääntelystä ks. ainakin Hodges 2015b ja Määttä 2007, s. 17–19 sekä Ogus 1994, s. 1. Ks. myös alaluku 1.4.8 käytännön keinoista.

228 Ks. tavoitteista EUIPO 2018, s. 9.

Liikesalaisuusdirektiivin 2 artiklan 4 kohta määrittelee liikesalaisuutta loukkaavan tavarat tai palvelut, jonka suunnittelussa, ominaisuuksissa, toiminnassa, tuotantoprosessissa tai markkinoinnissa saadaan merkittävää hyötyä oikeudettomasti hankitusta, käytetystä tai ilmaistusta liikesalaisuudesta.

Liikesalaisuusdirektiivin käyttöönottolla on ollut hyödyllisiä vaikutuksia, sillä liikesalaisuuden oikeudelliset kokonaissuojajärjestelmät olivat vaihtelevia ja hajanaisia aiemmin. Oikeudenkäyntejä, kanteita ja rikosilmoitusten tekemistä liikesalaisuuden loukkaustapauksissa ovat jarruttaneet useat erilaiset tekijät, kuten todistustaakka, todisteiden haastava hankkiminen ja puutteelliset prosessit.²²⁹ Mainitut ongelmat soveltuvat myös suomalaiseen lainsäädäntöön ja oikeustilaan ennen liikesalaisuuslain käyttöönottoa. Tämän tutkimuksen ja tiedonhankinnan perusteella liikesalaisuuslain käyttöönottolla on saatu vaikutusta sääntelyn yhtenäistämiseen ja asianmuikaisten prosessien luomiseen, ainakin sääntelyn tavoitteiden tasolla.²³⁰

Liikesalaisuusdirektiivi on luotu EU-tasolle ja EU-standardien mukaisesti. Siksi kansalliseen liikesalaisuuslakiin on kirjattu myös joitain erikoisuuksia verrattuna siihen, että kyseessä olisi puhtaasti kansallinen lainvalmistelu.²³¹

2.2.2 Whistleblowing

Liikesalaisuusdirektiivin 5 artiklassa oleva niin sanottu whistleblowing-pykälä edellyttää yksityiskohtaisempaa tarkastelua.²³² Pykälä on myös direktiivissä EU:n oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta ja on edennyt myös kansalliseen liikesalaisuuslakiin.²³³

Tekoa ei katsota liikesalaisuuden oikeudettomaksi paljastamiseksi, jos henkilö ilmoittaa väärinkäytöksistä suojatakseen yleistä etua. Yksittäistapauksissa myös sananvapaus voisi mahdollistaa liikesalaisuuden paljastamisen tai ilmaisemisen, vaikka kyseessä ei olisi väärinkäytöksen tai laittoman toiminnan paljastaminen.²³⁴ Liikesalaisuuslain esitöiden mukaan whistleblowing voi kohdistua laittoman toiminnan lisäksi myös muuhun väärinkäyttöön, joka tulee arvioida tapauskohtaisesti.²³⁵

229 Ks. ongelmallisuudesta tarkemmin EUIPO 2018, s. 7.

230 Ks. osio 4.2 empiirisestä tiedonhankinnasta.

231 Vapaavuori 2019, s. 189. 9 §:n väliaikaista kieltoa koskeva turvaamistoimipykälä olisi voitu käsitellä oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:ssä, jossa on jo yleinen ja hyvin kattava turvaamistoimisäännös. Toinen esimerkki on 13 §:n kanneaikaa koskeva lainkohta, joka sääntelemällä vain yhtä käytännössä vähämerkityksellistä vanhentumiskysymystä antaa vaatimusten vanhentumisesta harhaanjohtavan kuvan.

232 Ks. direktiivistä EU 2019/1937.

233 Ks. LSL 5 §.

234 EU 2016/943 ja liikesalaisuuslaki 595/2018 sekä Liikesalaisuusdirektiivi 5 artikla. Ks. lisäksi Vapaavuori 2019, s. 200. Oikeusperuste väärinkäytöksen paljastamiseksi yleisen edun suojaamiseksi on sen tyyppinen säännös, että on vaikea nähdä, miten osapuolet voisivat työsuhteessa sopia tästä poikkeavalla tavalla.

235 Ks. HE 49/2018 vp, s. 92. Muiden väärinkäytösten arviointi pitäisi olla sidoksissa yhteiskunnan muuttuviin arvoihin.

Suojelun määrittävä direktiivi kuvaa liikesalaisuuden paljastajan olevan oikeudellisesta vastuusta vapaa, kunhan edellytykset liikesalaisuuden paljastamiselle täyttyvät. Kyseisillä henkilöillä on oikeus vedota ilmoittamiseen tai tietojen julkistamiseen perusteena asian käsittelyn lopettamiselle. Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden tehtävänä on nimetä viranomaiset, joilla on toimivalta ottaa vastaan direktiivin soveltamisalaan kuuluvia rikkomista koskevia tietoja ja toteuttaa ilmoitusten perusteella asianmukaiset jatkotoimet. Direktiivissä mainittuja toimivaltaisia viranomaisia ovat muun muassa oikeusviranomaiset ja lainvalvontaviranomaiset.²³⁶

Väärinkäytösten paljastusmahdollisuuden ottaminen liikesalaisuuden hankkimisen, käyttämisen ja ilmaisemisen oikeuttamisperusteeksi on periaatteelliselta kannalta merkittävä uudistus, eikä tällaista ole aikaisemmin ollut lainsäädännössä. Sitä koskeva säännös ei kuitenkaan viime kädessä tarkoita merkittävää muutosta oikeustilaan.²³⁷ Direktiivi velvoittaa EU-jäsenmaat myös järjestämään tarvittavat oikeussuojakeinot ja täysimääräisen korvauksen aiheutuneista vahingoista.²³⁸

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta sekä siihen liittyviksi laeiksi annettiin syyskuussa 2022. Oikeustilaa selkeyttävä kansallinen ilmoittajansuojelulaki, laki Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta (1171/2022) on astunut voimaan 1.1.2023. Esityksellä pyritään parantamaan unionin oikeuden täytäntöönpanon tehokkuutta luomalla yhdenmukaiset vähimmäisvaatimukset väärinkäytösten ilmoittajien suojelulle. Sääntelyllä tavoitellaan yleiseen etuun kohdistuvien uhkien ja vakavien haittojen ennalta ehkäisyä.²³⁹

Väärinkäytöksen paljastuminen on myös yrityksen kannalta usein vakava kriisitilanne, joka voi aiheuttaa merkittävää haittaa myös tapauksen saaman julkisuuden vuoksi.²⁴⁰ Ilmoituskanava on otettu jo käyttöön esimerkiksi poliisissa, terveydenhuoltoalalla ja puolustusvoimissa. Kyse on lakisääteisen velvollisuuden täyttämisen lisäksi vastuullisesta toiminnasta, mikä mahdollistaa muun muassa väärinkäytösten ilmitulon. Täydentävästi voidaan mainita, että ilmoituskanava antaa mahdollisuuden puuttua ilmoitettuihin ongelmiin ennen kuin ne johtavat merkittäviin haittoihin tai taloudellisiin vahinkoihin. Vaikka kanava ja väärinkäytösten paljastusmahdollisuus on herättänyt organisaatioiden sisällä myös kritiikkiä, mahdollisuutta väärinkäytösten paljastamiseen sekä kansallista ilmoittajansuojelulakia on pidettävä joka tapauksessa perusteltuna.

236 Ks. EU 2019/1937, 21 artikla, 7. kohta ja s. 27. Edellytys liikesalaisuuden paljastamiselle on, että paljastajalla oli perusteltu syy uskoa, että ilmoittaminen tai tietojen julkistaminen oli välttämätöntä väärinkäytöksen paljastamiseksi. Ks. jäljempänä asian käsittelystä ja toimivaltaisesta viranomaisesta liikesalaisuuslain soveltamisalalla.

237 Samansuuntaisesti Vapaavuori 2019, s. 256.

238 Ks. EU 2019/1937, 21 artikla, 9 kohta.

239 Ks. esitöistä tavoitteista HE 147/2022 vp.

240 Ks. Vapaavuori 2019, s. 255.

Liikesalaisuusdirektiivissä sekä liikesalaisuuslaissa tarkoituksenmukainen taho liikesalaisuuden paljastamiselle whistleblowing-säännösten nojalla ovat viranomaiset ja muut asianmukaiset tahot. Suojelun saamisen edellytyksenä on, että väärinkäytöksistä ilmoittamisessa käytetään pääsääntöisesti kolmiportaista ilmoituskanaavaa.²⁴¹ Ilmoittajansuojelulain 4 luvun 18 §:n mukaan keskitetyn ilmoituskanavan toiminnasta vastaa oikeuskanslerinvirasto. Oikeuskanslerinviraston on siirrettävä ilmoitus toimivaltaiselle viranomaiselle ilmoituksen paikkansa pitävyyden selvittämistä varten.²⁴²

Suojelun saamisen edellytyksistä on todettava, että ilman puuttuvan oikeuskäytännön tuomaa konkretiaa liikesalaisuuden paljastamisen täytyisi kohdistua todennäköisesti yhteiskunnallisesti merkittävään asiaan ennen EU-direktiivin suojelu- ja korvausvastuiden realisoitumista. Yhteiskunnallisesti merkittävät liikesalaisuudet voisivat koskettaa esimerkiksi kansanterveyttä tai puolustusteollisuutta.

Whistleblowing-direktiivin hyödyt liikesalaisuuden loukkaustilanteissa liittyvät arvioidusti väärinkäytösten ennalta estämiseen ja organisaatiokulttuurin sekä eettisten menettelytapojen parantamiseen. Edellä todetun lisäksi on huomattava, että liikesalaisuuslaissa ei säädetä rikkomuksia paljastavaan kohdistettavien vastatoimien kiellosta, toisin kuin ilmoittajansuojelulaissa (ISL 5:23.1). Ilmoittajansuojelulaki täydentää siten suojaa myös liikesalaisuuslain soveltamisalalla.²⁴³

Lopuksi on syytä todeta muutamia olennaisia huomioita liittyen säännökseen ja sen soveltamiskäytäntöön. Säännöstä tulee arvioida rikosoikeuteen kuuluvan perusoikeuden, itsekriminointisuojaan sekä yleisen edun arvioinnin katsantokannasta. Täydentävästi voidaan mainita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö.²⁴⁴ Näin ollen olennaista on intressipunninta ilmiantajan suojaamiseksi sekä sananvapauden käyttämiseksi yhteiskunnassa. Yleisen edun arviointi edellyttää tuomioistuimen tapauskohtaista harkintaa.²⁴⁵

241 Ks. HE 147/2022 s. 10. Kolmiportaisuus rakentuu hallituksen esityksessä seuraavasti: ensisijaisesti sisäinen ilmoittaminen, tämän jälkeen toimivaltaiselle viranomaiselle ilmoittaminen ja vasta viimesijaisena keinona tiedon julkistaminen.

242 Ottaen huomioon liikesalaisuuslain soveltamisala, liikesalaisuuden hankkiminen, käyttäminen tai ilmaiseminen olisi perusteltua arvioida esitutkintaviranomaisen toimesta noudattaen esitutkintalain säännöksiä. Ks. LSL 5 §.

243 Ks. myös Viljanen 2023, s. 746.

244 Ks. TaVM 2018 ja HE 49/2018 vp, s. 37. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä ilmiantajan suoja ja henkilön toimintaa on arvioitu ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 10 artiklan sananvapauden käytön näkökulmasta.

245 Ks. samansuuntaisesti Elinkeinoelämän keskusliitto. Ks. lisäksi intressipunninnasta ja huomioon otettavista seikoista LSL 5 §:n nojalla Nyblin 2024, s. 531.

2.3 Liikesalaisuuslaki

2.3.1 Normipohjan yleiskuvaus ja oikeudeton menettely

Liikesalaisuusdirektiivin perusteella on laadittu kansallinen laki, liikesalaisuuslaki, joka yhdenmukaistaa Suomessa voimassa olleet, useat samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ja määritelmät liikesalaisuuden käsitteen alle. Laki tuo direktiivistä lähtien yhdenmukaisen määritelmän liikesalaisuudelle läpi koko lainsäädännön.²⁴⁶

Liikesalaisuuslaki asettaa useita eri tilanteita koskevia liikesalaisuuden hankinta-, käyttämis- ja ilmaisemiskieltoja laissa mainituissa asemissa, tehtävissä, sopimussuhteissa tai olosuhteissa saadulle hyödykkeelle tai tiedolle. Liikesalaisuuslaissa myös määritellään, mikä on oikeutettua ja oikeudetonta liikesalaisuuden hankintaa, käyttöä sekä ilmaisemista.²⁴⁷ Liikesalaisuuslaki toimii liikesalaisuuksia koskevana yleislakina.²⁴⁸

Liikesalaisuuslain 1 §:ssä on lain soveltamisalaan liittyvä määräys. Liikesalaisuuslain 2 §:ssä säädetään liikesalaisuuden, liikesalaisuuden haltijan ja liikesalaisuutta loukkaavan tuotteen legaalin määritelmät. Liikesalaisuuden määritelmän sisältö avataan tarkemmin jäljempänä.²⁴⁹ Liikesalaisuuslain 3 §:ssä säädetään siitä, milloin liikesalaisuuden hankkiminen on oikeudetonta.

Liikesalaisuutta ei saa oikeudettomasti hankkia tai yrittää hankkia.

Liikesalaisuuden hankkiminen on oikeudetonta, jos se tapahtuu:

- 1) anastamalla;
- 2) luvattomasti kopioimalla, jäljentämällä, havainnoimalla tai muutoin käsittelemällä sellaisia liikesalaisuuden haltijan asiakirjoja, esineitä, materiaaleja, aineita tai sähköisiä tiedostoja, jotka sisältävät liikesalaisuuden, tai joista liikesalaisuus voidaan johtaa; tai

246 Ks. Viljanen 2018, s. 716. Liikesalaisuuslain määritelmän mukaisella liikesalaisuudella tarkoitetaan samaa kuin aiemmin yrityssalaisuudella.

247 Liikesalaisuuslaki 595/2018. Ks. myös Elinkeinoelämän keskusliitto ja Nyblin 2024, s. 208. LSL:n aineellisista säännöksistä osa on pakottavaa lainsäädäntöä, josta ei voida poiketa sopimuksin. Ks. jäljempänä 2 §:n määritelmä, 3 §:n luettelo olosuhteista, joiden vallitessa liikesalaisuuden hankkimista ei pidetä oikeudettomana, 5 §:n sääntely liikesalaisuuden hankkimisesta, käyttämisestä tai ilmaisemisesta väärinkäytöksen paljastamiseksi tai sananvapauden käyttämiseksi ja 6 §:n sääntely työntekijän oikeudesta ilmaista liikesalaisuus edustajalleen.

248 Ks. HE 49/2018 vp, s. 81 ja 100. Liikesalaisuuslaki ei ole kuitenkaan kaikilta osin yleislain asemassa. Lain esitöiden mukaan liikesalaisuuslaki onkin tietyiltä osin erityislaki verrattuna muihin yleislakeihin, esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren.

249 Vapaavuori 2019, s.158. Lain esitöiden mukaan liikesalaisuuslain soveltamisala on yleinen, ja laki täydentää muualla lainsäädännössä olevaa liikesalaisuuksien suojaa koskevaa sääntelyä. Näin ollen liikesalaisuuslain 2 §:n 1 kohdan mukaista liikesalaisuuden määritelmää sovelletaan myös silloin, kun on tarpeen ratkaista, onko kyseessä jossain muussa laissa tarkoitettu liikesalaisuus. Ks. erityisesti alaluku 2.4.

- 3) muulla kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettulla hyvän liiketavan vastaisella menettelyllä.

Liikesalaisuuden hankkiminen on oikeudetonta myös, jos henkilö on liikesalaisuuden hankkiessaan tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää, että liikesalaisuus on saatu suoraan tai välillisesti siltä, joka on oikeudettomasti käyttänyt liikesalaisuutta tai ilmaissut sen 4 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Liikesalaisuuden hankkiminen ei ole oikeudetonta, jos se tapahtuu seuraavilla tavoilla:

- 1) itsenäisesti keksimällä tai luomalla;
- 2) havainnoimalla, tutkimalla, purkamalla tai testaamalla sellaista tuotetta tai esinettä, joka on asetettu yleisön saataville tai joka on laillisesti sellaisen tahon hallussa, jolla ei ole velvollisuutta rajoittaa liikesalaisuuden hankkimista;
- 3) siten, että työntekijät ja heidän edustajansa käyttävät tiedonsaanti- ja kuulemisoikeuttaan; tai
- 4) muulla kuin tämän momentin 1–3 kohdassa tarkoitettulla hyvän liiketavan mukaisella menettelyllä.

Liikesalaisuuslain 4 § asettaa menettelykriteeristön liikesalaisuuden oikeudettomalle käyttämiselle ja ilmaisemiselle. Liikesalaisuutta ei saa oikeudettomasti käyttää tai ilmaista se, joka on hankkinut liikesalaisuuden oikeudettomasti 3 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettulla tavalla.²⁵⁰

Liikesalaisuutta ei myöskään saa oikeudettomasti käyttää tai ilmaista se, joka on saanut tiedon liikesalaisuudesta (LSL 4.2 §):

- 1) toimiessaan yhteisön tai säätiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsenenä, toimitusjohtajana, tilintarkastajana tai selvitysmiehenä taikka niihin rinnastettavassa tehtävässä;
- 2) yrityksen saneerausmenettelyn yhteydessä;

250 Vapaavuori 2019, s. 161. Liikesalaisuutta ei saa oikeudettomasti käyttää tai ilmaista, jos henkilöä sitoo liikesalaisuuden käyttämisestä tai ilmaisemisesta rajoittava sopimus tai velvoite. Jos velvoite on liikesalaisuuden salassapitovelvollisuus, syntyy lainkohdan viittauksen perusteella salassapitovelvollisuus myös liikesalaisuuslain perusteella ja lain säännökset tulevat sovellettavaksi.

- 3) suorittaessaan tehtävää toisen puolesta tai muuten luottamuksellisessa liikesuhteessa;
- 4) muulla kuin 1–3 kohdassa tarkoitettulla tavalla, jos häntä sitoo liikesalaisuuden käyttämistä tai ilmaisemista rajoittava sopimus tai velvoite.

Liikesalaisuutta ei saa palvelusaikanaan oikeudettomasti käyttää tai ilmaista se, joka on saanut tiedon liikesalaisuudesta toisen palveluksessa ollessaan (LSL 4.3 §).

Liikesalaisuutta ei saa oikeudettomasti käyttää tai ilmaista se, joka tietää tai jonka pitäisi tietää, että liikesalaisuus on saatu suoraan tai välillisesti siltä, joka on oikeudettomasti käyttänyt liikesalaisuutta tai ilmaissut sen. Välillisenä tahona voivat toimia esimerkiksi liikesalaisuuden haltijan yhteistyökumppanit, alihankkijat tai palveluntuottajat, joiden vastuulla on tiedonhallinta-alustana toimiminen (LSL 4.4 §).

Liikesalaisuutta loukkaavien tuotteiden tuotanto, tarjoaminen ja saattaminen markkinoille sekä liikesalaisuutta loukkaavien tuotteiden tuonti, vienti ja varastointi tällaisia tarkoituksia varten katsotaan liikesalaisuuden oikeudettomaksi käyttämiseksi, jos henkilö tietää tai hänen pitäisi tietää, että kysymys on liikesalaisuutta loukkaavasta tuotteesta (LSL 4.5 §).

2.3.2 Kansalliset lisäykset sääntelyyn ja muu olennainen sääntely

Liikesalaisuuslaissa olevat merkittävimmät kansalliset lisäykset verrattuna liikesalaisuusdirektiiviin ovat seuraavat:²⁵¹

- teknisen ohjeen oikeudettoman käyttämisen ja ilmaisemisen määrittely sekä väärinkäyttämisen kriminalisointi (erit. 7 ja 15 §)
- salassapitovelvollisuus tietyssä asemassa tai tehtävässä olevalla henkilöllä (4.2 ja 4.3 §)
- salassapitovelvollisuus tehtävän suorittajalla ja luottamuksellisen liikesuhteen osapuolella (4.2 §:n 3 k.)
- rikosoikeudelliset säännökset (15–17 §)
- toimivaltainen tuomioistuin ja asiantuntijat (18–19 §)
- voimaantulo ja siirtymäsäännökset (20 §)

Keskeinen liikesalaisuuksia ja niiden suojaa määrittelevä lainsäädäntö koostuu rikoslain lisäksi muun muassa laista sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa²⁵², työelämän tietosuojalaista (759/2004) sekä työsopimuslaista (55/2001).²⁵³

²⁵¹ Liikesalaisuuslaki 595/2018. Ks. lisäksi Vapaavuori 2019, s. 190.

²⁵² Ks. Castrén 1999 esimerkiksi harhaanjohtava markkinointi ja tekninen esikuva -näkökulma.

²⁵³ On huomioitava, että kaksi ensin mainittua on rajattu tutkimuksen ydinalueiden ulkopuolelle.

Sääntelykokonaisuus käsittää myös immateriaalioikeuksia, salassapitosopimuksia ja kilpailukieltosopimuksia koskevia sisältöjä.²⁵⁴

Työntekijällä on suoraan lain nojalla velvollisuus pitää liikesalaisuudet salassa työsuhteen keston aikana, mutta palvelussuhteen päättymisen jälkeen vain, mikäli liikesalaisuudet on hankittu oikeudettomasti. Liikesalaisuuksien paljastaminen on rangaistavaa kaksi vuotta palvelussuhteen päättymisen jälkeen rikoslain 30 luvun 5 §:n mukaan.²⁵⁵ Liikesalaisuuslain ja työsopimuslain säännökset poikkeavat rikoslais- ta palvelus- ja työsuhteen päättymisen jälkeistä aikaa koskien.

Mainittujen lakien ajallisesti eriävät ja eri laajuudessa velvoittavat kiellot palvelus- suhteen päättymisen jälkeisestä liikesalaisuustiedon käyttämisestä tai paljastamisesta eivät ole täysin tarkoituksenmukaisia. Viljanen pitää asiaa jopa suorana ristiriitana lainvalmistelussa.²⁵⁶

Liikesalaisuusriidat käsitellään pääsääntöisesti käräjäoikeudessa paitsi tapauksissa, joissa vastaajana on yritys tai elinkeinonharjoittaja. Silloin kanne voidaan nostaa markkinaoikeudessa. Markkinaoikeus on toiminut syyskuusta 2013 alkaen myös aineettomaan omaisuuteen liittyvien asioiden tuomioistuimena, ja siten sillä on osaaminen myös liikesalaisuusasioissa.²⁵⁷ Liikesalaisuudet ovat monesti kuitenkin vain osa laajempaa sopimusriitaa esimerkiksi työsuhteissa. Siksi käräjäoikeudella on myös oltava toimivalta käsitellä liikesalaisuusriitoja, koska se toimii yleisesti sopimusriitoja ja rikosperusteisia liikesalaisuusjuttuja käsittelevänä tuomioistuimena.²⁵⁸

2.4 Liikesalaisuuden salassapito, arvon määrittely ja suojaamistoimet

2.4.1 Yleisesti liikesalaisuudesta ja legaali-määritelmästä (LSL 2 §)

Liikesalaisuuslain 1 §:n mukaan lain tarkoitus on säätää elinkeinotoimintaan liittyvien liikesalaisuuksien sekä teknisten ohjeiden suojasta. Liikesalaisuuden legaali-määritelmä on johdettu liikesalaisuusdirektiivin 2 artiklan 1 kohdasta.²⁵⁹ Lain 2 §:n mukaan liikesalaisuudella tarkoitetaan tietoa

- a) joka ei ole kokonaisuutena tai osiensa täsmällisenä kokoonpanona ja yh-

254 Elinkeinonharjoittajien välisten suhteiden lisäksi liikesalaisuuslaki soveltuu työsuhteisiin ja täydentää työsopimuslain säännöksiä.

255 LSL 4 § ja TSL 3 luvun 4 §. Ks. myös Elinkeinoelämän keskusliitto.

256 Viljanen 2021. Ks. myös Nyblin 2003, s. 240–241. Eri lakien eripituisia aikarajauksia ei voida pitää lainsäädännön informatiivisuuden kannalta hyvänä asiointilana. Lisäksi ks. Nyblin 2024, s. 24 lainvalmistelusta ja edellä mainitusta epäjohtamismukaisuudesta.

257 European IPR Helpdesk 2017.

258 Elinkeinoelämän keskusliitto.

259 Ks. edeltä tutkimuksen alaluku 2.2.

distelmänä tällaisia tietoja tavanomaisesti käsitteleville henkilöille yleisesti tunnettua tai helposti selville saatavissa;

- b) jolla a alakohdassa tarkoitettun ominaisuuden vuoksi on taloudellista arvoa elinkeinotoiminnassa; ja
- c) jonka laillinen haltija on ryhtynyt kohtuullisiin toimenpiteisiin sen suojaamiseksi.

Liikesalaisuuden haltijalla tarkoitetaan liikesalaisuuslain 2 §:n 2 kohdan mukaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, jolla on laillinen määräysvalta liikesalaisuuteen.²⁶⁰ Liikesalaisuutta loukkaavalla tuotteella tarkoitetaan lain 2 §:n 3 kohdan mukaan tavaraa tai palvelua, jonka suunnittelussa, ominaisuuksissa, toiminnassa, tuotantoprosessissa tai markkinoinnissa saadaan merkittävää hyötyä oikeudettomasti hankitusta, käytetystä tai ilmaistusta liikesalaisuudesta.

Liikesalaisuuden suojaamisen tavoitteiksi on asetettu muun muassa tutkimustyön ja tuotekehittelyn avulla tapahtuvan teknisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen sekä näihin kohdistuvien epäsuotavien keinojen käytön estäminen.²⁶¹ Liikesalaisuuden yksityisoikeudellista suojaa sekä liikesalaisuuden oikeudetonta hankkimista, ilmaisemista ja käyttämistä koskevat kiellot sekä rangaistussäännökset lähtevät siitä, että tiedon on täytettävä liikesalaisuuden kaikki tunnusmerkit eli kriteerit.²⁶²

Liikesalaisuutta koskeva sääntelykokonaisuus on monimutkainen ja vaatii useampien edellytysten täyttymistä ennen kuin, rangaistussäännöksiä tai esimerkiksi vahingonkorvausoikeudellisia instrumentteja voidaan soveltaa. Nopeatempoisessa ja dynaamisesti muuttuvassa toimintaympäristössä, jossa arvokkaan tiedon määrä ja merkitys kasvavat, toimet vaativat liikesalaisuuden haltijalta oikeudellista osaamista sekä resursseja. Rangaistussäännösten tai vahingonkorvausoikeudellisten instrumenttien soveltamisen vaikeus on aiheellinen kysymys liikesalaisuussuojan tarkoituksenmukaisuuden ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen näkökulmasta.²⁶³

260 Lisäksi on huomattava, että liikesalaisuuksiin liittyvät kiellot koskevat molempia. Ks. kielloista erityisesti LSL 3 ja 4 §.

261 Ks. TEM 2018, s. 15. Esille on nostettu yritysvakoilun estäminen ja oikeudeton tietojen hankkiminen.

262 Ks. myös Vaasan HO R 03/1074 ja Vaasan HO R 03/1245 sekä Vapaavuori 2019, s. 25. Jos tunnusmerkit eivät täyty, ei tieto saa suojaa lakiperusteisesti eikä yleensä myöskään sopimusperusteisesti. Tällöin on tarpeetonta edes selvittää, täyttyvätkö eri laeissa olevat liikesalaisuuden loukkausta koskevien tekojen tunnusmerkit tai sopimusrikkomuksen kriteerit. Ks. lisäksi Viljanen 2018, s. 713 ja 717. Liikesalaisuuslain soveltamisala on tarkoitettu yleiseksi, joten muun muassa lakiin sisältyvää liikesalaisuuden määritelmää sovelletaan myös ratkaistaessa, onko kyseessä muussa laissa tarkoitettu liikesalaisuus. Ks. myös tutkimuksen kuvio 3.

263 Olennainen kysymys mainitussa yhteydessä on se, onko esimerkiksi pienillä ja keskisuurilla yrityksil-

Liikesalaisuutta käsittelevät korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden prejudikaatit 2013:17, 2013:20, 2015:42, 2024:54 ja KHO 2019:83 eivät ole selkeyttäneet liikesalaisuuskriteerien tunnusmerkkien yksityiskohtaista arviointia. Tunnusmerkkien välisille suhteille ei ole myöskään asetettu painotuksia oikeuskäytännössä.²⁶⁴ Liikesalaisuuskriteerien arviointi on aina tapauskohtaista ja yleistävien tyyppitapausten kategorisoiminen on yrityssalaisuusrikosten tai väärinkäyttötapausten osalta vaikeaa. Tiedon salaisuuden, taloudellisen arvon eli salassapitointressin ja tosiasiallisen salassapidon kriteeristö avataan tarkemmin jäljempänä.

LSL 2 §:n legaalimääritelmällä ja kriteeristöllä sekä vaatimusten tosiasiallisella täyttymisellä on merkittävä rooli, sillä mahdollisissa liikesalaisuuden väärinkäyttöön liittyvissä yksityis- tai rikosoikeudellisissa tuomioistuinkäsittelyissä arviointi nousee keskiöön.²⁶⁵ Tunnusmerkit täyttävää liikesalaisuutta ei ole kuitenkaan määritelty tai sidottu mihinkään tiettyyn aineelliseen muotoon tai merkintään.²⁶⁶ Liikesalaisuus on hyödynnettävää tietoa eli niin sanottu aineeton hyödyke.²⁶⁷

Merkittävä kysymys on, täyttääkö tieto tosiasiallisesti liikesalaisuuden määritelmän tiedon salaisuuden, salassapitointressin ja tosiasiallisten salassapitotoimenpiteiden osalta. Oikeuskäytännössä tulkinta ja ratkaisut ovat vaihdelleet.²⁶⁸ Kolmiportainen arviointi selkeyttää liikesalaisuuden tunnusmerkkien arviointia.²⁶⁹

lä tarvittavia resursseja tai kykyä tunnistaa ja resursseja ajaa niitä koskevia oikeudellisia vaatimuksia ilmi tulleissa liikesalaisuuden loukkauksissa.

264 Ks. Vapaavuori 2019, s. 70. Kriteeristön käsittelyä oikeuskäytännössä kohdistetaan nimenomaan eri tunnusmerkkien täyttymiseen ja liikesalaisuutena loukatun tietoaineiston määrään.

265 Vapaavuori 2019, s. 28. Liikesalaisuuden loukkausta koskevissa oikeudenkäynneissä vastaaja useasti kiistää tiedon olevan suojaa saava liikesalaisuus.

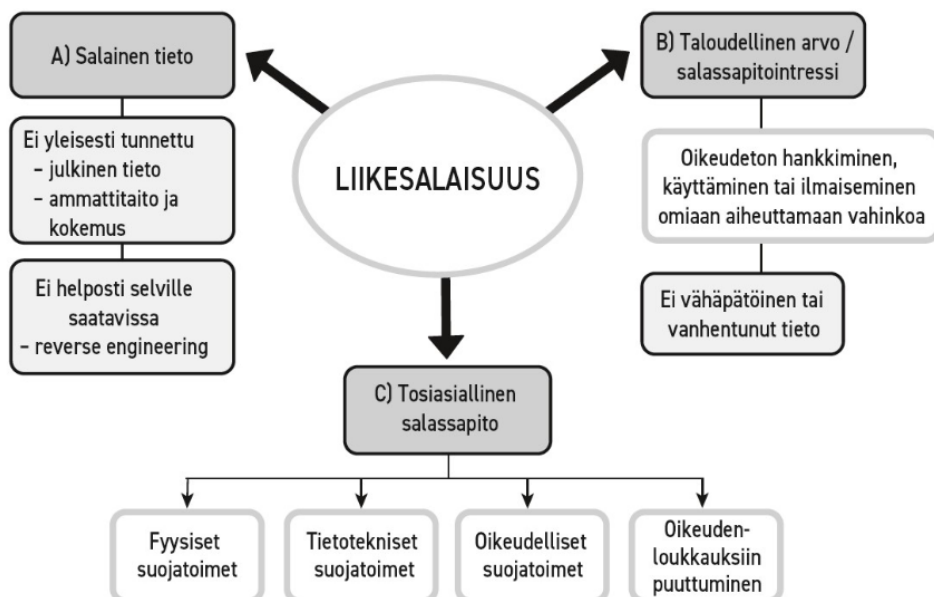
266 Ks. Viljanen 2023, s. 726. Liikesalaisuuksien ala on hyvin laaja. Ks. lisäksi Vapaavuori 2019, s. 29. Liikesalaisuutena suojataan lähtökohtaisesti tietoa eikä sitä tarvitse erikseen merkitä salaiseksi muodosta tai tallennusvälineestä riippumatta. Liikesalaisuudet voivat olla tiedon luonteesta (tekninen / taloudellinen tieto), yrityksen toimialasta, sen toiminnasta ja kilpailutilanteesta riippuen hyvin erilaisia.

267 Samansuuntaisesti Viljanen 2018, s. 718. Ks. myös Widerski 2017. Aineettomien pääomien merkitys liiketoiminnassa on kasvanut merkittävästi.

268 Ks. esim. Helsingin HO R 96/1406; Itä-Suomen HO R 97/365; Helsingin HO R 05/2768; Turun HO R 10/1625; Helsingin HO R 16/1956 sekä kirjallisuudesta Nyblin 2007, s. 240. Ks. lisäksi alaluku 2.4.2.

269 Ks. kuvio 3, liikesalaisuuden käsite sekä kriteerit ja HE 66/1988 vp, s. 92.

LIIKESALAIKUUDEN KÄSITE

Kuvio 3. Liikesalaisuuden käsitteen ja A, B, C-kriteerit kuvaava kaavio.²⁷⁰

2.4.2 Tyypillisiä teknisiä ja taloudellisia liikesalaisuuksia

Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin tyypillisiä liikesalaisuuksia ja niiden jaottelua. Tyypillisesti tapana on jakaa liikesalaisuus tiedon luonteen perusteella teknisiin ja taloudellisiin liikesalaisuuksiin. Sinänsä jaolla ei ole merkitystä muutoin kuin asian jäsentämisen kannalta, sillä molemmat luokat saavat yhtä lailla suojaa. Jokin tieto saattaa myös olla sekä tekninen että taloudellinen liikesalaisuus.²⁷¹

Vapaavuori, Castrén ja Määttä luokittelevat tekniset ja taloudelliset liikesalaisuudet seuraavan jaottelun mukaisesti.²⁷²

Teknisiä liikesalaisuuksia ovat esimerkiksi

- tuotanto-, valmistus- ja kokoonpanopiirustukset
- testitulokset
- tuotteiden rakenne, spesifikaatio ja koostumus
- valmistusohjeet ja -reseptit

²⁷⁰ Vapaavuori 2019, s. 69. Lupa kuvion julkaisulle on saatu kirjallisesti Vapaavuorelta ja Alma Medialta.

²⁷¹ Vapaavuori 2019, s. 58. Kuuluisia esimerkkejä liikesalaisuudesta ovat Coca-Colan tai KFC:n reseptit ja Microsoftin sekä Facebookin algoritmit, jotka mahdollistavat myös taloudellisen menestyksen. Ks. myös Nyblin 2024, s. 235.

²⁷² Vapaavuori 2019, s. 61. Ks. myös Castrén 1999, s. 718 sekä Määttä 2005, s. 50.

- valmistuksen laatuvaatimukset ja toleranssit
- käsikirjat ja käyttöohjeet
- tuotanto-, käsittely- tai säilöntämenetelmät
- kemiallisten yhdisteiden koostumukset
- konemallit
- prototyypit
- tietokoneohjelmistot ja näiden lähdekoodi, rakenne, logiikka, määrittely, algoritmit tai tietokannat
- tekoälyn algoritmit
- tuotekehityksen tulokset.

Taloudellisia liikesalaisuuksia ovat esimerkiksi

- tuotekehitys-, yhteistoiminta- ja yrityskauppasopimukset sekä muut liiketoimintasopimukset
- tarjoukset
- yritysten välisiä suhteita koskevat tiedot
- asiakasrekisterit ja -tiedot
- toimittaja- ja alihankkijatiedot
- myynti- ja hankintahinnat
- katetiedot
- alennuspolitiikat
- strategia-, liiketoiminta- ja markkinointisuunnitelmat
- talousennusteet
- myyntitiedot
- yrityskaupasuunnitelmat
- julkaisematon mainoskampanjamateriaali
- kilpailija-analyysit
- yrityksen organisaatitiedot, strateginen liiketieto
- henkilöstötiedot
- myynti- ja hinnoittelutiedot.

Oikeuskirjallisuudessa ja poliisin kirjaamissa rikosilmoitustiedoissa liikesalaisuuden loukkaamistapauksissa nousevat esille taloudellisista liikesalaisuuksista yrityksen asiakastiedot ja asiakasrekisterit sekä näihin liittyvät hinnoittelutiedot.²⁷³ Kyseiset liikesalaisuustiedot ovat ongelmallisia rikossäännösten soveltamisen kannalta, koska asiakas- ja yhteistyösuhteisiin vaikuttavat useat eri liike-elämälle tyypilliset tekijät. Sen takia ei voida esimerkiksi olettaa, että yhteistyösuhteen päättämistä koskeviin olosuhteisiin liittyisi välttämättä liikesalaisuustiedon oikeudetonta ilmaisua tai

273 Ks. Viljanen 2018, s. 721 ja Vapaavuori 2019 sekä Widderski 2017, s. 136. Ks. lisäksi Nyblin 2008, s. 529.

käyttöä uusasiakashankintatarkoituksessa rikoslain 30 luvun 5–6 §:ssä tarkoitettulla tavalla.²⁷⁴ Seuraavassa keskitytään tarkastelemaan edellä mainittua ongelmallisuutta.

On huomattava, että useimmilla toimialoilla asiakastietoihin liitetyt hinnoittelutiedot ja alalla tavanmukaisesti käytetyt sopimusehdot ovat jossain määrin vaikiintuneet ja laajemman henkilöpiiriin tietoisuudessa. Edellä mainittujen seikkojen vaikutus tekee rikossäännösten arvioimisen ja oikeudenvastaisuuden määrittämisen ongelmalliseksi, vaikka asiakastiedot kyettäisiin osoittamaan liikesalaisuuden piiriin kuuluviksi. Tämä nähdään osasyysksi sille, että rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosepäilyyn liittyviä syytteitä hylätään ja esitutkintavaiheeseen päättyy merkittävä osa rikosasioista.²⁷⁵ Yhtä lailla nämä seikat hankaloittavat liikesalaisuuslain 8–11 §:n mukaisten kielto- ja korvaustoimien soveltamiskäytännön muodostumista.

Asiakastiedot ovat nousseet esille myös oikeuskäytännössä ja näiden sisältämissä oikeusohjeissa. Korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätöksessä 2018:25 työeläkevakuutusyhtiöiden liiketoimien asiakastiedot on katsottu liikesalaisuuksina salassa pidettäväksi.²⁷⁶ Liikesalaisuuden sisältömäärittelyä selventävää oikeuskäytäntöä ovat muodostaneet myös useat hovioikeuksien ratkaisut, kuten Turun HO R 10/1625 ja Helsingin HO R 97/167. Mainituissa ratkaisuissa asiakastiedot ja -rekisterit on arvioitu liikesalaisuuden piiriin kuuluviksi.

Turun HO R 10/1625. Vastaaja toimi teatterisäätien sihteerinä, jonka tehtäviin kuuluivat muun muassa palvelujen myynti ja markkinointitehtävät. Vastaaja oli tallentanut asiakasrekisteristä asiakastietoja sisältäneitä tiedostoja ja siirtänyt ne työsopimuksensa päättymisen jälkeen uuden työnantajansa palveluksessa käyttöönsä saamalleen tietokoneelle. Vastaaja oli oikeudettomasti käyttänyt tiedostoja uudessa kilpailevassa yrityksessä hankkiakseen hyötyä itselleen tai uudelle työnantajalleen.

KKO 1985 II 181. Vastakkainen päätös on puolestaan ennakkopäätös, jossa korkein oikeus on katsonut, että siivousliikkeen työntekijöiden tavanomaiset palkkaluettelot eivät sisältäneet tietoja liikkeen taloudellisesta asemasta ja liike- tai ammattisalaisuudesta. Korkeimman oikeuden ratkaisuperusteluista käy ilmi, että siivousliikkeen palkkalueteiloissa oli ollut tietoja työntekijöiden tiliajoista, tuntipalkoista, ylitöiden määristä, brut-

274 Ks. erityisesti tutkimuksen osiot 3.4.6 ja 4.3 mainitusta kysymyksenasettelusta ja käytännön tapauksista. Lisäksi yllä esitetty näkökulma on aiheellinen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen taustalla olevien epätämällisyyksiellön ja analogiakiellon kannalta. Ks. yksityiskohtaisemmin alaluku 5.3. On huomattava, että asiakas- ja hintatietojen lisäksi lähes kaikkiin yrityssalaisuusrikoksia koskeviin tilanteisiin liittyy ongelmallisia ja tulkinnanvaraisia kysymyksiä.

275 Ks. tarkemmin taulukko 9 syyteharkintaan menevien yrityssalaisuusrikosepäilyjen määrästä ja esitutkinnan päättämisen perusteista.

276 Salassapidon perusteena oli julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 15 ja 20 kohta. Työeläkevakuutusyhtiöiden liiketoimia voidaan lähtökohtaisesti pitää sekä yhtiöiden että liiketoimien toisten osapuolten julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 20 kohdassa tarkoitettuina liikesalaisuuksina. Liikesalaisuuden piiriin sisältyy myös tieto siitä, että yhtiön ja sen asiakkaan välillä on tehty liiketoimi.

topalkoista, luontoiseduista, palkanpidätyksistä, ennakoista ja työntekijöille näiden perusteella maksetuista rahasuorituksista. Korkein oikeus arvioi, että työsopimukset ja palkkaluettelot ovat olleet yleisen käytännön mukaisia. Lisäksi työnantaja ja työntekijät eivät olleet sopineet, että työsopimusten palkka- tai muut ehdot pidettäisiin salassa, minkä vuoksi tietoja ei katsottu liikesalaisuudeksi.

KKO 2769/2008. Korkeimman oikeuden ratkaisussa arvioitiin hintatietoihin liittyvää yrityssalaisuuden rikkomista. Vastaaja oli ryhtynyt harjoittamaan liiketoimintaa samalla alalla, jolla hänen entinen työnantajansa oli toiminut. Kysymys oli siitä, oliko vastaaja syyllistynyt yrityssalaisuuden rikkomiseen hyödyntäessään liiketoiminnassa entisen työnantajansa palveluksessa haltuunsa saamiaan asiakaskohtaisia hintatietoja. Korkein oikeus arvioi hintatietojen kuuluvan liikesalaisuuden piiriin.

Edellä on konkretisoitu tyypillisiä taloudellisuonteisia liikesalaisuuksia oikeuskäytännön valossa. Huomionarvoista myös on, ettei tietojen ole automaattisesti katsottu kuuluneen liikesalaisuuden piiriin. Liikesalaisuuden tunnusmerkit voivat olla yhteydessä toisiinsa monella tavoin, eikä niiden erottelu ole yksiselitteisen selvää (LSL 2 §). Hovioikeuksien ratkaisujen perusteluissa on korostunut liikesalaisuuden tunnusmerkkejä ja niiden täyttymistä koskeva tapauskohtainen arviointi. Mikäli yritys tai liikesalaisuuden haltija ei huolehdi tiedon tosiasiallisesta salassapidosta, menettää muutoin salainen tieto liikesalaisuuden aseman.

Liikesalaisuuden haltijan menettely esimerkiksi asiakastietojen salassa pitämiseksi voi olla myös yrityksen liiketoiminnallisesta tahtotilasta ja strategiasta riippuvaisista.²⁷⁷ Huomiolle on annettava painoarvoa liikesalaisuuden määritelmää sekä tiedon tosiasiallista salassapitoa ja sen huolellisuutta arvioitaessa.²⁷⁸

Tässä salassapitoa koskevassa arvioinnissa on syytä kiinnittää huomiota ajalliseen elementtiin ja sen vaikutukseen liikesalaisuussuojalle (LSL 2 §). Oikeuskäytännössä tiedon liikesalaisuustietona pysymisen ajallinen ulottuvuus on katsottu melko lyhyeksi. Turun hovioikeuden tuomiossa arvioitiin tiedon vanhentumista taloudellisen arvon menettämisen lähtökohdasta. Tieto säilyttää liikesalaisuusluonteensa niin kauan kuin sen salassapito antaa etulyöntiaseman liiketaloudellisessa kilpailuasetelmassa. Sen sijaan tiedon liikesalaisuusluonne säilyy ainoastaan niin kauan kuin sen ilmaiseminen olisi omiaan aiheuttamaan taloudellista vahinkoa.²⁷⁹

277 Samansuuntaisesti Vapaavuori 2019, s. 63. Yhtiö voi haluta pitää hinnaston julkisena myynnin edistämiseksi. Toinen yhtiö taas voi haluta nimenomaisesti pitää sen salaisena, jotta se voi myydä tuotetta eri asiakkaille eri hintaan.

278 Liikesalaisuuden haltijan menettely voidaan rinnastaa jollain tasolla loukatun suostumukseen, mikäli tämä tietoisesti antaa esimerkiksi liiketoiminnallisista syistä liikesalaisuustiedon osia julkisuuteen myynnin edistämistarkoituksessa. Kysymys on liiketoiminnallisesta riskistä, jota valittu liiketoimintastrategia edellyttää.

279 Ks. Turun HO 28.9.2018, dnro R 17/1159. Mikäli muut alalla toimivat yhtiöt tai vain vastaajayhtiö

Tulkinta on tavanomaista ongelmallisempi arvioitaessa tiedon merkitystä ja taloudellista arvoa liikesalaisuuden haltijalle tulevaisuudessa. Kysymys voi olla liiketoiminnan kannalta perusedellytyksen luovasta tiedosta, joka ei luo enää itsessään etulyöntiasemaa, mutta on silti edelleen liiketaloudellisesti arvokasta ja salassa pidettävää.

2.4.3 Tiedon salaisuus (LSL 2 §:n 1 a kohta)

Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 a alakohdan mukaan ensimmäinen tunnusmerkki liikesalaisuudelle on tiedon salaisuus. Liikesalaisuuden salaisuuden aste kuitenkin vaihtelee.

Yleisellä tasolla voidaan tehdä johtopäätös, että kyse on tiedosta, joka ei ole yleisesti tunnettua tai helposti selvitettävissä ja jonka voidaan katsoa synnyttävän kilpailuetua.²⁸⁰ Yleisesti tunnettua tietoa ei voida laskea liikesalaisuuden kriteerit täyttäväksi.²⁸¹ Liikesalaisuuslaki ei kriteeriä yksityiskohtaisesti määrittele, mutta esikuvana toimineessa liikesalaisuusdirektiivin 2 artiklan 1 kohdassa kuvataan tiedon salaisuus seuraavasti:

”tieto, joka on salaista siinä mielessä, että se ei ole kokonaisuudessaan tai osiensa täsmällisenä kokoonpanona ja yhdistelmänä sellaiseen henkilöpiiriin kuuluvien henkilöiden, jotka yleensä käsittelevät tällaisia tietoja, yleisesti tiedossa tai helposti saatavissa.”²⁸²

Jäljempänä tarkastellaan syitä, joiden perusteella määritelmäsäännös on systemaattikaltaan ongelmallinen erityisesti LSL 2 §:n 1 a kohdan ja tiedon salaisuuden arvioinnin kannalta. Tiedon salaisuutta ei ole yksityiskohtaisesti määritelty liikesalaisuuslaissa. Tiedon salaisuuden tai sen asteen arvioimisen ja sen toteennäyttämisen tuomioistuimessa tekee ongelmalliseksi nimenomaisesti asian konkretisoiminen. Erilaista tietoa on olemassa maailmassa rajattomasti. Siksi voidaan esittää varteenotettava peruste sille, että tieto ei ole ollut salaista vaan saatavissa jotenkin muutoin laillisin keinoin. Tiedon salaisuusaste on suhteellinen ja tapauskohtaisesti tiedon sisällöstä sekä luonteesta riippuva määre.²⁸³ Liikesalaisuuden haltijan keinovalikoima tiedon salassapitoon on kuitenkin moninainen.²⁸⁴

yksinään ovat saavuttaneet sellaisen osaamisen tason, että liikesalaisuus on menettänyt merkityksensä vastaajayhtiölle, ei tieto enää voi vahinkoa aiheuttaa.

280 Ks. Nyblin 2007, s. 212 ja Stim – Fishman 2001. Tiedon salaisuutta arvioitaessa merkityksellistä on tiedon tunnettavuus. Lisäksi on huomioitava vastaavan koulutuksen saaneet henkilöt, joiden voidaan olettaa tietävän tai tuntevan tiedon yleisellä tasolla. Ks. myös Jager 2015, joka katsoo asiakastietojen luontuvan liikesalaisuudeksi. Ks. lisäksi alaluku 2.4.2.

281 Ks. Nyblin 2024, s. 242 ja Vapaavuori 2019, s. 73. Kysymys voi olla myös henkilön ammattitaidosta, -kokemuksesta tai muutoin julkisesta tiedosta.

282 Ks. HE 49/2018 vp, s. 123. Lain esitöissä on todettu tämän kriteerin käsittelyn yhteydessä, että liikesalaisuuden olisi oltava salaista tietoa.

283 Ks. Viljanen 2018, s. 719 ja HE 49/2018 vp, s. 83. Yleisesti tunnettu seikka ei voi olla salaisuus, ja julkistettu tieto voi vain poikkeuksellisesti olla liikesalaisuus.

284 Viljanen 2018, s. 719. Tosiasiallisesta salassapidosta voidaan pyrkiä huolehtimaan lukituksen, var-

Lain esitöihin on kirjattu salaisuuden tunnusmerkkeihin rajoitetun henkilöpiirin tietoisuus kyseisestä tiedosta. Tätä käsitettä ei kuitenkaan voida sitoa tosielämään ja käytäntöön, koska rajattu henkilöpiiri ei rajoitu yhteen ainoaan yritykseen. Tieto voi olla usean toimijan tiedossa ja silti olla samanaikaisesti salaista. Liikesalaisuus ei ole yksinoikeus, ja esimerkiksi teknisen liikesalaisuuden voi keksiä useakin toimija.²⁸⁵ Tosiasiallisesti tämä on hyvin mahdollista tiukasti kilpailluilla toimialoilla. Tämänkaltaisessa tapauksessa tuotteen tai sen tietyn ominaisuuden patentoimista on pidettävä yhtenä ratkaisuvaihtoehtona.

Toisin sanoen, liikesalaisuuden tavoite ei ole toimia sen haltijan yksinoikeutena, vaan salassapidon tarkoituksena on rajoittaa tiedon leviämistä. Täydellistä salassapitoa on vaikea järjestää, eikä sitä voida kohtuudella vaatiakaan. Riittäväksi sen sijaan on katsottu tiedon hankkimisen tekeminen vaikeaksi, aikaa vieväksi sekä kalliiksi.²⁸⁶

Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 a kohdan mukainen tiedon salaisuus poistuu, kun siitä tulee yleisesti ja julkisesti tunnettua. Tämän kriteerin voi täyttää, mikäli tieto löytyy internetistä tai se liittyy alan yleiseen koulutukseen kuuluvaan tietoon sekä tiedon hankkimiseen käänteismallinnuksen avulla.²⁸⁷ Oikeuskirjallisuudessa ja korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta 1991:11 muodostuneessa oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, että tiedon eri osien tunnettavuudesta huolimatta, niitä yhdistelemällä tai osiot kokoamalla tieto voi silti saavuttaa liikesalaisuuden aseman.²⁸⁸ Vaasan hovioikeus on ratkaisussaan 03/1245 tuonut vastaavasti esille, että liikesalaisuuden merkityksellinen sisältö voi myös vaihdella. Kokonaisuus pitää suhteuttaa eri markkinatilanteisiin ja tahojen välisiin oikeus- ja sopimussuhteisiin.

KKO 1991:11 oli ensimmäinen ennakkopäätös, joka koski liikesalaisuutta, tiedon salaisuuden määrittelyä ja asiaan liittyviä rikossäännöksiä. Lainsäädäntö on muuttunut kolmessakymmenessä vuodessa, mutta ennakkopäätöksellä on edelleen merkitystä käänteismallinnuksen hyväksyttävyyden, tiedon salaisuuden ja ammattitaitokysymyksen arvioinnissa.

KKO 1991:11. Ennakkopäätöksessä arvioitiin nostolava-autojen rakennuspiirustuksia ja niiden suhdetta liikesalaisuuden kriteereihin. Nostolava-autojen teknisten omi-

tioinnin, kameravalvonnan, salasanojen ja salassapitosopimusten avulla ja täsmentämällä salassapitovelvollisuutta joko suullisesti tai kirjallisesti. Ks. myös Leppänen 2006, s. 47–50 yrityksen riskienhallintatoimenpiteistä liikesalaisuustiedon salaamiseksi ja lisäksi alaluku 2.4.5.

285 Ks. esitöistä HE 49/2018 vp, s. 83 ja kirjallisuudesta Vapaavuori 2019, s. 73 ja Nyblin 2024, s. 62. Ks. myös Viljanen 2018, s. 718. Vaikka monet kilpailevat elinkeinonharjoittajat tuntevat tiedon, se voi olla salaisuus, jos tiedon haltijan edun mukaista on estää tiedon välittyminen esimerkiksi pahimmalle kilpailijalle, joka ei sitä vielä tunne. Ks. myös HE 66/1988 vp, s. 93.

286 Ks. ainakin Czapracka 2008 ja Sosnova 2016, s. 51 liikesalaisuustiedon salassapitovaatimuksista.

287 Ks. HE 49/2018 vp, s. 83.

288 Ks. oikeuskirjallisuudesta Vapaavuori 2019, s. 63 ja 78 sekä Castrén 1999, s. 718; Nyblin 2007, s. 244. Liikesalaisuus voi muodostua sellaisenaan tunnettujen rakenneosien tai osatoimintojen yhdistelystä tai yhteensovittamisesta toimivaksi koneeksi tai muuksi tuotteeksi.

naisuuksien haltijana toiminut asianomistaja katsoi, että työntekijäasemassa toiminut vastaaja oli oikeudettomasti anastanut rakennuspiirustukset, käynnistänyt kilpailevan liiketoiminnan ja hyödyntänyt salassa pidettäviä piirustuksia elinkeinotoiminnassa. Korkein oikeus katsoi, että vastaaja oli menettelyllä syylistynyt ryhtymiseen rikoksella saatuun tavaraan. Olennaisin asia ennakkopäätöksessä oli, että piirustukset eivät sisältäneet sellaisia yksityiskohtaisia tietoja nostolava-autojen rakenteesta, jotka eivät ole ilmenneet suoraan asianomistajayhtiön valmistamista nostolava-autoista ulkoisesti havainnoimalla. Piirustukset olivat kuitenkin sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetussa laissa tarkoitettuja teknisiä esikuvia ja ne oli hankittu oikeudettomasti. Korkein oikeus arvioi, että vastaajan menettely piirustuksien hankkimiseksi ja niiden käyttäminen elinkeinotoiminnassa oli ollut oikeudenvastaista, ja tästä syystä vastaaja tuomittiin liikesalaisuuden väärinkäyttämisrikoksesta.

Kyseisessä ennakkotapauksessa liikesalaisuuden väärinkäyttämisrikoksena tuomittu teko ei olisi rangaistavaa voimassa olevan rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännösten perusteella. Kyse on teknisen ohjeen väärinkäyttöä koskevan säännöksen soveltamisesta, joka kuuluu liikesalaisuuslain soveltamisalaan (LSL 15 §). Edellä tarkasteltu ennakkopäätös ja liikesalaisuuslaki vahvistaa, ettei tilanne ole käytännössä muuttunut. Kysymyksessä on edelleen tekninen ohje, ei liikesalaisuus.²⁸⁹ Lisäksi merkitystä on annettava liikesalaisuuslain 2 §:n legaalinmääritelmälle, jonka mukaisesti liikesalaisuustieto ei saa olla yleisesti tunnettua tai helposti selville saatavissa (LSL 2 §:n 1 a kohta).

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 1991:11 on edelleen merkityksellinen liikesalaisuuslain 2 §:n 1 a kohdan tiedon salaisuuden tulkinnan kannalta. Ennakkopäätöksen yhteydessä annettu oikeusohje on luonut mallia sääntelylle, jonka mukaan liikesalaisuuden kriteerien täyttymisessä vallitseva ajatus on, että kuka tahansa saa lähtökohtaisesti havainnoida, tutkia, purkaa tai testata markkinoilla olevia tuotteita. Tällä tavalla kaikilla on mahdollisuus selvittää tuotteiden toimintaperiaatteet ja niiden taustalla olevaa yksilöityä tietoa. Jos tuotetta tutkiva henkilö saa suoraan ja helposti tuotteesta selville tietyn tiedon, se ei ole liikesalaisuus riippumatta siitä, onko joku konkreettisesti selvittänyt tiedon vai ei.²⁹⁰ Merkityksellistä vahingon määrää arvioitaessa on korkeimman oikeuden mukaan ollut se, että asiaa tunteva ammattimies olisi kohtuullisessa ajassa tutkimalla nostolavoja pystynyt rakentamaan vastaavanlaisen nostolavan.

Olennaisin osa ennakkopäätöksessä ja liikesalaisuuden kriteerien täyttymisen arvioinnissa liittyy tiedon salaisuuteen ja käänteismallinnustapauksiin. Onko käsillä oleva tieto ylipäätään liikesalaisuutta, ja onko tällaisen tiedon hankkiminen laillista

289 Ks. myös liikesalaisuusdirektiivi sekä alaluvut 2.2 ja 2.3 teknisestä ohjeesta.

290 Ks. Vapaavuori 2019, s. 111.

vai oikeudetonta toimintaa. Kysymys on tämän jakson kohteena olevan tiedon salaisuuden näkökulmasta aiheellinen.

Ennakkopäätökseen sisältyvän oikeusohjeen merkitys korostuu ammattitaitoa arvioitaessa ja tähän liittyvää rajanvetoa muodostettaessa.²⁹¹ Lisäksi edellä tarkasteltu ennakkopäätös on merkityksellinen liiketoimintaan liittyvän innovoinnin mahdollistamisessa vapaan ja terveen kilpailun tukemiseksi. Kuten edellä on todettu, liikesalaisuus ei ole yksinoikeus, vaan käyttöoikeus.

2.4.4 Tiedon taloudellinen arvo eli salassapitointressi (LSL 2 §:n 1 b kohta)

Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 b alakohdan mukaan toinen tunnusmerkki liikesalaisuudelle on tiedon taloudellinen arvo, joka luo salassapitointressin. Taloudellinen arvo on osoitettava nimenomaisesti siten, että arvo on mitattavissa sekä hyödynnettävissä elinkeinotoiminnassa.²⁹² Liikesalaisuustiedolla on oltava taloudellista arvoa ja liikesalaisuuslain 2 §:n mukaan taloudellisen arvon on perustuttava siihen, ettei tieto ole yleisesti tunnettua tai helposti selville saatavissa.

Liikesalaisuustiedon kohdalla olennaiseksi muodostuu tuotto-odotus tai taloudellinen odotusarvo. On huomattava, että liikesalaisuus myöntää haltijalleen hetkeellisen yksinoikeuden, jota vain kilpailuvoimat rajaavat. Tämä tarkoittaa sitä, että suojaamisesta aiheutuvat kustannukset voidaan pyrkiä perimään markkinoiden kautta, jolloin ne muodostuvat kannustimiksi kehittämiselle ja innovaatioille.²⁹³ Nämä tekijät puoltavat kokonaisuutena hyödykkeen arvon kehittämistä ja investointia.

Seuraavaksi mainituille teoreettisille tekijöille ja ehdoille voidaan lisäksi antaa merkitystä arvon määrittämisessä:

- Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 b kohdassa mainitun taloudellisen arvon tai odotusarvon on jätävä positiiviseksi suojaamisen ja muiden liikesalaisuussuojaan liittyvien kustannusten jälkeen
- Käyttöoikeuden määrittelyn kustannukset jäävät alhaisemmiksi kuin liikesalaisuuden taloudellinen arvo tai odotusarvo
- Taloudellinen arvo tai siihen perustellusti liitettävä odotusarvo mahdollistaa innovaatiot tai muun ydinliiketoiminnan sekä siten luo oikeutuksen muodostuville kustannuksille

291 Koskinen 2002, s. 4. Liikesalaisuuden paljastamiskielto ei estä sitä, että muistinvaraisesti käytetään hyväksi aikaisemman työnantajan palveluksessa ollessa saatua kokemuseräistä tietoa. Tilanne muuttuu, jos asianomaisen näytetään ilmaiseen tai käyttäneen hyväkseen vain sanotun yhtiön koneille ominaista ratkaisua, toimintaperiaatetta tai -ohjetta. Ks. ammattitaitoa koskevasta kysymyksestä ja rajanvedosta alaluku 2.4.7.

292 Ks. HE 49/2018 vp, s. 127.

293 Kysymys on immateriaalioikeuksien suojajärjestelmästä, rajoitetusta monopolista, joka varmistaa, että ideoita kehitetään ja edistetään vapaasti kilpailluilla markkinoilla.

- Hyödykkeen innovaatiopotentiali sisältää arvoa tai odotusarvoa liikesalaisuuden lisäksi patentoimiseen tai tekijänoikeussuojaan ja siten kustannukset muodostuvat hyväksyttäviksi, niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä
- Hyödykkeen suojaamisesta aiheutuvat kustannukset sekä muut tekijät osoittavat vaihtoehtoisia ja tehokkaita tapoja liiketoiminnan organisoimiseksi, ja transaktiokustannukset muodostuvat siten luonteeltaan positiivisiksi
- Taloudellinen arvo tai odotusarvo perustuu liikesalaisuuden avulla tehtävään yhteistyöhön, joka antaa perusteet suojaamisesta aiheutuille kustannuksille
- Taloudellinen arvo tai odotusarvo perustuu liikesalaisuuden siirtokelpoisuuteen ja jäännöstuottojen mahdollisuuteen
- Taloudellinen arvo tai odotusarvo perustuu liikesalaisuuden markkina-arvoon ja todennäköiseen tuottoarvoon sekä kustannusarvoon tai -perusteisuuteen.

Olenainen kysymyksenasettelu liikesalaisuuslain 2 §:n 1 b kohdan ja liikesalaisuuden arvon osalta on: onko taloudellisesti kannattavaa ryhtyä laajempiin suojoitoimiin vai asettuvatko suojaamisen kustannukset kieltävän korkeiksi estäen muutoin perustellun toimenpiteen.²⁹⁴ Vaikka tämä teoreettinen arvonmäärittäytksen lähtökohta on selkeä, sen käytännön toteuttaminen ei ole yksinkertaista.²⁹⁵

Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 a kohdan edellytys tiedon salaamisesta asiaankuulumatomilta perustuu siihen, että sen oletetaan tuottavan taloudellista hyötyä tai, että tiedolla on 1 b kohdassa tarkoitettua taloudellista arvoa yritykselle tai liikesalaisuuden haltijalle.²⁹⁶ Siten salassa pidetystä tiedosta muodostuu haltijalleen suojattua ja arvokasta tietoa eli liikesalaisuus. Toisin sanoen voidaan puhua kilpailuedun muodostumisesta tietoa hyödyntämällä.²⁹⁷ Keskeistä on, että vaatimus taloudellisesta arvosta ei tyypillisesti edellytä tietoa tosiasiallisesti hyödynnettävän, vaan riittävää on tiedon taloudellisen hyödyntämisen mahdollisuus.²⁹⁸

294 Tässä tutkimuksessa suojaamisen kustannukset on luettu osaksi transaktiokustannuksia perustuen Coasen teoreeman systematiikkaan. Ks. transaktiokustannuksiksi luettavista kustannuksista Kanninen – Määttä – Timonen 1996a, s. 26–29 ja Cooter – Ulen 2016, s. 94. Kustannuksiin sisältyvät ainakin valmistelu-, kaupanteko- ja täytäntöönpano-, työsuhde- ja muut (omistus) oikeuden siirron kulut sekä näiden tuottamat kokonaiskustannukset. Ks. myös alaluku 1.4.7 Coasen teoreemasta ja kustannuksista.

295 Ks. lisäksi alaluku 2.7 arvonmäärittäytstä koskevista kysymyksistä.

296 Liikesalaisuuden haltijan määrittely johdetaan liikesalaisuusdirektiivistä. Ks. myös Viljanen 2018, s. 720. Ollakseen liikesalaisuus tiedon täytyy olla elinkeinotoimintaa koskevaa. Elinkeinonharjoittajan yksityiset salaisuudet eivät kuulu käsitteen piiriin.

297 Samansuuntaisesti kilpailuedun muodostumisesta Vapaavuori 2019, s. 79.

298 Ks. HE 49/2018 vp, s. 83–84.

Yleisellä tasolla LSL 2 §:n 1 b kohdan liikesalaisuustiedon arvoa ja sen suhdetta aiheutuvaan vahinkoon arvioitaessa on otettava huomioon seuraavat seikat. Taloudellista arvoa sisältävän ja salassa pidettävän tiedon menetyksellä on oltava selkeä ja kiinteästi todennettava yhteys tiedon oikeudettomaan ilmaisemiseen. Edellytyksenä on myös yhteyden osoittaminen tiedon menetyksestä aiheutuvaan vahinkoon.²⁹⁹ Liikesalaisuuslain 2 §:n määritelmä, 3 §:n oikeudettoman hankkimisen tai 4 §:n oikeudettoman käyttämisen ja ilmaisemisen sanamuodot eivät edellytä varsinaista vahingon syntymistä, vaan ainoastaan menettelyä, joka on omiaan aiheuttamaan vahinkoa.³⁰⁰ Vahingonkorvausvastuusta on säädetty liikesalaisuuslain 11 §:n 2 momentissa. Vahingonkorvausta ja sen suhdetta liikesalaisuuteen käsitellään jäljempänä.³⁰¹

Elinkeinotoiminnan kannalta täysin merkityksettä tietoja ei voida siten pitää liikesalaisuuksina siinäkään tapauksessa, että elinkeinonharjoittaja itse jostakin henkilökohtaisesta syystä arvioi ne huippusalaisiksi tai haluaa pitää tiedot salaisina.³⁰² Todistustaakka tiedon taloudellisesta arvosta sekä liikesalaisuuskriteerin olemassaolosta jää myös taholle, joka katsoo oikeushyviään loukatuksi, tai liikesalaisuus pitää kyetä arvioimaan objektiivisella tavalla.³⁰³ Rikosasioissa ensisijainen näyttötaakka on syyttäjällä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 3 §:n mukaan.

Tiedon taloudellisen arvon ja merkityksellisyyden arvioimiseksi tulisi hyödyntää ja harkita objektiivista asiantuntijatodistelua tai -lausuntoja. Objektiivista asiantuntijatodistelua tai -lausuntoja tiedon taloudellisen arvon ja merkityksellisyyden arvioimiseksi tulisi harkita, hankkia ja hyödyntää syyttäjän ja esitutkintaviranomaisten tarpeiden lisäksi myös liikesalaisuuden haltijan toimesta. Todistelun hankkiminen palvelee kaikkien edellä mainittujen tahojen intressejä. Todistelu voi kohdistua paitosi toiseikkoihin (oikeus-, todistus- ja toiseikat) myös erilaisiin liikesalaisuuksiin kohdistuviin kokemussääntöihin. Todisteluarvoa koskevien hyötyjen lisäksi menettely on kiinteässä yhteydessä erityisesti salassapitointressin (LSL 2 §:n 1 b kohta) osoittamiseksi ja selkeyttämiseksi sekä muiden liikesalaisuuden tunnusmerkkin toteennäyttämiseksi (LSL 2 § 1 a ja c kohta).³⁰⁴

Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 b kohdan taloudellista arvoa eli salassapitointressiä ja sen merkitystä kuvaavat myös kilpailukyvyyn sekä kilpailuaseman vahvistuminen kyseisen tiedon ansiosta sekä ajan kuluminen.³⁰⁵ Ajallisen ulottuvuuden merkitys

299 Ks. Vapaavuori 2019, s. 79. Tiedon taloudellinen arvo ja vahingon mahdollinen aiheutuminen ovat käytännössä saman asian eri vaiheita.

300 Vahingon aiheutumista on pidettävä intressikynnyksenä liikesalaisuuden väärinkäytöstä seuraavien oikeussuojakeinojen soveltamiselle.

301 Ks. tutkimuksen alaluku 2.6 ja erityisesti 2.6.6–2.6.7.

302 HE 49/2018 vp, s. 92–93. Ks. myös Nyblin 2024, s. 257–258.

303 Todistustaakasta ks. Pihlajamäki 2004, s. 142.

304 Ks. HE 49/2018 vp, s. 83 ja Viljanen 2023, s. 721. Tiedolla on objektiivisesti arvioiden oltava merkitystä elinkeinotoiminnassa ja tiedon ilmaisemisen edellytetään olevan omiaan aiheuttamaan taloudellista vahinkoa.

305 HE 49/2018 vp, s. 84 ja Vapaavuori 2019, s. 82. Tiedon vanhentuessa tiedon hyödynnettävyys voi

korostuu, koska väitteenä esitetään usein tiedon vanhentuneen ja menettäneen taloudellisen arvonsa. On selvää, että tuomioistuinkäsittelyssä joudutaan punnitsemaan tarkasti esitettyjä perusteluita ja todistelua esimerkiksi tuotekehityksen sekä sen liikesalaisuussuhteen relevanttiuden ja kuranntiuden näkökulmasta.³⁰⁶ Erityisesti teknisillä ja tietoteknisillä aloilla tiedon merkitys ja ajantasaisuus on hyvin vaihtelevaa ja altista nopeille muutoksille. Tämä seikka on huomioitava taloudellisen arvon määrittämisessä ja säännöksen tulkinnassa.

Kokonaisuutena salassapitointressin lähtökohta on se, että tiedon luvaton hankkiminen, käyttäminen tai ilmaiseminen olisi omiaan aiheuttamaan taloudellista vahinkoa tai todennäköisesti aiheuttaisi taloudellista vahinkoa.³⁰⁷ Mainitun lähtökohdan takia taloudelliselle vahingolle on annettava merkitystä vahingon vaaraa ja oikeushyvän loukkausta sekä kokonaisuutta arvioitaessa.

2.4.5 Tiedon tosiasiallinen salassapito (LSL 2 §:n 1 c kohta)

Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c alakohdan mukaan kolmas tunnusmerkki liikesalaisuudelle on, että tiedon laillinen haltija on ryhtynyt kohtuullisiin toimiin sen suojaamiseksi. Siten kyseeseen tulee vaatimus tosiasiallisesta salassapidosta. Rikoslain 30 luvun 11 §:n viittaussäännöksessä liikesalaisuuslain 2 §:ään tieto määritellään sellaiseksi, jonka elinkeinonharjoittaja pitää salassa. Lain legaalimääritelmän ja sen soveltamiskäytännön lähtökohdasta liikesalaisuuslain määritelmässä termi *kohtuullinen* havainnollistaa tarvittavia toimia.³⁰⁸ Liikesalaisuuslaissa ei edellytetä ehdoton- ta yksittäistä suojaustoimenpidettä, joten kyse on tapauskohtaisesta harkinnasta.³⁰⁹

Liikesalaisuuden määritelmän täyttymisen oikeudellisessa kokonaisarviointissa ratkaisevaksi muodostuu usein kolmas edellytys, onko toimija myös tosiasiallisesti ja aktiivisesti pitänyt tiedon riittävän salaisena. Mikäli liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan ennalta estävästä toiminnasta ei ole asianmukaisesti huolehdittu, ei liikesalaisuutta ole mahdollista myöskään jälkikäteen konstruoida esimerkiksi liikesalaisuuden loukkausta koskevassa oikeudenkäynnissä. Preventiivisiä ja aktiivisia toimia edellytetään myös liikesalaisuuden loukkauksen tapahtumisen jälkeen. Näistä esimerkkeinä voidaan mainita turvaamistoimet, kuten kieltovaatimus liikesalaisuus- tiedon käytön lopettamiseksi ja rikosprosessin vireillepano.³¹⁰

vähentyä tai poistua kokonaan. Tieto voi koskea jo vanhentunutta ja hyödytöntä tekniikkaa tai yhtiön vanhoja taloudellisia tietoja.

306 Vapaavuori 2019, s. 84 ja HE 49/2018 vp, s. 83–84.

307 HE 49/2018 vp, s. 83 ja LSDir 14 sekä ks. myös Vapaavuori 2019, s. 85.

308 Kohtuullisiksi katsotut ja toteutetut suojatoimet pitää pystyä perustelemaan rikos- tai riita-asiaa käsiteltäessä.

309 Ks. edeltä alaluku 2.4.4. harkintaan vaikuttavista kysymyksistä.

310 Samansuuntaisesti Vapaavuori 2019, s. 90. Ilman toimenpiteitä yhtiön voidaan katsoa hyväksyneen tiedon julkistamisen ja siten menettäneen tiedon liikesalaisuuden aseman. Asia liittyy läheisesti liikesalaisuuden edellytykseen tiedon salaisuudesta. Toimenpiteisiin ryhtyminen tiedon poistamiseksi internetistä myös usein rajoittaa aiheutuvaa vahinkoa.

Kohtuullisuutta arvioidaan useiden tosiasiallisesti toteutettujen toimien laajuuden perusteella.³¹¹ Tyypillisesti toteutettuja liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan mukaisia liikesalaisuuden suojaamisen keinoja ovat esimerkiksi (i) salassapitosopimukset³¹² työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa, (ii) salassapidon korostaminen (erityisesti työntekijöille), (iii) tietotekniset suojatoimet (käyttäjätunnukset ja salasana), (iv) fyysiset suojatoimet (lukitus, kulunvalvonta, vartiointi ja kameravalvonta) sekä (v) puuttuminen potentiaalsiin jo tapahtuneisiin tietovuotoihin.³¹³

Salassapitosopimukset ja sopimusoikeudelliset toimet ovat keskeisimpiä käytännön keinoja tiedon salassapitoon. Ne kuvaavat myös yksittäisenä toimena parhaiten liikesalaisuuden haltijan toteuttamaa itsesääntelyä liikesalaisuuden suojaksi.³¹⁴ Näistä lähtökohdista sopimusoikeutta on perusteltua käsitellä lyhyesti myös oikeustaloustieteistä käsin. Oikeustaloustieteissä on korostettu sitä, että sopimusoikeuden keskeinen funktio on minimoida kustannuksia.³¹⁵ Salassapito- ja kilpailukieltosopimuksien kaltaisille sopimustypeille on tyypillistä, kuten täsmällisille eli eksplisiittisille sopimuksille yleensä, niiden yksilöllisyys ja yksityiskohtaisuus. Tästä voidaan johtaa oletus siitä, että edellä mainitut sopimustyyppit ovat omiaan nostamaan suojaamisen kustannuksia. Toisaalta Coasen teoreemaan perustuen ja tehokkuusetujen saavuttamisen kannalta on tärkeää, että omistusoikeuksia voidaan vaihdannan kautta siirtää. Keskeistä on silloin sopimusten tehokkuus ja vaihdanta, mistä voidaan johtaa seuraava yleisluonteinen päätelmä: tehokkuusetujen syntymistä edistää sopimusten vaihdantaa kiihdyttävä vaikutus, mutta sopimusten yksilöllisyys kasvattaa transaktio- ja erityisesti suojaamisen kustannuksia.

Edellä todettujen tehokkuusetujen syntymiseksi huomioon on otettava erityisesti liikesalaisuuden taloudellinen arvo tai odotusarvo (LSL 2 § 1 b kohta). Transaktio- ja suojaamisen kustannusten nousu on perusteltua sitoa liikesalaisuuden taloudelliseen arvoon tai odotusarvoon, joka määrittää tarkoituksenmukaisen ja hyväksyttävän tason toimille. Mikäli liikesalaisuuden suojaamisesta syntyvät transaktiokustannukset eivät muodostu liikesalaisuuden taloudellista arvoa tai odotusarvoa korkeammaksi,

311 HE 49/2018 vp, s. 85 ja Vapaavuori 2019, s. 86. Keinovalikoima tiedon salassa pitämiseksi on laaja. Tietoja voidaan suojata yhtiön omien tietojärjestelmien ja fyysisten tilojen asianmukaisilla turvajärjestelyillä tai tiedon luottamuksellisuus voidaan kirjata yrityksen ja sen henkilöstön välisiin salassapitosopimuksiin. Ks. myös Nyblin 2024, s. 266. Kohtuulliseksi katsottujen salassapitotoimenpiteiden taso suhteutetaan paitsi kysymyksessä olevan tiedon merkitykseen myös elinkeinonharjoittajan organisaation kokoon ja yleisiin toimintaedellytyksiin.

312 Ks. Sahinoja 2013, s. 996–997 ja Viljanen 2018, s. 714. Liikesalaisuuksien vieminen työpaikan ulkopuolelle voidaan kieltää, ja sopimuksen noudattamista voidaan tehostaa vielä sopimussakkokirjauksella.

313 Salassapitotoimista tarkemmin ks. Vapaavuori 2019, s. 87.

314 Ks. tutkimuksen alaluvusta 1.4.8 responsiivisesta älykkäästä sääntelystä ja siihen sisältyvästä itsesääntelystä.

315 Ks. alaluku 1.4.7 Coasen teoreemasta ja kirjallisuudesta Määttä 2016, s. 64. Kustannuksien osalta voidaan viitata erityisesti Coasen teoreemassa sovelletuihin transaktiokustannuksiin.

asianmukaiset kannustimet sopimusoikeudellisille toimille ovat olemassa. Rationaalisen valinnan teorian kautta näitä asioita tarkastellessa voidaan todeta, että liikesalaisuuden haltijalle muodostuu tällöin asianmukaiset kannustimet tiedon suojaamiselle sopimusoikeudellisesti.³¹⁶ Taloustieteellisesti tarkasteltuna edellä mainitut ominaispiirteet, kuten kustannusten minimointi ja vaihdannan tehostuminen, puoltavat sopimusten tehokkuutta ja hyötyä liikesalaisuussääntelyä sovellettaessa.

Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan tiedon suojaamista voidaan arvioida lisäksi riskienhallinnan ja seuraavien olosuhteiden kautta. Tiedon tosiasiallista suojaamista arvioidaan sopimusten ja muiden toimien lisäksi siltä osin, miten yritys on jakanut liikesalaisuudeksi katsottua tietoa esimerkiksi yhteistyökumppaneilleen. Siten on voitu katsoa, että yritys ei kykene itsenäisesti omilla oikeussuoja- ja riskienhallinta- sekä kontrolloikeinoillaan hallitsemaan salassa pidettävää tietoa, ellei sopimusteitse edellytetä myös vastaanottajaa suojaamaan tietoja. Salassapitosopimukset ja -sitoumukset työntekijöiden sekä yhteistyökumppaneiden kanssa ovat yksi tärkeä tosiasiallisen suojaamisen muoto, kuten lain esitöistä voidaan havaita.³¹⁷

Lisäksi yksi relevantti liikesalaisuustiedon jakamisen ja tallentamisen muoto liittyy pilvipalveluihin. Liikesalaisuuden haltijan edellytetään tekevän palveluntarjoajalle selväksi tiedon suojaamisen konkreettinen tarve yhteistyötä käynnistettäessä ja sopimusta laadittaessa. Toisaalta voidaan esittää perusteltu kysymys edellä lausuttu huomioon ottaen, onko liikesalaisuuden haltijan oikeudellisesti perusteltua ja järkevää tallentaa merkityksellistä liikesalaisuustietoa riskialttiiksi tiedostetuille alustoille. Huomioiden tiedossa oleva tietomurtojen ja kyber- sekä verkkorikollisuuden lisääntyminen sekä näihin liittyvä kohonnut yritysvakoilun riski, on arvioitavissa, että liikesalaisuuden haltijan menettely on tuolloin kielletyn tai hallitsemattoman riskinoton rajoilla.³¹⁸

Oikeuskäytännöstä voidaan päätellä, että ennakoivien suojatoimien raja on kohtuullisen matala, mikä vaikuttaisi puoltavan sallittua riskin ottamista. Kokonaisuutena arvioiden voidaan todeta, että tiedon suojaamista ja siihen liittyviä ennakollisia toimia tulisi arvioida tapauskohtaisesti osiossa kuvatuin tavoin.

Edellä mainittujen kysymysten lisäksi on erikseen korostettava, että liikesalaisuuteen kohdistuu sisäisiä tai inhimillisiä riskejä. Relevanttia merkitystä on jossain määrin myös ulkoisvaikutuksilla.³¹⁹

Keskeisimpien ulkoisvaikutusten arvioidaan liittyvän liikesalaisuuden väärinkäyttöön, jossa liikesalaisuustietoa hyödynnetään tai ilmaistaan oikeudettomasti, aiheuttaen liikesalaisuuden haltijalle tai jopa tietylle toimialalle tai sen segmentille

316 Rationaalisen valinnan teoriasta yksityiskohtaisemmin osiossa 1.4.6.

317 Ks. HE 49/2018 vp, s. 85. Lisäksi ks. Nyblin 2024, s. 283. Kun tietoa luovutetaan alihankkijalle, on aiheellista myös edellyttää tietoturvallisuudesta huolehtimista.

318 Ks. yritysvakoilusta ja siihen kytkeytyvistä riskeistä alaluku 3.6.

319 Ulkoisvaikutuksesta enemmän alaluvussa 1.4.7.

hallitsematonta ulkoisvaikutusta.³²⁰ Tuolloin liikesalaisuustiedon suojaamisesta aiheutuvat transaktiokustannukset myös nousevat. Teoreettisesti vaikutukset voivat olla moninaisia, esimerkiksi jos liikesalaisuussuojaan joudutaan panostamaan väärinkäytön riskin vuoksi enemmän, jolloin omistuksen arvo oletettavasti myös nousee. Tällöin liikesalaisuuden haltija joutuu vaatimaan korkeamman vastikkeen siitä luopumiseksi, haitaten vaihdantaa ja kokonaisuutena voimavarojen tarkoitukseenmukaista allokoointia.³²¹

Kriteerit haitalliselle ulkoisvaikutukselle voivat myös täytyä liikesalaisuuden haltijan kannalta väärinkäyttötilanteessa, jossa samalla toimialalla toimiva kilpailija on ottanut tai ottamassa käyttöön vastaavan tuotteen, keksinnön tai palvelun, joka muodostaa liikesalaisuuden haltijan liiketoiminnan ytimen. Tilanteessa on tuolloin taloudellirationaalisesti ja riskienhallinnallisesti sekä kontrollin kannalta pohdittava ainakin seuraavia ulottuvuuksia:

- Liikesalaisuussuojan ja liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan toimien lisäämistä, minkä välillisenä seurauksena oletettavasti myös transaktio- ja suojauskustannukset nousevat
- Tuotteen tai palvelun käänteismallinnuksen tai muun jäljittelyn todennäköisyyttä sekä sitä koskevaa aikaulottuvuutta
- Patentti- tai tekijänoikeussuojan käyttöä vaihtoehtoisena oikeussuojainstrumenttina ja sitä koskevia vaikutuksia
- Siirtokelpoisuutta koskevia kysymyksiä ja mahdollisuuksia
- Yhteistyön tai tiedon jakamisen mahdollisuuksia kilpailevan toimijan kanssa hyödyn, tulosten tai kilpailuedun saavuttamiseksi
- Pakottavien sääntelykeinojen konstruoiman uhkan tai pidäkkeen vaikutusta ja
- Oikeussuojakeinoihin tukeutumiseen liittyvää tehokkuus- ja riskienarviointia.

320 Esimerkki toimialalle kohdistuvasta ulkoisvaikutuksesta voi olla tilanne, jossa väärinkäytöstä hyötyvä yritys voi alentaa hintojaan perustuen väärinkäytöstä saatuihin säästöihin tai etuihin, jolloin muiden kilpailijoiden asema markkinoilla heikkenee. Kysymys voi lisäksi olla yksittäisen työntekijän toteuttamasta teosta, jonka vaikutukset ulottuvat vain suppeaan henkilöpiiriin tai kysymys voi olla hyvin systemaattisesta ja laajamittaisesta liikesalaisuuden väärinkäytöstä, joka aiheuttaa vaikeasti arvioitavaa, laaja-alaista markkinahäiriövahtia liikesalaisuuden haltijalle ja tämän yhteistyökumppaneille.

321 Liikesalaisuuden haltijan oletetaan tuolloin rationaalisesti pohtivan tiedon suojaamista vaihtoehtoisten oikeussuojakeinojen kautta tai vähintään asianmukaisin ja konkreettisin salassapitotoimin. Ks. osio 2.1.2.

Yleispätevän suojaamisen tasoa ei liene tarkoituksenmukaista määrittää tarkkarajaisesti, koska liikesalaisuuden määritelmä voi koskea minkäläistä tahansa taloudellista, teknistä tai muunlaista tietoa (LSL 2 §). Vastaavasti tieto voi olla missä tahansa muodossa tai se voi liittyä lukemattomiin erilaisiin toimialoihin tai liiketoimintamuotoihin, joissa on jokaisessa yksilölliset piirteensä.³²²

Liikesalaisuuslain 2 §:ssä edellytetty tiedon salaamisen järjestyminen ja liikesalaisuussuojaan tukeutuminen edellyttää kokonaisuutena laaja-alaista punnintaa. Vaikuttavia asioita taloustieteellisesti ovat innovaatiomahdollisuuksien ja -potentiaalin hyödyntäminen, yhteistyömahdollisuudet sekä yksittäisen tiedonhaltijan edun ylittävät mahdollisuudet.³²³

2.4.6 Yleisluonteisia huomioita LSL 2 §:n salassapidon riittävydestä sekä salassapitointressistä

Edellä tarkastellun mukaisesti liikesalaisuuslain 2 §:n edellytysten täyttymiseen liittyy moniulotteisia vaihteita, ja toimet edellyttävät kokonaisuutena laaja-alaista, tapauskohtaista punnintaa. Oikeuskäytännön avulla voidaan johtaa esimerkkejä tapauksista, joissa näyttö tosiasiallisen salassapidon riittävydestä on esitetty ja arvioitu. Näytön arvioinnissa tekokokonaisuuden kokonaisvaltaisempi tarkastelu on tarpeen.³²⁴

Helsingin HO R 16/2036. Hovioikeuden tuomio koski menettelyä, jossa myyntitoiminnasta vastanneet henkilöt olivat asemassaan saaneet tietoonsa yhtiön myymien tuotteiden hankinta- ja myyntiketjuja sekä tuotantotietoja, tuotteiden tavarantoimittajia, hankintahintoja, yksityiskohtaisia tuotetietoja ja tuotteita koskevia kannattavuuslaskelmia ja katetietoja sekä monia muita tärkeitä maahantuontia ja tukkukauppaa koskevia tietoja ennen irtisanoutumista sekä kilpailevan liiketoiminnan perustamista. Hovioikeuden ratkaisun perusteella tosiasiallista salassapitoa arvioitaessa on kiinnitetty huomiota siihen, että kysymys on ollut tiedoista, jotka ovat siirrettävissä paitsi tallennettuna myös muistinvaraisesti. Salassapidon kannalta on tärkeää varmistua siitä, että henkilökunta tietää tiedon olevan salaista ja ymmärtää salassapidon syyn. Vastaajien merkityksellisen vastuuaseman perusteella hovioikeus ei katsonut jäävän varteenotettavaa epäilyä, että henkilöt eivät olisi sisäistäneet tietojen salassa pitämisen merkitystä

322 Samansuuntaisesti Vapaavuori 2019, s. 86 ja Nyblin 2024, s. 279.

323 Ks. Landes – Posner 1987, s. 113 ja Chally 2019, s. 1295–1296. Liikesalaisuussuojan tehokkuus edellyttää, ettei liikesalaisuuden haltija tai markkinoilla toimivat kilpailijat harjoita tarpeetonta tai ylimääräistä toimintaa kohtuullisten salassapitoehtojen toteuttamiseksi, mikäli kysymys on innovaatioihin tähtäävästä toiminnasta. Jos kilpailija haluaa saada innovaattorin liikesalaisuuden, osapuolet voivat päästä tehokkaaseen sopimukseen toimimalla markkinoilla.

324 Näytön arviointiin vaikuttavat tekijät voivat liittyä liikesalaisuuden loukkauksesta tai väärinkäytöstä epäillyn henkilön asemaan, osaamiseen ja siten kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen. Olennaista on henkilön käsitys tiedon salassapidon tarpeellisuudesta ja harkinnasta liikesalaisuustietoa muille jaettaessa tai näytettäessä tai liiketoimintaympäristön muista erityispiirteistä.

asianomistajayhtiölle.³²⁵ Hovioikeus katsoi vastaajien oikeudettomasti ilmaiseen ja käyttäneen asianomistajan liikesalaisuuksia taloudellisen hyödyn hankkimiseksi. Teon katsottiin siten olleen tahallinen ja vastaajien katsottiin syyllistyneen yrityssalaisuuden rikkomiseen.³²⁶

Seuraavaksi tarkasteltava hovioikeuden tuomio muistuttaa, että liikesalaisuustietoa on siirrettävissä tosiasiallisesti tallennetussa muodossa ja muistinvaraisesti, mikä korostaa asiaan liittyvää riskiä. Oikeuskäytäntö näyttäisi korostavan myös liikesalaisuustiedon tallentamisen tavan ja laajuuden merkitystä sekä tarvetta asianmukaisiin salassapitotoimiin.³²⁷

Turun HO R 17/2000. Hovioikeuden tuomiossa nostetaan arviointiin liikesalaisuustiedon tarpeeton jakaminen osana tosiasiallisen salassapitointressin täyttymistä. Kyse on liikesalaisuustiedon haltijan tapauskohtaisesta harkinnasta, tiedon jakamisen hyödyistä ja vastapuolen luotettavuuden arvioinnista. Koulutustilaisuudessa oli esitetty materiaalia, joka oli sisältänyt joiltain osin samankaltaisia tietoja kuin tapauksessa arvioinnin kohteena olevat liikesalaisuustiedot. Tilaisuudessa oli ollut läsnä myös asianomistajayhtiön ulkopuolisia tahoja. Hovioikeus katsoi perusteluissaan, ettei tiedon liikesalaisuusluonne poistunut edellä kuvatussa tilanteessa, sillä koulutustilaisuudessa esitetystä materiaalista ei ilmennyt tietoja samalla tarkkuudella ja yhtä yksilöidysti kuin arvioinnin kohteena olevista liikesalaisuustiedoista. Myöskään se, että osa tiedostossa olevista tiedoista oli löydettävissä julkisista lähteistä, ei merkinnyt, että asianomistajayhtiön tiedosto ei olisi ollut kokonaisuutena yhtiön liikesalaisuutta. Lisäksi hovioikeus katsoi, että edellisen työnantajan sopimuksen hyödyntäminen sekä osin suoraan kopioiminen oli hyväksyttävää, kun sopimuspohjasta poistettiin edellistä työnantajaa koskeva informaatio.³²⁸

Vaasan HO R 03/1074. Hovioikeuden tuomiossa puolestaan katsottiin, että harkittaessa liikesalaisuustiedon tosiasiallisen suojaamisen tasoa on kiinnitettävä huomiota kyseessä olevan toimialan tyypillisiin ja tavanomaisiin yhteistoimintamuotoihin. Yhteistoiminnan ja tiedon jakamisen voidaan katsoa olevan välttämätöntä liiketoiminnan harjoittamiselle, ja tämä edellyttää myös salaiseksi tarkoitetun tiedon jakamista yhteistyökumppaneille. Yksiselitteisiä sääntöjä ei voida hovioikeuden mukaan antaa siitä, minkälainen tieto voidaan katsoa salaiseksi ja liikesalaisuustiedoksi.

325 Vastaajien vastuullisessa asemassa hankittuun kokemukseen nähden oli selvää, että he olivat olleet tietoisia ilmaisemiensa ja käyttämiensä tietojen luonteesta.

326 Ks. tarkemmin Helsingin HO 18.12.2017, dnro R 16/2036.

327 Liikesalaisuuden väärinkäyttötilanteissa sovellettavan tulkintasäännön mukaan tallennetussa muodossa oleva tieto on yleensä liikesalaisuutta ja työntekijän muistissa siirtyvä tieto pääsääntöisesti ammattitaitoa. Ks. tulkintasäännöstä alaluku 2.4.7.

328 Turun HO 19.6.2019, dnro R 17/2000.

Olennaista on, että salassapitointressin alainen tieto luovutetaan ainoastaan luottamuksellisesti yhteistyökumppaneille yhteistoiminnan vaatimalla tavalla ja sen edellyttämässä laajuudessa. Tällöin tulee noudattaa olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta ja oikeudellisia keinoja tiedon salassapidon säilymisen turvaamiseksi.³²⁹

Tiedon salaisuusaste voi vaihdella sen mukaisesti, millaisesta tiedosta on kysymys. Tiedon salaisuusasteeseen vaikuttavat ainakin seuraavat seikat:

- Millä tavalla tieto on tunnettu relevanteilla markkinoilla toimivien tahojen piirissä?
- Millä tavoin tieto on tullut tunnetuksi esimerkiksi lisensoinnin yhteydessä?
- Minkälainen on vallitseva kilpailutilanne?
- Minkälainen on tiedon salaisuuden merkitys kilpailun näkökulmasta?³³⁰

Oikeuskäytännössä tiedon salaisuusasteen ja salassapitointressin tulkintaa on käsitelty joiltain osin myös korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä.

KKO 1991:11. Ennakkopäätöksessä katsottiin merkitykselliseksi salaisuusasteen määrittämisen yhteydessä, että ammattitaitoinen henkilö olisi käänteismallinnukseen verrattavalla tavalla kyennyt rakentamaan vastaavanlaisen tuotteen kohtuullisessa ajassa. Tuotteet olivat olleet vapaasti vuokrattavissa ja ostettavissa ja siten kenen tahansa tutkittavissa.³³¹

Seuraavat päätelmät voidaan johtaa edellä tarkastelluista korkeimman oikeuden ja hovioikeuden ratkaisujen yhteydessä annetuista oikeusohjeista tiedon salaisuuteen sekä salassapitotoimiin liittyen. Tiedon salaisuusasteeseen ja siihen liittyvien suojatoimien tasoon kytkeytyvät vallitseva kilpailutilanne sekä kyseisen tiedon merkitys kilpailun kannalta. Rationaalisesti ja kustannustehokkaasti toimiva liikesalaisuuden haltija arvioi ja suhteuttaa tiedon merkityksen nimenomaisesti kilpailutilanteeseen. Arvioinnin perusteella suojatoimien laatu ja määrä kytkeytyy kustannustehokkaalla tavalla liikesalaisuuden haltijan liiketoimintastrategiaan.³³²

Lisäksi salassapitointressin tärkeys voi olla pääteltävissä myös taloudellisista panostuksista esimerkiksi tuotekehityksen nimissä. Tuotekehityksen osalta on huomi-

329 On huomioitava, ettei mahdollisten tietovuotojen seurauksena tieto menetä kaikilta osin salaista luonnettaan.

330 Ks. Vaasan HO 25.5.2004, dnro R 03/1074.

331 Ks. lisäperusteluja tiedon salaisuusasteeseen Vaasan HO 25.5.2004, R 03/1074. Oikeuskäytännössä on myös katsottu, että tosiasiallisen salaamisen kannalta merkityksellistä on, että tieto on siirrettävissä paitsi tallennettuna myös muistinvaraisesti. Ks. Helsingin HO 18.12.2017, R 16/2036.

332 Yllä esitetty lähtökohta voidaan liittää myös laajemmin oikeustaloustieteelliseen tutkimussuuntaukseen. Taloustieteellisesti rationaaliset ja järkevät toimijat ovat todennäköisesti laskelmoivia, järkeviä ja vain omia intressejään edustavia yksilöitä. Ks. Kotiranta 2014, s. 80 arvopaperimarkkinaoikeudellisesta yhteydestä sekä alaluku 1.4.6.

oitava, että tietoaineisto voi säilyttää taloudellisen arvonsa hyvinkin pitkään. Silloin tieto pysyy liikesalaisuuskriteeristön suojan alaisena, ellei tiedosta ole tullut muulla tavoin yleisesti tunnettua.³³³

Edelleen on mainittava, että liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan tiedon tosiasiallinen salassapito, sen aste ja sitä koskevat toimet ovat monimuotoisia. Suojatoimien rimaa ei voida asettaa kohtuuttoman korkealle, mutta toisaalta konkreettisia ennakkollisia suojatoimia on kyettävä toteuttamaan. Ennakollisten ja kohtuullisten toimien toteutus kustannustehokkaasti, on todennäköisesti yksi olennainen lähtökohta liikesalaisuuden haltijalla.

Salassapitotahtoa voidaan perustella ja toteuttaa aktiivisella toiminnalla sekä oikeussuojakeinojen käytöllä. Preventiiviset toimet ovat merkityksellisiä myös mahdollisissa liikesalaisuuden loukkaustilanteissa, joissa oikeudellisen arvioinnin ja tulkinnan kohteeksi voi jälkeinpäin muodostua työntekijän menettelyn tahallisuus.³³⁴ Tosiasiallinen pyrkimys ja intressi liikesalaisuustiedon suojaamiseen ulkopuolisilta ja asiaankuulumattomilta on tosiasiallisen salassapidon ja liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan olennaisin osa.

2.4.7 Ammattitaidon ja kokemuksen merkityksen arviointi

Liike-elämässä usein lausuttu termi *know-how*, tarkoittaa tiivistetysti taitotietoa tai tietotaitoa, jota yksittäisenä terminä voidaan kutsua ammattitaidoksi. Seuraavaksi tarkasteltava liikesalaisuuden ja ammattitaidon välinen rajanveto on tyypillisesti vaikea tulkintakysymys.

Liikesalaisuuslaissa ei ole säädetty erikseen perusteista, joilla ammattitaito erottellaan liikesalaisuudesta. Liikesalaisuuslakia ja SopMenL:a koskevien esitöiden mukaan *know-how*lla tarkoitetaan yrityskokemuksia, joista useimpia voidaan luonnehtia kokemukseen perustuvaksi tiedoksi tai taidoksi hyödyntää tietoa.³³⁵ *Know-how* on myös osittain samansisältöinen liikesalaisuuden kanssa. Laajemmassa merkityksessä *know-how* ymmärretään kaikkena tietona ja kokemuksena, jota tarvitaan tietyn elinkeinon harjoittamiseksi.³³⁶ *Know-how* voi saada liikesalaisuuden suojan, ja tällöin sitä kutsutaan erityiseksi ammattitaidoksi tai -tiedoksi.³³⁷

333 Ks. Vapaavuori 2019, s. 83. Tuotetta koskeva tieto on jatkuvasti tapahtuvan tuotekehityksen tulosta, ja ajallisesti vanhaakin tietoa käytetään hyväksi uuden tiedon ohella uusien tuotteiden suunnitteluprosessissa.

334 Samansuuntaisesti Viljanen 2018, s. 717 ja Vapaavuori 2019, s. 93.

335 EU Komission (N:o 316/2014) asetus teknologian siirtosopimusmäärittelystä, joka vastaa pitkälle liikesalaisuusdirektiivin käsitettä taitotiedosta: käytännön tietojen kokonaisuutta, joka on i) salaista, toisin sanoen ei yleisesti tunnettua eikä helposti saatavilla, ii) olennaista, toisin sanoen tärkeää ja hyödyllistä ja iii) yksilöityä, toisin sanoen kuvailtu tarkkaan. Ks. myös HE 114/1978 vp, s. 114 ja HE 49/2018 vp, s. 83.

336 Ks. Nyblin 2024, s. 246, Vapaavuori 2019, s. 95 sekä HE 49/2018 vp, s. 83.

337 Liikesalaisuuden suojan saamisen edellytyksistä ks. Vapaavuori 2019, s. 95 ja Nyblin 2007, s. 237.

Yleisemmin voidaan todeta, että tietotaitoa tai kokemusta tarvitaan erilaisten tuotteiden tai innovaatioiden synnyttämiseen elinkeinotoiminnassa. Tämä voi olla mahdollista liikesalaisuuden haltijan liikesalaisuutta käyttämällä tai sitä hyödyntämällä, mutta usein lisäksi tarvitaan erityisosaamista ja ammattitaitoa. Käytännössä yleisenä ammattitietona voidaan pitää tietoa, jonka samalla toimi- tai ammattialalla työskentelevät yleensä tai keskimäärin tuntevat.³³⁸ Lisäksi ammattitaitoon katsotaan kuuluvan työntekijän alan yleiseen koulutukseen sisältyvä tieto sekä sellainen yleinen kokemus ja taito, jonka työntekijä on hankkinut osana työskentelyään sekä toimenkuvaansa.³³⁹

Toisen suuntaisesti ammattitaidon katsotaan olevan työntekijän oma henkilökohtainen varallisuusarvo ja kilpailukykytekijä työmarkkinoilla. Tästä huolimatta, vaikka työntekijä olisi saavuttanut hyödyllistä kilpailuetua luovaa tietoa yksinomaan työnantajansa ansiosta, yksin se ei tee hänen tiedostaan liikesalaisuutta. Erityisesti tämä on huomioitava, jos samanlaista tietoa on myös muilla kyvykkäillä toimialan työntekijöillä.³⁴⁰

Liikesalaisuuden ja ammattitaidon välinen rajanveto on usein vaikea tulkintakysymys. Oikeudellisesti keskeinen kysymys liikesalaisuuden käyttämisen ja väärinkäytön arvioinnissa on se, koska ammattitaito muuttuu liikesalaisuudeksi. Vapaavuoren mukaan liikesalaisuuden ja toisaalta ammattitaidon välinen rajanveto on erityisen hankala työntekijän vaihtaessa työpaikkaa. Suurin osa liikesalaisuuksien loukkaustapauksissa liittyykin nimenomaisesti työntekijän ammattitaidon ja liikesalaisuuden välisen suhteen arviointiin.³⁴¹

Perusoikeuksien kannalta katsotaan, että elinkeinovapauden turvaamisen intressit ovat korkeat. Yksittäisillä henkilöillä tulee olla mahdollisuus hyödyntää ammatillisesti ja taloudellisesti osaamistaan, tietotaitoaan sekä sopimusvapauttaan. Liikesalaisuuden haltijoiden oikeussuojakeinoja ovat puolestaan tiedon riittävä suojaaminen tai vaihtoehtoiset oikeussuojakeinot. Sääntelyteoreettisesti kysymys on sääntelytaakan tarkoituksenmukaisesta mitoittamisesta ja portaittaisuudesta, jolla vältetään ylisääntely.³⁴²

Myös lain esitöissä esitetty tulkinta on, että ammattitaito ei ole osa liikesalaisuutta.³⁴³ Ammattitaitoa ei voi rajoittaa työsuhteen päätyttyä salassapitoon perustuvilla sopimuksilla, vaan ainoastaan kilpailukiellolla, jolloin sovitaan myös asianmukaisista korvauksista.³⁴⁴

338 Ammattitaidon jaottelusta ks. Nyblin 2024, s. 246.

339 Ks. esitöistä HE 49/2018 vp, s. 83. Lisäksi ks. ennakkopäätös 1991:11.

340 Samaa toimialaa koskevista kysymyksistä ks. Quinto – Singer 2009, s. 32.

341 Ks. Viljanen 2023, s. 728 ja Vapaavuori 2019, s. 99. Ks. myös Nyblin 2008, s. 535 rajanvetoa haasteita aiheuttavista toimenkuvista.

342 Ks. Määttä 2016, s. 52 ja 139 sekä Posner 2014 sääntelytaakasta ja sen sovittamisesta sekä sopimusvapaudesta.

343 Ks. HE 49/2018 vp, s. 83.

344 Castrén 1973, s. 117 ja Vapaavuori 2019, s. 99. Ks. alaluvusta 2.5.2 kilpailukieltosopimuksesta. Lii-

Rikoslain vuoden 2003 uudistuksessa pyrittiin selventämään ammattitaitoon ja know-how'hun liittyvää tulkinnalle altista oikeustilaa. Lainsäädäntöuudistuksen perusteella työntekijä on velvollinen olemaan ilmaisematta ja käyttämättä edellisen työnantajansa liikesalaisuuksia kaksi vuotta palvelussuhteen päättymisen jälkeen.³⁴⁵ Uudistuksen yhteydessä otettiin käyttöön myös liikesalaisuuden loukkaus- ja väärinkäyttötilanteissa tulkintasääntö. Tallennetussa muodossa oleva tieto on yleensä liikesalaisuutta ja työntekijän muistissa siirtyvä tieto pääsääntöisesti ammattitaitoa.³⁴⁶ On otettava huomioon, että tallennetussa muodossa olevaa tietoa voidaan siirtää oikeudetta myös muistinvaraisesti, kuten edellä selostetusta oikeuskäytännöstä käy ilmi.

Edellä esitetyt lähtökohdat eivät vielä täysin vastaa kysymykseen, milloin tallennetussa tai muistinvaraisessa muodossa olevan tiedon siirtäminen on oikeudeton. Oikeudettomuutta koskevan arvioinnin tulisi perustua siihen, onko tietojen kopioimiselle osoitettavissa perusteltu tai muutoin hyväksyttävä syy. Vastaavasti on huomattava, että tieto voi olla oikeutetusti hallussa tallennetussa muodossa sekä muistinvaraisesti. Kyse on toisin sanoen siitä, että kaikki tallennetut tiedot eivät ole liikesalaisuuksia ja toisaalta pelkän muistin varassa oleva tietokin voi olla liikesalaisuus.³⁴⁷ Käytännössä rajanveto liikesalaisuuden ja ammattitaidon välillä on tulkinnanvarainen, kuten edellä todettu tulkintasääntö.³⁴⁸

Keskeinen kysymys on, milloin liikesalaisuudeksi mielletävä tieto on muodostunut ammattitaidoksi. Lisäksi tulkintasäännön tekee ongelmalliseksi ainakin tallennetun tiedon määrä, työ- tai palvelussuhteen kesto ja sen aikana saatu tieto sekä niiden merkitys ammattitaidon ja osaamisen kehittymiselle. Merkitystä tulisi antaa sille, onko alan ammattilainen edelleen uudessa työsuhteessa samalla toimialalla ja muistuttavatko kilpailevat yritykset toisiaan toimintatavoiltaan.³⁴⁹ Edellä

kesalaisuuksien yhteydessä kilpailukiellon maksullisuus vuodesta 2022 alkaen ja perusoikeuksien painotus kuvaavat muuttunutta arvojärjestystä. Nykyinen säädösympäristö pyrkii yksilön oikeuksien huomioimiseen ja elinkeinovapauden turvaamiseen liikesalaisuuden suojan kanssa tasapainoisesti.

345 Ks. rikoslain 30 luvun 5 §. Yrityssalaisuuden rikkomissäännös ei koske tekoa, johon 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu on ryhtynyt kahden vuoden kuluttua palvelusaikansa päättymisestä. Ks. myös Viljanen 2001b, s. 431. Vrt. liikesalaisuuslain ja työsopimuslain ajallinen ulottuvuus ja eroavaisuus.

346 HE 53/2002 vp, s. 16 ja 32. Ks. myös Vapaavuori 2019, s. 103. Pääosa tulkintatilanteista liittyy palvelussuhteen päättymiseen ja siihen liittyviin menettelyihin. Ks. lisäksi Nyblin 2007, s. 211 sekä Viljanen 2018, s. 726.

347 Ks. mainitusta arvioinnista Nyblin 2003, s. 245–247 ja Viljanen 2023, s. 728.

348 Ks. HE 53/2002 vp, s. 33. Käytännössä rajanveto saattaa olla tulkinnanvarainen. Tällöin ratkaisuun saattaa vaikuttaa se, missä muodossa käytetty tieto on ollut. Se, että tieto on ollut kirjallisessa tai sähköisessä muodossa, saattaa viitata siihen, että kysymyksessä on liikesalaisuus eikä pelkästään aikaisemmin hankitun ammattitaidon käyttäminen.

349 Ks. ennakkopäätös 2013:20 kohta 31–32 ja yksityiskohtaisemmin rajanvedosta Turun HO 19.6.2019 R 17/2000, s. 34. Hovioikeus katsoi, että edellisen työnantajan sopimuksen hyödyntäminen sekä osin suoraan kopioiminen oli hyväksyttävää, kun sopimus pohjasta poistettiin edellistä työnantajaa koskeva informaatio. Tulkinta puoltaa sitä, että suora kopiointi kirjallisena olleesta tiedosta on ollut hy-

olevan lähtökohdan nojalla on perusteltua päätellä, että ammattitaitoon perustuva tieto voi kaventaa merkittävästi rikoslain 30 luvun 5 §:n tunnusmerkistön suojaa liikesalaisuudelle.

Ammattitaidon ja liikesalaisuuden välisessä arvioinnissa tulisi ottaa esille kolme keskeistä kriteeriä: (i) tiedon esiintymis- ja siirtämismuoto eli onko kysymys muistinvaraisesta vai tallenteena tai kirjallisessa muodossa olevasta tiedosta, (ii) tiedon yksityiskohtaisuus eli onko tieto yksityiskohtiin keskittyvää vai yleisluonteista ja (iii) tiedon yrityskohtaisuus eli onko tieto nimenomaan tietyn yrityksen toimintaan liittyvää vai tunnettu laajemmin kyseisellä toimialalla toimivissa yrityksissä.³⁵⁰ Sanottujen seikkojen nojalla on ilmeistä, ettei yksittäistä selkeää, kaikenkattavaa rajanvetoa liikesalaisuuden ja ammattitaidon välillä ole mahdollista eikä edes tarkoituksenmukaista tehdä.

Liikesalaisuuden väärinkäyttöä koskevat tapahtumat vaativat kokonaisharkintaa ensiksi liikesalaisuuden haltijalta, viranomaisilta sekä viime kädessä tuomioistuinta.³⁵¹ Oikeuskirjallisuudessa korostetaan tapauskohtaista harkintaa yleispätevin perustein. Asiassa on kuitenkin huomioitava myös työntekijän henkilökohtaiseen osaamiseen ja ammattitaitoon liittyviä seikkoja.³⁵² Edellä lausuttu osoittaa kokonaisuutena, että muistinvaraisen ja tallennetun tiedon perusteella tehtävään rajanvetoon ja tulkintasääntöön tulisi suhtautua kriittisesti.

2.5 TSL:n lojaliteettivelvoite sekä työnantajan ja työntekijän suhteen luottamushyödykkeen, keskinäisten sopimusten ja yhteistoiminnan arviointi

2.5.1 TSL:n velvoitteet

Työsopimuslaki määrittää velvoitteet työnantajalle ja työntekijälle.³⁵³ Yleisesti työsopimuslain 2 luvun 1 §:n mukaan työnantajan on huolehdittava siitä, että työntekijä voi suoriutua työstään yrityksen toimintaa, tehtävää työtä tai työmenetelmiä muutettaessa tai kehitettäessä.

väksyttävää tietäin edellytyksin. Lisäksi hovioikeus on antanut merkitystä vastaajan kyvyille alan ammatilaisena ja pitkäaikaiselle kokemukselle.

350 Ks. mainitusta arvioinnista esitöistä HE 49/2018 vp, s. 83.

351 Kokonaisharkinnasta esitöissä ks. HE 49/2018 vp, s. 83.

352 Vapaavuori 2019, s. 104 ja Viljanen 2023, s. 728. Lisäksi on otettava huomioon, että eri henkilöiden muistikapasiteetit ja ominaisuudet poikkeavat toisistaan hyvinkin paljon. Ks. myös Nyblin 2007, s. 237–238. Asiaa on arvioitava erityisesti, mikäli työntekijä lähtee harjoittamaan kilpailevaa liiketoimintaa.

353 Ks. Tiitinen – Kröger 2008, s. 326. Sopimusoikeudessa on yleisesti noudatettavana periaatteena, että sopijakumppanit ottavat toimissaan jonkinasteisesti huomioon toisen sopijapuolen tärkeät edut eli tässä tapauksessa osapuolten välisen lojaliteettivelvoitteen. Lojaliteettivelvoite on riippumaton työntekijän päävelvoitteen täyttämisestä, työn tekemisestä.

Työsopimuslain 2 luvun 4 §:n mukaan työnantajan pitää asettaa ja selvittää selkeät ehdot työntekijälle lähtökohtaisesti kirjallisessa muodossa.³⁵⁴ Tätä vaatimusta sovelletaan muun muassa liikesalaisuuden suojaan sekä käsittelyyn.³⁵⁵ Pohjimmiltaan yhteistoiminta ja työntekijän velvollisuudet perustuvat työsopimuslain 3 luvun 1 §:n mukaiseen uskollisuus- eli niin sanottuun lojaliteettivelvoitteeseen työnantajaa kohtaan työsuhteen aikana. Lojaliteettiperiaatteella tarkoitetaan sopimussopuolten velvollisuutta ottaa kohtuullisessa määrin huomioon toistensa edut ja oikeudet.³⁵⁶ Työntekijän on velvoitteen vuoksi toiminnassaan vältettävä kohtuullisen arvioinnin mukaan kaikkea toimintaa, joka on ristiriidassa hänen asemansa kanssa.³⁵⁷

Kohtuuden määrittely ja perustelut nousevat asiassa olennaisiksi. Työntekijän salassa pidettävän liikesalaisuustiedon huolellinen käsittely arvioidaan yhdeksi kohtuulliseksi vaatimukseksi. Edellytys on, että työnantaja on huolellisen käsittelyn selkeästi määritellyt ja tosiasiallisesti mahdollistanut. Miten huolellista liikesalaisuustiedon käsittely on esimerkiksi alihankkijoiden työntekijöillä, vaikka samat lainalaisuudet ja työsopimuslain 3 luvun 1 §:n lojaliteettivelvoite pätevät myös yhteistyökumppaneihin. Ainakin inhimillisen riskin mahdollisuus arvokkaan liikesalaisuustiedon vuotamiseen korostunee tuolloin ja voi johtaa haavoittuvuuteen.

Liikesalaisuuksien suojan ja käsittelyn kannalta on myös annettava merkitystä työsopimuslain 3 luvun 3 §:lle, joka kieltää työntekijältä kilpailevan toiminnan ja valmistelevat toimenpiteet. Tämänkaltaisen toiminnan ilmetessä työnantajan on mahdollista harkita oikeussuojakeinoina muun muassa työsuhteen purkamista.³⁵⁸

Työsopimuslain 3 luvun 4 § määrittelee, ettei työntekijä saa työsuhteen³⁵⁹ kestäessä oikeudettomasti käyttää hyödykseen tai ilmaista muille työnantajan liikesalaisuuksia. Täydentävästi on mainittava, että työsopimuslain liikesalaisuutta koskevat säännökset ovat erityissäännöksiä verrattuna liikesalaisuuslakiin, joka on asiassa yleislaki.³⁶⁰

354 Rautiainen – Äimälä 2007, s. 108 ja Saarinen 2013, s. 1046 sekä Vapaavuori 2019, s. 340. Työsopimuslain ja liikesalaisuuslain mukaiset kiellot tai rikosoikeudelliset seuraamukset eivät täytyäkseen edellytä, että työnantaja olisi nimenomaisesti ilmoittanut työntekijälle salassapitovelvollisuudesta tai siitä, mitkä tiedot ovat salassa pidettäviä. Yleisesti on kuitenkin menetelty näin, ja tämä on myös työnantajan edun mukaista.

355 Ks. Hietala ym. 2016, s. 266. Jos työntekijällä on ollut oikeus liikesalaisuustietoon, ilmaisukielto koskee palvelussuhteen kestoaikaa, ja mikäli tieto on hankittu oikeudettomasti, kielto jatkuu myös palvelussuhteen päätyttyä.

356 Ks. Häyhä 1996a, s. 317 ja Wilhelmsson 2000, s. 445.

357 Vapaavuori 2019, s. 435. Ks. myös HE 157/2000 vp, s. 79 ja HE 49/2018 vp, s. 25. Ks. myös Sahinoja 2013, s. 985 ja Äimälä – Kärkkäinen 2017, s. 245.

358 Lainvastaiseksi katsottava kilpailuteko arvioidaan tapauskohtaisesti, mutta edellytys työsuhteen purkuperusteille on se, että toimet horjuttavat työnantajan luottamusta työntekijään. Ks. kirjallisuudesta Tiitinen – Kröger 2008, s. 331 ja 335. Lisäksi oikeuskäytännöstä ennakkopäätös 2012:91 ja 1989:32. Ennakkopäätökset koskevat kilpailevan liiketoiminnan valmistelua.

359 Ks. Viljanen 2018, s. 737. Rajoite koskee lähinnä TSL:ssä tarkoitettussa työsopimussuhteessa olevia työntekijöitä, joihin sovelletaan myös RL:n rangaistussäännöksiä.

360 Ks. esitöistä HE 49/2018 vp, s. 114–115 ja kirjallisuudesta Nyblin 2024, s. 152. Siltä osin kuin LS-

Liikesalaisuuksien suojaamisella on suuri merkitys työsuhteissa, koska työntekijöiden tehtäviin kuuluu enenevässä määrin työnantajan ja tämän yhteistyötahojen liikesalaisuuksien käsittelyä. Työnantajan velvoitteet liikesalaisuuksien suojaamiseksi koskevat niiden salassa pitämistä ja tosiasiallisten suojatoimien toteuttamista. Liikesalaisuuden loukkaustilanteissa seuraamukset ja korvausvelvollisuuden määrittely ovat tärkeitä, ja on perusteltua kirjata ne selkeästi näkyviin sopimukseen. Sopimiseen perustuvalla sääntelyllä pyritään ennalta estävyyteen.³⁶¹

Sääntelyn näkökulmasta eri tahojen intressejä on tasapainotettava ja tämä voi osoittautua ongelmalliseksi. Arvokasta tietoa on luovutettava työntekijöille työn tekemisen ja innovoinnin mahdollistamiseksi, mutta sen käyttöä on rajoitettava kontrollimekanismein liikesalaisuusmääritelmän ja suojan toteuttamiseksi (LSL 2 §).³⁶² Erityisesti innovointi on tärkeää ja viputekijä uuden tiedon sekä tietämyksen kehittämisessä liikesalaisuusdirektiivin 1 artiklan 3 ja 4 kohdan mukaan, mutta vastaavasti innovointia harjoittavat yritykset ovat erityisen alttiita liikesalaisuuksien väärinkäytölle.³⁶³

Arvioitaessa työsopimusoikeuden asiallista eroavaisuutta rikoslainsäädännöstä on huomattava, että rikossäännökset edellyttävät rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa tahallista menettelyä. Työsopimuslain mukaan myös tuottamuksellisuus eli huolimattomuus on kiellettyä ja voi johtaa sanktioihin.³⁶⁴ Kokonaisuutena arvioiden voidaan todeta, että työsopimuslain säännöksiä on pidettävä pakottavana lainsäädäntönä.³⁶⁵

Vahingonkorvausvelvollisuutta työnantajan ja työntekijän välillä käsitellään lain 12 luvussa. Rangaistussäännöksiä sovelletaan työsopimuslain 13 luvun 11 §:n mukaisin edellytyksin. Liikesalaisuuden väärinkäyttöä koskevista rikosasioista sovelletaan kuitenkin ensisijaisesti rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksiä.

Työsopimusoikeudellista kokonaisuutta tarkasteltaessa voidaan todeta, että edellä luetellut sopimusoikeudelliset velvoitteet ja rangaistusuhkaiset normit toimivat lainsäädännön noudattamisen tehosteena. Normeilla ja työsopimuslakiin perustuvilla sopimuksilla pyritään antamaan tietoa tai käsitystä niistä teoista, jotka on laissa säädetty kielletyiksi tai rangaistaviksi. Viime kädessä yhteistoiminta perustuu kuitenkin luottamukseen (TSL 3:1). Liikesalaisuuden haltijat luottavat siihen, että liikesalaisuuksia suojataan ja käytetään asianmukaisesti (TSL 3:4).

L:n ja TSL:n sääntely on päällekkäistä, sovellettavaksi tulee TSL erityislakina. Sen sijaan siltä osin kuin LSL:n säännökset ovat työntekijän velvollisuuksien tai oikeuksien kannalta täydentäviä, sovellettavaksi tulee LSL.

361 Ks. Baldwin – Cave – Lodge 2012.

362 Samansuuntaisesti Vapaavuori 2019, s. 434.

363 Innovatiiviset yritykset altistuvat yhä enemmän epärehellisille käytännöille ja liikesalaisuuksien väärinkäytölle. Ks. LSDir johdanto-osion kohdat 1–4.

364 HE 157/2000, s. 81.

365 Ks. tarkemmin pakottavasta lainsäädännöstä Tiitinen – Kröger 2008, s. 56.

Tässä tutkimuksessa on osoitettu, että liikesalaisuuden haltijat eivät voi nojautua ainoastaan lojaliteettivelvoitteeseen ja luottamukseen työntekijöiden menettelyn lainmukaisuudesta. Siksi edellä luetellut velvoittavat normit sekä niihin liittyvät rangaistukset toimivat lain noudattamisen tehosteena ja ovat aiheellisia. Mainituilla seikoilla voidaan katsoa olevan yhteys yleisestäävytyteen, jonka toteutuminen edellyttää riittävää normituntemusta.³⁶⁶

2.5.2 Kilpailukieltosopimus

Työsopimuslain 3 luvun 5 §:n perusteella voidaan rajoittaa työntekijän elinkeino- ja työn vapautta kilpailukieltosopimuksella. Kilpailukielto on merkittävä sopimusoi-keudellinen toimenpide, koska elinkeino- ja työn vapaus on kirjattu keskeisinä perusoikeuksina Suomen perustuslain 2 luvun 18 §:n 1 momenttiin. Kilpailukiellolla on siten merkittävä vaikutus yksilön perusoikeuksiin. Kilpailukieltosopimuksen hyväksyttävyyttä on perusteltu liikesalaisuuden suojaamisen tarpeella, joka on kat-sottu erityisen tärkeäksi sovittavaksi asiaksi.³⁶⁷

Kilpailukieltosopimusta koskeviin rajoitustoimiin ryhdyttäessä on yleisten rajoit-tamisedellytysten täyttyvä, ja näihin kriteereihin kuuluvat (i) lailla säätäminen, (ii) lain täsmällisyys ja tarkkarajaisuus, (iii) rajoituksen hyväksyttävyys, (iv) rajoituksen suhteellisuus, (v) perusoikeuden ydinalueen koskemattomuus, (vi) oikeusturvajär-jestelyjen riittävyys ja (vii) ihmisoikeusvelvoitteiden noudattaminen.³⁶⁸

Perusoikeuksien rajoittaminen perustuu kilpailukieltoa koskevaan lainsäädän-töön, joka mahdollistaa kahdenvälisen sopimisen, jossa ehdot ja korvaus rajoituk-sesta on kirjattu näkyviin. Ehdot on myös yhteisesti hyväksytty ja vahvistettu kir-jallisesti noudatettavaksi. Sopimuksen perusteella työnantajan liiketoimintaan tai työsuhteeseen liittyvästä erityisen painavasta syystä voidaan työsuhteen alkaessa tai sen aikana tehtävällä kilpailukieltosopimuksella rajoittaa työntekijän oikeutta tehdä työ sopimus työsuhteen päättymisen jälkeen alkavasta työstä tietyllä toimialalla toi-mivien työnantajien kanssa. Rajoitus liittyy nimenomaisesti työntekijän oikeuteen harjoittaa työnantajan kanssa kilpailevaa toimintaa samoin kuin työntekijän oikeu-teen harjoittaa omaan lukuunsa tällaista toimintaa.³⁶⁹

Kilpailukieltosopimuksen ja työ sopimuslain 3 luvun 5 §:n 1 momentin perusteen erityistä painavuutta arvioitaessa on otettava muun ohella huomioon työnantajan toiminnan laatu ja suojan tarve. Edellytykset sopimuksen laadintaan voivat muo-dostua liikesalaisuuden säilyttämisestä tai työnantajan työntekijälle järjestämästä

³⁶⁶ Ks. preventiivisistä keinoista alaluku 3.11.

³⁶⁷ Kilpailukiellon edellytyksistä mainitussa yhteydessä ks. Ollila 2017, s. 768 ja Vapaavuori 2019, s. 592 sekä Nyblin 2024, s. 173. Ks. myös Huhtamäki 2010 ja Ollila 2021, s. 202.

³⁶⁸ Ks. PeVM 25/1994 vp, s. 4–5 ja HE 309/1993 vp. Ks. myös Viljanen 2001a tarkemmin perusoi-keuksien rajoitusedellytyksistä.

³⁶⁹ Ks. tarkemmin kilpailukieltosopimuksesta Hemmo 2003 ja Halila – Hemmo 2008 sekä Tiitinen – Kröger 2008, s. 340–341 ja Bruun 2003.

erityiskoulutuksesta. Olennaisia perusteita ovat lisäksi työntekijän asema ja tehtävät organisaatiossa.³⁷⁰ Työsopimuslain 3 luvun 5 §:n kilpailukieltosopimuksella saadaan rajoittaa työntekijän oikeutta tehdä uusi työsopimus tai harjoittaa ammattia enintään kuuden kuukauden ajan.³⁷¹ Jos työntekijän voidaan katsoa saavan kohtuullisen korvauksen hänelle kilpailukieltosopimuksesta aiheutuvasta sidonnaisuudesta, rajoitusaika voidaan sopia enintään vuoden pituiseksi. Kilpailukieltosopimukseen voidaan ottaa määräys vahingonkorvauksen sijasta tuomittavasta sopimussakosta. Kilpailukieltosopimus ei sido työntekijää, jos työsuhde on päättynyt työnantajasta johtuvasta syystä (TSL 3:5.5).

Kilpailukieltosopimuksiin koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu vuoden 2022 alusta säätämällä laki työsopimuslain 3 luvun 5 §:n muuttamisesta. Lainmuutoksen keskeisin sisällöllinen muutos liittyy kilpailukiellon maksullisuuteen.³⁷²

Liikesalaisuuden suojaamisesta on aiemmin sovittu jossain määrin vakiintuneesti kilpailukieltosopimuksessa. Sääntelymuutoksen arvioidaan nostavan liikesalaisuuksien suojaamisen kustannuksia yrityksissä.³⁷³ Perusoikeuksien ja erityisen painavan syyn olemassaolon painottamisen arvioidaan olevan olennaisimpia tavoitteita lainsäädännön muuttamisessa. Liikesalaisuuden haltijalle lainsäädännön muutos aiheuttaa olennaisen intressipunninnan tiedon suojaamisen tarpeesta sekä siihen käytettävistä taloudellisista resursseista.³⁷⁴

2.5.3 Työntekijän salassapitovelvollisuus

Työntekijän salassapitovelvollisuus rakentuu kokonaisuutena taulukon 3 havainnollistamalla tavalla työsopimus- ja liikesalaisuuslain nojalla. Rangaistussäännökset tulevat rikoslaista.

Liikesalaisuuksia on perusteltua työnantajan lähtökohdasta suojata sopimusperusteisesti salassapitosopimuksin ja -ehdoin. Salassapitosopimuksen laatimista on pidettävä suositeltavana ja tarpeellisenä työsopimuslain mukaisena keinona niin liikesalaisuuksien suojaamiseksi kuin myös mahdollisilta tulkintaongelmilta välttymiseksi. Salassapitosopimus on myös selvä osoitus työntekijälle, että työnanta-

370 Tiitinen – Kröger 2008, s. 344. Liikesalaisuuden suojaamisen näkökulmasta painavia syitä arvioidaan työntekijän työn luonteella. Mitä keskeisemmin työntekijä osallistuu erityisen suojan tarpeessa oleviin suunnittelu- ja kehitystehtäviin tai mitä perusteellisemmat tiedot hänellä on työnantajan muista suojattavista liikesalaisuuksista, sitä perustellumpi sopimus on.

371 Ks. Tiitinen – Kröger 2008, s. 339.

372 Jos rajoitusajaksi on sovittu enintään kuusi kuukautta, työnantajan on maksettava työntekijälle rajoitusajalta korvaus, joka vastaa 40:tä prosenttia työntekijän palkasta. Jos rajoitusajaksi on sovittu yli kuusi kuukautta, on työntekijälle maksettava rajoitusajalta korvaus, joka vastaa 60 prosenttia työntekijän palkasta (TSL 3:5.3).

373 Ks. HE 222/2020 vp, s. 16. Vastapainoksi taloudellisesti negatiiviselle vaikutukselle on katsottu työmarkkinoiden dynamiikan vahvistuminen ja innovaatiotoiminnan nopeampi leviäminen markkinoille, mikä luo uutta liiketoimintaa.

374 Perusoikeuksien osalta viitataan perustuslain 2 luvun 18 §:n työ- ja elinkeinovapauteen.

jalla ja yrityksellä on tietoa, jonka salassa pitämisellä on taloudellista merkitystä.³⁷⁵

Salassapitointressi voidaan toteuttaa yrityksissä salassapitoon liittyvien sopimusehtojen lisäksi monimuotoisesti lähtien organisaatiokulttuurista ja työntajan valvontaoikeutta hyödyntämällä.³⁷⁶ Myös ilmaisukiellot, hyödyntämiskiellot ja väärinkäyttökiellot ovat tyypillisesti käytettyjä rajoitteita salassapitoehdoissa.

Viime kädessä merkitykselliseksi nousee kuitenkin työntekijän lojaliteettivelvoitteen noudattaminen (TSL 3:1). Yleisemmin on todettava, että liikesalaisuuden haltijoiden on kuitenkin syytä suojata tärkeitä liikesalaisuuksiaan käyttöoikeusrajoituksilla ja -kielloilla sekä erityisjärjestelyillä palvelussuhteen päättymistilanteita silmällä pitäen. Lisäksi on huomattava, että työntekijä ja työnantaja voivat sopia työsuhteen aikana työsuhteen voimassaoloa laajemmasta salassapitovelvollisuudesta.

Taulukko 3. Työntekijän salassapitovelvollisuuden kokonaisuus.³⁷⁷

Työntekijän salassapitovelvollisuus							
	Suojan kohde	Tekijä	Ilmaisemis- ja käyttämiskielto	Salassapitoaika	Tahallisuus/ tuottamus	Hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus edellytyksenä	Rangaistavuus
Työsopimuslaki 3:4 §	liikesalaisuudet	työntekijä (työsuhte)	kyllä	työsuhteen kestoaika	tahallisuus ja tuottamus	ei	mahd. salassapitorikos tai -rikkomus (RL 38:1 ja 2 §)
Liikesalaisuuslaki 4:3 §	liikesalaisuudet	toisen palveluksessa oleva	kyllä	palvelussuhteen kestoaika (+ ks. 4:2 §:n 4 k.)	tahallisuus ja tuottamus	ei	mahd. salassapitorikos tai -rikkomus (RL 38:1 ja 2 §)
7:1 §	tekniset ohjeet	työn tai tehtävän suorittaja	kyllä	ei aikarajaa	tahallisuus ja tuottamus	ei	teknisen ohjeen väärinkäyttö (LSL 15 §)
Rikoslaki 30:5 §	liikesalaisuudet	toisen palveluksessa oleva	kyllä	palvelussuhteen kesto + 2 v.	tahallisuus	kyllä	yrittäjäsalaisuuden rikkominen

Työsopimuslaki asettaa työntekijälle työnantajan liikesalaisuuksia koskevan salassapitovelvoitteen osana työntekijän lojaliteettivelvollisuutta (TSL 3:4).³⁷⁸ Kiellettyä on myös liikesalaisuuksien oikeudeton hyödyntäminen (LSL 3–4 §).³⁷⁹ Merkitystä

375 Ks. samansuuntaisesti Sahinoja 2013, s. 986 ja Vapaavuori 2019, s. 441 sekä HE 49/2018 vp, s. 25.

376 Ks. Sahinoja 2013, s. 986. Keinoilla on mahdollista vaikuttaa työntekijän salassapitovelvollisuuden sisältöön työntekijän lakisääteisestä salassapitovelvollisuudesta poikkeavasti.

377 Vapaavuori 2019, s. 440. Lupa kuvion julkaisulle on saatu kirjallisesti Vapaavuorelta ja Alma Medialta.

378 Tiitinen – Kröger 2008, s. 338 ja Castrén 1999, s. 268 ja HE 157/2000 vp, s. 81. Salassa pidettävät tiedot voivat olla erilaisia kaupallis-taloudelliseksi ja teknisiksi luonnehdittavia tietoja, mukaan lukien niin kutsutut yrityskokemukset.

379 Ks. HE 49/2018 vp, s. 82 ja Viljanen 2018, s. 717. Liikesalaisuuslain mukaan liikesalaisuuksien oi-

voidaan antaa oikeudettoman hyödyntämisen ja liikesalaisuuden määritelmän täyttymisen arvioinnissa erityisesti salassapitointressille, tiedon merkityksellisyydelle tai arvolle (LSL 2 §).³⁸⁰

Lainsäädännössä on kattavasti säännelty työnantajan oikeussuojakeinoista salassapitovelvoitteen laiminlyömisestä tai rikkomisen osalta. Seurauksiin sisältyvät muun muassa työsuhteen päättäminen ja mahdollinen korvausvelvollisuus. Mikäli työnantaja purkaa tai irtisanoo liikesalaisuuden loukkaamiseen syyllistyneen työntekijän työsuhteen, käsitellään työsuhteen päättämistä koskevaa riitaa ja vahingonkorvausta käräjäoikeudessa.³⁸¹

Työoikeudellisenä lähtökohtana on, ettei työsopimuslaissa ole velvoittavia säännöksiä salassapitovelvollisuuteen tai sitä erikseen koskevaan sopimukseen työsuhteen päättymisen jälkeisenä aikana. Kuitenkin työsopimuslain 3 luvun 4 §:n esitöiden mukaan jo aiemman työsopimuslain (320/1970) liike- ja ammattisalaisuuksia koskevaa säännöstä oli tulkittu niin, että se ei estänyt työnantajaa ja työntekijää tekemästä sellaista salassapitosopimusta, joka ulottui työ- tai palvelussuhteen päättymisen jälkeiseen aikaan. Myöskään työsopimuslain 3 luvun 4 §:n säännös ei hallituksen esityksen mukaan estä tekemästä tällaisia salassapitosopimuksia, joihin sovellettaisiin oikeustoimilain säännöksiä. Kanta on sittemmin toistettu liikesalaisuuslain esitöissä.³⁸²

Korkein oikeus on ottanut kantaa työsuhteen jälkeiseen aikaan ja salassapitovelvoitteen soveltamiseen ennakkopäätöksessä 2022:16. Keskeisenä kysymyksenä ennakkopäätöksessä arvioitiin kilpailukiellon ja salassapitosopimuksen välistä rajanvetokysymystä.

KKO 2022:16. Kyse oli tapauksesta, jossa vastaajan työsopimukseen kiinteistönvälitysyhtiössä oli sisällytetty kilpailukieltoehto ja salassapitoehto, joiden rikkomisesta työsopimukseen oli sisällytetty sopimussakkoja koskevat määräykset. Vastaaja oli perustanut työsuhteen päättymisen jälkeen kilpailevan kiinteistönvälitysyhtiön, johon oli siirtynyt entisellä työnantajalla välitettävänä olleita myyntikohteita. Lisäksi vastaaja oli hyödyntänyt liikesalaisuuksina pidettäviä entisen työnantajan asiakastietoja uuden yrityksensä toiminnassa. Korkein oikeus ei arvioinut ennakkopäätöksessä liikesalaisuuden väärinkäyttöön liittyviä rikosoikeudellisia säännöksiä, mutta arvioi liikesalaisuuden

keudeton hankkiminen, ilmaiseminen ja käyttäminen on kiellettyä riippumatta siitä, kenelle kuuluvasta liikesalaisuudesta on kysymys. Näin ollen kiellettyä olisi esimerkiksi liikesalaisuuslain 4.3 §:n nojalla palvelussuhteessa saadun työnantajan liikekumppanin liikesalaisuuden oikeudeton ilmaiseminen palvelussuhteen aikana. Työsopimuslain 3 luvun 4 §:n 3 momenttia ei tule tulkita tiukan sananmukaisesti.

380 Tiitinen – Kröger 2008, s. 338. Työsopimuslain esitöissä ja perusteluissa liikesalaisuuksiksi on mainittu muun muassa tiedot työmenetelmistä, tietokoneohjelmista, tuotantomääristä, kaavoista ja asiakasrekistereistä. Myöskään TSL ei määrittele liikesalaisuuden tallentamistapaa tai muotoa.

381 Oikeussuojakeinoista mainituissa tilanteissa ks. HE 49/2018 vp, s. 41 ja Vapaavuori 2019, s. 329.

382 Ennakkopäätös 2022:16 kohdat 10 ja 11. Ks. lisäksi HE 157/2000 vp, s. 81 ja HE 49/2018 vp, s. 115.

oikeudettoman hyödyntämisen kannalta merkityksellistä työsuhteen jälkeistä aikaa ja työ sopimukseen määriteltyä salassapitoa.

Korkein oikeus linjasi ennakkopäätöksessään, että salassapitosopimuksella ei lähtökohdaisesti rajoiteta samalla tavalla kuin kilpailukieltosopimuksella perustuslain 18 §:ssä suojattuja työntekijän mahdollisuuksia hankkia toimeentulonsa ammattitaitoaan vastaavalla työllä ja oikeutta vapaasti valita työpaikkansa. Työsopimuslain 3 luvun 5 §:n säännösten soveltaminen salassapitosopimuksiin olisi myös epä johdonmukaista suhteessa rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaiseen yrityssalaisuuden rikkomista koskevaan kahden vuoden sääntöön. Salassapito- ja kilpailukieltosopimuksella on kuitenkin merkittäviä liittymäkohtia, molempien tähdätessä liikesalaisuustiedon suojaamiseen kilpailijoilta.³⁸³ Lopputuloksena korkein oikeus katsoi, että vastaajan työ sopimukseen sisältyvä salassapitoehto oli pätevä eikä mainittu sopimusehto ollut kohtuuton siten, että se olisi pitänyt jättää ottamatta huomioon tai että sitä olisi pitänyt sovitella.

Kokonaisuutena arvioiden voidaan todeta, ettei ennakkopäätös muuttanut olennaisesti aiempaa salassapidon soveltamisen tulkintaa tai vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Ennakkopäätös toi selkeyttä palvelussuhteen päättymisen jälkeistä aikaa koskevan salassapitosopimuksen pätevyyskysymyksiin sekä rajanvetoon suhteessa kilpailukieltoon. Kyseisessä asiassa oli lisäksi merkityksellistä se, että liikesalaisuuksia oli jo hyödynnetty kilpailevassa liiketoiminnassa ja siten sopimusvelvoitteita rikottu. Ennakkopäätös on merkityksellinen liikesalaisuuden suojaamiseksi palvelussuhteen päättymisen jälkeistä aikaa koskien ja antaa vahvan merkityksen salassapitoehdon laatimiselle. Edellä selostettu oikeuskäytäntö myös vahvistaa oikeustilaa, jonka mukaan työntekijä ja työnantaja voivat sopia työsuhteen aikana työsuhteen voimassaoloa laajemmasta salassapitovelvollisuudesta liikesalaisuuksien suojaamiseksi.

Salassapitosopimuksen ja -ehdon merkitys korostuu, kun huomioidaan työ sopimuslain 3 luvun 5 §:n muuttaminen.³⁸⁴ Kustannustehokkaana ja liikesalaisuustietoa tosiasiallisesti suojaavana sopimus oikeudellisenä keinona työ sopimukseen liittyvä salassapitoehto nousi ennakkopäätöksen vuoksi entistä arvokkaammaksi.

Työntekijän salassapitovelvollisuutta koskevaa säännöstä on pidettävä ongelmallisena työ- tai palvelussuhteen päättymisen jälkeisenä aikana edellä todetuin perustein.³⁸⁵ Liikesalaisuuslain 3 § ja 4 § määrittelevät liikesalaisuuden oikeudetto-

383 Korkein oikeus katsoi, että työnantaja ja työntekijä voivat tehdä liikesalaisuuksien salassapidosta sopimuksen, joka koskee työsuhteen jälkeistä aikaa. Tällaista sopimusta ei ole perusteltua rinnastaa työ sopimuslain 3 luvun 5 §:ssä tarkoitettuun kilpailukieltosopimukseen, jonka tekeminen edellyttää erityisen painavaa syytä. Ks. kohta 11.

384 Lainmuutoksen keskeinen sisällöllinen muutos liittyy kilpailukiellon maksullisuuteen. Ks. alaluku 2.5.2.

385 Ks. Viljanen 2018, s. 740, Nyblin 2008, s. 538–539 ja Vapaavuori 2019, s. 438. Jos työntekijä on

maksi katsottavan hankkimisen, käyttämisen sekä ilmaisemisen. Liikesalaisuuslain 4 §:ssä oikeudeton käyttäminen ja ilmaiseminen koskee ainoastaan palvelussuhdetta. Työsopimuslain 3 luvun 4 §:n mukaan työntekijä ei saa työsuhteen kestäessä oikeudettomasti käyttää hyödykseen tai ilmaista muille työnantajan liikesalaisuuksia. Jos työntekijä on hankkinut tiedot oikeudettomasti, kiello jatkuu myös työsuhteen päättymisen jälkeen³⁸⁶. Työntekijän salassapitovelvollisuus muodostuu näin käytännössä usean lain ja mahdollisesti erikseen solmittujen sopimusten kokonaisuudesta.

Hajautettu ja epäselvä oikeustila ohjaa liikesalaisuuden haltijoita käyttämään muita keinoja. Näin ollen työoikeudesta erillinen sopimusperusteinen liikesalaisuuksien suoja muodostaa tässä yhteydessä arvion mukaan tehokkaan keinon, jonka avulla voidaan osittain sivuuttaa laissa säädetty epäselvät liikesalaisuuksien suojaamiskeinot työ- ja palvelussuhteen jälkeistä aikaa koskien.³⁸⁷

2.6 Korvausvastuun muodot liikesalaisuuden loukkaustilanteessa – LSL:n oikeussuojakeinojen ja vahingonkorvauksen analysointi

2.6.1 Liikesalaisuuslaissa säädetty monipuoliset oikeussuojakeinot

Liikesalaisuuslaki antaa monipuoliset oikeussuojakeinot ja mahdollisuudet liikesalaisuuden haltijalle tai omistajalle hakea korvauksia eri muodoissa liikesalaisuuksien loukkaamistapauksissa. Liikesalaisuuden haltijalla on loukkaustilanteessa käytössään jäljempänä kuvattujen toimintamahdollisuuksien ja seuraamusten valikoima. Useiden eri oikeussuojakeinojen haittana on seuraamusjärjestelmän monimutkaisuus ja sen vaikutus prosessin vaatimaan aikaan ja kustannuksiin.³⁸⁸

Tämän tutkimuksen yhteydessä tehdyn presumption ja jäljempänä esitetyn mukaisesti edellä mainitut vaikutukset päätöksentekoon ovat merkittäviä.³⁸⁹ Liikesalaisuuden haltijalle prosessi voi muodostua suhteettoman raskaaksi sekä kalliiksi. Vastaavasti on huomattava, että säännösten hajanaisuus ja tulkinnanvaraisuus johtaa oikeustilan kannalta epävarmuuteen. Silloin on mahdollista, että hajautettu ja epäselvä oikeustila ohjaa liikesalaisuuden haltijoita käyttämään muita oikeussuojakeinoja. On aiheellista arvioida oikeussuojakeinojen ja seuraamusjärjestelmän monimutkaisuuden tuomat hyödyt ja haitat sekä perusteet suhteessa yksinkertaisempaan järjestelmään.

Rikosoikeudelliset suojatoimet käsitellään tutkimuksessa erikseen. On kuitenkin syytä todeta, että liikesalaisuuslain rikkomiseen liittyvät tapaukset käsitellään

hankkinut tiedot oikeudettomasti, kiello jatkuu myös palvelussuhteen päättymisen jälkeen.

386 Kiellolla tarkoitetaan rikoslain 30 luvun 5 §:n 2 momentin mukaista niin sanottua kahden vuoden sääntöä.

387 Ks. tutkimuksen alaluvut 2.6.1–2.6.3 ja niissä esitetyt huomiot. Ks. myös alaluku 5.4.4 sääntelyn kehittämisestä.

388 Samansuuntaisesti Vapaavuori 2019, s. 171.

389 Ks. johdannosta liikesalaisuuden haltijan tavoitteista ja kustannusten optimoinnista.

lähtökohtaisesti kärkeäoikeudessa. Tämä mahdollistaa muun muassa liikesalaisuuslakiin perustuvien vaatimusten esittämisen rikosasian käsittelyn yhteydessä tai asian käsittelemisen samassa tuomioistuimessa erillisenä asiana.³⁹⁰ Mahdollisuus ajaa rikosasian yhteydessä yksityisoikeudellista vaatimusta määräytyy ROL 3:1:n perusteella.³⁹¹

Jäljempänä selostetulla tavalla prosessien samanaikaisuus ei ole käytännössä pois suljettua, mutta ei kuitenkaan yleisin vaihtoehto.³⁹² Oikeusturvan toteuttamisen kannalta keinovalikoimaa ei ole syytä rajata. Käytännössä liikesalaisuuslakiin perustuvien oikeudellisten vaatimusten esittäminen rikosasian yhteydessä tai asian käsitteleminen erillisenä asiana sekä vaatimusten samanaikaisuus edellyttää liikesalaisuuden haltijalta kykyä sietää kuluriskiä ja valmiutta prosessien pitkäkestoisuuteen.³⁹³ Jäljempänä mainittujen edellytysten täytyessä, yksityisoikeudellinen prosessi voi kuitenkin olla perusteltu liikesalaisuusasioissa, ja sitä tulisi harkita vaihtoehtona rikosprosessille.

Prosessi voi muodostua kohtuuttoman raskaaksi myös oikeudenloukkaajan kannalta ja tästä syystä jäljempänä käsiteltävät liikesalaisuuslain oikeussuojakeinot tai asian sovittelu voivat ratkaista tilanteen. Liikesalaisuuslaissa lueteltujen oikeussuojakeinojen soveltaminen rikosprosessin vaihtoehtona voi olla perusteltua asianosaisille esimerkiksi kesto-, maine- ja kuluriskin vuoksi. Toisin sanoen liikesalaisuuden haltijalle tai oikeudenloukkaajalle rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskevalla rikosprosessilla saavutettavat hyödyt saattavat olla vähäisemmät kuin keinoon liittyvät haitat ja kustannukset. Sen sijaan on huomattava, että ilman esitutkinta- ja pakkokeinoitoimia ei välttämättä saada näyttöä liikesalaisuutta koskevasta oikeudenloukkauksesta.³⁹⁴

Oikeusturvakeinojen osalta liikesalaisuuden haltija voi vaatia, (i) kieltoa ja/tai korjaavia toimenpiteitä (8 §), (ii) väliaikaista kieltoa eli turvaamistoimea (9 §), (iii) käyttökorvausta (10 §) tai (iv) hyvitystä ja vahingonkorvausta (11 §) tai (v) tuomion julkistamista (12 §).³⁹⁵ Seuraavissa jaksoissa tarkastellaan liikesalaisuuslain 8–11 §:n mukaisia kielto- tai korvaustoimia sekä niiden soveltamiskäytäntöjä tarkemmin.

390 Vapaavuori 2019, s. 171. Lisäksi markkinaoikeus voi olla oikeuspaikkana, jos vastaaja on oikeushenkilö tai elinkeinotoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö.

391 Ks. Nyblin 2024, s. 169. Edellytyksenä on, että vaatimus johtuu rikoksesta.

392 Ks. erityisesti alaluku 4.4.

393 Erityisesti kuluriskiä on pidettävä merkittävänä yksityisoikeudellisissa prosesseissa. Ks. alaluku 4.2.4. kysymyksessä olevista riskeistä.

394 Käytännössä ilman esitutkintaa liikesalaisuuslaissa lueteltujen oikeussuojakeinojen soveltaminen ei välttämättä ole mahdollista. Ks. rikosprosessin hyödyistä ja eduista sekä haitoista yksityiskohtaisemmin alaluku 3.3.2.

395 Tuomion julkistamisessa on kysymys harvinaisesta tapauksesta, josta ei ole myöskään muodostunut vallitsevaa oikeuskäytäntöä ja siten säännöksen tosiasiallista toteutumista on vaikea arvioida yksityiskohdaisemmin. Mainittu säännös jää tarkastelun ydinalueiden ulkopuolelle.

Seuraavat kysymykset ovat harkinnan ja säännösten soveltamisen kannalta aiheellisia. Milloin ja miten liikesalaisuuden haltijan on perusteltua vetää raja tapauksiin, jotka voidaan hoitaa sovittelemalla tai yksityisoikeudellisin oikeussuojakeinoin. Toinen olennainen liikesalaisuuden haltijan lähtökohta asiaan on vaihtoehtoisesti varmistaa korvaukset ja lieventää liikesalaisuustiedon menetystä esimerkiksi vahinko- tai oikeusturvavakuutuksin.³⁹⁶ Ellei sovitteluratkaisulle tai yksityisoikeudelliselle ratkaisulle ole edellytyksiä, liikesalaisuuden haltijan on harkittava rikosprosessin käynnistämistä.

Liikesalaisuuden haltijan ja tämän oikeudellisen avustajan kannalta on olennaista arvioida korvausmahdollisuutta ja menettelyä kokonaisuutena. Korvaus- tai hyvitysmahdollisuuden arvioidaan olevan yksi taloudellirationaalisista kannustimista oikeustoimiin ryhtymisessä.³⁹⁷

2.6.2 Kielto määräykset (LSL 8 §)

Liikesalaisuuslain 8 §:n mukaan kieltoon ja korvaaviin toimenpiteisiin liittyen liikesalaisuuden haltija voi vaatia tuomioistuimelta, että vastoin 3 tai 4 §:n säännöksiä liikesalaisuuden hankkinut tai ilmaissut tai käyttänyt taho määrätään seuraaviin toimiin:

- 1) oikeudenloukkaaja kielletään ryhtymästä liikesalaisuutta loukkaavaan tekoon tai jatkamasta tai toistamasta liikesalaisuutta loukkaavaa tekoa;
- 2) oikeudenloukkaaja määrätään vetämään liikesalaisuutta loukkaava tuote pois markkinoilta tai määrätään se muutettavaksi tai hävitettäväksi;
- 3) oikeudenloukkaaja määrätään kokonaan tai osittain tuhoamaan liikesalaisuuden sisältävät tai sen käsittävät asiakirjat, esineet, materiaalit, aineet tai sähköiset tiedostot tai luovuttamaan ne kokonaan tai osittain liikesalaisuuden haltijalle.

Liikesalaisuuksille samoin kuin muillekin immateriaalioikeudellisille asioille on luonteenomaista edetä ensisijaisesti hakemalla loukkauksen perusteella kieltä ja tuomioistuimen määräämää toimea oikeuksiin pääsemiseksi.³⁹⁸ Vaatimus, jolla kielletään ryhtymästä liikesalaisuutta loukkaavaan tekoon tai jatkamasta tai toistamasta liikesalaisuutta loukkaavaa tekoa voidaan esittää myös ilman tuomioistuimen määrystä. Tuomioistuimen päätöksen luoma velvoite sekä siihen liittyvä uhkasakko kuitenkin tyypillisesti tehostaa oikeussuojakeinoa ja avustaa oikeuksiin pääsyä.

³⁹⁶ Ks. tarkemmin sääntelyteoreettisista kysymyksenasetteluista vahingonkorvausoikeudellisesta näkökulmasta. Määttä 2016, s. 180.

³⁹⁷ Ks. samansuuntaisesti Vapaavuori 2019, s. 316–328.

³⁹⁸ Kielto määräyksestä ks. Viljanen 2018, s. 730 ja Vapaavuori 2019, s. 171.

Tuomioistuimen määräämä kiello voidaan kohdistaa yritykseen, luonnolliseen henkilöön tai esimerkiksi sopimuskumppaniin. Oikeudenloukkaajan käsite on hyvin laaja.³⁹⁹ Nyblin on katsonut, että liikesalaisuuslain 8 §:n kieltomahdollisuus on laajempi kuin aikaisemmin SopMenL:ssa.⁴⁰⁰ Säännöksen käyttöalaa on pidettävä yleisesti kattavana.

Liikesalaisuuslain 8 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla sitä, joka vastoin 3 tai 4 §:n säännöksiä on hankkinut tai ilmaissut liikesalaisuuden tai käyttänyt sitä, voi tuomioistuin liikesalaisuuden haltijan vaatimuksesta kieltää ryhtymästä liikesalaisuutta loukkaavaan tekoon tai jatkamasta tai toistamasta liikesalaisuutta loukkaavaa tekoa. Tuomioistuimen määräämä kiello lain 3 §:n ja 4 §:n mukaisesti edellyttää toteuttanutta liikesalaisuuden loukkausta.⁴⁰¹

Liikesalaisuuslain 8 §:n säännöstä voidaan soveltaa esimerkiksi tilanteessa, jossa siirtynyt työntekijä hyödyntää uudessa työpaikassaan liikesalaisuuksia, joita hän on saanut tietoonsa aiemman työnantajan palveluksessa. Kysymyksessä voi myös olla tilanne, jossa luottamuksellisissa liiketoimintaneuvotteluissa tietoja toiselta saanut yhtiö hyödyntää tai ilmaisee liikesalaisuuksia eteenpäin kolmannelle osapuolelle. 1 momentin 1 kohdan mukaisella kiellolla on kuitenkin käytännön merkitystä vain, jos kiello määrätään nopeasti.⁴⁰²

Tuomioistuimen määräämälle kiellolle keskeistä on liikesalaisuutta loukkaavan teon kieltäminen ja lopettamismääräys. Vastaavasti oikeudenloukkaajaa voidaan estää ryhtymästä muuhun liikesalaisuutta loukkaavaan tekoon. Liikesalaisuuden oikeudettomasti hankkinutta voidaan kieltää myös käyttämästä tai ilmaisemasta hankkimaansa tietoa.⁴⁰³ Olennainen hyöty kiellon hakemisesta on myös liikesalaisuuden suojaaminen ja sen yleisesti tunnetuksi tuleminen estäminen, mikä poistaa kilpailevalta yritykseltä perusteettoman kilpailuedun. Tässä yhteydessä kyse on liikesalaisuuden haltijan taktisesta keinosta.

Lainkohdan viimeisen momentin mukaan kiellosta tai korjaavasta toimesta ei saa aiheutua turvattavaan etuuteen ja muihin kieltovaatimukseen liittyviin olosuhte-

399 Ks. tarkemmin TaVM 11/2018, s. 10 ja LaVL 8/2018, s. 8–9.

400 Nyblin 2024, s. 582. Kiello voidaan määrätä sille, joka on loukannut liikesalaisuutta joko hankkimalla tai ilmaisemalla sen tai käyttämällä sitä. Kiello voi koskea joko myöhempää hankkimista, käyttämistä tai ilmaisemista.

401 Ks. HE 49/2018 vp, s. 97.

402 Kieltomääräyksen soveltamisesta ks. Schröder 2024. Vuosia kestäneen oikeusprosessin jälkeen saadulla kiellolla voi olla huomattavasti vähemmän merkitystä, jos liikesalaisuutta on koko tänä aikana oikeudettomasti hyödynnetty etenkin, jos tieto ei ole enää salaista ja vastapuoli ei joudu syystä tai toisesta konkreettiseen korvausvastuuseen.

403 Vapaavuori 2019, s. 171. Pelkkä käyttökiello ei useinkaan ole riittävä, sillä liikesalaisuuden loukkausta seuraa usein erityyppinen loukkausteko. Tämä lainkohdan laajennus liikesalaisuuslaissa on merkittävä lisä SopMenL:n sääntelyyn. Ks. myös lain esitöistä lisää toisentyypisistä loukkausteosta HE 49/2018 vp, s. 97.

siin nähden kohtuutonta haittaa⁴⁰⁴ vastaajalle, muiden oikeuksille tai yleiselle edulle (8.3 §).⁴⁰⁵

Oikeussuojakeinon käytössä ja arvioinnissa on otettava huomioon oikeustoimen perusteltavuus ja oikeasuhtaisuus sekä toiminnan yleinen hyväksyttävyys. Liikesalaisuuden haltijan suojatoimiksi voidaan katsoa liikesalaisuuslain korjaavat toimenpiteet. Erityisesti on mainittava tuomioistuimen määräys liikesalaisuutta loukkaavan tuotteen muuttamisesta tai poistamisesta (LSL 8.1 §:n 2 k.).⁴⁰⁶ Mainittuja toimia on pidettävä myös ensisijaisina ennen mahdollista oikeuden loukkauksen käsittelyä tuomioistuimessa. Mikäli kuitenkin hävittämistä tai tuhoamistoimiin ryhdytään, liikesalaisuuslain esitöissä on linjattu, että nämä toteutetaan oikeudenloukkaajan kustannuksella.⁴⁰⁷

2.6.3 Väliaikaiset yksityisoikeudelliset turvaamistoimet (LSL 9 §)

Liikesalaisuuslain 9 §:n mukaan edellä 8 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu kielto voidaan määrätä väliaikaisena, jolloin kielto on voimassa, kunnes asia on lopullisesti ratkaistu.

Väliaikainen kielto voidaan määrätä, jos kantaja saattaa todennäköiseksi, että:

- 1) liikesalaisuus on olemassa;
- 2) kantaja on liikesalaisuuden haltija; ja
- 3) tämän oikeutta loukataan tai loukkaus on välittömästi toteutumassa.

Aina liikesalaisuuslain 9 §:n väliaikainen turvaamistoimi ei ole riittävä keino tai väliaikainen turvaamistoimivaatimus voi olla osoitettu liian suppealle toimijapiirille. Tässä tapauksessa liikesalaisuuslain 9 §:n 2 momentin nojalla liikesalaisuuden ilmaisukielto tai käyttökielto voidaan kohdistaa myös siihen, joka on saanut tiedon liikesalaisuudesta 4 §:n 2–4 momentissa tarkoitetuissa olosuhteissa, jos on ilmeistä, että tämä on ryhtynyt toimenpiteisiin liikesalaisuuden oikeudettomaksi ilmaisemiseksi tai käyttämiseksi. 3 momentin mukaan kiellosta tai korjaavasta toimenpiteestä

404 Ks. kohtuuttomasta haitasta TaVM 11/2018, s. 9–10 ja LaVL 8/2018, s. 8. Liikesalaisuusdirektiivi on tältä osin täysharmonisoiva, joten kohtuutonta haittaa koskevan kohdan täsmennykseksi lakitekstiin lisättiin viittaus ”muihin kieltovaatimukseen liittyviin olosuhteisiin”.

405 Tässä yhteydessä tarkoitetaan myös kuluttajaa ja tuotteiden saatavuuden kohtuutonta heikkenemistä oikeudenkäytön vuoksi. Ks. LSDir 13 art. 1 k. ja HE 49/2018 vp, s. 99.

406 Perusteltua ja konkreettista oikeasuhtaisuutta voi olla myös oikeudenloukkaajan kontaktointi ja sopiminen yhteiseen lopputulokseen pääsemiseksi. Ks. asiasta tarkemmin Vapaavuori 2019, s. 280 ja HE 49/2018 vp, s. 98.

407 Ks. esitöistä HE 49/2018 vp, s. 99.

ei saa aiheutua turvattavaan etuuteen ja muihin kieltovaatimukseen liittyviin olosuhteisiin nähden kohtuutonta haittaa vastaajalle, muiden oikeuksille tai yleiselle edulle.

Lain esitöissä näyttövaatimusta on täsmennetty siten, että tuomioistuimella on oikeus vaatia kohtuudella saatavilla oleviksi arvioidut todisteet.⁴⁰⁸ Liikesalaisuuslain 9 §:n ilmaisukiellon tai käyttökiellon määrääminen edellyttää intressipunnintaa, suojatoimien riittävyyden arviointia ja olosuhteiden sekä oikeasuhtaisuuden kokonaisarviointia. Vastaajan kannalta kohtuuttomien toimien välttämiseksi on painotettu laajasti intressipunnintaa. Toisin sanoen tällöin vastakkain ovat hakijan edut sekä vastaajan oikeudet, muiden oikeudet ja yleinen etu.⁴⁰⁹

Yleisen turvaamistoimen edellytykset rinnastuvat oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n 1 momentin mukaiseen todennäköisyysnäyttöön. Sen sijaan on huomattava, että liikesalaisuuslain 9 §:n mukaisen väliaikaisen kiellon määräämisen edellytykset poikkeavat tietyissä tilanteissa yleisen turvaamistoimen määräämisen edellytyksistä. Liikesalaisuuslain turvaamistoimisäännös koskee vain kieltovaatimusta ja siihen liittyvää loukkaavien tuotteiden takavarikointia ja luovutusta.⁴¹⁰ Vaatimus loukkauksen tapahtumisesta tai sen välittömästä toteutumisesta on eräänlainen sekoitus vaade- ja vaaraedellytystä. Tuomioistuimen on kiinnitettävä erikseen huomiota yleisen turvaamistoimen haitallisuuteen ja kohtuullisuuteen. Tätä kutsutaan haitta-seuraamusharkinnaksi tai kohtuullisuusvaateeksi.⁴¹¹

Liikesalaisuuslain 9 §:n mukaisessa väliaikaisessa kiellossa on tärkeä huomioida, että 9 § on *lex specialis*, mikä tarkoittaa sitä, ettei oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n mukainen turvaamistoimi lähtökohtaisesti ole käytettävissä puhtaasti liikesalaisuuslakiin perustuvissa tilanteissa. Jos asia koskee kuitenkin muutakin kuin liikesalaisuuden loukkauksen kieltämistä, voisi turvaamistoimen määräämistä pyytää myös oikeudenkäymiskaaren 7 luvun perusteella.⁴¹²

Turvaamistoimiharkinnassa on oltava kyse välittömästä ja ilmeisestä vaarasta liikesalaisuudelle.⁴¹³ Vaara voidaan konkretisoida liikesalaisuuden paljastumisen tai

408 HE 49/2018 vp, s. 100. Esityölausumalla viitataan liikesalaisuuslain 4 §:ään.

409 TaVM 11/2018, s. 10 ja LaVL 8/2018, s. 9 sekä HE 49/2018 vp, s. 100. Kohtuuttomuutta ja toimenpiteitä arvioitaessa voidaan tarkastella liikesalaisuuden arvoa ja muita erityispiirteitä, liikesalaisuuden suojaamiseksi toteutettuja toimenpiteitä, vastaajan liikesalaisuuden hankinnan, käytön tai ilmaisemisen yhteydessä noudattamaa toimintatapaa, liikesalaisuuden oikeudettoman käytön tai ilmaisemisen vaikutuksia, osapuolten oikeutettuja etuja sekä vaikutuksia. Asiassa on huomioitava myös kolmansien osapuolten edut sekä perusoikeuksien turvaaminen.

410 Vapaavuori 2019, s. 174 ja 299. Ks. myös Huhtamäki 2019, s. 51 ja Havansi 1993, s. 79 turvaamistoimisäännöksen edellytyksistä. OK 7:3 on rakennettu siten, että turvaamistoimi koskee vain tilannetta, jossa ei voida soveltaa OK 7:1:n tai 7:2:n mukaista turvaamistoimea.

411 Ks. tarkemmin Huhtamäki 2019, s. 51.

412 Ks. HE 49/2018 vp, s. 100 ja Schröder 2024.

413 HE 49/2018 vp, s. 99. Toimenpidevaihtoehdot väliaikaistoimille ovat laajat: tuomioistuin voi kieltää väitettyjen liikesalaisuutta loukkaavien tuotteiden tuotannon, tarjoamisen, markkinoille saattamisen tai käytön taikka liikesalaisuutta loukkaavien tuotteiden tuonnin, viennin tai varastoinnin.

julkaisemisen uhkaan.⁴¹⁴ Siksi turvaamistoimen väliaikainen toimeenpano nopealla aikataululla on merkityksellistä, kunnes asia on tuomioistuimessa lopullisesti käsitelty.⁴¹⁵ Huomionarvoista myös on oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 5 §:ssä todettu mahdollisuus käsitellä väliaikainen turvaamistoimi ilman vastaajan läsnäoloa.⁴¹⁶

Menettely rinnastuu näiltä osin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun turvaamistoi-
meen tai pakkokeinolain 6 luvun 3 §:n mukaiseen väliaikaistoi-
meen. Esimerkkinä pakkokeinolain mukaisesta turvaamistoi-
mesta on vakuustakavarikko, jota käyte-
tään talousrikosasioissa rikoshyödyn hävittämisen estämiseksi tai rikosvahingon
korvaamisen turvaamiseksi. Keino menettäisi merkityksensä ja puolustettavuutensa
ilman nopeaa reagointia ja tarvittavia ilmoittamiseen liittyviä rajoitteita suhteessa
asianosaisiin, mikäli perusteet ovat olemassa sekä hyväksyttävissä.

2.6.4 LSL:n käyttökorvaus (10 §)

Liikesalaisuuslain 10 §:n käyttökorvaus voidaan asettaa tuomioistuimen määräyk-
sestä. Edellytyksenä on liikesalaisuuden aikaisempi oikeudeton käyttö tai ilmaisemi-
nen, jonka jälkeen vastaaja on ryhtynyt liikesalaisuutta tosiasiallisesti käyttämään.
Käytännössä 10 §:n säännös antaa oikeudenloukkaajalle mahdollisuuden jatkaa
liikesalaisuuden käyttöä tuomioistuimen määräämää korvausta vastaan.⁴¹⁷

Liikesalaisuuslain 10 §:n mukaan tuomioistuin voi vastaajan vaatimuksesta määrätä
käyttökorvauksen maksamisesta liikesalaisuuden haltijalle 8 §:ssä tarkoitetun kiellon
asettamisen tai korjaavien toimenpiteiden määräämisen sijaan, jos:

- 1) vastaaja ei alkaessaan käyttää liikesalaisuutta tiennyt eikä tämän olisi pitänyt tietää,
että liikesalaisuus oli saatu taholta, joka oli oikeudettomasti käyttänyt liikesalai-
suutta tai ilmaissut sen;
- 2) kiellon tai korjaavan toimenpiteen toteuttaminen aiheuttaisi vastaajalle kohtuuton-
ta haittaa; ja
- 3) käyttökorvaus liikesalaisuuden haltijalle arvioidaan kohtuulliseksi.

414 Vaara voidaan rinnastaa myös taloudellisen tai teknisen hyödyn tai kilpailuedun menettämiseen. Ks. myös HE 49/2018 vp, s. 99. Vain salaista tietoa suojataan liikesalaisuutena.

415 Vapaavuori 2019, s. 173. Toimenpiteiden määräämisellä on usein kiire, jotta loukkaava toiminta
saadaan mahdollisimman pian loppumaan ja rajoitettua siitä aiheutuvaa vahinkoa. Väliaikainen kielto
rinnastuu pitkälti OK 7:3 yleiseen turvaamistoi-
meen. Ks. myös HE 49/2018 vp, s. 100.

416 HE 49/2018 vp, s. 100. Tarvittaessa muutamassa päivässä saatava päätös voi olla hyvinkin tarpeel-
linen, kun tarkoituksena on estää loukkaajan suorittama liikesalaisuuden julkistaminen, jolloin sen arvo
menetetäisiin kokonaan. Ks. myös liikesalaisuuslain 9 §:n 3 momentti.

417 Ks. HE 49/2018, vp s. 102. Käyttökorvaus voidaan määrätä suoritettavaksi tuomioistuimen ratkaisun
antamisesta alkaen. Käyttökorvausta ei määrätä taannehtivasti, koska se määrätään aina käyttämistä koske-
van kiellon tai korjaavan toimenpiteen sijaan. Ks. Nyblin 2024, s. 641. Pykälää sovellettaessa tuomioistuin
oikeuttaa vastaajan käyttämään toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta käyttökorvauksen maksamista vastaan.

Käyttökorvaus ei liikesalaisuuslain 10 §:n 2 momentin mukaan saa ylittää niiden lisenssimaksujen tai muiden maksujen määrää, jotka jouduttaisiin suorittamaan, jos vastaaja saisi luvan liikesalaisuuden käyttöön sille ajanjaksolle, jolta liikesalaisuuden käyttö voitaisiin kieltää. Käyttökorvausta luonnehditaan pakkolisanssinä liikesalaisuuden käyttämiselle. Vapaavuori on katsonut, että 10 §:n käyttökorvausta voidaan pitää oikeudenloukkaajan puolustautumiskeinona liikesalaisuuden haltijan hake-
maa kieltoa ja korjaavia toimenpiteitä vastaan.⁴¹⁸

Olennaiset elementit kokonaisarvioinnin muodostamiseksi käyttökorvauksen tuomitsemisessa ovat liikesalaisuuslain 10 §:n mukaan (i) oikeudenloukkaajan vilpitön mieli ja (ii) kohtuusarviointi. Esitöissä on korostettu, että oikeudellises-
sa arvioinnissa on huomioitava oikeudenloukkaajan ja liikesalaisuuden haltijan lähtökohdat.⁴¹⁹

Liikesalaisuuslain 10 §:n käyttökorvaus voi tulla sovellettavaksi edellytysten täytyessä, mutta tämä on poikkeuksellista ja mahdollista ainoastaan useiden edellytysten täytyessä samanaikaisesti. Olennaista on arvioida, millainen on liikesalaisuuden laatu, määrä tai merkitys liikesalaisuuden haltijalle. Käyttökor-
vaussäännös voi perustellusti antaa liikesalaisuuden haltijalle liiketaloudellisesti kannattavan mahdollisuuden luopua liikesalaisuuden itsenäisestä hallinnasta. Tuolloin liikesalaisuuden haltija voi antaa liikesalaisuustiedon käyttöä koskevan lisenssin oikeudenloukkaajalle. Teoreettisesti tilanne voi tulla vastaan, mikäli yksittäisen liikesalaisuuden käyttö- ja hyödyntämismahdollisuudet ovat ehtymässä tai yrityksen liiketoimintafokus on siirtymässä toisaalle.⁴²⁰ Käyttökorvaussään-
nöksen soveltamista edellä todetuin tavoin puoltaa myös varallisuus- ja käyttöoi-
keuksien eli liikesalaisuuden siirtokelpoisuus, mikä on yksi edellytys tehokkaalle varallisuus oikeusjärjestelmälle. Toisin sanoen käyttökorvaussäännös voi sanottu-
jen edellytysten täytyessä kiihdyttää hyödykkeiden vaihdantaa ja lisätä samalla taloudellista kannattavuutta.⁴²¹

Käyttökorvausta oikeudellisesti pohdittaessa ja arvioitaessa on nostettava esille myös kohtuuttoman seurauksen mahdollisuus ja vilpitön mieli. Toimiminen pe-
rustellusti vilpittömässä mielessä voi toteutua, mikäli liikesalaisuuden haltijalle käy
ilmi vasta myöhemmin esimerkiksi tehtyjen investointien jälkeen, että perustellussa vilpittömässä mielessä saatuun liikesalaisuuteen onkin kohdistunut aikaisemmin

418 Vapaavuori 2019, s. 174, 300 ja 308. Ks. samansuuntaisesti myös Nyblin 2024, s. 643.

419 HE 49/2018 vp, s. 102.

420 Ks. tarkemmin käyttökorvauksen määrän muodostumisesta esitöistä HE 49/2018 vp, s. 102.

421 Liikesalaisuuden siirtokelpoisuutta on pidettävä yhtenä tehokkuus etujen syntyminen kannalta tärkeänä seikkana. Ks. yksityiskohtaisemmin alaluku 2.4.4 ja 2.7.

oikeudenloukkaus.⁴²² Tällä viitataan erityisesti yhteistyökumppanien ja alihankkijoiden käyttämiseen.⁴²³

Tosiasialliset valvontamahdollisuudet liikesalaisuustiedon suojaamiseksi ja ennakoivien suojatoimien toteuttamiseksi sekä tiedon alkuperän varmistamiseksi voivat olla tällöin vähäisemmät myös oikeudenloukkauksesta epäillyllä taholla. Vilpittömään mieleen vetoaminen vaikuttaa perustellulta, mikäli oikeudenloukkaaja kykenee osoittamaan huolellisuuden omassa toiminnassaan vaaran ja vahingon välttämiseksi.

2.6.5 LSL:n hyvitys (11 §)

Liikesalaisuuslain 11 §:n mukaan liikesalaisuuden haltija voi vaatia hyvitystä tai vahingonkorvausta siltä, joka tahallaan tai huolimattomuudesta käyttää liikesalaisuutta 4 §:n vastaisesti. Liikesalaisuuden loukkaaja on velvollinen suorittamaan liikesalaisuuden haltijalle kohtuullisen hyvityksen liikesalaisuuden käyttämisestä.⁴²⁴ Jos 1 momentissa tarkoitettu huolimattomuus on lievää, korvausta voidaan myös sovitella.⁴²⁵

Liikesalaisuuslain 11 §:n hyvityksen lähtökohta liikesalaisuutta koskevassa korvausjärjestelmässä on riippumattomuus siitä, aiheutuuko asiassa taloudellista vahinkoa liikesalaisuuden haltijalle.⁴²⁶ Lisäksi hyvityksen tuomitsemisen edellytyksenä on toteen näytetty tekijän tahallinen tai huolimaton toiminta eli tuottamus.⁴²⁷

Hyvitys on sääntelyn sekä oikeussuojakeinojen soveltamisen kannalta uusi ja poikkeuksellinen toimi. Oikeuskäytäntöä ei ole vielä muodostunut liikesalaisuuslain 11 §:n osalta. Keskeistä on, että 11 §:n hyvitystä sovellettaessa yksityisoikeudellisessa prosessissa vastaajana toimiva taho on jo oikeudettomasti käyttänyt ja hyödyntänyt liikesalaisuutta.⁴²⁸ Liikesalaisuuden oikeudettomasta hankinnasta,

422 Ks. Vapaavuori 2019, s. 160 ja 174. Perustellun vilpittömän mielen vaatimus tarkoittaa, että henkilöllä on tietty selonottovelvollisuus aikaisemmasta oikeudettomuudesta. Kieltoa ei sovelleta, jos henkilö ei tiennyt, eikä tämä vallitseissa olosuhteissa asianmukaiset selvitykset tehtyäänkään olisi tullut tietoiseksi aikaisemmasta liikesalaisuuden oikeudettomasta käyttämisestä tai ilmaisemisesta.

423 Ks. alaluku 2.4.

424 Kuten aiemmin on todettu, tahoja, joihin korvausvaatimuksia ja oikeussuojatoimenpiteitä voidaan kohdistaa, on useita. Ks. Viljanen 2018, s. 717. Esimerkiksi liikesalaisuuden vastaanottavan yhteistyökumppanin huolimattomuus voi johtaa vahingonkorvausvelvollisuuteen.

425 Ks. sovittelusta kirjallisuudesta Hemmo 2008, s. 451–493 ja Vapaavuori 2019, s. 327 sekä Nyblin 2024, s. 689. Sovittelu on mahdollista nimenomaan lievän huolimattomuuden/tuottamuksen perusteella. Sovittelun ulkopuolelle jäävät siten perusmuotoinen huolimattomuus, törkeä huolimattomuus ja tahallisuus. Ks. myös HE 49/2018 vp, s. 104.

426 Ks. Vapaavuori 2019, s. 317. Hyvitys tulee suorittaa, vaikka loukattu ei osoittaisi kärsineensä tappiota teosta. Hyvitys on siten riippumaton taloudellisista menetyksistä, joita oikeudeton käyttäminen on saattanut aiheuttaa. Ks. myös HE 49/2018 vp, s. 103.

427 HE 49/2018 vp, s. 103. Ks. myös Rahnasto 2001, s. 88 sekä Hemmo 2005, s. 330 tahallisuuden ja huolimattomuuden vertailusta liikesalaisuustapauksissa.

428 Ks. osio 2.3 oikeudenvastaisesta liikesalaisuuden käyttämisestä ja hyödyntämisestä liikesalaisuuslain soveltamisalalla.

käyttämisestä ja ilmaisemisesta maksettava vahingonkorvaus taas korvaa oikeudenloukkauksesta jo aiheutuneen vahingon.⁴²⁹ Edellä todetun mukaan liikesalaisuuslain 11 §:n hyvitys ei ole vahingonkorvausluonteinen erä.⁴³⁰ Liikesalaisuuden oikeudettoman käytön tai hyödyntämisen hyvittäminen kohdistuu aikaan ennen tuomioistuimen ratkaisua, kun puolestaan käyttökorvaus kohdistuu ratkaisun jälkeiseen aikaan.

Hyvityksen määrääminen edellyttää, että vastaaja menettelee 11 §:n vastaisesti, toisin sanoen vastaajalta edellytetään liikesalaisuuden käyttämistä. Menettelyyn liittyy tällöin joko tahallisuutta tai huolimattomuutta (ks. LSL 3 § ja 4 § oikeudettomasta liikesalaisuuden hankkimisesta ja käyttämisestä). Tässä yhteydessä vastaaja voi vaatia, että hän saa jatkaa liikesalaisuuden käyttämistä maksamalla liikesalaisuuden haltijalle tästä kohtuullisen korvauksen eli liikesalaisuuslain 11 §:n mukaisen hyvityksen.⁴³¹ Hyvityssäännöksen soveltaminen voi tietyin edellytyksin olla liikesalaisuuden haltijalle liiketaloudellisesti kannattavaa.⁴³²

Liikesalaisuuslain 11 §:n hyvityksen määrääminen edellyttää, että tarkoitussidonnaisuusperiaate tulee huomioiduksi.⁴³³ Oikeustoimen perusteltavuus ja oikeasuhtaisuus sekä toiminnan yleinen hyväksyttävyys korostuu hyvityksen määräämisessä.

2.6.6 Vahingonkorvaus

Korvausvastuun muotoja tarkastelevassa osuudessa on syytä kiinnittää huomiota vahingonkorvaukseen ja sen arviointia koskeviin kysymyksiin. Vahingonkorvaus on yksi rikoksen tai yksityisoikeudellisen oikeudenloukkauksen säännönmukaisista seurauksista.⁴³⁴

Tyypillisessä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosasiassa tai liikesalaisuuden loukkauksessa, jossa muodostuu taloudellista tai muuta vahinkoa liikesalaisuuden haltijalle, vahingonkorvauksen mahdollisuutta punnitaan niin rikosprosessin ja ROL:n nojalla kuin myös yksityisoikeudellisesti.⁴³⁵ Rikosasian käsittelyn yhteydessä voidaan ajaa myös syytteessä tarkoitettusta rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta (ROL 3:1). Liikesalaisuuden haltija voi esittää korvausvaatimuksia rikos-

429 Ks. Vapaavuori 2019, s. 174. Hyvitys ei sovellu liikesalaisuuden hankintaan tai ilmaisemiseen.

430 Ks. samansuuntaisesti hyvityssäännöksen luonteesta ja tarkoituksesta Nyblin 2024, s. 664.

431 Vapaavuori 2019, s. 174. Kyseessä on tuomioistuimen ratkaisusta lukien alkava pakkolisenssi, jota koskevalla vaatimuksella vastaaja voi torjua liikesalaisuuden kieltovaatimuksen tai korjaavat toimenpiteet. Ks. myös edeltä osio 2.6.4 käyttökorvaus- ja hyvityssäännöksen yhteydestä liikesalaisuuden siirtokelpoisuuteen.

432 Ks. vastaavista edellytyksistä LSL 10 §:n käyttökorvauksen osalta alaluku 2.6.4.

433 Ks. yleisesityksenä mainitusta periaatteesta Koillinen 2001, s. 495–509.

434 Ks. Tapani – Tolvanen 2016, s. 109.

435 Vapaavuori 2019, s. 361. Rikosprosessin yhteydessä esitetään yleensä loukkaukseen perustuva vahingonkorvausvaatimus.

ja yksityisoikeudellisessa prosessissa.⁴³⁶ Prosessisääntöjen kannalta korvausvaatimus ja sen aineellisoikeudellinen perusta on yksityisoikeudellinen.⁴³⁷

Korvausvastuun peruslähtökohta Suomessa on, että yleistä sopimuksen ulkopuolista eli deliktivastuuta sääntelee vahingonkorvauslaki. Sopimukseen perustuva korvausvastuu pohjautuu sen sijaan sopimusmääräyksiin, oikeuskäytännössä muodostuneisiin periaatteisiin ja tiettyihin erityislakeja koskeviin säännöksiin, kuten työsopimuslakiin.⁴³⁸

KKO 2008:31 ja KKO 2003:131. Korvausvastuun lähtökohtia ja edellytyksiä on käsitelty mainituissa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä. Korkein oikeus on todennut, että vahingonkorvauslain 1 luvun 1 §:stä ilmenee, ettei laki pääsääntöisesti koske sopimukseen perustuvaa korvausvastuuta. Sopimuksen ulkopuolinen vastuu koskee tyypillisimmin tilanteita, joissa osapuolten välillä ei ole mitään aikaisempaa erityissuhdetta. Sopimusoikeudellisen korvausvastuun lähtökohtana ovat sopimuksen osapuolten väliset sopimusvelvoitteet, joiden rikkomiseen korvausvastuu perustuu. Sopimus antaa oikeuksia vain sen osapuolille ja velvoittaa vain sen osapuolia.

Vastaavasti on huomioitava sopimusoikeuteen perustuva vahingonkorvausvastuu. Korvausvastuu voi tulla kyseeseen työnantajan ja työntekijän välisen salassapitosopimuksen ehtojen rikkomisesta, joka liittyy liikesalaisuustiedon oikeudettomaan ilmaisemiseen tai käyttämiseen. Sopimusoikeudellisen vahingonkorvauksen yhteydessä tuottamus presumoidaan tarkoittaen, että sopimusta rikkoneen on näytettävä menetelleensä asiassa huolellisesti. Yleisen vahingonkorvausoikeuden puolella taas korvausta vaatineen on näytettävä toteen vahingonaiheuttajan huolimattomuus.⁴³⁹

2.6.7 Vahingonkorvauksen määrää ja arviointia koskevat kysymykset

Liikesalaisuuslain mukaisissa loukkauksissa vahingonkorvauspykälä koskee lähtökohtaisesti edellä mainittuja korvausvastuun peruslähtökohtia riippumatta osapuolten välisistä mahdollisista sopimusvelvoitteista.⁴⁴⁰ Lain perusteluissa viita-

436 Ks. HE 49/2018 vp, s. 111. Liikesalaisuuslain mukaan yksityisoikeudelliset vaatimukset tutkitaan käräjäoikeudessa ja oikeushenkilön tai elinkeinotoimintaa harjoittavan luonnollisen henkilön vaatimukset voidaan käsitellä myös markkinaoikeudessa. Rikosasiat käsitellään käräjäoikeudessa, joten tämä mahdollistaa tietyissä tilanteissa rikos- ja siviilivaatimusten käsittelyn samassa tuomioistuimessa ja mahdollisesti myös samassa oikeudenkäynnissä. Prosessi määräytyy siviiliasioissa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun perusteella ja rikosasioissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 4 luvun perusteella.

437 Korvausvaatimuksen aineellisena perusteena voi silti toimia rikos, kun käsillä on objektiivisesti tunnusmerkistön mukainen teko, jota on myös pidettävä tahallisen tai tuottamuksellisenä. Ks. laajemmin yksityisoikeudellisten vaatimusten esittämisestä ja käsittelystä Jokela 2018, s. 307–313 ja Frände 2009 s. 445.

438 Ks. oikeuskirjallisuudesta Vapaavuori 2019, s. 313 ja HE 49/2018 vp, s. 40. Ks. myös Nyblin 2007, s. 274; vrt. Siimes 2003, s. 483–484. Sopimusehtojen rikkomisesta ja sen suhteesta teon oikeudettomuuteen.

439 Vahingonaiheuttajan huolimattomuudesta ks. Vuorijoki 2007, s. 201.

440 Ks. tarkemmin Huhtamäki 2014, s. 271. Määrätyn salassapitovelvoitteen rikkomisesta liikesalaisuu-

taan siihen, että eksaktin vahingon määrittämisen vaikeuden vuoksi on mahdollista arvioida myös oikeudenloukkaajan saamaa voittoa tai muuta loukkaajan saamaa perusteetonta hyötyä osana perustellun vahingonkorvauksen määrittämistä.⁴⁴¹ Olennaista korvausten määrittämisessä on, että liikesalaisuuden haltija kykenee osoittamaan selkeän syy-yhteyden vahingon syntymisen ja liikesalaisuuden loukkauksen välillä.⁴⁴²

Korvausvastuun edellytyksenä olevaa syy-yhteyttä koskevat monimutkaiset oikeudelliset kysymyksenasettelut. Korvausvelvollisuuden syntymisen yhtenä edellytyksenä on korvausvelvollisuuden perusteen olemassaolo (vastuuperuste). Lisäksi vaatimuksena on, että vahinko on sellaisessa syy-yhteydessä korvausvastuuseen johtavaan tekoon, toimintaan tai laiminlyöntiin, jota säännösten soveltamisessa edellytetään. Vastuun syntymisen edellytykset eivät ole kuitenkaan itsenäisiä ja erillisiä tekijöitä.⁴⁴³

Syy-yhteyden selvittämistä koskevassa oikeudellisessa ajattelussa katsotaan olevan paljon samankaltaisuuksia suhteessa rikosoikeudellisen ajatteluun. Syy-yhteyden vaatimuksen katsotaan sinänsä olevan ilmeinen, mutta syy-yhteyden oikeudellinen erikoislaatu ilmenee siinä, että vaatimuksen selvittämiseksi menettelyn ja vahingon välille pyritään todentamaan oikeudellisesti merkittävä syy. Syy-yhteyttä arvioitaessa on nostettu esille kaksi seikkaa tai oikeuskysymystä, joiden käsillä oloa on tapauskohtaisesti arvioitava. Miten voidaan päätellä vahingon ja vastuuperusteen välistä syysuhdetta? Miten vastuuta voidaan rajoittaa pyrittäessä kohtuulliseksi koettavan korvausvastuun laajuuteen? Mikäli syy-yhteyttä vahingon ja korvausvelvollisuuteen johtavan perusteen, kuten teon, laiminlyönnin, toiminnan tai vastaavan välillä ei ole havaittavissa, korvausvastuuta ei voi syntyä. On luonnollista, ettei kaikkia mahdollisia vaikutustekijöitä voida arvioida, mutta olennaisinta on arvioida normeissa kuvatut syyt, joiden nojalla vastuu joko syntyy tai jää syntymättä.⁴⁴⁴

Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten selvittämisessä ja liikesalaisuuden loukkausissa ongelmalliseksi on osoittautunut väitetyn vahinkoa aiheuttaneen teon ja vahingon syy-yhteyden osoittaminen. Ensinnäkin on arvioitava, olisiko vahinko aiheutunut, jos vahingon syyksi epäiltävää tapahtumaa ei olisi sattunut. Menettelyn on oltava vahingon välttämätön syy. Vastaavasti on kiinnitettävä huomiota syy-yhteyden riittävyteen. Toisin sanoen välttämättömien syiden ja edellytysten joukosta erotellaan olennaiset syyt, joilla on ollut määräävin vaikutus vahingon syntymiseen.

den loukkaustapauksissa ja sen suhteesta korvausvelvollisuuteen.

441 HE 49/2018 vp, s. 103–104.

442 Syy-yhteyden osoittamisesta mainitussa yhteydessä ks. Määttä 2005, s. 242 ja Saarnilehto 2009, s. 191.

443 Vastuuperusteilla on keskinäisesti suhteutuva vaikutus. Syy-yhteys voi vaikuttaa arvioon myös tuotamuksesta tai korvattavasta vahingosta.

444 Ks. syy-yhteydestä vahingonkorvausoikeudessa tarkemmin Ståhlberg – Karhu 2013, s. 335–390 ja Saarnilehto 2007, s. 565–587 sekä Hemmo 2005, s. 162.

Tällöin arvioidaan, onko epäilty liikesalaisuuden väärinkäyttö olosuhteet huomioon ottaen ollut riittävä vahingon aiheutumiseen.⁴⁴⁵ Näin ollen näyttäisi perusteltua olevan hyväksyä se, että on helpompaa osoittaa toisen hyötyminen kuin asianomistajan vahinko.⁴⁴⁶

Syy-yhteyden tosiasiallisen osoittamisen ongelmallisuus on käynyt ilmi oikeuskäytännössä.

Helsingin HO R 18/1649. Helsingin hovioikeuden ratkaisussa vuonna 2019 oli kyse yrityssalaisuuden rikkomisesta ja yrityssalaisuuden väärinkäytöstä työpaikan vaihtotilanteessa. Liikesalaisuustietoa oli ilmaistu oikeudettomasti uudelle työnantajalle, joka oli hyödyntänyt tätä liikesalaisuustietoa asiakashankinnassa ja arvoltaan merkittävän sopimuksen solmimisessa. Hovioikeus katsoi edellä mainitut rikokset toteen näytetyiksi ja tuomitsi lisäksi yhteisösakon. Vahingonkorvausvaatimukset kuitenkin hylättiin. Hovioikeuden mukaan oli perusteltua olettaa, että vastaajan yhtiön sopimustarjouksen alempi hinta on ollut omiaan myötävaikuttamaan siihen, että yhtiön kanssa on aloitettu sopimusneuvottelut, mikä on lopulta johtanut sopimukseen. Hovioikeus kuitenkin arvioi, että asianomistajayhtiö ei olisi välttämättä saanut sopimusta, vaikka asiassa ei olisi ollut vastaajien oikeudettomiin liikesalaisuustietoihin perustunutta yhteistyötä. Hovioikeuden arvion mukaan asianomistajayhtiö ei kyennyt näyttämään, että vastaajien syyksi luettu menettely olisi välttämättömässä ja määräävässä syy-yhteydessä sopimuksen menettämiseen.

Helsingin HO R 16/2036. Syy-yhteyden määrittämistä käsiteltiin myös vuonna 2017 Helsingin hovioikeudessa tapauksessa, jossa liikesalaisuuden haltijan liikevaihto oli kasvanut vuosittain ennen liikesalaisuuden loukkausta ja kilpailevan liiketoiminnan käynnistymistä. Asianomistajan selkeänä johtopäätöksenä oli, että syy vähentyneeseen liikevaihtoon oli kilpailijan oikeudettomasti hyödyntämässä liikesalaisuuden tuomassa kilpailuedussa. Hovioikeus katsoi, että kilpailun luonnollisen kiristymisen ja normaalin myyntikatteen muuttumisen vuoksi rikosvahingon määrä oli arvioitava ja asiassa oli noudettava syytetyn suosimisen periaatetta.⁴⁴⁷

Edellä selostetut oikeustapaukset ja niiden sisältämät oikeusohjeet ovat kuvaava esimerkki liikesalaisuuden haltijan ja vastaajan täysin vastakkaisista näkemyksistä sekä syy-yhteyden arvioinnista, jonka ratkaiseminen jää tuomioistuimelle. Erityisesti vahingon aiheuttamista arvioidaan siten, että liikesalaisuuden väärinkäyttönä arvioitava menettely on ollut välttämätöntä ja määräävää vahingon syntymiselle

445 Vrt. Stålberg – Karhu 2013, s. 349–350 syy-yhteys rikosasiassa ja tuottamuksen arvioinnissa.

446 Tästä syystä liikesalaisuuslain 11 § ja hyvityksen saantimahdollisuus on merkittävä lisä. Ks. alaluvusta 2.6.5.

447 Ks. tarkemmin Helsingin HO R 16/2036, 18.12.2017 rikoksella aiheutetun vahingon määrästä.

ja vahingon muodostumisella on ollut syy-yhteys liikesalaisuuden väärinkäyttöön. Tuomioistuimien tekee edellä kuvatun punninnan ottaakseen kannan siihen, onko menettelyllä selkeästi osoitettava syy-yhteys vahinkoon ja siihen onko vastuuperusteet olemassa. Liikesalaisuuden väärinkäyttöä seuraavan taloudellisen vahingon määrittäminen on monimutkaista.⁴⁴⁸

Kokonaisuutena arvioiden voidaan todeta, että mainitut tekijät jättävät tuomioistuimelle erilaisia tulkintamahdollisuuksia. Arvioinnissa nojaututaan esitettyihin perusteluihin, asiakirja- ja henkilötodistelulla osoitettuun tapahtumainkulkuun ja muihin oikeustositteisiin. Todistustaakka vahingon määrästä on kuitenkin kantajalla. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n 1 ja 2 momentista ilmenevän todistustaakkaa vahingonkorvausasioissa koskevan pääsäännön perusteella vahingonkorvausta vaativan on näytettävä toteen hänelle aiheutunut korvattava vahinko. 3 momentin mukaan, jos yksityisoikeudellisen saatavan määrästä ei ole saatavissa uskottavaa näyttöä taikka se olisi saatavissa vain vaikeuksien tai asian laatuun nähden kohtuuttomilla kustannuksilla tai kohtuuttomalla vaivalla, tuomioistuin arvioi määrän.

Liikesalaisuuden loukkaus- ja väärinkäyttötapausten rikosprosessin yhteydessä esitetyissä vahingonkorvausvaatimuksissa on pääasiallisesti kysymys vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaisesta taloudellisesta vahingosta, joka on aiheutettu rangaistavaksi säädettyllä teolla. Riita-asiassa liikesalaisuuslain 11 §:n nojalla kyse on kaikesta vahingosta, jonka liikesalaisuuden loukkaus aiheuttaa.⁴⁴⁹

Aiheellinen kysymys on, miten määritellään perustellun korvauksen määrä liikesalaisuuden loukkauksessa liikesalaisuuslain säännösten perusteella.⁴⁵⁰ Oikeudenloukkaajan saamaa hyötyä voidaan käyttää apuna vahingonkorvauksen määrän arvioimisessa. Selkeän varallisuusvahingon osoittaminen liikesalaisuuksien loukkamistapauksissa on kuitenkin ongelmallista.⁴⁵¹ Taloudellinen vahinko tapauksissa on vaikeasti määritettävissä ja perustuu myös arvioihin liiketoiminnan, liikevaihdon, asiakkaiden tai muiden liiketaloudellisten kilpailutekijöiden menetyksestä.⁴⁵²

448 On huomattava, että vaikka rikosasian syytteet hylättäisiin tai esitutkinta päätetään jo aiemmin, liikesalaisuuden haltija voi silti käyttää oikeussuojakeinona liikesalaisuuslain 11 §:n mukaista vahingonkorvauskannetta, mikäli menettelyssä on arvion mukaan tahallisuutta tai huolimattomuutta.

449 Todennäköisimmin kysymys on puhtaasta varallisuusvahingosta ensisijaisesti, mutta myös välillisesti aiheutuvan vahingon osuus on huomioitava.

450 Ks. määrittelystä HE 49/2018 vp, s. 103 ja Vapaavuori 2019, s. 317. Hyvityksen arvioinnissa voidaan ottaa huomioon liikesalaisuuden arvo osapuolille sekä osapuolten asema.

451 Ks. Viljanen 2018, s. 742 ja HE 53/2002 vp, s. 16–17.

452 Vapaavuori 2019, s. 174. Tämän vuoksi liikesalaisuusloukkauksissa ei ole yleensä tuomittu suuria korvauksia. Oikeudenloukkaaja voi kuitenkin saada loukkauksesta merkittävää hyötyä, ja tämä on tullut huomioiduksi liikesalaisuuslain korvausjärjestelmässä.

Lisäksi on huomattava, että vahingonkorvauksen laskennassa sovellettavissa säännöissä ei aina kyetä ottamaan huomioon liikesalaisuuden aineetonta luonnetta. Tämä voi vaikeuttaa tosiasiallisten menetettyjen voittojen tai oikeudenloukkaajan perusteettoman vaurastumisen toteennäyttämistä, jos aineettomassa muodossa oleville tiedoille ei voida vahvistaa selkeäperusteista markkina-arvoa.⁴⁵³

Tyypillisenä selkeästi määritettävänä taloudellisen vahingon määränä on pidettävä saamatta jäänyttä voittoa, jonka arviointi sinänsä perustuu usein myös epävarmoihin tekijöihin.⁴⁵⁴ Kyse on aineettoman vahingon määrittelystä, johon liittyy vaikeita kysymyksiä ja tulkinnanvaraisuutta. Kysymys on toisin sanoen vahingoista, joiden kohdalla objektiivista arviointiperustetta ei voida esittää.⁴⁵⁵ Siten kyseeseen tuleekin useimmiten hyväksyttävä kompromissi. Liikesalaisuuslain 11 §:n mukaisen vahingonkorvauksen määrään liittyy selkeitä tulkinnanvaraisia ja ongelmallisia oikeuskysymyksiä edellä osoitetuin tavoin.

2.7 Liikesalaisuussääntelyn taloustieteellisten ulottuvuuksien analysointi

2.7.1 Taloustieteellisesti relevantit kysymyksenasettelut

Taloustieteissä liikesalaisuustieto luokitellaan osaksi varallisuus- ja omistusoikeuksia.⁴⁵⁶ Oikeustaloustieteiden sisällä tällaisille oikeuksille ja säännöksille on löydettävä perustelut tehokkuusnäkökulmasta. Jos perusteluja ei löydy, taloustieteellinen analyysi puoltaa tuon oikeuden muuttamista tai jopa poistamista.

Keskeinen kysymys on se, onko liikesalaisuuden suojaaminen tarkoituksenmukaista taloustieteellisestä lähtökohdasta. Jos suojaaminen katsotaan tarkoituksenmukaiseksi, millainen on tarkoituksenmukainen liikesalaisuuden suojan sääntely. Vastaako liikesalaisuuden määritelmä taloustieteissä asetettuja kriteerejä?

Edellä mainittua arviointia on tehty ja kysymyksenasettelua tutkittu ensisijaisesti teoreettisista lähtökohdista käsin, mutta tämän lisäksi painoarvoa on annettu myös joillekin konkreettisille tekijöille. Seuraavissa jaksoissa huomioitavat kannanotot koskevat (i) vapaamatkustajaongelmaa, (ii) tiedon vapaata luovutettavuutta ja (iii) Coasen teoreemaa. Tarkastelussa kiinnitetään huomiota siihen, onko liikesalaisuuden suojaaminen ja tiedon salaaminen oikeutettua sekä tarkoituksenmukaista. Kokonaisuuden hahmottamiseksi on myös määriteltävä liikesalaisuus oikeutena sen ominaispiirteiden perusteella.⁴⁵⁷

453 Ks. Liikesalaisuusdirektiivi, kohta 7.

454 HE 49/2018 vp, s. 103.

455 Ks. aineettomasta vahingosta Stålberg – Karhu 2013, s. 294.

456 Oikeuksien luokittelusta yleisesti ks. Määttä 1999, s. 11.

457 Lisäksi kokonaisuuden hahmottaminen taloustieteellisestä lähtökohdasta edellyttää liikesalaisuuden legaalimääritelmän tarkastelua (LSL 2 §). Ks. edeltä alaluvut 2.4.3–2.4.5.

2.7.2 Oikeuksien määrittely liikesalaisuuden luonne ja ominaisuudet huomioiden

Taloustieteissä varallisuus- ja omistusoikeuksien luonteella on katsottu olevan olennainen merkitys tehokkuuden kannalta, minkä vuoksi myös liikesalaisuussuojan luonteen määrittely on tarpeen. Vaikka liikesalaisuus määritellään tutkimuksessa osaksi varallisuus- ja omistusoikeuksia, on liikesalaisuus tarkalleen ottaen käyttöoikeus. Toisin sanoen, tiedon haltija voi käyttää tietoa hyväkseen, ja niin voivat muutkin henkilöt, joilla on sama tieto laillisesti hallussaan.⁴⁵⁸

Tehokkuutta ja liikesalaisuuden luonnetta voidaan tarkastella oikeuksien yksityiskohtaisemman jaottelun kautta. Lähtökohtaisesti varallisuus- ja omistus- sekä käyttöoikeudet luovat kannustimia taloudelliseen hyödyntämiseen ja siten tehokkuuteen.⁴⁵⁹ Yleisellä tasolla varallisuus- ja omistusoikeudet voidaan jakaa kolmeen erilaiseen ryhmään sen mukaisesti, kuinka niiden subjektien piiri on rajattu. Ryhmät ovat: (i) yksilölliset eli eksklusiiviset, (ii) yhteiset, mutta rajatusti tunnetut tai (iii) kollektiiviset varallisuus-oikeudet. Liikesalaisuustieto edustaa jaottelussa kahta ensimmäistä, painopisteen ollessa yhteisissä, tarkalla tavalla rajatuissa käyttöoikeuksissa, ottaen erityisesti huomioon liikesalaisuuslain 2 §:n 1 a kohdan vaatimuksen tiedon salaisuudesta. Liikesalaisuustieto jatkaa siten tietyin edellytyksin oikeuksiin liittyvää yleistä kehityssuuntaa, yksilöllistymistä.⁴⁶⁰

Eksklusiivinen oikeus nähdään yksinomaisena, eli toisin sanoen toiset oikeudet poissulkevana. Liikesalaisuus ei ole yksinoikeus, joten liikesalaisuuden voi useampi eri elinkeinonharjoittaja tai muu taho keksiä tai luoda itse toisista riippumatta. Eksklusiivisuus tulee siksi ymmärtää tässä yhteydessä rajatussa määrin tunnettavuuden sekä yksinomaisuuden piirteiden kautta, eikä yksinoikeutena.⁴⁶¹ Rajattu tunnettavuus puolestaan voidaan rinnastaa liikesalaisuuslain 2 §:n 1 a kohtaan, jonka mukaan kysymys on tiedosta, joka ei ole yleisesti tunnettua.

Rajatusti tunnetun varallisuus- ja omistusoikeuden katsotaan tuottavan hyötyä eräiden ominaisuuksien perusteella. Varallisuus-oikeuksista omistusoikeus on erityisluonteinen siksi, että se on jäännösoikeus, joka sisältää samalla oikeuden jäännöstuottoihin. Yksinkertaistetusti ilmaistuna, omistajalla on oikeus käyttää varallisuutta parhaaksi katsomallaan tavalla. Varallisuuden ja oikeuksien määrittely

458 Oikeuksien määrittelystä ks. Määttä 2016, s. 111 ja Ylä-Liedenpohja 1995, s. 18–19. Ks. myös Vapaavuori 2019, s. 12 ja Nyblin 2024, s. 124. Liikesalaisuutta ei omisteta, vaan yleisesti puhutaan liikesalaisuuden (oikeasta tai laillisesta) haltijasta.

459 Ks. Baumol – Oates 1988, s. 10 ja Letto-Vanamo – Määttä 1996, s. 65–71 sekä Kanninen – Määttä – Timonen 1996b.

460 Ks. varallisuus-oikeuksien jaottelusta Letto-Vanamo – Määttä 1996, s. 65–71 sekä Baumol – Oates 1988, s. 10.

461 Ks. liikesalaisuuden suhteesta yksinoikeuteen HE 49/2018 vp, s. 59, 83 ja Vapaavuori 2019, s. 73 sekä Viljanen 2018, s. 718. Tieto voi olla laillisesti yhtä aikaa useamman tahon liikesalaisuus tai useamman eri henkilön hallussa.

on tästä syystä tärkeää toteuttaa huolellisesti, ja tämä on arvioitu yhdeksi keskeiseksi markkinatalouden edellytykseksi.⁴⁶²

Kirjallisuudessa on vastaavasti katsottu eksklusiivisten ja rajatusti tunnettujen varallisuus oikeuksien tuottavan resurssien tehokasta allokaatiota niukkuusperusteen vuoksi. Niukkuus luo erityisen tarpeen ja perusteen huolelliselle sekä rationaaliselle päätöksenteolle arvokkaiden resurssien hyödyntämiseksi. Sanotut olosuhteet luovat lisäksi kilpailuasetelman, joka tehostaa suorituskykyä ja viimekädessä vaikuttaa hintakilpailuun.⁴⁶³ Tämä premissi on looginen ja yksi olennainen peruste arvokkaan hyödykkeen suojaamiselle liikesalaisuussääntelyn avulla.

Eksklusiivisuus ja niukkuusperuste ovat myös keskeisiä kriteereitä tehokkaan varallisuus oikeusjärjestelmän kannalta. Määttä on katsonut, että kolmas edellytys tehokkaalle järjestelmälle on universaalisuus. Toisin sanoen kaiken varallisuuden olisi oltava jonkun hallinnassa, jotta voitaisiin päästä tehokkaaseen varallisuus oikeusjärjestelmään.⁴⁶⁴ Liikesalaisuudessa on kysymys tiedosta, joka ei ole yleisesti tunnettua ja on liikesalaisuuden haltijan kontrollissa (LSL 2 §). Liikesalaisuusilmiö ja sitä koskevat keskeiset normit asemoituvat teoriassa edellä todettuihin lähtökohtiin ja kriteereihin tehokkuusetuja mahdollistavassa viitekehityksessä.⁴⁶⁵

2.7.3 Vapaamatkustajaongelma

Kun rajattua oikeutta tai yksinoikeutta ja liikesalaisuutta tarkastellaan yksityiskohdaisemmin, voidaan siitä jalostaa tiettyjä ominaisuuksia tai riskejä. Liikesalaisuustieto on luonteeltaan sen kaltaista, että vain tietyt taloustieteissä käsitellyt riskitekijät nousevat relevanteiksi analyysille.

Kirjallisuudessa kuvatuista riskeistä on nostettu huomioitavaksi vapaamatkustajaongelma, koska ongelma korostuu yksinkertaisesti siirrettävien omaisuserien, kuten tiedon tapauksessa. Vapaamatkustajaongelmalla tarkoitetaan tilannetta, jossa yksi toimija hyötyy muiden panostuksesta antamatta omaa osuuttaan prosessiin. Tällöin toimijalta puuttuvat kannustimet, eikä tämän tarvitse ottaa huomioon käyttäytymisensä laajempia vaikutuksia. Kun yhden toimijan kehittämä tieto on vapaasti kaikkien käytettävissä, yhdellekään toimijalle ei olisi kannattavaa kehittää tietoa pidemmälle, koska kehittämiseen upotetut kustannukset kohdistuisivat

462 Samansuuntaisesti kirjallisuudessa Ylä-Liedenpohja 1995, s. 18–19 ja Määttä 2016, s. 111.

463 Ks. olosuhteista Letto-Vanamo – Määttä 1996, s. 69 ja De Alessi – Staaf 1989, s. 181–182. Ks. myös Chang, 2017, s. 141–142 ja Paine 1991, s. 247 sekä Chally 2019, s. 1272–1279. Erityisesti varallisuus oikeudet, jotka perustuvat innovaatioiden avulla tehtävään kehittämiseen, on itsessään arvioitu markkinoilla tapahtuvan kilpailun kannalta tehokkaammaksi tavaksi hintakilpailuun verrattuna. Innovaatioihin perustuva kilpailu voi luoda hetkellisen monopoliaseman markkinoille ja edellytyksiä huomattaville lisävoitoille. Hintakilpailu puolestaan edellyttää toimijoiden jatkuvaa keskinäistä kilpailua, jonka todennäköinen seuraus on kustannusten nousu.

464 Tehokkaasta järjestelmästä ja keskeisistä kriteereistä ks. Määttä 2016, s. 112–114.

465 Kysymys on ensisijaisesti kriteerien tunnistamisesta sekä hyödyntämisestä tehokkaalla ja kustannuksien optimoivalla tavalla.

vain yhteen yritykseen muiden saadessa hyödyt ilman kustannuksia tai riskejä.⁴⁶⁶

Liikesalaisuussääntely ratkaisee osaltaan tätä ongelmaa. Rajatussa määrin tunnettu liikesalaisuustieto lähtökohtaisesti estää oikeussubjektiin nähden ulkopuolisia tahoja hyödyntämästä liikesalaisuustietoa ilman, että tahot osallistuisivat varallisuustai käyttöoikeuden ylläpitämiseen, kehittämiseen tai näihin liittyvien kustannusten jakamiseen. Mikäli kannustimet ja hyödykkeen arvostus puuttuvat useammalta toimijalta, myös todennäköisyys sen tehokkaaseen hyödyntämiseen ja tehokkuustavoitteiden saavuttamiseen vähenee. Toisin sanoen, ainoastaan rajatulle toimijajoukolle tunnettu liikesalaisuus sisältää taloustieteellisesti katsoen oikeasuuntaiset kannustimet, jotka korostuvat innovaatioissa ja ideoiden kehittämisessä samalla estäen vapaamatkustajaongelman syntymistä.

Taloustieteellisten näkemysten valossa vaikuttaa, että rajatusti tunnetun käyttöoikeuden, toisin sanoen liikesalaisuussuojan, tarjoaminen lainsäädännössä on tarpeen. Taloustieteellisesti tarkasteltuna vaikuttaa siltä, että kustannustehokkaalla tavalla suojatun varallisuus-oikeuden tuomat hyödyt ylittävät yhteisesti käytössä olevan oikeuden. Huomioon on otettava erityisesti vapaamatkustajaongelma ja hintakilpailuun sisältyvät riskit. Vastaavasti eksklusiivisuuden tai rajatun tunnettavuuden positiivisia vaikutuksia innovaatiotoiminnalle ja kilpailulle, jopa toimialat ylittävällä tai yhteiskunnallisella tasolla, ei voida merkitykseltään yliarvioida.

Siten liikesalaisuuslain 2 §:n 1 a kohdassa kuvattu tiedon salaaminen ja liikesalaisuus rajattuna käyttöoikeutena vaikuttaa taloustieteellisesti tarkoituksenmukaisemmalla verrattuna liikesalaisuuteen, joka olisi suojaamaton ja yhteiskäytössä tai -kulutuksessa. Tämä puoltaa myös kokonaisuutena tiedon salaamisen oikeutusta.

2.7.4 Tiedon vapaata luovuttamista koskevat kysymykset

Edellä käsiteltyyn eksklusiivisuuteen ja rajattuihin oikeuksiin liittyy myös tunnistettuja haittavaikutuksia. Kokonaisuuden hahmottamiseksi on tarkasteltava niitä syitä ja kysymyksiä, joihin tiedon vapaa luovuttaminen ja tieto niin sanottuna yleishyödykkeenä vaikuttaa.

Edellä kuvattua lähtökohtaa voidaan tarkastella muun muassa yhteiskunnan hyvinvointitappioiden ja -hyötyjen kautta. Tiedon vapaan luovutettavuuden rajoitusten tuomat yhteiskunnalliset hyvinvointitappiot ovat yksi olennainen tekijä, joka osaltaan puoltaisi päinvastaista sääntelyratkaisua, toisin sanoen liikesalaisuussuojan puuttumista. Arvioinnissa on siten varmistettava, että varallisuus- tai omistusoikeu-

466 Vapaamatkustajaongelmasta tarkemmin Letto-Vanamo – Määttä 1996, s. 65 ja Määttä 2016, s. 123, Cooter – Ulen 2016, s. 103 sekä Moore 2003, s. 611–612. Vapaamatkustajaongelmaan kytkeytyvät piirteet heikentävät tyypillisesti markkinoiden taloudellista tehokkuutta ja kustannusten muodostumisen kautta hyödykkeen arvoa. Mikäli toimijoiden kehittämiseen liittyy keskinäiseen resurssiallokaatioon liittyy kuvattua epäsuhtaisuutta, kannustimet kustannusten ja riskien välttämiseen myös kohoavat. Kokonaisuutena edellä kuvatut tekijät vaikuttavat voimavarojen tarkoituksenmukaiseen jakautumiseen.

den salaamisesta saatavat hyödyt riittävät oikeuttamaan siitä aiheutuvat haitat.⁴⁶⁷ Liikesalaisuuslain esitoissa on arvioitu myös tiedon vapaan kulun hyödyllisyyttä.⁴⁶⁸

Yhteiskunnallista hyötyä olisi saatavilla todennäköisemmin teknisiin liikesalaisuuksiin yhdistettävistä hyödykkeistä verrattuna laadultaan taloudellisiin liikesalaisuuksiin. Jälkimmäiset kytkeytyvät yrityksen liiketoiminnan perusedellytysten mahdollistamiseen, kun ensiksi mainittujen potentiaali puolestaan kytkeytyy innovaatioihin tai yhteistä hyvinvointia koskevien voittojen tuottamisen mahdollisuuteen.⁴⁶⁹

Ilman liikesalaisuuslain suojaa tieto olisi kollektiivinen, yhteisessä käytössä oleva oikeus. Edellä vapaamatkustajaongelmaa käsiteltäessä on todettu, että kannustimet liiketoiminnan kehittämiseen todennäköisesti heikkenisivät ilman suojaa tai vähintään muuttuisivat olennaisesti. Tämä osaltaan johtaisi ajallisesti lyhyempiin ja määrältään pienempiin investointeihin ja yhteiskunnan kannalta hyödyllisten hankkeiden toteutumatta jättämiseen. Tässä tutkimuksessa on katsottu, että vaikka tiedon vapaalla luovuttamisella voidaan parhaimmillaan saavuttaa yhteiskunnallisia hyötyjä ja innovaatioiden tukemista, vapaamatkustajaongelma ja rajalliset kannustimet vaikuttavat tehokkuusetujen syntymiseen.⁴⁷⁰

Vaihtoehtoisesti hyödykkeen vastikkeettoman jakamisen tai suojaamattomuuden kannustimet voisivat liittyä oikeustaloustieteen neoklassiseen ihanteeseen kuuluvaan arvioon siitä, että täydellistä informaatiota ja omistusoikeuksia hyödynnettäisiin vain markkinoiden yhteisen hyvän edistämiseen ja tuottojen jakamiseen.⁴⁷¹ Esitetyssä näkökulmassa luottamus sekä hyvinvoinnin tuottaminen ja vallan jakautuminen ovat keskeisiä tavoitteita, joihin pyritään ilman valtion ensisijaista puuttumista sääntelykeinoin.⁴⁷² Tätä vaihtoehtoista jäsennystapaa ei ole omaksuttu täysin ja luultavimmin toiminnan tavoitteiden olisi tuolloin liityttävä voittoa tavoittelemattomiin päämääriin. Lisäksi voidaan korostaa, että neoklassiseen suuntaukseen liittyvästä idealismista huolimatta toiminta edellyttää turvakseen oikeusnormeja, tämän kaltaisessa tilanteessa vähintään sopimusoikeuden alalta. Siten toimijoiden välinen huolellinen sopimuserusteisuuteen perustuva yhteistoiminta informaation hyödyntämisessä sekä kustannusten ja riskien jakamisessa olisi todennäköisin vähimmäisvaatimus. Vastaavasti pohdittavaksi tulisi edellä esitetyn vapaamatkustajaongelman minimointi tai vähintään tarkoituksenmukainen tapa kontrolloida kyseistä riskiä.

467 Ks. tarkemmin osio 2.1 ja siinä esitetty pohdinta tiedon salaamisesta ja jakamisesta.

468 Ks. HE 222/2020 vp, s. 16. Työmarkkinoiden dynamiikan vahvistuminen ja innovaatiotoiminnan leviäminen markkinoille ja uuden liiketoiminnan syntyminen on arvioitu osaksi hyötyjä.

469 Ks. tarkemmin listaus teknisistä ja taloudellisista liikesalaisuustiedoista alaluvusta 2.4.2.

470 Ks. alaluvut 2.1.2 ja 2.7.3.

471 Ks. neoklassisesta ajattelusta Driesen 2012, s. 7 ja Coase 1960 sekä Mähönen 1998 s. 10. Ks. myös neoklassismin kritiikistä De Alessi – Staaf 1989, s. 176. Asianmukaisesti määritellyt sekä allokoidut omistusoikeudet, jotka ovat myös eksklusiivisia ja joiden vaihdantaan ei sisälly kustannuksia eivät kuvaa reaali maailman olosuhteita.

472 Ks. Häyhä 1996b, s. 161–162 ja tarkemmin osio 1.4.4 oikeustaloustieteen suuntauksista.

2.7.5 Coasen teoreeman suhde tiedon salaamiseen sekä oikeuksien selkeyteen

Liikesalaisuuden salaamista puoltaa niukkojen ja kilpailtujen resurssien markkinoilla myös Coasen teoreema ja sen olennainen periaate: teoreeman mukaan huolellisesti ja selkeästi määritellyt omistusoikeudet optimoivat transaktiokustannuksia ja tehokkuutta.⁴⁷³

Keskeistä on siten oikeuksien selkeys, mikä osaltaan mahdollistaa oikeuksien allokoinnin niille tahoille, jotka pystyvät niitä parhaalla tavalla hyödyntämään. Arvokkaan tiedon salaaminen ja rajattu tunnettavuus palvelevat tavoitetta selkeästi määritellyistä oikeuksista, koska näin on mahdollista edistää tarkoituksenmukaisesti oikeuksien käyttöä ja jakautumista. Tarkemmin ottaen tiedon salaaminen ja rajattu tunnettavuus tai eksklusiivisuus on jopa edellytys ja välttämätöntä, jotta voidaan järkevällä tavalla sopia oikeuksien käytöstä.

Salaamisen eduksi arvioidaan myös resurssien niukkeneminen ja siitä aiheutuva potentiaalinen varallisuus-oikeuksien arvon kohoaminen tulevaisuudessa. Coasen teoreemaa mukaillen, hyödykkeet kohdentuvat tuolloin perustellusti niille tahoille, jotka niitä eniten arvostavat.⁴⁷⁴

Toisen suuntaisesti tiedon salaamisen oikeutusta arvioitaessa voidaan esittää seuraavat huomiot. Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohta ja kohtuulliset toimenpiteet edellyttävät kaksitasoista suojaa liikesalaisuudelle: sisäisiä ja ulkoisia uhkia vastaan. Taloustieteellisesti tarkasteltuna päätellään, että täydellinen salassapito liikesalaisuudelle olisi kustannustehotonta voimavarojen allokoointia jo yksin järjestely- ja valvontakustannusten vuoksi.⁴⁷⁵ Siksi lähtökohdaksi muodostuu jaksossa esitetyn mukaisesti seuraava arvio: tarkoituksenmukainen painopiste on oltava (i) selkeässä ja yksiselitteisessä, (ii) erilaiset suojeleuintressit ja kannustinvaikutukset huomioivassa tarkoituksenmukaisessa sääntelyssä.

2.7.6 Kysymyksenasetteluja koskevat kannanotot

Keskeiseksi kysymykseksi tutkimuksen tässä osuudessa on muodostunut liikesalaisuuden muodostavan määritelmänormin (LSL 2 §) ja sääntelyn tarkoituksenmukaisuus. Jos suojaaminen katsotaan tarkoituksenmukaiseksi, millaista on tarkoituksenmukainen liikesalaisuuden suojan sääntely. Vastaako liikesalaisuussuoja taloustieteissä asetettuja kriteerejä?

⁴⁷³ Ks. yksityiskohtaisemmin Coasen teoreemasta osiosta 1.4.7.

⁴⁷⁴ Toisaalta vastavuoroisesti ei voida jättää huomiotta Coasen teoreemaan liittyvää olettamaa ja ristiriitaa edellä esitettyyn nähden. Oikeudellinen sääntely on tehokkuusnäkökulmasta tarpeetonta, niin kauan kun markkinat voivat toimia ilman transaktiokustannuksia. Tiedon salaaminen, rajatun tunnettavuuden varmistaminen sekä oikeuksista sopiminen edellyttävät sääntelyä ja aiheuttavat transaktiokustannuksia. Ks. myös alaluvusta 1.4.7.

⁴⁷⁵ Samansuuntaisesti kirjallisuudesta voimavarojen tehottomasta allokoinnista Gunningham – Grabosky 1998, s. 398, Määttä 2016, s. 17, Kanninen – Määttä – Timonen 1996b, s. 13 ja Posner 2014, s. 56–57.

Lisäksi liikesalaisuuden luonne ja eri muotojen merkitys korostuu nykysääntelyn valossa. Tällä erottelulla viitataan tyypillisiin liikesalaisuuden muotoihin.⁴⁷⁶

Edellä esitetyn pohjalta voidaan päätellä, että taloustieteellisesti tarkoituksenmukaisen ja kustannustehokkaan sekä yksiselitteisen sääntelyn sovittaminen monimutkaisen ilmiön ympärille vaikuttaa tavanomaista ongelmallisemmalta. Analyysissä joudutaan siten keskittymään sääntelytavoitteiden tasoon – liikesalaisuussääntelyssä taloudellisesti arvokkaan tiedon suojaamiseen sekä kilpailun ja liiketoimintaedellytysten mahdollistamiseen.⁴⁷⁷ Vastaavasti on huomattava, että liikesalaisuussääntelyyn kytkeytyy välillisiä tavoitteita. Sääntely vaikuttaa esimerkiksi kaupalliseen moraaliin ja asettaa eettisiä standardeja liikesuhteille. Lisäksi liikesalaisuussääntelyn ja siihen liittyvien kriminalisointien kautta vähintäänkin pyritään vaikuttamaan yhteiskunnalliseen näkemykseen liikesalaisuuden suojan tarpeesta.

Edellä kuvatuin tavoin liikesalaisuus, rajatusti tunnettuna tai eksklusiivisia piirteitä omaavana hyödykkeenä ja kustannustehokkaasti suojattuna, pystyy tukemaan käyttö- tai varallisuus oikeuden tehokkuustavoitteita edellä käsiteltyjen teorioiden valossa.

Kun sääntelytavoitteet kytketään taloustieteellisiin kysymyksenasetteluihin, olennaista on analysoida asianmukaisten suojaamiskustannusten määrää sekä laatua ja näiden tarkoituksenmukaista mitoittamista. Tätä analysointia on tehty jäljempänä ensisijaisesti teoreettisista lähtökohdista käsin, mutta tämän lisäksi painoarvoa on annettu myös joillekin konkreettisille tekijöille. Keskeiset katsantokannat liittyvät (i) taloudellisen arvon määrittämistä koskevaan odotusarvoteoriaan, (ii) suojaamisesta syntyviin transaktiokustannuksiin ja (iii) sääntelyn selkeyteen.

Liikesalaisuuden haltijoiden on arvioitava yksittäisen tiedon, tuotteen, palvelun tai ominaisuuden kohdalla erikseen liikesalaisuuslaissa kuvatun legaalimääritelmän täyttyminen, liikesalaisuuden arvo ja tarkoituksenmukainen suoja (LSL 2 §). Vasta tämän omistusoikeuden arvon määrittelyn perusteella voidaan pohtia, mikä on suunniteltu käyttötarkoitus huomioon ottaen tarkoituksenmukainen investointi liikesalaisuustiedolle. Vastaavasti liikesalaisuuden haltijan on arvioitava, muodostuvatko transaktiokustannukset hyväksyttäväksi.

Liikesalaisuuden haltijan arviointiprosessia voidaan tarkastella odotusarvoteorian kautta. Teorialla kuvataan taloudellisten toimijoiden päätöksentekoprosessia olosuhteissa, joissa on arvioitava kannustimia ja tähän liittyvän päätöksenteon kohteena olevaa tietopääomaa. Näiden tekijöiden keskinäiselle merkitykselle on annettu teoriassa painoarvoa.⁴⁷⁸ Viime kädessä arviointi johtaa liikesalaisuuden haltijan päätökseen investoinnista ja sen tarkoituksenmukaisesta tasosta.

⁴⁷⁶ Ks. aluvuusta 2.4.2 tyypillisistä teknisistä ja taloudellisista liikesalaisuuksista.

⁴⁷⁷ Tarkemmin sääntelytavoitteista osiossa 1.4 ja 1.4.8.

⁴⁷⁸ Ks. tarkemmin osiosta 2.1.2 odotusarvoteoriasta.

Liikesalaisuuden haltija suhteuttaa hyödykkeen tai tiedon odotusarvoteorian tekijöihin. Päätöksenteossa esille nostetaan huolellinen punninta saavutettavasta kokonaishyödystä ja hyödykkeen menettämisestä aiheutuvasta oletettavasta kokonaisvahingosta. Jotta hyödykkeen haltijan olisi kannattavaa panostaa taloudellisten tietojen suojaamiseen liikesalaisuutena sekä hyväksyä suojasta syntyvät kustannukset, hyödynnettävän tiedon tai hyödykkeen rajatuoton on oltava suurempi tai korkeintaan yhtä suuri kuin vahingosta seuraavien rajakustannusten. Tutkimuksessa esitetään kustannus-hyötyanalyysin soveltamista mainittuun toimeen.

Tästä voidaan päätellä johdonmukaisesti, että transaktiokustannukset muodostuvat sitä korkeammiksi, mitä enemmän määrittelyyn, valmisteluun ja täytännönpäntöön sekä valvontaan joudutaan allokoimaan resursseja.⁴⁷⁹ Myös tiedon eksklusiivisuus tai tunnettavuuden rajaaminen ja taloudellinen arvo tai määrä oletettavasti vaikuttavat hyväksyttävän transaktiokustannustason määrittämiseen. Jos transaktiokustannukset nousevat liiketoiminnan taso ja liikesalaisuuden käyttötarkoitus huomioon ottaen merkittävän korkeiksi, yrityksen ei ole tuolloin tarkoituksenmukaista panostaa liikesalaisuushyödykkeen kehittämiseen. Liikesalaisuuden suojan sääntelyssä tulisi siten pyrkiä tasapainoon transaktiokustannusten, liiketaloudellisten kannustimien ja tiedon yleisen hyödynnettävyyden välillä. Liian helposti syntyvä suoja johtaa tiedonkulun liialliseen rajoittamiseen, kun taas liian vaikeasti saavutettava suoja puolestaan rajoittaa kannustimia liiketoiminnan harjoittamiseen. Kumpikin vaihtoehto on omiaan aiheuttamaan hyvinvointitappioita.

Tiedon suojaamiseen liittyvän päätöksentekoprosessin ja hyväksyttävien kustannusten analysoinnin lisäksi on tarpeellista arvioida lyhyesti liikesalaisuussääntelyn selkeyttä. Tutkimuksen erääksi olennaiseksi sääntelyteoreettiseksi johtopäätökseksi muodostuu se, että tarkoituksenmukaista olisi pyrkiä selkeyttämään ja systematisoimaan liikesalaisuuden suojan määritelmää käytännössä siinä määrin kuin monimutkaisen ilmiön yhteydessä on mahdollista. Johtopäätös huomioi myös edellä selostetun Coasen teoreeman.⁴⁸⁰ Sääntelyn selkeys on yksi tehokkuutta puoltava tekijä soveltavien tahojen kannalta, mutta monimutkaisessa ilmiössä vaikutus voi olla myös päinvastainen. Yksityiskohtainen ja tarkka sääntely lisää säädösmassaa tehden sääntelyn kokonaisuutena vaikeasti hallittavaksi. Liian yksityiskohtainen sääntely voi myös johtaa säännösten kiertämiseen, jolloin sääntely ei toteuta lainsäätäjän tarkoituspäätä optimaalisella tavalla.⁴⁸¹ Sääntelyn tehokkuus edellyttää tasapainoa tavoitteiden ja soveltamisen välille.

479 Ks. alaluku 1.4.7 transaktiokustannuksista ja siitä, mitä tässä tutkimuksessa katsotaan sisältyvän käsitteen alle.

480 Coasen teoreeman toinen tehokkuudelle välttämätön kriteeri on oikeuksien selkeys.

481 Ks. vastaavuudesta esim. verosääntelyn osalta Tikka 1972, s. 127–128 ja 130 sekä Knuutinen 2015, s. 820.

Monimutkaisen oikeudellisen ilmiön systematisointi ja sääntelyn järjestäminen täysin ristiriidattomaksi järjestelmäksi vaikuttaa toimelta, jota ei ole voitu täysin tarkoituksenmukaisella tavalla toteuttaa. Näin ollen näyttäisi perusteltua olevan hyväksyä se, että liikesalaisuussuoja ei nyky muodossaan välttämättä muodosta kokonaisuutena kustannustehokkainta ja riskienhallinnallisesti selkeintä suojaa liikesalaisuuksille. Liikesalaisuussuoja edellyttää vähintään hyvin laajaa selonottovelvollisuutta sekä ymmärrystä ja tietoa liikesalaisuusilmiöstä.⁴⁸² Tämä havainto tarkoittaa, että Coasen teoreeman vaatimus oikeuksien selkeästä määrittelystä ei täyty liikesalaisuuksien kohdalla, ainakaan säännönmukaisesti tai kokonaisuutena riittävällä tavalla. Voidaan kuitenkin perustellusti kysyä, onko ylipäättään mahdollista luoda helppoja ja selkeitä sääntöjä monimutkaisen sekä dynaamisesti muuttuvan ilmiön ympärille. Liikesalaisuusnormistoja tulisi kuitenkin pyrkiä keskittämään siten, että säädösmassasta muodostuisi nykyistä selkeämmin jäsennelty ja kattava kokonaisuus. Kun liikesalaisuuden oikeudellisesti laaja-alainen luonne otetaan huomioon, ei täysi yksiselitteisyys liene realistista tai edes tarkoituksenmukaista.

Tästä on edelleen pääteltävissä, että liikesalaisuussuojan tehokas sääntely on riittävän abstraktia, mutta silti helppotulkintaista. Edellä esitetyn mukaisesti lainopin ja empirian keinoin havaitut käytännön ongelmat vaikuttavat merkittävilä. Arvioin nykysääntelyn olevan niin epäselvää, ettei sitä voida pitää tehokkaana Coasen teoreeman vaatimien tehokkuuskriteerien mukaisesti.

Jaksossa esitetyt havainnot pätevät hyvin teknisiin liikesalaisuuksiin, mutta samanlaisia tulkintaongelmia ja vaikeuksia ei vaikuta yhtä laajasti liittyvän taloudellisiin liikesalaisuuksiin.⁴⁸³ Taloudelliset liikesalaisuudet eivät ole luonteeltaan yhtä vaihtelevia ja monialaisia, minkä lisäksi ne ovat useimmiten harjoitetun liiketoiminnan kannalta olennaisia.

Taloudellisuusluonteinen liikesalaisuus voi tietyissä olosuhteissa ja useamman edellytyksen täytyessä osoittautua tehokkuuskriteerit täyttäväksi sekä olla tehokkaasti saatavilla. Toisin sanoen, oikeuksien selkeä määrittely ja sääntelyn tarkoituksenmukainen tulkitseminen täyttyy todennäköisemmin taloudellisen liikesalaisuuden kohdalla.

2.7.7 Johtopäätökset taloustieteellisestä analyysistä

Edellä esitetyn perusteella voidaan päätellä, että liikesalaisuus, rajatuin tavoin määriteltynä tai eksklusiivisia piirteitä omaavana käyttö- tai varallisuus oikeutena, täyttää oikein käytettynä taloustieteellisille tehokkuudelle asetettuja tavoitteita. Todennäköisemmin tehokkuuskriteerit korostuvat taloudellisen liikesalaisuuden kohdalla.⁴⁸⁴

⁴⁸² Tämä tarkoittanee johdonmukaisesti sitä, että sääntelykeinopyramidin (taulukko 2) alaosan keinot ylikorostuvat. Ks. tarkemmin pyramidista alaluvusta 1.4.8.

⁴⁸³ Ks. alaluku 2.4.2 jaottelusta.

⁴⁸⁴ Ks. perusteluista osiosta 2.7.5 ja 2.7.6.

Liikesalaisuutta voidaan teoreettisesti hyödyntää tehokkaimmin, kun suojaamista koskevat (i) transaktiokustannukset ovat minimaalisia ja optimoituja ja kun (ii) oikeudet ovat hyvin selkeästi määriteltyjä.⁴⁸⁵ Tällä tavalla liikesalaisuussäntely voidaan asemoida teoreettisesti osaksi tehokasta varallisuus-oikeusjärjestelmää.⁴⁸⁶

Säntelyn selkeys on teoreettisesti yksi tehokkuutta puoltava tekijä, mutta monimutkaisen ilmiön kohdalla vaikutus voi olla myös päinvastainen.⁴⁸⁷ Liikesalaisuuden määritelmänormi (LSL 2 §) avoimesti ja joustavasti kirjoitettuna, mutta vaikeasti tulkittavana säännöksenä vaikuttaa ongelmalliselta liikesalaisuussäntelyä soveltaville tahoille.⁴⁸⁸ Aiemmissa jaksoissa kuvatuilla tavoilla on ilmeistä, että liikesalaisuussäntely on epäselvää tai vähintään tulkinnanvaraista, mutta toisaalta monimutkaisen ja muuttuvan ilmiön säntely ei myöskään voi olla täysin yksiselitteistä.⁴⁸⁹ Edellä todetusta huolimatta voidaan arvioida, että selkeä ja täsmällinen säntely johtaa tarkoituksenmukaiseen käyttöönottoon ja soveltamiseen todennäköisemmin kuin epätäsmällinen säntely.⁴⁹⁰

Liikesalaisuussuoja ei nykymuodossaan täysin vastaa Coasen teoreemassa korostuvia tarkoin ja selkeästi määriteltyjä varallisuus-oikeuksia. Liikesalaisuusnormistot ja erityisesti LSL 2 §:n liikesalaisuuden tunnusmerkit ovat käytännössä varsin tulkinnanvaraiset, minkä vuoksi voidaan päätellä, ettei liikesalaisuussäntely ole täysin saavuttanut Coasen teoreeman periaattetta.⁴⁹¹ Johtopäätös korostuu teknisluonteisen liikesalaisuuden kohdalla.

Mikäli liikesalaisuuslain säännökset eivät osoittaudu tarkoituksenmukaiseksi tavaksi suojata taloudellisesti arvokasta hyödykettä, on tällöin huomioitava muita säntely- ja oikeussuojavaihtoehtoja. Patentin tai tekijänoikeuden valinta ja eksklusiivisuus vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta vaihtoehtoratkaisulta transaktiokustannusten minimoimiseksi ja markkinahäiriöiden välttämiseksi, mikäli hyödykkeen laatu ja muut edellytykset pidemmän aikavälin investoinnille täytyvät. Tutkimuksessa on aiemmin perusteltu valinnan sosiaalisia hyötyjä.⁴⁹²

485 Coasen teoreemasta osioissa 1.4.7 ja 2.7.5.

486 Ks. tehokkaasta järjestelmästä alaluvussa 2.7.2.

487 Ks. alaluku 2.7.6.

488 Ks. problematiikasta yksityiskohtaisemmin osiosta 2.1 ja 2.4.

489 Näin ollen oikeustaloustieteellinen tarkastelu viittaisi siihen, että säntelyä on tarkennettava, jotta sitä voitaisiin tehostaa.

490 Edelleen on huomattava, että säntelyn selkeys on rikosoikeuden piirissä laillisuusperiaatteen mukaisen epätäsmällisyyskiellon ohjaama tavoitetilä. Tästä huolimatta epätäsmällisyyskielto ei aina johda selkeään ja yksinkertaisesti sovellettavaan lainsäädäntöön. Tässä tutkimuksessa käsillä olevat rikoslain 30 luvun elinkeinorikokset ovat soveltuva esimerkki edellä lausutusta. Lisäksi ks. alaluku 5.2.

491 Tässä yhteydessä teoreeman periaatteista on mainittava selkeästi ja tarkoin määritellyt omistusoikeudet. Johtopäätös vastaa lisäksi empiirisen tiedonhankinnan pohjalta tehtyjä havaintoja. Ks. alaluku 4.2 ja 2.4.

492 Ks. tarkemmin osiosta 2.1.2 liikesalaisuuden ja patentin vaihtoehtoisuudesta. Tässä yhteydessä on otettava huomioon, että patentointi aiheuttaa todennäköisesti merkittäviä ja säännönmukaisia kustannuksia.

Liikesalaisuuden suojaksi rakennetut oikeudelliset suojatoimet muodostavat kokonaisuutena teoreettisesti kattavan ja monipuolisen kokonaisuuden. Toisaalta on huomattava, että järjestelmän monimutkaisuus, prosessien raskaus sekä kustannukset vaikuttavat liikesalaisuuden haltijan taloudellirationaaliseen harkintaan ja päätöksentekoon.

2.8 Yhteenvedo liikesalaisuuden yksityisoikeudellisesta suojasta

2.8.1 Liikesalaisuusnormeista

Liikesalaisuuden yksityisoikeudellista suojaa koskevassa osuudessa on arvioitu liikesalaisuutta niin sen täyttymiskriteerien lähtökohdasta, kuin myös lakisääteisen yksityisoikeudellisen suojan ja liikesalaisuuden loukkaustilanteiden kannalta. Liikesalaisuuden legaalimääritelmä (2 §) ja suoja perustuvat vuonna 2018 voimaan astuneeseen kansalliseen liikelaisuuslakiin. Liikesalaisuuslaki on johdettu EU:n liikesalaisuusdirektiivistä.⁴⁹³

Keskeistä liikesalaisuuden määritelmän ja oikeudellisen suojastatuksen saamisessa ovat kolme tunnusmerkistökriteeriä: (i) LSL 2 §:n 1 a kohdan tiedon salaisuus muilta kuin asiaankuuluvilta tahoilta, (ii) LSL 2 §:n 1 b kohdan tiedon taloudellinen arvo, joka luo salassapitointressin, sekä (iii) LSL 2 §:n 1 c kohdan tiedon salassapitoa varten suoritettut tosiasialliset salassapitotoimet.⁴⁹⁴ Kaikkien kolmen kriteerin pitää täytyä, jotta taloudellinen, tekninen, aineellinen tai aineeton tieto voidaan määritellä liikesalaisuudeksi.⁴⁹⁵

Liikesalaisuus-kriteerin tähtyminen luo myös tiedolle oikeudellisesti kattavan suojan erilaisissa skenaarioissa, joissa liikesalaisuustietoa käsitellään. Keskeistä kriteerien tähtytymisen lisäksi on preventiivisyys. Liikesalaisuuden haltijan on ryhdyttävä suojaaviin ja muihin kohtuullisiin oikeudellisiin toimiin ennakoivasti.⁴⁹⁶

493 Tämän lisäksi liikesalaisuudet on huomioitu myös työsopimuslaissa ja laissa sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa. Siitä huolimatta, että eri lakeja käsitellään erillisinä, käytännössä eri lainkohdat kuitenkin nivoutuvat toisiinsa päämääriltään samankaltaisina sääntelytavoitteina.

494 Kolmannen kriteerin voidaan tulkita olevan liikesalaisuustiedon suojan saamisen edellytys enemmän kuin määritelmä, koska kriteeri ei itsessään liity tiedon ominaisuuksiin.

495 Ks. alaluku 2.4.

496 Ennalta estävät toimet on kyettävä tarvittaessa osoittamaan jälkikäteisesti. Lähtökohta kuitenkin on se, että jos tieto tähtyttää liikesalaisuuden määritelmän, myös vastaanottajalla on velvoitteita huolehtia liikesalaisuustiedon asianmukaisesta käytöstä ja suojaamisesta.

2.8.2 Moninaiset yksityisoikeudelliset suojakeinot

Liikesalaisuutta voidaan suojata usean erilaisen oikeusturvakeinon avulla.⁴⁹⁷ Lisäksi on huomattava, että harkittavaksi tulevat rikosoikeudelliset säännökset. Äärimmillään on arvioitu, että tietyt liikesalaisuuden väärinkäytöstä johtuvat rikosoikeudelliset seuraamukset voivat vahingoittaa liikesalaisuuden omistajan etua.⁴⁹⁸ Tämä korostaa tapauskohtaisen harkinnan merkitystä oikeussuojakeinon valinnassa. Tutkimuksessa esitetyn mukaisesti taloudellisirationaalinen liikesalaisuuden haltija pyrkii suojautumaan mahdollisimman alhaisin kustannuksin ja kevyin keinoin.

Tutkimuksen havaintojen perusteella käsitteistö ja liikesalaisuusnormisto jättävät liikesalaisuuden haltijalle, jonka liikesalaisuutta on rikottu tai oikeushyvää vahingoitettu, mahdollisuuden käsitellä asia sisäisesti mainehaitan tai kuluriskin minimoimiseksi. Vastaavasti liikesalaisuuden haltijoiden liiketoiminnallisten ja työelämään liittyvien intressien valossa vaihtoehtoisten keinojen, kuten erillisten sallassapitosopimusten käyttäminen vaikuttaa tehokkaalta keinolta suojella yrityksen liikesalaisuuksia.⁴⁹⁹ Havainnot tukevat osaltaan alustavasti esitettyä hypoteesia.⁵⁰⁰

On kuitenkin huomattava, että vaihtoehtoharkinta on perusteltua, koska järjestelmän monimutkaisuus, prosessien raskaus sekä kustannukset vaikuttavat päätöksentekoon. Viime kädessä kyse on tarkoituksenmukaisuudesta. Liikesalaisuuden haltijan ja loukatun oikeushyvän omistajan punnittavaksi tulee myös erilaisia seikkoja sekä arvoja.⁵⁰¹ Tekijät ovat merkityksellisiä liikesalaisuuden haltijalle tämän harkitessa oikeussuojakeinojen valintaa ja tehdessä siihen liittyviä päätöksiä.⁵⁰²

Yksityis- ja rikosoikeudellisia säännöksiä voidaan soveltaa myös samanaikaisesti ja liikesalaisuuslain kielto- ja korvausmekanismit voivat tulla määrättäviksi myös rikosprosessin ohessa. Oikeuskäytännön ja yksityisoikeudellisen vakiintuneen korvaustason puuttuminen haastaa liikesalaisuuden haltijoita käytännössä.⁵⁰³

497 Liikesalaisuuden loukkaamis- tai väärinkäyttötilanteissa oikeudenloukkaus voidaan pyrkiä ratkaistaan (i) liikesalaisuuslain 8–11 §:n mukaisilla kielto- tai korvaustoimilla, (ii) työsopimuslain 12 luvun 1 §:n korvausvelvoitteilla tai (iii) vahingonkorvauslain 4 luvun vahingonkorvauksilla.

498 Ks. Carpentier 2007, s. 101. Keksintö voidaan kopioida joko lahjomalla liikesalaisuuden tuntevia työntekijöitä tai purkamalla keksintö (*reverse engineering*). Rikosoikeudellisten rangaistusten koventaminen kannustaa lahjonnan asemesta investoimaan keksinnön purkamiseen, jolloin liikesalaisuuden haltija jää ilman vahingonkorvausta.

499 Erityisesti työoikeudesta erillinen sopimusperusteinen liikesalaisuuksien suoja muodostaa tehokkaan keinon, jonka avulla voidaan osittain sivuuttaa laissa säädetty epäselvät liikesalaisuuksien suojauskeinot työ- ja palvelussuhteen jälkeistä aikaa koskien.

500 Ks. hypoteeseista yksityiskohtaisemmin alaluvusta 1.2.1. Ks. lisäksi sopimusperusteisesta liikesalaisuuksien suojasta alaluku 2.5.

501 Näitä ovat muun muassa taloudellinen kompensatio, oikean tai lainvastaisen menettelyn hyväksyminen tai oikeudenmukaisuuden painoarvo sekä merkitys.

502 Mainitut seikat vaikuttavat liikesalaisuuden haltijan taloudellisirationaaliseen harkintaan ja päätöksentekoon.

503 Finlex ja Edilex-lakietopalvelujen mukaan pääasiallisesti liikesalaisuuteen liittyvät ratkaisut käsittelevät julkisuutta. Vuoden 2018 jälkeen liikesalaisuuden kriteereihin, loukkaukseen ja väärinkäyttöön sekä korvaukseen liittyviä ratkaisuja on vain kaksi markkinaoikeudessa. Johtopäätöksenä voidaan pitää

Liikesalaisuuden suojaksi rakennetut oikeudelliset suojatoimet muodostavat kokonaisuutena teoreettisesti monipuolisen yksityisoikeudellisen kokonaisuuden. Käytännössä normijärjestelmä on kuitenkin osoittautunut vaikeasti sovellettavaksi ja riskejä sisältäväksi.

2.8.3 Huomioita sääntelyn painotuksista

Edellä olevan perusteella voidaan todeta, että liikesalaisuuksia suojaavaa sääntelyä ei ole järkevä perustaa pelkästään pakottavan sääntelyn varaan. Olennainen periaate liikesalaisuuden suojaamisessa on työsopimuslain 3 luvun 1 §:n mukainen työntekijän lojaliteettivelvoite.⁵⁰⁴ Liikesalaisuudet syntyvät usein työntekijöiden innovaatioista tai työn kehityksen kautta, ja työnantajien edellytetään antavan liikesalaisuustietoa työntekijöiden sekä yhteistyökumppanien käyttöön molemminpuolisen hyödyn saavuttamiseksi.⁵⁰⁵

Suojakeinojen merkitys ja tarve korostuvat nykyisessä globalisoituneessa ja työn elinkaaren kannalta nopeatempoisessa tietoyhteiskunnassa, jossa tieto luo kilpailuetua liiketoimintaan. Liikesalaisuustiedon käytännön suojaamista voi havainnoida responsiivista älykäästä sääntelyä ilmentävästä regulaatiopyramidista, ja erityisesti pyramidin alaosasta.⁵⁰⁶ Liikesalaisuuden haltijan asianmukaiset suojatoimet, kuten salassapitosopimukset ja tekniset ratkaisut ja niiden merkitys korostuvat.⁵⁰⁷

Kokonaisuutena arvioiden voidaan todeta, että suojatoimet ja sopimusoikeudelliset keinot yhdistettynä liikesalaisuuslain 8–11 §:n tuomiin yksityisoikeudellisiin suojakeinoihin antavat teoreettisesti riittävät ja monipuoliset turvamekanismit liikesalaisuuden loukkauksia sekä väärinkäyttöä vastaan. Tämän katsotaan olevan liikesalaisuuslain säätämisen olennainen tavoite.⁵⁰⁸ Liikesalaisuussuojan soveltaminen ja potentiaalinen hyödyntäminen edellyttää vähintään laajaa selonottovelvollisuutta, resursseja sekä ymmärrystä ja tietoa monimutkaisesta liikesalaisuusilmioistä. Vastaavasti korvausjärjestelmän monimutkaisuus, prosessien raskaus ja kustannukset vaikuttavat liikesalaisuuden haltijan taloudellirationaaliseen harkintaan ja päätöksentekoon. Taloustieteen lähtökohdista on katsottava, että monimutkaisen oikeudellisen ilmiön systematisointi ja sääntelyn järjestäminen ristiriidattomaksi järjestelmäksi on jäänyt osin tavoitteen asteelle.⁵⁰⁹

sitä, että LSL:n säätämisen jälkeistä oikeuskäytäntöä on erittäin vähän. Vaihtoehtoisesti asiat käsitellään luottamuksellisesti väliesmenettelyssä tai muutoin ilman tuomioistuinmenettelyä. On luonnollista, että vastaajan resurssit vaikuttavat myös kykyyn maksaa korvauksia aiheutuneesta vahingosta.

504 Velvoitteeseen kuuluu myös liikesalaisuuden salassapitovelvoite ja asianmukainen käyttö. Ks. TSL 3:4.

505 Kuitenkaan työnantajat eivät voi tukeutua pelkkään luottamukseen työntekijöiden menettelyn lainmukaisuudesta.

506 Ks. tarkemmin responsiivisesta älykkäästä sääntelystä tutkimuksen osasta 1.4.8.

507 Oikeudelliset, fyysiset ja tietotekniset suojatoimet luovat myös perustan liikesalaisuuden asianmukaiselle ja tarkoituksenmukaiselle käytölle sekä suojalle ristiriitatilanteissa. Lisäksi ne ovat merkityksellisiä mahdollisissa riitatilanteissa tuomioistuimessa tai väliesmenettelyssä.

508 Näin voidaan siirtää painotusta rikosoikeudellisista sanktioista kohti yksityisoikeudellisia ratkaisuja.

509 Ks. yksityiskohtaisemmin alaluvusta 2.7.

3 LIIKESALAISUUDEN RIKOSOIKEUDELLINEN SUOJA JA SÄÄNTELY

3.1 Rikosoikeutta ja -prosessia, talousrikosoikeutta sekä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskevat yleiset seikat ja periaatteet

3.1.1 Rikosoikeudellisista lähtökohdista yleisesti

Osa liikesalaisuuden loukkaus- ja väärinkäyttötilanteista kyetään käsittelemään sekä ratkaisemaan yksityisoikeudellisia keinoja käyttäen, kuten edellä on osoitettu. Liikesalaisuuteen kohdistuneen väärinkäytön ilmetessä liikesalaisuuden haltija voi ryhtyä lisäksi rikosoikeudellisiin toimiin.⁵¹⁰ Loukkauksen tai väärinkäytön laadun ja aiheutuneiden seurausten perusteella kyseeseen voivat tulla rikoslain 30 luvun rikossäännösten soveltaminen sekä rikosoikeudelliset seuraamukset. Yrityssalaisuuden rikkominen tai väärinkäyttö tai yritysvakoilu voi tulla rangaistavaksi rikoslain 30 luvun 4–6 §:n mukaisen tunnusmerkistön mukaan. Tässä osiossa olennaiset tiedonintressit ovat yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöjen ja rikossäännösten soveltamiskäytäntöjen läpi käymisessä.⁵¹¹

Aiheellinen teoreettinen kysymys edellä esitettyyn nähden on se, minkälainen menettely oikeuttaa ja antaa perusteen rikosoikeudellisten keinojen käyttämiseen ja rangaistusseuraamuksen määräämiseen. Näistä lähtökohdista selvitetään sitä, miten rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tosiasiallista soveltamisalaa tulisi arvioida suhteessa rikosvastuun aktualisoitumiseen ja mitkä tekijät vaikuttavat rikosvastuuseen. Mainittua kysymyksenasettelua on lähdetty seuraavissa jaksoissa tarkastelemaan muun muassa rangaistusteorioihin ja preventiivisyyteen perustuvista lähtökohdista.⁵¹²

Rikosprosessin esitutkintavaiheessa liikesalaisuuden loukkaamiseen sekä väärinkäyttötilanteisiin liittyvät keskeiset rikossäännökset ovat rikoslaissa, esitutkintalaissa (805/2011) ja pakkokeinolaissa. Kahden jälkimmäisen lain painopiste on jo tapahtuneen rikosepäilyn selvittämisessä, kun taas rikoslaissa ovat asiaa koskevat yleisen osan säännökset ja erityisessä osassa spesifit rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tunnusmerkistövaatimukset.⁵¹³

510 Rikosoikeudellisten seuraamusten ja näihin liittyvien säännösten soveltamisen katsotaan kuuluvan jälkikäteiseen sääntelyyn.

511 Tyypillisesti rikosprosessin vireillepano tarkoittaa liikesalaisuuden haltijan tutkintapyyntöä esitutkintaviranomaiselle. Ks. esitutkinnassa selvittävistä asioista esitutkintalain 1 luvun 2 §.

512 Ks. alaluku 3.1.1 ja 3.11.

513 Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 5. Käsite rikossäännös sisältää kolme osaa: rikoksen

Edellä sanotun lisäksi on tärkeää huomata, että liikesalaisuuslain kieltoja vastaa monelta osin rikosoikeudellinen säännös.⁵¹⁴ Toisaalta liikesalaisuuslain esitöissä on painotettu, että rikoslain säännökset osoittavat lähtökohtaisesti itsenäisesti rangaistavan toiminnan alan liikesalaisuuslain liikesalaisuuden 2 §:n legaalimääritelmää lukuun ottamatta. Liikesalaisuuslain 3 §:n tai 4 §:n vastainen toiminta ei siten sisälly rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten tunnusmerkistöihin. Näin korostetaan sitä, ettei liikesalaisuuslain vastainen toiminta ole automaattisesti osa yrityssalaisuusrikoksen tunnusmerkistöä.⁵¹⁵

Oikeuskäytännön ja kirjallisuuden perusteella yrityssalaisuusrikossääntely vaikuttaa teoreettisesti varsin kattavalta. Ongelmana on kuitenkin liikesalaisuuden tunnusmerkkien määrittely ja avoimesti kirjoitetun kriteeristön (LSL 2 §) sekä rikostunnusmerkistöjen tulkinnanvaraisuus ja monimutkaisuus (RL 30:4–6). Edellä mainittuja kysymyksiä analysoidaan jäljempänä.

Elinkeinorikoksille tyypillisille avoimesti ja joustavasti kirjoitetuille normeille voidaan hakea tulkintaa reaalilla argumenteilla myös oikeustaloustieteen sisältä. Vastaavasti on huomattava, että rikosoikeudellisella sääntelyllä tavoitellaan rikosten ennalta ehkäisemistä. Kriminaalipolitiikassa on muitakin keinoja ja tavoitteita, mutta preventiivisyys voidaan suhteuttaa tehokkuuden tavoitteeseen. Näistä lähtökohdista käsin on perusteltua antaa merkitystä rikosoikeudellisen arvioinnin lisäksi rikostaloustieteelle.⁵¹⁶

3.1.2 Rangaistusteoriat ja niiden merkitys rikosoikeudellisen järjestelmän perustana

Rikosoikeus nähdään viimesijaisena yhteiskuntapolitiikan keinona. Lähtökohtaisesti kriminalisointiin pitäisi turvautua vasta, kun muut yhteiskunnan toimet ongelman ratkaisemiseksi ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Rikosoikeudella on merkittävä sija ei-toivottavan käyttäytymisen ehkäisemisessä tai hallitsemisessa. Rikosoikeudenkäyttö on yhteiskunnallista vallankäyttöä sen voimakkaimmassa muodossa.⁵¹⁷

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu rikoslain kuuluvan yhdeksi osaksi ennalta estävää sääntelyä, lain tavoitteiden ollessa rikosten ennalta estämisessä. Lähtökohdassa, jossa rikoslakia lähestytään preventiivisenä keinona, tulee huomioida myös

otsikko eli nimi (esim. RL 30:5 yrityssalaisuuden rikkominen), rangaistusuhka eli rangaistussäännös ja rangaistavaksi säädetyn käyttäytymisen luonnehdinta (menettely).

514 Vapaavuori 2019, s. 181. Mahdollisesti tästä syystä liikesalaisuusasioita koskeva oikeuskäytäntö on ollut pitkään hyvin rikosoikeuspainotteista. Ks. myös Nyblin 2024, s. 26.

515 Ks. esitöistä HE 49/2018 vp, s. 111. Liikesalaisuuslain sääntelyllä on kuitenkin vaikutusta rikossäännösten soveltamiskäytäntöihin.

516 Ks. rikostaloustieteestä alaluku 1.4.5. Rikostaloustieteen kiinnittymistä rikoslainopilliseen tutkimukseen kuvataan lainopillisesti suuntautuneena rikostaloustieteenä. Tällöin taloustiedettä hyödynnetään rikoslainsäädännön tulkinnassa ja systematisoinnissa. Syvälliseen analyysiin tarkastelutapa ei tutkimuksessa ulotu.

517 Ks. rikosoikeudenkäytöstä Tolvanen 2009b, s. 358 ja Frände – Wahlberg 2012, s. 40.

kriminalisointiperiaatteet, perus- ja ihmisoikeudet sekä muut argumentit, jotka voivat rajoittaa rikosten ja rangaistusten käyttöalaa ongelmanratkaisussa.⁵¹⁸

Rangaistusteorioiden tavoitteena on perustella, miksi yhteiskunta on oikeutettu rankaisemaan ja tätä kautta aiheuttamaan kärsimystä sen näkökulmasta väärin tehneelle yksilölle. Rangaistusteoriat antavat rikosoikeudelliselle järjestelmälle perustan ja toimivat samalla järjestelmän käytön perusteina.⁵¹⁹ Täydentävästi on mainittava, että rikosoikeudellisen järjestelmän käyttö edellyttää täsmällisesti määriteltyä oikeushyvää, jota rikosoikeudellisella säännöksellä suojataan.⁵²⁰ Rikoslain 30 luvun säännöksillä suojataan elinkeinonharjoittamista (PL 18 §) ja varallisuutta koskevia intressejä (PL 15 §).

Rangaistusteoriat on perinteisesti jaoteltu retributiivisiin eli sovitusteorioihin ja preventiivisiin teorioihin. Sovitusteoriassa rangaistus nähdään sovituksena moitittavasta käyttäytymisestä. Tässä osiossa ja tutkimuksessa keskitytään ensisijaisesti preventioon.⁵²¹ Tarkemmin rangaistusteorioiden tehtävät rikosoikeudessa voidaan jakaa neljään eri kategoriaan.⁵²² Kokonaisuutena rangaistusteoriat vaikuttavat lain-säädäntöön, lainkäyttöön, täytäntöönpanoon ja rikollisuuden tutkimukseen.⁵²³

Preventiolla tarkoitetaan tässä yhteydessä rangaistus- ja rikosoikeusjärjestelmän luomaa tilaa, jossa järjestelmä itsessään ja sen aikaansaama rikosoikeudellisen rangaistuksen uhka, synnyttävät rikollisuutta yleisesti estävän vaikutuksen sekä ylläpitävät lainkunnioitusta.⁵²⁴

518 Ks. rikoslain preventioon liittyvästä keskustelusta ja myös siihen liitetystä ongelmista Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 39, Hyttinen 2021, s. 91 sekä Melander 2008. Hyttinen 2021, s. 93 katsoo, että rikoslilla tai rikoslakiin tehdyillä muutoksilla on korkeintaan vähäinen vaikutus ihmisten käyttäytymisen ohjaamisessa. Ks. lisäksi alaluku 1.4.5.

519 Rangaistusteoriat ovat nimensä vastaisesti enemmän hypoteeseja tai olettamuksia taikka kriminaalipoliittisia tavoitteita, kuin selkeästi tutkimuksellisia teorioita Ks. Tolvanen 2009b, s. 358, Tapani – Tolvanen 2016 ja Melander 2010, s. 13, 20 ja Lappi-Seppälä 2000, s. 15. Lisäksi kriminalisointiteoriasta Melander 2008. Teorian perustana ovat kriminalisointiperiaatteet: laillisuusperiaate, ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate, oikeushyvien suojelun periaate, ultima ratio -periaate sekä hyöty-haitta-punninnan periaate.

520 Ks. vakiintuneesta katsantokannasta kirjallisuudesta Melander 2008, s. 331, Melander 2016, s. 25 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 91.

521 Tällä viitataan rangaistuksen tarvetta ennalta estäviin tavoitteisiin ja toimiin. Ks. erityisesti alaluku 3.11. Vaikka painopiste on peloteteoriassa eli negatiivisessa yleispreventiossa, myös positiivisella yleispreventiolla voidaan katsoa olevan merkitystä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten yhteydessä.

522 Rangaistusteorian (i) kontrolloiva vaikutus tarkoittaa sitä, että sen perusteella voidaan jatkuvasti arvioida rikosoikeudellisen järjestelmän hyväksyttävyyttä. Toiseksi (ii) justifioivalla merkityksellä tarkoitetaan teorian asettamien edellytysten toteutumista, jolloin rangaistuksille saadaan oikeutus. Rangaistusteorian kolmas merkitys on (iii) systematisoiva, sen perusteella voidaan arvioida rikosoikeudellisia periaatteita, niiden välisiä suhteita ja ratkaista ongelmatilanteita. Neljäntenä tehtävänä sillä on (iv) sisällöllinen merkitys, rangaistusteoriaa voidaan pitää eräänlaisena aineellisen oikeudenmukaisuuden toteuttajana ja mittarina rangaistuksen oikeasta suhteesta käsillä olevaan tekoon. Ks. alaviitteessä 519 mainitut kirjallisuuslähteet.

523 Vaikutuksista tarkemmin ks. Melander 2010, s. 13 ja Tolvanen 2009b, s. 358 sekä Asp ym. 2001, s. 50.

524 Nuotio – Majanen 2003, s. 15 ja Andenaes 1974, s. 7. Ks. preventioteorioista yksityiskohtaisemmin

Oikeustaloustieteellistä lähestymistä rikosoikeuteen ja rikosoikeudellisiin rangaistuksiin voidaan tehdä preventiivisen rangaistusteorian tarkastelun kautta, koska rikosoikeudellisten säännösten ja niiden käytön uhkaan liittyy pyrkimys ehkäistä epätoivottavaa käyttäytymistä. On perusteltua arvioida, että rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tausta-ajatuksena on oikeudettoman hyödyn tavoittelu, mikä korostaa ennalta estävyyden merkitystä.

3.1.3 Talousrikosoikeus, yleisten oppien merkitys ja ominaispiirteet – ilmiöstä vakiintuneeksi oikeudenalaksi

Talousrikosoikeus ja sen merkitys on kasvanut 1980-luvulta lähtien. Merkittävä käännekohta oli vuonna 1983, jolloin rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä katsottiin, että julkista taloutta, taloudellista rikollisuutta ja varallisuusrikollisuutta koskevaa sääntelyä pitää uudistaa. Seuraava kehitysaskel oikeudenalalla oli rikoslain uudistus vuonna 1995 ja oikeushenkilön rangaistusvastuun sekä rahanpesusäännösten mukaantulo lainsäädäntöön. Vuoden 2003 rikoslain uudistuksessa tarkennettiin rikoslain 30 luvun kirjanpitorikosten, yrityssalaisuusrikosten ja rikoslain 39 luvun velallisen rikosten tunnusmerkistöjä.

Talousrikoksia koskevien säännösten soveltaminen on sidoksissa aineelliseen lainsäädäntöön ja liiketoimintaympäristölle luonteenomaiseen käsitteistöön.⁵²⁵ Rikosvastuu edellyttää, että syyttäjä kykenee näyttämään toteen teon objektiiviset ja subjektiiviset tunnusmerkistötekijät. Rikosoikeudellisissa ja erityisesti talousrikosoikeuden tulkintakysymyksissä keskitytään rikostunnusmerkistötekijöiden tulkintaan sekä arviointiin jo sanamuodoista lähtien. Liiketoimintaympäristöä koskevan käsitteistön poikkeavuus ja tunnusmerkistöjen avoimuus perinteisiin rikoksiin verrattuna aiheuttaa ongelmia esimerkiksi tahallisuuden arvioinnissa. Välttämättä ei voida todeta suoraan, onko jokin käyttäytyminen tai menettely voimassa olevan rikoslain säännösten vastaista vai ei. Edellä kuvattu lähtökohta edellyttää, että rangaistusnormeja joudutaan peilaamaan tosiasiallisten olosuhteiden läpi kontekstuaalisesti.⁵²⁶

Erityisesti rikoslain 29, 30, 36 ja 39 luvun säännöksillä suojataan taloudellista yhteiskuntajärjestystä, varallisuutta ja velvoitteiden noudattamista. Edellä mainituilla rikossäännöksillä pyritään estämään menettelytapoja, jotka eivät ole taloudellisen toiminnan kannalta hyväksyttäviä. Säännöksissä ja suojeluintresseissä esille nousevat myös omaisuus ja elinkeinon harjoittaminen (PL 18 §). Intressit ovat niin ikään merkityksellisiä liikesalaisuussuojaan suhteutettuna.⁵²⁷ Rikoslain 30 luvun

Matikkala 2010, s. 4–6, Tolvanen 2005, s. 107 ja Anttila – Törnudd 1983, s. 146.

525 Ks. mainitusta säännösten soveltamisesta yksityiskohtaisemmin Lahti – Koponen 2007 ja Melander 2012.

526 Tämä edellyttää puolestaan muun muassa liiketoimintaympäristön ja sen keskeisten ajureiden sekä käsitteiden ymmärtämistä.

527 Ks. TEM 2018, s. 171–178. Työ- ja elinkeinoministeriö on nostanut esille liikesalaisuuden suhteesta

yrittäjäsalaisuusrikossäännöksillä on toisin sanoen tarkoitus suojata varallisuutta (PL 15 §). Myös tietoa ja sen merkitystä elinkeinotoiminnassa tulisi korostaa suojeleobjektina.⁵²⁸ Yrittäjäsalaisuusrikosten kriminalisoinnin taustalla ovat erityisesti elinkeinon elämisen intressit.

Talousrikollisuudessa samoin kuin rikoslain 30 luvun yrittäjäsalaisuusrikoksissa on kyse taloudellisen valinnan tekemisestä sekä pyrkimyksestä oikeudettomaan hyötymiseen.⁵²⁹ Tekijä, joka toimii liiketoiminta- tai henkilökohtaiseen etuun pyrkivän intressein ja kannustimin, toimii oletetusti rationaalisesti.⁵³⁰ Näiden perustelujen nojalla katsotaan, että tavoiterationaalisuus kiinnittyy talousrikossäännöksiin muita rikoslain säännöksiä vahvemmin. Toisin sanoen talousrikollisuus on vahvasti harkintaan perustuvaa rikollisuutta.⁵³¹ Edellä todetusta huolimatta myös rationaliteettiolettama kärsii tilanteissa, joissa rikoksenteekijöiden tiedot tai käsitykset talousrikossäännöksistä ja sanktoriskeistä ovat puutteellisia. Tuolloin tilannesidonnaisuus ja subjektiivisiin arvioihin pohjautuva sattumanvarainen päätöksenteko ja valinta korostuvat.⁵³²

Talousrikoksiin sovelletaan rikosoikeuden yleisiä oppeja.⁵³³ Yleisiin oppeihin luetaan sääntöjä, jotka ovat yhteisiä kaikille tai ainakin useimmille rikoslajeille.⁵³⁴ Lisäksi yleisiin oppeihin kuuluvat säännökset rangaistuksen määräämisestä ja eräistä muista rikoksen oikeusvaikutuksista.⁵³⁵ Yhtä olennaista on havaita, että rikosoikeuden yleisten oppien tyhjentävä luettelointi on erittäin haasteellista.⁵³⁶

perustuslakiin (i) omaisuudensuojan, (ii) oikeuden elinkeinovapauteen ja työhön sekä (iii) oikeusturvan.
528 LSL 2 §:n kriteerien ja liikesalaisuussuojan täytyessä tietoa voidaan pitää myös oikeudellisesti varallisuusobjektina.

529 Keinänen 2004, s. 35–45, Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 39 ja Kivivuori ym. 2018, s. 227–236. Välttämättä ei kuitenkaan oleteta, että ihmiset todella laskevat eksplisiittisesti teon taloudellisia hyötyjä ja haittoja. Teorian oletuksena on pikemminkin, että yksilö käyttäytyy ikään kuin hän laskisi valitsemansa toiminnan hyödyt ja haitat. Ks. myös Andenæs 1974, s. 93–94 ja Canton 2017, s. 89 rikossenteekijöiden taloudellisen hyödyn laskelmoinnista.

530 Ks. rationaalisen valinnan ja päätöksenteon teoriasta nimenomaan maksimaalisen hyödyn tavoittelussa Ulen 2000, s. 168, Määttä 2009, s. 66 ja Timonen 1998 s. 36 sekä Posner 2005, s. 3–4 ja Posner 2014. Lisäksi ks. rationaalisen valinnan teoriasta osio 1.4.6.

531 Ks. tavoiterationaalisuudesta kirjallisuudesta Hakamies 2013, s. 25–26, Becker 1968, s. 1–2 ja Kivivuori ym. 2018, s. 218–227 sekä samansuuntaisesti osiosta 1.4.5. Ks. myös kritiikistä ja rajoitetusta rationaalisuudesta edellä mainitusta osiosta.

532 Mainituista kysymyksistä ja seikoista sekä rajoitetusta rationaalisuudesta ks. alaluku 1.4.6 ja 3.11.

533 Ks. Kukkonen 2018, s. 1.

534 Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 11. Yleisiin oppeihin kuuluvat ainakin (i) rikosoikeudelliset oikeusperiaatteet, (ii) teoriat (esimerkiksi tahallisuusteoriat), (iii) käsitejärjestelmä, (iv) oikeuslähdeoppi sekä (v) oikeudelliset metodit.

535 Ks. yleisistä opeista Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 10 ja Lappi-Seppälä ym. 2022.

536 Ks. Lappi-Seppälä ym. 2022. Pedagogisesti selkeän, sisäisesti mahdollisimman ristiriidattoman ja kriminaalipoliittisesti tarkoituksenmukaisen yksityiskohtaisen järjestelmän rakentaminen rikosoikeuden yleisistä opeista on pysyvä haaste rikosoikeuden tutkijoille. Lopullista, ainoaa oikeaa vastausta tähän haasteeseen ei ole odotettavissa.

Talousrikosoikeuden osalta lieenee perusteltua todeta, että sitä koskevat käsitteet ja säännökset ovat jo vakiintuneet. Oikeuskirjallisuudessa on silti esitetty kriittisiä kannanottoja rikosoikeusjärjestelmämme sekä sen kontrollirakenteiden ja -välineiden soveltuvuudesta talousrikosten torjuntaan.⁵³⁷ Talousrikosoikeudelle vaikuttaa olevan luonteensa puolesta, että arkielämän yritystoiminnan tapahtumia ja niiden rikosoikeudellista sääntelyä on hankalaa sovittaa yhteen. Vastaavat kysymykset koskevat aiheellisesti myös rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia. Siksi yrityssalaisuusrikoksiin liittyviä rikossäännöksiä sovellettaessa on usein kiinnitettävä huomiota taloudellista toimintaa koskevaan aineelliseen sääntelyyn sekä sitä koskeviin tulkintaoppeihin.

Talousrikoksille tyypillisten ominaispiirteiden osalta on syytä mainita erikseen prosessin kesto sekä siihen liittyvät vaikutukset, jotka koskevat myös rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia. Talousrikosjutuissa laajemminkin ilmenevä pitkä prosessin kokonaiskesto vaikeuttaa rikosvastuun toteutumista ja oikeuksiin pääsyä.⁵³⁸ Esimerkiksi syyteoikeuden vanhentumista on pidettävä tästä lähtökohdasta oikeusturvaa vaarantavana ja kohtuuttoman prosessikeston mittarina. Vuosina 2018–2023 avointen talousrikosasioiden määrä kasvoi noin 40 prosentilla. Samat lainalaisuudet vaikuttavat olennaisesti myös yrityssalaisuusrikoksiin.⁵³⁹ Rikosprosessin kestoja ja kohtuullisuutta on käsitelty erityisesti korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuissa 2004:58 ja 2005:73.⁵⁴⁰

Avoimien talousrikosasioiden kasvanut määrä aiheuttaa viivästymisiä esitutinnan aloittamisessa ja johtaa tarpeeseen priorisoida rikosasioita.⁵⁴¹ Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa ei välttämättä nouse esille perusteita kiireelliseen esitutinnan aloitukseen esimerkiksi silloin, jos teko on jäänyt yrityksen asteelle tai jos rikosepäilyyn sisältyy rikosvahingon määrään tai näyttökysymyksiin liittyviä epävarmuustekijöitä. Jälkimmäisissä tapauksissa voi olla silti muodostunut merkittäviä vahinkoja.⁵⁴² Edellä kuvattu ongelmallisuus ja yrityssalaisuusrikoksia koskevat

537 Ks. problematiikasta tarkemmin Alvesalo 2006, s. 5, Alvesalo – Tombs 2001, s. 37 ja Alvesalo 2003. Rikosoikeudellisen järjestelmän tarjoamat kontrollin rakenteet ja välineet on pitkälti rakennettu vastaamaan perinteiseen yksilörikollisuuteen eikä talousrikollisuuden kaltaiseen yritys- tai organisaatorikollisuuteen.

538 Näin ollen näyttäisi perusteltua olevan hyväksyä se, että talousrikosprosessin kesto ja viivästymiset vaikuttavat merkittävästi myös yksilöihin.

539 Ks. Hakamies – Johansson 2009, s. 66. EIT:n tuomiot Suomelle liittyvät rikoslajikohtaisesti arvioituna pääasiassa talousrikoksiin.

540 Korkeimman oikeuden ratkaisujen vaikutusta ja talousrikosjuttujen rikosprosessikeston vaikutusta yksittäiseen liikesalaisuuden haltijaan on mahdotonta yksiselitteisesti arvioida, mutta sen ohjaava vaikutusta ei voida myöskään poissulkea rikosvastuuta estävänä tekijänä.

541 Priorisointiperusteina toimivat esimerkiksi teon törkeys, syyteoikeuden vanhentumisvaara, yhteiskunnallinen merkitys, rikosvahinko tai esimerkiksi poliisin tulosoikeus.

542 Avoimien talousrikosten määrä on kasvanut poliisin tilastojen mukaan viime vuosien aikana merkittävästi. Ks. tilastot Poliisi 2024 ja kuvio 1.

kysymykset ovat tämän tutkimuksen kohteena olevan rikosvastuun aktualisoitumisen näkökulmasta aiheellisia.

3.1.4 Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja muut olennaiset periaatteet

Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate toimii perusperiaatteena, joka ohjaa oikeusjärjestelmää, korostaa rikosoikeudellista traditiota sekä toimii demokraattisen oikeusvaltion takeena.⁵⁴³ Rikoslain 3 luvun 1 §:n mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimennä säädetty rangaistavaksi. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklassa periaate on kuvattu samoin.

Periaatteena rikosoikeudellinen laillisuusperiaate vahvistaa oikeusturvaamme rajoittamalla rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöä ja parantaa säädettyihin lakeihin perustuvan rikosoikeusjärjestelmän legitimiisyyttä sekä selkeyttä.⁵⁴⁴

Oikeusnormien muodossa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimukset rakentuvat neljän eri osa-alueen konstruoimana kokonaisuutena. Oikeuskirjallisuudessa ja lain esitöissä näitä normeja on kuvattu seuraavalla tavalla.

- 1) Kirjoitetun lain vaatimuksen mukaan tuomari ei voi mennä lain ulkopuolelle (*praeter legem* -kielto).
- 2) Tuomari ei voi soveltaa lakia analogisesti syytetyn vahingoksi (*analogiakielto*).
- 3) Lainsäätäjä ei saa määrätä taannehtivasti rangaistavaksi sellaisia tekoja, jotka eivät tekohetkellä olleet kriminalisoituja (*retroaktiivisuuskielto*) ja tuomari ei saa soveltaa taannehtivasti lakia ja rangaista sellaisesta teosta, joka ei ollut tekohetkellä rangaistava.
- 4) Lainsäätäjä ei saa säätää rikossäännöksiä, jotka eivät ole täsmällisiä (*epätäsmällisyyskielto*).⁵⁴⁵

Oikeusturva edellyttää, että rikoslainkäyttö perustuu lakitekstin ennakoitavaan tulkintaan.⁵⁴⁶ Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten kohdalla tunnusmerkistön

543 Ks. laillisuusperiaatteesta Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 ja Melander 2015, s. 644.

544 Ks. Melander 2008, s. 193–194 ja Kukkonen 2016b, s. 44.

545 HE 44/2002 vp, s. 29–30. Ks. oikeuskirjallisuudesta muun muassa Frände 1989, s. 223, Melander 2015, s. 644, Kukkonen 2018, s. 21, Kukkonen 2016b ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 sekä Frände – Wahlberg 2012, s. 29–30.

546 Toisin sanoen säännöksen lukemisen pitäisi riittää ennakoimaan, onko teko tai laiminlyönti ran-

täsmällisyys ja tarkkuus sekä ennakoitavuus ovat tavanomaista ongelmallisempia laajaa käsitteistöä tulkittaessa. Toisaalta avointen yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöjen avulla voidaan reagoida erilaisiin rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomista tai 6 §:n väärinkäyttöä koskeviin tilanteisiin.

Rikosoikeudellisen tulkinnan ja ennakoitavuuden kannalta tilanne on vaikea. Rikosvastuu on ennakoitavaa silloin, kun oikeuskäytännössä luodut laintulkinnat ovat kehittyneet johdonmukaisesti ja tulkintaratkaisut sopivat yhteen asianomaisen tunnusmerkistön olennaisen sisällön kanssa.⁵⁴⁷ Tietyntasoinen yleinen avoimuus rikossäännösten, kuten rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten kohdalla on tosiasia. Täsmällisyys, rikosvastuu ennakoitavuus sekä tarkkarajaisuus ovat viime kädessä tavoitteita.⁵⁴⁸ Tulkintatarpeen vähentämiseksi ja rangaistavan tai sanktioitavan teon selventämiseksi liikesalaisuuslain kehittäminen on ollut perusteltua.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen tulkinnassa tarvitaan joustavuutta, koska lainsäädäntö kehittyy hitaasti ja muuttuva toimintaympäristö luo käytännön soveltamistarpeita. Joustavuus ei saa kuitenkaan rikkoa edellä kuvattuja normeja, joista rikosoikeudellinen laillisuusperiaate muodostuu.⁵⁴⁹ Rikosprosessin asianosaisten pitää kyetä luottamaan ennakoitavuuteen niin prosessin yksittäisissä vaiheissa kuin myös kokonaisuutena.⁵⁵⁰

3.2 Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöjen avoimuus ja tunnusmerkistöjen tulkinta

3.2.1 Avoimen rangaistustekniikan käyttö yrityssalaisuusrikoksissa sekä sitä koskevat huomiot ja ehdot

Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten rikossäännösten kirjoittamistapa sisältää elementtejä niin sanotusta blankorangaistustekniikasta. Kyseisessä tekniikassa varsinainen rikossäännös sisältää nimen, yleisen kuvauksen ja rangais-

gaistava. Ks. esim. PeVL 10/2000 vp, s. 2; PeVL 22/2001 vp, s. 3. Ks. lisäksi Melander 2002, s. 941–942 ja Virtanen 2004, s. 1060. Liikesalaisuuksiin liittyvässä oikeudellisessa punninnassa esille nousee usein keskeinen arviointi: onko tieto liikesalaisuuskuksiteerit täyttävää vai ei.

547 Ennakoitavuudesta ks. Kukkonen 2018, s. 23. Tulkintaratkaisujen ennakoitavuuden tulee olla kohtuullista. Ks. myös Hyttinen 2015, s. 152 ja Melander 2008, s. 201–202. Normien sanamuodot, tavoitteet ja taustat muodostavat rikossäännöksen perusolemuksen tai olennaisen sisällön.

548 Tavoitteiden asettamisesta ks. Kukkonen 2016b, s. ix.

549 Kukkonen 2018, s. 20. Rikosoikeudellisen tulkinnan tulee talousrikoksissa mukautua erilaisiin liiketoiminnallisiin olosuhteisiin, koska rikosten tekotavat voivat vaihdella enemmän kuin perinteisissä rikoslajeissa. Ks. myös Virtanen 2004, s. 1058. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sekä perusoikeuksien rajoitusperiaatteet, lailla säättämisen vaatimus ja tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimus, ovat jokseenkin samansisältöisiä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on korostanut, että perusoikeuksia rajoittavien kriminalisointien on oltava niin täsmällisiä, että pelkästään säännöksen lukeminen riittää ennakoimaan, onko teko tai laiminlyönti rangaistava. Ks. myös Melander 2002, s. 941–942.

550 Ks. tarkemmin Kukkonen 2016b, s. 44–45.

tusasteikon sekä lisäksi viittauksen yksilöityyn sääntelyyn. Toisin sanoen, rikos-tunnusmerkistö ja rangaistusuhka on erotettu siten, että ne eivät sisälly samaan säännökseen.⁵⁵¹

Keskeisin blankokriminalisoinnin tai avoimen rangaistustekniikan elementti rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksissa liittyy liikesalaisuuden määritelmään, joka tulee liikesalaisuuslaista (LSL 2 §). Lisäksi liikesalaisuuslain 3 § ja 4 § määrittelevät sen, mitä katsotaan liikesalaisuuden oikeudettomaksi hankkimiseksi, käyttämiseksi ja ilmaisemiseksi. Näin ollen rikoslain 30 luvun mukaiset yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöt voidaan luokitella blankorangaistussäännösten luonteisiksi säännöksiksi. Itse tunnusmerkistöjen sisältö täsmentyy laintasoisten liikesalaisuusnormistojen kautta. Jotta lainsoveltaja kykenisi soveltamaan esimerkiksi rikoslain 30 luvun 5–6:ää (yrityssalaisuuden rikkominen ja väärinkäyttö) konkreettiseen tapaukseen, hänen tulee käyttää liikesalaisuuslakiin sisältyvää liikesalaisuuden määritelmää.

Matikkalan mukaan lainsäätäjä näyttää hyödyntävän aiempaa jossain määrin yleisluonteisempaa kirjoitustapaa lakitekstien muotoilussa, koska näin voidaan pidentää säännösten elinikää nykyisessä, aiempaa monimutkaisemmassa ja dynaamisemmassa yhteiskunnassa. Vastaavasti taustalla nähdään rikoslain kokonaisuudistuksessa sovelletun keskittämisperiaatteen vaikutus.⁵⁵² Parhaimmillaan blankorangaistustekniikka parantaa rikosvastuun täsmällisyyttä ja ennakoitavuutta.⁵⁵³ Toisaalta tekniikka on herättänyt myös kriittisiä näkemyksiä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja laatuvaatimusten toteutumisesta sekä epätäsmällisyyskiellon noudattamisesta.⁵⁵⁴ Huomionarvioista myös on, että rikossäännös voi olla muotoilultaan avoin silloinkin, kun kyse ei ole blankorangaistustekniikasta.

Blankorangaistustekniikan ja yleisluonteisemman säännösten kirjoitustavan nähdään soveltuvan talousrikoksiin ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksiin, joissa teot vaativat usein erityistä suunnitelmallisuutta, osaamista, kokemusta sekä ammatitaitoa. Tälle katsantokannalle tarjoaa vahvistusta myös presumptio korostetusta rationaalisuudesta ja huolellisuusvelvollisuudesta, jota liiketoiminnassa ja siihen liittyvissä toimissa edellytetään noudatettavan. Rajoitetulta tekijäpiiriltä voidaan lähtökohtaisesti vaatia korostettua ja huolellista harkintaa teon tai laiminlyönnin seurausten osalta.⁵⁵⁵ Osin avoin sääntely, kaikenkattavan normiston puuttuminen

551 Ks. blankorangaistustekniikasta Boucht – Frände 2019, s. 25 ja Kukkonen 2016b, s. 4 ja ix. Laajoissa ja monimutkaisissa rikoslain ulkopuoliseen sääntelyyn perustuvissa rikossäännöksissä on perusteltua käyttää blankorangaistustekniikkaa.

552 Keskittämisperiaatteesta ks. Matikkala 2003, s. 227.

553 Ks. blankorangaistustekniikan hyödyistä Kukkonen 2016b, s. ix.

554 Ks. Boucht – Frände 2019, s. 25–27. Avoin blankorangaistussäännös ei osoita rangaistavaksi säädettyjä tekotyyppjeä, vaan tämän selvittämiseksi on tutkittava tarkemmin muuta lainsäädäntöä. Siten blankorangaistustekniikan käytölle on asetettava tietyjä vaatimuksia. Blankorangaistussäännöksen tulee ensinnäkin sisältää jonkinlainen asiallinen luonnehdinta kriminalisoiduista käyttäytymismuodoista.

555 Ks. Kukkonen 2016b, s. 93.

sekä mukautumiskyky turvaavat sääntelyn pysymistä mukana dynaamisesti muuttuvassa ja kehittyvässä taloudellisessa toimintaympäristössä.⁵⁵⁶

Liikesalaisuusilmiö ja siihen kytkeytyvä sääntely asemoituu kiistatta mainittuun ympäristöön. Avoimen normiston kautta voidaan reagoida uusiin olosuhteisiin ja tilanteisiin, mikä soveltuu myös yrityssalaisuusrikoksista säädettyyn.

Perustuslakivaliokunta⁵⁵⁷ ja korkeimman oikeuden ennakkopäätökset, muun muassa 2008:105, 2012:66, 2013:17 ja 2021:4 ovat asettaneet rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen suhteutetut ja siitä johdetut avoimen rangaistustekniikan käytön ehdot seuraavasti:

- 1) Rangaistusuhan sisältävästä laintasoisesta säännöksestä lähtevä valtuutusketju rangaistavan teon tunnusmerkistön sisältävään normiin on täsmällinen.
- 2) Rangaistavuuden edellytykset ilmaisevat aineelliset säännökset kirjoitetaan rikossäännöksiltä vaadittavalla tarkkuudella.
- 3) Säännökset käsittävästä normistosta käy ilmi niiden rikkomisen rangaistavuus.
- 4) Kriminalisoinnin sisältävässä säännöksessä on jonkinlainen asiallinen luonnehdinta kriminalisoitavaksi tarkoitettusta teosta.⁵⁵⁸

3.2.2 Yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöjen ongelmallisuus laillisuusperiaatteen kannalta

Laillisuusperiaate asettaa vaatimuksia niin lainsäädäntö- kuin lainkäyttötoiminnalle ja siksi laillisuusperiaate edellyttää yksityiskohtaisempaa tarkastelua rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten yhteydessä. Tarkastelun ja kysymyksenasettelun lähtökohdaksi voidaan asettaa se, että yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöt ovat ongelmallisia laillisuusperiaatteen riittämättömän toteutumisen vuoksi. Miten rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksissa pystytään varmistamaan kohdissa 1 ja 2 kuvatut täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden ehdot rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla? Vaikka rajoitetulta tekijäpiiriltä voidaan vaatia korostettua ja huolellista punnintaa teon tai laiminlyönnin seurauksista sekä rikosvastuusta, kyse on ongelmallisesta tilanteesta laillisuusperiaatteen kannalta. Näitä aiheellisia kysymyksiä avataan tarkemmin jäljempänä.

Rajanvetotilanteiden uhka on ilmeinen. Laillisuusperiaatteen taustalla on ennen muuta rikoslainsäädännön ennustettavuus. Ennakoitavuuden vaatimukset

⁵⁵⁶ Sääntelyä ja toimintaympäristöä koskevista kysymyksistä ks. Tolonen 2000, s. 14 ja Kotiranta 2014, s. 121.

⁵⁵⁷ Ks. PeVM 25/1994 vp, s. 8.

⁵⁵⁸ Ks. myös käytön ehdoista oikeuskirjallisuudesta Frände – Wahlberg 2012, s. 27–46, Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 103 sekä Melander 2015.

korostuvat muun muassa avoimia tekotapatunnusmerkkejä sisältävien tunnusmerkistöjen ja blankorikossääntelyn yhteydessä.⁵⁵⁹ Yksilön on saatava sääntelystä yksiselitteisesti selville, onko jokin toiminta rangaistavaa. Tämä seikka ei vaikuta yrityssalaisuusrikosten ja liikesalaisuuden kohdalla täysin ongelmattomalta. Kootusti ilmaistuna rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikossäännösten kirjoittamistarkkuuden nähdään aiheuttavan ongelmia tässä kuvatuin tavoin. Ongelmat korostuvat erityisesti rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa jäljempänä esitetyin perustein.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimukset ja niistä johdetut avoimen rangaistustekniikan ehdot ovat merkityksellisiä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rangaistavuuden kannalta. Ongelmalliset kysymykset näyttäytyvät tahallisuutta tai tuottamusta ja liikesalaisuuden legaalimääritelmän (LSL 2 §) täyttymistä arvioitaessa sekä tunnusmerkistön oikeudettomasti käyttäen liikesalaisuutta -kriteerissä. Rangaistussäännösten kirjoittamiseen liittyvä tasapainoilu yleisluonteisen kirjoittamistavan ja tiukan, yksityiskohtaisen muotoilun välillä näyttää koskevan jossain määrin rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöjä.

Rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 kohdan mukaan yrityssalaisuuden väärinkäytöstä tuomitaan se, joka oikeudettomasti käyttää rikoslaissa rangaistavaksi säädettyllä teolla tietoon saatua tai ilmaistua toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta elinkeinotoiminnassa. Yrityssalaisuuden väärinkäytön syyksi lukeminen edellyttää muun ohella, että liikesalaisuus on saatu tietoon tai ilmaistu rikoksella. Lisäksi tunnusmerkistö edellyttää taloudellista hyötymistarkoitusta. Rikosoikeudelliseen vastuuseen asettaminen edellyttää, että tekijä on pitänyt varmana tai varsin todennäköisenä, että väärinkäytön kohde on liikesalaisuus ja että se on saatu tietoon tai ilmaistu rikoksella.

Laillisuusperiaatteeseen kytkeytyvä ennakoitavuuden vaatimus on seikka, joka tulee huomioida tässä asiayhteydessä ja yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöjen tulkinnassa. Lainsoveltamiskäytännössä rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön tunnusmerkistö ja liikesalaisuuden oikeudettoman käytön toteennäyttäminen on osoittautunut rikosprosessissa ongelmalliseksi sanotussa yhteydessä. Esitetty kannanotto perustuu rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten tilastolliseen jakautumiseen, rikosilmoitusjärjestelmätietoihin ja oikeuskäytäntöön.⁵⁶⁰

559 Ks. ennakoitavuuden vaatimuksista tarkemmin Melander 2015, s. 661.

560 Tutkimusluvan mukaisesti on haettu poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä vuosilta 2011–2023 kaikki rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikokset ja rikoslain 38 luvun 1–2 §:n mukaiset salassapitorikokset. Lisäksi kannanotto perustuu tutkimusta varten kerättyihin tietoaaineistoihin, hypoteeseihin ja niistä johdettuun johtopäätökseen. Ks. ennakoitavuuden vaatimuksesta rikoslain 30 luvun 6 §:n tunnusmerkistön kannalta alaluvusta 5.3.

3.3 Yrityssalaisuusrikokset ja niitä koskevat erityispiirteet (RL 30:4–6)

3.3.1 Tunnusmerkistöjen erityispiirteet ja soveltamisala

Tutkimuksen alaluvuissa 3.4–3.7 käsitellään rikoslain 30 luvun 4–6 §:n mukaisia yrityssalaisuusrikoksia sekä 38 luvun 1 §:n mukaista salassapitorikosta siltä osin kuin salassapidon rikkominen on sidoksissa yrityssalaisuusrikoksiin. Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yritys ja 4 §:n yritysvakoilun yritys on ollut rangaistavaa vuoden 2003 rikoslain uudistuksen jälkeen. Se, ettei rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännös sisällä yrityksen asteelle jäänyttä tekemuotoa on huomioitu lainsäädännön *de lege ferenda*-kehittämisehdotuksissa.

Yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöjen täytyminen edellyttää kaikkien tunnusmerkkien täyttymistä ja niiden välistä yhteyttä. Rikoslaisissa säädetty yhteysvaatimus on ensisijaisesti tosiasioita koskeva näyttökysymys: etsitään vastausta kysymykseen, onko kysymyksessä oleva tieto liikesalaisuuden tunnusmerkit täyttävä ja onko ilmaiseminen tai käyttäminen tapahtunut palvelussuhteessa sekä onko teko ollut oikeudenvastainen.⁵⁶¹ Haastavaksi rikosoikeudellisen arvioinnin ja yhteysvaatimuksen tekee se, että konkreettisesti yrityssalaisuusrikostapauksessa ilmenee usein eri suuntiin viittaavia seikkoja. Kootusti ilmaistuna rikoslain 30 luvun 4–6:ssä on kyse liikesalaisuutta eri tavoin koskevista rikoksista.⁵⁶² Jäljempänä esitettävä taulukko 4 osoittaa kokoavasti yrityssalaisuusrikosten keskeisten tunnusmerkkien erot ja rikosoikeudelliset seuraamukset.

Lisäksi rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa kyseeseen tulee rikoslain 9 luvun mukainen oikeushenkilön rangaistusvastuun selvittäminen. Yrityssalaisuusrikoksissa rangaistusvastuuta voidaan soveltaa rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön ja 4 §:n yritysvakoilun tapauksessa rikoslain 9 luvun 1–3 §:n edellytysten täytyessä.⁵⁶³ Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomissäännös ei anna mahdollisuutta oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten selvittämiseen, mitä on pidettävä lainsäädännöllisesti ristiriitaisena.⁵⁶⁴ Rajaus voi muodostua merkitykselliseksi, mikäli kysymys on menettelystä, jossa liikesalaisuuden

561 Kuvattu esimerkki yhteysvaatimuksesta koskee rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistöä, ei yrityssalaisuuden väärinkäyttöä tai yritysvakoilua.

562 Ennen liikesalaisuuslain säätämistä vuonna 2018 käytettiin termiä yrityssalaisuus. Ks. lisäksi Viljanen 2023, s. 717 sekä Tolvanen 2024 mainitusta yhteysvaatimuksesta rikostunnusmerkistöjen täyttymiseksi.

563 Ks. Tapani 2021, s. 45 ja 55. Tosiasiallinen käyttö rajautuu tällä hetkellä pääasiallisesti työturvallisuusrikoksiin. Yhtenä vaihtoehtona Tapani nostaa esille syyttäjien toimivallan laajentamisen, joka mahdollistaisi oikeushenkilön rangaistusvastuun laajemman käytön. Lisäksi ks. alaluku 3.9 rangaistusvastuusta yrityssalaisuusrikoksissa.

564 Ks. soveltamisalasta RL 30:13.

oikeudetta paljastanut, ilmaissut tai sitä käyttänyt taho myös tosiasiallisesti väärinkäyttää liikesalaisuutta.⁵⁶⁵

Voimassa oleva liikesalaisuuden legaalimääritelmä säädetään liikesalaisuuslain 2 §:ssä ja tämä on huomioitu myös rikoslain 30 luvun 11 §:n määritelmän kohdalla.⁵⁶⁶ Liikesalaisuuksien oikeudeton hankkiminen määritellään liikesalaisuuslain 3 §:ssä ja on käsitelty edellä tutkimuksen alaluvussa 2.3. Liikesalaisuuden kriteerien, jotka on määritelty LSL 2 §:ssä, edellytetään täyttyvän ennen kuin rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksiä voidaan soveltaa.⁵⁶⁷ Aiemmassa luvussa 2.4 kuvattiin erilaisia liikesalaisuuksia, jotka pääasiallisesti jakautuvat taloudellisiin ja teknisiin muotoihin. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännösten soveltamisen kannalta ei ole merkityksellistä, kumpaan kategoriaan tai mihin tyyppiin liikesalaisuudet sisällöllisesti kuuluvat. Olennaista on, että liikesalaisuuden määritelmä ja muu rikoslain edellyttämä tunnusmerkistö täyttyy.⁵⁶⁸

Liikesalaisuuden määrittelevä oikeudellinen normi (liikesalaisuuslain 2 §:n mukainen liikesalaisuustiedon määritelmäsäännös) ja rikosoikeudellinen normi (rikoslain mukainen yrityssalaisuuden rikkomisen (RL 30:5), väärinkäytön (RL 30:6) tai yritysvakoilun (RL 30:4) kriminalisoiva rangaistussäännös) ovat tulkinnallisessa yhteydessä keskenään. Rikoslain 30 luvun soveltamiskäytännössä ja tulkinnassa noudatetaan rikosoikeuden normaaleja tulkintasääntöjä. Sen sijaan on perusteltua arvioida, että yrityssalaisuusrikosoikeuden oikeuskäytäntö ei ole vielä täysin vakiintunutta, mikä vaikuttaa rikossäännöksen sisällön tulkintaan.⁵⁶⁹

565 Kysymys voi olla myös muutoin liikesalaisuuden hyödyntämisestä oikeudetta esimerkiksi perustamalla kilpaileva liiketoiminta.

566 Yrityssalaisuuden yleiset tunnusmerkit on kirjattu RL 30:11:ään. Ennen liikesalaisuuslain säätämisen yhteydessä tehtyjä muutoksia RL 30:11:ssä määriteltiin yrityssalaisuus.

567 Ks. erityisesti alaluvut 2.4.3–2.4.5.

568 Yrityssalaisuusrikossäännösten soveltamisen edellytyksistä yleisesti ks. Viljanen 2018, s. 720 ja Nyb-
lin 2024, s. 773–775.

569 Ks. tilanteen samankaltaisuudesta arvopaperimarkkinarikosoikeuden kysymyksissä ja tulkinnassa Kurenmaa 2003, s. 75 ja Kotiranta 2014, s. 119. Tosiseikkojen ja aineellis-oikeudellisen normin tulkinnan jälkeen edetään rikossäännöksen sisällön tulkintaan. Yleiset opit ovat toistaiseksi osin kehittymättömiä. Erityistä yrityssalaisuusrikosoikeutta ei ole vielä syntynyt, joten sovellettavaksi tulevat rikosoikeuden yleiset opit samoin kuin talousrikosoikeuden alalla yleisesti.

Taulukko 4. Yrityssalaisuusrikosten keskeisten tunnusmerkkien erot ja rikosoikeudelliset seuraamukset.⁵⁷⁰

	Tekijäpiiri rajattu	Hankkiminen rangaistavaa	Ilmaiseminen/käyttäminen rangaistavaa	Tekotavat kuvattu	Hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus	Yhteisö-sakko	Yritys rangaistavaa
Yritysvakoilu (RL 30:4 §)	ei	kyllä	ei (tarkoitus)	kyllä	ei	kyllä	kyllä
Yrityssalaisuuden rikkominen (RL 30:5 §)	kyllä	ei	kyllä	ei	kyllä	ei	kyllä
Yrityssalaisuuden väärinkäyttö (RL 30:6 §)	ei	ei	kyllä	ei	hyötymistarkoitus ilmaisemisessa	kyllä	ei

3.3.2 Rikosprosessin etu sekä hyöty liikesalaisuuden haltijalle

Vapaavuori katsoo rikosprosessin merkittäväksi eduksi poliisin käyttämät tehokkaat pakkokeinot on syytä epäillä -kynnyksen ylittyessä. Esitutkinnassa toteutettavilla toimilla saadaan hankittua näyttöä epäillyn rikoksen selvittämiseksi, estetään epäiltyä hävittämästä aineistoa sekä voidaan asettaa epäillyn omaisuutta vakuustakavarikkoon vahingonkorvauksen varalle.⁵⁷¹ Myös työ- ja elinkeinoministeriö on mietinnössään arvioinut esitutkintakeinojen olevan tehokkain tapa saada ratkaiseva näyttö liikesalaisuuden loukkauksesta tai väärinkäytöstä.⁵⁷² Näin ollen näyttäisi olevan perusteltua korostaa esitutkinnan ja pakkokeinojen merkitystä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten selvittämistä koskevassa yhteydessä.

Pakkokeinolain mukaisten toimien soveltamiseksi on syytä erottaa tutkintapyyntön vastaanottamisen ajankohta poliisissa ja varsinaisen esitutkinnan aloittamisen ajankohta, joiden välillä voi olla merkittävä ajallinen ero. Varsinaisen esitutkinnan alkamisen ajankohdan arvioidaan olevan yksi merkittävä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rikosvastuun toteutumista haastava ja pakkokeinojen käytön soveltamista rajoittava seikka. Tämä osaltaan kannustaa loukattua liikesalaisuuden haltijaa turvautumaan ensisijaisesti muihin oikeussuojakeinoihin.

Liikesalaisuuden haltijan keskeinen tavoite liikesalaisuuden loukkaus- ja väärinkäyttötilanteissa on sanktiovarmuuden aktualisoituminen.⁵⁷³ Vaikka liiketoimintaympäristössä keskeisin ja ensisijaisin intressi toimijoilla on oman taloudellisen edun varmistaminen, tässä tapauksessa sanktiovarmuuden arvioidaan tukevan tätä päämäärää.

⁵⁷⁰ Vapaavuori 2019, s. 185. Lupa kuvion julkaisulle on saatu kirjallisesti Vapaavuorelta ja Alma Medialta.

⁵⁷¹ Ks. Vapaavuori 2019, s. 648. Mikäli liikesalaisuuden haltija päättää edetä vain yksityisoikeudellisin toimenpitein, saattaa riittävän näytön hankkiminen olla erittäin vaikeaa, ellei peräti mahdotonta.

⁵⁷² TEM 2018, s. 52. Lisäksi ks. Nyblin 2024, s. 781.

⁵⁷³ Ks. Boucht – Frände 2019, s. 18. Todennäköisyys, jolla teko johtaa rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin, samoin kuin sanktion välittömyys eli se, että seuraamus tuomitaan mahdollisimman nopeasti.

3.3.3 Syyteoikeus ja erittäin tärkeä yleinen etu

ROL 1:2 §:n mukaan ensisijainen syyteoikeus kuuluu rikosoikeusjärjestelmässämme syyttäjälle. Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikokset eivät ole virallisen syytteen alaisia rikoksia. Rikoslain 30 luvun 12 §:n mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Rikosprosessissa tulee huomioida syyttäväviranomaisen ensisijainen rooli prosessinhaltijana syytteen nostamisen lähdekohdasta ja erittäin tärkeän yleisen edun arvioijana.⁵⁷⁴

Oikeusjärjestelmämme perustuu selostetun lisäksi loukatun oikeushyvän haltijan autonomisen tahtotilan huomioimiseen. Sitä ei voi kuitenkaan pitää rikosoikeudellisesti tarkasteltuna vahvana pääsääntönä. Esimerkkeinä voidaan mainita rikosoikeudessa asianomistajarikoksen syyteoikeus tai siviilioikeudellinen päätös nostaa vahingonkorvauskanne tai -vaatimus. Rikoslain 30 luvun elinkeino- ja yrityssalaisuusrikoksissa liikesalaisuuden haltijan esittämälle rangaistusvaatimuksen peruuttamiselle tulisi antaa painoarvoa jäljempänä tarkasteltavien seikkojen, ominaispiirteiden ja oikeuskäytännön valossa.

Yleisesti voidaan todeta, että yrityssalaisuuksien rikkomista tai väärinkäyttöä koskevan sääntelyn ja syytetoimiin liittyvän määräysvallan taustalla on liikesalaisuuksien suojan edistäminen. Rikoslain 30 luvussa säädetyn yrityssalaisuusrikoksen asianomistajana on pidettävä rikoksentekohetkellä olleita liikesalaisuuksien haltijoita, joiden oikeuksia rikoksella on välittömästi loukattu tai vaarannettu. On tärkeää huomata, että syyteoikeudesta on myös olemassa oikeuskäytäntöä yrityssalaisuusrikoksen osalta. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2024:54 yhteydessä on annettu tärkeä oikeusohje syyteoikeuden laajuuden arvioimiseksi tapauksissa, joissa asianomistajia on useita ja vain osa heistä on esittänyt syyttämispynnön.⁵⁷⁵

KKO 2024:54. Ennakkopäätöksessä oli kysymys rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen syyteoikeuden arvioinnista. Korkein oikeus totesi perusteluissaan edellä mainitun lisäksi, että esimerkiksi rikoksen julkisuuteen tulosta voisi aiheutua asianomistajalle kohtuutonta haittaa ja asianomistajan syytetoimiin liittyvän määräysvallan taustalla ovat muun muassa asianomistajan oma tarkoituksenmukaisuusharkinta ja etu.⁵⁷⁶

⁵⁷⁴ Käytössä on myös toissijainen asianomistajan syyteoikeus tietyin edellytyksin.

⁵⁷⁵ Syyteoikeutta koskevista kysymyksistä ks. ennakkopäätös 2024:53 kohdat 20–24. Yrityssalaisuusrikoksissa asianomistajan itsenäinen oikeus syyttämispynnön esittämiseen merkitsee sitä, että yhdenkin asianomistajan pyyntö riittää syytteen nostamiseen myös siltä osin kuin rikos on kohdistunut vain muihin asianomistajiin, kunhan kysymys on samasta syyttämispynnössä riittävästi yksilöidystä rikollisesta teosta.

⁵⁷⁶ Lisäksi ennakkopäätöksen perusteluissa on kiinnitetty huomiota siihen, että asianomistajan suhtautuminen rikosasiaan ainakin käytännössä suurelta osalta määrää teon luonteen ja vaikuttaa siihen, pidetäänkö tekoa rangaistuksen arvoisena. Ks. kohdat 14–20.

Rikoslain 30 luvun 12 §:n 2 momenttiin sisältyvä erittäin tärkeä yleinen etu edellyttää erillistä tarkastelua syytetoimiin liittyvän kokonaisuuden hahmottamiseksi. Käytännössä erittäin tärkeän yleisen edun arvioiminen tai soveltaminen syyttäjän syyteoikeuden perustana on tapauskohtaista tulkintaa edellyttävä kysymys.⁵⁷⁷ Rautio katsoo, että asianomistarikoksiksi on säädetty esimerkiksi rikoslajeja, joissa julkisuudesta olisi asianomistajalle kohtuutonta haittaa.⁵⁷⁸ Rikoslain 30 luvun elinkeinorikoksiin ja 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin nähdäkseni sisältyy kohtuuttoman haitan riski.⁵⁷⁹ Edellä todetun lisäksi on huomattava, että vain poikkeuksellisesti epäily yrityssalaisuusrikoksesta tulee poliisin tietoon ilman asianomistajan tutkintapyyntöä. Käytännössä syyte erittäin tärkeän yleisen edun perusteella voi tulla edes lähtökohtaisesti harkittavaksi vain harvoin.⁵⁸⁰

Syyttäjän ja myös esitutkinnan tehtäväksi jää arvioida, onko käsillä erittäin tärkeä yleinen etu, mikäli liikesalaisuuden haltijana toimiva asianomistaja ei esitä rikosasiassa vaatimuksia tai luopuu niistä rikosprosessin aikana. Oikeuskirjallisuudessa ja lain esitöissä on arvioitu, että erittäin tärkeään yleiseen etuun vaikuttavia tekijöitä, jotka soveltuvat myös rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten kriteereihin, ovat rikollisen toiminnan laajuus, järjestelmää kohtaan tunnetun luottamuksen ja legitimitietin vaarantuminen, yleisestäävyys, rikosentekijän erityisen vastuullinen asema ja jatkuvat sekä merkittävän suuria varallisuuseriä koskevat rikokset.⁵⁸¹

Käytännössä erittäin tärkeä yleinen etu voi olla käsillä liikesalaisuuden loukkaus ja väärinkäyttöepäilyissä, joissa on kyse merkittävän laajamittaisesta sekä suunnitelmallisesta toiminnasta. Menettelyn pitää osoittaa erityistä suunnitelmallisuutta ja aiheuttaa samalla merkittävät taloudelliset vahingot.⁵⁸²

577 ROL 1:8:ssä puolestaan käytetään tärkeän yleisen edun käsitettä. On huomattava, ettei erittäin tärkeä yleinen etu sisällynyt ennakkopäätöksen 2024:54 kysymyksenasetteluun. Ks. lisäksi Helsingin HO 23.6.2021, dnro R 19/2550. Syyttäjä oli perustanut käräjäoikeudessa esittämänsä syytteen erittäin tärkeään yleiseen etuun.

578 Asianomistajarikoksista mainitussa yhteydessä ks. Rautio 1997, s. 424.

579 Liikesalaisuuden väärinkäytön rikosoikeudellisesta käsittelystä aiheutuvat riskit, kuten kulu- ja mairiski ovat tyypilliset esimerkit.

580 Samansuuntaisesti ks. Nyblin 2024, s. 774.

581 Ks. yleistä etua koskevista kysymyksistä Lappi-Seppälä 1991, s. 1211, Rautio 2017, s. 437, Virolainen 1998, s. 432 ja Rautio 1997, s. 426 sekä esitöistä HE 66/1988 vp, s. 93.

582 Mikäli asianosaisena on valtio, muu julkisyhtiö tai kooltaan merkittävä pörssiyhtiö ja rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksen tunnusmerkistö täyttyy muutoin, erittäin tärkeän yleisen edun käsillä oloa on pohdittava yhteiskunnallisen merkityksen kannalta. Esille on nostettu tapaukset, joissa on kysymys ulkomaisen valtiollisen toimijan toteuttamasta yritysvalokailusta tai vastaavissa olosuhteissa tehdystä yllytyksestä yrityssalaisuuden rikkomiseen. Ks. yksityiskohtaisemmin edellä mainituista tapauksista Nyblin 2024, s. 774.

3.4 Yrityssalaisuuden rikkominen (RL 30:5)

3.4.1 Normikuvaus ja säännöksen tunnusmerkit

Rikoslain 30 luvun 5 §:n mukaan yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistö on seuraava:

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai toista vahingoittaakseen oikeudettomasti ilmaisee toiselle kuuluvan liikesalaisuuden tai oikeudettomasti käyttää tällaista liikesalaisuutta, jonka hän on saanut tietoonsa

- 1) ollessaan toisen palveluksessa,
- 2) toimiessaan yhteisön tai säätiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsenenä, toimitusjohtajana, tilintarkastajana tai selvitysmiehenä taikka niihin rinnastettavassa tehtävässä,
- 3) suorittaessaan tehtävää toisen puolesta tai muuten luottamuksellisessa liikesuhteessa tai
- 4) yrityksen saneerausmenettelyn yhteydessä,

on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, yrityssalaisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Tämä pykälä ei koske tekoa, johon 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu on ryhtynyt kahden vuoden kuluttua palvelusaikansa päättymisestä.

Yritys on rangaistava.

Keskeistä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistön aktualisoitumisessa on kolme tunnusmerkkiä, joiden kaikkien pitää täyttyä.

1. Tekijä on saanut tiedon liikesalaisuudesta laissa mainitussa luottamussuhteessa yhtiöön.
2. Tekijä on oikeudettomasti ilmaissut tai käyttänyt toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta.
3. Tekijän tarkoitus on hankkia itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai vahingoittaa toista.

Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistö eroaa tekovaltaan rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun tunnusmerkistöstä. Keskeisimmät erot liittyvät liikesalaisuustiedon haltuun saamiseen: ensimmäisessä tieto on saatu

haltuun tai hankittu laillisesti, jälkimmäisessä oikeudettomasti. Säännöksen piirissä ovat yhtiön omat liikesalaisuudet ja yhtiön hallussa olevat yhteistyökumppanin liikesalaisuudet.⁵⁸³ Edellä selostettuun liittyy yrityssalaisuuden rikkomista koskeva ja jäljempänä käsiteltävä keskeinen käsite: toiselle kuuluva liikesalaisuus (RL 30:5.1). Tunnusmerkitö on tekotavan osalta varsin monimutkainen.

Yleisin käytäntö liikesalaisuustiedon suojaamiseksi on kirjata salassa pidettävän tiedon käsittelyyn liittyvät ehdot ja menettelyt näkyviin selkeästi. Sopimuskirjauksilla tulee huomiotavaksi ja täytettäväksi liikesalaisuuden haltijan sekä salaisuutta käsittelevän välinen luottamussuhde, joka on yksi keskeisistä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkeistä.⁵⁸⁴

Huomiota on kiinnitettävä seuraaviin seikkoihin erityisesti palvelussuhteen päättymistä koskevassa rikosoikeudellisessa arvioinnissa ja rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentin tulkinnassa. Rangaistavaa on kuvatulla tavalla saadun tiedon oikeudeton ilmaiseminen ja käyttäminen hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa (RL 30:5.1). Liikesalaisuustiedon ilmaisemista ja käyttämistä rajoittavat tiedon luovutustarkoitus ja luovuttajan tiedon ilmaisemiselle sekä käyttämiselle asettamat ehdot eli tosiasiallinen salassapitotahto.⁵⁸⁵

Oikeudettoman ilmaisemisen ja käyttämisen kielto jatkuu työpaikkaa vaihdettaessa kaksi vuotta palvelussuhteen jälkeen (RL 30:5.3).⁵⁸⁶ Säännös on edistänyt liikesalaisuustiedon suojaa nimenomaan entisiä työntekijöitä ja heidän oikeudetonta menettelyään vastaan.⁵⁸⁷ Vastaavaa edellytystä ei ole LSL:n tai TSL:n säännöksissä. Yleisin tilanne, jolloin oikeudetonta tekoa selvitetään rikosoikeudellisesti, liittyy menettelyyn palvelussuhteen loppuvaiheessa. Vapaavuoren mukaan työntekijällä on harvoin suoraa intressiä toimia tätä ennen epälojaalisti työnantajaansa vastaan.⁵⁸⁸

Työsuhteen tai palvelussuhteen tarkka päättymisajankohta on relevantti rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomissäännöksen aktualisoitumisessa ja teon tahallisuuden osoittamisessa. Päättymisajankohtaa suhteutettuna yrityssalaisuuden rikkomiseen tai muuhun vastaavaan sopimattomaan menettelyyn elinkeinotoiminnassa on punnittu korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuissa 2007:656 ja 1989:39. Oikeuskäytännössä ja ennakkoratkaisujen sisältämissä oikeusohjeissa on katsottu,

583 Säännöksen soveltamisalasta ks. Vapaavuori 2019, s. 403.

584 Sopimusvelvoitteista ks. Sahinoja 2013, s. 996 ja Vapaavuori 2019, s. 390. Luottamussuhteessa on myös tavanomaista ja suositeltavaa, että osapuolet tekevät salassapitosopimuksen, jolla täsmennetään salassapitovelvoitteita. Täysin pakottavaa salassapitosopimuksen laatiminen ei ole, sillä tiedon vastaanottaja saattaa olla velvollinen pitämään tiedot salassa muutoinkin. Ks. lisäksi alaluku 2.5.

585 Ks. Viljanen 2023, s. 751–753 ja Vapaavuori 2019, s. 389. Yleisimmin tulkintaongelmia aiheuttaa se, että tiedon liikesalaisuudesta on saanut yhtiön työntekijä työtehtäviensä täyttämiseksi.

586 Kahden vuoden säännös uudistettiin vuoden 2003 rikoslain uudistuksen yhteydessä. Ks. lisää aiheeseen liittyvästä lainvalmistelusta L 61/2003 – HE 53/2002 vp ja LaVM 18/2002 vp ja aluluvusta 2.4.7.

587 Säännöksen merkityksestä suojan kannalta ks. Nyblin 2003, s. 252 ja Viljanen 2001b, s. 427 sekä Sahinoja 2013, s. 994.

588 Vapaavuori 2019, s. 389.

että lomautus- tai irtisanomisaika ovat vielä palvelusaikaa, vaikka työntekijä ei olisi enää tosiasiallisesti töissä.

Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomistapauksista voidaan todeta, että esitutkintaprosessin vireillepanoa koskevat intressit työsuhteen loppuvaiheissa voivat olla moninaisia. Poliisin rikosilmoitusjärjestelmätietojen perusteella havaittiin, että rikoksesta epäillyt tahot kokivat liikesalaisuuden haltijan käyttävän rikosilmoitusta painostuskeinona väitettyjen liikesalaisuuksien takaisin saamiseen, minkä jälkeen vaatimuksista asiassa luovutaan. Toinen esille tullut näkökulma oli rikosilmoituksen tekeminen ainoastaan varmistussyistä, jotta yrityksestä irtautuneella työntekijällä ei ole hallussaan oikeudettomasti liikesalaisuuden haltijan näkökulmasta merkityksellistä tietoa. Näiden tietojen valossa voidaan päätellä, että tietopääoman merkitys on korostunut liiketoiminnassa.⁵⁸⁹

Kokonaisuutena oikeuden arviointiin edenneissä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikostapauksissa menettelyä, olosuhteita, tahallisuustekijöitä ja kokonaisuutta arvioidaan syyttäjän sekä vastaajan esittämistä vastakkaisista katsantokannoista.⁵⁹⁰ Keskeistä arvioinnissa on, että käsillä olevat tiedot kuuluvat liikesalaisuuden ja siten liikesalaisuussuojan piiriin (LSL 2 §). Rikosoikeudellinen arviointi edellyttää myös liiketoimintaan liittyvien käsitteiden tuntemista sekä tulkintaa.

3.4.2 Yrityssalaisuuden rikkomissäännöstä koskevat kysymykset ja liikesalaisuuden laatu

Tässä jaksossa huomioon otettavat kysymykset koskevat (i) liikesalaisuuden laatua ja (ii) ammattitaitoa epäillyissä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisissa. Lisäksi rikoslain 30 luvun 5:ää koskevien tapauksien tarkastelussa kiinnitetään huomiota rikossäännösten soveltamis- ja oikeuskäytäntöön.

Lain esitöissä on todettu, että liikesalaisuus voi koskea paitsi tuotteiden valmistusmenetelmiä ja tuotekehittelyä myös kaupallis-taloudellisia, hallinnollis-organisatorisia tai jopa yhteiskunnallisia seikkoja tai tietoja.⁵⁹¹ Yhteistä näille on liityntäpinta elinkeino- tai liiketoimintaan. Liikesalaisuuden teoreettinen sisältölista on kattava.⁵⁹²

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmätietojen ja taulukon 5 perusteella on todettavissa, että epäillyissä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisissa kyse oli laadul-

589 Mikäli havainnot ovat paikkansapitäviä, kysymys on eettisesti arveluttavasta menettelystä, joka kuvaa liiketoimintaympäristöön liittyvää kilpailuasetelmaa joillain toimialoilla. Rikosprosessin väärinkäyttöön ja rikosilmoituksen tekemiseen ilman asianmukaisia perusteita pitää suhtautua kriittisesti ja menettely voi olla tietyin edellytyksin rikoslain 15 luvun mukaisesti myös rangaistavaa. Käsillä olevassa tutkimuksessa ei ole kuitenkaan mahdollista pureutua liikesalaisuuden loukkausten ja väärinkäytön eettisiin ja moraalisiin näkökulmiin syvemmin.

590 Ks. eri suuntaan vaikuttavista kysymyksistä Nyblin 2003, Vapaavuori 2019, Sahinoja 2013 ja Viljanen 2023.

591 HE 49/2018 vp, s. 83–85.

592 Ks. lista alaluvusta 2.4.2.

taan hyvin moninaisista tutkimuksen alaluvussa 2.4 käsitellyistä yksityiskohtaisista taloudellisista tai teknisistä liikesalaisuuksiksi katsotuista tiedoista. Rikoslain 30 luvun 5:ää koskevilla tapauksilla korostuivat erilaiset asiakastiedot ja toissijaisesti asiakassuhteita koskevat yksityiskohtaiset hinnoittelutiedot sekä muut yksittäiset taloudelliset liikesalaisuudet. Teknisten liikesalaisuuksien kohdalla esille nousivat tietotekniset ohjelmistot ja tekniset kaavat.

Taulukko 5. Rikoslain 30 luvun 5 §:n mukaisten yrityssalaisuuden rikkomisten erityispiirteet liikesalaisuuden laadun osalta vuosina 2016–2023.⁵⁹³

Yrityssalaisuuden rikkominen tai yritys (264 kpl)	Liikesalaisuuden laatu
Taloudellinen liikesalaisuus (hinta- tai tarjoustiedot, asiakastietorekisteri ja katetiedot)	70 % (184 kpl)
Tekninen liikesalaisuus (kaavat, tietokoneohjelmistot, piirustukset ja käyttöohjeet ym.)	30% (79 kpl)

Keskeinen intressi rikosilmoitustietojen perusteella epäillyissä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisissa vaikuttaisi olevan oikeudeton liikesalaisuustietojen hankinta uusasiakashankintatarkoituksessa. Ongelmalliseksi tilanteen tekee rikossäännösten soveltamisen, rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen, tahallisuustekijöiden arvioinnin, rangaistavuuden alan määrittämisen ja rikosoikeudellisen vastuun aktualisoitumisen lähtökohdasta se, että usein taustalla oli myös pitkä asiakassuhde. Tämän katsotaan olevan yksi mahdollinen ja luonnollinen vaikutustekijä yrityksen sekä asiakkuuden vaihtamisessa.⁵⁹⁴ Edellä kuvattua rikosoikeudellista problematiikkaa on käsitelty oikeuskäytännössä ainoastaan yksittäisissä tapauksissa.

Vaasan HO R 18/1076. Vaasan hovioikeuden ratkaisussa arvioitiin kokeneen huoltopäällikkönä toimineen vastaajan menettelyä asianomistajayhtiöstä irtautumisen jälkeen oman toiminimen kautta harjoitetussa elinkeinotoiminnassa. Syytteen mukaan vastaaja oli hankkiakseen itselleen oikeudetonta taloudellista hyötyä oikeudettomasti

⁵⁹³ Poliisin tilastot 2024 ja poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedot.

⁵⁹⁴ Liikesalaisuuden haltija on puolestaan usein päättellyt, että pääsyy asiakkaan menettämiseen on se, että salassa pidettävät asiakastiedot on hankittu oikeudettomasti. Menettelyn perusteella asiakas on hoidettu kilpailevaan yhtiöön oikeutetta saaduilla asiakas- ja hinnoittelutiedoilla käyttämällä epäilevä kilpailuetua hyväksi. Ks. myös alaluku 2.4 mainitusta kysymyksestä.

käyttänyt uusasiakashankintatarkoituksessa asianomistajalle kuuluvaa liikesalaisuutta, huoltopöytäkirjoja, joista ilmenevät asiakkaan yhteystiedot, laitekantatiedot ja seuraavan huoltotarpeen päivämäärä. Vaikka asiakkaiden yhteystiedot olivat saatavissa julkisista lähteistä, hovioikeus arvioi yrityssalaisuuden rikkomiseksi menettelyn, jossa vastaaja hyödynsi oikeudetta erityistä tietämystä ja tuntemusta vaativien laitteiden ominaisuuksia sekä huoltohistoriaa. Hovioikeus antoi kyseisessä tapauksessa painoarvoa todistelussa vastaajan henkilökohtaiselta tietokoneelta rikosteknisin keinoin hankituille huoltopöytäkirjoille.

Asiakirjatodistelu osoitti kyseisessä tapauksessa, että kyse ei ollut hyväksyttävästä toimintatavasta, joka perustuu ammattitaitoon ja pitkään yhteistyöhistoriaan. Aineellisen todistelun merkitys oli kyseisessä tapauksessa olennainen ammattitaitoväitteen merkitystä tulkittaessa.

Oikeudenvastaiseksi epäillyn menettelyn ammattitaitoon liittyvässä arvioinnissa tulevat tulkittaviksi tekijän ammattiosaaminen, kokemus, alan toimintalogiikan sekä toiminnan tuntemus, kyky käynnistää esimerkiksi kilpaileva liiketoiminta omilla tiedoillaan ja osaamisellaan sekä asiaan liittyvät ajalliset ulottuvuudet. Voidaan kuitenkin perustellusti kysyä, olisiko tosiasiallisesti henkilö voinut käynnistää omalla itsenäisellä osaamisellaan kilpailevan liiketoiminnan tai siirtyä sellaiseen avainhenkilöksi. Vai onko tapahtumien perusteella syytä epäillä, että tämä on todennäköisesti mahdollista vain asianomistajan liikesalaisuuksia oikeudettomasti hyödyntäen.

Ammattitaitoon perustuvien asioiden ei katsota olevan liikesalaisuuden piirissä.⁵⁹⁵ Merkitystä on annettava teon yleisen arvioinnin lisäksi sille, millaisessa asemassa tekijä on suhteessa suojeltuun tietoon. Tyypillisesti tarvittava selvitys esimerkiksi tallennetuista tiedoista saadaan poliisin suorittamien pakkokeinojen, kuten epäiltyyn kohdistettavan pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n kotietsinnän ja 8 luvun 20 §:n laite-etsinnän avulla.

Ammattitaidon arviointia koskeva oikeuskäytäntö perustuu hovioikeuden ratkaisuihin, sillä korkein oikeus ei ole ottanut arvioitavakseen ammattitaidon tai liikesalaisuuden käyttämiseen liittyvää rajanvetoarviointia.

Helsingin HO R 16/2036. Helsingin hovioikeus on ratkaisussaan punninnut ammattitaitoa koskevaa rajanvetoarviointia. Kysymys oli tapauksesta, jossa hankinta- ja myyntitoiminnasta työtehtävissään vastanneet tahot olivat menneet osaomistajiksi sekä vastuuhenkilöiksi yhtiöön, joka alkoi toimia samalla alalla kuin vastaajien entinen työnantajayhtiö ja laajensi toimintaansa nopeasti yritysjärjestelyjen jälkeen. Kyse oli puutarha-alaan liittyvästä liiketoiminnasta, ja syytteen mukaan vastaajien oli täytynyt

⁵⁹⁵ Yleistettynä voidaan todeta, että kun tieto on tallennetussa muodossa, asiakirjana tai sähköisenä, kysymys on liikesalaisuustiedosta. Kyse on puhtaasta ammattitaidosta tai osaamisesta, kun tieto siirtyy työntekijän muistissa. Ks. tarkemmin alaluku 2.4.7. Tulkintasääntöön tulisi suhtautua kriittisesti.

mieltää, että nopeasti käynnistetty laaja sekä aktiivinen kilpaileva toiminta ei ollut mahdollista muutoin kuin hyödyntämällä asianomistajan liikesalaisuuksia.

Vastaajat puolustautuivat ammattitaitoväitteellä. Käräjäoikeus hylkäsi syytteen perustuen arvioon siitä, että toimet ovat perustuneet oikeutettuun ammattitaidon käyttämiseen. Menettely ei käräjäoikeuden mukaan sisältänyt oikeudetonta liikesalaisuustiedon hyödyntämistä. Hovioikeus puolestaan arvioi ratkaisussaan erityisesti ammattitaitoon liittyvien tekijöiden osalta, että vastaajat olivat jäljentäneet asianomistajayhtiöstä saaduista tiedoista nimenomaan kannattavimman ytimen ja hyödyntäneet tätä kilpailuvissa tarjouksissa. Hovioikeus huomioi myös teon ajallisen ulottuvuuden ja sen, että tarjoukset oli tehty kuuden viikon sisällä yritysjärjestelyistä, jolloin ammattitaitoväite ei ollut kokonaisuutena uskottava.

Syyksilukevassa ratkaisussa ratkaiseviksi tekijöiksi nousivat tarjouksissa käytettyjen liikesalaisuustietojen yksityiskohtaisuus ja hyödyntämisen ajallinen ulottuvuus. Vastaavasti rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosta koskevan teon moitittavuusarvioinnissa tulee ottaa huomioon se, että vastaajat olivat ammattitaitoaan hyödyntäen jäljentäneet nimenomaan kannattavimman ytimen asianomistajayhtiön liikesalaisuustiedoista. Edellä tarkasteltu oikeuskäytäntö vahvistaa sitä, että liikesalaisuustiedon laatua tulisi pitää merkitseväenä yrityssalaisuusrikosta koskevassa moitittavuusarvioinnissa ja elinkeinotoimintaa koskevan tiedon merkitystä suojeluobjektina tulisi yleisesti korostaa.

3.4.3 Luottamussuhde

Jotta teko olisi yrityssalaisuuden rikkomisena rangaistava, henkilön on täytynyt aikoinaan saada liikesalaisuus tietoonsa laissa nimenomaisesti mainitussa asemassa tai tehtävässä. Rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentissa on säännelty asemista ja tehtävistä. Ilmaiseminen tai käyttäminen voi sen sijaan tapahtua tämän aseman tai tehtävän päättymisen jälkeenkin.

Liikesalaisuuslain 4 §:n mukainen luettelo luottamussuhteeseen rinnastettavista tehtävistä on tyhjentävä. Liikesalaisuuslain mukaan luottamussuhteessa toimivat ovat salassapitovelvollisia. Velvollisuus koskee myös liikesalaisuustiedon ilmaisemista. Lain uudistuttua luottamussuhdeasian osalta henkilöiden tekijäpiiri ja velvoitteet ovat nyt yhtenäisiä niin yksityis- kuin rikosoikeudellisen suojan lähtökohdasta.⁵⁹⁶

– 1.työskentely tai oleminen toisen palveluksessa

Oikeuskirjallisuudessa on painotettu, että pelkästään toisen palveluksessa toimiminen tai työtehtävien suorittaminen ei aiheuta tunnusmerkin täyttymistä.

⁵⁹⁶ Ks. ilmaisusta ja luottamussuhteesta tarkemmin Viljanen 2023, s. 758 ja Vapaavuori 2019, s. 391.

Edellytys on, että henkilön on täytynyt saada sittemmin oikeudettomasti ilmaistu tai käytetty tieto liikesalaisuudesta nimenomaan kyseisen aseman tai tehtävän perusteella haltuunsa.⁵⁹⁷ Ehdottomasti käytännön kannalta merkittävin oikeudellinen asema on palvelus- eli työsuhde liikesalaisuuden haltijaan. Täydentävästi voidaan mainita, ettei palvelussuhde edellytä TSL 1:1:n kriteerien täyttymistä.⁵⁹⁸

Palvelussuhteen muodosta riippumatta aseman on oltava sen kaltainen, että liikesalaisuuden haltija uskoo henkilölle pääsyn tai käyttöoikeuden salassa pidettävään liikesalaisuustietoon. Perusteena liikesalaisuuden käsittelyyn on työtehtävien suorittaminen tai liikesalaisuuden haltijan asettamien tavoitteiden edistäminen. Työntekijän on oltava käsittelemänsä tiedon salassapidon merkityksestä tietoinen.⁵⁹⁹ Palvelussuhteen muodon problematiikkaa on selvennetty lain esitöissä. Tukitoimintoihin kuuluvien henkilöiden, jotka käsittelevät liikesalaisuustietoa, ei katsota kuuluvan rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomissäännöksen piiriin, mikäli he eivät ole nimenomaisesti tietoisia tiedon ilmaisukiellosta ulkopuolisille eivätkä tätä velvoitetta yksiselitteisesti riko.⁶⁰⁰

Rikoslaisa käytettyä ilmaisua ”ollessaan toisen palveluksessa” on tulkittu oikeuskirjallisuudessa siten, että toisen eli työnantajan ei tarvitse olla sama toinen, jonka liikesalaisuudesta on kyse. Suoja koskee siten myös työnantajan yhteistyökumppanin liikesalaisuuksia. Tämän, tässä tutkimuksessa hyväksytyn, tulkinnan vuoksi ei ole tarvetta pohtia tarkemmin, kenen palveluksessa esimerkiksi vuokratyöntekijä oikeasti on.⁶⁰¹

– 2.toimiminen yhteisön tai säätiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsenenä, toimitusjohtajana, tilintarkastajana tai selvitysmiehenä taikka niihin rinnastettavassa tehtävässä

Johto- ja luottamustehtävät ovat yleisimmillään yhtiön hallituksen jäsenien, toimitusjohtajan sekä tilintarkastajan tehtäviä.⁶⁰² Yhteisöihin katsotaan osakeyhtiön

597 Tulkintakysymyksistä tarkemmin Viljanen 2018, s. 730 ja Vapaavuori 2019, s. 391. Tulkintaongelmia saattaa syntyä siitä, onko yhtiön hallituksen jäsenenä myös toimiva yhtiön teknologiajohtaja saanut tiedon liikesalaisuudesta hallituksen jäsenyyden vai palvelussuhteen perusteella.

598 Säännös käsittelee lain soveltamisalaa ja muun muassa työsopimusta.

599 Ks. Vapaavuori 2019, s. 392. Työntekijän itse luomaa uutta tietoa on pidettävä myös liikesalaisuutena. Lähtökohtana on, että työntekijä voi syyllistyä yrityssalaisuuden rikkomiseen vain, jos hänen tehtäviinsä kuuluu liikesalaisuuksien tunteminen tai tallentaminen.

600 HE 66/1988 vp, s. 85. Esimerkkinä ammattiryhmistä on nostettu esille konekirjoittajat ja puhtaaksipiirtäjät. Ks. myös oikeuskirjallisuudesta Sahinoja 2013, s. 989.

601 Ks. kirjallisuudesta tulkinnasta Viljanen 2018, s. 752, Rautio 2022, s. 1029 ja Vapaavuori 2019, s. 392.

602 Hallituksen tehtävänä on sekä yhtiön sisäinen hallinto että yhtiön edustaminen, ks. tarkemmin OYL 6:2 ja OYL 6:25. Toimitusjohtaja on erityinen osakeyhtiöoikeudellinen toimihenkilö, joka hoitaa yhtiön juoksevaa hallintoa hallituksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti. Tilintarkastajan tehtävät käsittävät yhtiön tilikauden kirjanpidon ja tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastuksen. Ks. Kyläkallio ym. 2024, s. 590, 733 ja 780.

lisäksi kuuluvan avoimet yhtiöt, kommandiittiyhtiöt, osuuskunnat ja yhdistykset. Kyse saattaa olla myös mainittuihin yhteisöihin rinnastettavasta tehtävästä, jollainen voi olla esimerkiksi liiketoimintaa jatkavan konkurssipesän pesänhoitajan tehtävä.⁶⁰³ Edellä mainituissa asemissa toimivilla henkilöillä on myös ajallisesti rajoittamaton vastuu liikesalaisuuden salassa pitämisestä, eikä täten mahdollisuutta hyödyntää haltuun saatua liikesalaisuustietoa muualla.⁶⁰⁴

– 3.luottamuksellisessa liikesuhteessa annetun tehtävän suorittaminen toisen puolesta tai muutoin

Lain esitöissä on katsottu, että kolmannen kohdan kirjaus ei tarkoita yhtiön omaa henkilökuntaa vaan ensisijaisesti yhtiön ulkopuolisia henkilöitä, joille yhtiö on paljastanut liikesalaisuuksiaan toimeksiannon perusteella.⁶⁰⁵ On perustellusti vaadittavissa, että toimeksiantaja asettaa myös toimeksisaajalle salassapitovelvoitteen.⁶⁰⁶ Tällä tavalla käytänteet salassa pidettävän liikesalaisuustiedon käsittelyyn ja mahdollisiin väärinkäytöksiin on selkeästi sovittu molempien osapuolten suostumuksella sekä sanktioitu asianmukaisesti.

Liikesalaisuuslain esitöissä on katsottu, että luottamuksellisella liikesuhteella tarkoitetaan muuta kuin nimenomaiseen sopimukseen perustuvaa tai sellaiseen johtavaa yhteistyötä yhtiön ja ulkopuolisen välillä. Kysymys voi olla kahden yrityksen välisistä sopimusneuvotteluista tai muusta luottamuksellisesta neuvonpidosta, jonka yhteydessä muuten suojattuja liikesalaisuuksia joudutaan paljastamaan puolin ja toisin.⁶⁰⁷ Oikeuskirjallisuuden ja lain esitöiden tulkinnan mukaan luottamuksellinen liikesuhde kattaa myös kaikki luottamukselliset sopimusneuvottelut. Luottamuksellinen liikesuhde kattaa lisäksi sellaiset sopimussuhteet, joissa ei suoriteta tehtävää toisen puolesta.⁶⁰⁸

Nykyisessä liiketoimintaympäristössä ongelmalliseksi muodostuu alihankinta, jota useat toimialat käyttävät. Alihankintaa koskevat merkittävät vastuu- ja näyttökysymykset. Sitovatko yhteistyökumppania liikesalaisuustiedon suojausvelvoitteet myös omien alihankkijatoimijoiden suuntaan? Lähtökohtaisesti sitovat, mutta tosiasiallisesti menettely voi vaarantaa kyseisen liikesalaisuustiedon suojan. Menettely

603 Ks. mainituissa asemissa toimivista henkilöistä Nyblin 2007, s. 271 ja Vapaavuori 2019, s. 392–393.

604 Vastuukysymyksistä ks. Määttä 2005, s. 553.

605 HE 66/1988 vp, s. 85–86 ja HE 49/2018 vp, s. 56. Tämänkaltaisia tahoja voivat olla suunnittelu-yritykset, mainostoimistot, konsultit, arkkitehdit, insinöörit ja lakimiehet sekä näiden tahojen työntekijät, joiden on tehtäviään suorittaakseen saatava tietoonsa yhtiön liikesalaisuuksia.

606 Yhteistyön edellytyksistä mainitussa tarkoituksessa ks. Vapaavuori 2019, s. 393.

607 Ks. HE 49/2018 vp, s. 56 ja HE 66/1988 vp, s. 86. Vaikka neuvottelut eivät johtaisikaan aiottuun sopimukseen, liikesuhteen luottamuksellisuus edellyttää, ettei toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta oikeudettomasti ilmaista ja käytetä hyväksi.

608 Ks. oikeuskirjallisuudesta Viljanen 2018, s. 753, Vapaavuori 2019, s. 394 ja Nyblin 2007, s. 272 ja esitöistä HE 49/2018 vp, s. 56 ja HE 66/1988 vp, s. 86.

voi altistaa tiedon oikeudettoman ilmaisemisen tai käyttämisen uhalle, sillä se tarjoaa tähän useita mahdollisuuksia. Salassapitovelvoitteen merkitystä on korostettava edellä mainituissa tilanteissa. Rikosvastuun toteennäyttäminen rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti voi kuitenkin muodostua ongelmalliseksi.

Kolmatta kohtaa ja toisen puolesta luottamuksellisessa liikesuhteessa annetun tehtävän suorittamista on syytä tulkita melko suppeasti jäljempänä esitettävien lähtökohtien nojalla. Rikoslain 30 luvun säännösten mukaan 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomistapauksessa salassa pidettävän tiedon vastaanottajana ei voi olla muu kuin luonnollinen henkilö, johon rangaistus voidaan kohdistaa. Mikäli kyseessä olisi esimerkiksi yritys, kyseeseen tulisi ensimmäinen kohta ”toisen palveluksessa”.⁶⁰⁹ Rikosvastuu kohdentuisi yrityssalaisuuden väärinkäyttötilanteessa tämän tyyppisessä tapauksessa tosiasiallisesti oikeudettomasti liikesalaisuuksia väärinkäyttävän oikeushenkilön vastuuhenkilöön tai henkilöihin, eikä yritykseen.

– 4.toimiminen yrityksen saneerausmenettelyn yhteydessä

Neljännän luottamussuhteen muodon yhteydessä tarkkaa tehtävää tai asemaa ei ole määritetty. Ainoa edellytys on, että tieto on saatu saneerausmenettelyn yhteydessä pois lukien työntekijänä saatu liikesalaisuustieto.⁶¹⁰

Tämänkaltaisessa tilanteessa selvittäjä⁶¹¹ sitoo useampaankin lakiin perustuva salassapitovelvoite. Henkilön rikkoessa salassapitovelvollisuuttaan ja rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkkien muutoinkin täyttyessä hänet voidaan tuomita rikoksen yhtymistä koskevien yleisten periaatteiden perusteella ensisijaisesti rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisesta tai toissijaisesti rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikoksesta.⁶¹²

Rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisessa ja tunnusmerkistön toteennäyttämisessä selvittäjän kohdalla rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikos saattaa olla selkeämmin todistettavissa. Salassapitorikoksen tunnusmerkistö ei edellytä vahingoittamis- tai hyötymistarkoitusta, joka on puolestaan yksi keskeinen tunnusmerkki yrityssalaisuuden rikkomisessa. Myös rikoslain 36 luvun 5 §:n luottamusaseman

609 Ks. Nyblin 2007, s. 273 ja Vapaavuori 2019, s. 394. Tällä on merkitystä palvelussuhteen päättyessä, jolloin liikesalaisuudet saavat säännöksen perusteella suojaa vain kaksi vuotta palvelussuhteen päättymisen jälkeen. Tiedon vastaanottaja ja siten rangaistava taho ilmenee rikoslain säännöksessä heikosti.

610 Ks. Nyblin 2007, s. 273 ja Vapaavuori 2019, s. 395. Huomionarvoista on, että yrityssaneerauksesta annetun lain 14 §:ssä on oma salassapitosäännöksensä ja 95 §:ssä määritetään korvausvelvollisuus salassapidon rikkomisesta. Selvittäjä, velkojatoimikunnan jäsen tai velkoja, näiden palveluksessa oleva henkilö taikka näiden käyttämä avustaja tai asiantuntija ei saa luvatta ilmaista eikä käyttää yksityiseksi hyödykseen velallisen taloudellista asemaa, liikesuhteita taikka liikesalaisuutta koskevia seikkoja, jotka hän on menettelyn yhteydessä saanut tietoonsa.

611 Ks. yrityssaneerauksesta ja selvittäjän tehtävästä yleisesityksenä Koskelo 1994 ja Kyläkallio ym. 2024, s. 764 ja 1279.

612 Ks. säännösten soveltamismahdollisuuksista HE 94/1993 vp, s. 147 ja Sahinoja 2013, s. 994.

väärinkäytön tunnusmerkistö voi soveltua, mikäli luottamusasemassa toimiva henkilö jättää toteuttamatta tehtäviinsä kuuluvan vastuun tai ylittää vastuun liikesalaisuustiedon käsittelyn yhteydessä. Poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedoista voidaan havaita, ettei edellä esitettyä vaihtoehtoista rikosoikeudellista arviointia ole käytännössä sovellettu esitutkinnassa.

Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tekijäpiiri voi olla hyvin vaihteleva. Epäillyissä yrityssalaisuuden rikkomisissa voidaan erottaa kolme selkeää ammattiryhmää tai -asemaa, kuten taulukosta 6 käy ilmi. Näitä ovat asiantuntijatehtävissä toimivat työntekijät, päällikkötaso ja yrityksen ylimpään johtoon sekä osakkaisiin kuuluvat tahot. Ryhmien sisältä nousivat esille rikoksesta epäiltynä ylimmän johdon edustajat ja päällikkötehtävissä toimineet yhteensä 65 prosentin osuudella.⁶¹³ Tutkimuksessa esitetty kanta, että epäillyt rikokset perustuvat usein rajatulla tekijäpiirillä olevaan erityiseen osaamiseen, kokemukseen sekä suunnitelmalliseen tekemiseen vaikuttaisi saavan tukea poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedoista.

*Taulukko 6. Rikoslain 30 luvun 5 §:n mukaisten yrityssalaisuuden rikkomisten erityispiirteet tekijäpiirin osalta vuosina 2016–2023.*⁶¹⁴

Tekijäpiiri	Yrityssalaisuuden rikkominen tai yritys (264 kpl)
Yhtiön vastuuhenkilö tai omistaja	30% (79 kpl)
Päällikkötehtävissä toimivat	35% (92 kpl)
Työntekijätehtävissä toimivat	35% (92 kpl)

3.4.4 Yleisluonteisia havaintoja oikeudettomasta ilmaisusta tai käytöstä ja tekotavoista

Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistön täyttymisessä on olennaista liikesalaisuuden oikeudeton ilmaiseminen tai käyttäminen. Liikesalaisuuden hankkiminen, vastaanottaminen tai siirtäminen ei välttämättä ole rangaistavaa, tai vaihtoehtoisesti teko voi täyttää yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen tunnusmerkistön.⁶¹⁵ Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun 2013:20 perusteella on tulkittavissa, että liikesalaisuustiedon siirtäminen esimerkiksi kilpai-

613 Työntekijätehtävissä toimineita oli noin 35 prosenttia.

614 Poliisin tilastot 2024 ja poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedot.

615 Ks. Vapaavuori 2019, s. 397. Esimerkinomaisesti kuvattu teko saattaa myös olla yllytystä tai avunantoa yrityssalaisuusrikokseen. Ks. lisäksi Viljanen 2023, s. 749 tunnusmerkistön täyttymisestä yleisluonteisesti.

levan yhtiön toimitiloihin on vahva indikaatio vähintään yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksestä ja tarkoituksesta käyttää tai ilmaista tietoa myöhemmin säännöksen edellyttämällä tavalla.⁶¹⁶

Liikesalaisuuden oikeudettoman ilmaisemisen tai paljastamisen ja käyttämisen tosiasiallinen tekotapa on useimmiten suullisesti tai kirjallisesti tapahtuva teko. Vastaavasti liikesalaisuuden sisältävä tallenne voidaan luovuttaa ulkopuoliselle tai antaa ulkopuolisen tarkastella liikesalaisuuden sisältävää tallennetta.⁶¹⁷ Myös kyseisen tiedon antaminen saman yhtiön sisällä työtoverille ilman laillista perustetta voi täyttää oikeudettoman ilmaisemisen kriteerit.⁶¹⁸ Lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa on nostettu esille lisäksi yhtenä mahdollisena oikeudettoman ilmaisemisen tekotapana liikesalaisuuden luovuttaminen julkisuuteen.⁶¹⁹

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedoista voidaan osoittaa samankaltaisia havaintoja yleisimmistä tekotavoista. Tämä indikoi korkeimman oikeuden kantaa mukaillen sitä, että liikesalaisuuksia on oikeudettoman ilmaisun lisäksi pyritty oikeudettomasti myös käyttämään ja hyödyntämään. Huomiota tulisi kiinnittää siihen, että rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkominen oli merkitty nimikkeeksi pääosaan rikosilmoituksista. Rikosilmoitustietoja läpikäydessä oli kuitenkin havaittavissa useasti indisioita siitä, että menettelyllä oli tähdätty nimenomaan liikesalaisuuden väärinkäyttöön elinkeinotoiminnassa. Tästä huolimatta rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä oli selvitetty lukumääräisesti varsin vähän esitutkinnassa.⁶²⁰

Tietomassasta on pääteltävissä lisäksi yrityssalaisuuden rikkomisepäilyissä (RL 30:5) selkeä yhteys ylimmän johdon asemassa toimimisen ja samanaikaisesti käynnistettävän kilpailevan liiketoiminnan perustamisen välillä. Kyse on toisin sanoen siitä, että yleisin motivaatioperusta yritysten ylimmän johdon edustajilla liikesalaisuuden epäiltyyn loukkaukseen tai väärinkäyttöön vaikuttaisi olevan se, että he ovat käynnistäneet oman liiketoiminnan samalla toimialalla. Tämä havainto vahvistaa myös käsitystä siitä, että haltuun saatua liikesalaisuutta on tarkoitus tosiasiallisesti hyödyntää säännöksessä tarkoitettulla tavalla (RL 30:5.1).

616 Säännöksen edellyttämästä ilmaisemisesta tai käyttämisestä ks. Nyblin 2007, s. 275, Huhtamäki 2014, s. 233 ja Vapaavuori 2019, s. 398.

617 Tyypillisistä tekotavoista ks. Nyblin 2007, s. 275 ja Viljanen 2018, s. 743 sekä Vapaavuori 2019, s. 397.

618 Vapaavuori 2019, s. 402 ja Nyblin 2007, s. 279. Teko on rangaistava, mikäli työnantaja on selvästi saattanut työntekijän tietoon, ettei liikesalaisuutta ole oikeutta ilmaista edes työtoverille, tai työntekijän on muuten täytynyt tämä ymmärtää. Keskeistä on myös, että ko. liikesalaisuustiedon käsittely ei työtoverin työtehtäviin kuulu ja oikeuksiin sisälly.

619 Ks. esitöistä HE 66/1988 vp, s. 84 ja 87 ja HE 49/2018 vp, s. 59–60 ja oikeuskirjallisuudesta Viljanen 2018, s. 743 sekä Vapaavuori 2019, s. 397. Menettely voi toteutua laittamalla tieto internetiin, lehteen, televisioon tai muuhun mediaan kaikkien saataville.

620 Tekotapojen prosentuaalinen jakautuminen on kuvattu taulukossa 7. Ks. myös alaluku 3.5 yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöksestä ja säännöksen soveltamista koskevista kysymyksistä.

Lisäksi edellä mainittu johtopäätös vahvistaa presumptiota, jonka mukaan oikeudenvastaista tekoa sekä siitä saatavia hyötyjä ja haittoja arvioidaan tekijän toimesta.⁶²¹ Tässä tapauksessa uudet liiketoimintamahdollisuudet, palkkaukseen tai esimerkiksi uuteen työtehtävään liittyvät tilaisuudet ja hyödyt todennäköisesti ylittävät riskit rikosoikeudellisista tai muista niihin rinnastettavista haitallisista seuraamuksista.

*Taulukko 7. Rikoslain 30 luvun 5 §:n mukaisten yrityssalaisuuden rikkomisten erityispiirteet tekotapojen osalta vuosina 2016–2023.*⁶²²

Tekotapa	Yrityssalaisuuden rikkominen tai yritys, yht. 264 kappaletta
Liikesalaisuustietojen kopiointi ilman hyväksyttävää syytä palvelussuhteen lopussa	55%
Liikesalaisuustietojen oikeudeton ilmaiseminen/käyttäminen muutoin	45%
Kilpaileva liiketoiminta käynnistetty tapahtumien yhteydessä	45%

3.4.5 Oikeudeton ilmaisu

Seuraavaksi kiinnitetään huomiota liikesalaisuuden oikeudetonta ilmaisemista ja menettelyn rangaistavuutta koskeviin kysymyksiin (RL 30:5.1). On otettava huomioon, että korkein oikeus ei ole *oikeudetonta ilmaisemista* käsitellyt. Lain esityöt ja oikeuskirjallisuus tarjoavat jonkin verran tulkintatukea sille, mitä tunnusmerkistössä tarkoitetaan oikeudettomalla ilmaisulla.

Tunnusmerkistön mukainen teko on oikeudenvastainen eli kielletty. Lainsäätäjän luodessa rikostunnusmerkistöjä määräytyivät samalla rikosoikeudellisen oikeudenvastaisuuden alue ja rangaistavuuden ala. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa tämä raja on jäänyt tulkinnanvaraiseksi ja oikeuskäytännössä ratkaistavaksi.⁶²³

Oikeuskirjallisuuden perusteella on pääteltävissä, että liikesalaisuustiedon oikeudeton ilmaiseminen edellyttää tiedon paljastumista toiselle luonnolliselle henkilölle. Keskeistä on myös, että henkilö tulee tietoiseksi mahdollisuudesta selvittää liikesalaisuutta koskevat tiedot yrityksen toimitiloissa olevista asiakirjoista tai vastaavasti yrityksen tietojärjestelmistä.⁶²⁴ Vastapuolen henkilöllisyyden selvittäminen

621 Ks. rationaliteettiolettamasta alaluvut 1.4.5, 1.4.6 ja 3.11.

622 Poliisin tilastot 2024 ja poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedot.

623 Oikeudenvastaisuudesta yleisesti kirjallisuudessa ks. Lappalainen 2004, s. 155, Koskinen 2001, s. 52 ja Nuutila 1997, s. 47 ja 280.

624 Nyblin 2007, s. 275 ja Vapaavuori 2019, s. 397 sekä Viljanen 2018, s. 743. Ilmaisemiseen voi liittyä

ei ole edellytys tunnusmerkistön kyseisen osan täyttymiselle ja rikosvastuulle.⁶²⁵ Tämä on myös johdonmukaista, kun pohditaan tekoa ja sen seurausta tai tavoitetta kokonaisuutena.

Tässä yhteydessä on syytä käsitellä myös oikeuttamisperusteita, jotka ovat negatiivisia vastuuehtoja, joilla pystytään osoittamaan tietyn toimintatavan olevan poikkeuksellisesti siedettävä tai sallittava taikka viime kädessä jopa toimijan velvollisuus. Teoriassa on mahdollista, että sinänsä tunnusmerkistön mukainen teko ei poikkeuksellisesti olekaan oikeudenvastainen niin sanotun oikeuttamisperusteen vuoksi.⁶²⁶ Lain esitöissä oikeuttamisperusteiksi on katsottu muun muassa: (i) liikesalaisuuden ilmaiseminen elinkeinonharjoittajan toiminnasta haittaa kärsivien oikeuksien valvomiseksi tai (ii) terveysvaaroista kertomiseksi. Kysymys voi olla myös (iii) muusta yleishyödyllisestä perusteesta.⁶²⁷ Liikesalaisuuden ilmaisemista mainituissa olosuhteissa voitaisiin tuskin pitää oikeudettomana lainkohdan tarkoittamalla tavalla, koska kyse ei ole taloudellisen hyödyn hankkimisesta liikesalaisuuden haltijan kustannuksella (RL 30:5.1).⁶²⁸

Lisäksi liikesalaisuuden ilmaisemisen oikeuttamisperusteena voi olla esimerkiksi liikesalaisuuslain 5 §:ssä mainittu väärinkäytöksen paljastaminen tai 6 §:n välttämätön ilmaiseminen. On huomattava, että liikesalaisuuden ilmaisuun voi olla oikeuttamisperusteiden lisäksi myös velvoite tai mahdollisuus, vaikka ilmaisu olisi selkeästi kielletty liikesalaisuustietoa käsittelevän työntekijän tai yhteistyökumppanin salassapitosopimuksessa. Rikoslain 30 luvun rikossäännökset eivät tuolloin välttämättä tule sovellettavaksi.⁶²⁹

Liikesalaisuusdirektiivin whistleblowing-pykälän oikeudellinen soveltuvuus tulee arvioitavaksi edellä kuvatun kaltaisissa tapauksissa.⁶³⁰ Lähtökohtaisesti ilmaisumahdollisuus on laadittu juuri tämänkaltaisia tilanteita varten, mutta oikeudellinen hyväksyttävyys ja oikeuttamisperusteen arviointi vaativat lisäksi erillisen kokonaisarvioinnin sekä kansallisen ilmoittajansuojelulain 1 ja 2 luvun edellytysten täyttymisen.⁶³¹ Voi olla käytännössä vaikeaa määritellä sitä, mikä on liikesalaisuuden oikeudetonta ilmaisemis-

myös tietoiseksi tuleminen lisäksi se, että henkilö on tietoisesti saatettu tietoiseksi liikesalaisuudesta.

625 Ks. Vapaavuori 2019, s. 397. Ks. lisäksi lain esityöt HE 66/1988 vp, s. 87 ja julkisuus, joka ei mahdollista tosiasiallisesti vastapuolen identifiointia.

626 Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 389 ja Viljanen 2018, s. 911. Oikeuttamisperusteiden olemassaoloa on perusteltu sillä, ettei lainsäätäjä pysty vastuuperusteiden kategorian tunnusmerkistön tasolla ratkaisemaan kaikkia vuorovaikutukseen liittyviä tilanteita.

627 Ks. HE 66/1988 vp, s. 84 ja 87; HE 30/1998 vp, s. 95–96. Esitöissä on lisäksi nostettu esille ympäristövahingoista ilmoittaminen tai humanitaarinen velvollisuus oikeuttamisperusteina.

628 Lisäksi on huomioitava vahingoittamistarkoitus (RL 30:5).

629 Rikossäännösten edellyttämä taloudellinen hyöryminen tai liikesalaisuuden oikeudenvastainen ilmaiseminen tai käyttäminen ei luultavimmin täyty kuvatun kaltaisissa olosuhteissa.

630 Ks. yksityiskohtaisemmin alaluvusta 2.2.2.

631 Uudella lainsäädännöllä tehostetaan EU:n talousarvioon kohdistuvien petosten ja korruption ehkäisyä ja paljastamista. Väärinkäytösten ilmoittajien suojeleminen ja kohtelu ovat aiemmin olleet jäsenvaltioissa epäyhtenäisiä. Ks. ilmoittajansuojelulaki 2022/1171 ja HE 147/2022 vp, s. 8.

ta (RL 30:5.1), ja lisäksi edellä käsiteltyjen oikeuttamisperusteiden lajeista ja laajuudesta on vaikeaa konstruoida täsmällistä kuvausta. Oikeustilaa, hyväksytyjen perusteiden arviointia sekä normin systematisointia vaikeuttaa se, ettei oikeuskäytäntöä ole.

3.4.6 Oikeudeton käyttö

Liikesalaisuustiedon oikeudettoman käytön arvioinnissa tosiasiallinen toteutus tarkoittaa taas liikesalaisuuden hyödyntämistä tavalla tai toisella omiin tarkoituksiin tai toisen eduksi (RL 30:5.1).⁶³² Kun liikesalaisuutta on käytetty, omat toimet ja ratkaisut saavat erilaisen sisällön kuin ilman liikesalaisuuden hyödyntämistä.⁶³³ Teknisten liikesalaisuuksien käyttäminen ilmenee esimerkiksi siten, että tietoa on käytetty hyväksi kilpailevan tuotteen suunnittelussa tai valmistamisessa taikka vastaavassa toiminnassa.

Väärinkäytön toteennäyttäminen voi olla kuitenkin käytännössä hankalaa. Usein indisioksi oikeudettomasta käytöstä on katsottu se, että liikesalaisuustallenteita on avattu, tutkittu ja mahdollisesti muokattu.⁶³⁴ Taloudellisten liikesalaisuuksien tapauksessa oikeudeton käyttö voi olla liikesalaisuudeksi katsottavan asiakirjan hyödyntämistä, esimerkiksi sopimusneuvotteluissa. Toinen esillä ollut tekotapa on liikesalaisuustietoa sisältävän asiakasluettelon hyödyntäminen lähettämällä asiakkaille kilpailevan yrityksen nimissä markkinointiaineistoa liiketoiminnasta uusasiakashankintatarkoituksessa.⁶³⁵ Tässä tutkimuksessa on arvioitu, että liikesalaisuustallenteiden avaaminen tai tutkiminen voi täyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisen ”syytä epäillä” -kynnyksen. Edellä mainittu käsite edustaa esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännössä käytettyä matalinta rikosepäilyn todennäköisyyden tasoa.⁶³⁶

Viime kädessä tuomioistuimessa arvioidaan näyttökysymyksiä puolin ja toisin. Rikoksesta epäillyn puolustus voi vedota esimerkiksi oman tuotekehityksen eteneemiseen ja tapahtumien ajalliseen sattumanvaraisuuteen. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2013:17 perusteella liikesalaisuuden oikeudettomaksi käyttämiseksi on katsottu tiedon hyödyntäminen tuotteen suunnittelussa tai valmistuksessa. Korkeimman oikeuden mukaan myös tätä seuraava tuotteen myyminen voisi olla liikesalaisuuden käyttämistä.⁶³⁷

632 Hyödyntämisestä ja käyttämisestä ks. Viljanen 2018, s. 744 ja Vapaavuori 2019, s. 398. Käyttämisen osalta tulisi näyttää toteen, että tietyllä tavalla on menetelty juuri liikesalaisuuden vuoksi tai miten olisi menetelty ilman tuota tietoa, ja tämä on ongelmallista.

633 Ks. mainitusta arvioinnista Viljanen 2018, s. 744, Nyblin 2007, s. 277 ja Vapaavuori 2019, s. 398.

634 Ks. Viljanen 2023, s. 749. Yleensä pelkkää liikesalaisuuden sisältävän asiakirjan tai tiedoston tutkimista ei ole syytä pitää tunnusmerkistön täyttävänä oikeudettomana käyttämisenä.

635 Vapaavuori 2019, s. 398. Kuvattu menettely on yleinen tekotapa, jolla pyritään usein säästämään aikaa ja hyötymään toisen yhtiön konseptista, liikeideasta tai hinnoittelusta tai kohdistamaan uuden tuotteen esittely ajallisesti ennen liikesalaisuuden haltijan toimenpiteitä.

636 Ks. esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännöstä sanotussa asiayhteydessä ennakkopäätös 2024:27 kohdat 8 ja 9.

637 Ks. ennakkopäätös 2013:17 kohdat 11 ja 39.

Ongelmallista on, että korkeimman oikeuden perusteluissa liikesalaisuuden kriteerin katsottiin täyttyneen tuotteen suunnittelun ajallisen keston vuoksi. Liikesalaisuuden suunnitteluun oli mennyt useita kuukausia.⁶³⁸ Tätä voidaan käyttää jollain tasolla indisiona salassa pidettävän tiedon merkityksestä ja salassapitointressistä, mutta laajempien perustelujen katsotaan olevan tärkeitä. Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 a kohdassa viitataan tietoon: joka ei ole kokonaisuutena tai osiensa täsmällisenä kokonpanona ja yhdistelmänä tällaisia tietoja tavanomaisesti käsitteleville henkilöille yleisesti tunnettua tai helposti selville saatavissa. Liikesalaisuuden kriteerien täyttyminen ei lähtökohtaisesti edellytä ajallisia ulottuvuuksia tai niiden arviointia.⁶³⁹

Oikeuskirjallisuudessa on käyty keskustelua siitä, miten rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistön täyttyminen kannalta on punnittava liikesalaisuustietoa sisältävän tallenteen tutkimista. Tällöin on merkityksellistä myös erotella ja huomioida oikeudettoman käytön tunnusmerkin lisäksi säännöksessä edellytetty tarkoitus. Erilaisia katsantokantoja herättävä aihe on erityisesti ollut, onko tekoa pidettävä oikeudettomana liikesalaisuustiedon käyttämisenä. Nyblin on esittänyt kannakseen, että tallenne on erotettava itse liikesalaisuudesta eikä yksin tätä menettelyä voida pitää liikesalaisuuden oikeudettomana käyttämisenä. Vapaa- vuori puolestaan pitää edellä mainittua tulkintaa ongelmallisena, koska oletettavasti tekijä ensin tutustuu liikesalaisuuksia koskeviin tallenteisiin selvittääkseen, voiko hän käyttää niitä konkreettisesti hyväkseen liiketoiminnassaan tai saako hän ne myytyä edelleen.⁶⁴⁰

Edellä mainitun lisäksi on huomattava, että käyttötarkoituksen osoittaminen rikosprosessissa on tärkeää tahallisuuden ja taloudellisen hyötymistarkoituksen toteen näyttämiseksi. Rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentin käyttötarkoitusta ja teon täyttymiskynnystä arvioitaessa tulisi samalla punnita, täytyykö yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen tunnusmerkistö.⁶⁴¹

Vapaavuoren esittämä näkemys on perusteltu. Edellä kuvatut olosuhteet ja esitetyt perustelut puoltavat sitä, että tarkoituksena on todennäköisesti selvittää mahdollisuus liikesalaisuustiedon hyödyntämiseen. Lain esitöissä on myös kiinnitetty huomiota taloudellisen hyödyn saavuttamistarkoitukseen.⁶⁴²

638 Ennakkopäätös 2013:17 kohta 10.

639 Ajallinen ulottuvuus voi kuitenkin muodostaa yhden indision oikeudettomasti hyödynnetyn tiedon laatua tai sen olennaisuutta punnittaessa. Siksi on johdonmukaista päätellä, että ajallisen ulottuvuuden merkitystä ei voida, eikä pidä sulkea pois asiaa koskevasta kokonaisharkinnasta.

640 Ks. kannanotot oikeudettomasta käyttämisestä Nyblin 2007, s. 276 ja Vapaa- vuori 2019, s. 401.

641 Ks. ennakkopäätös 2013:20 ja 2015:42. Rikoksen yritykseksi on katsottu tavanomainen menettely, eli yrityssalaisuustallenteiden ottaminen mukaan palvelussuhteen päättyessä. Yrityssalaisuuden rikkomisen katsotaan alkavan jo yrityssalaisuuksia sisältävien tiedostojen kopioimisella silloin, kun kopioimisen tarkoituksena on selvästi ollut myöhemmin tapahtuva yrityssalaisuuden rikkominen. Ks. tarkemmin alaluku 3.4.9.

642 Ks. HE 49/2018 vp, s. 91. Tätä tarkoitusta käsitellään yksityiskohtaisemmin jäljempänä alaluvussa 3.4.8.

Oikeuskirjallisuudessa on arvioitu oikeudettomuutta ja päädytty siihen, että se ei edellytä – kuten ei muuallakaan rikoslaissa – että teko olisi kielletty muualla lainsäädännössä tai että henkilö olisi nimenomaisesti sitoutunut salassapitoon.⁶⁴³ Tämän vuoksi on katsottava, että mikäli työntekijä tai rikoksesta epäillynkin asemassa oleva henkilö on noudattanut huolellisesti työpaikan sääntöjä ja ohjeita liikesalaisuustiedon käsittelystä, teko ei täyttäisi rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksiä.⁶⁴⁴

Edellä kuvattua tulkintanäkemyistä tukee myös johtopäätös, ettei puhdas tietojen kopioiminen vielä täytä säännöksessä edellytettyä oikeudettoman käyttämisen tai ilmaisemisen vaatimusta, mutta se käynnistää tarpeen arvioida toimintaa kokonaisuutena.⁶⁴⁵ Lähtökohtaisesti tämänkaltaisessa tilanteessa on tarpeen arvioida, onko kopiointi tähdännyt oman uraosaamisen ja -suunnittelun tukemiseen tulevaisuudessa vai tarkoitukseen hyödyntää liikesalaisuustietoa oikeudettomasti. Molemmat menettelyt ovat eettisesti tulkinnanvaraisia, mutta ainoastaan jälkimmäinen täyttää rikoslain 30 luvun rikossäännökset.

3.4.7 Oikeudettoman käytön osoittaminen ja sitä koskevat todistelukysymykset sekä huomiot

Erityistä huomiota on kiinnitettävä rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentin liikesalaisuuden oikeudettoman käytön osoittamista koskeviin näyttökysymyksiin. Rikosprosessissa tarvittava näyttö vastaajaa vastaan hankitaan usein todentamalla liikesalaisuustiedon oikeudeton ilmaisu- tai käyttömenettely tekijän sähköposti- tai muusta viestinvaihdosta.⁶⁴⁶ Tietotekninen todistelu on myös usein merkityksellistä jo esitutkintavaiheessa, ja tämän avulla kyetään selvittämään yksityiskohtaisestikin liikesalaisuustiedon käsittelyä epäillyn rikoksen tapahtuma-aikana.⁶⁴⁷

Näytön ja todistelun luotettavuuden sekä integriteetin kannalta merkityksellistä on, saako poliisi rikoksesta epäillyn tietokoneen suoraan koskemattomana epäiltyä vai vasta asianomistajatahon hallintajakson tai koneeseen kohdistamien toimien jälkeen.⁶⁴⁸ Poliisin rikosilmoitusjärjestelmätietojen perusteella käytetyillä pakkokeinoilla on pyritty selvittämään nimenomaan epäiltyjen liikesalaisuustietojen kopiointia sekä asiaan liittyvää viestiliikennettä.⁶⁴⁹

643 Nyblin 2007, s. 279 ja Vapaavuori 2019, s. 402.

644 Samansuuntaisesti Siimes 2003, s. 484.

645 Arvioinnista tarkemmin ks. Nyblin 2008, s. 539.

646 Ks. esitöistä näyttökysymyksistä HE 66/1988 vp, s. 85 ja HE 49/2018 vp.

647 Ks. Riekkinen 2019, s. 130. Mikä tahansa data voi olla merkityksellistä todisteluarvoa sisältävää, kunhan se sisältää oikeudellisesti merkittävän seikan olemassaolon puolesta tai sitä vastaan puhuvaa informaatiota.

648 Riekkinen 2019, s. 98 ja Casey ym. 2011, s. 22–24 sekä Saarenpää 1997, s. 69–73. Eheyden merkitys osana todistelun painoarvoa on hyvinkin merkityksellistä.

649 Yleisimmät poliisin käyttämät pakkokeinot tämänkaltaisissa tilanteissa ovat pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n kotietsintä, 4 §:n mukainen paikanetsintä ja 20 §:n mukainen laite-etsintä.

Riekkisen mukaan todistusoikeudellisesta sääntelystä riippumatta reaalityodisteiden arvioinnissa on nimenomaisesti suurta merkitystä sillä, että todisteet ovat alkuperäisiä, eheitä ja luotettavia.⁶⁵⁰ Tällä tavalla itse teon tekninen toteutus on tapauskohtaisesti jopa yksinkertaisestikin toteen näytettävissä, kunhan edellä kuvatut luotettavuuselementit toteutuvat. Ongelmallisin osuus oikeudettoman menettelyn toteennäyttämässä on osoittaa, että liikesalaisuustietoa on myöhemmässä vaiheessa käytetty tai ilmaistu ja että menettely on ollut tahallista.⁶⁵¹

Luotettavuuselementtien toteennäyttämisen painoarvo rikosprosessissa on merkittävä. Asia nousee merkitykselliseksi, mikäli todistelu ja rikosepäilyä tukeva näyttö perustuvat olennaisesti todisteiden alkuperäisyyteen ja eheyteen. Viranomaisen ei kykene todistelun alkuperäisyyteen tai eheyteen välttämättä itsenäisesti vaikuttamaan, ellei liikesalaisuuden haltija asiasta tiedustele tutkintapyyntön laatimisen yhteydessä. Siinä vaiheessa viranomaisen on syytä korostaa tutkintapyyntön tekijälle, että viranomaisen käy läpi esimerkiksi tietoteknistä välineistöä eikä tutkintapyyntön tekijä.

Yleisimmin rikosepäily tulee esille, kun selvitetään asianomistajayhtiöstä irtautuneen avainhenkilön menettelyä. Tapahtumiin kytkeytyy usein myös nopealla aikataululla perustettu kilpaileva liiketoiminta. Rikosoikeudellisesti arvioitavaksi tulee se, onko liikesalaisuuksia käytetty oikeudettomasti kilpailevan toiminnan valmistelussa ja suunnittelussa. Toiseksi on arvioitava liikesalaisuuden hyödyntäminen varsinaisessa liiketoiminnassa, jolloin kyseeseen voi tulla rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttö.

Tulkintaa joudutaan tekemään yleensä pitkälti henkilötodistelun perusteella, jollei selkeää asiakirjatodistelua ole olemassa. Vaikeissa tulkintatapauksissa kyse on yleisimmin juuri tämänkaltaisista tapauksista. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:ssä ilmaistaan vapaa todistusteoria ja kontradiktorinen periaate. Vapaa todistusteoria jakaantuu edelleen vapaaseen todisteluun ja vapaaseen todistusharkintaan. Edellisessä on kysymys tuomioistuimen rajoittamattomasta oikeudesta käyttää todisteena mitä tahansa tietoonsa saamaa tosiseikkaa, ja jälkimmäisellä tarkoitetaan tuomioistuimen vapaata ja sääntöihin sitomatonta todistusharkintaa eli todisteen näyttöarvon määrittelyä.⁶⁵²

Todistelun hankkiminen työntekijän sähköpostista edellyttää perusoikeuksien rajoittamisen yleisten edellytysten täyttymistä. Perustuslain 10 §:n mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton, joten työn-

650 Riekkinen 2019, s. 97. Ks. myös Seipel 2010, s. 47.

651 Ks. Nyblin 2008, s. 539 ja Viljanen 2001b, s. 429. Juuri sanotusta syystä useampi tapaus esitutkinnassa on jäänyt toteen näyttämättä.

652 Fredman ym. 2023, s. 490 ja ks. myös HE 46/2014 vp, s. 45. Vapaassa todistusharkinnassa otetaan huomioon sekä esitetyt todisteet että muut asian käsittelyssä esiin tulleet seikat, kuten olosuhteet. Vapaaseen todistusharkintaan kuuluu myös rationaalisuus- ja objektiivisuusvaatimuksen sisällyttäminen prosessiin.

tekijän sähköpostien käsittely vaatii tapauskohtaista harkintaa. On huomattava, että esitutkintaviranomaisilla on pakkokeinolain perusteella mahdollisuudet toimenpiteisiin epäillyssä rikosasiassa perustekriteerien täyttyessä ja vastaavasti eräisiin erityissäännöksiin perustuen.⁶⁵³

Tuomioistuimelle jää kuvatuissa olosuhteissa mahdollisuus vapaasti arvioida esitetyn todistelun painoarvoa vapaan todistusharkinnan periaatteiden puitteissa.⁶⁵⁴ Ilman suoraa ja laajaa henkilö- tai asiakirjatodistelua epäiltyjen rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten toteennäyttäminen voi jäädä niin sanotun indisio-todistelun varaan. Todistelun laajuus ja laatu on katsottava kokonaisuutena merkitykselliseksi rikosoikeudellisen vastuun aktualisoimiseksi. Näyttötaakka asiassa on syyttäjällä.

Huomiota tulee kiinnittää siihen, ettei liikesalaisuustietojen vastaanottaminen välttämättä ole rangaistavaa, vaan käyttötarkoitus ja siihen sidottu oikeudeton tila sekä tarkoitus ratkaisevat tunnusmerkistön täyttymisen. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2013:20 perusteella rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen soveltaminen rikosprosessissa on tullut konkreettiseksi keinoksi ulottaa rangaistusuhka työsuhdettaan päättävään ja liikesalaisuuksia mukanaan ottavaan työntekijään jo ennen tietojen konkreettista hyödyntämistä.⁶⁵⁵

Aktualisoitunut liikesalaisuuden ilmaiseminen on yleensä kohtuullisen helppoa osoittaa kirjallisilla todisteilla, kuten kilpailijalle lähetetyillä sähköpostiviesteillä. Tosiasiallisen käyttämisen osoittaminen puolestaan on vaikeampaa. Käyttämisen osoittamisessa tulisi näyttää toteen, että tietyllä tavalla on menetelty juuri liikesalaisuuden vuoksi. Vastaavasti syyttäjän on kyettävä osoittamaan, miten kyseisissä olosuhteissa olisi menetelty ilman liikesalaisuudeksi tulkittavaa tietoa.⁶⁵⁶ Edellä käsiteltyjen liikesalaisuuden käyttämistarkoituksen sekä mahdolliseen käyttämistarpeeseen varautumisen välisen eron toteen näyttäminen voi olla käytännössä vaikeaa.

Rikosepäilyä tukevaa tulkintaa mahdollisesta yrityssalaisuuden oikeudettomasta käyttämisestä tai käyttämistarkoituksesta voidaan vahvistaa esimerkiksi tiedolla siitä,

653 Ks. perustuslaki 1999/731 10 §:n 3 momentti ja HE 309/1993 vp, s. 30 sekä PeVM 25/1994 vp, s. 5. Lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen 1) yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, 2) oikeudenkäynnissä, 3) turvallisuustarkastuksessa sekä 4) vapaudenmenetyksen aikana. Ks. myös LiVM 19/2008, s. 2, jossa mainitaan, että yrityksillä on ollut puutteelliset mahdollisuudet toimittaa poliisin tietoon epäilynsä yrityssalaisuuksien oikeudettomasta paljastamisesta, jos vuoto on tapahtunut sähköisessä muodossa.

654 Fredman ym. 2023, s. 492. Tuomioistuin ei ole näytön vakuuttavuutta arvioidessaan minkäänlaisten harkintavaltaa sääntelevien määräysten sitoma, vaan se on velvollinen vapaasti harkitsemaan esitettyjen todisteiden todistusvoimaa. Vapaa todistelu ja vapaa todistusharkinta ovat yhteydessä toisiinsa siten, että ensin mainittu vaatii välttämättä jatkokseen vapaan todistusharkinnan. Ks. todistelusta myös Jonkka 1992, s. 82.

655 Ks. myös Vapaavuori 2019, s. 185. Ks. kuitenkin alaluku 3.4.9 ja kriittinen näkökulma siitä, että korkein oikeus on antanut ratkaisevan merkityksen subjektiiviselle tunnusmerkille eli kopioinnin tarkoitukselle. Ks. kritiikistä tarkemmin kirjallisuudesta Viljanen 2023, s. 752 ja Frände 2013, s. 184–185.

656 Ks. samansuuntaisesti Viljanen 2018, s. 744 ja Vapaavuori 2019, s. 398.

että liikesalaisuusasiakirjaa on käytetty sopimus- tai yhteistyöneuvotteluissa kilpailijan kanssa. Mikäli käyttämistä ei pystytä näyttämään toteen riittävällä varmuudella, asianomistaja voi tulkita, että vaatimuksia ei kannata edistää rikosprosessissa.

3.4.8 Taloudellinen hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus

Rikostunnusmerkistön yhtenä edellytyksenä oleva taloudellinen hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus kuvaa usein oikeudenvastaisen menettelyn perimmäistä tavoitetta (RL 30:5.1). Tavoitteen katsotaan olevan linjassa laajemmin talousrikollisuuden keskeisten tunnusmerkkien ja motivaatiotekijöiden kanssa. Tunnusmerkistövaatimuksen lisäksi tahallisuuden kannalta menettely kytkeytyy korotettuun tahallisuusvaatimukseen.⁶⁵⁷

Tunnusmerkistön täyttymisen (RL 30:5.1) edellytyksenä ei ole taloudellisen hyödyn tai vahingon todellinen syntyminen, vaan riittävää on, että tekijällä on kyseisen kaltainen tarkoitus. Tavoitellun hyödyn edellytetään olevan taloudellista, mutta vahingolle ei ole asetettu laadun kannalta vaatimuksia.⁶⁵⁸ Taloudelliseen hyötymistarkoitukseen liittyvät näyttökysymykset, konkreettinen teko, teon suunnitelmallisuus ja seuraukset sekä liikesalaisuustiedon käyttötarkoitus ovat seikkoja, joille on annettava korostettua merkitystä tunnusmerkistön täyttymistä koskevassa arvioinnissa.

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedoista käy ilmi, että esitutkintaan edenneissä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomistapauksissa tekijän motivaatio usein näytti koskevan henkilökohtaisia rahavaikeuksia, joita lainvastaisella menettelyllä pyrittiin korjaamaan. Tämä oli havaittavissa kaikkien tekijäryhmien kohdalla rikoksesta epäillyn tahon kertomana syynä oikeudenvastaiselle teolle.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että vahingoittamistarkoitus voi liittyä liikesalaisuuden ilmaisemiseen esimerkiksi kostona työsuhteen päätyttyä tai loppuvaiheessa. Keskeistä on lisäksi tarkoituksellisuus liikesalaisuuden käyttämisessä tai ilmaisemisessa.⁶⁵⁹ Käytännön tapauksissa on kuitenkin selvästi useammin kyse hyötymis- ja hyödyttämistarkoituksesta kuin vahingoittamistarkoituksesta.⁶⁶⁰

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä ilmenevien tietojen perustella epäillyssä vahingoittamistarkoituksessa ilmaistut liikesalaisuustiedot ovat olleet erittäin harvinaisia.⁶⁶¹ Yleisesti on todettava, että motiivit liikesalaisuuden oikeudettomalle

657 Nyblin 2007, s. 278 ja Vapaavuori 2019, s. 404 sekä Huhtamäki 2014, s. 249. Yleensä olosuhteiden perusteella on selvää, että hyötymis-, hyödyttämis- tai vahingoittamistarkoitus on olemassa. Salaisen tiedon käyttäminen omassa elinkeinotoiminnassa, uuden työnantajan hyväksi tai sen luovuttaminen kilpailijalle ilman liiketoiminnallista syytä lieenee melko selvä osoitus tällaisesta tarkoituksesta. Ks. myös alaluku 3.8.4 korotetusta tahallisuusvaatimuksesta.

658 Tavoitellun hyödyn laadusta ks. Viljanen 2018, s. 747.

659 Ks. tarkoituksesta Viljanen 2018, s. 747 ja Nyblin 2024, s. 851.

660 Ks. perusteluista Nyblin 2007, s. 278 ja Vapaavuori 2019, s. 404 sekä Viljanen 2018, s. 747.

661 Yksittäistapauksissa tutkintapyyntöön tekijän käsitys liikesalaisuuden ilmaisemisesta vahingoittamistarkoituksessa liittyi siihen, että tietoja oli julkaistu medialle yksittäisistä ja erinäisistä henkilökohtaisista

ilmaisemiselle tai käyttämiselle ovat moninaiset. Teon tarkoituksena on huolimatta joka tapauksessa loukkaajan hyötymisen aiheuttaneen liikesalaisuuden haltijalle vahinkoa, vaikka tämä ei olisi toiminnan tarkoituksena.

Mikäli taloudellinen hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus ei toteudu menettelyssä, kyseeseen voi tulla vaihtoehtoisia seuraamuksia tai muiden rikossäännösten soveltamismahdollisuuksia.⁶⁶² Keinovalikoima on laaja, mutta merkitsevintä on, että hyödynnetäänkö sitä tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

3.4.9 Yrityksen asteelle jääneen teon arviointi

Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yritystä koskeva säännös otettiin käyttöön vuoden 2003 rikoslain uudistuksessa. Rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Rikoksen yritykseen liittyvien esitöiden mukaan tekijän on täytynyt aloittaa rikoksen tekeminen konkreettisesti tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla ja sen toteuttamiseksi.⁶⁶³

Kun arvioidaan vaadittavan vaaran täyttymistä, voidaan rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen ollessa kysymyksessä kiinnittää huomiota esimerkiksi seuraaviin näkökohtiin. Rikoksen täyttymisen on oltava tosiasiallisesti mahdollista, ja sitä on voitava pitää varteenotettavana mahdollisuutena.⁶⁶⁴ Yrityssalaisuuden rikkomisen yritystä koskevassa hallituksen esityksessä on arvioitu, että rikossäännöksen täyttävää menettelyä voi olla palvelussuhdetta lopettamassa olevan työntekijän liikesalaisuuksia koskevan materiaalin kerääminen haltuunsa ja sen tarjoaminen tulevalle työnantajalle.⁶⁶⁵

Oikeuskäytäntöä yrityksen asteelle jääneestä yrityssalaisuusrikoksesta saatiin vuosien 2013 ja 2015 korkeimman oikeuden ennakkopäätöksistä 2013:20 ja 2015:42. Asiaa on arvioitu laajemmin ensimmäisessä ennakkopäätöksessä, jossa on katsottu yritykseksi tavanomainen menettely eli yrityssalaisuustallenteiden ottaminen mukaan palvelussuhteen päättyessä. Yrityssalaisuuden rikkomisen voidaan katsoa perusteluiden mukaan alkavan jo yrityssalaisuuksia sisältävien tiedostojen kopioimisella silloin, kun kopioimisen tarkoituksena selvästi on myöhemmin tapahtuva

syistä. Lisäksi esille nousivat perusteina tekijän eettiset syyt tiedon ilmaisemiseen ja esimerkiksi liiketaloudelliseen tulokseen liittyvä pettymys.

662 Rikossäännöksistä rikoslain 38 luvun salassapitorikoksen tai -rikkomuksen arviointi ja toteutumisen ovat mahdollisia. Yksityisoikeudellisista seuraamuksista kyseeseen voi tulla liikesalaisuuslain 11 §:n mukainen korvausvastuu. Työsopimuslain 12 luvun mukaan työntekijän, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö työsopimuksesta tai työsopimuslaista johtuvia velvollisuuksia tai aiheuttaa työssään työnantajalle vahinkoa, on korvattava työnantajalle aiheuttamansa vahinko vahingonkorvauslain 4 luvussa säädettyjen perusteiden mukaan. Vahingonkorvauslain mukaan korvaus ei saa kuitenkaan olla kohtuuton.

663 Ks. HE 44/2002 vp, s. 142.

664 Vaadittavan vaaran täyttymisestä ks. HE 44/2002 vp, s. 142.

665 HE 53/2002 vp, s. 32.

yrittäjäläisyyden rikkomisen (RL 30:5). Muutoin liike- ja yrittäjäläisyyden kopiointi voi jäädä rankaisemattoman valmistelun asteelle.

Käytännössä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrittäjäläisyyden rikkomisen yrityksen kriminalisointi laajensi työntekijän lakisääteisen salassapitovelvollisuuden myös menettelyihin, joissa työntekijä ei ilmaise tai hyödynnä työnantajansa tai tämän liikekumppaneiden liikesalaisuuksia.⁶⁶⁶ Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä 2013:20 on käsitelty yksityiskohtaisesti nimenomaan sitä, missä vaiheessa rikoksen valmistelu on edennyt yritysasteelle. Korkein oikeus nostaa esille seuraavia vaatimuksia teon yrityksen asteelle jäämisen arvioinnissa:

- Kopioimalla tiedostot tekijän on tullut aiheuttaa konkreettinen vaara siitä, että hän hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa ilmaisee tietoja tai käyttää niitä hyväkseen.
- Merkitystä voidaan antaa sille seikalle, miten laajoja tiedostoja tekijän kopioiminen on käsittänyt ja miten tarpeellisia kopioituneet tiedot ovat olleet työntekijän työtehtävien kannalta sekä milloin tiedot on kopioitu.
- Huomiota voidaan kiinnittää myös siihen, millä tavoin tietojen kopioiminen kytkeytyy työpaikan vaihdokseen sekä ajallisesti että tietojen hyödynnettävyyden kannalta.
- Merkitystä voidaan antaa sille seikalle, onko työnantajalla mahdollisuus teknisesti torjua kopioitujen tietojen käyttämistä.

Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrittäjäläisyyden rikkomisen yritys ei tule sovellettavaksi ilman konkreettista vaaraa säännöksen suojaamalle intressille. Arvioitaessa vaadittavan vaaran täyttymistä voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi seuraaviin oikeuskäytännössä huomioituihin näkökohtiin.

KKO 2015:42. Korkein oikeus katsoi perusteluissaan, että vaaran voidaan katsoa täyttyneen, jos vastaaja on jäljentänyt laajasti liikesalaisuustietoja henkilökohtaiselle tietokoneelleen palvelussuhteen päättymisvaiheessa, vaikka olisikin kulunut pitkä aika ennen kopioinnin paljastumista. Syyksilukeminen ei edellyttänyt näyttöä tietojen oikeudettomasta käytöstä.

KKO 2013:20. Ennakkopäätöksessä kuvattu vaaran vähentyminen ajan kuluessa ei vaikuta jo täyttyneen yrityksen rangaistavuuteen. Yrityksen rangaistavuuden voidaan katsoa poistuvan, mikäli tekijän on katsottu vapaaehtoisesti luopuneen rikoksen täyttämisestä.⁶⁶⁷

⁶⁶⁶ Ks. Sahinoja 2013, s. 990 ja yleisluonteisesti salassapitovelvollisuudesta Nyblin 2024 sekä Vapaavuori 2019. Ks. myös alaluku 2.5.3.

⁶⁶⁷ Ks. lain esitöistä HE 44/2002 vp, s. 142, jonka mukaan yrityksen rangaistavuuden poistava yri-

Vapaaehtoisuutta teosta luopumisessa on arvioitu yksityiskohtaisemmin korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä 2008:81 ja 2003:78. Edellä selostetusta oikeuskäytännöstä voidaan johtaa seuraavia päätelmiä. Esimerkiksi liikesalaisuustietojen kopioimisesta kulunut pitkäaikainen aika puoltaa johdonmukaisesti arviota siitä, että tietojen käyttämisestä on vapaaehtoisesti luovuttu. On merkityksellistä selvittää myös, onko asiassa lain tarkoittamia ulkoisia esteitä tietojen hyödyntämiselle. Ulkoinen este voi muodostua esimerkiksi poliisin käyttämistä pakkokeinoista. Esitöissä on esiin nostettu myös luopumisen lopullisuus.⁶⁶⁸ Tämän tyyppisessä menettelyssä tulisi arvioida lisäksi liikesalaisuuden laatu ja edellä sanotun perusteella ajallinen yhteys.

Huomionarvoista on, että vaikka rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää tiedon oikeudetonta ilmaisemista tai käyttämistä, kyse voi olla teon yrityksestä jo silloin, kun tätä edeltävä tietojen laajamittainen kopiointi tapahtuu.⁶⁶⁹ Korkeimman oikeuden ennakkopäätösten mukainen oikeudellinen tulkinta, että työntekijöiden palvelussuhteen päättymisvaiheessa suorittama laajamittainen tiedostojen kopiointi tulisi rangaistavaksi ensisijaisesti rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksenä eikä 4 §:n yritysvakoiluna, on johtanut kriittiseen keskusteluun.⁶⁷⁰ Oikeuskäytännön katsotaan tässä tapauksessa tosiasiallisesti kaventaneen yritysvakoilusäännöksen (RL 30:4) soveltamismahdollisuuksia ja rangaistavuuden alaa.

Yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen rangaistusseuraamus eroaa täyttyneestä teosta. Yrityksen asteelle jääneestä teosta voidaan tuomita sakkoa tai enintään yhden vuoden ja kuuden kuukauden vankeusrangaistus.⁶⁷¹

tyksestä luopuminen edellyttää tekijän vapaaehtoisuutta siten, ettei tekijä ole jättänyt tekoa täyttämättä ulkoisen esteen vuoksi. Vastuuvapaus ei edellytä tekijän nimenomaisia aktiivisia toimia, joilla tarkoitus yrityksestä luopumiseen olisi osoitettu. Tekijän pelkkä passiivisuuskin on riittävää, kunhan se ei johdu ulkoisesta esteestä rikoksen täyttämiseksi. Ulkoisen esteen käsite on kuitenkin tässä yhteydessä laaja, ja se sisältää sekä todelliset että kuvitellut ulkoiset esteet.

668 Ks. HE 44/2002 vp, s. 142. Tekijän päätöksen luopua yritysasteelle jo edenneen rikoksen täyttämisestä tulee olla lopullinen eikä täytäntöönpanon lykkääminen myöhemmäksi riitä vastuuvapauteen.

669 Vapaavuori 2019, s. 407. Tällä tavoin on aiheutunut konkreettinen vaara myös ilmaisemisesta tai käyttämisestä.

670 Ks. Frände 2013, s. 184–185, Viljanen 2018, s. 746, Nyblin 2016, s. 215–216, Nyblin 2003, s. 252 ja Vapaavuori 2019, s. 407. Ratkaisujen arvioidaan edustavan äärimmäisen pitkälle vietyä tulkintaa yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksestä.

671 RL 6:8 ja ennakkopäätös 2013:20, kohta 34.

3.5 Yrityssalaisuuden väärinkäyttö (RL 30:6)

3.5.1 Normikuvaus ja säännöksen tunnusmerkit

Rikoslain 30 luvun 6 §:n mukaan yrityssalaisuuden väärinkäytön tunnusmerkistö on seuraava:

Joka oikeudettomasti

- 1) käyttää tässä laissa rangaistavaksi säädetyllä teolla tietoon saatua tai ilmaistua toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta elinkeinotoiminnassa taikka
 - 2) hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä ilmaisee tällaisen salaisuuden,
- on tuomittava yrityssalaisuuden väärinkäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yrityssalaisuuden väärinkäytön rikostunnusmerkistö on kuvattu edellä. Keskeistä rikoslain 30 luvun 6 §:n tunnusmerkistön aktualisoitumiseksi on neljä tunnusmerkkiä, joiden pitää täyttyä.

1. Tekijä käyttää toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta tai ilmaisee sen oikeudettomasti.
2. Liikesalaisuustiedon käyttäminen tai ilmaiseminen on oikeudetonta.
3. Tietoa käytetään elinkeinotoiminnassa, ja tarkoituksena on saada oikeudetonta taloudellista hyötyä.
4. Tieto on aikaisemmin saatu tai ilmaistu rikoslaissa rangaistavalla teolla.

Rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 momentin käsite elinkeinotoiminta viittaa elinkeinonharjoittajaan. Käsite on laaja ja kontekstisidonnainen. Liikesalaisuuslain mukaisesti liikesalaisuuden haltija voi olla myös muu henkilö kuin elinkeinonharjoittaja, esimerkiksi yksityishenkilö.⁶⁷² Lisäksi on huomattava se, että rikoslain 30 luvun 6 § ei ole yrityksenä rangaistava.

Yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevan rangaistussäännöksen soveltamisalaa on pidettävä suppeana rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten systematiikan sekä rikosvastuun toteutumisen kannalta. Edellä mainittua voidaan perustella muun muassa sillä, ettei rikoslain 30 luvun 6 § ole yrityksenä rangaistava.⁶⁷³ Soveltamisalaan liittyviä kysymyksiä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin jäljempänä.

⁶⁷² Ks. liikesalaisuuslain 2 §:n 1 momentti ja käsitteestä kirjallisuudesta Viljanen 2018, s. 271.

⁶⁷³ Ks. tarkemmin alaluvusta 5.4.3 ja lainsäädännön kehittämisestä. Ks. myös alaluku 5.3 yrityssalaisuuden väärinkäytösäännöstä ja epätasällisyyskieltoa koskevista kysymyksistä.

3.5.2 Oikeudeton käyttö elinkeinotoiminnassa tai hyötymistarkoituksessa ja toiselle kuuluvan liikesalaisuuden ilmaiseminen

Kuten jo rikosnimike kuvaa, rikoslain 30 luvun 6 §:n tavoite on kriminalisoida ne teot ja rangaista niitä henkilöitä, jotka osallistumatta varsinaiseen liikesalaisuuden oikeudettomaan hankkimiseen tai ilmaisemiseen hyödyntävät näitä tietoja omassa toiminnassaan.⁶⁷⁴ Nyblin ja Vapaavuori katsovat, että rikoslain 30 luvun 6 §:n tunnusmerkistön täyttävä oikeudeton ilmaisu voi olla esimerkiksi tiedon myyminen kilpailevalle yritykselle tai sellaiselle, joka uskoo voivansa myydä sen edelleen.⁶⁷⁵ Hyödyntämisen käsite voi sisältää ainakin käyttämisen, jälleenmyymisen, kilpailijan vahingoittamisen tai kiristämisen.

Nyblinin ja Vapaavuoren esittämä kanta on realistinen ja johdonmukainen. Liikesalaisuustiedon oikeudetonta myyntiä todennäköisesti tapahtuu reaali maailmassa. Poliisin rikosilmoitusjärjestelmän tiedot osoittavat edellä esitetyn kannan paikkansapitäväksi. Menettelyn taustalla on todennäköisesti myös ammattimaista toimintaa ja oikeudetonta tiedonhankintaa hyötymistarkoituksessa, mikä voidaan tietyin osin rinnastaa myös rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusäännöksen täyttävään tekoon. Keskeistä rikostunnusmerkistön täyttymisessä on, että tekijällä on tiedossaan liikesalaisuus ilman sen oikean haltijan suostumusta ennen väärinkäyttöön ryhtymistä.⁶⁷⁶

Korkein oikeus on ratkaissut rikoslain 30 luvun 6 §:n yritysalaisuuden väärinkäyttöä koskevan tapauksen. Oikeudellinen punninta keskittyi muun muassa teon esirikokseksi väitetyn menettelyn selvittämiseen ja sen rangaistavuuteen sekä asiaan liittyvään tahallisuuteen. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä 2013:17 kiinnitetään huomiota liikesalaisuuden oikeudetonta käyttämistä ja rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 momenttia koskeviin lähtökohtiin. Esirikosta koskeva osuus käsitellään tarkemmin jäljempänä.

KKO 2013:17. Tapauksessa on kysymys siitä, että toimitusjohtajana toiminut vastaaja oli elinkeinotoiminnassa käyttänyt oikeudettomasti liikesalaisuuden haltijalle kuuluvia liikesalaisuuksiksi katsottavia tietoja. Epäilty rikollinen menettely liittyi liiketoimintakauppaan, jossa toimitusjohtaja oli myynyt yhtiönsä kautta kolmannelle osapuolelle 380 moottorikelkkapukua.⁶⁷⁷ Vastaajan puolustus perustui siihen, että moottorikelkkapuvun kaavat eivät ole olleet liikesalaisuuksia.⁶⁷⁸ Puolustus katsoi, että syyttäjä ei ole

674 Tekijäpiiriä ei ole rajattu kuten yrityssalaisuuden rikkomisessa (RL 30:5).

675 Tunnusmerkistön ja 1 momentin täyttymisestä ks. Nyblin 2007, s. 244 ja Vapaavuori 2019, s. 410.

676 Esitöistä ks. HE 66/1988 vp, s. 86–87 ja HE 49/2018 vp, s. 91. Ks. myös oikeuskirjallisuudesta Nyblin 2007, s. 247 ja Vapaavuori 2019, s. 410. Lisäksi ks. alaluku 3.6 yritysvakoilusäännöksestä.

677 Ennakkopäätöksen perusteluissa on kiinnitetty huomiota siihen, että kyseiset puvut oli varustettu erityisellä tuotemerkillä ja valmistettu käyttämällä oikeudettomasti liikesalaisuuksiksi katsottavia kaavoja teknisenä esikuvana. Liikesalaisuuden haltija oli suunnitellut täysin vastaavan moottorikelkkapuvun. Ks. kohdat 20–24.

678 Ks. teknisten esikuvien ja liikesalaisuuden välisestä rajanvedosta Nyblin 2015, s. 698, Viljanen 2023, s. 719 ja Castrén 1980 sekä esitöistä HE 66/1988 vp, s. 93. Kaikki tekniset esikuvat tai ohjeet eivät ole

näyttänyt moottorikelkkapukujen valmistuttamiseen liittyvän Pakistanissa ja Suomessa rangaistavaa esirikosta. Lisäksi puolustus vetosi siihen, että vastaajan menettelystä puuttui tahallisuus.

Korkein oikeus on katsonut kaavojen kuuluvan liikesalaisuuden piiriin, koska niiden suunnitteluun oli mennyt useita kuukausia. Asianomistajayhtiö on ilmoittanut, että kaavoihin liittyi niiden taloudellisen arvon vuoksi ehdoton salassapitointressi.

Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön syyksilukeminen ei edellytä, että sen esirikoksesta esitettäisiin sellainen selvitys, joka vaaditaan rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun tai 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen syyksilukemiseen itsenäisenä rikoksena. Oikeuskirjallisuudessa on nostettu esille ratkaisun linjakkuus myös muun immateriaalioikeuksiin liittyvän sääntelyn kanssa.⁶⁷⁹ Edellä käsitellyssä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä 2013:17 kiinnitti huomiota se, että perinteisesti liikesalaisuuden hyödyntäminen tuotteen suunnittelussa tai valmistuksessa on liikesalaisuuden käyttämistä. Tulkinta voi johtaa siihen, että tätä seuraava tuotteen myyminen voisi olla myös liikesalaisuuden käyttämistä.⁶⁸⁰

Rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 momentin mukaisen hyötymistarkoituksen estämiseksi on painotettava, että esirikoksella saatua oikeudetonta hyötyä ei pidä pystyä hyödyntämään. Myös kriminaalipoliittisten peruseriaatteiden mukaan rikos ei saa kannattaa taloudellisesti tai muutoinkaan.⁶⁸¹ Tarkasteltaessa tavoitetta toisen suuntaisesti yksilön lähtökohdasta, on syytä huomioida hyötysten ja haittojen arviointi sekä rikoksen tekemisen intressit. Kriminaalipoliittisella tavoitteella pyritään vaikuttamaan tämän arvioinnin tasapainoon siten, että kannustimet jäävät vähäisemmäksi kuin riski kiinnijäämisestä sekä rikosseuraamuksista.

Rikoslain ja esitöiden mukaan rangaistavalla esiteolla tietoon saadun tai ilmaistun liikesalaisuuden oikeudeton käyttäminen elinkeinotoiminnassa on rangaistavaa (RL 30:6). Lisäksi rangaistavaa on liikesalaisuuden oikeudeton ilmaiseminen taloudellisessa hyötymis- tai hyödyttämistarkoituksessa.⁶⁸² Tahallisuuden arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota siihen, että hyötymis- tai hyödyttämistarkoitus on rangaistavuuden edellytyksenä vain ilmaisemisessa mutta ei käyttämisessä.⁶⁸³

samalla myös liikesalaisuuksia.

679 Mainitusta yhteydestä muihin immateriaalioikeuksiin ks. Vapaavuori 2019, s. 400.

680 Ks. samansuuntaisesti Nyblin 2015, s. 697 ja Vapaavuori 2019, s. 400.

681 Ks. myös HE 80/2000 vp, s. 4 ja rikoslain 10 luvun säännökset.

682 Ks. HE 49/2018 vp, s. 27–28 ja HE 66/1988 vp, s. 87. Ilmaisemisella on tarkoitettu liikesalaisuuden jälleenmyyntiä tai julkistamista muutoin kuin yleishyödyllisillä perusteilla, jolloin julkistaminen voi olla hyväksyttävää.

683 Tahallisuuden arvioinnista säännöksen yhteydessä ks. Viljanen 2018, s. 763 ja Nyblin 2007, s. 248. Ks. lisäksi alaluku 3.8.

Vaasan HO R 03/1074. Vaasan hovioikeuden ratkaisussa yritysvakoiluun yllyttämisestä tuomittu tuomittiin myös yrityssalaisuuden väärinkäytöstä. Perusteluina esitettiin, ettei yritysvakoiluun syyllystynyt yksinomaan tyytynyt itse hyödyntämään oikeudettomasti hankkimaansa tietoa vaan sen ohella laajalti levitti liikesalaisuuksia myös muille. Menettely oli hovioikeuden mukaan omiaan aiheuttamaan vaikeasti arvioitavaa laaja-alaista markkinahäiriötä ja vahinkoa yritysvakoilun kohteelle.⁶⁸⁴

Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön tunnusmerkistö voi täyttyä työpaikan vaihtotilanteessa, jossa työntekijä luovuttaa liikesalaisuuden uudessa kilpailevaa toimintaa harjoittavassa työpaikassa kollegan käytettäväksi. Kysymys voi olla joko nimenomaisesta käytöstä tai kollegan osallistumisesta esimerkiksi projektiin, jossa liikesalaisuutta käytetään.⁶⁸⁵ Tuolloin on tärkeää erotella aktiivinen ja oikeudeton liikesalaisuustiedon hankkiminen sekä passiivinen liikesalaisuustiedon vastaanottaminen. Liikesalaisuustiedon vastaanottaminen edes tietoisena sen oikeudettomasta hankinnasta ei automaattisesti ole rangaistavaa, mutta asia riippuu menettelyn laadusta.⁶⁸⁶ Nyblin ja Vapaavuori katsovat, että tunnusmerkistön täyttävä oikeudeton ilmaisu voi olla esimerkiksi tiedon myyminen kilpailevalle yritykselle tai sellaiselle, joka uskoo voivansa myydä sen edelleen.⁶⁸⁷

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedoista käy ilmi tapauksia, joissa jouduttiin pohtimaan oikeudellisesti vaikeaa käänteismallinnusta. Lisäksi tapauksissa jouduttiin arvioimaan ja tulkitsemaan käänteismallinnukseen rinnastuvaa vastaavan tuotteen tai ominaisuuden valmistamista sekä oikeudetonta käyttämistä. Rikosprosessissa pitää pystyä osoittamaan, että käänteismallinnus oli mahdollista nimenomaisesti oikeudettomasti ilmaistun liikesalaisuuden avulla. Toisin sanoen jäljempänä käsiteltävän esirikosvaatimuksen pitää täyttyä. Tässä yhteydessä on syytä viitata korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiin 2004:4 ja 1991:11.⁶⁸⁸ Käsitellyissä tapauksissa nimenomaisen yksittäisen liikesalaisuustiedon merkitys tai vaikutus tuotteen kehitykseen nousi arvioinnissa ja oikeudellisessa tulkinnassa olennaiseksi.

Lisäksi poliisin rikosilmoitusjärjestelmätietojen perusteella useammassa käytännön rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikostapauksessa on arvioitu liikesalaisuuden haltijan näkökulmasta oikeudettomasti hankittujen asiakastietojen käyttöä kilpailevassa liiketoiminnassa 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttönä työpaikan vaih-

684 Vaasan HO 25.5.2004, dnro R 03/1074.

685 Rikosoikeudellisen vastuun jakautumisesta ks. Vapaavuori 2019, s. 410. Menettelyn kannalta käytännössä teosta rangaistaisiin kilpailijan palveluksessa olevaa väärinkäyttöön syyllystynyttä henkilöä, kun taas itse yhtiö voitaisiin tuomita menettelystä yhteisösakkoon.

686 Ks. Nyblin 2007, s. 218 ja Vapaavuori 2019, s. 412. Menettelyä voidaan arvioida toisen suorittaman yrityssalaisuusrikoksen avunantona tai yllyttämisenä.

687 Tunnusmerkistön täyttymisestä ks. Nyblin 2007, s. 244 ja Vapaavuori 2019, s. 410.

688 Ennakkopäätös 2004:4 koskee sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa ja käänteismallinnusta. Ennakkopäätöksen 1991:11 osalta ks. alaluku 2.4.

don yhteydessä. Liikesalaisuuden suojakriteerit täyttävien asiakastietojen hankinta voi täyttää tapauskohtaisesti rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tai 4 §:n yritysvakoilun tunnusmerkistön.⁶⁸⁹

Merkittävä kysymys on se, täyttääkö kuitenkin kilpailevan yhtiön uusasiakashankinta tai muu asiakastietojen hyödyntäminen, joka on tapahtunut oikeudetta hankittujen tietojen avulla rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön tunnusmerkistön. Johtopäätöstä asiassa ei ole yksiselitteisesti tehtävissä, sillä useimilla toimialoilla asiakaskunta on vakiintunutta ja kiinteä yhteys sekä yhteistyösuhde voi rakentua nimenomaan henkilöiden eikä yritysten välille. Jos uusasiakashankinnassa käytetään oikeudettomasti ilmaistuja asiakastietoja ja niitä yhdistetään myös liikesalaisuuden kriteerit täyttävien hinta- tai muiden selkeää etusijaa tai kilpailuetua muodostavien tietojen kanssa, rikoslain 30 luvun 6 §:n säännöstä voidaan lähtökohtaisesti soveltaa.⁶⁹⁰

Asian arvioinnissa on annettava painoarvoa myös asiakkaan tahtotilalle ja luonnolliselle sekä terveelle kilpailulle elinkeinotoiminnassa. Erityisesti huomioon otettavana kysymyksenä ovat henkilösuhteet sekä niiden merkitys ja hintakilpailun yhteisvaikutus. Aiempi kiinteä ja pitkäaikainen yhteistyösuhde voi muodostaa loogisen ja perustellun syyn yhteistyön päättämiseen. Tapahtumien ja olosuhteiden rikosoikeudellista arviointia on pidettävä ongelmallisena rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen taustalla olevan analogiakiellon kannalta, sillä rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön tunnusmerkistön 1 momentin 1 kohtaan sisältyy avoin tekotapatunnusmerkki. Soveltamiskäytännössä on huomattavia hankaluuksia tulkita ja näyttää toteen rikoslain 30 luvun 6 §:n ”käyttää rangaistavaksi säädettyllä teolla tietoon saatua tai ilmaistua toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta elinkeinotoiminnassa” -kriteeriä ja tekotapatunnusmerkkiä.⁶⁹¹ Yrityssalaisuusrikostapauksissa ja oikeudettoman käytön arvioinnissa ilmenee usein konkreettisesti eri suuntaan viittaavia seikkoja, jotka ovat tyypillisiä liike-elämälle.

Edellä mainitut säännöksen soveltamisen ongelmat olisivat ratkaistavissa tarkoituksenmukaisemmin, mikäli myös rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön yritys säädettäisiin rangaistavaksi. Mainittu arviointi ja ongelmallisuus kytkeytyvät rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sekä analogiakieltoon. Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännökseen ja erityisesti tunnusmerkistön 1 momentin 1 kohdan *oikeudettomasti käyttää liikesalaisuutta*

⁶⁸⁹ Ks. asiakastiedoista alaluvut 2.4.2 ja 3.4.

⁶⁹⁰ Jälleen on perusteltua viitata esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisen ”syytä epäillä” -kynnykseen. Käsitedustaa esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännössä käytettyä matalinta rikosepäilyn todennäköisyyden tasoa.

⁶⁹¹ Rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta ja avointa tekotapatunnusmerkkiä koskevista kysymyksistä ks. alaluku 5.3. Avointa tekotapatunnusmerkkiä koskeva kysymys on perusteltu myös rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentin yhteydessä. Sen sijaan rikoslain 30 luvun 4 §:ssä tekotapa on täsmällisempi ja tarkkarajaisempi. Ks. tekotavoista erityisesti alaluvut 3.4 ja 3.6 sekä 5.3.

-kriteeriin liittyy ongelmia, jotka paikantuvat rangaistavan menettelyn määrittelyyn laillisuusperiaatteen vaatimukset täyttävällä tavalla.⁶⁹²

Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevia rikoksia ei ole juurikaan tuomioistuimeen edennyt, koska ensinnäkään rikoksen edellyttämää esirikosta ei ole tapahtunut ja toiseksi ei ole näytetty, että tietoon saatuja liikesalaisuustietoja olisi käytetty elinkeinotoiminnassa. Tämä käy ilmi poliisin rikosilmoitustietojärjestelmästä.

Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön tekotavat ovat jakautuneet taulukossa 8 kuvatulla tavalla.

*Taulukko 8. Rikoslain 30 luvun 6 §:n mukaisen yrityssalaisuuden väärinkäytön erityispiirteet tekotapojen osalta vuosina 2016–2023.*⁶⁹³

Tekotapa	Yrityssalaisuuden väärinkäyttö (58 kpl)
Taloudellisen liikesalaisuuden käyttö/hyödyntäminen uusasiakashankintatarkoituksessa tai vastaava menettely	70% (40 kpl)
Teknisen liikesalaisuuden käyttäminen/hyödyntäminen kehittämällä vastaava tuote/ominaisuus	25% (15 kpl)
Liikesalaisuustiedon jälleenmyynti tai vastaava menettely	5% (3 kpl)

3.5.3 Liikesalaisuustieto on aiemmin saatu tai ilmaistu rikoslaissa rangaistavalla teolla, esirikosvaatimus

Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöksen soveltaminen edellyttää, että liikesalaisuus on saatu tietoon tai ilmaistu alun perin nimenomaan rikoslaissa rangaistavaksi säädetyllä teolla (RL 30:6.1). On erikseen mainittava, ettei esirikosta ole rajattu ainoastaan rikoslain 30 luvun mukaisiin yrityssalaisuusrikoksiin. Rikossäännöksen löytyminen nimenomaan rikoslaista on kuitenkin ehdoton edellytys yrityssalaisuuden väärinkäytön soveltamiselle.⁶⁹⁴ Lain esitöis-

692 Ks. alaluvusta 5.4.3 yrityssalaisuuden väärinkäytön yrityksen säätämisestä rangaistavaksi sekä alaluvuista 5.3.2 ja 5.3.3 rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kytkeytymisestä kyseiseen säännökseen. Laillisuusperiaatteesta lisäksi alaluvussa 3.1.4.

693 Poliisin tilastot 2024 ja rikosilmoitusjärjestelmätiedot.

694 Muut rikoslaissa rangaistavat teot, kuten salassapitorikos, luottamusaseman väärinkäyttö, tekijänoikeusrikos, ryöstö, varkaus, kavallus, petos, virkasalaisuuden rikkominen, maanpetosrikokset, salakuunteleminen, tietomurto ja viestintäsalaisuuden loukkaus, voivat periaatteessa olla esirikoksia. Ks. Vapaavuori 2019,

sä käsitellään niukasti yrityssalaisuuden väärinkäytön esirikokselle asetettavia edellytyksiä.⁶⁹⁵

Hallituksen esityksen mukaan rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön suhde teon esirikoksiin arvioidaan ja ratkaistaan rikosten yhtymistä koskevien yleisten sääntöjen perusteella. Sovellettavaksi tulevat tuolloin yhteisen rangaistuksen määrittämisestä koskevat säännökset rikoslain 7 luvun mukaisesti. Jälkiteon mahdollinen rankaisemattomuus edellyttää, että eri rikokset kohdistuvat samaan oikeushyvään.⁶⁹⁶

Lainkonkurrenssin ratkaisukriteerinä on korostetusti pidetty tunnusmerkistöjen suojeleintressiä eli sen suojaamaa oikeushyvä.⁶⁹⁷ Tässä yhteydessä esirikokseen ja jälkitekoon liittyvä suojeltava oikeussubjekti on nimenomaan liikesalaisuus. Tällä perusteella ei lähtökohtaisesti ole tarpeellista soveltaa kaikkia rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksiä, vaan ainoastaan niistä ensisijaista.

Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöön liittyvä esirikos on tyypillisesti rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tai 4 §:n yritysvakoilu. Kyse voi olla menettelystä, jossa työntekijä on luovuttanut työnantajansa salaisen tiedon yhtiön kilpailijalle tai varastanut sen. Jos kilpailijan vastuuhenkilö tai työntekijä tämän jälkeen käyttää tietoa hyväkseen tuotteidensa valmistamisessa, kehittämisessä tai käyttöönotossa, kyse voi olla yrityssalaisuuden väärinkäytön tunnusmerkistön täyttävästä teosta.⁶⁹⁸

Yrityssalaisuuden väärinkäyttöä edeltävän rikoksen edellytyksenä ei ole, että tekijä olisi tuomittu tai tultaisiin tuomitsemaan rikoslaissa rangaistavaksi säädetystä teosta. Ehdoton vaatimus esirikokselle on kuitenkin tunnusmerkistön mukainen menettely.⁶⁹⁹ Vaadittua esirikosta arvioitaessa ei tarvita muutoinkaan yksityiskohtaista selvitystä tai näyttöä teotavasta, tekopaikasta ja tekoajasta. Arvioitaessa esirikosedellytystä pitää kuitenkin kiinnittää huomiota seuraavaan näkökohtaan. Asiassa on kyettävä yksilöimään riittävän tarkasti, miten ja millä rangaistavaksi säädetyllä menettelyllä liikesalaisuus väitetään hankituksi.⁷⁰⁰

s. 413 ja Viljanen 2018, s. 737 sekä Nyblin 2007, s. 245 ja HE 66/1988 vp, s. 87. Esimerkiksi tekijänoikeusrikos tai -rikkomus ei aiemmin soveltunut, koska rangaistussäännös tuli tekijänoikeuslaista. Nykyään säännökset ovat rikoslain 49 luvussa.

695 Ks. HE 66/1988 vp, s. 87.

696 HE 66/1988 vp, s. 87 ja Nyblin 2007, s. 245 sekä Nyblin 2024, s. 896.

697 Ks. suojeleintresseistä Korkka-Knuts – Helenius – Frände, 2020, s. 410 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 573.

698 Ks. menettelystä tarkemmin Nyblin 2007, s. 217 ja Vapaavuori 2019, s. 410.

699 Ks. Viljanen 2018, s. 738 ja Nyblin 2007, s. 245.

700 Esirikoksen yksilöinnistä ks. Viljanen 2018, s. 743 ja Vapaavuori 2019, s. 413 sekä Nyblin 2007, s. 281–282. Ks. myös Tapani 2013, s. 788. On mahdollista, että liikesalaisuudeksi luonnehdittava tieto kulkeutuu rikoksentehtäjälle usean välikäden kautta.

Oikeuskirjallisuuden mukaan esirikoksella on oltava välttämätön yhteys siihen, että liikesalaisuus on voitu saada oikeudetta tietoon.⁷⁰¹ Kysymys on samaan oikeushyvään kohdistuvasta tekokokonaisuudesta, vaikka esirikoksen tekijä ei ole välttämättä alussa tiennytkään anastavansa liikesalaisuuksia.⁷⁰² Periaatteessa kuitenkin mikä tahansa rikoslakirikos näyttäisi kelpaavan esirikokseksi Viljasen näkemyksen mukaan.⁷⁰³ Myöskään esirikoksen syyteoikeuden mahdollisella vanhentumisella ei ole merkitystä asiassa.⁷⁰⁴

Henkilöpiirin osalta ei ole rajattu sitä, etteikö sama henkilö voisi syyllistyä niin esirikokseen kuin rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöön.⁷⁰⁵ Oikeuskirjallisuudessa yleisimmiksi ja mahdollisiksi yrityssalaisuuden väärinkäytön esirikoksiksi on katsottu luonnollisesti rikoslain 30 luvun 4-5 §:n yrityssalaisuusrikokset sekä rikoslain 28 luvun anastusrikokset ja 36 luvun petosrikokset.⁷⁰⁶ Rikoslajilistaukseen on syytä lisätä erilaiset verkko- ja kyberrikokset tai tieto- ja viestintärikokset, kuten rikoslain 38 luvun 8 §:n tietomurto-rikokset. Jäljempänä esitetyn mukaisesti on syytä arvioida, että mainituilla rikoksilla voidaan tähdätä nimenomaisesti liikesalaisuustietoon.⁷⁰⁷

3.5.4 Esirikoksen arviointia koskevat erityiskysymykset

Edellä esitetyn jakson lisäksi huomiota on kiinnitettävä rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 momentin esirikosvaatimukseen sekä sen arviointia ja rajoitteita koskeviin kysymyksiin. Tunnusmerkistön täyttymisen ja henkilöllisen ulottuvuuden kannalta ei ole välttämätöntä, että liikesalaisuus on saatu suoraan esirikoksen tekijältä. Tieto on mahdollisesti voinut kulkea monenkin välikäden kautta. Välikädet eivät itse ole välttämättä syyllistyneet mihinkään rikokseen vaadittavan tahallisuuden puuttuessa, vaan ovat toimineet vilpittömän mielen suojassa.⁷⁰⁸

Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttäminen edellyttää tahallisuutta. Rikoksesta epäillyn tekijän on oltava tietoinen siitä, että esirikoksen tekijä on saanut liikesalaisuuden tietoonsa tai ilmaissut sen rikoslaissa rangaistavaksi säädetyllä teolla. Tältä osin on kysymys olosuhdetahallisuudesta. Tekijän on toisin sanoen pidettävä vähintään varsin todennäköisenä, että salaisuus on saatu tai ilmaistu

701 Ks. yhteysvaatimuksesta Nyblin 2007, s. 246–247.

702 Ks. HE 66/1988 vp, s. 87. Anastusrikossäännöksiä osalta rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttörikoksen soveltaminen on mahdollista. Ks. myös Nyblin 2007, s. 250.

703 Viljanen 2018, s. 739.

704 Ks. Vapaavuori 2019, s. 413.

705 Henkilöpiiristä ja rajauksista ks. Nyblin 2007, s. 249.

706 Ks. Rautio 2022, s. 1049, Vapaavuori 2019, s. 412 ja Nyblin 2007, s. 245. Ks. myös HE 66/1988 vp, s. 87.

707 Ks. alaluku 3.6.2 liikesalaisuustietoon kohdistuvista oikeudenvastaisista hankintayrityksistä ja rikoslain 38 luvun 8 §:n tietomurto-rikoksista.

708 HE 66/1988 vp, s. 87 ja oikeuskirjallisuudessa Viljanen 2018, s. 741.

jollakin edellä mainitulla esirikoksena kysymykseen tulevalla teolla, mutta hän ei välttämättä tiedä, millä rikoslain mukaisella rikoksella.⁷⁰⁹

Arvioitavaksi voi tulla myös tapaus, jossa käsitellään useita rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia yhdessä rikoskokonaisuudessa. Kyse voi olla esirikoksen, kuten yrityssalaisuuden rikkomisen (RL 30:5) tai yritysvakoilun (RL 30:4), ja yrityssalaisuuden väärinkäytön (RL 30:6) aktualisoitumisesta yhdessä tekokokonaisuudessa. Liikesalaisuuden väärinkäyttäjän itsensä tekemä teko voi joskus, käytännössä lähinnä poikkeustapauksissa, riittää esirikokseksi.⁷¹⁰ Sovellettavaksi tulevat tuolloin myös yhteisen rangaistuksen määräämistä koskevat säännökset (RL 7:1–9).

On huomattava, että tämänkaltaisessa tapauksessa varsinainen päärikos on nimenomaan rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttö, jonka tunnusmerkistö edellyttää oikeudetonta liikesalaisuuden ilmaisua tai tietoon saamista rangaistavaksi säädetyllä teolla (RL 30:6.1). Lain esitöiden mukaan lähtökohta on, että yritysvakoiluun tai yrityssalaisuuden rikkomiseen syylistynyttä ei voitaisi enää erikseen tuomita yrityssalaisuuden väärinkäytöstä.⁷¹¹

Mikäli rikosprosessissa päädyttäisiin tuomitsemaan henkilö molemmista liikesalaisuuteen kohdistuvista teoista, on huomioitava muutamia seikkoja. Mikäli tekijä huomattavasti myöhemmin päättäisi käyttää rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilulla tai 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisella saamaansa liikesalaisuutta, tällaista väärinkäyttöä voitaisiin tuskin pitää liikesalaisuuden hankkimiseksi tehdyn rikoksen rankaisemattomana jälkitekona. Esirikos ja jälkiteko edellyttävät oikeuskirjallisuuden perusteella suhteellisen välitöntä yhteyttä.⁷¹² Liikesalaisuuden laadulla, käytettävyydellä ja arvolla olisi varmasti myös painoarvoa arvioitaessa edellä kuvattua tapahtumaketjua.

Esirikoksen rangaistavuutta on arvioitu myös ulkomailla tapahtuneen esirikoksen osalta. Ulkomailla tapahtunut esirikos on katsottu korkeimman oikeuden mukaan Suomen lain mukaisesti soveltuvaksi⁷¹³ tiettyjen nimikkeiden kohdalla.⁷¹⁴

KKO 2013:17. Ennakkopäätöksen mukaan ulkomailla tehdyn esirikoksen rangaistavuutta on arvioitava Suomen lain mukaan. Yrityssalaisuuden väärinkäytön tunnusmerkistön kannalta keskeistä on laillisuusperiaatteen vaatimusten nojalla riittävän

709 Ks. Viljanen 2018, s. 742 ja olosuhdetahallisuudesta alaluku 3.8.3.

710 Ks. tekokokonaisuutta koskevista kysymyksistä Viljanen 2023, s. 769.

711 Ks. HE 66/1988 vp, s. 87.

712 Yhteysvaatimuksesta ja ajallisesta kysymyksestä ks. Viljanen 2018, s. 763–764, Nyblin 2007, s. 274, Vapaavuori 2019, s. 415 ja Nyblin 2003, s. 240.

713 Ks. ennakkopäätös 2013:17 kohta 12.

714 On huomioitava rikoslain 1 luvun 11 §:n edellytykset kaksoisrangaistavuudesta. Milloin rikos on tehty vieraan valtion alueella, Suomen lain soveltaminen voidaan perustaa 5 §:ään, 6 §:ään ja 8 §:ään vain, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava. Lisäksi edellytys on, että siitä olisi voitu tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa. Rikoksesta ei silloin Suomessa saa tuomita ankarampaa seuraamusta kuin siitä tekopaikan laissa säädetään.

täsmällinen tulkinta, joka on vastaajan kannalta ennalta arvattava.⁷¹⁵ Tekijän esirikosta koskevaa tietoisuutta ja tahallisuutta korkein oikeus totesi voitavan arvioida sen mukaan, onko tekijä pitänyt varmana tai varsin todennäköisenä, että väärinkäytön kohde on yrityssalaisuus ja että se on saatu tietoon tai ilmaistu rikoksella.⁷¹⁶

Korkeimman oikeuden tulkinta on tärkeä ennakkopäätös myös kansainvälisessä liiketoiminnassa tapahtuvien menettelyjen, liikesalaisuuden suojaamisen sekä lain kiertämisen estämisen kannalta. Mikäli esirikosta arvioitaisiin tekopaikan lain mukaan, voisi henkilö teoriassa ilman yrityssalaisuuden väärinkäytön rangaistusuhkaa käyttää tietoa hyväkseen ja paljastaa sen edelleen tietyin edellytyksin.⁷¹⁷ Riski lain kiertämisestä edellä kuvatulla tavalla on relevantti ja mahdollinen esimerkiksi monikansallisissa yhtiöissä, joissa liiketoimintaa harjoitetaan useassa eri maassa.

Oikeudellisesti merkityksellistä niin asianomistajalle kuin myös myöhemmin rikosprosessissa on näyttää toteen esirikoksen syy-yhteys liikesalaisuustiedon väärinkäyttöön tai loukkaukseen. Yhteys voi joissain tapauksissa ilmetä selkeästi tietyn avainhenkilön menettelyssä. Esimerkkinä voi olla tapahtumien ajallinen yhteys henkilön siirtyessä kilpailevan yhtiön palvelukseen. Vastaavasti yhteyden voivat osoittaa kilpailevan yhtiön tietyn liiketoiminnan uuden osan käyttöönotto ja kilpailuedun hakeminen samankaltaisen liikesalaisuuden avulla, jota hyödynnetään myös asianomistajayrityksessä. Nämä seikat voivat perustellusti konkretisoida syyn epäillä, että entinen avainhenkilö on vuotanut asianomistajayhtiön liikesalaisuuksia kilpailijalle ja niitä väärinkäytetään kilpailevassa liiketoiminnassa taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. Ilman selvitystä tai näyttöä esirikoksesta tunnusmerkistöä ja rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä ei voida näyttää toteen.

Mikäli rikosprosessissa päädyttäisiin tuomitsemaan henkilö useammasta liikesalaisuuteen kohdistuvasta teosta, on huomioitava, että tämä on poikkeuksellista ja mahdollista ainoastaan useiden edellytysten täytyessä samanaikaisesti. Tällä viitataan edellä käsiteltyjen edellytysten täyttymiseen ja tapauskohtaiseen arviointiin.

715 Ennakkopäätöksen perusteluissa on kiinnitetty huomiota siihen, että syytteessä pitää kyetä perustelemaan, ettei liikesalaisuustietoa ole voitu saada muutoin kuin rikoksen avulla. Ks. kohdat 18 ja 23.

716 Ks. myös keskustelua tahallisuudesta Nyblin 2007, s. 281 ja Vapaavuori 2019, s. 414 sekä Tapani 2013, s. 789. Toisin sanoen syyttäjän pitää osoittaa, että tiedon hankkiminen muulla kuin rangaistavalla menettelyllä on ollut hyvin epätodennäköistä.

717 Ks. Vapaavuori 2019, s. 415 ja Nyblin 2015, s. 699. Mikäli esirikosta arvioitaisiin tekopaikan lain mukaan, voisi henkilö teoriassa mennä tietokoneen kanssa sellaiseen valtioon, jossa yrityssalaisuuden rikkomista vastaava teko ei ole rangaistavaa, ja paljastaa liikesalaisuuden siellä kollegalleen, joka tuo sen Suomeen ja ilman yrityssalaisuuden väärinkäytön rangaistusuhkaa käyttää tietoa hyväkseen ja paljastaa sen edelleen.

3.6 Yritysvakoilu (RL 30:4)

3.6.1 Normikuvaus ja säännöksen tunnusmerkit

Rikoslain 30 luvun 4 §:n mukaan yritysvakoilun tunnusmerkistö on seuraava:

Joka oikeudettomasti hankkii tiedon toiselle kuuluvasta liikesalaisuudesta

- 1) tunkeutumalla ulkopuolisilta suljettuun paikkaan taikka ulkopuolisilta suojattuun tietojärjestelmään,
- 2) hankkimalla haltuunsa tai jäljentämällä asiakirjan tai muun tallenteen taikka muulla siihen rinnastettavalla tavalla tai
- 3) käyttämällä teknistä erikoislaitetta

tarkoituksin oikeudettomasti ilmaista tällainen salaisuus tai oikeudettomasti käyttää sitä, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, yritysvakoilusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun keskeiset tunnusmerkit, joiden kaikkien on täytyttävä, ovat seuraavat:

1. Tekijä hankkii oikeudettomasti tiedon toiselle kuuluvasta liikesalaisuudesta.
2. Tekijällä on liikesalaisuustietoa hankkiessaan tarkoituksena oikeudettomasti ilmaista tai käyttää tällaista salassa pidettävää tietoa.
3. Hankkiminen tapahtuu jollakin laissa nimenomaisesti luetellulla tavalla.

Rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusta voidaan tuomita rangaistukseen ainoastaan silloin, kun teosta ei ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Esitöiden mukaan yritysvakoilu on ainoastaan muiden rikosasioiden yhteydessä käsiteltävä rikossäännös. Jos yritysvakoilu samalla käsittää esimerkiksi maanpetoksellista vakoilua, rangaistus tuomitaan tämän mukaisesti.⁷¹⁸

Toisin sanoen, rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusäännös syrjäytyy niin sanotun toissijaisuussäännön nojalla edellä mainituin edellytyksin.⁷¹⁹ Liikesalaisuuden väärin-

⁷¹⁸ Ks. HE 66/1988 vp, s. 84. Yritysvakoilusäännös tulisi kuitenkin erityissäännöksenä yksin sovellettavaksi, mikäli yritysvakoiluun liittyisi rikoksia kuten kotirauhan rikkominen, salakuuntelu tai salakatselu. On huomiotava, että mikäli teko täyttää ainoastaan yritysvakoilun tunnusmerkistön ja kohdistuu liikesalaisuuteen, hallituksen esityksessä mainittu jää huomioimatta.

⁷¹⁹ Vrt. Laurikkala 2020, s. 234 ja virkasalaisuusrikokset. Esimerkiksi rikossäännösten avoimuus on joh-

käytön ja rikoslain 30 luvun 5–6 §:n yrityssalaisuusrikosten yhteydessä 4 §:n yritysvakoilua voidaan soveltaa, mikäli tekijän tarkoituksena on oikeudettomasti ilmaista liikesalaisuus tai oikeudettomasti käyttää sitä yritysvakoilun tunnusmerkistön kuvaamalla tavalla. Säännöstä voidaan soveltaa itsenäisesti silloin, kun tekijän tarkoituksena on oikeudettomasti ilmaista liikesalaisuus tai oikeudettomasti käyttää sitä ja lisäksi rikoslain 30 luvun 4 §:n 1–3 momentissa kuvattu tekotapa on osoitettavissa. Tietojärjestelmään tunkeutuminen, asiakirjan tai tallenteen hankkiminen tai jäljentäminen ja teknisen erikoislaitteen hyödyntäminen täyttävät 1–3 momentin mukaisen tekotapa-tunnusmerkin.⁷²⁰ Tunnusmerkistö on tekotavan osalta varsin monimutkainen.

Yritysvakoilun yritys on myös säädetty rangaistavaksi. Lain esitöiden mukaan yrityksen asteelle jäänyt teko voi olla liikesalaisuustiedon oikeudettoman hankinnan yritys, jossa epäonnistutaan.⁷²¹ Käytännössä yritysvakoiluteon yhteydessä täytöntöönpanotoimena on liikesalaisuuden oikeudeton hankkiminen, eikä täytetty teko edellytä, että tekijä myös käyttää hankkimaansa tietoa tai ilmaisee sen.

Kyseessä on myös asianomistajarikos, kuten rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkominen ja 6 §:n väärinkäyttö.

3.6.2 Yleisluonteisia havaintoja yritysvakoilusäännöksestä ja esiintyvyydestä

Kyse on harvinaisesta rikostyyppistä ilmoitettujen rikosepäilyjen ja oikeuskäsittelyjen määrän perusteella.⁷²² On epätodennäköistä, ettei liikesalaisuustietoon kohdistuvia oikeudettomia hankintayrityksiä kuitenkin tapahtuisi. Tästä esimerkkinä voidaan mainita yleistyneet tietomurrot ja fyysiset varkausrikokset, joita ei haluta tuoda julkisuuteen mainesytistä tai tehokkaiden oikeuskeinojen rajallisuuden vuoksi.⁷²³ Empiirinen tiedonhankinta vahvistaa samansuuntaista arviota liikesalaisuustietoon kohdistuvista oikeudenvastaisista hankintayrityksistä ja taustalla vaikuttavista kysymyksistä.⁷²⁴

tanut yhä enenevässä määrin siihen, että modernissa rikosoikeudessa rikossäännökset ovat ainakin osittain päällekkäisiä. Tällöin lainkonkurrenssin ratkaisusäännöksi ovat osoittautuneet lakiin otetut, nimenomaiset toissijaisuuslausekkeet, joilla osoitetaan eri tunnusmerkistöjen keskinäinen suhde. Tilannetta ei voida pitää täysin tyydyttävänä *ultima ratio* -periaatteen kannalta, sillä kyseisen periaatteen mukaan päällekkäisiä kriminalisointeja tulisi pyrkiä karsimaan.

720 Yritysvakoilusäännöksen soveltamisesta itsenäisesti ja tekotavoista tarkemmin ks. alaluvut 3.6.3–3.6.6.

721 Ks. HE 66/1988 vp, s. 85. Yritys täytyisi siinä vaiheessa, kun tekijä yrittää tehdä teon, mikäli hänellä on oikeudeton ilmaisemis- tai käyttämistarkoitus. Ks. myös Nyblin 2024, s. 827. Yritysvakoilun yritys voi toteutua esimerkiksi sillä, että tekijä yrittää tunkeutua ulkopuolisilta suojattuun tietojärjestelmään, mutta murtautumistoimi ei onnistu.

722 Vaasan HO R 03/1074 ratkaisu on ainoa tiedossa oleva merkittävä ratkaisu, jossa tekijä on ollut ulkopuolinen.

723 Ks. Vapaavuori 2019, s. 377 ja Kauppakamarin selvitys yritysvakoilusta 2021, s. 7 ja 36. Kysymys on hyvin suurelta osin piilorikollisuudesta. Yritykset eivät aina edes tunnista joutuneensa yritysvakoilun kohteeksi tai kokevat puuttuvan viranomaisohjeistuksen osasyysiksi rikosepäilyn ilmoittamatta jättämiseen yhdistettynä maineriskiä.

724 Ks. empiirinen osio ja alaluku 4.4.7.

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä ilmi tulleiden tietojen mukaan epäillyt rikostapaukset keskittyivät teknisten tietojen oikeudettomaan hankkimiseen innovaatio- ja kehittämistoiminnan edistämiseksi.⁷²⁵ Ajankohtaisia esimerkkejä rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun mahdollisuuksista yhdistettynä nykyteknologiaan olivat tapaukset, joissa vakoiluun käytettiin kameralla varustettua drone-lennokkia. Yksittäistapauksia ja lennokkien teknisiä ominaisuuksia laajemmin arvioimatta on mahdollista, ettei kuvatulla menettelyllä saada haltuun yksityiskohtaisia liikesalaisuuskriteerit sisältäviä tietoja tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla. Tällöin epäillyn rikoksen yritys jää kelvottomalle asteelle rikoslain 5 luvun 1 §:n kriteerien mukaisesti.

Kauppakamarin tekemän yritysvakoiluselvityksen perusteella suurimmat uhat yritysvakoilun toteuttamiseen ovat (i) rikolliset toimijat, (ii) kilpailijat, (iii) entiset työntekijät, (iv) omat työntekijät ja (v) valtiot. Selvityksen perusteella merkittävin tavoite yritysvakoilulla on saada oikeudettomasti haltuun yrityksen salassa pidettäviä liikesalaisuustietoja, kuten asiakasrekisterejä, hintatietoja tai tuotetietoja.⁷²⁶

Ajankohtainen kysymys on, vaikuttavatko GDPR-velvoitteet tietoturvaloukkausten ilmoittamisesta tietosuojavaltuutetun toimistolle yritysvakoilutapausten ilmituloon tulevaisuudessa.⁷²⁷ Rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusäännöksen esiintyvyyden kannalta on lisäksi syytä huomioida seuraavia seikkoja. On perusteltua arvioida, että työntekijöistä aiheutuva insider-uhka on relevantti liikesalaisuuden haltijoille.⁷²⁸ Vastaavasti rikollisten ja kilpailijoiden osuutta ei voida poissulkea, sillä kannustimet molemmille tahoille ovat olemassa ja selkeät. Entisten työntekijöiden osalta on tärkeä varmistaa, että nämä eivät pääse irtisanomisaikana tai sen jälkeen yrityksen tietoihin käsiksi aiheuttaen vahinkoa tai hankkiakseen hyötyä. Valtioiden osalta selvityksessä arvioitiin, että jotkut valtiot tukevat suunnitelmallisesti omaa elinkeinoelämää yritysvakoilun kaltaisella toiminnalla. Entisten työntekijöiden osalta riski tunnistetaan erityisen relevantiksi, mutta valtiollisten toimijoiden osalta käytännössä vähäisemmäksi. Sen sijaan on otettava huomioon, että valtiollisten toimijoiden harjoittama yritysvakoilu lieenee luonteeltaan vakavaa, mutta merkittävä osa jää piilorikollisuudeksi tai rikosvastuu jää muutoin toteutumatta.⁷²⁹

725 Tämänkaltaisia tietoja olivat muun muassa prototyytit ja erityiset mallien rekisteröintitiedot. Ks. myös samansuuntaisesti Johnson 2007, s. 165 ja Fink 2003. Rikosilmoitusjärjestelmästä tarkasteltiin erityisesti vuosina 2016–2023 ilmoitettuja yritysvakoilurikoksia (RL 30:4).

726 Kauppakamari 2021, s. 10–11.

727 EU 2016/679 asetus henkilötietojen tietoturvaloukkauksen ilmoittamisesta. Ks. tarkemmin asetuksen 4 artiklan 21 kohta.

728 Ks. lisää insider-uhasta yritysvakoilun yhteydessä Jääskeläinen 2018, s. 6. Kokonaisuutena tähän uhaan voidaan katsoa sisältyvän kaikki rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikokset. Ks. myös Wimmer 2015, s. 85–97. Insider-uhan henkilöryhmiin sisältyvät kaikki tahot johtajasta aina huoltomieheen.

729 Tässä tutkimuksessa ei voida selvittää kaikkia yritysvakoilu-uhan aiheuttavia tahoja tai piilorikollisuutta syvällisemmin. Ks. tarkemmin Kauppakamari 2021, s. 7 ja 36 valtiollisista toimijoista.

3.6.3 Säännöksen ensimmäinen tunnusmerkki, tekijä hankkii oikeudettomasti tiedon toiselle kuuluvasta liikesalaisuudesta ja tekijäpiiriä koskeva tarkastelu

Rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun rikostunnusmerkistön täyttymisvaatimuksena on toisen liikesalaisuuden oikeudeton hankinta tarkoituksin hyödyntää sitä myöhemmässä vaiheessa. Toisin sanoen yritysvakoilussa on kyse toisen liikesalaisuuden oikeudettomasta hankinnasta.⁷³⁰ Toiselle kuuluvaksi liikesalaisuudeksi katsotaan yritysvakoilusäännöksessä niin yhtiön omat kuin myös yhteistyökumppanille kuuluvat liikesalaisuustiedot.⁷³¹ Olennaista yritysvakoilun tunnusmerkistön mukaisessa menettelyssä on tekijäpiirin rajaamattomuus ja teon oikeudettomuus.⁷³²

Rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilussa liikesalaisuudesta pyrkii hankkimaan tietoa sellainen henkilö, jonka tietoon liikesalaisuutta ei ole tarkoitettu ja jolla ei ole tiedon saamiseen oikeutta työtehtäviensä perusteella. Tekijä voi olla myös yhtiön oma työntekijä tai muussa sopimussuhteessa yhtiöön oleva henkilö. Merkityksellistä on tällöin, että henkilön toimenkuvaan ei kuulu tiedon saaminen yhtiön liikesalaisuuksista. Oikeuskirjallisuudessa tekijäpiiriin on luettu myös yrityksen apuhenkilöstö täysin ulkopuolisten tunkeutujien lisäksi.⁷³³

Tunnusmerkistön täyttymisen kannalta olennaista on se, ettei henkilöstöllä ole luvallista pääsyä ja erityisesti käyttöoikeutta liikesalaisuustietoon työtehtäviensä perusteella. Esimerkkinä voi toimia yhtiön tietotekninen tukihenkilöstö, jolla on pääsy liikesalaisuustietoon muttei oikeutta katsoa tai käsitellä tätä tietoa.⁷³⁴ Menettelyssä on eroteltava työntekijän työtehtävien suorittamiseksi katsottava hyväksyttävä liikesalaisuustietojen käyttäminen tai esimerkiksi kopiointi. Edellä kuvatun vastaisena esimerkkinä on oikeudeton menettely, kun liikesalaisuustietoa hankkii sellainen taho, jolla ei ole oikeutta tai hyväksyttävää syytä tiedon käsittelyyn (RL 30:4.1).

Teoreettisesta vahingon mahdollisuudesta on käyty oikeuskirjallisuudessa keskustelua tapauksissa, joissa henkilö hankkii epähuomiossa tai huomaamattaan myös liikesalaisuuksia sisältävää tietoa. Tämä voisi teoreettisesti olla mahdollista silloin, kun tietohallinnon työntekijät vasta myöhemmässä vaiheessa ymmärtävät hankkimansa tiedon sisällön ja käyttömahdollisuudet.⁷³⁵ Arvioitavaksi tulisi liikesalaisuustiedon jatkokäytön lisäksi ajallinen yhteys tiedon hankkimisen ja hyödyntämisen välillä. Kysymys on enemmän teoreettisesta skenaariosta, sillä liikesalaisuuden

730 Oikeudettomasta hankinnasta ks. Vapaavuori 2019, s. 375 ja Nyblin 2007, s. 229.

731 Ks. tarkemmin Koskinen 2002, s. 6–7.

732 Vrt. rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomissäännös ja tekijäpiirin rajaus sekä alaluvussa 3.4.3 mainittu.

733 Ks. Viljanen 2018, s. 740, Nyblin 2007, s. 231, 262 ja Vapaavuori 2019, s. 375. Näitä ammattiryhmiä voivat olla yhtiön siivoojat, vahtimestarit, huoltomiehet, vartijat, lähetit, tietohallinnon työntekijät ja muu vastaava yhtiön apuhenkilöstö. Ks. myös lain esitöistä HE 66/1988 vp, s. 84–85.

734 Työtehtävistä ja niiden rajaavasta merkityksestä säännöksen täyttymisen osalta ks. Vapaavuori 2019, s. 375 ja Nyblin 2024, s. 795.

735 Ks. vahingon mahdollisuudesta Nyblin 2007, s. 233 ja Vapaavuori 2019, s. 375–377.

hankkimiseen ja oikeudettomaan tekoon liittyvät kannustimet ovat yleisemmin suunnitelmalliset taloudelliset hyödyntämistavoitteet tai joissain tapauksissa myös vahingoittamistarkoitus.

Rajanveto rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun rikostunnusmerkistön täyttävän menettelyn ja 5 §:n erityssalaisuuden rikkomissäännöksen välille vaikuttaa ongelmalliselta. Erityisesti tekijäpiiri sekä liikesalaisuustietoon pääsy ja käyttöoikeus edellyttävät tapauskohtaista arviointia ja tarkastelua.⁷³⁶ Tulkinnanvaraiseksi on katsottu se, voiko liikesalaisuuden sinänsä luvallisesti tietoonsa saava henkilö ylipäätään syyllistyä rangaistavaan yritysvakoiluun esimerkiksi tiedonhankinnan tapaa ja olosuhteita koskevan kokonaisarvioinnin perusteella.⁷³⁷

Nyblin ja Vapaavuori ovat suhtautuneet rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun rikostunnusmerkistön käsillä olon mahdollisuuteen puoltavasti ja Viljanen torjuvammin. Asialla on ollut käytännön merkitystä, sillä riski yhtiön liikesalaisuuksien loukkaamisesta on juuri työsuhteen päättymisvaiheessa suurimmillaan. Vastaavasti on huomattava, että korkeimman oikeuden ennakkopäätökset 2013:20 ja 2015:42 ovat merkittäviä yritysvakoilun ja erityssalaisuuden rikkomisen yrityksen välistä rajanvetoa tehtäessä.⁷³⁸

Nyblinin ja Vapaavuoren tulkinta asiassa on lähempänä tässä tutkimuksessa omaksuttua kantaa. Liikesalaisuustietojen hankinta ajankohtana, jolloin väärinkäyttömahdollisuus on olemassa, antaa myös perusteen epäillä menettelyn oikeudenvastaisuutta. Edelleen on syytä huomata, että asia ja onko kysymys toisen liikesalaisuuden oikeudettomasta hankinnasta sekä tarkempi menettely pitää selvittää esitutkinnassa, mutta tällä perusteella esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukainen on syytä epäillä -kynys ylittynee, mikäli asiasta tehdään tutkintapyyntö poliisille. Esitutkinnassa on erityisesti otettava huomioon tekijäpiiriin lisäksi, onko rikoslain 30 luvun 5 §:n erityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistön edellyttämää ilmaisemista tai käyttämistä vielä tapahtunut. Mikäli tiedonhankintaa on syytä epäillä oikeudettomaksi ja kyse on toiselle kuuluvasta liikesalaisuudesta, on rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusäännöksen soveltamista harkittava vähintään vaihtoehtoisena rikosnimikkeenä.⁷³⁹ Rajanvetoon liittyviä kysymyksiä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin jäljempänä.

736 Ks. alaluku 3.4.3 oikeuskäytännöstä. Ennakkopäätöksissä 2013:20 ja 2015:42 on punnittu yritysvakoilun ja erityssalaisuuden rikkomisen välistä rajanvetoa sekä siihen liittyviä kysymyksiä.

737 Vapaavuori 2019, s. 376 ja Nyblin 2007, s. 262–265. Tiedonhankinta voi olla oikeudetonta henkilön hankkiessa tietoa sellaisella tavalla, joka ei ole hänelle sallittua, esimerkiksi kopioimalla materiaalia luvatta. Näissä tapauksissa voitaisiin teoreettisesti soveltaa tekoon yritysvakoilusäännöksiä.

738 Ks. Nyblin 2007, s. 250 ja Vapaavuori 2019, s. 376. Vrt. Viljanen 2001b, s. 426–430. Palvelussuhteen päättymisaikana suoritettun tiedonhankinnan oikeudettomuudella ei ole enää yhtä suurta merkitystä, sillä liikesalaisuudeksi katsottavaa tietoa ei voi paljastaa tai käyttää kahteen vuoteen, koska oikeudettoman ilmaisemisen ja käyttämisen kieltö jatkuu kaksi vuotta palvelussuhteen jälkeen (RL 30:5.3). Myös erityssalaisuuden rikkomisen yritys on rangaistavaa. Toisaalta yrityksen rangaistavuus edellyttää näyttöä yrityksestä ilmaista tai käyttää tietoa, kun taas yritysvakoilussa riittää tätä koskeva tarkoitus.

739 Vaihtoehtoisia rikosnimikkeitä koskeva arviointi on syytä tehdä esitutkintayhteistyössä (ETL 5:3).

3.6.4 Oikeudettomuuden arviointi ja sitä koskevat kysymykset sekä seikat

Tässä jaksossa tarkasteltavat kysymykset koskevat (i) oikeuskäytäntöä ja (ii) oikeudettomuuden käsitettä. Lisäksi rikoslain 30 luvun 4:ää koskevien tapauksien tarkastelussa kiinnitetään huomiota rikossäännösten soveltamiskäytäntöön sekä rajanvetoon yritysvakoilun ja yrityssalaisuuden rikkomisen välillä.

Edellä tarkasteltuja tulkintatilanteita on vähentänyt vuoden 2003 rikoslain uudistuksen yhteydessä asetettu kahden vuoden hyödyntämiskielto liikesalaisuuksille, mikäli asia ilmenee ajallisesti vasta huomattavasti myöhemmin palvelussuhteen päättymisen jälkeen.⁷⁴⁰ Mikäli tekijä on saanut liikesalaisuustiedon yhtiöltä luvallisesti ja hyväksyttävällä tavalla, ei kysymys ole oikeudettomasta hankinnasta eikä siten myöskään yritysvakoilun tunnusmerkistön täyttävästä teosta. Usein näiden faktojen toteaminen vaatii erillisiä toimia ja itsenäisiä selvityksiä. Lain esitöissä nostettiin esille kaksi erilaista tyyppiesimerkkiä, jotka täyttäisivät oikeudettomasti hankitun liikesalaisuuden kriteerit peilaten rikoslain 30 luvun 4 §:n rikostunnusmerkistöön.

- 1) Tietojen hankinta voi olla oikeudetonta, jos työntekijä on hankkinut sellaisia liikesalaisuuksia, joita hän ei ole saanut työnsä kautta.
- 2) Lisäksi tietojen hankinta voi olla oikeudetonta, jos työntekijä on hankkinut liikesalaisuuksia sellaisella tavalla, joka ei ole hänelle sallittu, esimerkiksi kopioimalla materiaalia oikeudetta.⁷⁴¹

Oikeustilaa ovat selkeyttäneet korkeimman oikeuden ennakkopäätökset 2013:20 ja 2015:42, joissa on punnittu rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun ja 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen välistä rajaa.

KKO 2013:20. Ennakkopäätöksen mukaan kaksi työntekijää olivat yhdessä ennen palvelussuhteidensa päättymistä kopioineet työnantajansa tietojärjestelmistä käytössään olleille tietokoneille ja muistitikuille laajasti liikesalaisuuksia sisältäneitä tietoja. He olivat siirtyneet pian palvelussuhteidensa päättymisen jälkeen kilpailevan yhtiön palvelukseen. Tietojen kopioiminen ei ollut kiellettyä, mutta mainittuun laajaan kopioimiseen ei enää tuolloin ollut ollut heidän työtehtävistään johtunutta perusteltua tarvetta. Alemmat oikeudet olivat molemmissa tapauksissa tuominneet vastaajat yritysvakoilusta.

⁷⁴⁰ Vapaavuori 2019, s. 376 ja Nyblin 2016, s. 207. Yrityssalaisuuden rikkomisen yritys tuli tällöin myös rangaistavaksi. Toisaalta yrityksen rangaistavuus edellyttää näyttöä yrityksestä ilmaista tai käyttää tietoa, kun taas yritysvakoilussa riittää tätä koskeva tarkoitus. Ks. lain esitöistä HE 53/2002 vp, s. 16.

⁷⁴¹ Ks. HE 53/2002 vp, s. 16.

Ennakkopäätöksestä ilmenevillä perusteilla katsottiin, etteivät työntekijät olleet syylistyneet yritysvakoiluun. Pääasiallisena perusteena toimi vastaajien oikeutettu pääsy tietokantoihin. Vastaajilla oli edelleen irtisanoutumisen jälkeen palvelussuhteen vielä jatkuessa vuosiloman loppuun saakka vapaa pääsy tietokantoihin, jotka he kopioivat. Tämän vuoksi tiedonhankinta oli tapahtunut vastaajien työhön kuuluvien tiedonhankkimisoikeuksien rajoissa eikä se siten ollut rikoslain 30 luvun 4 §:ssä tarkoitettuihin tavoin oikeudetonta. Heidät tuomittiin yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksestä. Korkein oikeus katsoi, ettei yritysvakoilua koskevan säännöksen soveltamista edelleenkään ole perusteltua ulottaa työntekijän sellaiseen tietojen hankkimiseen, joka tapahtuu työntekijän työhön kuuluvien tiedonhankkimisoikeuksien rajoissa.⁷⁴²

Ennakkopäätöksessä 2015:42 kyse oli vastaavan kaltaisen menettelyn arvioinnista, jossa korkein oikeus hylkäsi yritysvakoilusyytteet. Ennakkopäätösten muodossa on saatu vahvasti ohjaavaa oikeuskäytäntöä, mutta edellä todetusti ratkaisu ei edelleenkään poissulje tarvetta tapauskohtaiselle kokonaisarvioinnille. Vapaavuori toteaa, että kiistatta mainitut ennakkopäätökset kaventavat entisestään rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusäännöksen sovellettavuutta ja rangaistavuuden alaa. Yritysvakoiluksi voitaneen kuitenkin edelleen katsoa niin sanotun apuhenkilöstön lisäksi myös muiden työntekijöiden tiedonhankinta, mikäli tiedot on suojattu kyseisten työntekijöiden ulottumattomiin tai heiltä on nimenomaisesti kielletty niiden kopioiminen.⁷⁴³

Tämän tyyppistä tiedonhankintaa olisi lähtökohtaisesti syytä epäillä oikeudettomaksi. On lisäksi huomattava, että liikesalaisuuslain 3 §:n mukainen kielletty tiedonhankinta ja työ sopimuslain 3 luvun 3 §:n mukaiset vahingolliset kilpailevan toiminnan kriteerit voivat täytyä ja aiheuttaa korvausvelvoitteen.

Korkein oikeus on kiinnittänyt huomiota siihen, että rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilua ja 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomista koskevat rangaistussäännökset kohdistuvat kahteen lähtökohdiltaan erilaiseen liikesalaisuuksia vaarantavaan menettelyyn. Yritysvakoilussa on kysymys yrityssalaisuuden oikeudettomasta hankkimisesta tarkoituksin käyttää liikesalaisuutta oikeudettomasti. Ennakkopäätöksessä 2015:42 on nostettu esille se, että jäljentämisen oikeudettomuutta on arvioitava varovaisesti.⁷⁴⁴ Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisessa on puolestaan

742 Ks. perustelukohdat 13–15 ja 17. Korkein oikeus katsoi, että tiedon hankkimisen oikeudettomuudella on yhä keskeinen merkitys yritysvakoilun rangaistavuuden alan rajaamisessa. Luvallisesti tapahtuva jäljentäminen tai tallentaminen on niin olennainen osa useaa työsuoritusta, ettei tekotapa itsessään juurikaan kerro menettelyn hyväksyttävyydestä.

743 Ks. Vapaavuori 2019, s. 379. On tärkeää selvittää, onko liikesalaisuudesta pyrkinyt hankkimaan tietoa sellainen henkilö, jonka tietoon liikesalaisuutta ei ole tarkoitettu ja jolla ei ole tiedon saamiseen oikeutta työtehtäviensä perusteella vai onko kysymys luottamusasemassa toimivasta henkilöstä. Työsuhteen päättymisvaiheessa tapahtuva laajamittainenkaan työtehtävien kannalta tarpeeton tiedonhankinta ei ole lähtökohtaisesti yritysvakoilua, vaikka tarkoituksena olisi hyödyntää tietoja uudessa työssä.

744 Ks. ennakkopäätös 2015:42 esittelijä Hakamiehen mietintö. Ennakkopäätöksen perusteluissa on

kysymys yritykseen palvelussuhteessa tai luottamuksellisessa liikesuhteessa olevan henkilön, yrityksen luottamustehtävässä olevan tai sen saneeraukseen osallistuvan henkilön tekemästä ja aseman vuoksi saadun yrityssalaisuuden oikeudettomasta ilmaisemisesta tai käyttämisestä. Korkein oikeus punnitsi myös sitä, voidaanko rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen katsoa alkavan jo tietojen kopioimisesta. Merkittävimmät toimet tapahtuvat huomattavasti ennen teon täyttymistä eli varsinaista yrityssalaisuuden hyödyntämistä.⁷⁴⁵

Oikeuskirjallisuudessa on punnittu nimenomaisesti ennakkopäätöksen 2013:20 perusteella liikesalaisuustietojen kopioimiskieltoa ja sen merkitystä sekä työntekijän oikeutettua tarvetta tietojen kopiointiin tiedonhankkimisoikeuden rajojen sisällä.⁷⁴⁶ Oikeustila on, että työntekijä, jolla on työtehtäviensä puolesta oikeus tuntea liikesalaisuus ja tekniset käyttöoikeudet käsitellä liikesalaisuuden sisältäviä tallenteita, ei voi tällaisen liikesalaisuuden kohdalla syyllistyä yritysvakoiluun.⁷⁴⁷

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksestä 2013:20 ilmenevin perustein säännöksen soveltamisen kannalta tärkeän rajoituksen muodostaa edellytys, että tiedon hankkimisen on tapahduttava tarkoituksin oikeudettomasti ilmaista yrityssalaisuus tai oikeudettomasti sitä käyttää. Kannanotto ei vähennä tarvetta tulkita tiedon hankkimisen oikeudettomuutta säännöksessä tarkoitettulla tavalla.⁷⁴⁸

Oikeuskirjallisuudessa ja lain esitöissä on arvioitu, että tiedonhankkimisoikeuden rajojen ulkopuolelle jää vääränlainen liikesalaisuustiedon käsittelytapa, tiedon säilytystapa sekä pääsytapa tietoon. Nämä tekotavat voidaan muidenkin tunnusmerkistö- ja kokonaisarviointiedellytysten täytyessä katsoa liikesalaisuustiedon oikeudettomaksi hankkimiseksi.⁷⁴⁹

kiinnitetty huomiota siihen, että yritysvakoilun tunnusmerkistö voi täytyä myös sellaisten rikoksentekeijöiden, kuten siivoojien ja vahtimestareiden kohdalla, joilla muuten on ollut luvallinen pääsy yrityssalaisuuksia koskevien tietojen säilytyspaikkaan. Näin ollen on tapauskohtaisesti arvioitava rangaistavuuden edellytysten tähtyminen ottaen huomioon työntekijän asema, tehtävät ja muut tekoon liittyvät olosuhteet. Työntekijän kohdalla myös jäljentämisen oikeudettomuutta koskevan tahallisuusvaatimuksen täyttymiseen on kiinnitettävä teon rangaistavuutta arvioitaessa erityistä huomiota.

⁷⁴⁵ Ks. kohta 27. Kun kopioiminen selvästi tähtää mahdollisuuteen hyödyntää yrityssalaisuuksia uudessa työssä, kopioiminen on myös tekijän syyllisyyden kannalta keskeinen osa tekoa. Nämä seikat puoltavat sitä, että yrityssalaisuuden rikkomisen voitaisiin katsoa alkavan jo kopioimisesta.

⁷⁴⁶ Tiedonhankkimisoikeudesta ja rajanvetokysymyksistä ks. Nyblin 2016, s. 214 ja Frände 2013, s. 184. Kopiointi kiellon pitäisi olla luonteeltaan yleinen ja objektiivisiin olosuhteisiin sidottu eikä sellainen, että ratkaiseva merkitys on työntekijän tarkoituksella.

⁷⁴⁷ Ks. Nyblin 2016, s. 222.

⁷⁴⁸ Ks. kohta 15. Korkein oikeus on katsonut, että kyseisen säännöksen voimaantulon jälkeen työtavat ovat yleisluonteisesti muuttuneet. Tehokas työskentely vaatii yhä useammin laaja-alaista tiedostojen käyttöä ja myös tiedon tallentamista, mikä pikemminkin antaa aiheen varovaisuuteen jäljentämisen oikeudettomuuden arvioimisessa. Ennakkopäätöksessä mainitaan perusteltuna ja hyväksyttävänä työskentelytapana työntekijän tiedonhankkimisrajoissa tapahtuva menettely.

⁷⁴⁹ Ks. HE 53/2002 vp, s. 16 ja HE 49/2018 vp, s. 59–61. Ks. lisäksi oikeuskirjallisuudesta Sahinoja 2013, s. 994, Nyblin 2016, s. 214–215 ja Vapaavuori 2019, s. 378.

Oikeudettomuus on käsite, jota voidaan tulkita eri tavoin liikesalaisuutta koskevassa yhteydessä ja rikosoikeudellisessa keskustelussa.⁷⁵⁰ Oikeudettomana pidetään rikostunnusmerkistön mukaista tekoa, johon ei liity oikeuttamisperustetta. Oikeuttamisperusteen soveltamista luonnehtii tapauskohtainen punninta samanaikaisten oikeudellisesti suojattujen etujen välillä. Oikeudenvastaisuus koskee sitä, oliko lähtökohtaisesti kielletty teko kielletty myös niissä olosuhteissa, joissa se toteutettiin.⁷⁵¹ Toisin sanoen voidaan päätellä, että tunnusmerkistön mukaisuus presumoi oikeudenvastaisuuden.

Vastaavasti on huomattava, että oikeudettomuuden arviointi työsopimuslain 3 luvun 4 §:n ja liikesalaisuuslain 3–4 §:n yksityisoikeudellisten säännösten perusteella eroaa asiallisesti rikosoikeudellisista säännöksistä. Lakivaliokunta katsoi, että ei ole mahdollista, että toimintaa, jota yksityisoikeudellisesti ei pidettäisi liikesalaisuuslain nojalla oikeudettomana, voitaisiin kuitenkin rikosoikeudellisesti pitää oikeudettomana ja rangaistavana. Liikesalaisuuslain säännökset siitä, milloin liikesalaisuuden ilmaisemista tai käyttämistä koskevia tekoja ei voida pitää oikeudettomana, muodostavat vähimmäistason myös rikosoikeudelliselle arviolle siitä, milloin käsitteiden eroavaisuudesta huolimatta toimintaa ei ole pidettävä oikeudettomana.⁷⁵²

3.6.5 Säännöksen toinen tunnusmerkki, tekijän tarkoituksena on oikeudettomasti ilmaista tai käyttää tällaista salaisuutta

Sovellettaessa rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun rikostunnusmerkistöä edellytys on, että tekijällä on liikesalaisuutta koskevaa tietoa hankkiessaan tarkoitus käyttää tai ilmaista liikesalaisuustietoa ja menettelyn tulee olla oikeudetonta (RL 30:4.2). On kuitenkin huomattava, että tunnusmerkistössä edellytetty tarkoitus oikeudettomasti ilmaista tai käyttää liikesalaisuutta ei välttämättä osoita tiedon hankkimisen oikeudettomuutta.⁷⁵³ Lain esitöissä on katsottu, että ilmaiseminen voisi tarkoittaa joko salaisuuden julkistamista tai sen luovuttamista toiselle, useimmiten tiedon myymistä välittäjälle tai kilpailevalle yritykselle. Käyttäminen puolestaan tarkoittaisi liikesalaisuuden hyödyntämistä omiin tarkoituksiin.⁷⁵⁴ Viljasen, Nyblinin ja Vapaavuoren mukaan taloudellisen hyödyn hankkiminen liikesalaisuuden haltijan kustannuksella olisi useimmiten katsottava oikeudettomaksi menettelyksi.⁷⁵⁵

750 Käsitteen tulkinnasta ks. Frände ym. 2014, s. 184 ja Vapaavuori 2019, s. 381.

751 Ks. oikeudenvastaisuudesta Frände 2001, s. 171.

752 LaVL 8/2018, s. 19–20. Lakivaliokunta totesi, että ainoastaan liikesalaisuuslain mukaiset liikesalaisuustiedon ilmaisemismahdollisuudet ovat arvioinnin kohteena, eikä yrityssalaisuusrikosten rangaistavuuden ala laajemmin. Ks. myös lain esitöistä HE 49/2018 vp, s. 59–60. Oikeuskirjallisuudessa asiasta tarkemmin Viljanen 2018, s. 737–740 ja Vapaavuori 2019, s. 381.

753 Ks. jäljempänä yritysvakoilun tunnusmerkistöön kuuluvasta kaksinkertaisesta oikeudettomuusedellytyksestä.

754 Ks. HE 66/1988 vp, s. 84.

755 Vapaavuori 2019, s. 383 ja Viljanen 2018, s. 735–742 sekä Nyblin 2008, s. 539.

Lain esitöissä on kuvattu ja nostettu esille myös oikeuttamisperusteita liikesalaisuuden ilmaisemiselle. Perusteltuja syitä voivat olla muun muassa ilmoitus viranomaisille tai kertominen julkisuudessa tietyn tuotteen valmistukseen tai käyttöön liittyvistä olennaisista terveysvaaroista siitä huolimatta, että tuotteen valmistaja, maahantuojat tai myyjä pitää tietoa liikesalaisuutena.⁷⁵⁶

Liikesalaisuuteen kohdistunut loukkaus tai väärinkäyttö tulee usein ilmi liikesalaisuuden haltijalle vasta, kun oikeudettomasti hankittua liikesalaisuustietoa on jo tosiasiallisesti käytetty muualla tai ilmaistu. Käyttötarkoituksen osoittaminen ja toteennäyttäminen jälkikäteen ei ole erityisen vaikea osa todistelun tai näytön hankkimista, jolla pyritään osoittamaan rikossäännöksen vastainen teko.⁷⁵⁷ Liikesalaisuuteen kohdistuvan loukkauksen tai väärinkäytön havaitseminen ennen oikeudettoman käyttämisen tai ilmaisemisen aktualisoitumista vaatii arviointia eri lähtökohdista. Tällöin painoarvoa tulisi antaa liikesalaisuustiedon hankkijan asemalle, työtehtäville ja teolle sekä sen olosuhteille.⁷⁵⁸

Mikäli tekijä on työntekijän asemassa, arvioitavaksi tulee myös yleisen lojaliteettivelvoitteen noudattaminen työsopimuslain 3 luvun 1 §:n nojalla. Edellytys on, että toimet toteutetaan tavalla, jonka työnantaja on kieltänyt työnjohto- ja valvontaoikeutensa nojalla tai joka on selkeässä ristiriidassa yrityksen sisäisen toimintakulttuurin kanssa.⁷⁵⁹ Keskeistä liikesalaisuuden käyttämisessä tai ilmaisemisessa on tarkoitus hyödyntää liikesalaisuutta eikä se, onko tekijä ehtinyt jo menetellä tosiasiallisesti niin.⁷⁶⁰

Rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun tunnusmerkistöön kuuluva oikeudettomuusedellytys on kaksinkertainen. Kuten edellä on jo todettu, 2 momentissa edellytetty tarkoitus oikeudettomasti ilmaista tai käyttää liikesalaisuutta ei sinänsä osoita tiedon hankkimisen oikeudettomuutta.⁷⁶¹ Kanta on vahvistettu korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä 2013:20. Säännöksen soveltamisen kannalta tärkeän rajoituksen muodostaa edellytys, että tiedon hankkimisen on tapahduttava tarkoituksin oikeudettomasti ilmaista yrityssalaisuus tai oikeudettomasti sitä käyttää.⁷⁶²

756 HE 66/1988 vp, s. 84 ja HE 49/2018 vp, s. 59–60. Lisäksi liikesalaisuutta koskevan tiedon käyttämisestä ei lähtökohtaisesti pidetä oikeudettomana, jos se tapahtuu tieteellisen perustutkimuksen tarpeisiin ilman että tällainen tutkimus tähtäisi taloudellisesti hyödynnettäviin sovelluksiin. Ks. lisäksi whistleblowing alaluvusta 2.2.2 ja LSL 5 §:n sananvapauden käyttäminen perusteena.

757 Ks. Nyblin 2007, s. 235 ja Nyblin 2003, s. 240. Ongelmalliseksi voi muodostua pitkälle myöhemmin ajoittuva liikesalaisuuden oikeudeton käyttö tai ilmaisu, joka voi asettaa esimerkiksi syyteoikeuden vanhentumisen arvioitavaksi.

758 Samansuuntaisesti kirjallisuudesta Nyblin 2007, s. 236 ja Vapaavuori 2019, s. 382.

759 Ks. Sahinoja 2013, s. 993.

760 Ks. oikeudettomuusedellytyksestä Vapaavuori 2019, s. 382 ja Nyblin 2007, s. 235.

761 2 momentin tulkinnasta ks. Viljanen 2018, s. 735 ja Vapaavuori 2019, s. 382 sekä Viljanen 2001b, s. 426.

762 Ks. kohta 13.

Oikeustila on korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2013:20 perusteella selvä. Käytännössä kaksinkertaisella oikeudettomuusedellytyksellä ei kuitenkaan liene suurta merkitystä, sillä johdonmukaisen tulkinnan mukaan liikesalaisuustietoa hankitaan harvoin suunnitelmallisoin keinoin ilman jatkotoimia.⁷⁶³ Tähän voi tyypillisesti liittyä liikesalaisuuden oikeudeton ilmaiseminen, käyttäminen tai hyödyntäminen muutoin. Ensisijaisesti pitää poissulkea tahattomuus tai huolimattomuus. Poissulkemisen jälkeen voidaan havaita taloudellinen hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus. Myös oikeuskirjallisuudessa on päädytty lähes samankaltaiseen johtopäätökseen.⁷⁶⁴

3.6.6 Säännöksen kolmas tunnusmerkki, liikesalaisuustiedon hankkiminen laissa luettelulla tavalla eli tekotapa

Rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun rangaistavuus edellyttää tekotapatunnusmerkin täyttymistä. Tekotapojen kannalta rikoslain 30 luvun 4 §:n 1 momentti kuvaa menettelyn tyhjentävästi.

Tietojärjestelmään tunkeutuminen, asiakirjan tai tallenteen hankkiminen tai jäljentäminen ja kolmantena teknisen erikoislaitteen hyödyntäminen täyttävät tekotapatunnusmerkin, kun teon tavoitteena on oikeudeton liikesalaisuuden hankkiminen sekä liikesalaisuuden oikeudeton ilmaisu.⁷⁶⁵ Lainsäädännöstä laadittaessa lähdettiin ajatuksesta, että jos edellä kuvattu tekotapa täyttää ensisijaisesti jonkin anastusrikoksen tai luvattoman tunkeutumisen tunnusmerkistön, teko olisi arvioitava ja rangaistava erikseen rikoslain 28 luvun säännösten mukaan.⁷⁶⁶ Lakivaliokunta kuitenkin katsoi, että liikesalaisuuden oikeudettomat hankkimistavat sisältyvät rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusäännöksessä kuvattuihin tekotapoihin.⁷⁶⁷

Ensimmäinen rikoslain mukainen tekotapa on tunkeutuminen ulkopuolisilta suljettuun paikkaan taikka ulkopuolisilta suljettuun tietojärjestelmään. Ulkopuolisilta suljettuina paikkoina ja tiloina pidetään työhuoneita, autoja, säilytyskaappeja sekä asiakirjasalkkuja. Lähtökohtaisesti pelkästään pääsyn kieltäminen kyseisiin tiloihin ei ole riittävää, vaan paikka katsotaan lain vaatimalla tavalla suljetuksi vain, mikäli ulkopuolisen pääsulle on asetettu jokin tosiasiallinen este, lukko tai tunnistuskontrolli.⁷⁶⁸ Tunkeutuminen ulkopuolisilta suljettuun tietojärjestelmään tarkoittaa taas käytännössä hakeroimista tietokonetta ja tietoliikenneyhteyttä käyttäen.⁷⁶⁹

763 Tällä viitataan tarkoitukseen hankkia oikeudetonta hyötyä. Tällöin esimerkiksi poikkeustapaukset, kuten yleinen uteliaisuus ilman taloudellista hyödyn tavoittelua ei tule kyseeseen.

764 Teon tarkoituksesta ks. Viljanen 2018, s. 741, Nyblin 2007, s. 269 ja Vapaavuori 2019, s. 383.

765 Ks. Nyblin 2007, s. 232. Tunkeutuminen voi olla yhtä hyvin myös fyysistä murtautumista tai erehdyttämistä. Jäljentäminen tarkoittaa valo- ja telekopioimista, monistamista ja painamista. Tekninen laite voi olla radiolähetin tai salakuuntelulaite.

766 Ks. tekotavoista HE 66/1988 vp, s. 83–84.

767 Ks. LaVM 6/1990 vp, s. 11.

768 Tunkeutumisen estämisestä ks. Viljanen 2023, s. 733 ja Vapaavuori 2019, s. 384.

769 Ks. Viljanen 2018, s. 729–731.

Toinen tekotapa on asiakirjan tai muun tallenteen haltuun hankkiminen tai jäljentäminen tai muu näihin rinnastettava tapa. Haltuun hankkiminen tarkoittaa liikesalaisuuden sisältävän asiakirjan tai muun tallenteen anastamista. Hankkiminen voi siten kohdistua sähköisesti tallennettuihin tiedostoihin tai niiden osiin, vaikka niistä ei siirry mitään tietoa fyysisessä muodossa olevaan esineeseen.⁷⁷⁰

Kolmas tekotapa on teknisen erikoislaitteen käyttäminen liikesalaisuuden hankinnassa. Lain esitöiden mukaan kysymys on teknisestä erikoislaitteesta silloin, kun laitteen avulla pyritään hankkimaan ihmisen normaalin aistimiskyvyn ulottumattomissa olevaa tietoa.⁷⁷¹ Tähän tarkoitukseen soveltuvat esimerkiksi lennokit tai muut välineet, joihin on mahdollisuus kytkeä suuritehoinen kamera tai vastaava erikoislaitte.

Oikeuskirjallisuudessa on käyty keskustelua edellä kuvatuista tekotavoista ja niiden soveltuvuudesta tosiasiallisiin tapauksiin. Säännöksen tulkintaa selkeyttää se, että toinen tekotapa täyttyy nykyään lähes aina tekijöiden kerätessä liikesalaisuustietoa. Vaikkei ensimmäinen tekotapa tulkinnallisessa tilanteessa täyttyisi, täyttyy tällöinkin usein toinen tekotapa. Ongelmat tulkinnassa ja tunnusmerkistön täyttymisessä ovatkin pääasiallisesti olleet siinä, onko tiedonhankinta ollut työsuhteen päättymistilanteessa oikeudetonta vai ei.⁷⁷²

Lisäksi on huomattava, että rikoslain 30 luvun 4 §:n 1 momentissa luetellut eri tekotavat voivat olla suhteessa toisiinsa myös päällekkäisiä, eli yhdessä yritysvakoilu-teossa voi toteutua useampi niistä.⁷⁷³

3.7 Salassapitorikokset (RL 38:1–2)

3.7.1 Normikuvaus ja säännöksen tunnusmerkit sekä yleisluonteisia havaintoja säännöksen soveltamisesta

Rikoslain 38 luvun 1 §:n mukaan salassapitorikoksen tunnusmerkistö on seuraava:

Joka laissa tai asetuksessa säädetyn taikka viranomaisen lain nojalla erikseen määräämän salassapitovelvollisuuden vastaisesti

- 1) paljastaa salassa pidettävän seikan, josta hän on asemassaan, toimessaan tai tehtävää suorittaessaan saanut tiedon, taikka
- 2) käyttää tällaista salaisuutta omaksi tai toisen hyödyksi,

⁷⁷⁰ Haltuun hankkimisesta tai jäljentämisestä ks. Pihlajamäki 2004, s. 145, Viljanen 2018, s. 729–731 ja Vapaavuori 2019, s. 384 sekä Nyblin 2007, s. 268.

⁷⁷¹ HE 66/1988 vp, s. 84.

⁷⁷² Ks. Viljanen 2018, s. 729–730 ja Vapaavuori 2019, s. 386 sekä poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedot.

⁷⁷³ Tekotapojen keskinäisestä suhteesta ks. Nyblin 2024, s. 815.

on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 40 luvun 5 §:n mukaan, salassapitorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Rikoslain 38 luvun 2 §:n mukaan salassapitorikkomuksen tunnusmerkistö puolestaan on seuraava:

Jos salassapitorikos, huomioon ottaen teon merkitys yksityisyyden tai luottamuksellisuuden suojan kannalta taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentehtyjä on tuomittava salassapitorikkomuksesta sakkoon.

Salassapitorikkomuksesta tuomitaan myös se, joka on syyllistynyt sellaiseen 1 §:ssä tarkoitettuun salassapitovelvollisuuden rikkomiseen, joka on erikseen säädetty salassapitorikkomuksena rangaistavaksi.

Rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikoksen keskeiset tunnusmerkit, joiden kaikkien on täytettävä, ovat seuraavat:

1. Laissa tai asetuksessa on säädetty salassapitovelvollisuus, tai viranomainen on lain nojalla määrännyt tällaisen.
2. Tekijä on asemassaan, toimissaan tai tehtävää suorittaessaan saanut tiedon salassa pidettävästä seikasta.
3. Tekijä paljastaa salassa pidettävän seikan tai käyttää tällaista salaisuutta omaksi tai toisen hyödyksi.

Salassapitovelvollisuus on käsitteenä hyvin laaja ja kohdistuu moniin eri henkilöryhmiin.⁷⁷⁴ Rikoslaisissa on useita rikostunnusmerkistöjä, jotka koskevat tietojen salassapitoa. Siksi on tarkoituksenmukaista keskittyä salassapitoon pääasiallisesti liikesalaisuuden suojaamisen ja tiedon salassa pitämisen kannalta. Esimerkkinä muusta kuin liikesalaisuuteen liittyvästä salassa pidettävästä tiedosta voi olla yksityisen henkilön tai perheen salaisuus, jonka paljastaminen tai käyttäminen voi täyttää salassapitorikoksen (RL 38:1) tai -rikkomuksen (RL 38:2) tunnusmerkistön.⁷⁷⁵ Usein laissa on nimenomainen viittaus salassapitorikokseen tai -rikkomukseen. Tällainen nimenomainen viittaus ei ole kuitenkaan rangaistavuuden edellytys.⁷⁷⁶

⁷⁷⁴ Ks. HE 94/1993 vp, s. 143. Lain esitöissä kuvattiin tarkoitus soveltaa salassapitorikoksen henkilöpiiriä ensisijaisesti työntekijöihin, mutta soveltamiselle muihin rikoslain 30:5:ssä mainittuihin ryhmiin ei ole mitään lähtökohtaista estettä. Ks. myös Lappi-Seppälä 2022 ym. ja Mäenpää 2018, s. 463 sekä Nyblin 2007, s. 278.

⁷⁷⁵ Ks. salassapidosta liikesalaisuuden suojaamisen ja tiedon salassa pitämisen kannalta Vapaavuori 2019, s. 417.

⁷⁷⁶ HE 94/1993 vp, s. 142. Tarkoitus on helpottaa lain soveltamista.

Olennaista on, että salassapitovelvollisuus on tarkkarajaisesti kuvattu jossain asiaa koskevassa säännöksessä, jolloin salassapitorikoksen tai -rikkomuksen soveltaminen voi tulla kyseeseen. Salassa pidettäviä tietoja ei lähtökohtaisesti ole oikeutettua hyödyntää muussa kuin asiassa, jota varten kyseiset tiedot on saatu.⁷⁷⁷ Rikoslain 38 luvun salassapitorikossäännöstä ei ole ensisijaisesti suunniteltu liikesalaisuuksien suojaa varten, mutta säännöksen soveltamista tämänkaltaisessa tilanteessa ei ole myöskään poissuljettu.⁷⁷⁸

Kyseeseen voisi tulla teko, jossa liikesalaisuus on paljastettu ilman hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta.⁷⁷⁹ Myös salassapidon rikkomisajankohdalla esimerkiksi työsuhteessa on merkitystä rikostunnusmerkistön täyttymisen arvioinnissa.⁷⁸⁰ Poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä saatujen tietojen mukaan niissä tapauksissa, joissa liikesalaisuusasian yhteydessä oli epäilty myös rikoslain 38 luvun salassapitorikosta, kysymys oli liikesalaisuuden paljastamisesta ilman hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta.

On huomattava, ettei rikoslain 38 luvun salassapitorikosta ole selvitetty rikosilmoitustietojen perusteella juurikaan vaihtoehtoisena nimikkeenä. Vaihtoehtoisten nimikkeiden soveltamiskäytäntö nähdään ongelmalliseksi, sillä rikoslain 38 luvun salassapitorikoksen käytännön soveltamisen ala voisi olla tietyin edellytyksin laajempi edellä kuvatuin tavoin.⁷⁸¹

3.7.2 Säädetty salassapitovelvollisuus tai viranomaisen määräys

Salassapitovelvollisuutta koskeva velvoite on lainsäädännössämme kaksiportainen. Rangaistussäännös on sijoitettu rikoslakiin, mutta varsinaisen salassapitovelvollisuuden sisältö on jätetty kokonaan rikoslain ulkopuolisesta lainsäädännöstä riippuvaiseksi. Tämä on todettu rikoslain salassapitorikosta koskevassa 38 luvun 1 §:ssä, jonka mukaan varsinainen salassapitovelvollisuuden sisältö määräytyy eri laeissa ja asetuksissa olevan tai viranomaisen lain nojalla antaman määräyksen perusteella.⁷⁸²

Salassa pidettävien tietojen soveltamisalan määrittely ei ole aina lainkaan selkeää riippumatta siitä, mihin säädökseen salassa pidettävät seikat lakiteknisesti on kirjattu.⁷⁸³ Oikeuskirjallisuudessa ja lain esitoissa on huomioitu, että salassapitovel-

⁷⁷⁷ Salassapitovelvollisuudesta ks. Mansikkamäki – Muttilainen 2016, s. 9, 23 ja Juslén – Muttilainen 2009, s. 49.

⁷⁷⁸ Ks. Pitkänen – Tiilikka – Warma 2013, s. 301.

⁷⁷⁹ Ks. yksityiskohtaisemmin Nyblin 2007, s. 226 ja Viljanen 2018, s. 735.

⁷⁸⁰ Nyblin 2003, s. 241 ja Viljanen 2018, s. 736. Työsuhteen päättymisen jälkeisiin tekoihin ei lähtökohtaisesti voida soveltaa edes salassapitorikosta, koska tilanteessa ei ole edellytettyä laissa säädettyä salassapitovelvollisuutta.

⁷⁸¹ On mahdollista, että rikosnimikettä ei ole syötetty poliisin tietojärjestelmään, mutta asiaa on kuitenkin arvioitu esitutkintalain 5 luvun 3 §:n mukaisessa esitutkintayhteistyössä. Toimet ja vaihtoehtoharkinta tulisi huomioida ja kirjata asianmukaisesti rikosasiaan liittyvässä päätöksenteossa.

⁷⁸² Ks. Vapaavuori 2019, s. 417.

⁷⁸³ Soveltamisalan määrittelystä ks. Laurikkala 2020, s. 91.

vollisuuden hajanainen sääntely rikoslain ulkopuolella vaikeuttaa kokonaiskuvan saamista salassapitovelvollisuuden henkilöllisestä ulottuvuudesta sekä sisällöstä.⁷⁸⁴ Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että salassapitonormistoja on edelleen tarve keskittää osaksi julkisuuslakia. Näkemys keskustelussa on ollut, että salassa pidettäviä seikkoja koskevaa erityissääntelyä tulisi edelleen vastaavasti vähentää.⁷⁸⁵

Salassapitoa koskevat olennaiset säännökset ovat liikesalaisuuslaissa, joka asettaa kieltosäännöksenä salassapitovelvoitteen liikesalaisuustiedon ilmaisemiselle tai käyttämiselle (LSL 4 §).⁷⁸⁶ Relevantti sääntelyä asettava kohta on myös työsopimuslain 3 luvun 4 §:n mukainen työntekijän velvoite olla työsuhteen kestäessä käyttämättä hyödykseen tai ilmaisematta muille työnantajan liikesalaisuuksia oikeudettomasti.⁷⁸⁷

Liikesalaisuutta koskeviin salassapitovelvoitteiden laiminlyönteihin sovelletaan tyyppillisesti rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksiä. Tämä on jättänyt rikoslain 38 luvun salassapitorikosten soveltamisen ja siihen liittyvät yksityis- sekä työoikeudelliset sanktiot käytännössä vähäisemmiksi.⁷⁸⁸

3.7.3 Tekijän asemansa perusteella saama salassa pidettävä tieto

Rikoslain 38 luvun 1–2 §:n salassapitorikoksen tekijäpiiriin voi kuulua vaihteleva joukko eri asemassa olevia henkilöitä. Henkilöstä riippumatta edellytetään, että heillä on lakiin, asetukseen tai viranomaisen määräykseen perustuva salassapitovelvollisuus jonkin seikan suhteen.⁷⁸⁹ Olennaista on, että henkilöt ovat saaneet tiedon salassa pidettävästä seikasta nimenomaan aseman tai toimen perusteella tai tehtävää suorittaessaan. Tämän edellytyksen puuttuessa salassa pidettävän tiedon paljastaminen tai hyväksikäyttö ei ole salassapitorikoksen tunnusmerkistön täyttävä teko. Tästä syystä kaikkia liikesalaisuuslain loukkaukseen syylistyneitä ei voi tuomita salassapitorikoksesta tai -rikkomuksesta.⁷⁹⁰

Onpa kyse salassapitovelvollisuuteen liittyvästä sopimusoikeudellisesta kirjauksesta tai viranomaisen laatimasta velvoitteesta, selkeys ja tarkkarajaisuus korostuvat salassapitovaatimuksissa. Laatua koskevat seikat ovat merkityksellisiä, jotta voidaan

784 Ks. Viljanen 2018 ja Vapaavuori 2019, s. 417 sekä HE 58/1988 vp, s. 20, 58.

785 Ks. erityisesti Neuvonen 2017, s. 168, Laurikkala 2020, s. 112 ja Mahkonen 1997, s. 197.

786 Ks. myös HE 49/2018 vp, s. 111. Salassapitorikoksen merkitys tunnistettiin myös liikesalaisuuslain valmisteluissa.

787 Muuta salassapitovelvoitteeseen liittyvää sääntelyä löytyy muun muassa julkisuuslain 10 §:n tuomioistuimen määräämästä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta ja esitutkintalain 11 luvun 5 §:n mukaisesti ilmaisukiellosta. Mainitut säännökset eivät tule kyseeseen tämän tutkimuksen yhteydessä ja salassapitovelvoitteiden laajempi tarkastelu ei ole perusteltua.

788 Ks. Nuutila 1996, s. 282.

789 Kysymykseen voivat tulla monet ammattiryhmät, kuten asianajajat, lääkärit, asiamiehet ja heidän ammattiapulaisensa sekä lisäksi asiantuntijat, eräät luottamushenkilöt sekä erilaisten lakisääteiden tehtävien suorittajat.

790 Ks. oikeuskirjallisuudesta tunnusmerkistön täyttymisestä Nyblin 2003, s. 240, Vapaavuori 2019, s. 420, Viljanen 2018, s. 729 ja Sahinoja 2013, s. 995.

jälkeenpäin selvittää mahdollista oikeudellista vastuuta. Yhtä lailla tärkeää salassapidossa samoin kuin liikesalaisuuksien suojaamisessa ylipäänsä on ennakkollisuus.⁷⁹¹ On huomattava, että rikoslain 38 luvun salassapitosäännökset perustuvat ainoastaan laissa tai asetuksessa säädettyyn salassapitovelvollisuuteen, ei sopimusvelvoitteisiin.

Vaikka oikeudettoman menettelyn tai esimerkiksi sopimusrikkomuksen yhteydessä rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikos ja 2 §:n -rikkomus eivät olisikaan ensisijaisia tutkittavia rikostunnusmerkistöjä, esitutkinnassa on silti syytä selvittää asia mainittujen rikosnimikkeiden osalta. Näin syyttäjä voi harkintansa mukaan edetä asiassa toissijaisesti nostamalla syytteen edellä mainituilla rikosnimikkeillä. Toki tämä on mahdollista muutoinkin tai syyttäjän tai asianosaisten pyytämällä lisätutkinnalla. Kuitenkin talousrikostutkintaprosessien keston vuoksi ensiksi mainittu vaihtoehto on tarkoituksenmukainen ja prosessiekonominen.

3.7.4 Salassa pidettävän seikan tai tiedon paljastaminen tai hyödyntäminen

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että todennäköisimmin rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikoksen tunnusmerkistö täyttyy salaisuuden eli salassa pidettävän seikan paljastamisella. Paljastaminen tarkoittaa käytännössä samaa kuin ilmaiseminen rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisessa eli salaisuuden ilmaisemista suullisesti, kirjallisesti tai muutoin. Yhdeksi paljastamiseen liittyvistä esimerkeistä on katsottu liikesalaisuustiedon sähköinen siirtäminen tai sen salliminen siten, että toinen katselee tai kuuntelee liikesalaisuuden sisältävää tallennetta tai kopioi sen.⁷⁹² Salaisuus on tullut ilmaistuksi, kun toinen on tavalla tai toisella saanut haltuunsa tai hallintaansa salaisuuden tai sen sisältävän tallenteen tai liikesalaisuuden muussa muodossa.⁷⁹³

Vaihtoehtoisesti rikoslain 38 luvun 1 §:n tunnusmerkistö voi täyttyä, mikäli henkilö pykälän toisessa kohdassa todetuin tavoin käyttää salaisuutta joko omaksi tai toisen hyödyksi.⁷⁹⁴ Teolla tavoiteltavan hyödyn tai vahingon laatua ei ole säännelty tai määritelty yksityiskohtaisesti laissa, joten se voi olla minkä laatuista tahansa. Asiakirjan tai tiedon käyttämisen ei tarvitse myöskään erikseen aiheuttaa hyötyä tai

791 Ks. Sahinoja 2013, s. 996–997 ja Huhtamäki 2014, s. 46. Sopimisella voidaan jatkaa salassapitovelvollisuuden kesto yli laissa säädetyn määräajan, liikesalaisuuksien vieminen työpaikan ulkopuolelle voidaan kieltää, ja sopimuksen noudattamista voidaan tehostaa sopimussakkolausekkeella. Sopimussakko ei kuitenkaan korvaa vahingonkorvausta, vaan on sitä täydentävä. Ks. lisäksi Vapaavuori 2019, s. 435 ja 569. Ellei liikesalaisuuden loukkaus ole suoraan rangaistava yrityssalaisuuden rikkomisena, voi työsopimuslain ja liikesalaisuuslain kieltojen vastainen tahallinen menettely olla rangaistavaa RL 38:1:n mukaisena salassapitorikoksena. Rikoslaki ainoana säännöksenä asettaa välittömästi myös palvelussuhteen jälkeisen salassapitovelvollisuuden.

792 Ks. paljastamisesta Viljanen 2018, s. 731 ja Vapaavuori 2019, s. 420, Rautio 2013, s. 1031 sekä Viljanen 1990, s. 248.

793 Ilmaisemisesta ks. Nyblin 2007, s. 220.

794 Hyödyntämisestä ks. Rautio 2013, s. 1031 ja Laurikkala 2020, s. 242.

vahinkoa, jotta teko voi tulla rangaistavaksi.⁷⁹⁵ Rangaistusuhkaisen normin säätäminen on katsottu tärkeäksi, mikäli tarkoitus on ollut hyötyä tai aiheuttaa vahinkoa. Lähtökohtaisesti liikesalaisuuden kriteerit täyttävän tiedon väärinkäytön kannalta ollaan lähellä taloudellista hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta. Tämä tulkinta asettaa rikoslain 30 luvun mukaiset yrityssalaisuusrikokset ensisijaisesti sovellettaviksi rikossäännöksiksi.

Lisäksi on huomattava, että rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikos edellyttää tahallisuutta. Tekijän täytyy mieltää, että kyseessä on tieto, jonka hän on velvollinen pitämään salassa, ja että hänen tekonsa merkitsee sen säännösten vastaista paljastamista tai käyttämistä. Jos tekijä paljastaa salaisuuden huolimattomuudesta jättämällä asiakirjan jonkun nähtäväksi tai keskustelemalla asiasta varomattomasti julkisella paikalla, hän ei menettele säännöksen edellyttämällä tavalla tahallisesti.⁷⁹⁶ Vaadittavan olosuhdetahallisuuden täyttymiseksi tekijän täytyy mieltää, että kyseessä on sellainen tieto, jonka hän on velvollinen pitämään salassa. Vastaavasti tekijän täytyy varsin todennäköisesti ymmärtää, että teko tulee toteuttamaan säännösten vastaisen paljastamisen tai käyttämisen.⁷⁹⁷ Teko voi siten täyttää rikoslain 38 luvun 2 §:n salassapitorikkomuksen tunnusmerkistön.

Rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikoksen arvioinnissa on aina kiinnitettävä huomiota siihen, minkälaista vastuuta tietyssä tehtävässä toimivalta henkilöltä voidaan edellyttää. Lisäksi on arvioitava, kuinka merkittävästä tehtävään liittyvästä salattavasta asiasta tai tiedosta on ollut kysymys.⁷⁹⁸

Yleisesti on syytä kiinnittää huomiota siihen, että salassapitorikosten (RL 38:1) ja -rikkomusten (RL 38:2) määrä esitutkinnassa sekä oikeuskäytäntö liikesalaisuuksiin liittyvissä rikosasioissa on jäänyt vähäiseksi. Poliisin rikosilmoitusjärjestelmätietojen perusteella on ilmeistä, ettei rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikosta käytetä vaihtoehtoisena nimikkeenä liikesalaisuuden loukkaus- tai väärinkäyttötapauksissa.⁷⁹⁹ Asiaan tulisi kiinnittää huomiota esitutkintayhteistyössä, ja myös liikesalaisuuden haltijat voivat huomioida asian tutkintapyyntöä laatiessaan (ETL 5:3).

Rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikoksesta voidaan rikoslain mukaan tuomita sakkoa tai enintään vuosi vankeutta ja salassapitorikkomuksesta voidaan tuomita ainoastaan sakkoa.⁸⁰⁰ Syyteoikeuden vanhentuminen tai sen riski aiheuttaa ongelmia esitutkinnalle ja koko rikosprosessille, mikäli teko ei ilmene välittömästi tapahtu-

⁷⁹⁵ Viljanen 2018, s. 915 ja Voutilainen 2012, s. 155.

⁷⁹⁶ Ks. tahallisuudesta Lappi-Seppälä 2022 ym. ja Vapaavuori 2019, s. 420.

⁷⁹⁷ Ks. Laurikkala 2020, s. 243 ja Rautio 2013, s. 1032.

⁷⁹⁸ Ks. esitöistä HE 94/1993 vp, s. 147.

⁷⁹⁹ Tutkimusluvan mukaisesti on haettu poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä vuosilta 2011–2023 kaikki rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikokset ja rikoslain 38 luvun 1–2 §:n mukaiset salassapitorikokset.

⁸⁰⁰ Tämä varsinaisia yrityssalaisuusrikoksia pienempi rangaistusmaksimi vaikuttaa rikoksen vanhentumisaikaan siten, että syyte pitää nostaa kahdessa vuodessa.

mien jälkeen. Osittain tästäkin syystä varsinaiset rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikokset erityissäännöksinä ja ankarammin rangaistavina rikoksina lähtökohtaisesti syrjäyttävät yleissäännöksen luonteiset sekä lievemmin rangaistavat rikoslain 38 luvun mukaiset salassapitorikokset.⁸⁰¹

3.8 Tahallisuustekijöiden arviointi yrityssalaisuusrikoksissa

3.8.1 Tahallisuuden arviointi ja tunnusmerkit talousrikoksissa yleisesti

Tahallisuus on rikoskäsitteen subjektiivinen elementti.⁸⁰² Yleisesti on todettava, että rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksien tahallisuustekijöitä voidaan lähestyä kuten muissakin talousrikoksissa. Talousrikosten asiayhteydessä tahallisuustekijöitä tulee lähteä tarkastelemaan ja arvioimaan eri tavalla kuin perinteisissä rikoksissa, joissa tahallisuus voi olla ulkoisesti selvästi todettavissa.

Korkein oikeus on lausunut ennakkopäätöksessään 2012:66, että tahallisten ja tuottamuksellisten rikosten erottelu kuuluu rikosoikeuden kulmakiviin. Korkein oikeus nosti esille sen, että rikoslaissa ei ole määritelty sitä, minkälaista tietoisuutta olosuhteista vaaditaan, jotta tekoa pidettäisiin tahallisenä.⁸⁰³

Rikosvastuun aktualisoituminen edellyttää tunnusmerkistön täyttymistä eli rikoslain sisältämän tunnusmerkistön ja todellisuuden vastaavuutta. Tunnusmerkistön mukaisuus tarkoittaa, että vaatimukset täyttyvät teon, seurausten ja näiden välisten syy-yhteyksien kannalta sekä tunnusmerkistön subjektiivisen osan eli tahallisuustekijöiden osalta.⁸⁰⁴ Rikosoikeudellinen vastuu voi seurata joko aktiivisesta tekemisestä tai laiminlyönnistä.

Talousrikoksissa tunnusmerkistön täyttäväksi epäilty teko on normaalisti jokin oikeustoimi⁸⁰⁵ ja tunnusmerkistöteko voi koostua yksittäisestä teosta tai useista erillisistä osateoista, jotka kuitenkin luetaan yhdeksi tekokokonaisuudeksi. Kyse voi olla useiden oikeus-, taloudellisten- tai liiketoimien sarjasta.⁸⁰⁶

801 Ks. ainakin Rautio 2022, s. 1398, Viljanen 2023, s. 953 ja Vapaavuori 2019, s. 421. Ks. myös Laurikala 2020, s. 232–235 tunnusmerkistön syrjäytymisestä niin sanotun toissijaisuussäännön nojalla.

802 Ks. Boucht – Frände 2019, s. 58. Tahallisuuden arvioinnissa huomio kiinnitetään siihen, miten tekijä asennoituu teon ja seurauksen väliseen suhteeseen tai tietyn olosuhteen käsillä oloon.

803 Ks. myös kirjallisuudesta Lappalainen 2004, s. 163, Honkasalo 1969, s. 75, Matikkala 2005 ja Viljanen 1984, s. 335. Tällä lainsäädäntöratkaisulla on haluttu torjua talousrikosten osalta tahallisuuskynnyksen nostaminen. Teon tahallisuutta tai tuottamuksellisuutta arvioitaessa tekijän tahdonmuodostuksella on merkitystä.

804 HE 44/2002 vp, s. 9. Ks. myös Lappi-Seppälä 2003, s. 753.

805 Ks. oikeustoimen määrittelystä Koponen 2002, s. 252.

806 Hakamo ym. 2009, s. 38 ja Tapani 2004, s. 93. Ks. myös Mäkelä 2001, s. 99–102. Talousrikoksissa joudutaan jossain määrin turvautumaan rikoslain ulkopuolisiin käsitteisiin ja tulkitsemaan yleisiä oppeja talousrikoksille soveltuvalla tavalla. Talousrikokset ja niiden toimintaympäristö kytkeytyvät läheisesti niin siviilioikeuteen kuin talouselämän käsitteisiin yleisesti.

Ongelmallisuutta tahallisuuden tulkinnassa ja arvioinnissa aiheuttaa talousrikoksiin ja rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin hyvin soveltuva problematiikka, että teon seuraukset voivat aktualisoitua ajallisesti huomattavasti myöhemmin menettelyn jälkeen. Lisäksi on huomattava, että rikosentekijän vaikutusmahdollisuudet teon suoriin ja epäsuoriin seurauksiin sekä niiden laajuuteen voivat olla vähäiset oikeudenvastaisen teon jälkeen.⁸⁰⁷ Talousrikoksissa kiistattomia taloudellisia etuja asianomistajan kustannuksella tuottaneen ja hyvin suunnitelmalliselta vaikuttavan järjestelyn arvioinnissa voidaan päätyä myös tahallisuuden puuttumiseen muun muassa menettelyn oikeudellisen tulkinnanvaraisuuden vuoksi.⁸⁰⁸

Toisaalta on myös huomattava, että elinkeinotoiminnan vastuuhenkilöiden laaja selonottovelvollisuus sekä soveltamis- ja kieltoerehdyksen tehottomuus saattavat johtaa tahallisen teon syyksilukemiseen.⁸⁰⁹ Mainittu lähtökohta kytkeytyy jossain määrin talousrikoksissa käytettyyn oppiin, jossa tahallisuus rakentuu osin vastuuaseman ja siihen kuuluvan selonottovelvollisuuden mukaan.⁸¹⁰ Tahallisuuden ja kieltoerehdyksen suhde ei tutkimuksessa tehdyn tiedonhankinnan ja oikeuskirjallisuuden perusteella vaikuta kovin relevantilta ongelmalta yrityssalaisuusrikoksissa. Kieltoerehdys (RL 4:2) poistaa harvoin rangaistusvastuun.⁸¹¹

Edellä mainittujen ongelmallisten tahallisuuskysymysten yhteydessä on arvioitava erikseen tarkoituksellisen tietämättömyyden ja tahallisuuden välistä suhdetta. Tarkoituksellisen tietämättömyyden tilanteissa tekijä pyrkii välttämään relevanttia tietoa rikosvastuun välttämiseksi tai laiminlyö erityisen vastuuasemansa tai teko-olosuhteista syntyvän selvitysvelvollisuuden, jotta hän välttäisi rikosvastuun edellytyksenä olevan tahallisuuden täyttymisen.⁸¹² Tarkoituksellisen tietämättömyyden ongelma on keskeinen erityisesti talousrikoksissa.⁸¹³ Tahallisuuden arvioinnin

807 Koponen 2002, s. 242. Mainittua näkemystä voidaan soveltaa esimerkiksi yritysvakoilun tai yrityssalaisuuden väärinkäytön yhteydessä. Kyse voi olla oikeudetta haltuun saadusta liikesalaisuustiedosta, jota hyödynnetään huomattavasti myöhemmin muualla.

808 Samansuuntaisesti Kukkonen 2018, s. 248–250 ja Vihriälä 2012, s. 85.

809 Ks. Koponen 2002, s. 239.

810 Ks. Nuotio 2017, s. 950–985 ja Vento 1994, s. 219. Vrt. Koponen 2002, s. 276 ja Vikatmaa 1970, s. 98–99 ja 134–136. Tahallisuusvastuu ei voi perustua pelkästään jälkeensä todettuun selonottovelvollisuuden laiminlyöntiin. Selonottovelvollisuuden laajuus ratkaistaan kuitenkin tunnusmerkistö- ja tekokohtaisesti. Tarkoitukselliseksi katsottava tietämättömyys ei lähtökohtaisesti poista tahallisuutta. Ks. Koponen 2004, s. 254.

811 Koponen 2002, s. 239. Ks. myös Viljanen 2023, s. 939. Tilannetta on arvioitu erityisesti lahjusrikosten lähtökohdasta. Ks. myös kieltoerehdyksestä yleisesti Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019.

812 Ks. jäljempänä yksityiskohtaisemmin ennakkopäätös 2013:17 tietoisuudesta tunnusmerkistötekijöiden varsin todennäköisestä olemassaolosta. Päättely on perustettava hyvin hienojakoisen analyysin jälkeen ulkoisten toteen näytettyjen seikkojen (tahallisuutta osoittavien indisioiden) kokonaisvaikutukseen. Ks. myös Kukkonen 2018, s. 248–249.

813 Tarkoituksellinen tietämättömyys voi ilmetä esimerkiksi viranomaiselle annettussa ilmoituksessa tai bulvaanien käytössä, jolloin muodollisessa vastuuasemassa oleva taho pidetään tarkoituksellisesti tietä-

kannalta tahallisuuden alaraja täyttyy, jos voidaan osoittaa, että tekijä on pysytellyt tarkoituksellisesti tietämättömänä tahallisuuden kohteena olevista tunnusmerkeistä eli toisin sanoen olosuhteista. Tahallisuuden konstruointi voidaan johtaa korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä, jonka perusteella tarkoituksellisesti tietämättömänä pysyttelevä tekijä samalla tiedostaa olosuhteista selvillä olon vaikuttavan rikosoikeudelliseen vastuuseen ja siten myös tietää olosuhteista selvillä olon täyttävän tahallisuuden.⁸¹⁴ Edellä esitetyn perusteella voidaan johdonmukaisesti päätellä, että tarkoituksellinen tietämättömyys rinnastuu tahallisuuteen.

Tahallisuuden, kuten tekijän tietoisuuden ja tarkoituksen toteennäyttämisen ongelmallisuuden takia tahallisuustekijöiden objektivoitumiskehitys on väistämätöntä. Objekttiivinen todennäköisyysarviointi perustuu seikkoihin ja tekijöihin, jotka ovat puolueettomasti ulkopuolisenkin tahon todettavissa. Talousrikosten arvioinnissa voidaan ottaa huomioon ainakin taloudellisen intressin suuruus, jolloin suuri taloudellinen intressi indikoi todennäköisyyden puolesta. Tahallisuutta tukevia ja puoltavia seikkoja ovat lisäksi rikosentekijän toimialan asiantuntemus, teon suunnitelmallisuus ja teon poikkeuksellisuus tavanomaiseen liiketoimintaan verrattuna sekä bulvaanien käyttö tosiasiallisen toimijan piilottamiseksi.⁸¹⁵

Yleiskielessä käytettävä merkityssisältö tahallisuudelle ja rikosoikeudellinen merkitys eroavat asiallisesti toisistaan. Yleiskielessä tahallisuus ymmärretään usein tekijän tarkoituksena tai nimenomaisena pyrkimyksenä, jossa tekijä tietää mitä tekee ja tahtoo tehdä juuri sen.⁸¹⁶ Rikosoikeudellinen tahallisuus puolestaan kohdistuu rikoksen tunnusmerkistöön eli teon seuraukseen ja yksilöllisiin olosuhteisiin, joita on tarkemmin kuvattu edellä. Tahallisuus sisältää sekä tiedollisen että tahdollisen ulottuvuuden.⁸¹⁷

Monimutkaisista oikeustoimista ja -kysymyksistä huolimatta yksinkertaisimmillaan tahallisuusarvostelussa on kysymys siitä, mitä tekijä on teon hetkellä tahtonut toiminnallaan saavuttaa.⁸¹⁸ Talousrikokset samoin kuin rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikokset ovat tekorikoksia, joten niihin sovelletaan ennakkoratkaisun

mättömänä rikosvastuun kannalta relevanteista olosuhteista. Ks. yksityiskohtaisemmin Koponen 2002, s. 279–281.

814 Ks. ennakkopäätökset 2006:64, kohta 4 ja 2012:66, kohta 15. Objekttiivisen ulkoisista olosuhteista tehdyn päättelyn avulla korkein oikeus päätyi toteamaan, että todennäköisyystahallisuus täyttyi mainituissa olosuhteissa. Objekttiivinen päättely liittyi tahallisuuden perusteina olevien seikkojen toteen näyttämiseen ja niiden muodostaman kokonaisuuden merkityksen arvioimiseen. Ks. myös kirjallisuudesta Kukkonen 2018, s. 243–249, Koponen 2002, s. 279–281 ja Melander 2016, s. 224.

815 Lisäksi teon salaaminen hävittämällä aineistoa tai kirjallista dokumentaatiota on olennainen tahallisuutta tukeva seikka. Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 263–312 ja Tapani 2016. Ks. myös yrityssalaisuusrikosten tunnusmerkkien suhteesta vero- ja velallisen rikoksiin Salminen 1998, s. 82–83 ja Lehtonen 1986, s. 457.

816 Ks. merkityssisällöstä HE 44/2002 vp, s. 71 ja Koponen 2004, s. 222.

817 Ks. HE 44/2002 vp, s. 72–73, Tapani 2004, s. 220 ja Melander 2016, s. 150.

818 Ks. yleisesti Koponen 2002 ja Koskinen 2001 sekä Koponen 2004.

2016:92 mukaista olosuhdetahallisuuden arviointia poiketen seurausrikoksiin sovellettavasta tahallisuusarviointista.⁸¹⁹

3.8.2 Olosuhdetahallisuudesta yleisesti

Rikosoikeudelliseen vastuuseen asettaminen edellyttää, että tekijän tahallisuus kattaa tunnusmerkistökuvaukseen sisältyvät olosuhteet tai niihin rinnastettavat rikosoikeudellisen vastuun edellytykset.⁸²⁰ Tällöin puhutaan vakiintuneesti olosuhdetahallisuudesta, joka tarkoittaa tässä merkityksessä kaikkia niitä tosiasiallisia tai oikeudellisia seikkoja, joiden tulee täytyä. Olosuhdetahallisuudessa on kysymys siitä, millaista tietoisuutta tekijältä edellytetään niistä tosiseikoista, joiden perusteella päätellään muiden kuin seuraustunnusmerkkien täyttyminen.⁸²¹ Lisäksi olosuhde-edellytyksellä katsotaan tarkoitettavan kysymystä tekijän varmuudesta, mieltämisen todennäköisyyssasteesta taikka suhtautumisesta käsillä olevan seikan olemassaoloon.⁸²²

Olosuhdetahallisuus on tunnistettu ja todettu oikeuskäytännössä vaikeasti tulkittavaksi nimenomaan sen rikostyypeistä johtuvan vaihtelun vuoksi.⁸²³ Muutoinkin olosuhdetahallisuuden arviointia pidetään ongelmallisempänä kuin seuraustahallisuuden arviointia, ja olosuhdetahallisuutta on pidetty tulkinnanvaraisena sekä avoimena.⁸²⁴ Rikosoikeuden yleisten oppien edellisestä uudistuksesta on jo yli 15 vuotta. Siksi on perusteltua antaa painoarvoa oikeuskirjallisuudessa esitetylle kritiikille siitä, että lainsäätäjä otti riskin jättäessään olosuhdetahallisuuden määrittelemättä ja tulkinnanvaraiseksi uudistuksessa.⁸²⁵

Rikoslain yleisiä oppeja koskevassa hallituksen esityksessä ehdotettiin tulkin-
tatilanteiden vähentämiseksi, että tahallisuuden määritelmä olisi koskenut myös
tunnusmerkistön täyttymisen edellyttämiä olosuhteita. Hallituksen esityksessä
ehdotettiin, että tahallisuuden määritelmä koskisi sekä tahallisuutta suhteessa teon
seurauksiin (seuraustahallisuus) että tahallisuutta suhteessa tunnusmerkistön täyt-

819 Ks. kohta 14. Korkeimman oikeuden mukaan olosuhdetahallisuuden arvioinnilla mainitussa yhteydessä tarkoitetaan sen arvioimista, onko tekijällä ollut tahallisuuden edellyttämä tieto tunnusmerkistössä tarkoitetuista olosuhteista. Ks. myös HE 44/2002 vp, s. 16.

820 Ks. Tapani 2012, s. 607.

821 Ks. esitöistä HE 44/2002 vp, s. 73–74 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 286.

822 Koponen 2002, s. 248 ja 272. Olosuhde ei kuitenkaan voi olla tarkoituksen kohteena samalla tavoin kuin seuraus. On huomioitava, että Koposen kannattamaa mallia hyväksyvistä suhtautumisesta ja niin sanotusta välinpitämättömyystahallisuudesta ei hyväksytty rikoslain yleisten oppien uudistuksessa.

823 Ks. esimerkiksi ennakkopäätös 2013:17, kohta 27 ja 30 sekä 33.

824 Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 286 ja Koskinen 2001. Seuraustahallisuudesta on säädetty rikoslain 3 luvun 6 §:ssä, jonka perusteella rikoksentehtijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Säännös koskee kuitenkin vain tahallisuutta suhteessa rikoksen seurauksiin.

825 Ks. kritiikistä ainakin Frände 2010, s. 158 ja Hyttinen 2016, s. 972 sekä Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 263–312.

tymisen edellyttämiin olosuhteisiin (olosuhdetahallisuus).⁸²⁶ Hallituksen esityksen kantaa ei kuitenkaan omaksuttu.

Olosuhdetahallisuutta koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä todettiin ehdotetun tahallisuuden määritelmän koskevan molempia, seuraus- sekä olosuhdetahallisuutta. Mietinnössä nousi esille, että ehdotettu säännös soveltuu erityisen huonosti talousrikosten olosuhdetahallisuuteen ja voi nostaa niiden tahallisuuskynnystä. Valiokunta ehdotti, että pykälässä säädetään ainoastaan seuraustahallisuudesta. Seuraustahallisuuden määrittelyä ei pidetty niin vaikeana tai kiistanalaisena kuin rikostyypeittäin vaihtelevan olosuhdetahallisuuden määrittelyä. Lakivaliokunnan kannanotto jäi vallitsevaksi tulkinnaksi myös lakia säädettäessä.⁸²⁷

Talousrikoksia koskevaa oikeuskäytäntöä ja tulkintaa on muodostanut korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2006:26, jonka mukaan rikosentekijän oletetaan punnitsevan menettelynsä liittyviä kiinni jäämisen riskejä sekä rikollisesta teosta odotettavissa olevia etuja.⁸²⁸ Ennakkopäätös on osin liitettävissä tutkimuksessa omaksuttuun käsitykseen rationaalisesti toimivasta ja harkitsevasta rikosentekijästä, joka suorittaa menettelyyn liittyen myös hyötyjen ja haittojen punnintaa.⁸²⁹

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2006:26 yhteydessä omaksuttua kantaa puoltaa myös logiikka, jota voidaan parhaiten kuvata tarkastelemalla riskiteoriaa. Oikeustaloustieteessä hyödynnetään riskiteoriaa, jonka mukaan yksilöt nähdään riskinkarttajina, sillä he suhtautuvat negatiivisesti riskeihin, kuten rikoksesta kiinni jäämiseen, taloudelliseen riskiin tai rikosoikeudellisiin seuraamuksiin.⁸³⁰ Teoria yhdistyy myös rikosoikeudelliseen tahallisuusarvioon talousrikoksissa, sillä taloudelliseen toimintaan liittyvät olennaisesti liiketoimintapäätösten riskien punninta ja liiallisten, kiellettyjen sekä kohtuuttomien riskien välttäminen. Toisaalta on otettava huomioon, että taloudellirationaalisessa päätöksenteossa myös riskinkarttavat punnitsevat todennäköisesti menettelyn hyötyjä ja haittoja, jolloin kielletyt riskit ovat osa kokonaisarviointia. Käytännössä hyötyjen tulee ylittää aiheutuvat riskit ja rikosoikeudelliset seuraamukset.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätösten 2014:54, 2013:17 ja 2013:55 muodostaman oikeuskäytännön perusteella olosuhde- ja todennäköisyystahallisuuden soveltamisen kannalta merkityksellisenä pidetään sitä, miten rikosentekijä suhtautuu tunnusmerkistön täyttävien seikkojen käsillä olon selvittämiseen. Ongelmallisia ovat lähinnä tilanteet, joissa tekijä rikosvastuun torjumiseksi tarkoituksellisesti pyr-

826 Ks. HE 44/2002 vp, s. 87.

827 LaVM 28/2002 vp, s. 9–10.

828 Mainitusta punninnasta ks. erityisesti kohta 11.

829 Ks. kritiikistä ja rajoitetusta rationaalisuudesta Mähönen 1998 s. 7, Timonen 1998 s. 110, Tittle ym. 2010, s. 1029–1046, Clarke 1995, s. 97, Kleck ym. 2005, s. 629 ja Simon 1990, s. 197–200. Ks. erityisesti tutkimuksen osio 1.4.6 ja 3.11.

830 Riskiteoriasta kirjallisuudesta ks. Mähönen 2001, s. 150 ja Tapani 2001, s. 267.

kii välttämään merkityksellistä tietoa tai laiminlyö erityisen vastuuasemansa taikka teko-olosuhteiden synnyttämän selvitysvastuun.⁸³¹

3.8.3 Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksiin sovellettava olosuhdetahallisuus ja tahallisuutta ilmentävät seikat

Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten rangaistavuus edellyttää tahallisuutta.⁸³² Tekijän on ensinnäkin oltava tietoinen siitä, että liikesalaisuus on saatu haltuun laittomasti eli rikollisella tavalla (olosuhdetahallisuus). Toiseksi tarkoitusta edellyttävässä kohdassa täytyy osoittaa yrityssalaisuusrikosteen tarkoituksena oleva oikeudeton hyötymistarkoitus tai vaihtoehtoisesti vahingoittamistarkoitus eli tunnusmerkistössä asetettu korotettu tahallisuusvaatimus.

Olosuhdetahallisuutta arvioidaan mahdollisimman laajasti noudattaen yhtenäistä perustetta.⁸³³ Tätä tahallisuuden arvioinnin mallia voidaan käyttää myös rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten yhteydessä, ja niin on myös tosiasiallisesti tehtykin korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä 2013:17. Korkein oikeus arvioi, että tahallisuuden alarajaa arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon, mitä rikoslain 3 luvun 7 §:ssä on säädetty rikosoikeudellisesta tuottamuksesta.⁸³⁴

Korkein oikeus on ennakkopäätöksessä 2013:17 todennut, että ilmaisu ”on pitänyt varsin todennäköisenä” on oikeudellinen käsite, jota voidaan lain soveltamisessa käyttää, vaikkei se kaikissa tapauksissa luontevasti kuvaa sitä, miten ihmiset mielessään käsittelevät vallitsevia olosuhteita ja tapahtumia. Käsite varsin todennäköinen ei Tapanin mukaan vastaa useinkaan ihmisen loogista päätöksentekoon liittyvää ajattelumallia.⁸³⁵ Käsitteen sisällön merkityksen ja tulkinnan voidaan arvioida olevan moniulotteinen. Käsitteen voidaan arvioida soveltuvan toimijoihin, jotka

831 Ks. Nuotio 2017, s. 990, Melander 2016, s. 171 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 287–289. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää, ettei tahallisuuden ja tuottamuksen välinen raja hämmärryksen seurauksena, että lasketaan tasoa, jolla tekijän tietoisuutta mitataan. Yleisesti asiaan liittyvässä keskustelussa on päädytty siihen, ettei olosuhdetahallisuuden alarajaa tulisi arvioida eri kriteerein kuin seuraustahallisuuden. Ks. myös edeltävä alaluku 3.8.1 tarkoituksellisesta tietämättömyydestä.

832 Ks. laajemmin korotetusta tahallisuusvaatimuksesta Koponen 2002, s. 256 ja jäljempänä alaluku 3.8.4.

833 Korkeimman oikeuden uudemmassa ja vakiintuneessa oikeuskäytännössä olosuhdetahallisuutta on arvioitu todennäköisyystahallisuuden pohjalta. Ennakkopäätökset koskevat muun muassa yrityssalaisuusrikosta (2013:17, kohta 33 erityisesti), lahjusrikkomusta (2006:37), törkeää huumausainerikosta (2006:64), avunantoa törkeään velallisen petokseen (2009:87), kunnianloukkausta (2010:88) ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä (2012:66). Myös oikeuskirjallisuudessa on melko vakiintuneesti tulkittu asiaa samalla tavalla. Ks. Hyttinen 2016, s. 917–918, Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 291 ja Tapani 2010, s. 618–619.

834 Ks. HE 44/2002 vp, s. 91, 97 ja HE 94/1993 vp, s. 88. Törkeää tuottamusta on katsottu olevan ”hyvin tärkeiden huolellisuusvelvoitteiden rikkomisen huolimattomuudesta, joka osoittaa erityistä välinpitämättömyyttä näitä velvoitteita kohtaan” tai ”tietoisesta riskinoton, joka ei kuitenkaan ole tahallisuutta”. Törkeän huolimattomuuden kokonaisarvostelussa olisi otettava huomioon sekä teon objektiivisen että tekijän subjektiivisen huolimattomuuden aste. Ks. myös ennakkopäätös 2013:17 ja kohta 30.

835 Käsitteen mieltämisestä laajemmin Tapani 2012, s. 611.

ovat tyypillisesti yritysten johdossa tai erityisissä vastuuasemissa toimivia tahoja.⁸³⁶ Käytännössä tällä tarkoitetaan sitä, että edellä kuvatussa asemassa olevien voidaan objektiivisen päättelyn avulla olettaa olevan olosuhteista (kyse on liikesalaisuudesta, joka on saatu haltuun laittomasti eli rikollisella tavalla) tietoisia. Kysymys on tyypillisesti tosiseikoista ja olosuhteista, jotka vastuuhenkilön on tullut asemassaan tietää.⁸³⁷

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2013:117 omaksuttua kantaa voidaan parhaiten kuvata tarkastelemalla seuraavia lähtökohtia. Kohteen on mieltettävä liikesalaisuuden kriteerien sisältö, taloudellinen arvo ja sitä koskeva konkreettinen salassapitointressi (LSL 2 §). Toiseksi on perusteltua arvioida, että tekijä mieltää liikesalaisuuden merkityksen liikesalaisuuden haltijalle. Kolmanneksi tekijän on mainitun tietoisuuden perusteella ymmärrettävä, että liikesalaisuustieto on tarve pitää salassa ulkopuolisilta ja ettei tietoa saa hyödyntää muutoin kuin liikesalaisuuden haltijan eduksi.⁸³⁸ Arviointi ja mieltäminen kytkeytyy johdonmukaisesti myös tekoon liittyvien hyötyjen ja haittojen punnintaan, mikä puolestaan kytkeytyy välillisesti tahallisuustekijöiden käsillä olon punnintaan. Jotta rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikos voitaisiin näin ollen arvioida tahalliseksi olosuhdetahallisuuden kannalta, olisi tekijän tullut mieltää ilmaisemansa tieto varsin todennäköisesti salassa pidettäväksi sekä tiedon ilmaiseminen tai käyttäminen varsin todennäköisesti oikeudettomaksi.

Käytännön esimerkkeinä edellä kuvatusta voidaan mainita muun muassa työn tekijän liikesalaisuustiedon käsittelyyn liittyvä tiedonhankkimisrajojen sisällä tapahtuva toiminta työsuhteen loppuvaiheissa. Täydentävästi voidaan mainita, että tahallisuuden arviointi voi olla vaikeaa tai tulkinnanvaraista tilanteissa, joissa yhteistyökumppanilla on ollut oikeus käyttää liikesalaisuutta molempia osapuolia hyödyttävällä tavalla, mutta kumppanuuden päätyttyä yhteistyökumppani on päättänyt käyttämään liikesalaisuutta omaksi edukseen.

Tahallisuutta ja teon moitittavuutta sekä kokonaishaitallisuutta arvioitaessa voidaan kiinnittää huomiota aiheutuvaan vahinkoon. Rikoksesta aiheutuva vahinko voi ilmetä suoranaishaitallisuuden vähentymisenä tai varallisuuden saamatta

836 Liiketoimintaympäristössä toimijoiden huolellisuusvelvollisuus on korostettu ja lähtökohtainen oletama on siinä, että toimitaan harkiten. Ks. mainittua presumptiota koskevista säännöksistä erityisesti OYL 1:8.

837 Liike-elämässä mainituissa asemissa toimivilla on velvollisuus olla selvillä toimintaansa liittyvistä velvollisuuksista, toimintaansa koskevista normeista ja lain asettamien velvoitteiden asianmukaisesta sekä huolellisesta hoidosta. On kuitenkin huomattava, että talousrikoksiin on katsottu liittyvän tarkoituksellisen tietämättömyyden tilanteita, jotka voivat ulottua myös mainituissa asemissa toimiviin. Ks. edeltä alaluku 3.8.1 ja 3.8.2. Mainituissa tilanteissa tahallisuutta osoittavien indisioiden päättely on perustettava hienojakoiseen analyysiin ja ulkoisten toteen näytettyjen seikkojen kokonaisvaikutusten arviointiin.

838 Liikesalaisuustietoon liittyvät luottamuksellisuus- tai salassapitomerkinnät yhdistettyinä muihin tosiasiallisiin salassapitotoimiin voivat selkeyttää tapahtumien arviointia ja toimia keskeisessä roolissa tahallisuuden astetta arvioitaessa.

jäämisenä. Esimerkkinä toimivat asiakas- tai sopimusmenetykset tai mainehaitta-vaikutukset, jotka vaikeuttavat liiketoimintaympäristössä menestymistä. Liikesalaisuuden väärinkäytön seurauksia arvioitaessa keskeistä on teon suunnitelmallisuus ja vahingollisuus. Vaikuttaa ilmeiseltä, että edellä mainitut seikat vaikuttavat tahallisuuden alarajan ylittymiseen.

Olenneisinta rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tahallisuuden arvioinnissa on liikesalaisuuden oikeudettoman hyödyntämisen tai käyttämisen *tarkoitus joko aiheuttaa vahinkoa tai synnyttää taloudellista hyötyä*. Tahallisuuden mittaamiseen vaikuttavat myös liikesalaisuuden oikeudettoman hyödyntämisen laajuus ja laatu.⁸³⁹ Keskeinen kysymys on, pyrkikö tekijä ainoastaan mahdollistamaan ja tukemaan omia ammatillisia tavoitteita toimiessaan tiedonhankkimisrajojen reunoilla vai pyrkiikö tekijä hankkimaan, käyttämään ja laajamittaisesti hyödyntämään työnantajan kaikista kannattavimman ytimen luomaa tietoa. On huomattava, että tahallisuutta voidaan arvioida vertaamalla, poikkeako tekijän liikesalaisuustiedon käsittely tavanomaisista olosuhteisista sekä liikesalaisuuden haltijan velvoittamasta vakiintuneesta käytännöstä.

Tekijän saama koulutus, liikesalaisuustiedon käsittelyn laajuus työtehtävissä ja asema sekä siihen liittyvät vastuut liikesalaisuuden haltijan palveluksessa tai yhteistyössä liittyvät tahallisuuden arviointiin. Vähintään mainitut seikat antavat vahvan indision siitä, että tekijän on täytynyt mieltää kyseessä olleen varsin todennäköisesti liikesalaisuus.⁸⁴⁰

Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikokset kuten muutkin talousrikokset ovat pääsääntöisesti harkittuja, salaillen toteutettuja suunnitelmallisia toimia, joissa nousevat esille selkeä tavoite sekä tarkoitus. Tavoitteen katsotaan olevan taloudellinen hyötymistarkoitus, ei välttämättä lainsäännösten rikkominen.⁸⁴¹

Oikeustilaksi ja -käytännöksi on muodostunut rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa olosuhdetahallisuuden arviointi todennäköisyydestä tahallisuusmallin mukaisesti, jolloin huomioon on otettava myös tunnusmerkistöerehdystä koskeva säännös.⁸⁴² Olosuhdetahallisuuden nojalla teko ei ole tahallinen, mikäli tekijälle

839 Esimerkiksi rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusäännöksen kohdalla edellytetään tahallisuuden lisäksi, että liikesalaisuus on hankittu tarkoituksena oikeudettomasti ilmaista se tai oikeudettomasti käyttää sitä. Ks. HE 66/1988 vp, s. 84.

840 Ks. edeltä yhteys tarkoitukselliseen tietämättömyyteen. Tekijä on edellä kuvatuissa olosuhteissa varsin todennäköisesti tietoinen rikosvastuun edellytyksenä olevista olosuhteista.

841 Ks. Koponen 2002, s. 253 ja 255. Talousrikoksissa tavoitteena on taloudellisen edun hankkiminen itselle tai läheistaholle. Haitallisen seurauksen aiheutuminen asianomistajalle on tähän verrattuna täysin toissijainen ja mahdollisesti tekijän kannalta jopa epätoivottava seikka. Tämä ei poista tekijän tahallisuutta sanotun tunnusmerkistön mukaisen seurauksen aiheuttamisesta. Talousrikoksiin soveltuva tahallisuus on tällöin pikemminkin varmuus- tai todennäköisyydestä tahallisuus.

842 Ks. Frände – Wahlberg 2012, s. 112 ja Melander 2016, s. 171 sekä Koponen 2007, s. 45. Oikeuskustelussa olosuhdetahallisuus ja tunnusmerkistöerehdys on mielletty kolikon kahdeksi eri puoleksi. Ks. korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä ja tahallisuuden alarajan määrittymisestä todennäköisyydestä.

ei ole yksiselitteisen selvää jonkin tunnusmerkistötekijän olemassaolo.⁸⁴³ Rikosvastuun aktualisoitumisen näkökulmasta on olennaista se, että tahallisuus on käsillä jo silloin, kun tekijä tuntee ne tosiseikat, joiden perusteella asiaa arvioidaan rikosoikeudellisesti.

Olosuhdetahallisuutta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota teko-olosuhteita koskevaan tietoon ja teko-olosuhteiden käsillä oloa koskevaan varmuuteen. Tätä on pidetty oikeuskeskustelussa olosuhdetahallisuuden perusmuotona.⁸⁴⁴ Tahallisuuden alimman asteen yksilöinti on myös yhteiskunnallisesti merkittävä kysymys, sillä sen avulla määräytyy usein rikosoikeudellisen vastuun alaraja.⁸⁴⁵ On tärkeää pyrkiä muodostamaan kanta siitä, mikä on tekohetkellä tekijän arvio siitä, kuinka uskottavana hän pitää tunnusmerkistön täyttymistä.⁸⁴⁶

Luonnollisesti tämä ei ole välttämättä mahdollista yrityssalaisuusrikoksissa ilman tekijän myötävaikutusta.⁸⁴⁷ Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa toimintaympäristö liittyy keskeisesti liiketoimintaan ja liikesalaisuustietoon sekä sen merkitykseen, joten tahallisuutta ja syyksiluettavuutta arvioitaessa joudutaan tukeutumaan yhä enemmän objektiivisiin presumptioihin.⁸⁴⁸ Siksi olosuhdetahallisuuden ja tahallisuuden alarajan osoittamiseksi on otettava huomioon liikesalaisuuden haltijan toimet liikesalaisuuden tunnusmerkkien tosiasialliseksi täyttämiseksi (LSL 2 §).⁸⁴⁹

Edellä esitetyn nojalla voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset. Olosuhdetahallisuutta ja rikosoikeudellisen vastuun alarajaa määrittäviä tekijöitä ei voida luetella rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksissa tyhjentävästi.⁸⁵⁰ Konkreettiset seikat, kuten liikesalaisuuden laatu, tiedon jäljentämisen toteuttaminen ja teon suunnitelmallisuus sekä menettelyyn liittyvä peittely selkeyttävät arviointia myös sovellettavasta tahallisuuden asteesta.⁸⁵¹ Toisin sanoen, rikoslain 30 luvun yrityssa-

hallisuuden mukaan (pitänyt varsin todennäköisenä) ennakkopäätökset 2013:17 ja 2012:66.

843 Ks. kirjallisuudesta Vihriälä 2012, s. 151.

844 Ks. arvioinnista Lappi-Seppälä 2003, s. 784 ja Matikkala 2007, s. 110.

845 HE 44/2002 vp, s. 82. Useissa talousrikossäännöksissä teko on rangaistava vain tahallisenä, joten tahallisuuden alimman asteen määrittelyllä on aidosti rikosvastuuta rajaava tarkoitus. Ks. oikeuskirjallisuudesta Nuotio 2017, s. 978 ja Koponen 2004, s. 218.

846 Ks. samansuuntaisesti Vihriälä 2012, s. 70.

847 Tässä yhteydessä on huomioitava itsekriminointisuoja eli myötävaikuttamattomuusperiaate. Suoja on rikoksesta epäillyn tai syytteessä olevan suojaksi tarkoitettu käytäntö, joka tarkoittaa, että häntä ei saa pakottaa eikä painostaa omalla toiminnallaan edistämään syyllisyytensä selvittämistä (ETL 4:3).

848 Mäkelä 2001, s. 204. Ks. myös Vihriälä 2012, s. 2 ja 85–88. Ks. myös edellä huomioitu taloudelliserationaalinen ajattelu.

849 Tahallisuutta ei voida osoittaa ja rikosvastuuta syntyä, mikäli liikesalaisuuden haltijan vastuulle kuuluvia itsesääntelykeinoja ei ole toteutettu asianmukaisesti. Itsesääntelyllä viitataan tässä liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan kohtuullisiin suojatoimiin.

850 Samansuuntaisesti Koponen 2002, s. 254, Koivisto 2004, s. 152 ja Halimaa 2015, s. 11.

851 Ks. Viljanen 2018, s. 749 ja Nyblin 2007, s. 273. Koska teon oikeudettomuutta ei ole RL 30:4–6:ssa määritelty, käsite saa pääasiallisen sisältönsä muusta lainsäädännöstä. Liikesalaisuuslain 4 §:ssä säädetään liikesalaisuuden oikeudettomasta käyttämisestä ja ilmaisemisesta.

laisuusrikoksissa tahallisuusarviointi perustuu pääosin rikoksentehtäjän menettelyyn, teon suunnitelmallisuuteen sekä aiheutuneisiin seurauksiin eli kokonaisuutena tunnusmerkistön täyttymisen edellyttämiin olosuhteisiin.⁸⁵²

Konkreettisessa tapauksessa ilmenee usein eri suuntiin viittaavia seikkoja ja tulkinta sekä ratkaisut on tehtävä niiden kokonaisarvioinnin pohjalta.⁸⁵³ Tahallisuuden toteen näyttäminen ei ole välttämättä yksinkertaista yrityssalaisuusrikoksissa.

3.8.4 Korotettu tahallisuusvaatimus ja sitä koskevat tunnusmerkit rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa

Eräisiin rikoslain tunnusmerkistöihin, kuten rikoslain 30 luvun yrityssalaisuus- ja tiettyihin talousrikoksiin, on liitetty tarkoitusedellytys, ja se on todettavissa rikossäännöksen sanamuodosta. Sellaiset käsitteet kuin *aiheuttaakseen* ja *hankkiakseen* sisältävät itsessään jo sen, että toteuttaessaan tunnusmerkistön mukaisen teon tekijän tarkoituksena on täytynyt olla seurauksen syntyminen. Tällöin rangaistusvastuun syntymiseen ei yksin riitä se, että tekijä on pitänyt kyseisen seurauksen syntymistä vain varsin todennäköisenä.⁸⁵⁴ Tarkoitusedellytykseen viittaavaa määritelmää ”hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä” on pidettävä perusteltuna laillisuusperiaatteen kannalta.⁸⁵⁵

Tarkoitusedellytyksellä viitataan tahallisuusvaatimusta korostavaan tunnusmerkistötekijään (hyötymis- tai hyödyttämistarkoitus).⁸⁵⁶ Tässä yhteydessä puhutaan vakiintuneesti *korotetusta tahallisuusvaatimuksesta tai -edellytyksestä*. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin tunnusmerkistötekijöitä, tarkoitustunnusmerkkiä ja olosuhteita, joiden perusteella korotettua tahallisuusedellytystä sovelletaan rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa.

Rikoslain 30 luvun 5 ja 6 §:n yrityssalaisuusrikosten korotettua tahallisuusvaatimusta tunnusmerkistössä korostava sanamuoto on ”*hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai toista vahingoittaakseen oikeudettomasti ilmaisee*”. Korotettu tahallisuusvaatimus tulee esille tilanteissa, joissa rikoksentehtijä mieltää tunnusmerkistön mukaisen seurauksen todennäköiseksi mutta toimii muussa itselleen merki-

852 Tahallisuustekijät koostuvat sekä subjektiivisesta että objektiivisesta todennäköisyydestä.

853 Ks. Tapani 2012, s. 611. Tahallisuusarviointi on aina rikostyyppikohtaista. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että rikostunnusmerkistöjen kielellinen ja systemaattinen rakenne on aina erilainen. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että tahallisuusmallin pitäisi vaihdella rikostyyppikohtaisesti. Rikostyyppikohtainen tahallisuusarviointi voi johtaa eriytymiseen talousrikosoikeuden sisällä.

854 Seurauksen syntymisestä ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 265 ja Frände – Wahlberg 2012, s. 111.

855 Ks. lainvalmistelusta HE 285/2010 vp, s. 8 ja LaVM 31/2010 vp.

856 Ks. ennakkopäätökset 2013:17, kohdat 28–31 ja 2011:26. Korkeimman oikeuden mukaan rikossäännöksen sanamuoto ja lain esityöt osoittavat tekotapatunnusmerkin. Ks. myös Tapani 2012. On huomattava myös korotetun tahallisuusvaatimuksen yhteiset piirteet tarkoitustahallisuuteen. Ks. yksityiskohtaisemmin korotetun tahallisuuden rinnastamisesta tarkoitustahallisuuteen ennakkopäätös 2011:26, kohdat 11–12.

tyksellisemmässä tarkoituksessa. Toisin sanoen tekijällä on oltava tietty tarkoitus tai tavoite tunnusmerkistön mukaista tekoa tehdessään.⁸⁵⁷ Tekijän tarkoituksen toteutumisella ei ole olennaista merkitystä tahallisuuden arvioinnin kannalta. Toisaalta jos tekijän tarkoitus ei voi realistisesti toteutua, ei myöskään teon tahallisuusvaatimus voi täyttyä.⁸⁵⁸

Rikoksentekijän tietoisuuden ja tahallisuuden arvioimisen lisäksi on vielä erikseen arvioitava teolla tavoitellut seuraukset ja saavutettu oikeudeton hyöty. Mikäli tahallisuus muiden rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tunnusmerkkien, kuten oikeudettoman liikesalaisuuden ilmaisun, käytön tai väärinkäytön osalta on onnistuttu näyttämään toteen, on tekijän enää hankala kiistää tarkoittaneensa teollaan hankkia taloudellista hyötyä tai vahingoittaa liikesalaisuuden haltijaa (RL 30:5–6). Taloudellisen hyödyn hankkimistarkoitus voidaan tällöin päätellä siitä, että tahallisuus muiden tunnusmerkistötekijöiden kohdalla täyttyy.⁸⁵⁹ Tapanin, Tolvasen ja Hyttisen kantaa mukaillen on katsottu, että tekijän menestyksekkäs puolustautumismahdollisuus vahinkoon tai huolimattomuuteen vedoten liikesalaisuuden väärinkäyttötapauksessa ei ole uskottava, mikäli liikesalaisuuden haltija on perustellusti osoittanut liikesalaisuuden tunnusmerkkien olemassaolon sekä tekijän väärinkäytöksestä aiheutuneen konkreettisen vahingon. Edellä sanotun nojalla voidaan päätellä, että taloudellirationaaliset intressit voivat toimia kannustimina menettelyn ja rikoksen tekemisen taustalla.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätökseen 2013:17 tukeutuen voidaan tulkita, että yrityssalaisuusrikosten korotetun tahallisuusvaatimuksen arviointi voi olla jopa vähemmän tulkinnanvaraista kuin perinteisten talousrikosten, kuten rikoslain 39 luvun velallisen rikosten tai rikoslain 29 luvun verorikosten kohdalla. Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksissa salassa pidettävä tieto kuuluu liikesalaisuuden piiriin, joten todennäköisesti rikoksentekijän on oltava tietoinen tiedon merkityksestä. Mikäli kyseessä on kokenut elinkeinoharjoittaja tai yrityksessä johtotehtävissä toimiva henkilö, sitä todennäköisemmin on odotettavissa, että tiedon salassapidon merkitys on tiedostettu. Vaihtoehtoisesti epäillyn tai vastaajan on kyettävä uskottavasti osoittamaan, miksei hän ole ollut tietoinen salassapidosta liikesalaisuuden haltijan toimista ja tiedon luonteesta huolimatta.⁸⁶⁰ Muissa mainituissa talousrikoksissa arvioitaviksi voivat tulla varojen siirtojen tai niiden määrän hyväksyttävyyden, vero-oikeudelliset velvoitteet ja verolajien erilainen soveltaminen, jotka ovat alttiita tulkinnalle ja usealle eri vaikutustekijälle.

857 Tarkoitustunnusmerkistä ks. Koponen 2002, s. 256, Matikkala 2013, s. 240 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 272–273.

858 Ks. Frände – Wahlberg 2012, s. 116–117 ja Melander 2016, s. 179–180.

859 Mainitusta päättelystä ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 270–271.

860 Presumptio on, että liikesalaisuuden haltija on omalta osaltaan varmistanut tiedon täyttävän liikesalaisuuslain 2 §:n määritelmäkriteerit.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2009:59 toimi kannanottona siihen, miten rikoksen tunnusmerkistön sisään rakennettu tarkoitusedellytys voi täytyä ja tarkoitustunnusmerkkiin liittyvää rakennetta tulisi tulkita.

KKO 2009:59. Korkein oikeus lausui ratkaisussaan, että tarkoitus päätellään ulkoisista tapahtumista, joten syyttäjän tehtävänä on vakuuttavasti yhdistää tekijän ulkoisesti havaittavat toimet tunnusmerkistössä kuvattuihin tekotapoihin. Korkein oikeus katsoi, että tekijän teolleen mieltämä tarkoitus on tunnusmerkistön täyttymisen kannalta keskeistä.

Sen arviointi, onko tekijällä ollut edellä kuvattu tarkoitus, joudutaan usein perustamaan objektiivisista tosiseikoista tehtäviin päätelmiin.⁸⁶¹ Yrityssalaisuusrikoksen korotettua tahallisuusvaatimusta tulkittaessa oikeuskäytännön, toiminnan päämäärän ja tavoitteen perusteella on arvioitava tekijän toimintaa sekä siihen liittyviä rajapintoja kokonaisuutena. Toisen suuntaisesti tulisi kiinnittää huomiota siihen, että tarkoitusedellytyksen toteennäyttäminen rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa voi osoittautua ongelmalliseksi, mikäli tunnusmerkkien todistelussa käytettävissä on pelkkiä indisiotodisteita.⁸⁶²

Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa hyötymis- tai toisen hyödyttämistarkoitukselle ja korotetulle tahallisuusedellytykselle sekä tarkoitusedellytyksen täyttymiselle voidaan hakea vahvistusta poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedoista. Kyseisten tietojen mukaan yleisimmin rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisesta epäilty henkilöryhmä on aiemmin toiminut rikoksen kohteena olevan yrityksen ylimmässä johdossa tai korkeissa päällikkötehtävissä.⁸⁶³ Tiedot puoltavat korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2013:17 kantaa mukaillen sitä, että henkilö on pitänyt varmana tai varsin todennäköisenä, että väärinkäytön kohde on liikesalaisuus ja että se on saatu tietoon tai ilmaistu rikoksella. Tiedot puoltavat korotetun tahallisuusedellytyksen käsillä oloa ja oikeudenvastaiseen tekoon kytkeytyvää hyötymis- tai toisen hyödyttämistarkoitusta (RL 30:5.1). Vastaavasti oikeudettomasti hankittujen liikesalaisuustietojen perusteella pian rikoksen tekemisen jälkeen käynnistetyn kilpailevan liiketoiminnan voidaan arvioida perustuvan suunnitelmallisuuteen, moitittavuuteen ja rikolliseen tahtotilaan. Edellä mainitut seikat ovat olennaisia yrityssalaisuusrikoksen korotetun tahallisuusedellytyksen, hyötymistarkoituksen ja tunnusmerkistön täyttymisen kannalta.

⁸⁶¹ Objektiivisista tosiseikoista ks. Tolvanen 2009a.

⁸⁶² Indisioihin perustuvassa todistelussa on huomioitava, että indisioarvo kuvastaa ainoastaan sitä, mitä päätelmiä todistusteemasta voidaan tietyn todisteen perusteella tehdä. Näytönarvioinnissa todistelun luotettavuutta ja relevanssia arvioidaan osin erilaisten kokemussääntöjen avulla. Ks. laajemmin indisiotodistelusta ja -arvosta Jonkka 1992, s. 82.

⁸⁶³ Ks. alaluku 3.4.4 ja taulukko 6 rikoksesta epäiltyjen henkilöryhmien osalta. Johtotehtävissä toimivien osuus on merkittävä.

Korotetussa tahallisuusedellytyksessä tunnusmerkin ”*hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai toista vahingoittaakseen oikeudettomasti ilmaisee*” tarkoitukselle eli toiminnan välittömälle ja ensisijaiselle päämäärälle on annettava korostettua merkitystä. Tiedon väärinkäytön olosuhteita punnittaessa kysymys voi olla laajamittaisen kilpailevan liiketoiminnan käynnistämisestä tai vaativissa johtotehtävissä toimimisesta kilpailevassa yrityksessä ja näiden olosuhteiden vaikutuksesta teon tahallisuuteen. Vaihtoehtoisesti kyse voi olla ennakkopäätöksen 2013:20 mukaisista työntekijän tiedonhankkimisrajojen reuna-alueista.⁸⁶⁴ Rangaistusvastuun edellyttämän tahallisuusvaatimuksen täyttymisen kannalta ero on ratkaiseva.

3.9 Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuu yrityssalaisuusrikoksissa

3.9.1 Oikeudelliset edellytykset ja tarkastelun lähtökohdat

Oikeushenkilö voidaan tuomita rikosoikeudelliseen vastuuseen, jos sen toiminnassa ei ole noudatettu riittävää varovaisuutta ja huolellisuutta rikoksen estämiseksi (RL 9:2). Rikosoikeudellisia periaatteita koskeva keskustelu on liittynyt siihen, tuleeko oikeushenkilöä pitää rikoksenteikijänä vai ei. Keskeinen merkitys tulee siitä, tuleeko oikeushenkilöä rangaista, koska rikos on vakiintuneen käsityksen mukaan aina seurausta inhimillisestä toiminnasta.⁸⁶⁵ Nykyinen näkemys ei puolla oikeushenkilön pitämistä rikoksenteikijänä ja siksi on syytä tarkastella lähemmin niitä perusteita ja olosuhteita, joiden perusteella rikoslain 9 luvussa säännelty rangaistusvastuu voidaan ulottaa koskemaan oikeushenkilöä. Mainitut kysymykset tulevat arvioitavaksi myös rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksien yhteydessä jäljempänä esitettyjen edellytysten täytyessä.

Rikoslain 9 luvun 1 §:n mukaan yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö, jonka toiminnassa on tehty rikos, on syyttäjän vaatimuksesta tuomittava rikoksen vuoksi yhteisösakkoon, jos se on rikoslaissa säädetty rikoksen seuraamukseksi. 2 §:n mukaan rangaistusvastuu edellyttää, että lakisääteiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävä henkilö on ollut osallinen rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen taikka oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi. Rikoslain 9 luvussa säännelty oikeushenkilön rangaistusvastuu perustuu ajatukseen, jonka mukaan rikokseen voi syyllistyä vain luonnollinen henkilö,

⁸⁶⁴ Ks. ennakkopäätös 2013:20 esittelijän mietintö. Työntekijän oikeusturvan kannalta on välttämätöntä arvioida tapauskohtaisesti, onko tiedon hankkimistapa poikennut työntekijän normaaleista työtehtävistä ja olosuhteista muutoinkin siten, että menettelyä on pidettävä oikeudettomana tiedonhankintana.

⁸⁶⁵ Ks. punninnasta Jaatinen 2000, s. 22. Ks. myös HE 95/1993 vp, s. 16–17.

mutta rangaistus voidaan silti tietyin edellytyksin tuomita myös tai yksinomaankin oikeushenkilölle.⁸⁶⁶

Rikoslain 9 luvun 2 §:n 2 momentin nojalla yhteisösakko voidaan tuomita, vaikkei rikosentekijää saada selville tai muusta syystä tuomita rangaistukseen. Yhteisösakkoon ei kuitenkaan tuomita sellaisesta asianomistajarikoksesta, jota asianomistaja ei ilmoita syytteeseen pantavaksi, ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Rikoslain 9 luvussa säädetty oikeushenkilön rangaistusvastuun vastuurakenne muodostuu pääosin rikosedellytyksestä (RL 9:1–2) ja moite-edellytyksestä (RL 9:2). Rikosedellytys on käsillä, kun oikeushenkilön toiminnassa on tapahtunut luonnollisen henkilön rikos, jonka tekijä on toiminut oikeushenkilön puolesta tai hyväksi. Lisäksi edellytetään, että rikosentekijä kuuluu oikeushenkilön johtoon tai on virka- tai työsuhteessa oikeushenkilöön taikka on toiminut oikeushenkilön edustajalta saamansa toimeksiannon perusteella (RL 9:3.1). Toiseksi edellytetään, että oikeushenkilöä voidaan moittia tästä luonnollisen henkilön rikoksesta (moite-edellytys).⁸⁶⁷

Moite-edellytys voi täytyä kahdessa tilanteessa, joista ensimmäinen on käsillä silloin, kun oikeushenkilön johtohenkilö on ollut osallisena luonnollisen henkilön rikokseen taikka sallinut sen (samastaminen, RL 9:2.1). Toiseksi moite-edellytys voi täytyä silloin, kun oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu riittävää varovaisuutta ja huolellisuutta rikoksen ehkäisemiseksi (organisaatiohuolimattomuus, RL 9:2.1). Samastamisen ja organisaatiohuolimattomuuden on ajateltu olevan vaihtoehtoisia oikeushenkilön rangaistusvastuun perusteita.⁸⁶⁸ Samastamisvastuulle kokonaisuutena sekä osallisuuteen ja sallimiseen perustuvalla vastuumallille annetaan olennaista merkitystä jäljempänä esitetyin perustein.⁸⁶⁹

Rikoslain 9 luvun 3 §:n mukaan edellytys oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamiselle ja niin sanotulle samastamisvastuulle on kiinteä suhde rikosentekijän ja oikeushenkilön välillä. Oikeushenkilön toiminnassa tehty rikos edellyttää tekijän toimimista oikeushenkilön puolesta tai hyväksi.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu ei ole ehdoton, joten tuomioistuimelle jää asiassa harkintavaltaa, joka perustuu rikoslain 9 luvun 4 §:n mukaiseen kokonaisarviointiin ja olosuhteiden arviointiin. Yhteisösakko (RL 9:5) voidaan jättää tuomitsematta, mikäli:

- 1) oikeushenkilön 2 §:n 1 momentissa tarkoitettu laiminlyönti taikka johdon tai oi-

866 Edellytysten täyttymisestä yleisesti ks. LaVM 14/2001 vp, s. 3 ja HE 80/2000 vp, s. 20–21.

867 Vastuurakenteesta ks. Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 368.

868 Ks. kirjallisuudesta muun muassa Tapani 2021, s. 15–18, Korkka 2019, s. 315 ja Matikkala 2010, s. 183–184 sekä Kimpimäki – Kärki 2022, s. 17–18.

869 Ks. lisäksi alaluku 5.4.2 oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamiskäytännöstä ja soveltamisalan laajentamiseen liittyvästä kehittämis ehdotuksesta.

keushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävän osuus rikoksessa on vähäinen; taikka

- 2) oikeushenkilön toiminnassa tehty rikos on vähäinen.

Myös kohtuuttomuutta harkitaan yhtenä kriteerinä yhteisösakon määräämisessä ja seuraamus jätetään tuomitsematta, mikäli

- 1) oikeushenkilölle aiheutuu rikoksesta muita seurauksia
- 2) oikeushenkilö on ryhtynyt konkreettisiin toimiin, joiden avulla uudet rikokset on ehkäisty tai on ryhdytty toimiin rikoksen vaikutusten ehkäisemiseksi tai poistamiseksi taikka laiminlyönnin ja rikoksen selvittämisen edistämiseksi
- 3) oikeushenkilön johtoon kuuluva tuomitaan rikoksesta rangaistukseen, jos oikeushenkilö on pieni, rangaistukseen tuomittavan omistusosuus oikeushenkilössä on suuri tai hänen henkilökohtainen vastuunsa oikeushenkilön velvoitteista on merkittävä.

Rikoslain 9 luvun 5 §:n mukaan yhteisösakko tuomitaan määräeuroin. Rikoslain 9 luvun 6 §:n mukaan yhteisösakon määrällisen mittaamisen perusteina ovat rikoslain 9 luvun 2 §:ssä tarkoitetun laiminlyönnin laatu ja laajuus tai johdon osuus sekä oikeushenkilön taloudellinen asema. Laiminlyönnin ja johdon osuuden merkitystä arvioitaessa otetaan huomioon tehdyn rikoksen laji ja vakavuus, rikollisen toiminnan laajuus sekä tekijän asema oikeushenkilön toimielimissä. Alin yhteisösakon rahamäärä on 850 euroa ja ylin 850 000 euroa.⁸⁷⁰

Vastaavasti arvioitavaksi jää, osoittaako oikeushenkilön velvollisuuksien rikominen piittaamattomuutta lain säännöksistä tai viranomaisten määräyksistä. Arvioinnissa on huomioon otettava myös muualla laissa säädetyt rangaistuksen mittaamisen perusteet. Oikeushenkilön taloudellista asemaa arvioitaessa otetaan huomioon oikeushenkilön koko, vakavaraisuus, toiminnan taloudellinen tulos sekä muut oikeushenkilön talouden arvioimiseen olennaisesti vaikuttavat seikat. Lainsäätäjä on myös harkinnut yhteisösakon määrän korottamista, mutta ratkaisuihin ei ole ryhdytty perusoikeudellisista syistä.⁸⁷¹ Yhteisösakon määrän korottamista koskevaa kysymystä tarkastellaan jäljempänä.

870 Ratkaisukäytännössä määrätty korkein yhteisösakko on tähän mennessä ollut 500 000 euroa. Ks. ennakkopäätös 2008:33. Kyse on Talvivaara-jutusta, jossa käsiteltiin pörssiyrityksen toiminnassa tapahtunutta epäiltyä ympäristörikosta.

871 Ks. lainsäätämistä tarkemmin HE 1/2016 vp, s. 12 ja PeVL 9/2016 vp ja oikeuskirjallisuudesta Tapani 2021, s. 19. Lain esitoissa katsottiin, että yhteisösakkoa on korotettava osana oikeusministeriön säästöjä korvaavia sopeutustoimia, jotta rahamääräiset rikosoikeudelliset seuraamukset muodostaisivat johdonmukaisen kokonaisuuden. Esitys ei lopulta johtanut lainsäädännön muuttamiseen, koska perustuslakivaliokunta torjui muutosehdotukset.

Rikoslain 30 luvun 13 §:ssä on säädetty rikoslain 30 luvun soveltamisalasta. Rikoslain 30 luvun 13 §:n mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta sovelletaan markkinointirikokseen, alkoholijuoman markkinointirikokseen, kilpailumenettelyrikokseen, yritysvakoiluun, yrityssalaisuuden väärinkäyttöön, lahjomiseen elinkeinotoiminnassa, törkeään lahjomiseen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottamiseen elinkeinotoiminnassa, törkeään lahjuksen ottamiseen elinkeinotoiminnassa ja törkeään kirjanpitorikokseen.

Jäljempänä kiinnitetään huomiota rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoiluun ja 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön osuuteen sekä erityisesti siihen, että 5 §:n yrityssalaisuuden rikkominen on rajattu rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan ulkopuolelle. Soveltamisalan laajentamista ja yleisesti rikoslain 30 luvun 13 §:n systemaattista soveltamista elinkeinorikoksissa puoltaa rikosten luonne: yrityssalaisuusrikosten tekokontekstina on tyypillisesti oikeushenkilön toiminta, tekoihin liittyy usein merkittäviä taloudellisia intressejä, rikoksia voi selittää etujen ja haittojen punninta, ja rikosoikeudellista vastuuta on toisinaan vaikea kohdistaa ainoastaan luonnolliseen henkilöön.⁸⁷² Oikeushenkilö olisi tällöin perusteltua nostaa vastuuarvioinnin keskiöön.⁸⁷³

3.9.2 Sääntelyyn kytkeytyvät taustaintressit rikoslain 30 luvun elinkeinorikoksissa

Yleisesti on todettava, että oikeusjärjestelmän ajatus rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuusta liittyy siihen, että organisaatioiden toiminnan monimutkaistessa ja muuttuessa yhä vaikeammin kuvailtavaksi oli selvää, ettei pelkästään yksilön rikosoikeudelliseen vastuuseen perustuva rangaistusvastuujärjestelmä enää ole riittävä.⁸⁷⁴ Oikeushenkilön rangaistusvastuu on osa rikosoikeudellista vastuuta lain esitöiden mukaan. Rikoslain 9 luvussa säädetty rangaistusvastuu ei ole kuitenkaan rikosoikeudellinen seuraamus vaan vastuun muoto, johon sisältyvät erityiset vastuuperiaatteet.⁸⁷⁵

Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuuta ei voida erottaa vastuun kohdentamisesta. Rikosoikeudellinen yksilövastuu on kohdennettava niihin henkilöihin, joiden teot tai laiminlyönnit ovat merkityksellisiä rikostunnusmerkistön täyttymissä kannalta. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva kohdentamisharkinta puolestaan on moniulotteisempaa (RL 9:1–4).⁸⁷⁶

⁸⁷² Ks. HE 53/2002 vp, s. 23–25. Vrt. myös vastaavat olosuhteet ja mahdollisuudet työrikosten kohdalla Tapani 2021, s. 11.

⁸⁷³ Ks. kirjallisuudesta tarkemmin Tapani 2021, s. 46 ja Kimpimäki – Kärki 2022, s. 35.

⁸⁷⁴ Ks. Jaatinen 2000, s. 19.

⁸⁷⁵ Vastuuperiaatteesta tarkemmin ks. Matikkala 2010, s. 182–183 ja Tapani – Tolvanen 2016, s. 211.

⁸⁷⁶ Ks. Tapani 2021, s. 45–46. Kohdentamisharkinta ja oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva harkinta eivät välttämättä muodosta koherenttia kokonaisuutta.

Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun funktiona on pyrkiä vaikuttamaan sen kohteeseen eli tässä tapauksessa yhtiön lainvastaiseen menettelyyn.⁸⁷⁷ Keskusteluun on liitetty oikeushenkilön rangaistusvastuun yhteiskunnallinen merkitys, mikä on relevantti lähestymiskulma liikesalaisuustapauksissa. Taloudelliset organisaatiot muodostavat elinkeinoelämän toiminnan perusteet, pelisäännöt sekä terveen kilpailun perustan. Siksi suunnitelmallisten väärinkäytösten ja rikosten tekemisen kannustimien torjuntaan pitää olla vaikuttavia työkaluja. Tämä on myös ollut yksi keskeinen tavoite lain esitöissä.⁸⁷⁸

Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuuta voidaan lähestyä taustaintressien lisäksi teoreettisista lähtökohdista. Tuolloin on huomioitava rangaistusteorioiden merkitys. Erityisesti on otettava huomioon preventiiviset eli rangaistuksen tarvetta ennalta estävät tavoitteet ja toimet. Kysymys on tällöin rikosoikeudellisen moitearvostelun kohdistamisen uhkasta liikesalaisuutta oikeudetta käyttävään tahoon. Uhkan ennalta estävä ja käytöstä ohjaava vaikutus lienee merkittävä. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta soveltamalla voidaan vaikuttaa prevention lisäksi rikoksen tekemisen kannattavuuteen sekä rangaistuksen odotusarvon kasvattamiseen.⁸⁷⁹

Rikoslain 30 luvun elinkeinorikosten tyypillinen luonne huomioon ottaen, oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevien säännösten systemaattiselle soveltamiselle katsotaan olevan riittäviä perusteita. Tällä tavoin voidaan tehostaa oikeudellisten normien noudattamista oikeushenkilöiden toiminnassa liikesalaisuuksien yhteydessä.

3.9.3 Oikeushenkilön puolesta tai hyväksi toimimisesta sekä samastamisvastuumallin soveltamisesta yrityssalaisuusrikoksissa (RL 9:3.1)

Oikeushenkilön rangaistusvastuun osalta kiinnitetään huomiota soveltamisalan rajoitteen lisäksi rikoslain 9 luvun 3 §:n 1 momentin edellytykseen, että rikoksen tulee olla tehty oikeushenkilön puolesta tai hyväksi. Rikoksen tekeminen oikeushenkilön puolesta viittaa tilanteeseen, jossa rikoksentekijällä on asemansa puolesta kyky ja mahdollisuus edustaa oikeushenkilöä tai toimia päättävässä asemassa. Rikoksen tekeminen oikeushenkilön hyväksi edellyttää puolestaan sitä, että oikeushenkilö hyötyy tavalla tai toisella rikoksesta.⁸⁸⁰ Käytännössä tekijän täytyy kuulua oikeushenkilön johtoon tai olla virka- tai työsuhteessa oikeushenkilöön. Vaihtoehtoisesti tekijän toimien on täytynyt perustua oikeushenkilön edustajalta saatuun toimeksiantoon.

Painotusta voidaan perustella sillä, että epäillyn yrityssalaisuusrikoksen toteuttavana henkilöryhmänä painottuivat yhtiön ylin johto tai vaihtoehtoisesti ylemmissä

⁸⁷⁷ Rangaistusvastuun tavoitteista laajemmin ks. Jaatinen 1998, s. 154.

⁸⁷⁸ Ks. HE 95/1993 vp, s. 3.

⁸⁷⁹ Laaja-alaisemmin sanotusta näkökulmasta tutkimuksen osiossa 3.11.

⁸⁸⁰ Ks. Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 373–374 ja Tapani 2021, s. 51. Ks. myös ennakkopäätös 2023:42.

päällikkötehtävissä toimineet tahot. Vastaavasti on huomattava, että poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä saatujen tietojen perusteella teoissa on korostunut suunnitelmallisuus ja hyödyn tavoittelu. Näin ollen näyttäisi perusteltua olevan, että edellä kuvattu organisaatiohuolimattomuus jää toissijaiseksi tarkastelun kohteeksi yrityssalaisuusrikoksissa ja siksi tarkastelussa on keskitytty rikoslain 9 luvun 3 §:n 1 momentissa säädettyyn edellytykseen.⁸⁸¹

Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuusta ja oikeushenkilön puolesta tai hyväksi toimimisesta on olemassa korkeimman oikeuden ennakkopäätös (RL 9:3.1). Korkein oikeus on kiinnittänyt huomiota erityisesti seuraaviin seikkoihin. Edellytys rangaistusvastuulle on rikosentekijän sellainen asema, että tekijä voi käyttää oikeushenkilön päättävävaltaa sekä rikoksen tekeminen oikeushenkilön intresseissä.⁸⁸²

KKO 2023:42. Korkeimman oikeuden ratkaistavana olleessa ennakkopäätöksessä oli kysymys siitä, oliko vastaaja toiminut syyksiluettussa työturvallisuusrikoksessa yhtiön puolesta tai hyväksi siten kuin oikeushenkilön rangaistusvastuun täyttyminen edellyttää. Korkein oikeus on korostanut sitä, että puolesta tai hyväksi toimiminen on kaikissa tilanteissa oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytys.⁸⁸³ *Oikeushenkilön puolesta toimiminen edellyttää rikosentekijältä sellaista asemaa, että tekijä voi käyttää oikeushenkilön päättävä- ja toimeenpanovaltaa sekä rikoksen tekemistä oikeushenkilön intresseissä. Teon ei tosiasiallisesti kuitenkaan tarvitse tuottaa hyötyä oikeushenkilölle. Hyväksi toimimisessa puolestaan ei edellytetä tekijällä olevan itsenäistä päätösvaltaa oikeushenkilössä, vaan riittävää on palvelussuhteessa taikka toimeksiannon perusteella toimiminen.*⁸⁸⁴

Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuu liittyy viime kädessä edellä kuvatuin tavoin yhteisön puolesta tai hyväksi rikoksen tehneiden ihmisten tekoihin

881 Rikoksen tulee olla tehty oikeushenkilön puolesta tai hyväksi. Ks. myös alaluku 3.12.2, jossa käsitellään rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksiin liittyviä henkilöryhmiä ja näiden asemaa oikeushenkilössä.

882 Kyseisessä rikoksessa ja ennakkopäätöksessä 2023:42 oli kysymys siitä, että asianomistajien esihenkilönä toiminut vastaaja oli rikkonut työturvallisuusmääräyksiä ja aiheuttanut työturvallisuusmääräysten vastaisen epäkohdan, jonka poistamiseksi vastaaja ei ollut ryhtynyt toimiin. Oikeushenkilön rangaistusvastuusta on myös korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2021:6, joka koskee rahapeliyhtiön liiketoiminnassa tapahtunutta tuottamuksellista rahanpesua ja tuomitsemisen edellytyksiä. Yhtiön laiminlyönnin takia asiakas oli voinut jatkaa tässä tapauksessa rahanpesua, ja oikeushenkilön rangaistusvastuun tuomitsemisen edellytykset täyttyivät. Ennakkopäätös ei sisältönsä vuoksi ole tämän tutkimuksen tarkastelun ydinalueilla.

883 Ks. ennakkopäätöksen kohta 12–15. Oikeushenkilön puolesta toimiminen ja hyväksi toimiminen on rikoslain 9 luvun 3 §:n 1 momentissa asetettu vaihtoehtoisiksi rangaistusvastuun edellytyksiksi. Näille edellytyksille ei ole kuitenkaan tarkoitettu annettavan kokonaan toisistaan erillään pidettävää soveltamisalaa.

884 Edellytyksenä kuitenkin on, että oikeushenkilö hyötyy teosta tai että rikosentekijä tavoittelee menettelyllään hyötyä oikeushenkilölle, vaikka tosiasiallista hyötyä ei jostain syystä jälkikäteen arvioituna koituisikaan.

tai laiminlyönteihin.⁸⁸⁵ Rikoslain 9 luvun 3 §:n 1 momenttia ja yhteisön puolesta toimimista analysoitaessa vaikeat rajanvetotilanteet liittyvät siihen, minkä asteista hyväksyntää ja tietoisuutta sanottu toimintamuoto edellyttää. Mikäli tekijä on toiminut itsenäisesti rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuu ei välttämättä tule kysymykseen, vaikka tekijä olisikin lain tarkoittamassa asemassa oikeushenkilön organisaatiossa. Yhteisön hyväksi toimimisessa puolestaan olennaista on, onko oikeushenkilö jotenkin hyötynyt rikoksesta tai antanut edustajan implisiittisesti ymmärtää hyväksyvänsä teon (RL 9:3.1).⁸⁸⁶

Liikesalaisuuden väärinkäytön luodessa kontekstin elinkeinotoiminnassa, ensisijaiseksi arvioinnin kohteeksi muodostuu liikesalaisuuden merkitys ja sen luoma hyöty liiketoiminnalle. Mitä merkittävämmästä tiedosta tai hyödykkeestä on kysymys, sitä todennäköisemmin yrityksen johto on asiasta tietoinen ja menettelyyn liittyy jonkinasteista hyväksyntää tai sallimista. Tällä tavoin johdonmukaisesti myös samastamisvastuuseen (RL 9:2.1) perustuvat edellytykset oikeushenkilön rangaistusvastuusäännösten soveltamiselle vahvistuvat rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikkosten kohdalla. Sanotuin perustein myös rikoslain 9 luvun 3 §:n 1 momentissa oleva vaatimus siitä, että rikoksen pitää olla tehty oikeushenkilön puolesta tai hyväksi vahvistuu.

Tarkastelun lähtökohta on edellä kuvatusti niin sanotussa samastamisvastuussa.⁸⁸⁷ Seuraavaksi tarkastellaan reaalimaailman tilanteita, joiden perusteella vastuumallin soveltaminen voidaan katsoa tarpeelliseksi ja perustelluksi rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa. Ensiksi on huomioitava, että tarkastellun oikeuskäytännön ja poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä saadun tiedon sekä oikeuskirjallisuuden perusteella yrityssalaisuusrikoksissa tyypillinen menettely liittyy työsuhteen loppuvaiheen tai sen jälkeisiin tapahtumiin. Tämä ja edellä osoitetut epäillyn yrityssalaisuusrikoksen toteuttavat henkilöryhmät asettavat samastamisvastuuta (RL 9:2.1) koskevat tunnusmerkit erityisen huomion kohteeksi.

Tarkastelua voidaan konkretisoida tilanteella, jossa työntekijä on asemassaan saanut tietoonsa liikesalaisuustietoja tarkoituksenaan oikeudettomasti ilmaista liikesalaisuus tai oikeudettomasti käyttää sitä irtisanoutumisen jälkeen. Irtisanouduttuaan työntekijä hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä, perustaa uuden kilpailevan yrityksen ja entisen työnantajan liikesalaisuutta pyritään tällä tavoin hyödyntämään. Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamiseksi tilanteessa on olennaista, että rikosprosessissa arvioidaan se, onko kysymys yrityssalaisuuden rikkomisesta (RL 30:5) vai yrityssalaisuuden väärinkäytöstä (RL 30:6).⁸⁸⁸

885 HE 95/1993 vp, s. 16. Ks. myös tuottamusvastuuta koskevat kysymykset.

886 Ks. mainituista kysymyksistä ja rajanvetotilanteista Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 373–374.

887 Ks. samastamisvastuusta ja organisaatiohuolimattomuudesta tarkemmin alaluvusta 3.9.1.

888 Yhtiön työntekijä, joka siirtyy uuden työnantajan palvelukseen ja hyödyntää siellä oikeudetta edellisen työnantajan liikesalaisuuksia, voi syyllistyä vain yrityssalaisuuden rikkomiseen. Sen sijaan kilpailevassa

Keskeinen kysymys on se, onko teolla pyritty oikeudenvastaisesti hankkimaan itselle tai toiselle eli tässä tapauksessa kilpailevalle oikeushenkilölle taloudellista hyötyä. Olennaista on yhtä lailla, että asiassa kyetään osoittamaan objektiivisesti edellä kuvatun rikosedellytyksen (RL 9:1–2) ja moite-edellytyksen (RL 9:2) tunnusmerkkien täytymisen lisäksi johtoon kuuluvan taikka tosiasiallista päätösvaltaa käyttävän osallisuus rikokseen tai rikoksen tekemisen salliminen (RL 9:2.1). Rikoslain 9 luvun 5 §:n yhteisösakon määrittämiseksi on pystyttävä osoittamaan mainittujen edellytysten ohella, että oikeushenkilön toiminnassa on liikesalaisuustietoa tosiasiallisesti hyödynnetty, ilmaistu tai pyritty muutoin hyödyntämään oikeudetta.

Vaihtoehtoisesti kyse voi olla rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentin 4-kohtaisen luetelon kolmannen kohdan tekijäryhmän toteuttamasta teosta. Silloin kyse on tyyppillisimmin luottamuksellisessa liikesuhteessa haltuun saadusta liikesalaisuudesta, jota oikeudettomasti ilmaistaan tai käytetään liikekumppanin omassa liiketoiminnassa. Sille on annettava korostettua merkitystä, että rikoslain säännösten mukaan yrityssalaisuuden rikkomistapauksessa salassa pidettävän liikesalaisuustiedon vastaanottaja ei voi olla muu kuin luonnollinen henkilö. Toisin sanoen, luonnollinen henkilö on ainoa, johon rikosoikeudellinen seuraamus voidaan kohdistaa. Johdonmukaisinta olisi säätää rikoslain 30 luvun 5 §:n rikossäännös liikesalaisuuslain 2 §:n 2 momentin 3 kohtaa vastaavaksi.⁸⁸⁹

Tässä viitataan näiltä osin liikesalaisuuslain edellä mainittuun kohtaan, jonka perusteella luottamuksellisen yhteistyösuhteen osapuoli voi olla myös oikeushenkilö. Edellä kuvatut reaaliaikailman tilanteet korostavat tarvetta esitetyn vastuullisuuden (RL 9:2.1) soveltamiseen sekä sääntelyn johdonmukaistamiseen mainitussa yhteydessä.

3.9.4 Vastuun kohdentumista koskevat huomiot ja rajaukset rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa

Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun selvittäminen ja tuomitseminen voi tulla kyseeseen liikesalaisuuden loukkaus- tai väärinkäyttötilanteissa, mikäli teko on täyttänyt rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun tai 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön rikostunnusmerkistön. Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomiseen ei sovelleta rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia rikosoikeudellisia säännöksiä.⁸⁹⁰

oikeushenkilössä kollegat tai uuden työnantajan johtoon kuuluvat tahot, joille työntekijä ilmaisee tietoa, voivat syyllistyä vain yrityssalaisuuden väärinkäyttöön. Ks. tunnusmerkistöjen erottelusta erityisesti alaluvut 3.4 ja 3.5.

889 Esitöiden perusteella kyseeseen tulevat suunnitteluyritykset, mainostoimistot, konsultit, arkkitehdit, insinöörit ja lakimiehet, joille joudutaan luovuttamaan liikesalaisuuksia, jotta he voisivat suorittaa tehtävänsä. Ks. HE 66/1988 vp, s. 85–86.

890 Käytännön soveltamistilanteista ks. Vapaavuori 2019, s. 231. Soveltamisalan rajoitteella on merkitystä liikesalaisuuslain 2 §:n 2 momentin 3 kohdan tulkinnan kannalta. Ks. myös HE 95/1993 vp, s. 51.

Rangaistusseuraamuksena tulevan yhteisösakon (RL 9:5) katsotaan olevan yhteisölle suunnattu moite, joka kohdistuu oikeushenkilössä harjoitettuun lainvastaiseen johtamis- ja toimintatapaan. Rangaistuksena se ilmaisee, että yhteisön asioita olisi voitu ja olisi pitänyt hoitaa toisin, niin että rikos olisi jäänyt tekemättä.⁸⁹¹

Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöksen soveltaminen edellyttää eräiden tunnusmerkkien aktualisoitumista.⁸⁹² Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamiseksi rikoslain 9 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisesti tulee osoittaa, että kilpailevassa asemassa toimivan työnantajan menettelyssä on suunnitelmallisuutta ja tahallisuutta tai vaihtoehtoisesti oikeushenkilön johtohenkilön osallisuus rikokseen tai rikoksen sallimiseen. Menettelyn syy-yhteys liikesalaisuuden oikeudettomaan hyödyntämiseen pitää olla osoitettavissa.

Edelleen tarkasteltaessa rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltumista on syytä arvioida johdon vastuuta ja yleisesti vastuun kohdentumista. Edellä selostetuissa liikesalaisuuden loukkaus- tai väärinkäyttötilanteissa vastuu voitaisiin ulottaa oikeushenkilön koosta ja toiminnan laajuudesta riippumatta esimerkiksi ylimpään johtoon tai liikesalaisuuksista vastaavaan operatiiviseen johtoon.⁸⁹³ Ylimmän johdon vastuun osalta rikoslain 9 luvun rangaistusvastuu soveltuu, jos myötävaikutukseen perustuva tahallisuusvastuu ja oikeushenkilön laiminlyöntiin perustuva tuottamusvastuu täyttyvät (RL 9:2.1).⁸⁹⁴ Ylimmän johdon kohdalla myötävaikutuksen välittömyys muodostuu olennaiseksi.⁸⁹⁵

Hallituksen esityksen perusteluissa on todettu, että koska yrityssalaisuuden rikkomisen tyyppitapauksessa vahingon kärsijänä on rikoksentehtäjän oma työnantaja, oikeushenkilön rangaistusvastuu ei ole tältä osin tarkoituksenmukainen. Toisaalta oikeushenkilön rangaistusvastuuta voitaisiin soveltaa tilanteissa, joissa työntekijä loukkaa asiakkaalle tai yhteistyökumppanille kuuluvaa liikesalaisuutta rikoslain 9 luvun yleisten vastuuperusteiden täytyessä. Ks. samansuuntaisesti Nyblin 2024, s. 774.

891 Ks. Matikkala 2021, s. 352 yleisesti rangaistusvastuusta ja Vapaavuori 2019, s. 411 liikesalaisuuksien yhteydestä. Rangaistusvastuun edellytykset tulevat yleisimmin eteen, kun työpaikkaa vaihtava työntekijä luovuttaa liikesalaisuuden uudessa kilpailevaa toimintaa harjoittavassa työpaikassa kollegan käytettäväksi joko nimenomaisesti tai kollegan osallistuessa esimerkiksi projektiin, jossa liikesalaisuutta käytetään.

892 Oikeushenkilön rangaistusvastuu ja yhteisösakko voi tulla kyseeseen tilanteissa, jossa ensin yhtiön työntekijä on luovuttanut liikesalaisuuden haltijana toimivalle työnantajalle kuuluvan salaisen tiedon yhtiön kilpailijalle ja syyllystynyt siten yrityssalaisuuden rikkomiseen. Mikäli kilpailijan työntekijä tämän jälkeen käyttää tietoa hyväkseen vaikkapa tuotteidensa valmistamisessa, hän syyllystyy yrityssalaisuuden väärinkäyttöön. Käytännössä teosta rangaistaisiin kilpailijan palveluksessa olevaa väärinkäyttöön syyllystynyttä henkilöä, kun taas itse yhtiö voitaisiin tuomita yhteisösakkoon.

893 Kirjallisuudesta ks. ainakin Nuotio – Majanen 2003, s. 99–100 ja Matikkala 2021, s. 349. Ylimmän johdon tehtävä on vastata siitä, että yhtiön yleiset järjestelyt ovat asianmukaisia. Ks. myös osakeyhtiölain 6 luvusta hallituksen tehtävistä. Lisäksi on huomattava, että RL 9:2.1:ssäkin mainitaan erikseen oikeushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävä taho, jolla on laajennettu rikosoikeudellista tekijävastuuta koskemaan muodollisesti johtoasemissa olevien lisäksi tosiasiallisia johtajia.

894 Ks. mainituista vastuukysymyksistä Lappi-Seppälä 2000, s. 403.

895 Ks. HE 95/1993 vp, s. 5. Oli kyse sitten erityisestä huolellisuus- tai varovaisuusvelvoitteen laiminlyönnistä.

Rikoslain 9 luvun rangaistusvastuun soveltumista edellä mainitussa yhteydessä arvioitaessa on syytä ottaa huomioon oikeuskäytännön merkitys rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksen toteuttamisesta epäillyn henkilöryhmän ja rikosoikeudellisen vastuun katsantokannasta. Tarkasteltava hovioikeuden tuomio punnitsee muun muassa toimitusjohtajan ja työntekijän rikosoikeudellisen vastuun rajoja.

Turun HO R 17/2000. Hovioikeuden tuomiossa on arvioitu kilpailevan liiketoiminnan vastuuhenkilön rikosoikeudellisen vastuun rajoja yrityssalaisuuden väärinkäytössä. Hovioikeus katsoi, että tilanteessa, jossa työntekijä oli tallentanut liikesalaisuutta sisältävien asiakirjojen tiedot yhtiön toisten työntekijöiden vapaassa käytössä olevalle palvelimelle, oli menettelyä pidettävä liikesalaisuuden ilmaisemisena. Tällöin liikesalaisuutta sisältävät asiakirjat oli saatettu muiden henkilöiden saataville, ja heillä oli vaihatta mahdollisuus ottaa selkoa asiakirjojen sisällöstä.⁸⁹⁶ Hovioikeus on katsonut, että vaikka kymmeniin tai tuhansiin liikesalaisuuksiin kohdistuvaa loukkausta on arvioitava asianomistajan kannalta yhtenä kokonaisuutena, vastaajien kannalta vastuuta ei voida jakaa samoin edellytyksin. Jokaisen vastaajan osalta menettely pitää arvioida erillisesti ja siten löytää yksilölliset vastuuperusteet.

Rikosvastuun jakautumisen ja kohdentumisen kannalta edellä mainittu tulkinta on merkityksellinen. Rikoksentehtäjä on se, jonka teko täyttää kaikki tunnusmerkistön edellytykset. Yksilöllisen vastuun vaatimus rajoittaa mahdollisuuksia saattaa yksilö vastuuseen toisen tekemästä rikoksesta, eikä toimiminen osana organisaatiota muuta tätä lähtökohtaa.⁸⁹⁷ Vastuuasemassa toimimisen kannalta yksin osallistuminen esimerkiksi projektiin tai sopimusasiakirjojen allekirjoittaminen toimitusjohtajan asemassa ei ole riittävä näyttö tekijän syyllisyydestä tekokokonaisuudessa.⁸⁹⁸

Toimitusjohtajan rikosoikeudellista vastuuta ja sitä koskevia kysymyksiä on arvioitu yksityiskohtaisesti oikeuskäytännössä. Hovioikeus kiinnitti huomiota muun muassa työkokemukseen, ammatilliseen osaamiseen ja toimitusjohtajan omiin toimiin. Tarkastelussa on kiinnitetty lisäksi huomiota siihen, onko toimitusjohtaja omilla toimillaan sallinut ja hyväksynyt asianomistajan liikesalaisuuksien hyödyntämisen tosiasiallisesti kilpailevassa liiketoiminnassa.

Turun HO R 17/2000. Hovioikeus huomioi perusteluissaan toimitusjohtajan pitkän työkokemuksen asianomistajan palveluksessa, hänen ammatillisen osaamisensa ja sen, että hänelle on säännöllisesti uudessa perustetussa kilpailevassa yhtiössä toimitettu

896 Ks. tarkemmin Turun HO 19.6.2019 R 17/2000, s. 24. Ilmaisijan on tällöin katsottava julkistaneen liikesalaisuutta sisältävät asiakirjat, ja on vain sattumanvaraisista seikoista kiinni, onko joku ottanut näiden asiakirjojen sisällöstä selvää.

897 Vastuun jakautumisesta ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 263–312.

898 Ks. tarkemmin Turun HO 19.6.2019 R 17/2000, s. 63. Erityisesti näin, jos syyte perustuu yksin tekemiseen ja vastaajia on useampia.

ainakin tiedoksi sellaista materiaalia, jota voidaan pitää liikesalaisuutena sekä muun näytön kokonaisuutena. Hovioikeus on katsonut, että toimitusjohtaja on omilla toimillaan sallinut ja hyväksynyt asianomistajan liikesalaisuuksien hyödyntämisen tosiasiallisesti kilpailevassa liiketoiminnassa. Hovioikeus on todennut, että kyse ei kuitenkaan ollut liikesalaisuuden oikeudettomasta ilmaisemisesta tai käyttämisestä osana yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistöä. Hovioikeus on arvioinut, että tuomioistuimien näin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vastaisesti laajentanut rikosvastuuta.⁸⁹⁹

Hovioikeuden mukaan pelkkä liikesalaisuutta sisältävien asiakirjojen hallussapito ei täyttänyt rangaistavan yrityksen tunnusmerkistöä toimitusjohtajan kohdalla, perustuen ensisijaisesti asiakirjojen ikään ja relevanttiuteen sekä merkitykseen. Toimitusjohtajan hallusta oli esitutkinnassa löydetty myös ajantasaisia asianomistajan toimintastrategiaan liittyviä asiakirjoja, jotka oli katsottu kilpailevalle yhtiölle hyödylliseksi taloudelliseksi tiedoksi. Menettelyn myötä oli siten syntynyt konkreettinen vaara siitä, että toimitusjohtaja hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa ilmaisee mainittuja liikesalaisuustietoja tai käyttää niitä hyväkseen. Hovioikeus tuomitsi toimitusjohtajan yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksestä ja yrityssalaisuuden väärinkäytöstä sekä kahdeksan muuta työntekijää yrityssalaisuuden rikkomisista ja väärinkäytöstä vankeus- ja sakkorangaistuksiin. Lisäksi toimitusjohtajan edustama samalla toimialalla ja kilpailevassa asemassa toimiva yhtiö tuomittiin yhteisösakkoon.

Edellä tarkastellulle hovioikeuden tuomiolle ja oikeusohjeelle tulisi antaa merkitystä erityisesti vastuuhenkilön menettelyn rangaistavuuden kannalta. Tuomio selkeyttää korostetun valvontavastuun merkitystä ja oikeustilaa, jossa epäilty on perustanut kilpailevan liiketoiminnan ja käsillä on rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön tai 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen rikostunnusmerkistön tulkintatilanne.

Toimitusjohtajalla tai hallitusroolissa toimivalla vastuuhenkilöllä on korostettu valvontavastuu, jota voidaan vaatia noudatettavan.⁹⁰⁰ Hovioikeuden arviointia ja sen sisältämää oikeusohjetta on pidettävä perusteltuna ja relevanttina muutoinkin elinkeino- sekä liiketoimintarikosten rikosoikeudellisesti vakiintuneisiin käytänteisiin ja tahallisuusarviointiin suhteutettuna.

899 Ks. tarkemmin Turun HO 19.6.2019 R 17/2000, s. 65–66. Hovioikeus on katsonut, että jos käyttämisen tai ilmaisemisen salliminen, kun toimitusjohtaja on yksin syytettynä teonkuvauksen mukaisesta teosta, katsottaisiin käyttämiseksi, tarkoittaisi se tosiasiasa sitä, että käyttämisen tai ilmaisemisen käsitteiden merkitystä laillisuusperiaatteen vastaisesti laajennettaisiin tuomalla siihen elementtejä, jotka mahdollisesti kuuluvat rikoskumppanuuden tai avunannon arviointiin.

900 Asia on arvioitu rikosoikeudellisen tarkkarajaisuuden mukaan niin, että toimitusjohtajan olisi pitänyt havaita tai kyetä havaitsemaan liikesalaisuuden väärinkäyttö.

Käytännössä liikesalaisuuden väärinkäyttöä koskevat yrityssalaisuusrikokset tehdään usein yritysten liiketoiminnan yhteydessä ja yrityksen puolesta tai hyväksi. Tämä on pääteltävissä jo siitä, että liikesalaisuudet ovat määritelmällisesti sellaisia, että niitä hyödynnetään liiketoiminnassa tuottamaan taloudellista arvoa (LSL 2 §). Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuulle tulisi antaa enemmän merkitystä rikosprosessissa mainitut lähtökohdat huomioon ottaen.⁹⁰¹

Edellä toteutetussa tarkastelussa on tunnistettu puoltavia perusteita oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamiselle ja systemaattiselle soveltamiselle.⁹⁰² Lisäksi tässä yhteydessä on viitattava Tapanin tekemään selvitykseen, jossa on tuotu tarpeellisia kehittämiskeinoja esille oikeushenkilön rangaistusvastuun käytön tehostamiseksi. Ainakin syyttäjän toimivallan laajentamisen ja viranomaisen koulutuksen katsotaan edistävän rangaistusvastuun systemaattista soveltamista myös rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten yhteydessä.⁹⁰³

3.9.5 Yhteisösakon määräämisen edellytyksistä ja mittaamisesta sekä rangaistusvastuun kehittämisestä

Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuuta käsittelevän osuuden yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota laajemmin oikeuskäytännön merkitykseen rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksissä. Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisesta yrityssalaisuusrikoksissa ei ole muodostunut laajempaa oikeuskäytäntöä.⁹⁰⁴ Merkittävin viimeaikainen ratkaisu on Turun hovioikeuden ratkaisu 17/2000 vuodelta 2019, jossa käsiteltiin laajaa pörssiyhtiön kohdistunutta yrityssalaisuusrikoskokonaisuutta. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta käsiteltiin asiakokonaisuuden yhteydessä, ja yhteisösakon määräksi hovioikeus asetti huomattavan 300 000 euron summan.

901 On tärkeää selvittää rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuu jokaisessa rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttö- ja 4 §:n yritysvakoilutapauksessa, mikäli etenkin väärinkäytön kriteerit ovat osoitettavissa. Näin kyettäisiin luomaan oikeuskäytäntöä ja saavuttamaan vaikuttavuutta yhtenä liikesalaisuuden suojaa parantavana rikosoikeudellisena oikeussuojakeinona.

902 Ks. myös alaluku 5.4.2 oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamisesta.

903 Ks. Tapani 2021, s. 50–58. Kehittämiskohteina nostetaan lisäksi esille syyteneuvottelu, sääntelytekniikka, yhteisösakon rahamäärien muuttaminen, yhteisösakon vaatiminen ja johdon osallistumisen tulokintakehitys sekä viranomaiskäytänteiden kehittäminen. Ks. myös samansuuntaisesti Kimpimäki – Kärki 2022, s. 11. Oikeushenkilön vastuuta olisi mahdollista toteuttaa tehokkaammin tehostamalla oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamista anonyymien syyllisyyden tilanteissa, korottamalla yhteisösakon maksimimäärää ja mahdollistamalla yhteisösakon määrääminen täysimittaista oikeudenkäyntiä kevyemmässä menettelyssä, esimerkiksi tunnustamisoikeudenkäynnissä tai syyttäjän päätöksellä.

904 Korkeimmassa oikeudessa on annettu oikeushenkilön rangaistusvastuun säätämisen jälkeen kahdeksan ratkaisua, joissa on määrätty yhteisösakko. Ratkaisuista kolmessa on ollut kyse ympäristörikoksesta, kolmessa työturvallisuusrikoksesta ja yhdessä arvopaperimarkkinarikoksesta ja rahanpesurikoksesta. Kaksi ensiksi mainittua ovat tyypillisiä rikoslajeja oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisessa.

Turun HO R 17/2000. *Hovioikeuden perusteluissa yhteisösakon määräämisen edellytysten katsottiin täyttyneen seuraavien syiden vuoksi: (i) asiassa esitetty näyttö kokonaisuudessaan, (ii) vastaajan pitkä työkokemus asianomistajayhtiössä, (iii) vastaajan ammatillinen osaaminen ja (iv) vastaajalle oli säännöllisesti kilpailevassa yhtiössä toimitettu ainakin tiedoksi sellaista materiaalia, jota voidaan pitää asianomistajayhtiön liikesalaisuuksina.*⁹⁰⁵ Hovioikeus totesi perusteluissaan, että kilpailevan yhtiön toiminnassa useat henkilöt olivat syyllistyneet useisiin rikoksiin ja että yhtiön *toimitusjohtaja oli ainakin jollakin tavalla ollut tästä tietoinen*. Hovioikeus katsoi siten näytetyksi, että vastaaja oli kilpailevan yhtiön *toimitusjohtajana sallinut rikosten tekemisen yhtiön toiminnassa* ja oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytykset täyttyivät.

Hovioikeuden perusteita voidaan huomioida soveltuvin osin muissakin vastaavan kaltaisissa yrityssalaisuusrikostapauksissa, ja ne luovat tulkintakriteeristöä yhteisösakon määräämisen edellytyksille. Korostettua merkitystä tulisi antaa sille, onko vastuuhenkilö omilla toimillaan sallinut ja hyväksynyt sen, että liikesalaisuuksia hyödynnetään yhtiön liiketoiminnassa. Edellä sanotun nojalla oikeuskäytännön ja oikeusohjeiden voidaan katsoa olevan samansuuntainen samastamisvastuun kanssa (RL 9:2.1). Tämä havainto puoltaa vastuumallin soveltamista rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa.

Tulkintakriteeristön tarpeeseen vaikuttaa osittain vakiintuneen oikeuskäytännön puute. Rikoslain 9 luvun 6 §:n yhteisösakon mittaamisperusteisiin on periaatteessa kirjattu harkinnan kannalta relevantit seikat, mutta mittaamisharkinnassa näyttäisi olevan vaikea saavuttaa ennakoitavaa mittaamiskäytäntöä.⁹⁰⁶

Edellä on todettu, että lainsäätäjä on harkinnut yhteisösakon määrän korottamista. Oikeushenkilöille määrättäviä seuraamuksia tulisi edelleen harkita tulevaisuudessa. Oikeushenkilöille määrättävät yhteisösakot voisivat olla esimerkiksi liikevaihtoperusteisia. Vertailua tehokkaista, varoittavista ja oikeasuhteisista seuraamustyypeistä ja -tasoista tulisi hakea muun muassa ympäristörikoksia koskevasta direktiivistä.⁹⁰⁷ Näin ollen oikeushenkilön rangaistusvastuuta olisi mahdollista toteuttaa tehokkaammin.

905 Vastaajan asemassa olleen yrityksen on siten täytynyt olla ainakin yleisellä tasolla tietoinen siitä, että kilpailevassa yhtiössä on säännöllisesti käytetty ja ilmaistu asianomistajayhtiön liikesalaisuuksia. Toimitusjohtajan katsottiin omilla toimillaan sallineen ja hyväksyneen sen, että muut kilpailevan yhtiön työntekijät saattavat hyödyntää tai hyödyntävät tosiasiallisesti asianomistajayhtiön liikesalaisuuksia kilpailevan yhtiön liiketoiminnassa.

906 Ks. Tapani 2021, s. 46 ja 24. Korkein oikeus on ratkaisussa 2008:33 mitannut yhteisösakon määräksi 500 000 euroa. Kyse oli ympäristörikoksesta. Ratkaisu 2013:56 koski puolestaan työturvallisuusrikosta ja asiassa tuomittiin 20 000 euron yhteisösakko.

907 Ks. alaluku 3.9.1 ja ympäristörikosdirektiiviehdotus COM/2021/851–2021/0422 (COD) final, s. 24. Ks. myös kirjallisuudesta yhteisösakon määrästä Tapani 2021, s. 53–54 ja Matikkala 2021, s. 351.

3.10 Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamukset yrityssalaisuusrikoksissa

3.10.1 Oikeudellinen perusta ja vallitsevat periaatteet

Menettämisseuraamus eli konfiskaatio on rikosoikeudellinen seuraamus, jolla rikokseen liittyvä omaisuus tuomitaan menetettäväksi. Menettämisseuraamuksen määräämisestä on säädetty rikoslain 10 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan menettämisseuraamuksen määräämisen edellytyksenä on laissa rangaistavaksi säädetty teko eli rikos.⁹⁰⁸ Menettämisseuraamuksen soveltamisedellytykseksi riittää täytetyn teon ohella rikoksen yritys tai valmistelu silloin, kun sellainen on laissa säädetty rangaistavaksi. Menettämisseuraamus on turvaamistoimenpide, ei rangaistus.⁹⁰⁹

Menettämisseuraamuksen määrääminen voi perustua myös rangaistavaksi säädettyyn tekoon, jonka

- 1) tekijä ei teon hetkellä ole täyttänyt viittätoista vuotta tai on syyntakeeton;
- 2) tekijä on rangaistusvastuusta vapaa 4 luvun 2 §:n, 4 §:n 2 momentin, 5 §:n 2 momentin, 6 §:n 3 momentin tai 45 luvun 26 b §:n 2 momentin nojalla; taikka (13.6.2003/515)⁹¹⁰
- 3) josta oikeushenkilö voidaan tuomita rangaistukseen 9 luvun nojalla, vaikkei rikoksentekijää saada selville tai muusta syystä tuomita rangaistukseen.

Jos menettämisseuraamukseen johtavasta rikoksesta tai rangaistavaksi säädetystä teosta esitetään rikoksesta tuomitsemiseen riittävä näyttö, menettämisseuraamus voidaan määrätä. Menettämisseuraamus voidaan määrätä, vaikkei rikoksentekijää saada selville, häntä vastaan ei nosteta syytettä tai häntä ei muusta syystä tuomita rangaistukseen.

Rikoslain 10 luvun 2 § asettaa kriteerit hyödyn menettämiseksi. Valtiolle on tuomittava menetetyksi rikoksen tuottama taloudellinen hyöty, jolla tarkoitetaan

- 1) rikoksella välittömästi saatua omaisuutta;

908 Ks. myös esitöistä edellytyksistä HE 80/2000 vp, s. 20.

909 Menettämisseuraamuksen tarkoituksesta ks. Viljanen 2007, s. 19, 32, Eser 1969 s. 214–216 ja Matningsdal 1987, s. 153 ja rikoslain 5 luvun 1 §. Ks. myös Sahavirta 2008, s. 363 sekä esitöistä HE 80/2000 vp, s. 15; HE 4/2016 vp, s. 3.

910 Säännöksissä on kyse anteeksiantoperusteista. RL 4:2 koskee ilmeisen anteeksiannettavaa kieltoerehdystä, 4:4.2 hätävarjelen liioittelua, 4:5.2 anteeksiannettavaa pakkotilaa ja 4:6.3 anteeksiannettavaa voimakeinojen käytön liioittelua. RL 45:26 b.2:ssa puolestaan säädetään esimiehen käskystä tehdystä sotilaan rikoksesta. Ks. yksityiskohtaisemmin Viljanen 2007, s. 38–39.

- 2) 1 kohdassa tarkoitetun omaisuuden sijaan tullutta omaisuutta;
- 3) 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun omaisuuden tuottoa;
- 4) 1–3 kohdassa tarkoitetun omaisuuden ja tuoton arvoa;
- 5) rikoksella saadun säästön arvoa.

Jos hyödyn määrästä ei ole saatavissa selvitystä tai se on vain vaikeuksien esitettävissä, hyöty on arvioitava ottaen huomioon rikoksen laatu, rikollisen toiminnan laajuus ja muut olosuhteet.

Rikoslain 10 luvun 2 §:n mukaan menettämisseuraamukseen tuomitaan rikoksesta hyötynyt tekijä, osallinen tai se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Menettämisseuraamukseen voidaan tuomita myös se, jolle menettämisseuraamuksen tai korvausvelvollisuuden välttämiseksi on siirtynyt 1 momentin 1–3 kohdassa tarkoitettua hyötyä taikka muuta omaisuutta, mikäli hän on tiennyt, että omaisuuden siirtymisen tarkoituksena on välttää menettämisseuraamus tai korvausvelvollisuus. Menettämisseuraamuksen tuomitseminen edellyttää perusteltua syytä epäillä menettämisseuraamuksen välttämistä (RL 10:2.4). Edellytyksenä on myös se, että omaisuus on saatu lahjana tai muuten vastikkeetta.⁹¹¹

Jos samaa hyötyä koskevaan menettämisseuraamukseen tuomitaan 3 ja 4 momentissa tarkoitetut tahot, nämä vastaavat menettämisseuraamuksesta yhteisvastuullisesti.

Rikoslain 10 luvun säännökset koskevat myös oikeushenkilöä, joka voidaan tuomita menettämisseuraamukseen, vaikka asiasta ei ole säädetty erikseen. Menettämisseuraamukseen tuomitaan rikoksesta hyötynyt tekijä, osallinen tai se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty (RL 9:2.3). Menettämisseuraamus tulee kyseeseen ensisijaisesti oikeushenkilön puolesta tai hyväksi tehdyssä rikoksessa (RL 9:3).⁹¹² Menettämisseuraamus perustuu tällöin ajatukseen, jonka mukaan rikoksesta voi hyötyä myös oikeushenkilö ja hyöty voidaan tuomita menetetyksi myös oikeushenkilöltä.⁹¹³ Menettämisseuraamuksen laji muodostuu asiassa merkitykselliseksi.⁹¹⁴

Rikoslain 10 luvun 3 § koskee laajennettua hyödyn menettämistä, 4 § rikoksen tekovälineen menettämistä, 5 § ja 6 § muun omaisuuden tai säilytysvälineen menettämistä ja 6–11 § erilaisia rajoituksia, käsittelyä, kohtuullistamista sekä muita

911 Tällöin menetetyksi voidaan tuomita siirtynyt omaisuus siltä osin kuin se on tai vastaa rikoksella saatua hyötyä taikka tällaisen omaisuuden arvo.

912 Ks. osio 3.9 rangaistusvastuun kohdentumisesta oikeushenkilöön ja siihen liittyvistä edellytyksistä. Ks. lisäksi osio 3.10.3 menettämisseuraamuksen määrittämisestä oikeushenkilölle.

913 Ks. esitoista HE 80/2000 vp, s. 22.

914 Ks. Viljanen 2007, s. 42.

erinäisiä säännöksiä. Säännökset jäävät tarkastelun ydinalueiden ulkopuolelle 10 §:n kohtuullistamista lukuun ottamatta.

Menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta säädetään rikoslain 10 luvun 10 §:ssä. Menettämisseuraamus saadaan jättää tuomitsematta, jos menettämisseuraamuksen tuomitseminen olisi kohtuutonta ottaen huomioon rikoksen ja esineen tai omaisuuden laatu, vastaajan taloudellinen asema sekä muut olosuhteet. Menettämisseuraamuksia koskevan sääntelyn tavoitteena on, ettei menettämisseuraamus muodostu kohtuuttomaksi, vaan olisi oikeudenmukaisessa suhteessa rikokseen.⁹¹⁵ Kohtuullistamisessa on kyse siitä, että seuraamus olisi ilman tapauksessa ilmenneitä erityisiä kohtuullistamisen puolesta puhuvia seikkoja tuomittu ankarampana. Tuolloin vastaajan olosuhteille voidaan tapauskohtaisessa harkinnassa antaa painoarvoa siten, että vastaajaa kohdellaan lievemmin.⁹¹⁶

Rikoslain 10 luvun säännökset on tarkoitettu soveltamisalaltaan yleisiksi, joten ne koskevat sekä rikoslaissa että sen ulkopuolella säänneltyjä rikoksia.⁹¹⁷ Menettämisseuraamuksen sääntelyn taustalla vaikuttavat samanaikaisesti kaksi eri vallitsevaa periaatetta, rikastumiskielto ja rankaisukiello.⁹¹⁸ Nämä periaatteet vaikuttavat rikoshyödyn määrää arvioitaessa vastakkaisiin suuntiin.⁹¹⁹ Menettämisseuraamuksen kohtuullisuuden arvioinnissa tulisi antaa painoarvoa myös tarkoituksenmukaisuusargumenteille. Rikoslain 10 luvun 10 §:n 1 momentin 3 kohta antaa mahdollisuuden arvioida seuraamusta myös vastaajan katsantokannalta.⁹²⁰

Rikastumiskiellon osalta on syytä kiinnittää huomiota seuraaviin näkökohtiin. Rikoshyödyn menettämistä ja seuraamuksia rikosoikeudellisesti punnittaessa esille tulee merkittävä rikosoikeusjärjestelmämme tavoite.⁹²¹ Rikollinen menettely ei saa olla kannattavaa tekijälle taloudellisesti tai muullakaan tavalla. Menettämisseuraamuksia täytäntöön panemalla kriminaalipoliittiseen tavoitteeseen voidaan saada tosiasiallista vaikuttavuutta. Yhtä lailla rikollinen tapahtuma ei voi olla kannattavaa myöskään asianomistajalle tai loukatun oikeushyvän haltijalle. Oikeuskirjallisuudessa asiasta on käytetty termiä rikastumiskielto.⁹²²

Rankaisukiellon osalta puolestaan on annettava merkitystä jäljempänä esitetylle. Oikeuskäytännössä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2014:73 sisältämän oikeusohjeen perusteella rankaisukieltoperiaate voi edellyttää sitä, että

915 Kohtuullistamisesta esitöissä ks. HE 80/2000 vp, s. 15–16.

916 Ks. harkinnasta Viljanen 2007, s. 494 ja Korkka 2015, s. 199.

917 Ks. HE 80/2000 vp, s. 16 ja Viljanen 2007, s. 20.

918 Lavonen 2011, s. 1216. Periaatteet eivät ole täysin toisensa poissulkevia.

919 Mainituista periaateista yksityiskohtaisemmin ks. Korkka 2015, s. 30–31 ja 38–39.

920 Ks. HE 80/2000 vp, s. 15 ja 16. Ks. myös kohtuullisuusperiaatteista ja -arvioinnista menettämisseuraamusten kohdalla Korkka 2015, s. 202 ja Frände 2016, s. 50 sekä Pirttisalo 2015, s. 213, lisäksi Lavonen 2011, s. 1217.

921 Ks. Aarnio – Kangas 1999, s. 78, Viljanen 2007, s. 63 ja Rautio 2006, s. 263. Se, ettei kukaan saa hyötyä oikeudenvastaisesta teostaan, voidaan lukea jopa yhdeksi oikeusjärjestyksen kantavista periaateista.

922 Ks. Lavonen 2011, s. 1216.

rikastumiskieltoperiatteen lisänä tulee ottaa huomioon implisiittinen köyhtymiskiellon periaate. Rikastumiskieltoperiatteen liian suoraviivainen soveltaminen voisi teoreettisesti johtaa siihen, että menettämisseuraamukseen tuomitulta ei vain oteta pois saavutettua rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä, vaan vastaaja on menettämisseuraamuksen suorittuaan tosiasiallisesti taloudellisesti heikommassa asemassa kuin ennen rikoshyödyn saamista. Menettämisseuraamuksen kohtuullisuutta arvioitaessa vastaajan henkilökohtaisen tilanteen asettamille vaatimuksille ja olosuhteille tulisi antaa painoarvoa.⁹²³

Rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisen ja valtiolle tuomitsemisen tulee perustua syyttäjän antamaan selvitykseen ja vastaajan esittämiin vastaseikkoihin. Ratkaisussa tulee ottaa huomioon lisäksi muut tuomioistuimen käsittelyssä esille tulleet tosiseikat.⁹²⁴

Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamuksia koskevia tavoitteita voidaan konkretisoida seuraavalla tavalla. Perustuslain 15 §:n mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Menettämisseuraamuksilla on useita rikosoikeudellisia tavoitteita, mutta olennaisena tarkoituksena on tehostaa kielto- ja käskynormien noudattamista. Menettämisseuraamuksilla samoin kuin rangaistuksillakin on niin yleis- kuin erityisestävääkin vaikutusta.⁹²⁵ Yleisestävästi menettämisseuraamus toimii ainakin pelotteena rikoksenteikijöille tai vaikuttaa rikosta harkitsevan tahon punnintaan rikoksesta odotettavissa olevia hyötyjä alentavalla tavalla.

Rikoksen tuottaman hyödyn, mutta myös rikoksen tuotteen ja eräissä tapauksissa rikoksen kohteenkin konfiskoinnilla pyritään vähentämään houkutuslaite rikollinen menettelyvaihtoehto.⁹²⁶ Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamus on siis tehokas tapa vaikuttaa rikoksenteikijän päätöksentekoon. Taloustieteellisestä katsantokannasta ei ole merkitystä, mitä oikeudellista keinoa käytetään, kunhan lopputulos on sama: rikoksentekopäätöksen tekijä ei hyödy rikoksesta.⁹²⁷

Tällä hetkellä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksissa ei pystytä säännönmukaisesti rikoslain 10 luvun menettämisseuraamuksia määräämään. Erityisen ongelmalliseksi menettämisseuraamusten määräämisen tekee se, että teot voivat jäädä yrityksen asteelle, jolloin rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä ei voi muodostua. Lisäksi rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä ei pystytä täysin yksiselitteisesti todentamaan eikä rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn

923 Ks. myös esitöistä HE 80/2000 vp, s. 15 ja 54. Näistä syistä liian tiukka pitäytyminen rikastumiskieltoperiatteessa voi tosiasiaa johtaa vastaajan kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen.

924 Rautio 2006, s. 147, 173 ja Korkka 2015, s. 192. Kysymys on vastaajan puolustautumismahdollisuuksien turvaamisesta.

925 Ks. Honkasalo 1969, s. 300 ja Rautio 2006, s. 14, Kurenmaa 2003, s. 267 sekä Viljanen 2007, s. 64.

926 Menettämisseuraamuksia koskevista tavoitteista ks. Matningsdal 1987, s. 107 ja Viljanen 2007, s. 23.

927 Ks. samansuuntaisesti Tikkanen – Paukku, 2023, s. 469. Toisaalta yrityssalaisuusrikosten tausta-ajattusta ja prevention tehokkuutta silmällä pitäen tulisi soveltaa niin usein kuin se vain on mahdollista taloudellisia sanktioita. Ks. yksityiskohtaisemmin osiot 3.11 ja 5.2.2.

menettäminen tuolloin toteudu.⁹²⁸ Rikoslain 10 luvun säännösten soveltamisella voidaan katsoa olevan vaikutusta rikoksentehtäjän suorittamaan hyötyjen ja haittojen punnintaan sekä rikoksen kannattavuuteen. Näin ollen rikoslain säännöksillä tavoiteltava mahdollisimman suuri yleispreventiivinen teho jää tällä hetkellä tavoitteen asteelle.⁹²⁹

3.10.2 Liikesalaisuuden väärinkäyttö ja menettämisseuraamusten soveltaminen sekä vahingonkorvaus

Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamuksia ja 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä sekä sen menettämistä tarkasteltaessa on huomioitava, että liikesalaisuuden tahallinen loukkaaminen tai väärinkäyttö sekä näiden menettelyjen kriminalisointi mahdollistaa useita seuraamuksia. Näitä ovat sakon tai vankeusrankaistuksen, vahingonkorvauksen, yhteisösakon ja liiketoimintakieltoon määräämisen lisäksi mahdollisuus tuomita rikoshyöty menetetyksi. Menettämiskaatumuksen esittää lähtökohtaisesti joko syyttäjä tai asianomistaja.⁹³⁰ Yleisesti asianomistaja kuitenkin voi harkita yhtymistä syyttäjän vaatimukseen.⁹³¹

Vahingonkorvaus on yksi rikoksen tai yksityisoikeudellisen oikeudenloukkauksen säännönmukaisista seurauksista.⁹³² On kuitenkin tärkeää tunnistaa ja erotella vahingonkorvaus edellä mainituista seuraamuksista. Vahingonkorvausvaatimus on ensisijainen suhteessa konfiskaatioon.⁹³³ Vahingonkorvausta on perusteltua käsitellä myös menettämisseuraamuksia koskevassa osuudessa, koska se yrityssalaisuusrikoksissa tulee usein arvioitavaksi.

Mikäli rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottama taloudellinen hyöty tuomitaan menetettäväksi, se on maksettava valtiolle. Menettämistä koskevan vaatimuksen kohteena voi olla rikokseen syyllystynyt taho ja esimerkiksi uusi työnantaja, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty (RL 10:2.3).⁹³⁴ Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen ja 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön rikostunnusmerkistön täyttyminen edellyttää taloudellista hyötymistarkoitusta, joten menettämisseuraamuksen arviointi on hyvinkin relevantti sekä tarpeellinen kyseisessä rikoslaajissa. Merkitys muodostuu erityisen olennaiseksi rikostorjunnallisen tehon kannalta.

Rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämistä ja sen muodostumista koskevassa arvioinnissa on syytä huomioida yrityksen asteelle jäänyt teko.

928 Ks. oikeuskäytännöstä ennakkopäätökset 2013:20 ja 2015:42 sekä Turun HO 19.6.2019 R 17/2000, tarkemmin päätöksen perusteluista s. 108–113. Ks. myös jäljempänä alaluvut 3.10.2–3.10.3.

929 Ks. yleispreventiosta ja siihen kytkeytyvästä peloteteoriasta jäljempänä alaluku 3.11.

930 Ks. prosessista Viljanen 2007, s. 43–44 ja Rautio 2006, s. 250 ja 276.

931 Rautio 2006, s. 279 ja Viljanen 2007, s. 45.

932 Ks. Tapani – Tolvanen 2016, s. 109.

933 Ks. laajemmin yksityisoikeudellisten vaatimusten esittämisestä ja käsittelystä Jokela 2018, s. 307–313 ja Frände 2009, s. 445 sekä alaluku 2.6.6.

934 Menettämistä koskevan vaatimuksen kohteista ks. HE 49/2018 vp, s. 111 ja Vapaavuori 2019, s. 186.

Turun HO R 17/2000. Hovioikeus on todennut johdonmukaisesti, että yrityksen asteelle jääneestä teosta ei ole voinut myöskään muodostua rikoshyötyä. Kun kyse on ollut yrityssalaisuuden rikkomisesta ilmaisemisella, hovioikeus katsoo, että se, jolle yrityssalaisuus ilmaistaan, ei voi saada pelkästään tällaisen ilmaisemisen tuloksena sellaista rikoshyötyä, jota tässä yhteydessä tarkoitetaan. Vaikka liikesalaisuus sellaisenaan saattaakin sisältää varallisuusarvoista etuutta, hyötyminen edellyttää tällöin, että yrityssalaisuuden vastaanottaja käyttää yrityssalaisuutta tai ilmaisee yrityssalaisuuden edelleen.⁹³⁵

Edellä käsitellystä hovioikeuden ratkaisusta on johdettavissa muutamia huomioita. Rikoshyöty muodostunee pääosin liikesalaisuuden käyttämisestä, ei ilmaisemisesta. Pelkkä ilmaisu tuottanee silloin lähinnä vahinkoa.⁹³⁶ Perusteluiden arvioidaan soveltuvan kyseiseen tapaukseen, ei välttämättä laaja-alaisemmin yrityssalaisuusrikkoksia koskevaan rikoshyödyn syntymiseen.

Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisseuraamusten määräämisen kannalta on olennaista, millaiseksi yrityssalaisuusrikosten menettämisseuraamuksia koskeva oikeuskäytäntö vakiintuu. Talousrikoksissa samoin kuin rikoslain 39 luvun velallisen rikoksissa ja 29 luvun veropetoksissa ovat rikoksella tavoiteltu hyöty ja aiheutettu vahinko usein keskeisiä perusteita rikoksen vahingollisuuden ja vaarallisuuden arvioinnissa. Oikeustilan kannalta asia on merkityksellinen, sillä rangaistussäännösten vähäinen soveltaminen vaikuttaa siihen, miten rikoslain 10 luvun menettämisseuraamusten tuomitsemista koskeva oikeuskäytäntö ja tulkinta rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa vakiintuu. Toisin sanoen, tuolloin tulkinta vakiintuu hitaammin tai ei vakiinnu välttämättä lainkaan. Edellä sanotut seikat korostavat ennakoimattomuuden mahdollisuutta ja voidaan todeta, ettei tulkinta välttämättä vakiinnu yhtä luotettavasti kuin yleisimmissä rikoslajeissa.

Liikesalaisuuteen liittyvissä rikosseuraamuksissa rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettäminen ja tuomitseminen valtiolle voi tulla kyseeseen tilanteessa, jossa on syytä olettaa henkilön oikeudettomasti hankkineen edellisen työnantajan liikesalaisuuksia. Tämänkaltaisessa tilanteessa on varmistettava, ettei henkilö tuo edellisen työnantajan liikesalaisuuksia sisältäviä asiakirjoja, tiedostoja tai muita tallenteita uudelle työpaikalleen. Ellei voida perustellusti osoittaa, että nykyinen työnantaja on toiminut vilpittömässä mielessä, voidaan tähän kohdistaa useita seuraamuksia liikesalaisuuslain ja rikoslain säännösten perusteella. Yhtiön liikesalaisuuksia hyödyntävä liiketoiminta voidaan kieltää, yhtiön

935 Ks. Turun HO 19.6.2019 R 17/2000, tarkemmin päätöksen perusteluista s. 109.

936 Toisaalta ei täysin voida poissulkea mahdollisuutta, ettei ilmaisemisesta muodostu rikoslain 10 luvun 2 §:ssä tarkoitettua taloudellista hyötyä. Esimerkkinä voidaan mainita palkkio liikesalaisuuden ilmaisemisesta.

liikesalaisuuksia loukkaavat tuotteet voidaan määrätä tuhottaviksi ja yhtiö voidaan määrätä maksamaan hyvitystä ja vahingonkorvausta.⁹³⁷ Yhteys rikoslain 10 luvun 4 §:n 2 momenttiin ja uusien rikosten ehkäisemiseen on selkeä. Menetetyksi tuomitsemisen tarpeellisuutta harkittaessa on kiinnitettävä huomiota uusien rikosten ehkäisemiseen.

Tarkasteltaessa liikesalaisuuden suoja kokonaisuutena niin yksityis- kuin rikosoikeudellisesti liikesalaisuuden haltijalla on monimuotoiset oikeussuojakeinot saada taloudellista hyvitystä liikesalaisuuden loukkauksesta tai väärinkäytöstä.⁹³⁸ Vahingonkorvauksen ensisijaisuus suhteessa hyötykonfiskaation perustuu rikoslain 10 luvun 2 §:n 6 momenttiin, jossa säädetään:

”Hyötyä ei tuomita menetetyksi siltä osin kuin se on palautettu tai tuomittu taikka tuomitaan suoritettavaksi loukatulle vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena. Jos korvaus- tai edunpalautusvaatimusta ei ole esitetty tai se on vielä ratkaisematta silloin, kun menettämiskaatimuksesta annetaan ratkaisu, menettämisseuraamus on tuomittava.”

Vahingonkorvauksen ensisijaisuutta ja laintulkintaperiaatetta on kuvattu yksityisen oikeuden etusijasääntönä.⁹³⁹ Yksityisoikeudellisten vahingonkorvausvastuiden eri muotoja on käsitelty laajemmin alaluvussa 2.6.

Osion tarkoituksena on ollut konkretisoida liikesalaisuuskontekstin ja rikoslain 10 luvussa mainittujen säännösten soveltamisen monimutkaisuus. Liikesalaisuuden loukkaus tai väärinkäyttö voi synnyttää tapahtumien ketjureaktion, jolla on laajoja oikeudellisia, sosiaalisia, liiketoiminnallisia ja ajallisesti vaihtelevalla tavalla toteutuvia vaikutuksia. Pelkästään itse rikoksen ei katsota olevan ainoa seurauksen syntymistä selittävä seikka, joskin sen on oltava tietysti faktisesti toteutuva perusedellytys.⁹⁴⁰

Liikesalaisuuteen liittyvien rikossäännösten soveltaminen sekä faktisten syy-yhteyksien ja oikeudellisesti relevanttien vaikutusten punninta on monimutkaista.⁹⁴¹ Tyypillisesti esiintyvissä talousrikoksissa, kuten rikoslain 39 luvun velallisen rikoksissa ja rikoslain 29 luvun verorikoksissa rikosvahingon arviointi voidaan toteuttaa vakiintuneemmin.⁹⁴² Liikesalaisuuden loukkausten ja väärinkäytön yhteydessä pai-

937 Ks. seuraamuksista esitöistä HE 49/2018 vp, s. 1 ja kirjallisuudesta Vapaavuori 2019, s. 631. Lisäksi seuraamuksista tulee huomioida erikseen loukkaavien tuotteiden tuhoaminen.

938 Oikeussuojakeinoilla voidaan viitata liikesalaisuuden loukkaustilanteen käsittelyyn riita-asiana ja liikesalaisuuslain 10 §:n käyttökorvaukseen tai 11 §:n hyvitykseen tai vahingonkorvaukseen. Asiassa tulee huomioida, että hyvitys tulee suorittaa, vaikka loukattu ei osoittaisi kärsineensä tappiota teon takia (LSL 11 §). Hyvitys on siten riippumaton niistä taloudellisista menetyksistä, joita liikesalaisuuden oikeudeton käyttäminen on saattanut aiheuttaa. Ks. Vapaavuori 2019, s. 316–318.

939 Ks. mainitusta periaatteesta Rautio 2006, s. 41 ja Viljanen 2007, s. 130.

940 Menettämisseuraamuksen määräämisen edellytyksistä ks. Korkka 2015, s. 126.

941 Syy-yhteyksysymystä käytännön tulkintatilanteissa käsitellään alaluvussa 4.10.4.

942 Tällöin katsotaan velkojille aiheutuneen vahingon, kuten vältetyn veron määrän kuvaavan vakiintuneesti rikosvahingon määrää.

noarvoa pitää antaa useammalle edellä kuvatulle tekijälle. Käytännössä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikostapauksissa vaikuttaisi olevan helpompaa osoittaa toisen hyötyminen kuin asianomistajan vahinko.⁹⁴³

Edellä mainittu osoittaa jo sinänsä, kuinka kapea ja haastava lohko rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikokset ovat talousrikosoikeuden alalla. Toisin sanoen menettämisseuraamuksia koskeva kokonaisuus on muodostunut tulkinnallisesti poikkeuksellisen vaikeaksi.

Todennäköisesti liikesalaisuuden loukkauksia ja väärinkäyttöä sekä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksia ei tapahtuisi, mikäli oikeudetonta taloudellista etua eli rikoshyötyä ei olisi siten saavutettavissa.⁹⁴⁴ Mikäli rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä ei pystytä täysin yksiselitteisesti todentamaan eikä rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettäminen toteudu, on tilanne ongelmallinen rikostorjunnallisen tehon ja vaikuttavuuden kannalta. Edellä todetun lisäksi on huomattava, että rikosoikeusjärjestelmässämme noudatetaan periaatetta, jonka mukaan rikoslain 10 luvun menettämisseuraamus ei ole erillinen rangaistuksen muoto.⁹⁴⁵

Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamusten soveltaminen liikesalaisuuden loukkaukseen perustuen on ollut toistaiseksi vähäistä. Menettämisseuraamusten ja rangaistusseuraamusten erottelu on tärkeää, mutta on realistista arvioida molempien osa-alueiden vaikuttavan rikosoikeudelliseen kokonaisarviointiin.

3.10.3 Syy-yhteyden konkretisointi ja menettämisseuraamuksen määrän arviointia koskevat kysymykset sekä suhde vahingonkorvaukseen

Vahingonkorvausvastuun syntyminen edellyttää, että liikesalaisuuden haltijan on näytettävä toteen epäedullinen muutos, rikoksella aiheutetun vahingon määrä ja vahingonaiheuttajan menettely. Vahingonkorvauksen peruste ja määrä on myös erotettava toisistaan. Korkan mukaan toteennäyttämässä on kyse korvausvastuun perusteista ja vahingonaiheuttajan menettelyn ja aiheutuneen vahingon välisestä syy-yhteydestä.⁹⁴⁶ Korkan näkemykseen tukeutuen liikesalaisuuden haltijan pitää kyetä perustelemaan rikoksen ja hyödyn tai vahingon välittömyys tai muulla tavoin ilmaistu läheinen yhteys, jotta vahingonkorvausvastuuta koskevat edellytykset täyttyvät. Menettämisseuraamuksen määrittämisestä puolestaan on säädetty rikoslain 10

943 Ks. vahingon osoittamista koskevista kysymyksistä sanotussa yhteydessä alaluku 2.6.7 sekä 3.10.3.

944 Lisäksi on huomioitava vahingoittamistarkoitus (RL 30:5). Kyseinen tarkoitus voi liittyä liikesalaisuuden ilmaisemiseen esimerkiksi kostona työsuhteen päätyttyä tai loppuvaiheessa. Käytännön tapauksissa on kuitenkin selvästi useammin kyse hyötymis- ja hyödyttämistarkoituksesta kuin vahingoittamistarkoituksesta. Ks. osio 3.4.

945 Ks. HE 80/2000 vp. Tätä kutsutaan rankaisukielloksi. Ks. tarkemmin Lavonen 2011, s. 1216, Rautio 2006, s. 44 ja Viljanen 2007, s. 91–98.

946 Tätä kutsutaan Korkan mukaan juridiseksi relevanssiksi faktiseen kausaliiteettiin. Ks. Korkka 2015, s. 85–91.

luvussa. Menettämisseuraamuksen määräämisen edellytyksenä on laissa rangaistavaksi säädetty teko eli rikos (RL 10:1). Rikoslain 10 luvussa on asetettu erityiset kriteerit hyödyn menettämiseksi (RL 10:2).

Edellä mainitun näkemyksen ja syy-yhteyden syvällisemmäksi ymmärtämiseksi ensiksi on syytä lyhyesti selkeyttää rikoshyödyn ja rikoksessa aiheutetun vahingon välistä asiallista eroa sekä perustella rikosvahingon käsittelyn tarpeellisuutta. Rikoksella saatu ja menetettäväksi tuomittava hyöty on rikoslain 10 luvun 2 §:n mukaan luonteeltaan taloudellista. Taloudellisena hyötynä pidetään rahan lisäksi myös sellaista esinettä, omaisuutta, tuottoa tai oikeutta, jolla on raha-arvoa.⁹⁴⁷ Taloudellisen hyödyn oikeudeton hankkiminen on menettämisseuraamusta koskevan tarkastelun kannalta keskeistä (RL 10:2). Rikoksesta aiheutuva vahinko puolestaan on käsitteeltään ja sisällöltään laaja-alainen. Vahingot voidaan jakaa vahinkolajeihin sen mukaan, mihin itse vahinko kohdistuu. Vahinkolajeja ovat muun muassa henkilö-, esine-, ja varallisuusvahingot, joista jälkimmäinen on olennainen vahingon syntymistä koskevan tarkastelun yhteydessä.

Rikosperusteisen vahingon muodostuminen edellyttää, että rikoksen tunnusmerkistön täyttävä teko tapahtuu ja että rikosta on myös pidettävä tahallisenä tai tuottamuksellisenä.⁹⁴⁸ Rikosvahinko ja rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottama taloudellinen hyöty eivät ole määrältään aina yhtä suuria. Toisin sanoen, vähäistä hyötyä tuottanut rikos saattaa aiheuttaa tuntuva vahinkoa.⁹⁴⁹ Menettämisseuraamuksen määrän ja rikosvahingon laskutavan välillä on selkeä yhteys. Tämä puoltaa jaksossa tapahtuvaa käsittelyä.

Syy-yhteyskysymystä lähemmin tarkasteltaessa on olennaista arvioida taloudellisen hyödyn muodostumista rikoslain 10 luvun 2 §:n 1 momentin sanamuodon mukaisesti nimenomaan *rikoksen tuottamana*.⁹⁵⁰ Liikesalaisuuksien yhteydessä lähdetään Korkan esittämästä kaksitasoisesta mallista: ensimmäisellä tasolla arvioidaan faktista kausaliteettia ja toisella tasolla sitä, miltä osin faktinen syy-yhteys on oikeudellisesti relevantti.⁹⁵¹ On tärkeä huomata, että kaksitasoinen malli ja seuraavat lähtökohdat koskevat ensisijaisesti vahingon muodostumista ja vastuuperusteita.

Vahingon aiheuttaneet seikat (i) ovat olennaisia faktisen kausaliteetin osalta. Tarkemmin sanoen, mikä seikkojen kokonaisuus on ollut riittävä aikaansaamaan vahingon,

947 Ks. Viljanen 2007, s. 65–69 ja HE 80/2000 vp, s. 21.

948 Edellytysten täyttymisestä Korkka-Knuts – Helenius – Frände, 2020, s. 368 ja Saarnilehto 2014, s. 210–212.

949 Talousrikosten alalla rikoslain 48 luvun ympäristörikokset lienevät kuvaavin esimerkki sanotusta.

950 Ks. Korkka 2015, s. 85. Sanamuoto on avoin ja jättää tulkintavaraa ja liikkumatilaa suhteessa siihen, kuinka pitkälle arviointia on syytä ulottaa.

951 Korkka 2015, s. 85–86 ja 93–94 laajemmin kaksitasoisesta syy-yhteysmallista. Ks. myös samansuuntaisesti Schultz 2007, s. 371 ja Wright 1985, s. 1737. Vrt. poikkeavasti Hemmo 2005, s. 109–110, joka katsoo faktisen ja juridisen kausaliteetin olevan kaksi erillistä ilmiötä.

ja onko olemassa useita vahingon syntymistä selittäviä kokonaisuuksia. Olennaiseksi muodostuu myös se, (ii) mikä merkitys johtohenkilön teolla tai laiminlyönnillä on mainitussa kokonaisuudessa. Olisivatko kyseiset seikat riittäneet aikaansaamaan vahingon myös ilman johtohenkilön tekoa tai laiminlyöntiä? Viimeiseksi on huomioitava, (iii) mikäli vastaus edelliseen on myöntävä, että faktinen kausaliteetti ei täyty. Jos vastaus on kielteinen, on vielä tutkittava faktisen kausaalisuhteen juridista relevanssia.⁹⁵²

Faktinen kausaliteetti eli toisen tason juridinen relevanssi puolestaan kysyy, (i) onko syntynyt vahinko merkityksellinen rikotun normin lähtökohdasta? Mitkä ovat rikotun normin keskeiset suojan kohteet eli normin suojatarkoitus? Kuinka lähellä normin keskeisintä suojan kohdetta syntynyt vahinko on? Vai kuuluuko syntynyt vahinko mahdollisesti jonkin toisen normin suojatarkoituksen piiriin? Viimeiseksi on huomioitava, (ii) kuuluuko vahinkoa kärsinyt fyysinen tai oikeushenkilö suojatarkoituksen suojaamien tahojen piiriin.⁹⁵³

Korkan argumentoima, edellä selostettu kaksitasoinen malli tarjoaa soveltuvat työkalut liikesalaisuuksien loukkauksista johtuvan rikosvahingon sekä rikoshyödyn arvioimiseen.⁹⁵⁴ Näiden lisäksi rikos- ja vahingonkorvausoikeudelliset syy-yhteyksimallit INUS⁹⁵⁵ ja NESS⁹⁵⁶ soveltuvat liikesalaisuuden yhteyteen käytettävyydeltään sekä logiikaltaan. NESS-syy-yhteyksimallia voidaan lähtökohtaisesti soveltaa silloin, kun rikoshyödyn katsotaan syntyneen rikokseen myötävaikuttamalla.⁹⁵⁷

Kaksitasoisista mallia syy-yhteyden päättelyssä liikesalaisuuteen ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksiin liittyen voidaan konkretisoida yksinkertaisen esimerkin avulla. Asianomistajan kannalta rikoksesta aiheutuneen vahingon arvioinnissa on tyypillistä, että menetetyt asiakkaat, hinnoittelutiedot ja kilpailuetu, ammattitaito ja saamatta jäänyt taloudellinen voitto sekä arvo luokitellaan pääasiallisesti epäilystä rikollisesta tapahtumasta johtuvaksi. Tässä tapauksessa faktinen kausaliteetti ei kiinnity tapahtumiin vahvasti, koska on olemassa myös useita vahingon synty-

952 Faktisesta kausaliteetista ks. Korkka 2015, s. 85–86.

953 Oikeudellisesta relevanssista ks. Korkka 2015, s. 93–94.

954 Ks. mainitusta yhteydestä Korkka 2015, kappale 5, s. 93–97.

955 Ks. rikosoikeudessa käytetystä INUS-testistä Frände – Wahlberg 2012, s. 76–79, Tapani –Tolvanen 2016 ja Nuutila 1996, s. 204–221. Malli korostaa erilaisten tekijöiden yhteisvaikutusta. Seuraus ei synny yhden tekijän vaikutuksesta, vaan on mahdollista, että se olisi voinut syntyä toisenlaisissakin edellytyskokonaisuuksissa, mutta nyt käsillä oleva edellytyskokonaisuus on riittävä.

956 Ks. erityisesti vahingonkorvausoikeudessa käytetystä NESS-testistä Hemmo 2005, s. 114–115, Norros 2009, s. 200, Korkka 2016, s. 700 ja Saarnilehto 2007, s. 39. Oppi pyrkii erottamaan juridisesti irrelevantit mutta luonnontieteellisesti välttämättömät taustatekijät itse syistä. Testi rajaa tarkastelun ulkopuolelle seurauksen syntymisen kannalta merkityksettömiä osatekijöitä, jotka hämärtävät syy-yhteystarkastelua. Testin avulla voidaan hahmottaa seurauksen syntymisen kannalta riittävien osatekijöiden minimijoukko.

957 Ks. yhteenveto NESS-testin soveltuvuudesta rikoshyödyn ja rikoksen syy-yhteyden arvioinnissa Korkka 2015, s. 126.

mistä selittäviä seikkojen kokonaisuuksia, jotka eivät edellytä oikeudetonta tekoa tai laiminlyöntiä. Muut liiketoiminnalliset riskit, kuten mahdollisuus asiakkaiden tai projektien menettämiseen muista luonnollisista tai liiketoimintasyistä, jätetään oikeudellisissa vaatimuksissa huomioimatta tai niiden merkitys aliarvioidaan. Mainitut tapahtumainkulut jäävät silloin enemmän vaihtoehtoisiksi kuin faktisen kausaliteetin osoittaviksi tosiseikoiksi. Edellä selostetut kannanotot korostavat faktisten perusteiden rakentumista vastakkaisista katsantokannoista.⁹⁵⁸

Oikeudellisen relevanssiarvion sisältö määräytyy kulloinkin sovellettavaksi tulevien vastuunormien mukaisesti.⁹⁵⁹ Edellä selostetussa, rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksille luonteenomaisessa, tapahtumainkulussa oikeudenvastaisen teon ja seurauksen faktinen syy-yhteys ei välttämättä ole juridisesti relevantti, jolloin myöskään menettämisseuraamus tai vahingonkorvausvastuu ei voi tulla kyseeseen.

Rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn määrää, sekoittumista ja oikeushenkilöä koskevia oikeudellisesti monimutkaisia erityiskysymyksiä tarkastellaan jäljempänä. Käsittely on perusteltua rikoslain 10 luvun 2 §:ssä säädetyn ja menettämisseuraukskokonaisuuden hahmottamiseksi.

Lain esitöiden ja oikeuskirjallisuuden mukaan rikoshyödyn laskeminen on ensisijainen ja arvioiminen toissijainen keino. Rikoshyödyn määrää koskeva epävarmuus ei saa kuitenkaan johtaa siihen, että menettämisvaatimus hylätään kokonaan.⁹⁶⁰ Rikoshyödyn ja rikosvahingon määrää koskeva epävarmuus vaikuttanee myös turvaamistoimiharkintaan. Rikoshyödyn määrän yksityiskohtainen selvittäminen ei koske ainoastaan rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia, vaan kysymys on laajemmasta näyttö- tai tulkintaongelmasta.⁹⁶¹

Rikoksen tuottamaksi taloudelliseksi hyödyksi voidaan arvioida rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa esimerkiksi myyntivoitto siltä osin, kuin se on perustunut asianomistajayhtiön liikesalaisuuksien käyttämiseen. Hyöty voi olla vastaavasti ajan tai kustannusten säästöä, kun tarjouksissa käytettävää materiaalia ei ole tarvinnut laatia alusta alkaen. Tämä tarkoittaa, että rikoshyötyä on voinut syntyä projekteissa, jotka eivät ole johtaneet sopimuksen syntymiseen. Vastaavasti liikesalaisuuden käyttäminen saattaa itsessään tuottaa säästöä ja muodostaa rikoshyötyä työkustannuksissa, suunnittelukustannuksissa, testauskustannuksissa ja lisensointikustannuksissa. Vaikuttaa todennäköiseltä, että saavutetun rikoshyödyn määrästä ei ole esitettävissä yksiselitteistä näyttöä, vaan hyödyn määrä on arvioitava (RL 10:2.2).

Tuomioistuimessa rikoshyödyn määrän arviointiin liittyy riski, että menetettäväksi tuomittu hyöty ei täysin vastaa rikoksella tosiasiallisesti saavutettua hyötyä.

958 Tällä viitataan asianomistajan ja vastaajan näkökulmiin. Tuomioistuimen arvioinnissa on tuolloin huomioitava rikastumiskieltoperiaate.

959 Ks. vastuunormeista Korkka 2015, s. 85–149 ja Schultz 2007, s. 230–231.

960 Ks. rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn määrittämisestä Viljanen 2007, s. 123–125, Kukkonen 2016a, s. 730, Korkka 2015, s. 179–180 ja HE 80/2000 vp, s. 22. Ks. lisäksi Vapaavuori 2019, s. 207.

961 Ks. Viljanen 2007, s. 86 ja Viljanen 2021.

Olennaista on määrän arviointiin liittyvien kynnysten ja oikeusturvan huomioiminen.⁹⁶² Edellä tarkasteltu kaksitasoinen malli, faktisen kausaliteetin kiinnittyminen tapahtumiin sekä oikeudellinen relevanssi ovat rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn määrän arvioinnin kannalta olennaista. Edellä mainitussa yhteydessä on olemassa myös useita hyödyn syntymistä selittäviä seikkojen kokonaisuuksia, jotka eivät edellytä oikeudetonta tekoa. Sanotut lähtökohdat korostavat rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn ja rikosvahingon määrän arviointia koskevia ongelmakohtia (RL 10:2.2).

Rikosvahingon ja rikoshyödyn määrää koskevien kysymysten lisäksi hankaluutena on rikoshyödyn sekoittuminen. Rikoshyöty ei välttämättä ole yksilöitävissä oleva eritelty omaisuus, vaan se voi olla myös laillisen omaisuuden osa.⁹⁶³

Eräänä mahdollisuutena varojen sekoittumiseen voisi olla hinnoittelua koskeva seikka, joka on katsottu liikesalaisuudeksi ja jonka avulla kilpailija oikeudettomasti voittaa tarjouskilpailun. Tällöin rikoksen tuottama taloudellinen hyöty voisi periaatteessa sekoittua yrityksen voittamallaan sopimuksella saavuttamaan voittoon, mutta kyse on teoreettisesta skenaariosta. Yksiselitteisen syy-yhteyden osoittaminen olisi tällöin ongelmallista ja vaikeasti ennakoitavissa. Varojen sekoittumisvaara ja menettämisseuraamuksen suhde ei tutkimuksessa tehdyn tiedonhankinnan sekä oikeuskirjallisuuden perusteella vaikuta erityisen merkittävältä ongelmalta rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa.

Rikosvahinkoa ja rikoshyötyä sekä rikoslain 10 luvun menettämisseuraamuksia koskevat kysymykset ovat osa tuomioistuimessa tapahtuvaa käsittelyä. Rikosvahingon ja -hyödyn tarkka määrittäminen voi muodostua vaikeaksi edellä selostetuin tavoin. Tiedot perustuvat pääasiallisesti asianomistajan tuottamiin tietoihin ja mahdollisesti muuhun asiakirjatodisteluun, lausuntoihin, vertailutietoihin sekä todistajien kertomaan. Ohjaavaa oikeuskäytäntöä aiheesta on suppeasti, mikä osaltaan tekee soveltamiskäytännön muodostumisen vaikeaksi.⁹⁶⁴

Oikeuskirjallisuudessa kiinnitetään huomiota siihen, että tuomioistuin joutuu myös soveltamaan epävarmuustekijöiden vuoksi rikoksella aiheutuneen vahingon ja menettämisseuraamuksen osalta syytetyn suosimisen periaatetta (*in dubio mitius*-sääntö). Periaatteen nojalla epäselvissä laintulkintatilanteissa tulee valita syytetylle lievempi vaihtoehto.⁹⁶⁵ Käytännössä asiaa lähestytään tuomioistuinkäsittelyssä

962 Korkka 2015, s. 192. Kyse on tuomioistuimen virkavelvollisuudesta, kun syyttäjä on esittänyt näytön hyödyn syntymisestä ja siitä, miksei lisäselvitystä ole saatavissa, ja perustellut laskelmat rikoshyödyn syntymisestä.

963 Ks. HE 66/1988 vp, s. 39 ja oikeuskirjallisuudesta Helminen ym. 2014, s. 968.

964 Esimerkiksi rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen kohdalla voidaan todeta, että menettely on jäänyt yrityksen asteelle, jolloin johdonmukaisesti arvioiden myöskään vahinkoa ei ole voinut aiheutua.

965 Ks. LaVM 9/1997 vp, s. 7. Ks. oikeuskirjallisuudesta myös Jokela 2008, s. 25–26 ja Ervo 2005, s. 143 sekä Virolainen – Pölönen 2003, s. 423–424.

vertaamalla yhtiön liiketoimintaa alan keskiarvoihin tai mahdollisesti vallitsevaan oikeuskäytäntöön.

Liikesalaisuuksia koskevassa tapauksessa ei ole poissuljettua, että arvioitaisiin oikeudettomasti ilmaistun tai käytetyn liikesalaisuuden liiketaloudellisen arvon tai edun menettämistä. Aiheellinen kysymys on, voidaanko liikesalaisuuden haltijalle palautettua liikesalaisuutta enää hyödyntää tosiasiallisesti tulevaisuudessa ja millä laajuudella. On hyvin mahdollista, että liikesalaisuuden arvo heikkenee tai jopa katoaa loukkauksen vuoksi lopullisesti.⁹⁶⁶ Edellä kuvatuissa olosuhteissa rikoslain 10 luvun menettämisseuraamuksen tuomitsemista koskeva kaksitasoinen arviointi osoittautuu todennäköisesti ongelmalliseksi.

Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksiä koskevan rikoshyödyn määrän arvioinnin vertailukohtaa voidaan hakea toisaalta talousrikosoikeuden alalta. Seuraavassa käsiteltävä korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2009:1 koskee rikoslain 51 luvun arvopaperimarkkinarikosta ja rikoshyödyn määrän arviointiin kytkeytyviä seikkoja.

KKO 2009:1. Ennakkopäätöksen perusteluissaan korkein oikeus katsoi, ettei asiassa voitu osoittaa selkeää ja yksiselitteisesti soveltuvaa tapaa arvioida sisäpiiritiedon vaikutusta arvopaperin kurssiarvoon. Painoarvoa päädyttiin antamaan objektiivisesti todettavissa oleville rajoille.⁹⁶⁷

Edellä mainittua luonnehdintaa ja ennakkopäätöksen oppeja muutoinkin, voitaneen hyödyntää sellaisenaan myös rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten kohdalla. Korkeimman oikeuden arvioinnissa painotettiin verrokkiyhtiöiden kurssikehitystä, kuten voitaisiin tehdä myös toimialakohtaisesti liikesalaisuustapauksissa. Kun markkinoille tulee samanaikaisesti tai pitkällä aikajaksolla runsaasti muutakin arvopaperin kurssiin vaikuttavaa tietoa, yksittäisen tiedon vaikutusta on huomattavasti vaikeampi arvioida. Tilanteessa ei yleensä ole mahdollista tarkasti osoittaa yksittäisten tekijöiden, kuten markkinoilla olevan tietyn tiedon vaikutusta.

Vaikka kyse on arvopaperiin liittyvästä tiedosta, perusteita on mahdollista selvittää myös rajatuin osin liikesalaisuustietoon. Merkitystä tulisi antaa korkeimman oikeuden antamalle painoarvolle objektiivisesti todettavissa olevista rajoista. Tässä yhteydessä tulisi korostaa sekä liikesalaisuustiedon taloudellista arvoa että salassapitointressiä koskevaa tapauskohtaista arviointia (LSL 2 §:n 1 b ja c kohta). Yksittäisen tiedon vaikutus ja merkitys yrityksen reaalityönteeseen on vaikeasti määritettävissä, mutta selkeästi tekijöillä on vaikutusta.⁹⁶⁸

⁹⁶⁶ Tässä yhteydessä voidaan viitata LSL:n käyttökorvaus- ja hyvityssäännöksiin sekä liikesalaisuuden siirtokelpoisuutta koskevaan kysymykseen. Ks. alaluvut 2.6.4 ja 2.6.5 sekä osio 5.2. Lisäksi voi olla perusteltua arvioida menettelyn yhteys rikosperusteisen vahingon muodostumiseen.

⁹⁶⁷ Ks. erityisesti ennakkopäätös 2009:1, kohta 46 objektiivisesti todettavista rajoista.

⁹⁶⁸ Sisäpiirikaupoissa on kysymys osakkeen arvosta ja tulevaisuusodotuksista, siinä missä liikesalaisuus-

Selostetuin tavoin rikoslain 10 luvun menettämisseuraamusta koskevan vaatimuksen menestyminen tuomioistuinkäsittelyssä on joissain tapauksissa ongelmallista.⁹⁶⁹ Menettämisseuraamusta vaadittaessa on syytä arvioida rikoshyödyn menettämiseen liittyviä todennäköisyyksiä sekä syy-yhteyksille. Huomionarvoista myös on, että syyttäjällä on syyttämispakko ja velvollisuus vaatia menettämisseuraamusta edellytysten täyttyessä.

Menettämisseuraamuksen ulottaminen tehokkaammin myös oikeushenkilöön olisi perusteltua (RL 10:2.3). Lähtökohtana tulee olla se, ettei kukaan saa hyötyä rikoksesta. Yrityssalaisuusrikoksissa rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä voi teoriassa syntyä usealla tavalla luonnolliselle henkilölle tai oikeushenkilölle, mutta toteennäyttäminen on osoittautunut tavanomaista ongelmallisemmaksi. Kokonaisvaltaisen tarkastelun kannalta tarpeellinen kysymys on, voidaanko menettämis-seuraamus määrätä myös oikeushenkilölle. Kysymys syy-yhteydestä on yhtä lailla aiheellinen tässä yhteydessä.

Rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettäminen ei tule kysymykseen, jos hyöty on tullut oikeushenkilölle sen laillisesta toiminnasta.⁹⁷⁰ Kysymys ei ole tällöin ollut ”rikoksella välittömästi saadusta omaisuudesta” rikoslain 10 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla. Rikoslain 10 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan menettämis-seuraamukseen tuomitaan rikoksesta hyötynyt tekijä, osallinen tai se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Syyttäjän pitäisi pystyä näyttämään toteen hyödyn olevan peräisin oikeushenkilön puolesta tai hyväksi tehdystä toiminnasta eli toisin sanoen oikeudettomasti saadun liikesalaisuuden käyttämisestä elinkeinotoiminnassa.

Rikoslain 10 luvun 2 §:n hyödyn menettäminen soveltuisi ainakin tapaukseen, jossa oikeushenkilöä on tarkoitettu käyttää yksinomaan tai pääasiallisesti rikolliseen toimintaan ja oikeushenkilön toiminnassa on myös syyllistytty muuhun kuin vähäiseen rikolliseen toimintaan konkreettisesti. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuus-rikoksissa tällaisesta toiminnasta ei välttämättä ole kysymys, vaan liiketoiminta, jota on pyritty edistämään, on sinänsä täysin lainmukaista tai asiaan liittyy rikosoikeudellisesti tulkinnanvaraisia kysymyksiä. Tulkinnanvaraisuutta on konkretisoitu tutkimuksessa tarkasteltujen asiakastietojen ja niiden mahdollisen hyödyntämisen kautta. Kyse voi olla myös rikoksella välittömästi saadun omaisuuden sijaan tai tuoton kautta tulleesta hyödystä. Lisäksi on huomattava, että kuvatuissa olosuhteissa menettämis-seuraamuksia koskevaan arviointiin liittyy edellä selostettu varojen sekoittumisvaara ja aina rikostunnusmerkistön mukaisesti toimiminen ei tuota suoraa rikoshyötyä, vaan hyöty syntyy, kun rikos tehdään liiketoiminnassa, siis toimintaym-

tiedossa on kysymys tiedon arvosta ja loukkauksen aiheuttamasta vahingosta.

969 Vakuustakavarikon vaatimiseen liittyvät pakkokeinot voidaan rinnastaa samaan kokonaisuuteen (PKL 6:1). Ks. jakso 3.10.4.

970 Hyödyn menettämisestä ks. Viljanen 2007, s. 63–244. Ks. myös HE 4/2016 vp, s. 31–32.

päristössä, joka itsessään tuottaa hyötyä.⁹⁷¹ Edellä on tarkasteltu rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä ja sitä, mitä hyöty rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa voi olla. Tässä yhteydessä tulisi huomioida rahallinen tai ajallinen säästö, mikä on esimerkki niistä taloudellisen hyödyn muodoista, joita on mahdollista saavuttaa myös yrityssalaisuusrikosten yhteydessä ja jota voitaisiin tehokkaammin tuomita menetettäväksi.⁹⁷²

Edellä sanotut lähtökohdat tukevat kokonaisuutena arvioiden sitä, että rikoslain 10 luvun 2 §:n hyödyn menettäminen rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa on käytännössä vaikeaa. Rikoshyöty on määritelty ahtaasti⁹⁷³, eikä menettämisseuraamuksia koskeva sääntely ongelmitta mahdollista yrityssalaisuusrikoksella suoraan tai välillisesti saatua hyötyä vastaavan menettämisseuraamuksen määrittämistä oikeushenkilölle, jonka toiminnassa on syyllistytty yrityssalaisuuden väärinkäyttörikokseen (RL 30:6).

3.10.4 Vakuustakavarikko ja konkreettiset pakkokeinot menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi

Rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisen varmistamiseksi ja vahingonkorvauksen maksamisen turvaamiseksi tai omaisuuden hävittämisen estämiseksi rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten yhteydessä käytetään esitutkinnan aikana turvaamistoimia. Esitutkintaviranomaisen on selvitettävä, onko rikosepäilyn taustalla oleva liikesalaisuuden loukkaus tai väärinkäyttöteko aiheuttanut rikosvahinkoa tai onko menettelyllä saavutettu oikeudetonta hyötyä (ETL 1:2). Lainsäädäntö mahdollistaa edellä sanottujen tavoitteiden toteuttamiseksi omaisuuden hallintaa väliaikaisesti rajoittavia viranomaistoimia eli pakkokeinoja. Kyseeseen tulee tällöin vakuustakavarikko (PKL 6:1) tai omaisuuden takavarikko (PKL 7:1).⁹⁷⁴ Liikesalaisuuden aineeton muoto johtaa siihen, että kiinteän omaisuuden tai esineen takavarikointi ei sovellu ensisijaiseksi pakkokeinoksi rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa. Siksi jäljempänä tehtävässä tarkastelussa takavarikko jää toissijaiseksi vakuustakavarikkoon nähden.

Vakuustakavarikosta ja väliaikaisesta vakuustakavarikosta säädetään pakkokeinolain 6 luvussa. 6 luvun 1 §:n mukaan kyse on turvaamistoimesta, jonka perusteella omaisuutta saadaan määrätä vakuustakavarikkoon sakon, rikokseen perustuvan vahingonkorvauksen tai hyvityksen taikka valtiolle menetettäväksi tuomittavan

971 Ks. alaluku 2.4.2 asiakastiedoista ja 3.9 oikeushenkilön rangaistusvastuusta ja puolesta tai hyväksi toimimisesta sekä kirjallisuudesta rikoshyödyn menettämisestä vastaavassa yhteydessä Tolvanen 2024, s. 33 ja Kimpimäki – Kärki 2022, s. 26–29. Jälkimmäisessä lähteessä kyse on lahjusrikoksia koskevasta tarkastelusta.

972 Ks. samansuuntaisesti lain esitöistä säästöistä taloudellisen hyödyn muotona HE 80/2000 vp, s. 21.

973 Määrittelystä tarkemmin ks. Tolvanen 2024, s. 33.

974 Fredman ym. 2023, s. 79.

rahamäärän maksamisen turvaamiseksi.⁹⁷⁵ 6 luvun 3 §:n mukaan väliaikaisessa vakuustakavarikossa pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää pakkokeinon käytöstä. Väliaikainen vakuustakavarikko edellyttää, että asia ei siedä viivytystä ja 1 §:ssä säädettyjen edellytysten olemassaoloa.

Pakkokeinolain 7 luvussa säädetään takavarikosta. Pakkokeinolain mukaan esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa tai mikäli esine, omaisuus tai asiakirja on rikoksella joltakulta viety tai että se tuomitaan menetetyksi (PKL 7:1).

Mikäli pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n takavarikon edellytykset eivät täyty ja asiassa on syytä epäillä syntyneen rikosvahinkoa sekä rikoshyötyä, esitutkintaviranomaisen on harkittava pakkokeinolain 6 luvun vakuustakavarikkoa. Vakuustakavarikko on turvaamistoimi, jolla voidaan turvata asianomistajan korvaus- tai hyvityksintressin toteutumista.⁹⁷⁶ Vakuustakavarikko voidaan kohdistaa sekä luonnollisen henkilön että oikeushenkilön omaisuuteen. Vakuustakavarikon käyttöä arvioidaan muiden pakkokeinojen tapaan ottaen huomioon osapuolten oikeusturvanäkökohdat ja pakkokeinolaissa esitetyt pakkokeinon käyttöä rajoittavat periaatteet.⁹⁷⁷

Pakkokeinojen, kuten pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n vakuustakavarikon tai 7 luvun 1 §:n takavarikon käyttäminen perustuu useimmiten esitutinnan alkuvaiheessa todennäköisyysporrastuksen alimpaan asteeseen, on syytä epäillä -perusteeseen.⁹⁷⁸ Oikeuskäytännön ja lain esitöiden mukaan tosiasiallisesti riittäväksi perusteeksi pakkokeinon soveltamiselle on katsottu, että käsillä on säännöksessä tarkoitettu hukkaamisvaara (OK 7:1).⁹⁷⁹ Vakuustakavarikko ei ole kuitenkaan keino palauttaa asianomistajalta rikoksella vietyjä varoja.⁹⁸⁰

Edellä mainittu lähtökohta ja pakkokeinoharkinta yleisesti edellyttää ottamaan huomioon oikeuskäytännön vaikutuksen. Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2022:75 koskee pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n vakuustakavarikkoa ja valtion kor-

975 Edellytyksenä vakuustakavarikon määrittämiselle on, että omaisuus kuuluu henkilölle, jota on syytä epäillä rikoksesta tai joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai maksamaan hyvitystä taikka menettämään valtiolle rahamäärä, ja on olemassa vaara, että mainittu henkilö pyrkii välttämään sakon, vahingonkorvauksen, hyvityksen tai rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla.

976 Toisin sanoen vakuustakavarikolla turvataan määrättävän saamisoikeuden toteutumista.

977 Ks. HE 220/2010 vp, s. 267. Soveltuvien osien on otettava huomioon myös poliisilain ja esitutkintalain säännökset ja periaatteet, sekä yleiset hyvää hallintoa ja julkisyhteisön vastuukysymyksiä korostavat näkökohdat.

978 Fredman ym. 2023, s. 709. Todennäköisyysastetta käytetään kuvaamaan asialla mahdollisesti olevaa todistusarvoa. Ks. myös HE 14/1985 vp, s. 16. Rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen.

979 Ks. ennakkopäätös 1994:132 ja esitöistä HE 53/2002 vp. Hukkaamisvaaran voidaan siten katsoa olevan olemassa, jollei vaara esillä olevissa olosuhteissa ole varsin epätodennäköinen. Korkein oikeus on katsonut, että hukkaamisvaaraa koskeva saaminen on riittävästi yksilöity ja siirtä on esitetty sellainen selvitys kuin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 1 §:ssä edellytetään.

980 Käytön rajoitteista ja tarkoituksesta laajemmin ks. Fredman ym. 2023, s. 977.

vausvastuuta. Ennakkopäätös on vakuustakavarikon käytön ja perusteharkinnan kannalta merkittävä.

KKO 2022:75. Ennakkopäätöksessä todetaan, että korvausvastuu edellyttää, että turvaamistoimi on hankittu tarpeettomasti. Korkein oikeus ei ole aiemmin arvioinut sitä, milloin vakuustakavarikkoa tai siviilioikeudellista turvaamistoimea olisi pidettävä tarpeettomasti hankittuna. *Korkein oikeus katsoi, että rikoksesta epäiltyyn henkilöön kohdistettua vakuustakavarikkoa on pidettävä tarpeettomasti hankittuna, jos rikosoikeudenkäynnissä osoittautuu, että vakuustakavarikon perusteena ollut rikosepäily on ollut perusteeton, ja syyte hylätään. Tarpeettomaksi katsomisessa ja korvausvastuun edellytyksenä ei tule huomioida sitä, onko takavarikolle ollut peruste sen määräämishetkellä.*⁹⁸¹

Edellä todettu kannanotto vakuustakavarikon tarpeettomaksi katsomisesta rikosepäilyn osoittautuessa perusteettomaksi voi jatkossa muodostua turvaamistoi- mi- ja perusteharkinnan kannalta olennaiseksi. Korkeimman oikeuden kantaa ei tule tulkita vakuustakavarikon tai väliaikaisen vakuustakavarikon käytön harkintaa tai kynnystä korottavana, mikäli pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n tai 3 §:n edellytykset ovat olemassa määräämishetkellä. Lainsoveltamiskäytännössä näin voi kuitenkin käydä.

Edelleen tarkasteltaessa vakuustakavarikkoa koskevaa oikeuskäytäntöä, pakkokei- noharkintaa ja edellä mainittua todennäköisyysporrastusta huomiota on kiinnitettävä korkeimman oikeuden ennakkopäätökseen 2024:27 sisältyvään oikeusohjeeseen. Ennakkopäätöksessä todettiin, että vakuustakavarikon edellytyksenä oleva käsite ”syytä epäillä” edustaa esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännössä käytettyä matalin- ta rikosepäilyn todennäköisyyden tasoa. Esitutkintalaissa tämä vastaa sitä kynnystä, joka esitutkinnan aloittamiselle on esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetty.⁹⁸² Vakuustakavarikkoasian käsittely on korkeimman oikeuden mukaan luonteeltaan summaarista.

KKO 2024:27. Korkein oikeus on todennut, että vakuustakavarikon määrääminen edellyttää sitä, että on käsillä jokin tai joitakin sellaisia seikkoja, joiden perusteella on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen ja kohdistaa epäilyt sanotusta rikoksesta tiettyyn henkilöön. Ennakkopäätöksessä on myös kiinnitetty huomiota siihen, että pakkokeino- lain 6 lukuun ei sisälly säännöksiä vakuustakavarikkoasiassa esitettävästä selvityksestä, eikä siinä viitata säännöksiin, jotka koskevat muissa pakkokeinoasioissa edellytettävää selvitystä. *Vakuustakavarikkoasian käsittely on summaarista ja rikosepäilyä koskevalla*

981 Kannanotto on analoginen muiden pakkokeinojen kohteeksi joutuville, esimerkiksi vangituille, maksettavien korvausten kanssa. Ks. yksityiskohtaisemmin kohdat 17–21.

982 Ks. kynnnyksestä esitöistä HE 220/2010 vp, s. 40.

*matalalla kynnyksellä on nimenomaisesti pyritty välttämään se, ettei vakuustakavarikko-asiasta muodostuisi pääasian esikäsitteilyä.*⁹⁸³

Pakkokeinolain 6 luvun 3 §:n väliaikainen vakuustakavarikko on myös osa pakkokeinovalikoimaa. Tosin rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa ei välttämättä nouse esille erityisiä kiireperusteita, joten asiaa voidaan viivyttää varsinaiseen turvaamistoimikäsittelyyn.⁹⁸⁴ Pakkokeinolain 6 luvun 3 §:n väliaikainen vakuustakavarikko lakkaa olemasta voimassa, jos vaatimusta vakuustakavarikon määräämisestä ei tehdä tuomioistuimelle viikon kuluessa väliaikaismääräyksen antamisesta. Mikäli esitutkinnassa on edellytykset pakkokeinolain 6 luvun 3 §:n väliaikaiselle vakuustakavarikolle, viikko antaa esitutkintaviranomaiselle mahdollisuuden tehdä tai hankkia tarvittavia selvityksiä.⁹⁸⁵

Oikeushenkilön omaisuutta voidaan panna vakuustakavarikkoon, jos on syytä epäillä, että oikeushenkilön puolesta pyritään omaisuuden kätkemisellä tai hävittämisellä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla välttämään yhteisösakon maksamista. Oikeushenkilön tapauksessa noudatetaan soveltuvin osin pakkokeinolain säännöksiä rikoksesta epäillyn omaisuuteen kohdistuvasta vakuustakavarikosta (PKL 6:1.2).⁹⁸⁶

Esitutkinnassa sovellettavissa pakkokeinoissa rikosvahingon ja rikoshyödyn laskeminen sekä määrien perusteltu arviointi on osoittautunut ongelmalliseksi. Lisäksi edellytetään pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n vaaraedellytysten täyttymistä. Arvio ja indisiot rikoksella aiheutetusta vahingosta tulevat käytännössä liikesalaisuuden haltijalta. Edellä selostettu faktinen kausaliteetti, ja se miltä osin faktinen syy-yhteys on oikeudellisesti relevantti, on osoittautunut yrityssalaisuusrikosten soveltamiskäytännössä ongelmalliseksi.

Kun rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn määrästä ei ole saatavissa muuta erityistä selvitystä tai se on vain vaikeuksien esitettävissä, hyödyn määrä on arvioi-

983 Ennakkopäätöksen perusteluissa on kiinnitetty huomiota siihen, että vaatimuksen kohteena olevan henkilön oikeusturvan ja puolustautumismahdollisuuksien kannalta on riittävää se, että vaatimus on asianmukaisesti perusteltu esittämällä kyseiseen henkilöön kohdistuvan rikosepäilyn tueksi olosuhteisiin ja käsillä olevaan tutkinnan vaiheeseen nähden riittävän konkreettisia seikkoja, joiden perusteella syyt epäillä -arvio on mahdollista tehdä. Ks. kohdat 8–13.

984 Ks. HE 53/2002 vp, s. 35 ja Fredman ym. 2023, s. 983. Edellytysten ilmeinen täytyminen tarkoittaa, että väliaikaistoimesta päättävä viranomaisella pitää lähes varmana, että tuomioistuin hyväksyy samoin perustein tehtävän hakemuksen, jollei merkittäviä vastasyitä ilmene. Se, ettei asia siedä viivytyksiä, viittaa poikkeuksellisen suureen omaisuuden kätkemisen tai hävittämisen vaaraan tai muunlaiseen maksuvelvollisuuden välttämisen vaaraan, kuten poistumiseen ulkomaille kaikki omaisuus mukana.

985 Jäljempänä on tunnistettu ainakin objektiivisten asiantuntijalausuntojen ja esitutkintayhteistyön (ETL 5:3) merkitys sanotun harkinnan tueksi.

986 Fredman ym. 2023, s. 977 ja Havansi 1975, s. 770. Omaisuuden kätkeminen, jota turvaamistoimin pyritään estämään, jakautuu tosiasialliseen eli faktiseen ja oikeudelliseen kätkemiseen. Faktista kätkemistä on omaisuuden fyysinen piilottaminen. Oikeudellista kätkemistä taas on omaisuuden siirtäminen toisen nimiin esimerkiksi valeoikeustoimella.

tava ottaen huomioon rikoksen laatu, rikollisen toiminnan laajuus ja muut rikosepäilyyn liittyvät olosuhteet (RL 10:2.2).⁹⁸⁷ Jäljitetystä turvattavasta omaisuudesta huolimatta poliisin tutkinnanjohtajat eivät välttämättä löydä riittävän tarkkarajaisia perusteita vakuustakavarikon vaatimiselle käräjäoikeudesta epävarmuustekijöiden vuoksi. Asiantuntijatodistelun tai -lausuntojen hankkiminen on yksi keino, jolla tulkinnallisuutta voidaan vähentää.⁹⁸⁸ Tarve esitutkintalain 5 luvun 3 §:ssä edellytetyille esitutkintayhteistyölle poliisin ja syyttäjän välillä korostuu mainituissa harkinnassa.

Edellä todetun mukaisesti vakuustakavarikkokäsittelyssä ei ole kyse pääkäsittelystä, joten asian laajempi punninta jää myöhäisempään vaiheeseen. Käsittelyssä keskitytään ainoastaan käsillä oleviin senhetkisiin faktatietoihin. Pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n 1 momentin vaaraedellytyksen perustelu tai käsillä olon osoittaminen ei ole ongelmatonta. Yleisimmissä tämäntyyppisissä rikosepäilyissä rikoksesta epäilty ei ole tunnettu talousrikollinen tai esimerkiksi ulosottovelallinen, mitkä voivat olla vaaraedellytyksen arviointia helpottavia konkreettisia merkkejä omaisuuden hävittämisen tai kätkemisen riskistä. Tapauskohtaisen olosuhteiden arvioinnin ja kokonaisarvioinnin lisäksi on kiinnitettävä huomiota turvattavan omaisuuden laatuun sekä suhteellisuusperiaatteen.⁹⁸⁹

Esitutkinnan ja pakkokeinon käyttämisen sekä siitä aiheutuvan henkilön oikeuksiin puuttumisen on oltava kokonaisuudessa puolustettavaa esitutkintalain 4 luvun 4 §:n ja pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukaan sekä oltava suhteessa jäljempänä mainittuihin tekijöihin.⁹⁹⁰ Pakkokeinon käyttämisen kannalta suhteellisuusperiaatteen katsotaan sisältävän vaatimuksen, että käytettävän pakkokeinon tulee olla järkevässä suhteessa tutkittavana olevan rikoksen laatuun ja suuruusluokkaan.⁹⁹¹

On syytä todeta muutama kokoava huomio rikoslain 10 luvun menettämisseuraamuksista ja pakkokeinolain 6 luvun vakuustakavarikosta. Käsillä olevassa jaksossa on osoitettu, että rikoslain 10 luvun menettämisseuraamusten määrittämiseen rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten kohdalla liittyy ongelmallisia ja tulkinnallisia oikeuskysymyksiä.

987 Ks. Kukkonen 2016a, s. 730 ja Korkka 2015, s. 179–180.

988 Ks. asiantuntijatodistelusta tarkemmin alaluvuista 2.4.4 ja 4.3.2.

989 Turvattavan omaisuuden laatu voidaan jaotella luokkiin 1–3, jossa ensimmäinen ja helpoimmin hävitettävä omaisuuslaatu on käteinen tai tilivarallisuus. Lähtökohtaisesti taas kiinteän omaisuuden, kuten kiinteistöjen tai asunto-osakkeiden hävittäminen tai siirtäminen viranomaisten ulottumattomiin on vaikeampaa.

990 Ks. Fredman ym. 2023, s. 79. Suhteellisuusperiaatteen keskiössä on toisaalta viranomaisvoimavarojen tarkoituksenmukainen kohdentaminen, mutta yhtä lailla asianosaisten oikeuksiin puuttumisen rajaaminen asian laadun sekä vakavuuden perusteella. Lain esitöiden HE 220/2010 vp, s. 193 mukaan suhteellisuusperiaate pitää sisällään sen, että esitutkintatoimenpiteiden mitoittamisen ja henkilöiden oikeuksiin puuttumisen kannalta on otettava huomioon sekä arvioitava rikoksen vakavuus. Mitä vakavampi rikos on selvitettävänä, sitä laajempaa ja tuntuvammin oikeuksiin puuttuvaa tutkintaa voidaan pitää perusteltuna sekä puolustettavana.

991 Ks. harkintaperiaatteista yleisemmin Fredman ym. 2023, s. 93 ja Helminen ym. 2014.

Yksi keskeisimmistä kysymyksistä on, onko rikosepäilyn taustalla oleva liikesalaisuuden loukkaus tai väärinkäyttöteko aiheuttanut rikosvahinkoa tai onko menettelyllä saavutettu oikeudetonta hyötyä (RL 10:2). Mikäli näin objektiivisesti arvioidaan tapahtuneen, vahingon ja hyödyn tarkempi määrittäminen sekä näiden välisen syy-yhteyden osoittaminen on usealla tavalla merkityksellistä rikoslain 10 luvun menettämisseuraamusten soveltamiseksi. Edellä sanotut oikeuskysymykset, olosuhteet ja harkinta vaikuttavat olennaisesti turvaamistoimien, kuten pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n vakuustakavarikon soveltamiskäytäntöön.

3.11 Prevention ja pelotevaikutuksen merkitys rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa

3.11.1 Peloteoria ja rangaistusteoriat rikosoikeudellisen järjestelmän perustana

Edellä on tarkasteltu ja tulkittu rikoslain 30 luvun 4–6 §:ää sekä mainittuihin yrityssalaisuusrikoksiin liittyviä säännöksiä. Tarkastelunäkökulma laajennetaan seuraavaksi rikosoikeudellisen järjestelmän käytön perusteisiin ja preventioon. Tarkastelu on perustunut ensisijaisesti teoreettisiin lähtökohtiin.

Rikosoikeus nähdään viimesijaisena yhteiskuntapolitiikan keinona. Lähtökohtaisesti kriminalisointiin pitäisi turvautua vasta, kun muut yhteiskunnan toimet ongelman ratkaisemiseksi ovat osoittautuneet riittämättömiksi.⁹⁹²

Rangaistusteorioiden kautta voidaan perustella, miksi yhteiskunta on oikeutettu rankaisemaan ja tätä kautta aiheuttamaan kärsimystä sen näkökulmasta väärin tehneelle yksilölle. Rangaistusteoriat antavat rikosoikeudelliselle järjestelmälle perustan ja toimivat samalla järjestelmän käytön perusteina.⁹⁹³

Edellä tarkastellut osiot ovat osoittaneet, että rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksien ja liikesalaisuuden väärinkäyttöä seuraavien rikosoikeudellisten toimien ja seuraamusten lähtökohdat ovat tulkinnanvaraiset. Mikään yksittäinen raja ei vaikuta johdonmukaisen selkeältä tai korosta tarvetta rikosoikeudellisten keinojen soveltamiseksi. Rangaistusteorioita tarkastelemalla rikosoikeudellisten seuraamusten rajoja ja rikosoikeudellisen järjestelmän käytön perusteita voidaan selkeyttää. Rangaistusteorioita on tarkasteltu edellä, ja nyt huomio kiinnittyy preventiivisiin teorioihin ja erityisesti peloteoriaan.⁹⁹⁴ Myös välilliselle yleispreven-

992 Tolvanen 2009b, s. 358. Rikosoikeudella on merkittävä sija ei-toivottavan käyttäytymisen ehkäisemisessä.

993 Rangaistusteoriat ovat nimensä vastaisesti enemmän hypoteeseja tai olettamuksia taikka kriminaalipoliittisia tavoitteita, kuin selkeästi tutkimuksellisia teorioita. Ks. Tolvanen 2009b, s. 358 ja Melander 2010, s. 13 ja 20 sekä Lappi-Seppälä 2000, s. 15. Lisäksi kriminalisointiteoriasta Melander 2008. Teorian perustana ovat kriminalisointiperiaatteet: laillisuusperiaate, ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate, oikeushyvien suojelun periaate, ultima ratio -periaate sekä hyöty-haitta -punninnan periaate.

994 Ks. jakso 3.1.1.

tiolle eli positiiviselle yleisestävyydelle on annettava merkitystä kokonaistarkastelun yhteydessä.⁹⁹⁵ Jäljempänä on perusteltu tarkemmin peloteteorialle annettua painoarvoa.

Peloteteoria lähtee siitä olettamasta, että rangaistus ja sen uhka pidättelee tai estää potentiaalisia rikoksentekejiä ryhtymästä rikokseen tai muuhun moitittavaan menettelyyn. Peloteteorian mukaan samalla myös muille henkilöille kuin rikoksentekejiä luodaan kannustin olla ryhtymättä rikoksiin.⁹⁹⁶ Pelotevaikutusta koskevan teorian mukaan ajatellaan, että säännösten sisältämät rangaistukset, tekijöiden rangaistuksiin tuomitseminen ja rangaistusten täytäntöönpano vaikuttavat välittömästi rikosta harkitsevan motivaatioon toimia lainvastaisesti.⁹⁹⁷ Huomio kiinnittyy edellä sanotun nojalla ensisijaisesti yleispreventioon ja pelotevaikutukseen.

Mainittuja kysymyksenasetteluja ja rikosoikeudellisen järjestelmän käytön perusteita on tutkittu ensisijaisesti teoreettisista lähtökohdista käsin, mutta tämän lisäksi painoarvoa on annettu myös konkreettisille tekijöille. Jäljempänä huomioon otettavat lähtökohdat koskevat (i) peloteteorioita sekä (ii) niiden preventiivisiä vaikutuksia liikesalaisuuden suojaamiseksi ja rikosten kannattavuuden vähentämiseksi. Huomiota kiinnitetään myös lyhyesti rikostaloustieteellisiin lähtökohtiin.

On tärkeä huomata, että peloteteoria korostuu tässä tutkimuksessa preventiotarkastelun yhteydessä. Valinta edellyttää perustelua, koska yleispreventiota ei nykyään tavoitella ensisijaisesti pelotteen avulla.⁹⁹⁸ Erityisesti rikostaloustieteelliset lähtökohdat ja rationaliteettiolettama ovat korostaneet teorian merkitystä tarkasteltaessa ennalta estävyyttä.⁹⁹⁹ Liikesalaisuuksien väärinkäyttö kytkeytyy talousrikossäännöksiin ja oikeudettoman hyödyn tavoittelua koskeviin tilanteisiin, joissa pelotevaikutuksen ja rationaliteetin on arvioitu korostuvan jäljempänä tarkasteltavalla tavalla. Täydentävästi voidaan mainita, että preventiotarkastelun

995 Kriminaalipolitiikan painopisteen voidaan katsoa siirtyneen kohti välillistä yleispreventiota. Ks. positiivisesta yleisestävyydestä Bottoms – von Hirsch 2010, s. 5, Lappi-Seppälä 1995, s. 141–148 ja Nuotio 2024, s. 1131–1132. Välillinen yleisestävyys perustuu ajatukseen, jonka mukaan lakien noudattaminen perustuu ennen kaikkea tekijän sisäisiin motiiveihin eikä esimerkiksi rikoslain rangaistushilla tehostettuihin käskyihin ja kieltoihin. Rikosoikeuden normit antavat taustatukea sosiaalisille ja moraalisisille normeille, jotka todellisuudessa ylläpitävät suurelta osin normien edellyttämää käyttäytymistä.

996 Ks. teoriasta kirjallisuudesta Asp ym. 2001, s. 47–50 ja Määttä 2016, s. 212 ja 234.

997 Bottoms – von Hirsch 2010, s. 5, Lappi-Seppälä 1995, s. 138 ja Hodges 2015a, s. 10 sekä Cooter – Ulen 2016, s. 461. Pelotevaikutus perustuu yksinkertaiseen ajatusmalliin, että sanktoriski ehkäisee potentiaalisia rikoksentekejiä rikkomasta lakia, koska rikostentekejiä uskotaan toimivan pääosin rationaalisesti ja siten välttävän epämiellyttäviä kokemuksia, kuten rikosoikeudellisia sanktioita.

998 Kriminaalipoliittisista kehityskuluista ja välillisestä yleispreventiosta ks. Nuutila 1997, s. 29–38, Lappi-Seppälä 1995, s. 141–148 ja Nuotio 2024, s. 1131–1132.

999 Oikeustaloustieteessä korostetaan peloteteoreettista näkökulmaa epätoivottavan käyttäytymisen ehkäisemisessä. Lisäksi rikostaloustieteessä lähtökohtana on oletus siitä, että rikollinen toimii rationaalisesti. Ks. yleisluonteisesti Määttä 2016, s. 212 ja Eide 2004. Lisäksi ks. alaluku 1.4.5 rikostaloustieteen näkökulmista.

yhteydessä olen korostanut sanktiovarmuutta, jota on teoreettisella tasolla pidettävä pelotevaikutuksessa tärkeänä elementtinä.¹⁰⁰⁰

3.11.2 Rangaistusuhan ja pelotevaikutuksen merkitys liikesalaisuuksien väärinkäyttöön

Rationaalinen valinta on merkityksellisessä roolissa liikesalaisuuksien väärinkäytön yhteydessä. Rikosoikeuden kannalta rationaalisilla valinnoilla tarkoitetaan sitä, että ihminen voi itseään määräävästi valita, noudattaako hän yhteisesti sovittuja pelisääntöjä vai ei.¹⁰⁰¹ Merkityksellistä on, vaikuttaako ja ohjaako rikoslaki sekä siihen liittyvä rangaistusuhka yksilön rationaalisia valintoja.

Liikesalaisuuden väärinkäyttöön liittyvät toimet toteutetaan usein henkilöiden toimesta, joilla on vahvat edellytykset rationaaliseen harkintaan sekä menettelyn hyötyjen ja haittojen punnintaan. Kirjallisuudessa on tunnistettu vastaavan kaltainen yhteys.¹⁰⁰² Myös tekijöiden pääosin riittävä normituntemus sallituista ja kielletyistä menettelyistä liikesalaisuustietoa käsiteltäessä on oletettavissa.¹⁰⁰³ Toisaalta on otettava huomioon, että normituntemus ei vielä yksistään riitä rationaalisessa harkinnassa, sillä välittömän yleisestäävyyden toteutuminen edellyttää tekijältä myös jonkinlaista käsitystä lain vastaisen toiminnan sanktioankaruudesta ja -varmuudesta.¹⁰⁰⁴ Tällöin peloteoria ohjaa tai taivuttaa potentiaalista rikosentekijää toimimaan normin edellyttämällä tavalla vastoin tahtoaan.¹⁰⁰⁵

Tekijän harkitessa rationaalisesti liikesalaisuuden väärinkäyttöä ja tekoon liittyviä haittoja sekä hyötyjä herää kysymys, mikä on pelotevaikutuksen ja tekijälle aiheutuvien seurausten kannalta teon toteuttamisen estävä syy tai vaikuttavin pidäke. Onko se rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rangaistusasteikko, jonka mukaan tekijä voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi, käytännön tasolla kuitenkin todennäköisimmin tuntuvaan sakkorangaistukseen. Yksin sakkorangaistus tai ehdollinen vankeusrangaistus ei välttämättä ole pelotevaikutuksen ja rationaalisen harkinnan kannalta merkittävin tekijä tai pidäke.¹⁰⁰⁶ Rationaalisesti pohtiva tekijä luultavimmin ottaa huomioon rikosoi-

1000 Ks. ainakin Andenaes 1974, s. 54 ja Lappi-Seppälä 2000, s. 52.

1001 Ks. mainitusta kysymyksenasettelusta Hyttinen 2021, s. 93 ja Dewees ym. 1996, s. 39.

1002 Ks. yhteydestä Andenaes 1974, s. 93–94, Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, Melander 2016, s. 30–31 ja Tolvanen 2009b, s. 359. On kuitenkin oletettavissa, että kaikki rikolliset eivät valitse rationaalisesti hyötyjä ja haittoja punniten laillisen ja laittoman toiminnan välillä, oli kysymys sitten elinkeinorikoksista tai muusta rikollisuudesta. Ks. myös alaluku 1.4.5 ja jäljempänä aihetta koskevasta kritiikistä.

1003 Liiketoimintaympäristössä toimijoiden huolellisuusvelvollisuus on korostettu ja lähtökohtainen oletama on, että toimitaan harkiten ja parhaan ymmärryksen mukaan. Ks. OYL 1:8 ja samansuuntaisesti lain tuntemisvelvollisuudesta Mäkelä 2010, s. 120 ja 192.

1004 Ks. yleisestäävyyteen vaikuttavista tekijöistä Lappi-Seppälä 1987, s. 202–203 ja 206 sekä Bottoms – von Hirsch 2010, s. 6.

1005 Ohjauksesta sekä vaikutuksista ks. Tolvanen 2009b, s. 359 ja Asp ym. 2001, s. 47.

1006 Vuosina 2015–2020 ei käräjäoikeudessa tuomittu yhtään ehdotonta vankeusrangaistusta rikosasiassa, jossa oli kyseessä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikos. Ks. Tilastokeskus 2021. Mikä

keudellisen seuraamuksen toteutumisen todennäköisyyden suhteessa menettelyllä saavutettavaan hyötyyn.

Peloteteoriaa koskevassa kirjallisuudessa on käyty keskustelua ja myös kritisoitu ajatusmallia, jossa rikolliset valitsisivat rationaalisesti hyötyjä ja haittoja punniten laillisen ja laittoman toiminnan välillä. Esimerkiksi rajoitettua rationaalisuutta ei voida täysin poissulkea tarkasteltaessa päätöksentekoa ja siihen liittyviä vaikutuksia. Tuolloin hyötyjen ja haittojen arviointiin vaikuttavat ainakin loogiset virhepäätelmät sekä käytettävissä olevien tietojen rajoittuneisuus taikka virheellisyys. Lisäksi organisaatiokulttuurilla on osoitettu olevan yhteys yksilön päätöksentekoon ja väärinkäytöksiin.¹⁰⁰⁷ Yksilöt noudattavat lakeja sisäisten ja ulkoisten tavoitteidensa takia ja moraalinen harkinta on voimakas kontrollin lähde.¹⁰⁰⁸

Kritiikistä huolimatta on tunnustettu, että todennäköisimmin puhtaasti taloudellista hyötyä tuottaviin tekoihin liittyy myös vakaata rationaalista harkintaa sekä taloudellisen hyödyn laskelmointia.¹⁰⁰⁹ Talousrikollisuudessa rationaaliseen harkintaan liittyy oletusarvoisesti tekijän punninta, onko menettelyllä saavutettu hyöty oletettavissa olevien haittojen odotusarvoa suurempi. Peloteteorian ja seurauksen kannalta tällöin keskeistä on, ettei rikoksella saavuteta taloudellista hyötyä.¹⁰¹⁰

3.11.3 Yrityssalaisuusrikoksia ja preventiota koskeva rikostaloustieteellinen katsantokanta

Rikostaloustieteen tarkastelu rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännösten yhteydessä on perusteltua liikesalaisuutta koskevan avoimesti ja joustavasti kirjoitetun normiston ja ilmiön taloudellisen luonteen vuoksi. Edellä mainitut seikat ovat havaittavissa esimerkiksi liikesalaisuuden legaalimääritelmästä (LSL 2 §). Rikostaloustieteen lähestymistä kohti rikoslainopillista tutkimusta kuvataan lainopillisesti suuntautuneeksi rikostaloustieteen.¹⁰¹¹

vaikutus ja estävyys puolestaan on rikoslain 10 luvun 2 §:n perusteella tapahtuvalla rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisellä, rikoslain 9 luvun yhteisösakolla tai rikosoikeudellisen seuraamuksen yhteydessä määrättävällä liiketoimintakiellolla? Entä vahingonkorvauksella tai liikesalaisuuslain mukaisella hyvityksellä, jotka ovat mahdollisia seuraamuksia liikesalaisuuslain 3 §:n tai 4 §:n vastaisesta menettelystä.

1007 Organisaatiokulttuurin ja käyttäytymisen välisestä yhteydestä ks. ainakin Korkka-Knuts 2021, s. 1184–1185 ja Kish-Gephart ym. 2010, s. 21. Rajoitetusta rationaalisuudesta ks. edeltä ja alaluku 1.4.6.

1008 Ks. Hume 1951, s. 201, 215 ja Paternoster – Simpson 1996, s. 549.

1009 Ks. kritiikistä, rajoitetusta rationaalisuudesta ja hyöty-haitta -punninnasta tarkemmin Andenäs 1974, s. 93–94, Melander 2016, s. 30–31, Tolvanen 2009b, s. 359, Tittle ym. 2010, s. 1029–1046, Clarke 1995, s. 97, Kleck ym. 2005, s. 629 ja Simon 1990, s. 197–200.

1010 Ks. vertailun vuoksi ympäristörikokset ja niiden motiivit talousrikollisuutena Paukku 2022, s. 487.

1011 Tällöin taloustiedettä hyödynnetään rikoslainsäädännön tulkinnassa ja systematisoinnissa. Ks. rikostaloustieteestä osiosta 1.4.5. Rikostaloustieteellisen tarkastelun mahdollistavat ainakin rikoslain 30 luvun elinkeinorikosten laaja rangaistusasteikko ja joustavasti kirjoitettu lainsäädäntö sekä tunnusmerkit. Tätä lähtökohtaa voidaan soveltaa myös muihin talousrikoksiin.

Edellä kuvattua asetelmaa lähestytään seuraavan näkökulman kautta: rikostaloustiedettä hyödyntävä lainoppi.¹⁰¹² Lisäksi on perusteltua käsitellä rajatusti kriminaalipoliittisesti suuntautunutta rikostaloustiedettä ja sitä, millaisin keinoin rikollisuuden määrään voidaan vaikuttaa. Huomion kohteena on tällöin rangaistusten yleisestäävyys.

Kysymyksenasettelu on muodostunut näiltä osin seuraavaksi: mikä on prevention vaikutus rikosoikeudelliseen sääntelyyn ja luoko sääntely taloustieteellisesti tarkoituksenmukaisen suojan liikesalaisuudelle? Mitkä seikat vaikuttavat rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten kannattavuuden vähentämiseen? Jäljempänä huomioon otettavat keskeiset lähtökohdat koskevat (i) preventiota ja (ii) rikosten kannattavuuden vähentämistä. Mainittuja kysymyksiä ja tekijöitä arvioidaan ensisijaisesti suhteessa rationaalisen valinnan teoriaan sekä toissijaisesti peloteoriaan.

Ensiksi on syytä todeta yleisenä huomiona, että rikosoikeudellisella sääntelyllä tavoitellaan rikosten ennalta ehkäisemistä.¹⁰¹³ Kriminaalipolitiikassa¹⁰¹⁴ on toki muitakin keinoja ja tavoitteita, mutta preventiivisyys voidaan suhteuttaa tehokkuuden tavoitteeseen.¹⁰¹⁵ Mainittu yhteys tehokkuuteen kiteytyy premissiin, jonka mukaan rikosten ennalta estäminen ja -torjunta ovat keinoina kustannustehokkaampia kuin niiden jälkikäteinen käsittely rikosprosessissa.¹⁰¹⁶ Rikosoikeusjärjestelmä on näin ollen myös taloudellisen ja tehokkaan toiminnan oikeudellinen ohjausväline.

Preventiivisiä näkökohtia tarkasteltaessa tulee huomioida, että rikostorjunnallisilla keinoilla pyritään vähentämään rikoksentekotilaisuuksia tilannetorjunnan keinoin.¹⁰¹⁷ Edellä esitetyn mukaisesti voidaan arvioida, että rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tausta-ajatuksena on kaikissa sen muodoissa hyödyn tavoittelu, joten tilannetorjunta on perusteltua keskittää kyseisen tavoitteen torjuntaan.¹⁰¹⁸

1012 Käsite kuvaa kokonaisuutena omaksuttua ajattelun tapaa ja tutkimuksellista lähestymistä siitä, miten rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksiä tulisi tulkita preventiivisen vaikutuksen toteuttamiseksi.

1013 Ks. preventiosta tarkemmin edeltä osio 3.11.1 ja 3.11.2.

1014 Kriminaalipolitiikka-käsitteeseen katsotaan kuuluvan kaikki yhteiskunnallinen rikollisuuteen ja rikollisuuskontrolliin liittyvä päätöksenteko. Ks. kirjallisuudesta Lappi-Seppälä ym. 2022 ja Mäkelä 2001.

1015 Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 39. Toisaalta tehokkuus ei voi olla kriminaalipolitiikan ja ennalta estävyyden ainoa tavoite, vaan niiden pitää olla oikeudenmukaisia suhteessa perusoikeuksiin.

1016 Ks. muun muassa Määttä 2016, s. 212 ja Cooter – Ulen 2016, s. 460.

1017 Tilannetorjunnan keinoilla estetään, vaikeutetaan ja vähennetään rikostilaisuuksia. Tilannetorjunnan taustalla vaikuttaa muun muassa rationaalisen valinnan teoria. Ks. alaluku 1.4.6. ja Rikoksentorjunta 2023.

1018 Hyötymisen estämisen ensisijaisuudesta huolimatta tulee huomioida rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksiin kiinnittyvä vahingoittamistarkoitus. Siksi keinovalikoimaan sisältyvät rikoksen estämiseen tähtäävät fyysiset suojakeinot, kuten lukot, portit, hälyttimet ja tutkimuksen konteksti huomioon ottaen muut tietoa koskevat salassapitotoimet. Näillä toimilla pyritään estämään liikesalaisuuteen kohdistuva hyötymis- ja vahingoittamistarkoitus (RL 30:5.1).

Konkretisoituna tämä tarkoittaa sitä, että tilannetorjunnalla vaikeutetaan yrityssalauusrikosten tekemistä ja pyritään minimoimaan rikoksella saavutettavissa olevat hyödyt (ks. erityisesti RL 10:2.2).¹⁰¹⁹

Rikosten kannattavuutta puolestaan voidaan tarkastella kannustimien ja niiden vähentämisen kautta. Talousrikoksissa kannustimiksi on arvioitu hyvät tuotot, alhainen kiinnijäämisen riski ja rangaistustaso.¹⁰²⁰ Samat lainalaisuudet koskevat rikoslain 30 luvun yrityssalauusrikoksia, ja siksi on perusteltua päätellä johdonmukaisesti näiden kannustimien vaikuttavan rikoksentekijöiden riskinottohaluun sekä suunnitelmalliseen punnintaan oikeudenvastaiseen tekoon ryhtymisestä. Siksi vastavuoroisesti mainittujen rikosten ja kannustimien torjumiseksi on keskityttävä kiinnijäämisriskin kasvattamiseen, haitalliseksi katsottaviin seuraamuksiin ja teolla tai laiminlyönnillä saavutettavan tuoton minimointiin.¹⁰²¹ Liiketoiminnassa haitalliseksi katsottaviin seuraamuksiin voidaan katsoa sisältyvän ainakin epämuodollinen sanktiouhka tai rangaistuksen epämuodolliset liitännäisseuraukset.¹⁰²²

Edellä mainitun kannanoton lisäksi konkreettinen rangaistusuhka on taloudelliserationaaliselle toimijalle rikoksen tekemisestä pois kannustava seikka, joka vaikuttaa myös rationaaliseen päätöksentekoon. Liikesalauusuuksiin liittyen on kuitenkin arvioitava, että yksin rikosoikeudellisen rangaistuksen koventaminen ei ole tavoiteltava päämäärä. Rangaistusten koventamista ei nähdä yksin kustannustehokkaana toimenä, eikä sillä todennäköisesti saavuteta merkittävää vaikutusta rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalauusrikosten esiintyvyyteen.¹⁰²³

Tehokkuutta yleisemmin tarkasteltaessa ei voida todeta, että kallis tai hitaasti toimiva järjestelmä olisi automaattisesti tehoton. Toisin sanoen, edellä sanotusti toimiva järjestelmä vaikuttaa silti päätöksentekoon ja rikoksen kannustimiin puoltaen siten sen olemassaoloa. Suorien tai välillisten hyötyjen sekä haittojen tai kustannusten punninta korostuu sen sijaan edellä sanotussa yhteydessä. Edellytyksenä mainitulle johtopäätökselle ja yleisestävyyden muodostumiselle on kuitenkin edellä

1019 Ks. yleisluonteisesti tavoitteista Kivivuori ym. 2018, s. 218–227 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 42.

1020 Talousrikosten kannustimista ks. Kankaanranta – Muttilainen 2010, s. 185 ja Hirvonen – Määttä 2018 sekä Muttilainen – Kankaanranta 2011, s. 47.

1021 Rikoslain 30 luvun yrityssalauusrikoksissa on lisäksi välttämätöntä varmistaa, että oikeudettomasti haltuun saatu liikesalauus ei ole jatkossa rikoksentekijän hyödynnettävissä.

1022 Esimerkiksi häpeä, työpaikan menettäminen tai rangaistuksesta koituva mainehaitta ovat muodollista rangaistusuhkaa merkityksellisempiä väärinkäytösten ehkäisemisessä liiketoiminnan yhteydessä. Ks. yksityiskohtaisemmin Korkka-Knuts 2021, s. 1170–1171.

1023 Taustalla olevan rangaistusuhan luoman pelotevaikutuksen merkitystä ei ole kuitenkaan syytä jättää ilman huomiota. Ankaramman rangaistuksen vaikutus rikoksentekijän rationaaliseen harkintaan liikesalauusuu tiedon käsittelyssä voi osoittautua merkitykselliseksi, mikäli rikoslain 30 luvun 4–6 §:n rangaistusseuraamuksia päätettäisiin ankaroitaa, de lege ferenda -lainsäädäntösuosituksen mukaisesti. Ks. alaluku 5.4.1 ja lisäksi rangaistusten koventamisen vaikutuksista ja suhteesta tehokkuuteen Määttä 2016, s. 224–226 ja Becker 1968.

mainittujen osa-alueiden tehokas toiminta, käytännössä sovellettavien säännösten vaikuttavuuden ja tehokkaan keinovalikoiman osalta.¹⁰²⁴

Rikoksen kannattamattomaksi tekemisen tavoite toimii yhtenä olennaisena peruseriaatteena myös rikostaloustaloustieteiden lähtökohdasta. Tällöin rikosoikeusjärjestelmän tuottamien seuraamusten tarkoitus on torjua rikoksia mahdollisimman kustannustehokkaasti yhteiskunnan kannalta.¹⁰²⁵

Edellä mainitussa yhteydessä on perusteltua korostaa peloteteoreettista katsantokantaa.¹⁰²⁶ Mikäli rikosoikeusjärjestelmään sisältyvät oikeussuojakeinot muodostavat tehokkaan ja vaikuttavan toimien kokonaisuuden, rikoksia estävä pelotevaikutus kohoa samanaikaisesti. Rationaalisesti toimiva rikoksenteijä luonnollisesti ottaa nämä seikat huomioon punnitessaan rikokseen ryhtymisen hyötyjä ja haittoja. Pelotevaikutuksella on siten selkeä yhteys rationaalisen valinnan teoriaan taloustieteissä.¹⁰²⁷

Rikosoikeudellisilla seuraamuksilla tavoiteltava vaikutus voidaan kuvata seuraavasti: rikoksenteijän oikeudenvastaiseen menettelyyn liittyvät tuotto-odotukset laskevat ja rajakustannukset nousevat, jolloin menettelyyn ryhtymisen kokonaiskannattavuus heikkenee. Yksinkertaistettuna rangaistuksen ja kiinnijäämistodennäköisyyden tulo tulee tällöin ylittää rikoshyödyn ja onnistumisen todennäköisyyden tulo.¹⁰²⁸ Siten säännösten tehokkaalla, säännöllisellä ja tarkoituksenmukaisella soveltamisella voidaan saavuttaa vaikuttavuutta talousrikosoikeuden alalla, myös rikostaloustieteellisistä lähtökohdista tarkasteltuna.¹⁰²⁹

Tämä tutkimuksessa hyväksytty lähtökohta perustuu siihen, että joihinkin rikoslajeihin arvioidaan sisältyvän rationaalista harkintaa ja suunnitelmallisuutta sekä erinäisten kannustimien huomiointia. Edellä mainitun presumption voidaan

1024 Ks. yleisestävyydestä Cooter – Ulen 2016, s. 538 ja Becker 1968, s. 180. Rikosoikeudellista järjestelmää voidaan pitää tehokkaana, jos yksittäisestä rikoksesta kalliina kustannuksena pidettävällä rangaistuksella pystytään torjumaan riittävän tehokkaasti muiden rikosten tapahtumista. Rangaistus on optimaalinen, jos sen yleisestävä vaikutus on mahdollisimman suuri verrattuna sen täytäntöönpanoon käytettyihin kustannuksiin. Ks. osio 4.2.4.

1025 Bentham 1996, s. 165. Rangaistusten tulisi saada rikoksenteijät suuntaamaan toiminta vähemmän haitallisiin tekoihin ja rajoittamaan lainvastainen toiminta minimiin.

1026 Ks. kirjallisuudesta Matikkala 2010, s. 4–6 ja Tolvanen 2005, s. 107 sekä Asp ym. 2001, s. 47–50.

1027 Johtopäätös on yksinkertainen, mutta looginen edellyttäen kuitenkin jäljempänä käsiteltyjen olosuhteiden ja tekijöiden toteutumisen. Tässä yhteydessä on otettava huomioon negatiivisen yleisprevention näkökulman lisäksi positiivinen yleispreventio. Silloin erityisesti organisaatiokulttuurin merkitystä on korostettava.

1028 Tässä yhteydessä on erikseen mainittava oikeustaloustieteessä hyödynnettävä riskiteoria, jonka mukaan yksilöt nähdään riskinkarttajina, sillä he suhtautuvat negatiivisesti riskeihin, kuten rikoksesta kiinni jäämiseen tai rikosoikeudellisiin seuraamuksiin. Toisin sanoen yksilöiden riskinsietokyky on vaihteleva ja sillä on olennaista merkitystä pelotevaikutukseen. Ks. samansuuntaisesti Mähönen 2001, s. 150 ja Tapani 2001, s. 267.

1029 Kiinnijäämistodennäköisyyden noustessa rikoksen odotetut rajakustannukset nousevat ja menettelyn houkuttelevuus vähenee. Tuotto-odotus voidaan sitoa suoraan taloudelliseen hyötyyn, jota rikoksen tekemisellä saavutetaan tai välilliseen hyötyyn, kuten työllistymiseen tai valtaan.

arvioida korostuvan talous- ja yrityssalaisuusrikosten alalla (RL 30:4–6). Rationaalisesti harkitsevan rikoksenteelijän päätöksenteon kannalta punninta arvioidaan keskeiseksi.¹⁰³⁰ Sanotuista taloustieteellisistä lähtökohdista käsin voidaan todeta, että prevention korostaminen vaikuttaa sekä perustellulta että tehokkaalta keinolta.

Edellä esitetyt seikat ovat siinä määrin merkittäviä, että preventiivisesti painottuneen rikosoikeusjärjestelmän olemassaolo on katsottava oikeutetuksi ja kokonaisuutena kannatettavaksi. Tämä johtopäätös korostaa myös rikosprosessin viimesijaisuuden merkitystä. Yksin järjestelmän olemassaolo ja preventio ei kuitenkaan oikeutusta muodosta, vaan vastaavasti edellytetään vaikuttavaa sääntelyä sekä tehokkaita oikeussuojakeinoja ja näiden käytön uhkaa.¹⁰³¹

Toisen suuntaisesti oikeussuojakeinojen käytön uhkaa ja preventiota arvioitaessa on huomattava positiivisen yleisestävyyden merkitys. Elinkeinoelämä perustuu luotamukseen siitä, että työntekijät ja yhteistyökumppanit noudattavat liiketoiminnan yhteydessä lakeja ja yhteisesti sovittuja velvoitteita liikesalaisuuksien käytöstä (TSL 3:1 ja TSL 3:4). Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännökset ja konkreettinen rangaistusuhka toimivat ensisijaisesti lain noudattamisen tehosteena. Ennalta estävyyttä korostavan ja tietynlaisen käyttäytymisen kieltävän yrityssalaisuusrikossääntelyn voidaan katsoa tehostavan liiketoiminnan kannalta olennaisia moraalisia normeja tai periaatteita (RL 30:4–6). Rangaistusuhkaiset normit voivat myös ylläpitää, kannustaa tai vahvistaa moraaliala siten, että rangaistusuhka jo pelkällä olemassaolollaan vähentää normin rikkomista. Edellä esitetyn perusteella voidaan argumentoida, että yrityssalaisuusrikossääntelyllä vaikuttaisi olevan moraaliala kannatteleva sekä arvoja ja tapaa tuottava funktio.

Edellä toteutetun tarkastelun perusteella voidaan todeta, että liikesalaisuuden väärinkäytön estämistä ensisijaisesti tai ainoastaan rikossäännösten nojalla ei voida pitää taloustieteellisesti tarkoituksenmukaisena. Esimerkiksi rangaistusten koventaminen ensisijaisena tai itsenäisenä toimenä ei vaikuta oikeustaloustieteen lähtökohdasta tavoiteltavimmalta toimelta.¹⁰³² Rikossäännösten nojalla voidaan kuitenkin vaikuttaa preventioon ja rikosten kannustimiin sekä oikeudenvastaisen menettelyn kokonaiskannattavuuden heikentämiseen.¹⁰³³

Lisäksi on huomattava, että edellä kuvattuja preventiotoimia tulisi tarkastella käytettävissä olevien sääntelyvaihtoehtojen rajoissa, jolloin on korostettava yhteyttä

1030 Johdonmukaisesti rationaalisuuden ja suunnitelmallisuuden merkitys menettelyssä kasvaa ja vahingon tai huolimattomuuden tai epähuomiossa toteutuneen teon mahdollisuus laskee, kun huomioidaan tapaukset, joissa liikesalaisuus täyttää liikesalaisuuslain 2 §:n määritelmän ja kun hyödyke on tarkoituksenmukaisesti suojattu.

1031 Ks. alaluku 3.12.2 oikeussuojakeinoista rikosoikeuden alalla koskien rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia.

1032 Kiinnijäämisriskin kustannustehokkaassa kasvattamisessa ja rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisessä puolestaan on mahdollisuus suurempaan vaikuttavuuteen. Ks. kirjallisuudesta Becker 1968 ja Määttä 2016, s. 224–226.

1033 Arvio toimien kannattavuudesta on syytä kytkeä kustannusten ja hyötyjen punnintaan.

sääntelyteoriaan.¹⁰³⁴ Preventiivisiä oikeussuojakeinoja ja niiden etusijajärjestystä voidaan havainnollistaa sääntelykeinopyramidin avulla (kts. taulukko 2).

Koska täydellinen oikeussuoja ei ole realistinen mahdollisuus, vaihtoehtoharkinnan tärkeys korostuu. Tämä johtopäätös korostaa myös rikosprosessin viimesijaisuutta ja turvautumista kriminalisointiin ylipäätään vasta viimeisenä keinona, *ultima rationa*.

3.12 Yhteenveto sekä keskeisiä johtopäätöksiä liikesalaisuuden rikosoikeudellisesta suojasta ja rikossäännöksistä

3.12.1 Olennaisia vaikutustekijöitä rikosvastuun aktualisoitumiseksi

Liikesalaisuuden rikosoikeudellista suojaa koskevassa osuudessa on analysoitu rikosoikeudellisten säännösten soveltamisen tapoja sekä niiden tosiasiallista aktualisoitumista. Osuudessa on tulkittu ja systematisoitu rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöjen tunnusmerkistökäsitteitä sekä tunnusmerkistöjen käsitteitä. Kokoavasti voidaan todeta rikosoikeudellisen suojan olevan teoreettisesti riittävä ja kattava, mutta käytännössä harvoin toteutuva. Yrityssalaisuusrikossäännöksillä suojataan yhteiskunnallisia tavoitteita ja elinkeinoelämän intressejä.¹⁰³⁵

Olennaista on, että liikesalaisuuden kriteerejä on selkeytetty lainsäädännön uudistamisen myötä. Tämä selkeyttää myös rikosoikeudellisen vastuun arviointia ja aktualisoitumista. Rikosoikeudellinen vastuu voidaan kohdentaa luonnollisen henkilön lisäksi oikeushenkilöön rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttötapauksissa tietyillä edellytyksillä. Rangaistavuuden alaa kuitenkin kaventaa se, että rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomissäännös puuttuu rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalasta. Rikossäännösten ja rikosvastuun kohdentamisen keinovalikoimaa rajoittavaksi tekijäksi arvioidaan lisäksi törkeän tekemuodon puuttuminen (RL 30:4–6) ja rikoksen yrityksen rangaistavuuden puuttuminen yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöksessä.

Tässä yhteydessä on syytä tarkastella lähemmin niitä syitä, joiden perusteella törkeän tekemuodon puuttumisen katsotaan olevan ongelmallinen rangaistavuuden alan kannalta. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rangaistusseuraamukset rikoslain mukaisesti ovat sakkorangaistuksen ja enimmillään kahden vuoden vankeuden välillä.¹⁰³⁶ Rangaistusseuraamukset ovat herättäneet myös kriittistä keskustelua oikeuskirjallisuudessa. Oikeuskäytännössä rangaistusseuraamukset ovat

¹⁰³⁴ Ks. alaluvut 1.4.3 ja 1.4.8.

¹⁰³⁵ Intresseistä on syytä erikseen mainita talousrikollisuuden torjunta ja terve kilpailu, omaisuuden suoja sekä reilun elinkeinotoiminnan edistäminen. Ks. myös PL 15 ja 18 §.

¹⁰³⁶ Ks. Viljanen 2018, s. 713. Rikoslain 30 luvun säätämisen yhteydessä vuonna 2003 katsottiin aiheelliseksi ankaroittaa yrityssalaisuusrikosten rangaistusasteikkoja, jolloin rangaistusmaksimi nostettiin kahteen vuoteen.

muotoutuneet tuntuva sakkorangaistuksen ja 3–12 kuukauden ehdollisen vankeusrangaistuksen välille.¹⁰³⁷

Keskustelussa on verrattu yritysvakoilun (RL 30:4) ja yrityssalaisuusrikosten (RL 30:5–6) kahden vuoden enimmäisvankeusrangaistusta rikoslain 28 luvun 2 §:n törkeään varkauteen ja rikoslain 28 luvun 5 §:n törkeään kavallukseen, joista voidaan tuomita vankeutta neljästä kuukaudesta neljään vuoteen. Vertailun perusteella liikesalaisuuksiin kohdistuneiden loukkausten ja väärinkäytön toteutuneet seuraamukset vaikuttavat vähäisiltä enimmäisrangaistuksen kannalta.¹⁰³⁸

Keskustelua voidaan jatkaa esittämällä huomio, että pitäisikö rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen ja 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön rangaistusseuraamus poiketa toisistaan. Oikeuskäytännön perusteella toteutuva rangaistusseuraamus on pääosin samankaltainen mainituissa rikosnimikkeissä. Kuitenkin tutkimuksessa osoitettavalla tavalla yrityssalaisuuden väärinkäytöllä pyritään tyypillisesti asianomistajan kannalta vahingollisempaan ja tekijälle merkittävää oikeudetonta hyötyä tuottavaan menettelyyn verrattuna liikesalaisuuden oikeudettomaan ilmaisuun (RL 30:5.1). Tapauskohtaista arviointia toteutetaan tuomioistuimissa, mutta toteutuneisiin rangaistusseuraamuksiin tutustumalla muodostuu käsitys siitä, että tuomioistuimet arvioivat rangaistuksen mittaamisessa liikesalaisuuden oikeudettoman ilmaisemisen ja tosiasiallisen käyttämisen moitittavuuden samalle tasolle.¹⁰³⁹ Tulkintaa on pidettävä ongelmallisena.

Edellä mainitun rikoksen selvittämisessä käytettävän pakkokeinovalikoiman osalta huomio kiinnittyy siihen, että käytännössä epäiltyjä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia lähdetään selvittämään ja todistelua turvaamaan pakkokeinojen avulla.

Epäillyt yrityssalaisuusrikokset mahdollistavat pakkokeinolain 2 luvun mukaiset henkilöön kohdistuvat toimet¹⁰⁴⁰, omaisuuteen 6 luvun ja 7 luvun mukaisesti kohdistuvat pakkokeinot¹⁰⁴¹ sekä 8 luvun etsintätoimet. Pakkokeinolain 10 luvun mukaisista

1037 Ks. rangaistusseuraamuksista ainakin ennakkopäätös 2013:17 ja 2013:20 sekä Turun HO R 17/2000.

1038 Vapaavuori 2005, s. 3–4. Verrattaessa omaisuusrikosten rangaistuksia yrityssalaisuuksia koskeviin, on rangaistusten välillä havaittavissa merkittävä epäsuhta. Esimerkkinä voidaan katsoa, että mikäli henkilö anastaa yrityksestä sadantuhannen euron arvoisen sarjavalmisteen laitteen, voidaan hänet tuomita varkaudesta enintään neljäksi vuodeksi vankeuteen. Mikäli henkilö sen sijaan anastaa yhtiön salaisimman uutta tuotetta koskevan suunnitelman ja myy tämän yhtiön kilpailijalle aiheuttaen miljoonien eurojen vahingot, voidaan tekijä tuomita enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen yritysvakoilusta. Ks. myös empiirinen osio 4.4.2 rangaistusseuraamuksista.

1039 Ks. rangaistuksen määräämisestä ainakin ennakkopäätös 2013:17 ja 2013:20 sekä Turun HO R 17/2000 tuomiolauselma.

1040 Mainitut pakkokeinot ovat kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitsemisen esittäminen käräjäoikeudelle.

1041 Vakuustakavarikko (PKL 6:1) ja takavarikko (PKL 7:1).

salaisista pakkokeinoista yrityssalaisuusrikosten esitutkinnassa epäillyn rikoksen selvittämiseksi joudutaan rajaamaan pois keinovalikoimasta (i) 3 §:n telekuuntelu, (ii) 6 §:n televalvonta, ellei tekoa ole toteutettu ensisijaisesti telepäätelaitteen avulla, (iii) 14 §:n peitelty tiedonhankinta, (iv) 16 §:n tekninen kuuntelu ja (v) 17 §:n asuntokuuntelu.

Kiistatta pakkokeinolain 2, 6, 7 ja 8 luvun mahdollistamat keinot ovat merkityksellisiä, mikäli epäiltyä yrityssalaisuusrikosta pyritään selvittämään reaaliaikaisesti, esimerkiksi käynnissä olevan liikesalaisuuden loukkauksen torjumiseksi tai vahinkojen estämiseksi. Talousrikollisuus ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikokset ovat keskeisiltä osin piilorikollisuutta, johon on mahdollista pureutua tehokkaasti reaaliaikaisen tutkinnan ja pakkokeinojen käytön kautta.¹⁰⁴² Esimerkiksi näytön ja todistelun hankkimiseksi sekä epäillyn rikoksen selvittämiseksi keinot ovat perusteltuja ja tarpeellisia.

Keskeiset ongelmat rikosprosessissa tosiasiallisesti jokaisessa vaiheessa ovat paikannettavissa liikesalaisuusriteeristön täyttymisen todentamiseen ja perusteluihin sekä näihin liittyviin tulkintakysymyksiin (LSL 2 §). Mikäli kysymys ei ole liikesalaisuuden suojaa nauttivasta tiedosta, myöskään rikossäännöksiä ei voida soveltaa. Rikosilmoitustilastojen perusteella liikesalaisuustietoon liittyvissä tapauksissa tulee esitutkintaviranomaisten arvioitavaksi pääosin luottamussuhteessa tapahtuva tiedon oikeudeton ilmaisu tai käyttö. Lähtökohtaisesti rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisella ja 6 §:n väärinkäytöllä tavoitellaan taloudellista hyötyä sekä aiheutetaan vahinkoa. Tilastollisesti harvoin aktualisoituva ja tunnistettava rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilu lähenee toteutukseltaan varkausrikosta, joka kohdistuu ainoastaan liikesalaisuustietoon.¹⁰⁴³

Käytännössä on osoittautunut vaikeaksi tulkita, täyttääkö teko rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen vai 4 §:n yritysvakoilun rikostunnusmerkistön. Ongelmat ilmenevät osittain esitutkinnassa mutta ennen kaikkea rikosprosessin loppupäässä.¹⁰⁴⁴ Oikeuskirjallisuuden¹⁰⁴⁵ sekä korkeimman oikeuden ennakkopäätösten 2013:17 ja 2013:20 mukaan yritysvakoilun ja yrityssalaisuuden rikkomisen välinen rajanveto ratkaistaan siten, että kyse voi olla yritysvakoilusta vain silloin, kun työntekijä hankkii tiedon yrityssalaisuudesta oikeudettomasti rikoslain 30 luvun 4 §:n 1 momentin 1–3 kohdassa luetellulla tekotavalla.

1042 On kuitenkin todettava, että edellä kuvattu epäillyn rikoksen taktinen selvittämistapa on tosiasiallisesti käytettyvyydeltään ollut vähäisempi yrityssalaisuusrikosten yhteydessä.

1043 Kyber- ja verkkorikokset, kuten tietomurrot, ovat lisääntyneet merkittävästi sekä kohdistuvat todennäköisesti myös liikesalaisuuksiin. Ks. alaluku 3.6.

1044 Samansuuntaisesti kirjallisuudesta Nyblin 2007, s. 250, Vapaavuori 2019, s. 376 ja Viljanen 2001b, s. 426–430 sekä alaluvut 3.6.3–3.6.4.

1045 Säännösten välisestä rajanvedosta sekä tekotavoista ks. ainakin Sahinoja 2013, s. 994 ja Nyblin 2016, s. 214–215.

Arvioitaessa tunnusmerkistön täyttymistä voidaan tällaisen tekotavan ollessa kysymyksessä kiinnittää huomiota esimerkiksi seuraavaan näkökohtaan. Tapauksissa, joissa on kysymys työntekijän menettelystä työtehtävissä kyseessä voi olla rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkominen vain silloin, kun työntekijä on saanut tiedon työnantajansa tai tämän liikeyhteistyöyhtiön yrityssalaisuudesta luotamuksellisesti työntekijäasemansa perusteella.¹⁰⁴⁶

Ongelmallisuutta rikosvastuun aktualisoitumisessa ovat aiheuttaneet lisäksi menettelyn tahallisuuden arvioiminen, täyttyneen tai yrityksen asteelle jääneen teon arvioiminen sekä vakiintuneen tulkintatavan puuttuminen.¹⁰⁴⁷ Lisäksi hyötymis- tai toisen hyödyttämistarkoituksella on vahva itsenäinen merkitys yrityssalaisuusrikoksissa (RL 30:5–6), koska tekijä ei syyllisty yrityssalaisuusrikokseen, jos syyttäjä ei kykene näyttämään, että tekijällä oli tekohetkellä tarkoitus hankkia itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä.¹⁰⁴⁸ Edellä kuvattuja ongelmallisia kysymyksiä ovat selkeyttäneet neljä viime vuosikymmenen aikana saatua korkeimman oikeuden ennakkoratkaisua liikesalaisuuden loukkaus- ja väärinkäyttötilanteista.¹⁰⁴⁹ Erityisesti oikeuskäytäntö on selkeyttänyt rajanvetoa oikeudenvastaisen liikesalaisuuden kopioinnin ja hyväksyttäväksi katsottavan työntekijän tiedonhankkimisen välillä.

Kokonaisuudessaan liikesalaisuustiedon käyttämisen rajoja, selonottovelvollisuutta sekä vastuuaseman mukanaan tuomia velvoitteita koskeva oikeustila on selkeytynyt. Oikeuskäytännössä on huomioitu myös osin rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten toteuttamiseen liitettävä rationaalinen harkinta ja menettely.

Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksia koskevaa rikosoikeudellista sääntelyä taloustieteellisistä lähtökohdista tarkasteltaessa voidaan todeta seuraavasti: rikosoikeudellinen järjestelmä on yrityssalaisuusrikollisuuden ennalta estämisen kannalta merkittävä, mutta rikosvastuun aktualisoitumisen kannalta epävarma ja hidas torjuntakeino. Siksi rikosprosessista ja sen käynnistämisestä täytyy yksinkertaisesti olla enemmän hyötyä kuin haittaa. Punnintaan esitutkintaprosessin vireillepanosta liittyvät olennaisesti taloudellISRationaaliset intressit ja riskit.¹⁰⁵⁰ Rikosprosessiin kytkeytyvät riskit vaikuttavat laadultaan merkittävilä.

Edellä kuvatuilla rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskevien säännösten soveltamisalan rajoitteilla ja rikostaloustieteellisillä vaikutustekijöillä arvioidaan olevan merkitystä myös yrityssalaisuusrikoksiin liittyvään rikosorjunnalliseen sekä preventiiviseen tehoon. Oikeustilaa pitää arvioida siten myös rangaistusteorioiden kannalta. Liikesalaisuuden väärinkäyttö ja menettelyn luonne sekä suojeleobjektien

1046 Ks. ennakkopäätös 2013:17 ja 2013:20.

1047 Ks. alaluku 3.8 tahallisuudesta ja 3.4.9 yrityksen asteelle jääneen teon arvioinnista (RL 30:5).

1048 Lisäksi on otettava huomioon säännöksessä mainittu vahingoittamistarkoitus.

1049 Ennakkoratkaisuissa ja muissa merkityksellisissä oikeustapauksissa on käsitelty selkeästi rajanveto-tapauksia.

1050 Ks. hyödyistä ja haitoista Melander 2010, s. 23, Melander 2008, s. 487 ja Tolvanen 2005 ja riskeistä osio 2.4, 3.1.3 sekä 4.2.4.

turvaaminen oikeuttaa ja antaa perusteen rikosoikeudellisten keinojen käyttämiseen ja rangaistusseuraamuksen määräämiseen.

Rikosoikeudellisen järjestelmän käyttö vaikuttaa perustellulta etenkin silloin, kun preventiosta huolimatta rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikos aiheuttaa huomattavaa vahinkoa tai rikos tuottaa taloudellista hyötyä.¹⁰⁵¹ On vastaavasti huomattava, että konkreettinen rangaistusuhka on taloudellirationaaliselle toimijalle rikoksen tekemisestä pois kannustava seikka ja pelote.¹⁰⁵² Lisäksi on todettava, että rikoslain 30 luvun 4–6 §:ää koskeville kriminalisoinnille on tässä tapauksessa esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (PL 15 §).¹⁰⁵³

3.12.2 Keskeiset havainnot rikossäännösten soveltamiskäytännöstä ja tätä koskeva suositus

Edellä kuvatut vaikeudet näkyvät myös esitutkinnassa, kuten taulukosta 9 käy ilmi. Poliisin rikosilmoitusjärjestelmätietojen valossa merkittävä osa epäillyistä yrityssalaisuusrikoksista päätetään eri syistä jo esitutinnan aikana.¹⁰⁵⁴

Poikkeuksena on rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yritys, joka on edennyt sataprosenttisesti syyteharkintaan vuosien 2016–2023 välisenä aikana. Huomiota on kiinnitettävä siihen, että yrityksen asteelle jäänyttä tekemuotoa on tutkittu ainoastaan noin kymmenessä tapauksessa.¹⁰⁵⁵ Lisäksi syytteitä hylätään tuomioistuimissa erinäisistä syistä, joten rangaistusseuraamusten osuus jää kokonaisuutena vähäiseksi.¹⁰⁵⁶

1051 Ks. alakulu 3.1.1 rangaistusteorioista ja rangaistusten oikeuttamisesta.

1052 Preventiosta alaluvussa 3.11.

1053 Ks. oikeushyvien suojelun periaatteesta kirjallisuudesta Melander 2024, s. 42–43 ja alaluku 1.4.5 sekä 3.1.2. Ks. myös PL 18 § elinkeinovapaudesta. Liikesalaisuuksien yhteydessä vastakkain ovat yhtäältä liikesalaisuuden haltijalle kuuluva omaisuudensuoja ja toisaalta jokin muu perusoikeus, kuten oikeus työhön ja elinkeinovapaus. Ks. Nyblin 2024, s. 97.

1054 Poliisin tietojärjestelmien mukaan rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisepäilyistä päätyy syyteharkintaan noin 35 % esitutkinnassa olleista rikosasioista. Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttötapauksissa luku on noin 35 % ja rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilutapauksissa 30 %.

1055 Vähäinen määrä voi joiltain osin johtua rikosilmoitusjärjestelmään kirjatuista rikosnimiketiedoista ja niissä olevista laadullisista puutteista tai yksikkökohtaisista eroavaisuuksista. Taulukon 4–8 tietoja on tästä syystä arvioitava yleisellä tasolla. Taulukoiden tiedot perustuvat poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä vuosilta 2011–2023 haettuihin rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin. Tarkastelu on keskittynyt erityisesti vuosiin 2016–2023. Lisäksi on huomattava, että rikosilmoitusjärjestelmätiedoissa korostuvat ainoastaan asianomistajan näkemykset liikesalaisuuden väärinkäytöstä ja olosuhteista.

1056 Ks. myös Paasonen 2023, s. 129–131. Valtaosa yrityssalaisuusrikosepäilyistä päättyy joko esitutintaan tai syyteharkintaan.

*Taulukko 9. Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n mukaisten yrityssalaisuusrikosten erityispiirteitä 2016–2023.*¹⁰⁵⁷

Rikosnimike	Syyteharkinta	Rangaistusvaatimus peruutettu (ETL 3:4)	Esitutkinnan rajoittaminen (ETL 3:10)	Tutkinnan päättäminen, ei rikosta (ETL 3:3)
Yrityssalaisuuden rikkominen (RL 30:5)	35%	25%	20%	20%
Yrityssalaisuuden rikkomisen yritys (RL 30:5.3)	100%	0%	0%	0%
Yrityssalaisuuden väärinkäyttö (RL30:6)	35%	20%	25%	20%
Yritysvakoilu (RL30:4)	30%	20%	25%	25%

Usein käytetty peruste esitutkinnan päättämiseksi esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti on tutkinnanjohtajan tekemä päätös, että asiassa ei ole syytä epäillä rikosta. Toisena pääasiallisena perusteena on käytetty asianomistajan rangaistusvaatimuksesta luopumista esitutkintalain 3 luvun 4 §:n nojalla. Yhtenä selkeänä indikaattorina näyttöhaasteista ja on syytä epäillä rikosta -kynnyksen ylittävien tietojen sekä todistelun puutteesta on poliisin esitutkintalain 3 luvun 10 §:n mukaisesti syyttäjälle esittämä rajoitusperuste. Yleisimpänä perusteena poliisin tekemässä rajoitusesityksessä syyttäväviranomaiselle on ollut harkinnanvaraiseen päätökseen perustuva toteamus ”ei näyttöä rikoksesta”. Poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedoista voidaan päätellä, että rajoitusesityksen asiaperusteet ovat ajoittain oikeudellisesti ongelmallisia.¹⁰⁵⁸

Tekotavoista tyypillisimpänä esille nousi palvelussuhteen loppuvaiheessa tapahtunut tietojen oikeudeton kopiointi, joka tähtää kilpailevan liiketoiminnan perustamiseen tai avainasemassa toimimiseen uudella työnantajalla (RL 30:5.1). Epäillyn rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksen toteuttavana henkilöryhmänä painottuivat yhtiön ylin johto tai vaihtoehtoisesti ylemmissä päällikkötehtävissä toimineet yhtä suurella osuudella työntekijöihin verraten. Ylin johto ja päällikkötehtävissä toimineet muodostavat yhteensä 65 prosentin osuuden kaikista epäillyistä.

¹⁰⁵⁷ Poliisin tilastot 2024 ja poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedot. Järjestelmästä saadut tiedot koskevat vuosia 2011–2023 ja kaikkia rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksia.

¹⁰⁵⁸ Tällä viitataan yleisesti perustelujen laatuun ja erityisesti rajoitusesityksiin, joissa ei ole tehty ensimmäistäkään esitutkintatoimenpidettä. Ks. esitutkinnan toimittamisesta ETL 3:3:n säännös.

Yrityssalaisuusrikoksia (RL 30:4–6) koskeville säännöksille ei usein ole tehokkaasti sovellettavissa olevaa vaihtoehtoa: yrityssalaisuuden väärinkäytön yritystä ei ole erikseen kriminalisoitu, yritysvakoilusäännöksen soveltamismahdollisuudet ovat rajatut ja salassapitorikoksia koskevat säännökset ovat osoittautuneet vaikeasti sovellettaviksi sekä vähän käytetyiksi. Lisäksi useimmissa rikosasioissa tutkitaan vain yhtä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosta. Vaihtoehtoisten yrityssalaisuusrikosten tai muiden rikosnimikkeiden arvioiminen on jäänyt vähäiseksi ja epäyhtenäiseksi. Tämä käy ilmi poliisin rikosilmoitusjärjestelmätiedoista. Tutkimuksessa tehdyn tarkastelun mukaan tulisi huomioida laajemmin ja systemaattisemmin vaihtoehtoisia tunnusmerkistöjä.

Huomio koskee etenkin yrityksen asteelle jääneen rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tai rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön selvittämistä tapauksissa, joissa esirikos on näytetty toteen. Vastaavasti on huomattava, että rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikoksen laajemmalla soveltamisella voitaisiin edetä niissä tapauksissa, joissa oikeudettoman hyödyn tavoittelu tai vahingoittamistarkoitus jää näyttämättä toteen. Näin ollen voitaisiin tehostaa rikosvastuun aktualisoitumista.

4 RIKOSVASTUU, RANGAISTAVUUDEN ALA JA MUUT OIKEUSSUOJAKEINOT KÄYTÄNNÖSSÄ

4.1 LSL:n säätämisen vaikutukset, rikosvastuun aktualisoitumiseen vaikuttavat tekijät ja sääntelyn kehittämistarpeet

Empiirisen oikeustutkimuksen osuudessa tutkitaan liikesalaisuuslain säätämisen vaikutuksia liikesalaisuuden suojaan, väärinkäytöstä seuraavan rikosvastuun aktualisoidumista, rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tosiasiallista rangaistavuuden alaa ja näihin liittyviä tekijöitä tutkimuskysymyksissä kuvattuihin katsantokantoihin peilaten. Teemahaastattelujen tavoitteena on ollut saada syvällistä tietoa ja lisäymmärrystä liikesalaisuuksien suojaan liittyvän oikeudellisen kokonaisjärjestelmän painotuksista sekä arvioida rikossäännösten tosiasiallista toteutumista ja niiden vaikuttavuutta. Lisäksi tavoitteena oli selvittää rikosoikeudelliseen sääntelyyn liittyviä kehittämistarpeita.

Asiantuntijahaastatteluiden tarkoituksena on jatkaa liikesalaisuuteen liittyvää oikeudellista keskustelua, joka on vähentynyt viime vuosina. Haastatteluista saatu tieto käsitellään tässä luvussa kolmessa eri osassa. Alaluku 4.2 keskittyy liikesalaisuuden oikeudellisiin suojamekanismeihin ottaen huomioon liikesalaisuuslain säätämiseen liittyvät kysymykset. Alaluku 4.3 käsittelee rikosvastuun toteuttamisen konkreettisia keinoja. Alaluku 4.4 puolestaan avaa lähtökohtia mahdollisiin sääntelyn kehittämistarpeisiin.¹⁰⁵⁹

Käsiteltävien teemojen taustoittamiseksi on syytä muistuttaa tutkimuksessa esitettävistä väitteistä ja presumptioista.¹⁰⁶⁰ Poliisille ilmoitetut epäillyt liikesalaisuuden väärinkäytöt, joiden epäillään täyttävän rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten tunnusmerkistöt, eivät ole muuttuneet määrältään liikesalaisuuslain käyttöönoton jälkeen (kts. taulukko 1). Liikesalaisuuksia suojaavaa sääntelykokonaisuutta on kehitetty, mutta sääntely ei suojaa edelleenkään liikesalaisuuksia täysin tarkoituksenmukaisesti. Rikosprosessiin liittyy riskejä ja liikesalaisuuslaissa luetellut oikeussuojamekanismit ovat vieraita ja vähän käytettyjä. Rikosvastuun aktualisoituminen yrityssalaisuusrikoksissa ei ole systemaattista. Haastateltavien esittämiä kannanottoja on arvioitu suhteessa mainittuihin lähtökohtiin.

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään teemahaastattelujen toteuttamista ja käydään läpi haastatteluaineiston analysointi. Empiirisestä tietoaaineistosta esille nousevat

¹⁰⁵⁹ Oikeudellista keskustelua on kuvattu tasapainoisesti yksityisen sektorin ja viranomaissektorin edustajien näkökulmat huomioon ottaen.

¹⁰⁶⁰ Ks. tarkemmin alaluku 1.2.1.

olennaiset havainnot ja tekijät on havainnollistettu kuviossa 4.¹⁰⁶¹ Haastatteluaineisto on havainnollistettu ja kirjoitettu yhteenvedona auki edellä mainitun jaottelun mukaisesti alaluvuissa 4.2–4.4. Tällä tavalla kuvioon 4 perustuvat haastatteluaineistosta tiivistetyt tulokset sekä siihen liittyvät argumentit ja perusteet esitetään edellä mainituissa alaluvuissa johdonmukaisella tavalla.

4.1.1 Teemahaastattelut

Laadullisen tutkimuksen yleisin ja tärkein tiedonkeruumenetelmä on haastattelut. Tuomen ja Sarajärven mukaan haastattelua voidaan pitää joustavana, koska sitä ei ymmärretä tietokilpailuksi ja haastattelutilanne on vastavuoroinen sekä keskustelevalta.¹⁰⁶² Hirsjärvi ja Hurme mainitsevat yhtenä konkreettisenä hyötynä nimenomaan mahdollisuuden motivoida haastateltavia osallistumaan ja vastaamaan mahdollisimman laajasti, jotta kerättävä tieto olisi laadukasta.¹⁰⁶³

Haastateltavien valinnoissa painotettiin asiantuntemusta ja kokemusta liikesalaisuusihteesta. Haastatellut asiantuntijat edustavat neljää erilaista ammatillista kategoriaa. Tavoitteena, ja myös toteutmana, oli saada jokaisesta kategoriasta 2–3 edustajaa tutkimukseen, millä vähennettiin yksittäisen haastateltavan näkökulman merkityksen ylipainottumista. Kategoriat jakautuivat (i) liikesalaisuuden haltijoiden edustajiin, (ii) oikeudellisiin asiantuntijoihin, (iii) syyttäjia ja (iv) esitutkintaviranomaisiin.

Esitutkintaviranomaisten ja oikeudellisten asiantuntijoiden sekä syyttäjien osalta haastateltavia lähestyttiin henkilökohtaisesti tunnetun asiantuntemuksen perusteella. Liikesalaisuuden haltijoiden edustajien kohdalla haastateltavat henkilöt valittiin organisaatioiden sisällä itsenäisesti.¹⁰⁶⁴ Tällä tavalla menetellessä vältettiin haastattelujen saturoitumista ja tavoiteltiin erilaisten lähtökohtien löytämistä. Konkreettisia valintakriteerejä voivat olla haastateltavien aiemmat tiedot tutkittavasta ilmiöstä, ilmaisukyky ja yleinen elämäkokemus,¹⁰⁶⁵ jotka huomioitiin tosiasiallisesti lopullisissa haastateltavien valinnoissa.¹⁰⁶⁶

Edellä mainittujen kategorioiden i-ii osalta keskeisiä tahoja olivat Elinkeinoelämän Keskusliiton ja Helsingin seudun kauppakamarin edustajat, yrityssalaisuus-

1061 Ks. alaluku 4.1.2.

1062 Tuomi – Sarajärvi 2009, s. 73.

1063 Hirsjärvi – Hurme 2011, s. 36.

1064 Liikesalaisuuden haltijoita edustavat Elinkeinoelämän keskusliitto ja Helsingin seudun kauppakamari valitsivat haastateltavat henkilöt heille lähetetyn tiedustelun perusteella itsenäisesti.

1065 Tästä syystä haastattelukysymykset on toimitettu haastateltaville etukäteen tutustumista varten mahdollisimman laadukkaiden vastausedellytysten tukemiseksi. Tämä on mahdollistanut kysymyksiin vastaamisen kattavuuden ja realistisuuden. Lisäksi haastateltavat saatiin menettelyllä sitoutettua ja motivoitua mukaan tutkimukseen. Ks. myös Tuomi – Sarajärvi 2009, s. 87–89.

1066 Teemahaastatteluissa edettiin tiettyjen keskeisten ennalta valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten avulla. Haastateltavien valintaa voidaan pitää onnistuneena ilmiön tuntemuksen ja tietojen osalta.

rikoksiin ja liikesalaisuuksiin erikoistuneet oikeusoppineet tai asianajajat, jotka edustivat liikesalaisuuden haltijan havaintoja ja ajattelua. Rikosvastuun toteutuksesta arvioitiin viranomaisen näkökulmasta haastattelemalla poliisin merkittävien talousrikosyksikköjen rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksiin erikoistuneita tutkinnanjohtajia ja rikoslajiin erikoistuneita erikoissyöttäjiä.

Haastateltavat yksityiseltä sektorilta olivat rikosoikeuden professori Pekka Viljanen¹⁰⁶⁷, asianajaja Tom Vapaavuori, asianajaja Klaus Nyblin ja Elinkeinoelämän keskusliiton johtava asiantuntija Markku Rajamäki sekä Helsingin seudun kaupunkamärin yritysturvallisuusasiantuntija Panu Vesterinen.¹⁰⁶⁸

Kategorioiden iii-iv osalta esitutkintaviranomaisia haastatelluissa edustivat rikosylikomisario Kaarle Lönnroth Lounais-Suomen poliisilaitokselta, rikosylikomisario Juha Siljamäki Sisä-Suomen poliisilaitokselta ja rikoskomisario Hans Pirttilä Itä-Uudenmaan poliisilaitokselta sekä syyttäjälaitoksesta erikoissyöttäjät Tuomas Soosalu, Jukka Haavisto ja Arto Rajamäki.¹⁰⁶⁹

Kaikkien haastattelujen keskeisenä tavoitteena oli tutkia liikesalaisuuden suojan nykytilaa, lainsäädännön kehityksen vaikutuksia suojaan ja ennen kaikkea rikosvastuun aktualisoitumista edistäviä, tehostavia sekä jarruttavia tekijöitä. Inhimillisen ja reflektiivisen vuorovaikutuksen avulla voitiin saada tietoa, jota ei olisi muutoin saatavilla ja joka täydensi olemassa olevaa aineistoa.¹⁰⁷⁰

Haastateltavilta on saatu suostumus vastausten julkiseen käyttöön, mikä oli yksi olennainen kysymys empiirisen tutkimuksen toteuttamisessa. Anonymiteetti oli muutoinkin tärkeää huomioida ja käsitellä avoimesti osana haastatteluprosessia. Tutkimuksen kannalta perustelluin ratkaisu haastateltavien roolit huomioon ottaen oli tehdä haastattelut ja liittää vastaukset tutkimukseen ilman anonymisointia.¹⁰⁷¹ Tällä tavalla julkisia vastauksia voidaan soveltaa myös muissa käyttötarkoituksissa tämän tutkimuksen lisäksi.¹⁰⁷²

1067 Emeritus.

1068 Yksityisen sektorin edustajilta saatiin monipuolisia kokemuksia ja näkemyksiä yrityssalaisuusrikoksista ja riita-asioissa asianajoroolissa toimimisesta oikeusprosesseissa, liikesalaisuuteen liittyvästä lainvalmistelutyöstä sekä tutkimustyöstä.

1069 Viranomaisten edustajissa korostui kokemus yrityssalaisuusrikosten rikosprosessiin liittyvistä käytännön kysymyksistä, esitutkintaprosessin kehittämistä kyseisessä rikoslajissa, esitutkintayhteistyöstä, rikosprosessista esitutkinnan jälkeen sekä rikosasioiden oikeudellisesta tulkinnasta.

1070 Vuorovaikutuksen hyödyistä ks. Kainulainen – Honkatukia 2021, s. 115–116.

1071 Valinta on jossain määrin empiiristen tutkimushaastattelujen vakiintuneista käytänteistä poikkeava. Ratkaisua voidaan perustella edellä kuvatulla tutkimuksellisella valinnalla lisätä haastateltavien näkökulmat osaksi liikesalaisuusaiheeseen liittyvää oikeudellista keskustelua, joka on vähentynyt viime vuosina.

1072 Käyttötarkoituksilla viitataan muun muassa tutkimuksellisiin tai oikeudellisiin tarpeisiin ja viranomaiskäyttöön. Ks. haastattelukysymykset tutkimuksen liitteistä.

4.1.2 Aineiston analysointi ja analysoidun haastatteluaineiston havainnollistaminen

Haastattelujen lopputuloksena on usein laaja ja monimuotoinen tekstiaineisto, jota voidaan lähestyä, tulkita ja analysoida monellakin eri tavalla. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on huolellisella analysoinnilla löytää aineistosta uusia tapoja jäsentää ja ymmärtää todellisuutta sekä tuottaa uudenlaisia merkityksiä tutkittavalle asialle.¹⁰⁷³ Tämän mahdollistamiseksi, tarvitaan aineiston analyysimenetelmä.¹⁰⁷⁴ Analyysi, tulkinta ja johtopäätösten tekeminen ovat tutkimuksen ydinasioita. Kyseisessä vaiheessa selviävät vastaukset asetettuihin tutkimuskysymyksiin.¹⁰⁷⁵

Haaste aineiston analysoinnille tulee liikesalaisuuskäsitteen ja sitä suojaavan sääntelyn levittymisestä usealle oikeudenalalle. Toisaalta oikeudellinen monimuotoisuus voi olla myös tutkimuksen vahvuus, mutta se vaatii huolellisuutta analysointimenetelmien käytössä.

Aineiston analyysimuodoksi valittiin aineistolähtöinen sisällönanalyysi, koska sen avulla saatiin esiin tiivistetty ja yleistävä kuvaus ilman, että aineiston informaatioarvoa menetettiin. Laadullisen tutkimuksen analyysin tarkoituksena oli luoda selkeä ja tiivistetty aineisto, jonka avulla pyritään laajentamaan tutkimuksen informaatioarvoa.¹⁰⁷⁶ Analysoinnissa painotetaan totuudenmukaisuutta ja tutkijan subjektiivisista ennakkokäsityksistä luopumista.¹⁰⁷⁷

Puolistrukturoitu haastattelu on parhaimmillaan keskustelevaa ja vastavuoroista. Näin haastatteltava voi parhaimmillaan esittää omia tarkentavia jatkokysymyksiä.¹⁰⁷⁸ Haastattelut toteutettiin kasvokkain videoyhteyden avulla tai läsnä ollen. Haastattelut olivat luonteeltaan avoimen keskustelevia ja ajatuksia sekä näkemyksiä vaihdettiin vastavuoroisesti. Haastattelut kestivät keskimäärin noin 1 ½ tuntia ja muodostivat keskimäärin noin kymmenen sivun mittaisen tietoaineiston litteroituna.¹⁰⁷⁹ Teemahaastattelu valittuna toteutusmuotona oli kokonaisuutena perusteltu.

Ennalta valittu pääteema oli luonnollisesti liikesalaisuus. Siihen liittyvät kolme etukäteen valittua alakokonaisuutta jakautuivat seuraavasti: (i) liikesalaisuutta suojaava oikeudellinen järjestelmä, (ii) rikosvastuun aktualisoitumiseen liittyvät substanssikysymykset sekä (iii) liikesalaisuutta suojaavaan oikeudelliseen järjestelmään liittyvät kehitystarpeet. Neljäntenä teemana oli analysoida edellä mainittuja alakokonaisuuksia suhteessa tutkimuksessa valittuihin oikeustaloustieteellisiin

1073 Ks. Ruusu vuori – Nikander – Hyvärinen 2010, s. 16.

1074 Ks. Koskinen – Alasuutari – Peltonen 2005, s. 283. Menetelmän tulee olla sopusoinnussa tutkimuksen teoreettisten valintojen kanssa.

1075 Aineiston analysoinnista yleisemmin ks. Hirsjärvi – Hurme 2011.

1076 Ks. aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä Eskola – Suoranta 1998, s. 138.

1077 Analysoinnista yleisesti ks. Metsämuuronen 2008, s. 7.

1078 Ks. puolistrukturoidusta haastattelusta Koskinen – Alasuutari – Peltonen 2005, s. 104.

1079 Haastattelut tallennettiin litterointia varten teknisellä apuvälineellä ja lisäksi aineisto kerättiin käsin kirjoittamalla keskustelun perusteella, litteroitiin tallenteen perusteella sekä lopuksi hyväksyttiin kirjallisesti haastatteltavilla.

teorioihin.¹⁰⁸⁰ Teorioista keskusteltiin haastateltavien kanssa ja vastauksia arvioitiin suhteessa mainittuihin teorioihin. Aiheet muodostivat eheän sekä yhtenäisen kokonaisuuden.

Itse analyysi toteutettiin siten, että aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä kerätty aineisto pelkistetään, ryhmitellään ja abstrahoidaan, mikä tarkoittaa olennaisen tiedon erottelamista sekä sen perusteella teoreettisten käsitteiden luomista.¹⁰⁸¹ Lisäksi kerättyä aineistoa on analysoitu teemoittelemalla sekä tyypittelemällä. Taanila luokittelee teemoittelun aineiston pilkkomiseksi ja järjestämiseksi erilaisten aihepiirien mukaan.¹⁰⁸² Teemoittelun avulla on nostettu pintaan tutkimusongelmaa ja tutkimuskysymyksiä valaisevia teemoja. Pelkkä teemoittelu ei kuitenkaan riitä analyysin tekemiseksi. Tyypittely puolestaan on eräänlaista kerätyn aineiston ryhmittelyä eri tyypeiksi.¹⁰⁸³

Käytännössä teemoittelu on tapahtunut siten, että aineistoa on luettu läpi ja sieltä on etsitty yhdistettäviä asioita sekä oikeudellisesti relevantteja vaikutustekijöitä. Tarkoituksena on ollut löytää tarkempia merkityksiä aineistosta. Teemoittelu on auttanut hahmottamaan aineiston sisältöä ja sen avulla on saatu kokonaiskuva siitä, mitä aineisto todella kertoo tutkittavasta ilmiöstä valitussa kontekstissa.¹⁰⁸⁴

Haastatteluaineiston konkreettinen sisällönanalyysi on suoritettu kolmessa vaiheessa, jotka olivat (i) aineistoon tutustumisvaihe, (ii) havaintojen pelkistämisvaihe ja (iii) tutkimusongelman ratkaisemisvaihe.¹⁰⁸⁵ Analyysissä keskitytään ilmauksiin ja teemoihin, eikä niitä tuottaneisiin haastateltuihin henkilöihin.¹⁰⁸⁶ Perehtymisen tarkoituksena on ollut kokonaiskuvan muodostaminen tutkittavan ilmiön antamista erilaisista merkityksistä.¹⁰⁸⁷

Ensimmäisen vaiheen analyysissä on ryhdytty lukemaan kerättyä haastatteluaineistoa kunkin kirjatun tutkimuskysymyksen ja tutkimuksellisen argumentin näkökulmasta sekä poimittu tekstistä kuhunkin kysymyksen aihealueeseen liittyviä lausumia ja havaintoja. Analyysin toisessa vaiheessa on luokiteltu tutkimuskysymyksittäin ilmenneitä lausumia eli siirrytty havaintojen pelkistämisen vaiheeseen. Tässä

1080 Ks. tarkemmin tutkimuksen osio 2.1 ja 2.4. Olennaiset teoriat, joita vastaan tutkimusaineistoa peilattiin, olivat Coasen teoreema, peloteoria, rationaalisen valinnan teoria ja responsiivinen älykäs sääntely.

1081 Ks. prosessista Tuomi – Sarajärvi 2009, s. 109–112.

1082 Taanila 2007, s. 14.

1083 Ks. Taanila 2007, s. 15. Aineistosta voidaan muodostaa viiteryhmiä, jotka sisältävät samankaltaisia tarinoita. Parhaimmillaan tyypittely kuvaakin aineistoa laajalla ja mielenkiintoisella tavalla.

1084 Teemoittelun valmistumisen jälkeen analyysissä on käyty vielä teemoja läpi yksityiskohtaisesti pohtien samalla tutkimukselle asetettuja tavoitteita sekä tutkimuskysymyksiä. Tässä vaiheessa on karsittu myös kerätystä aineistosta epäoleelliset asiat pois, jolloin jokaisen teemaan alle on jäänyt jäljelle tutkimuksen kannalta ainoastaan tärkein ja olennaisin tieto.

1085 Sisällönanalyysistä laajemmin ks. Alasuutari 2011.

1086 Ks. kirjallisuudesta Häkkinen 1996.

1087 Samansuuntaisesti ks. Niikko 2003, s. 33.

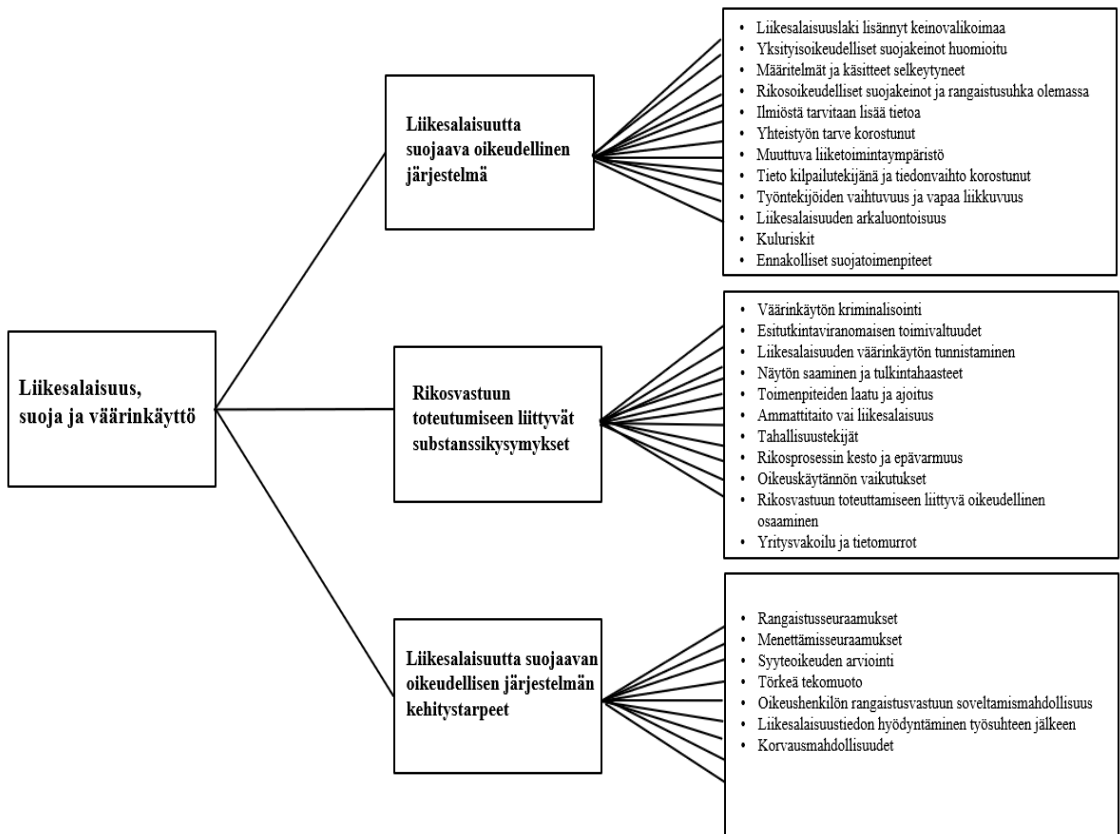
vaiheessa analyysissä on tyypitelty koko aineisto seuraavasti: (i) liikesalaisuuksia suojaava oikeudellinen kokonaisjärjestelmä, (ii) rikosvastuun aktualisoituminen kokonaisuutena ja rikoslain 30 luvun 4-6 §:n rangaistavuuden ala, (iii) rikosvastuuta edistävät tekijät, (iv) rikosvastuuta jarruttavat tekijät, (v) tahallisuuteen ja näyttökysymyksiin liittyvät tekijät sekä ongelmat, (vi) lainsäädännön kehitys- ja muutostarpeet sekä (vii) muu tutkimuksen kannalta olennainen tieto, kuten välillisesti vaikuttavat tekijät.

Analyysin kolmannessa vaiheessa eli tutkimusongelman ratkaisemisessa on tehty perusteltu tulkinta aineistosta.¹⁰⁸⁸ Analyysissä on reflektoitu aineistosta esille nousseita keskeisiä havaintoja ja merkityksiä suhteessa luotuun tutkimusasetelmaan. Ratkaisuvaihe eteni siten, että olennaiset tulkinnot ja havainnot on kirjoitettu teemojen mukaisesti osin lainauksia hyödyntämällä tutkimuksen osaan 4. Tällä tavalla laajasta tietomassasta on nostettu esille keskeisimmät asiaan vaikuttavat huomiot, tukivat ne tutkimusnäkökulmaa tai eivät.

Samalla analyysissä on peilattu tulkintoja tutkimuskysymyksiin sekä liikesalaisuuden suoja koskevaan lainsäädäntöön. Tulkintaprosessin ollessa lähes valmis aineisto on tarkastettu vielä sen varalta, ettei tärkeää tutkimustietoa ole jäänyt huomioimatta.

Lopuksi yhteenvetovaiheessa on käyty vielä tutkimuskysymyksiin saadut ydinvastaukset läpi ja tulkittu niitä suhteessa vallitsevaan oikeuskäytäntöön. Edellä mainittuun vaiheeseen liittyvä kuvio 4 havainnollistaa empiirisen tiedonhankinnan pohjalta olennaisimmat havainnot ja vaikutustekijät liittyen (i) oikeudelliseen suojajärjestelmään, (ii) rikosvastuun aktualisoitumiseen ja (iii) lainsäädännön kehittämistarpeisiin. Tämän jälkeen on kirjoitettu tehdyn analyysin pohjalta empiirisen tutkimusosuuden kokoavat huomiot seuraavien alalukujen muodossa.

1088 Tulkinnan tarkoituksena oli kuvata aineistoa mahdollisimman tarkasti peilattuna valittuihin teemoihin.

Kuvio 4. Empiirisestä tietoaaineistosta esille nousevat olennaiset havainnot ja tekijät.

4.2 Liikesalaisuutta suojaava oikeudellinen järjestelmä

4.2.1 Liikesalaisuuslain käyttöönoton vaikutukset

Liikesalaisuuslain käyttöönotto vuonna 2018 on lisännyt liikesalaisuuksien yksityisoikeudellisten suojakeinojen määrää. Liikesalaisuuslain säätämisen hetkellä rikosoikeudellinen suoja ja sääntely arvioitiin riittäväksi sekä tarkoituksenmukaiseksi, joten painotus kohdistui yksityisoikeudellisiin oikeussuojakeinoihin.¹⁰⁸⁹

Oikeussuojakeinojen käyttö on painottunut rikosoikeusjärjestelmään. Liikesalaisuuslain säätämisellä on tavoiteltu muun muassa soveltamisalan laajentamista ja suojan tehostamista.¹⁰⁹⁰ Keinojen lisääminen sääntelykokonaisuuteen mainituin tavoin ja painotuksin oli perusteltua sekä johdonmukaista.

1089 Ks. esitöistä HE 49/2018 vp, s. 53. Hallituksen esityksessä todettiin, että liikesalaisuuksien suoja on Suomessa kokonaisuutena hyvä.

1090 Ks. HE 49/2018 vp, s. 1 ja 53.

Myös haastatteluissa tuli ilmi, että liikesalaisuuslain säätäminen saa liikesalaisuuden loukkausten oikeudelliset ratkaisumekanismit oletettavasti painottumaan laajemmin yksityisoikeudelliselle puolelle. Yksittäiset haastateltavat nostivat esille näkemyksen, jonka mukaan rikosoikeudellisiin suojakeinoihin turvaudutaan vain silloin, kun epäilty ei ole valmiita tai halukkaita korvauksiin tai yhteistyöhön ilman rangaistushakua. Rikosoikeudelliset keinot ja niiden toteuttaminen ovat silloin viimeisijaisia keinoja.

”Liikesalaisuuslain käyttöönotto ja lain soveltamisala ohjaa mielestäni käsittelemään esille tulleita asioita enemmän yksityisoikeudellisesti.”¹⁰⁹¹

”Keinovalikoiman laajentuminen rikostutinnan lisäksi on mielestäni hyvä ja liikesalaisuuden suojaa kokonaisuutena edistävä asia. Liikesalaisuuslaki on mahdollistanut erilaiset työkalut rikossäännösten lisäksi ja tueksi liikesalaisuuden haltijoille.”¹⁰⁹²

”Merkittävin kokonaistekijä sääntelyssä on mielestäni se, että liikesalaisuuden loukkaukset ja väärinkäytökset ovat ylipäänsä kriminalisoitu.”¹⁰⁹³

Elinkeinoelämän edustajien arvioiden mukaan liikesalaisuuslain käyttöönotto koettiin kokonaisuutena positiiviseksi. Keinovalikoiman laajentumisen arvioitiin vaikuttavan ilmi tulevien liikesalaisuuksien loukkausten ja väärinkäytön käsittelyyn. Toisena seikkana nousi esille käsitteistön ja määritelmien selkeytyminen. Kuten tutkimuksessa on poliisin tilastojen ja rikosilmoitusjärjestelmätietojen perusteella havaittu, liikesalaisuuslain käyttöönotolla ei kuitenkaan ollut suoria vaikutuksia rikosasioiden määrään (RL 30:4–6).

”Yrityksiltä on tullut positiivista palautetta siitä, että liikesalaisuuden määritelmää on tarkennettu ja käsitteet on yhdenmukaistettu.”¹⁰⁹⁴

”Sääntely on jonkin verran selkeyttänyt käsitteistöä. Liikesalaisuuden määritelmät ovat kirjattu auki liikesalaisuuslakiin (intressi, tosiasiallinen salassapito ja taloudellinen arvo). On hyvä, että nämä ja erityisesti viimeinen tekijä on kirjattu selkeästi auki säännökseen.”¹⁰⁹⁵

1091 Rajamäki M 2021. Haastateltavan mukaan tämä saattaa tarkoittaa sitä, että rikosoikeudellinen käsittely vähentyy entisestään.

1092 Vesterinen 2021.

1093 Lönnroth 2021.

1094 Rajamäki M 2021. Haastateltavan mukaan määritelmä on ollut aiemmin haittatekijä ja hieman veteen piirretty viiva siten, että miten liikesalaisuus, yrityssalaisuus ja ammatti- ja liikesalaisuustermistöä käsitellään ja miten siihen suhtaudutaan yksittäisissä tapauksissa.

1095 Soosalu 2021.

Selvyyden vuoksi totean, että liikesalaisuuden haltijan kannalta liikesalaisuuslain käyttöönotto on edellä kuvattujen vaikutusten lisäksi merkinnyt sääntelyn monimuotoisuuden lisääntymistä. Tästä lähtökohdasta on tärkeää vertailla sääntely- ja ohjauskeinojen hyötyjä ja haittoja toisiinsa nähden sekä pyrkiä analysoimaan eri keinojen tarkoituksenmukaisuutta. Tätä voidaan tehdä sääntelyn vaikuttavuuden arvioinnilla sekä tulevaisuudessa vielä laajemmin lain vaikutusten arvioinnilla.¹⁰⁹⁶

4.2.2 Sääntelyn uudistamista ja yhteistyötä koskevat havainnot

Arvioitaessa liikesalaisuuslakia ja sen käyttöönottoa viranomaisten lähtökohdasta voidaan arvioida, että suoria tai selkeitä muutoksia esitutkinnassa tai syyttäjän kanssa tehtävässä esitutkintayhteistyössä ei ole ollut tarpeen toteuttaa. Toisaalta voidaan esittää perusteltu kysymys, olisiko vaikeasti hallittavaan ja erityisosaamista edellyttävään talousrikosoikeuden lohkoon pitänyt kiinnittää enemmän huomiota rikosvastuun tehostamiseksi sekä suojeluobjektien huomioimiseksi.

Sääntelyn uudistamisen voidaan arvioida kokonaisuutena olleen neutraali kokonaisvaikutuksiltaan rikosvastuun toteutumisesta vastaavien viranomaisten kannalta. Rikosoikeudellista suojaa edistäväksi tekijäksi mainittiin haastateltavien toimesta se, että LSL 2 §:n legaalimääritelmä selkeytyi ja pohjautuu yhteen ainoaan liikesalaisuuslain pykälään.

”Esitutkintaviranomaisena en juuri ole huomannut muutosta omassa työarjessani. Tähän mennessä olen pyrkinyt korostuneesti esitutkinnassa / esiselvitysvaiheessa selvittämään liikesalaisuuden olemassaolon; omistavan tahon taloudellisen intressin, liikesalaisuuden konkreettisen salassapitotahdon sekä tosiasiallisen salassapidon.”¹⁰⁹⁷

”Rikosoikeudelliset määritelmät eivät ole muuttuneet ja ne ovat olleet käytössä aiemminkin, sääntelyn uudistaminen on nähdäkseni enemmän tähdännyt liikesalaisuuksien yksityisoikeudelliseen suojan parantamiseen.”¹⁰⁹⁸

Haastateltavat esittivät perusteltuja näkemyksiä, että viimeistään tässä kohdin sääntelykokonaisuuden selkeyttämiseksi olisi käsitteistö voitu yhdenmukaistaa lopullisesti. Pääasiallinen termistö rikoslakia lukuun ottamatta keskittyy termiin liikesalaisuus.¹⁰⁹⁹ Asian merkitystä ja painoarvoa ei pidetty ratkaisevan tärkeänä, mutta haastateltavat kokivat ristiriitaiseksi liikesalaisuuslain, rikoslain ja työsopimuslain eriävät käsitteet. Sääntelyn ymmärrettävyyden tehostamisen lisäksi yhdenmukais-

1096 Ks. sääntelyteoriasta tutkimuksen osio 1.4.3 ja mainitusta vertailusta Määttä 2007, s. 17–19 sekä Tulaeva 2015, s. 18.

1097 Pirttilä 2021.

1098 Rajamäki A 2021.

1099 Rikoslaisissa käytetään edelleen termiä yrityssalaisuus (RL 30:4–6).

taminen olisi oletettavasti vaikuttanut kokonaisuutena positiivisesti normijärjestelmän ja sen soveltamistapojen ennakoitavuuteen.

”Mielestäni liikesalaisuuslain käyttöönoton yhteydessä olisi pitänyt yhdenmukaistaa ja synkronoida se rikoslain kanssa.”¹¹⁰⁰

”On hieman hämmäntävää, että rikoslain määritelmät ja käsitteet ovat edelleen erilaisia, kuin liikesalaisuuslaissa sekä työsuojelulain. Tuoko se eri lait ja niiden soveltamismahdollisuudet tasaveroisiksi keskenään.”¹¹⁰¹

Haastateltavien vastauksissa korostui lisäksi yhteistyön tarve ja merkitys. Haastateltavat kokivat, että viranomaisten, liikesalaisuuden haltijoiden sekä näiden oikeudellisten avustajien keskinäistä vuoropuhelua olisi syytä tiivistää. Haastateltavat arvioivat, että tällä tavoin liikesalaisuuteen kohdistuvia väärinkäyttöjä voitaisiin ennalta estää, ilmiötä voitaisiin ymmärtää paremmin tai ainakin tuoda laajemmin viranomaisten tietoon.

”On esitetty toivomuksia siitä, että poliisi ja liikesalaisuuden haltijat kävisivät aktiivista keskustelua, jotta voitaisiin arvioida toiminnan turvaamista myös asianomistajan näkökulmasta.”¹¹⁰²

”Esitutkintayhteistyö on hyvää sekä toimivaa. Minulta on kysytty neuvoja ja konsultoitu haastavien oikeudellisten kysymysten kohdalla. Yrityssalaisuusrikoksissa ollaan usein rikos- ja yksityisoikeudellisten kysymysten rajapinnalla.”¹¹⁰³

Lähtökohtaisesti yhteistyö liikesalaisuuden haltijoiden kanssa lisää samalla viranomaisten osaamista ja ymmärrystä liikesalaisuuden väärinkäyttöön liittyvistä tarpeista sekä toimista. Välillisesti näin voidaan vaikuttaa rikosvastuun aktualisoitumiseen ja sen tehostamiseen.

Yhteistyön avulla voidaan hyödyntää liikesalaisuuden haltijan näkemystä rikosprosessissa, jolloin myös responsiiviseen älykkääseen sääntelyyn sisältyvä yhteis-sääntely tulee huomioiduksi.¹¹⁰⁴ Yhteistyön hyödyt koskevat myös yleisluonteisesti sääntelytavoitteita väärinkäytösten ennalta estämiseksi sekä liikesalaisuustiedon turvaamiseksi. Edellä mainitusta lähtökohdasta huolimatta haastattelujen perusteella on todettava, että yhteistyön kehittämisessä ja tiivistämisessä on vielä parannettavaa.

1100 Viljanen 2021.

1101 Rajamäki 2021.

1102 Vapaavuori 2021.

1103 Rajamäki A 2021.

1104 Ks. samansuuntaisesti tutkimuksen osio 1.4.8 responsiivisesta älykkäästä sääntelystä ja siihen liittyvästä yhteistyöstä.

Toisaalta on huomattava, että haastateltavat nostivat esille myös toimivia käytänteitä liittyen yhteistyöhön.

”Liikesalaisuuden tunnusmerkkeihin liittyen olen pitänyt tapana, että liikesalaisuuden tunnusmerkit ja niiden tekijät sekä edellytykset käydään läpi aluksi liikesalaisuuden haltijan kanssa tutkintapyyntöön vastaanottamisen jälkeen.”¹¹⁰⁵

4.2.3 Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan kohtuulliset suoja-toimet ja suhde liiketoiminnan mahdollistamiseen

Liikesalaisuuden suojaan liittyvää sääntelyä ei ole tarkoituksenmukaista asettaa liian pakottavaksi. Tällä voisi olla negatiivisia vaikutuksia liikesalaisuuksien kehittämiseen, innovointiin, työpaikan vaihtamiseen sekä talouselämään liittyviin laajempiin elinkeinopoliittisiin tavoitteisiin ja niiden mahdollistamiseen. Edellä lausuttu osoittaa, että liikesalaisuussääntelylle on ominaista tasapainottelu erilaisten elinkeinoelämän intressien välillä.

Tässä yhteydessä haastatteluissa esille nousivat työsopimuslain 3 luvun 4 § ja 1 §:n työntekijän lojaliteettivelvoitteen noudattaminen ja halu olla toimimatta lainvastaisesti. Toisaalta liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan nojalla liikesalaisuuden laillisen haltijan pitää lisäksi ryhtyä kohtuullisiin toimenpiteisiin liikesalaisuuden suojaamiseksi. Kysymys on toisin sanoen tällöin tasapainon hakemisesta erilaisten intressien osalta.

”Liikesalaisuuden haltijoiden pitää kyetä osoittamaan epäiltyyn väärinkäyttöön tai liikesalaisuuden loukkaukseen liittyvä tapahtuma ja tosiseikat riittävällä tasolla. Tämä liittyy myös suoja-toimenpiteisiin eli kameravalvonnat ja tietotekniset valvontatoimenpiteet on oltava toteutettuna.”¹¹⁰⁶

Liikesalaisuuden haltijan kannalta punnittavana on liiketoimintaedellytysten mahdollistaminen ja liiketoiminnan mahdollistavan arvokkaan ydintiedon tai hyödykkeen suojaaminen. Kysymys on jossain määrin myös intressipunninnasta ja priorisoinnista, painotetaanko liiketoiminnassa tiedon jakamiseen perustuvaa kehittämistä ja innovointia vai tietojen salaamista.¹¹⁰⁷

”Jos mietitään esimerkiksi työpaikanvaihdoksia ja jos lainsäädäntö estää sen tehokkaasti, ettei liikesalaisuusaineistoa viedä oikeudettomasti, niin silloin lainsäädäntö tukee laajempia liiketaloudellisia ja terveeseen kilpailuun liittyviä tavoitteita, mitä liikesalaisuuksien

1105 Lönnroth 2021. Haastateltava toteaa, että tämän jälkeen poliisi voi objektiivisesti arvioida, että täyttyvätkö kriteerit kaikilta osin ja onko asiassa siten syytä epäillä rikosta. Toinen merkittävä yhteistyötekijä on esitutkintayhteistyö syyttäjän kanssa.

1106 Vesterinen 2021.

1107 Kuten edellä on todettu, yhteiskunnan ja yksittäisen liikesalaisuuden haltijan intressit voivat poiketa merkittävästi. Ks. myös alaluku 2.7 intressipunninnasta eri tahojen välillä.

suojaamiselle voidaan katsoa asetetuksi. Siten mukaan tulee myös työntekijöiden eettiset tekijät ja motivaatio toimimiseen sekä lain noudattaminen.”¹¹⁰⁸

4.2.4 Rikosprosessin kestoa ja kuluja koskevat riskit sekä muut uhkat

Talousrikosten määrä on kasvanut viime vuosina, millä on ollut moninaisia heijastevaikutuksia. Yksi näistä on esitutinnan ja siten koko rikosprosessin keston piteneminen sekä siten tehokkuuden laskeminen. Näiden yhteisvaikutuksen arvioidaan heijastuvan rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksiin ja siten myös rikosvastuun aktualisoitumiseen.¹¹⁰⁹ Yrityssalaisuusrikokset ja liikesalaisuuden loukkaukset jäävät edellä kuvatuilla tavoilla arvioituna merkittävässä määrin rikosoikeusjärjestelmän ja rikosoikeudellisen suojan ulkopuolelle. On huomattava, että ilmi tulevien epäiltyjen rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten toteennäyttäminen on vaikeaa, epäyhtenäistä ja usein pitkäkestoista.

Rikosprosessin keston vaikuttaa olennaisesti esitutkintaviranomaisten toiminta. Edellisissä osioissa esitetyn mukaisesti lähdetään siitä johdonmukaisesta päätelmästä, että kasvava avointen talousrikosjuttujen määrä asettaa poliisille tarpeen priorisoida talousrikoslajeja ja esitutkintatoimia.¹¹¹⁰ Haastatteluissa nousivat johdonmukaisesti esille rikosprosessin keston vaikutukset, joiden on katsottava heikentävän liikesalaisuuden väärinkäytöstä seuraavan rikosvastuun aktualisoitumista. Viranomaisten kanta keston ja sen kielteisiin vaikutuksiin oli osittain erilainen kuin yksityisen sektorin haastateltavilla.

Näkemyksen eriävyyden voidaan arvioida johtuvan osittain yksikkö- sekä yksilökohtaisista eroista esimerkiksi työmäärässä ja priorisointiperusteissa. Rikoksella aiheutettu vahinko tai rikoksen tuottama taloudellinen hyöty voi olla hyvin merkittävä, mutta vaikeasti osoitettavissa objektiivisesti. Haastattelujen perusteella rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia on usein vaikea nostaa törkeän tekemuodon sisältävien talousrikosten edelle ilman erityisten perusteiden käsillä oloa.¹¹¹¹

”Jutut ovat hankalia ja esitutkinta sekä rikosprosessi kestää kokonaisuutena kauan. Lainvoimaiseen tuomioon voi kestää 5 vuotta ja tällä on merkitystä rangaistuksen vaikuttavuuteen. On huomionarvoista, että nämä eivät välttämättä ole tällä hetkellä priorisoinnin kärjessä siinä, missä jotkin muut talousrikosjutut.”¹¹¹²

1108 Nyblin 2021. Haastateltavan mukaan viime kädessä lainsäädännöllä tai toimenpiteillä ei voida estää liikesalaisuuksien viemistä, sillä niitä on yleensä väistämättä työntekijöiden hallussa, jotta he voivat suoriutua työtehtävistään.

1109 Ks. tutkimuksen alaluvut 3.1.2 ja 3.12.

1110 Etusijaperusteita talousrikosten tutkintajärjestyksessä voivat olla asiaan vaikuttavat oikeusturvatekijät, rikoksella aiheutettu vahinko tai saavutettu taloudellinen hyöty ja yhteiskunnallinen merkitys sekä rikosepäilyyn liittyvä kokonaisarviointi. Ks. alaluku 3.1.2.

1111 Ks. alaluku 4.4.4 ja 5.4.1 törkeän tekemuodon säättämisestä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin.

1112 Haavisto 2021.

”Poliisilaitoksessa on yli 600 avointa talousrikosta ja todella suuri osa näistä asioista on jollain perusteella priorisoitava yrityssalaisuusrikosten esitutkinnan loppuun saattamisen edelle. Tällä hetkellä yrityssalaisuusjutuissa on harvoin sellaisia priorisointitekijöitä, joiden perusteella esitutkinta on suoritettava välittömästi ja viipymättä loppuun asti.”¹¹¹³

”Rikosprosessin kokonaiskesto vaikuttaa ehdottomasti ja tämä tekijä on hyvin merkittävä myös asioiden ilmituloon sekä tutkintapyyntöjen laatimiseen epäillyissä yrityssalaisuusrikoksissa. Pahimmillaan jo syyteoikeuden vanhentuminen uhkaa näissä tapauksissa ja tämä haastaa kokonaisuutena oikeusturvatekijöitä rikosprosessissa.”¹¹¹⁴

Ryhdyttäessä rikosprosessiin liikesalaisuuden väärinkäytön perusteella, ratkaisuun ja prosessissa etenemiseen vaikuttavat myös taloudelliset syyt sekä riskit. Liiketoiminnan yhtenä keskeisenä näkökulmana on verrata kustannuksia ja hyötyjä oletettuun lopputulokseen. Tämä harkinta vaikuttaa korostuvan päätöksenteossa ja oikeussuojakeinojen valinnassa sekä rikosprosessin vireillepanossa. Edellä mainittu arviointi ja rikosprosessin hyötyjen sekä haittojen punnitseminen ja muut ennakoitavissa olevat taloudelliset vaikuttimet ovat todennäköisesti merkittävässä asemassa liikesalaisuuden haltijan kokonaisharkinnassa.¹¹¹⁵

Haastattelujen perusteella voidaan päätellä, että kulut ja muut taloudelliset riskit eivät ole yksin päätöksentekoa ohjaavia seikkoja. Yhdistettäessä kuluriskit muihin yrityssalaisuusrikosten rikosvastuuseen liittyviin epävarmuustekijöihin, yhtälö vaikuttaa ongelmalliselta rikosoikeudellisten suojan ja oikeusturvan toteuttamisen kannalta.

”Asianomistajan näkökulmasta merkittävää on se, että poliisi tutkii ja syyttää syyttää epäilyistä rikoksesta ja prosessi etenee heidän johdolla, joten prosessin eteneminen sekä vastuutus on perusteltua myös kustannustenhallinnan näkökulmasta.”¹¹¹⁶

”Kulut, jotka asianomistajalle aiheutuvat oikeudenkäynnistä vähentävät ilmoitushalukkuutta. Se, että prosessiin saadaan syyttäjä mukaan vähentää kuluriskiä tai tekee sen hallittavammaksi, mutta muutoin riskinä on, että kustannettavaksi tulee myös vastapuolen oikeudenkäyntikulut.”¹¹¹⁷

1113 Pirttilä 2021. Haastateltavan mukaan priorisointiperusteita talousrikoksille ovat rikosasian vanhentuminen, rikoksen törkeys, saatavissa oleva rikoshyöty, asianomistajan haavoittuva asema sekä yksityishenkilöön kohdistuva merkittävä rikosvahinko.

1114 Vapaavuori 2021.

1115 Ks. punninnasta tarkemmin tutkimuksen osio 1.4.5. Tutkimuksessa tehdyn presumption mukaan kuluja pyritään välttämään tai vähintään optimoimaan.

1116 Nyblin 2021.

1117 Rajamäki A 2021.

”Vaikuttava tekijä on myös prosessin kalleus. Mikäli asiassa konkretisoituu kuluriskin lisäksi myös maineriski, yhtälö on huono.”¹¹¹⁸

”Myös kustannustehokkuus on yksi mietittävä tekijä kokonaisuudessa eli kuluriskin huomioiminen asianomistajan näkökulmasta, mikäli asia on jo aiheuttanut taloudellista vahinkoa. Juttujen läpimeno on myös yksi vaikutustekijä eli kuluja saattaa muodostua siten. Ainakin rikosprosessissa kokemukseni mukaan lähes 1/3 jutuista kaatuu ja sitä kautta kuluja voi muodostua asianomistajalle.”¹¹¹⁹

4.3 Rikosvastuun aktualisoitumista koskevat kysymykset ja käytännön seikat

4.3.1 Toimivaltuudet sekä pakkokeinojen puolustettava ja tarkoituksenmukainen käyttö todistelun hankkimisessa ja esitutkinnan turvaamisessa

Tutkimuksen alaluvussa 4.2 tarkasteltiin yleisesti sääntelyyn ja rikosvastuuseen vaikuttavia tekijöitä sekä liikesalaisuuden väärinkäytön esiintyvyyttä. Empiirisen tiedonhankinnan perusteella ilmeni useitakin vaikuttavia syitä, jotka vaikeuttavat rikosoikeudellisen vastuun aktualisoitumista sekä liikesalaisuuden väärinkäytön ilmituloa. Yhtä lailla haastatteluvastauksissa nousivat keskiöön käytettävissä olevat monipuoliset rikosoikeuden alaan kuuluvat keinot. Seuraavaksi tarkastellaan rikosoikeudellisia toimia, joiden avulla liikesalaisuuden väärinkäytön toteennäyttämistä sekä rikosvastuuta kyetään edistämään.

Toimivaltuuksista ja rikosoikeudellisista keinoista keskeisiä epäillyn rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksen selvittämiseksi ovat esitutkintaviranomaisen pakkokeinovaltuudet, joiden avulla kyetään hankkimaan tarvittavaa selvitystä ja näyttöä sekä tarvittaessa pysäyttämään tai korjaamaan oikeudenvastainen tila.¹¹²⁰ Haastatteluissa korostettiin, että useimmissa epäillyissä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksissa näyttö saadaan – jos sitä on saatavissa – asianmukaisesti mitoitettujen ja ajoitettujen pakkokeinojen avulla. Pakkokeinojen keskeisenä tavoitteena on rikoksen selvittämisen lisäksi turvata liikesalaisuuden väärinkäyttötilanteissa oikeudettomasti haltuun saadut ja hyödynnetyt liikesalaisuustiedot.

Pakkokeinoista esille nousivat pakkokeinolain 7 luvun takavarikkotoimet ja pakkokeinolain 8 luvun etsintätoimet. Pakkokeinolain 2 luvun henkilöön ja vapauteen kohdistuvat toimet arvioitiin vähemmän käytetyiksi, mutta niiden käytön merkitystä ei voida väheksyä tutkintataktisena keinona. Vaihtoehto voi toteutua esimerkiksi useamman rikoksesta epäillyn kuulusteluja järjestettäessä.

¹¹¹⁸ Viljanen 2021.

¹¹¹⁹ Soosalu 2021.

¹¹²⁰ Ks. samansuuntaisesti alaluvusta 3.3.2.

*”Pakkokeinoista koti-, paikan- ja laite-etsinnät ovat yleisemmin käytettyjä. Tietoteknisten laitteiden takavarikointi on myös käytetty keino. Henkilöön kohdistuen on tutkintatark-
tisesti perusteltua järjestää samanaikaisesti epäiltyjen kuulustelut, mikä edellyttää usein
epäiltyjen pidättämisen.”¹¹²¹*

*”Pakkokeinoista käyttöön tulevat useimmiten kotietsintä ja paikanetsintä, joilla pyritään
saamaan asian kannalta merkityksellistä selvitystä. Lisäksi sähköpostiliikenteeseen ja kir-
janpitoaineistoon liittyvät takavarikot ovat tärkeitä asian selvittämisessä.”¹¹²²*

*”Oikea-aikaiset ja oikein mitoitettut pakkokeinotoimenpiteet ovat myös tärkeitä näytön
saamiselle, tähän liittyy erilaisten etsintöjen lisäksi myös samanaikaiset epäiltyjen kuu-
lemiset, jotta vastaajat eivät pysty asioista sopimaan ennen kuulusteluja. Asianomistajilta
on tullut palautetta myös siitä, että esitutkinta ja siihen liittyvät turvaamistoimenpiteet eli
pakkokeinot tehdään toisinaan liian hitaasti.”¹¹²³*

Tutkimuksen, haastatteluvastausten ja taustakeskustelujen perusteella pakkokei-
nojen käytön ajoituksella on enemmän yhteyttä avointen talousrikosten suureen
määrään sekä poliisin tekemään priorisointiin kuin keinovalikoiman täysimääräi-
seen hyödyntämättömyyteen tai osaamattomuuteen. Pelotevaikutus ja rikosoikeu-
dellisen seuraamuksen odotusarvo ovat luonteeltaan sen tyyppisiä, että vaikutukset
perustuvat käytettävissä olevien pakkokeinojen olemassaoloon sekä niiden käytön
tosiasialliseen uhkaan.

Rikosten ennalta estäminen on rikosoikeusjärjestelmän keskeinen tavoite.¹¹²⁴
Pakkokeinojen käyttö on yksi keino, jolla esitutkintaviranomainen voi muun muassa
turvata epäillyn rikoksen selvittämistä, estää lisävahinkojen syntymisen ja samalla
toteuttaa edellä kuvattuja tavoitteita. Preventio ja mainitut tavoitteet puoltavat pak-
kokeinojen käyttöä edellytysten täytyessä.

Aina esitutkinnassa käytettävien pakkokeinojen oikea-aikaisuudessa epäonnistu-
mista ei voida kuitenkaan laittaa yksin poliisin vastuulle, sillä kyse on yhteistyöstä
liikesalaisuuden haltijoiden kanssa. Mikäli esimerkiksi tutkintapyyntöä ajoituk-
sessa suhteessa epäiltyyn rikoksentekoaikaan tai pyynnön laadussa on merkittäviä
puutteita, aikaikkuna pakkokeinoille ja pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n suhteellisuus-
periaatteen toteutumiseksi sekä puolustettavuudelle kärsii. Edellä todettu korostaa
yhteistyön merkitystä ja tarvetta sen kehittämiseen.¹¹²⁵

1121 Lönnroth 2021. Haasteltava arvioi, että ilman pakkokeinoja on mahdollon saada pitävää näyttöä.
Otaen huomioon nimikkeet yrityssalaisuusrikosten esitutkinnassa ovat käytössä esitutkintalain ja
pakkokeinolain mukaiset keinot.

1122 Siljamäki 2021. Haastateltavan mukaan jälkimmäisen pakkokeinon avulla pystytään osoittamaan
rikosepäilyyn liittyvän menettelyn taloudellista intressiä ja merkitystä sekä taloudellisia seurauksia.

1123 Vapaavuori 2021.

1124 Ks. pelotevaikutuksesta ja preventiosta tutkimuksen osio 1.4.5 ja 3.11.

1125 Ks. yhteistyöstä alaluku 4.2.2.

”Jos asianomistaja tekee jutun hyvin pitkällä viiveellä, niin paljoakaan ei ole tehtävissä esimerkiksi näytön ja todistelun hankkimiseksi.”¹¹²⁶

”Tutkintapyyntöön laadulla on hyvin paljon vaikutusta eli tutkintapyyntöön pitää panostaa ja tutkittavat asiat pitää kohdentaa konkreettisesti yksityiskohdin, mitkä ovat rangaittavia tekoja suhteessa epäillyn rikoksen tunnusmerkistöön.”¹¹²⁷

4.3.2 Esitutinnan laatuvaatimukset

Esitutinnan laatu on tärkeä tekijä, joka vaikuttaa rikosvastuun toteutumiseen epäillyissä yrityssalaisuusrikoksissa (ETL 1:2). Kuten muutkin talousrikokset myös rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikokset ovat usein toteutukseltaan monimutkaisia ja suunnitelmallisia menettelyjä, jotka on usein tehty salaillen. Useimmiten pelkätään asianosaisten kaavamainen kuuleminen tai yksinkertaiset pakkokeinot eivät ole riittäviä toimia rikoksen selvittämiseksi.

Tyypillisesti rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten esitutkinta vaatii poliisilta erityistä, yleensä keskitettyä rikostutkinnallista ja lainsäädännöllistä osaamista sekä toimintaa. Tällä tavalla esitutkinnassa kyetään huomioimaan liikesalaisuuden loukkausten ja väärinkäytön rikosvastuun toteuttamiseksi vaaditut kokonaistoimet. Samalla tulee huomioida esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla laatuvaatimukset.

”Kaikki yrityssalaisuusrikokset tulevat talousrikosyksikköön tutkittaviksi. Keskeinen asia on myös esitutkintayhteistyö, jota tehdään jokaisessa jutussa ja laaditaan tutkintasuunnitelma, joka läpikäydään syyttäjän kanssa esitutkintatoimenpiteiden arvioimiseksi rikosoikeudellisesta näkökulmasta.”¹¹²⁸

”Yrityssalaisuusrikokset tulevat talousrikosyksikön esikäsittelyryhmän kautta tutkintaryhmään. Esikäsittelyryhmän tutkinnanjohtajana toimii juristi -taustainen henkilö. Asianomistajan hyvä tutkintapyyntö (avustajan tekemä), alustavat selvittelytoimet ja yrityssalaisuusasioihin perehtynyt avustaja vaikuttavat myös.”¹¹²⁹

”Poliisin talousrikostutkintayksiköissä on syyttäjän näkökulmasta helpottava tekijä, että siellä on ammattitaitoista henkilöstöä tutkimassa näitä rikoksia. Mielestäni liikesalaisuuden oikeudeton ilmaisu ja käyttäminen sekä tunnusmerkit ovat poliisilla

1126 Soosalu 2021. Haastateltavan mukaan vastuuta voidaan myös laittaa tutkintapyyntöön tekijälle, jotta tutkintapyyntö on oikea-aikainen, siinä pyydetään selkeitä toimenpiteitä ja kuvataan kiireellisten turvaamis- tai pakkokeinotoimenpiteiden tarve perustellusti.

1127 Vapaavuori 2021.

1128 Siljamäki 2021.

1129 Pirttilä 2021.

riittävällä tasolla hallussa sekä tunnettuja. Nämä ovat lähtökohtaisesti selvillä ja läpikäyty esitutkinta-aineistossa.”¹¹³⁰

Haastatteluissa nousi esille myös eriäviä näkemyksiä poliisin erityisosaamisesta ja kyvykkyydestä, mitä voidaan pitää yhtä lailla perusteltuna kannanottona. Lähtökohtaisesti jokaisessa poliisin talousrikosyksikössä on rikoslajiin ja erityislainsäädäntöön perehtyneitä tutkinnanjohtajia. On lisäksi huomattava, että rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin nimetään lainsäädäntöön perehtynyt syyttäjä arvioimaan oikeudellisia kysymyksiä ja rikostunnusmerkistöön sekä tahallisuuteen liittyviä tekijöitä (ETL 5:3).

”Esitutkinta-aineistoa ja siinä hankittua näyttöä pitää pystyä arvioimaan loppulausunnossa ja silloin voidaan vasta tehdä lopullinen arviointi. Olen havainnut jonkin verran eroja siinä eri poliisiyksiköiden välillä, että mitä todistelua pöytäkirjaan liitteiksi laitetaan.”¹¹³¹

”Loppulausuntomenettelyn käyttäminen tulee kyseeseen yrityssalaisuusrikoksissa ja on tärkeää esitutkinnan laadun varmistamisessa sekä syyteharkinnan tukemisen näkökulmasta.”¹¹³²

”Näen, että riittävän näytön saaminen ja varmistaminen on syyttäjän tehtävänä. Tässä on syyttäjällä ns. laadunvarmistajan rooli. Myös kirjallisten vastineiden pyytäminen ja loppulausuntomenettely auttaa juttujen käsittelyä sekä jalostumista.”¹¹³³

Haastatteluissa korostettiin myös riittävän asiakirjatodistelun lisäksi tarvetta laadukkaasti toteutetuille kuulusteluille. Erityisesti tulisi huomioida epäillyn yrityssalaisuusrikoksen riitaiset ja riidattomat seikat sekä esitutkinnassa esitettyjen väitteiden jatkoselvittäminen. Kuulusteluissa korostuvat nimenomaisesti rikostutkijan kyky sekä ymmärrys tutkittavana olevasta asiasta ja rikoksen toteennäyttämisen vaatimuksista, jotta asian selvittäminen on mahdollista.

Joissain tapauksissa vastatodistelun hankkiminen ja mahdollisten eri tapahtumainkulkujen selvittäminen esitutkinnassa on usealla tavalla merkityksellistä. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten vähäinen määrä tuo ilmeisiä vaikeuksia harjaantumiseen osaamista ja myös kokemusta vaativassa rikoslajissa. Merkittävä uhka esitutkinnan laadukkaalle toteuttamiselle on kiire ja muista talousrikosasioista johtuva työkuormitus. Vastatodistelun hankkimistarvetta tulisi korostaa tässä tutkimuksessa tehdyn arvion mukaan.

1130 Soosalu 2021.

1131 Vapaavuori 2021.

1132 Siljamäki 2021.

1133 Rajamäki A 2021.

”Kuulustelut ovat merkittävässä roolissa, mutta aina siten ei ole saatavissa suoraa lisänäyttöä. Siten usein voidaan joutua turvautumaan vain indisionäyttöön tapahtumista, joka on aina haastavaa ja tahallisuuden toteennäyttäminen siten on vaikeaa.”¹¹³⁴

”Esitutkinnassa voidaan joissain tapauksissa vielä parantaa kuulustelujen laatua, jotta keskitytään siihen mitä kysytään ja asian kannalta olennaisiin seikkoihin.”¹¹³⁵

”Henkilötodistelu (kuulustelutaito ja -osaaminen) ja asiakirjatodistelu (näytön hankinta ja sen purkaminen kuulusteluihin ja pöytäkirjaan) ovat keskeisiä tekijöitä laatuun ja rikosvastuun toteutumiseen liittyen.”¹¹³⁶

Asiantuntijoiden ja erityisosaamisen hyödyntäminen esitutkinnassa korostui haastatteluissa. Esitutkintaviranomaisen tulisi harkita, voisiko asiantuntijaosamista hyödyntää epäillyn rikoksen esitutkintaa, todistelua sekä tulkintahaasteiden selvittämistä edistävänä keinona. Haastateltavien mukaan asiantuntijoiden hyödyntäminen tai laajemmalle ulottuva henkilötodistelu voisi lisätä laatua todisteluun jo esitutkinnan aikana.

”Vastatodistelun hankkiminen tilanteissa, jossa on vaihtunut asiakkaita uudelle toimijalle, jolloin esimerkiksi asiakkaiden kuuleminen on tärkeää menettelyn hyväksyttävyyden ja siihen liittyvien tarkempien tietojen selvittämiseksi. Pidän tätä tärkeänä toimenpiteenä esitutkinnan laadun kannalta.”¹¹³⁷

”Olisi tärkeää saada myös ulkopuolista ja luotettavaa henkilötodistelua suoraan ns. ensikäden tietona. Tämän selvittäminen on erittäin tärkeää ja usein tämä menee valitettavasti ns. indisiotodisteluksi.”¹¹³⁸

Lisäksi asiantuntijoiden näkemys ja osaaminen korostuu liikesalaisuuden tunnusmerkkien (LSL 2 §) sekä liikesalaisuustiedon oikeudettoman käytön tai ilmaisemisen tai menettämisseuraamusksymysten arvioinnissa. Käsillä olevassa tutkimuksessa useasti mainittuun uusasiakashankintaan ja sen hyväksyttävyyden arviointiin olisi todennäköisesti saatavissa selvitystä mainituin tavoin.

Mainitut väitteet saattavat tosin nousta esille vasta tuomioistuinkäsittelyn aikana, jolloin selvitykset tai niiden ennakoiva hankkiminen on vaikeasti toteutettavissa.

1134 Rajamäki M 2021.

1135 Rajamäki A 2021. Haastateltavan mukaan kuulusteluvastaukset pitää sitoa olemassa olevaan aineistoon, asiakirjoihin ja todisteluun, jotta kuulustelun hyödyntäminen myös tuomioistuinkäsittelyssä olisi mahdollista.

1136 Pirttilä 2021.

1137 Siljamäki 2021.

1138 Soosalu 2021.

Myös ongelmalliselta vaikuttava liikesalaisuustiedon sekoittuminen liikesalaisuuden haltijan ja vastaajayhtiön välillä olisi mahdollista arvioittaa objektiivisella taholla.

”Poliisi voisi käyttää tutkittavissa asioissa myös ulkopuolisia asiantuntijoita, mikäli tähän on resursseja. Asiantuntijatuki voi vaikuttaa positiivisesti siihen, että saataisiin laatua todisteluun ja varmistettua, että muun muassa liikesalaisuuden tunnusmerkit, liikesalaisuustiedon oikeudeton käyttö sekä ilmaiseminen tai ammattitaitoväitteet voitaisiin huomioida paremmin jo esitutkinnan aikana.”¹¹³⁹

”Lisäksi on käytetty asiantuntijalausuntoja, jotta saadaan objektiivinen käsitys suhteessa liikesalaisuuden haltijan ja asianomistajan esittämiin väitteisiin epäillyssä yrityssalaisuusrikosasiassa.”¹¹⁴⁰

4.3.3 Tahallisuutta koskevat vaikutustekijät

Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten syyksilukeminen ja rangaistus-seuraamukset edellyttävät tahallista menettelyä, joka on kyettävä näyttämään toteen rikosprosessissa. Tahallisuusvaatimuksen täyttymisen edellytyksenä on korotetun tahallisuusvaatimuksen osoittava menettely.

Yleisesti voidaan todeta, että oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä talousrikosten tahallisuuden sekä erityisesti olosuhdetahallisuuden toteennäyttämiseen on liittynyt vaikeita ja tulkinnanvaraisia kysymyksiä.¹¹⁴¹ Tahallisuuden ja hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksen toteennäyttämiseen liittyvät vaikeudet kiinnittyvät usein menettelyjen monimutkaisuuteen tai säännösten tulkintakysymyksiin.

Yrityssalaisuusrikosta (RL 30:6) koskevassa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä 2013:17 on otettu kantaa tahallisuuden arviointiin. Rikoksentekijän tietoisuutta ja tahallisuutta arvioidaan sen mukaan, onko hän pitänyt varmana tai varsin todennäköisenä, että väärinkäytön kohde on yrityssalaisuus ja että se on saatu tietoon tai ilmaistu rikoksella.

”Epäillyn yrityssalaisuusrikoksen tunnusmerkistössä kuvattu hyötymistarkoitus, liikesalaisuuden ilmaisemisesta tai käyttämisestä tuleva hyödynnettävyys (esimerkiksi palkka myöhemmässä vaiheessa kilpailevassa yhtiössä) - tai vahingoittamistarkoitus kyetään yleensä toteennäyttämään rikosprosessin aikana. Yleensä kyse on suunnitelmallisesta toiminnasta, jossa edellä mainitut tekijät ovat merkityksellisiä ja kuvaavat tahallisuutta osaltaan.”¹¹⁴²

1139 Viljanen 2021. Haastateltavan mukaan myös epäillyt käyttävät ja hankkivat ulkopuolista asiantuntemusta puolustautuakseen, joten haastateltava ei näe syytä, miksei myös viranomaispuoli voi näin tehdä.

1140 Lönnroth 2021.

1141 Ks. myös alaluku 3.8.2 ja 3.8.3 olosuhdetahallisuutta koskevista kysymyksistä.

1142 Vapaavuori 2021. Haastateltavan mukaan, jos saadaan näyttöä edellä kuvattuun tarkoitukseen tähtäävästä menettelystä, yleensä tahallisuuden toteennäyttäminen ei ole ollut merkittävä ongelma.

”Katson, että tahallisuuden toteennäyttäminen on varmasti ongelma myös yrityssalaisuusrikoksissa kuten muissakin rikoslajeissa. Oikeudettomaan hyötymistavoitteeseen liittyvät yleensä suunnitelmalliset, harkitut sekä monimutkaiset toimenpiteet, jotka on tehty salaillen. Silloin on vaikeaa uskoa, että menettelylle löytyisi jokin syy, joihin puolustus voisi vedota uskottavasti.”¹¹⁴³

”Itse en näe korotetun tahallisuusvaatimuksen aiheuttavan hankaluutta tai ongelmia. Kysymys on kuitenkin tekorikoksesta, jossa on tietty aiottu tarkoitus ja varmuus siitä, mikä seuraus teosta syntyy.”¹¹⁴⁴

Lähtökohtaisesti konsensus haastattelujen perusteella oli se, että rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rikosvastuun aktualisoitumisen erityisenä ongelmana eivät ole tahallisuustekijät. Kuten tutkimuksessa ja myös oikeuskirjallisuudessa sekä oikeuskäytännössä on arvioitu, jokaista tekoa on harkittava ja arvioitava tapauskohtaisesti tahallisuuskriteerien täyttymisen kannalta. Tyypillisesti kyse on selkeään oikeudettomaan taloudelliseen hyötymiseen tähtäävästä menettelystä ja tavoitteesta, joka toteutetaan monimutkaisesti, suunnitelmallisesti ja yleensä salaillen.

4.3.4 Oikeuskäytännön merkitys

Tässä tutkimuksessa on katsottu, että oikeuskäytännön merkitys rikoslain 30 luvun yrityssalaisuus- ja talousrikoksissa on huomattava. Rikostunnusmerkistöjä koskevat oikeusnormit on kirjattu lakiin, mutta niiden soveltamiseen erilaisissa monimutkaisissa liike-elämän tapahtumissa tarvitaan ylimmän oikeusasteen ennakkopäätöksiin sisältämiä oikeusohjeita.

Haastatteluissa huomio kiinnittyi liikesalaisuuden loukkausten ja väärinkäytön sekä vastuun kohdentamisen kannalta relevantteihin korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiin. Ennakkopäätökset liittyvät rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä edeltävän esirikoksen arviointiin, 4 §:n yritysvakoilun ja 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen sekä siihen liittyvän yrityksen rajanvetoon sekä tahallisuustekijöiden arviointiin.¹¹⁴⁵

Oikeustilaa selventäväksi ratkaisuksi nähtiin haastatteluissa työntekijöiden tiedonhankkimiselle ja -kopiointille asetettu rajanveto, joka määrittä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen soveltamisen mahdollisuutta. Ennakkopäätöksessä 2013:20 käytännössä katsottiin yritysasteelle etenemisen alkavan jo hyvin varhain. Päätös on merkityksellinen työpaikanvaihdoksiin liittyvissä tapauksissa. Lähtökohtaisesti kysymys on tekotavaltaan tyypillisestä rikoslain 30

¹¹⁴³ Viljanen 2021. Haastateltavan mukaan yleensä tuomioistuimet asettavat näyttökynnyksen liian korkealle ja huomioivat arkijärjenkin vastaisia tekijöitä tai vastaajien puolustautumisväitteitä. Tämä toteutuu haastateltavan mukaan myös yrityssalaisuusrikoksissa.

¹¹⁴⁴ Pirttilä 2021.

¹¹⁴⁵ Mainitut ennakkopäätökset ovat 2013:17 ja 2013:20.

luvun yrityssalaisuusrikoksesta, joten ennakkopäätöstä on pidettävä rikosvastuuta edistävänä.

Ennakkopäätöksen 2013:20 merkitystä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten rangaistusvastuun kannalta voidaan toisaalta pitää kaventavana 4 §:n yritysvakoilua koskevissa tapauksissa. Lisäksi haastateltavat arvioivat oikeuskäytännön olevan määrällisesti liikesalaisuuden loukkaus- ja väärinkäyttötapauksissa vähäistä. Asia on merkityksellinen liikesalaisuuslain käyttöönoton jälkeistä ajanjaksoa arvioitaessa, minkä katsotaan vaikeuttavan joissain tapauksissa välillisesti myös rikosvastuun aktualisoitumista.

”Korkeimman oikeuden linja aiemmissa ratkaisuissaan siitä, että työ- tai luottamussuh- teessa olevat työntekijät eivät lähtökohtaisesti syyllisty yritysvakoiluun tietoa kopioidessaan ja sitä hankkiessaan on mielenkiintoinen. Usein työsuhteen loppuvaiheessa tietoa kerätään paljon erilaisista syistä ja tätä ei ole katsottu yritysvakoiluna rangaistavaksi, jos se on tehty työntekijän sallitun tiedonhankkimisrajan puitteissa.”¹¹⁴⁶

”KKO 2013:20 liittyen yritysvakoiluun ja yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen asteelle edenneen menettelyn rajanvedosta on mielestäni kokonaisuudessa yritysvakoilurikossään- nöksen soveltamista rajaava päätös.”¹¹⁴⁷

”Rikosoikeudellinen suoja on korostunut vielä ennakkoratkaisun 2013:20 myötä, joka selkeästi osoitti rajat työntekijöiden tiedonhankkimisen ja -kopioinnille sekä määritti sen mitä voidaan arvioida ja soveltaa yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksenä. Tämä on kui- tenkin hyvin yleinen tilanne ilmi tulevissa yrityssalaisuusrikoksissa.”¹¹⁴⁸

4.4 Liikesalaisuutta suojaavan oikeudellisen järjestelmän kehittämistarpeet

4.4.1 Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännösten systematisointia koskevat seikat

Yhtenä keskeisenä tavoitteena teemahaastatteluissa oli tutkia, mitkä lainsäädän- nölliset tekijät ovat merkityksellisimpiä liikesalaisuuden loukkauksiin liittyvän

1146 Vapaavuori 2021. Haastateltavan mukaan muodostuneen oikeuskäytännön voidaan katsoa kaven- tavan yritysvakoilusäännöksen käyttöä ja soveltamismahdollisuuksia. Toisaalta kyse voi olla yrityssalai- suuden rikkomisen yrityksestä.

1147 Nyblin 2021.

1148 Nyblin 2021. Haastateltava katsoo, että ennen ei välttämättä tutkittu onko yrityssalaisuustietoa tai liikesalaisuuksia käytetty tai ilmaistu jälkikäteen ja esitutkinta kohdistui enemmän liikesalaisuustiedon konkreettiseen hankkimiseen, joka ei ollut tunnusmerkistön (RL 30:5) kannalta olennaista, ainakaan täytetyn teon osalta.

rikosvastuun mahdollisen laajentamisen ja tehostamisen kannalta. Seuraavat seikat tunnistettiin merkityksellisiksi rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännösten systematisoimiseksi ja rikossäännösten harmonisoimiseksi: yrityssalaisuusrikoksiin liittyvät rikosoikeudelliset sanktiot, rikoslain 10 luvun menettämisseuraamukset ja erilaiset vaatimukset rikosprosessissa, yhteisösakon soveltaminen osana rikosvastuuta rikoslain 9 luvun edellytysten mukaisesti, syyteoikeutta koskevat tekijät sekä mahdollinen tarve lisätä rikoslain 30 luvun 4-6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin törkeä tekemuo- to. Teemahaastatteluissa nousi esille avaintemojen lisäksi tarve arvioida uudelleen työntekijöitä koskevan työ- ja palvelussuhteen jälkeisen ajan normijärjestelmää.

Kaikki haastateltavat tunnistivat mainitut tekijät merkityksellisiksi lainsäädän- tötekijöiksi yrityssalaisuusrikosten rikosoikeudellisen vastuun aktualisoitumisen kannalta. Merkityksellisyyden painoarvot vaihtelivat haastatteluissa.¹¹⁴⁹

Rikoslain 9 luvun 5 §:n yhteisösakon käyttö- ja soveltamismahdollisuuden laa- jentaminen rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomissäännökseen nähtiin tärkeäksi tekijäksi. Lainsäädäntöä ei katsottu haastatteluissa tarkoituksenmukai- seksi, sillä rikoslain 9 luvun soveltamisala ei mahdollista 2 §:n rangaistusvastuun edellytysten selvittämistä tyypillisesti esiintyvän yrityssalaisuusrikoksen yhteydessä.

4.4.2 Rangaistusseuraamukset ja rangaistuksen odotusarvoon vaikuttavat toimet yrityssalaisuusrikoksissa

Oikeudellisten rangaistusseuraamusten (ks. myös RL 6:1.1) eli tässä yhteydessä sakkorangaistuksen, ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen sekä erilais- ten menettämisseuraamusten ja yhteisösakon kokonaisuus koettiin haastattelujen perusteella kohtuullisen toimivaksi rikoslajin sisällä. Sanktiona rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksesta on usein tuntuva sakkorangaistus tai ehdollinen vankeus- rangaistus. Useat haastateltavat vertasivat rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia 28 luvun omaisuusrikoksiin ja niissä käytettäviin rangaistusseuraamuksiin. Rikos- lajien ja rangaistusseuraamusten välisessä vertailussa koettiin selkeää epäsuhtaa.¹¹⁵⁰

Osa haastateltavista koki myös, että rikoslain 6 luvun rangaistuksen mittaami- nen on vaikeaa. Kysymys voi usein olla yrityksen arvokkaimmasta pääomasta tai innovaatiosta, jonka taloudellinen mittaaminen ja todentaminen objektiivisesti on ongelmallista.

Rikostaloustieteellinen tutkimus on johdonmukaisesti päätenyt siihen, että rangaistusten koventaminen ei itsenäisenä keinona todennäköisesti edistä rikos- torjuntaa ja kriminaalipoliittisia tavoitteita.¹¹⁵¹ Rationaalisesti harkitseva ja oikeudet-

1149 Merkityksellisimmiksi tekijöiksi koettiin asianomistajan tahtotilan huomioiminen huolimatta syyttäjän ensisijaisesta syyteoikeudesta, muiden vaatimusten, kuten korvausvaatimusten esittäminen sekä näiden toteutuminen rikosprosessissa.

1150 On kuitenkin huomattava, että rikoksen kohde ja siihen liittyvä arviointi sekä merkitykset asiano- mistajalle ovat hyvin erilaisia mainittujen rikoslajien välillä.

1151 Ks. yksityiskohtaisemmin tutkimuksen osiosta 1.4.5 ja 3.11 sekä kirjallisuudesta Becker 1968 ja

tomaan menettelyyn liittyvää kustannusten ja hyötyjen punnintaa suorittava tekijä todennäköisesti ottaa huomioon todennäköisten sanktioiden määrän sekä laadun ja siten rangaistuksen odotusarvon kokonaisuutena. Rangaistuksen odotusarvo ja käytettävissä olevien keinojen vähäinen reaali maailman soveltaminen vaikuttavat todennäköisesti tekijälle muodostuvaan pelotevaikutukseen sekä vähentävät prevention kiinnittyvien pidäkkeiden vaikutusta.¹¹⁵²

”Mielestäni yrityssalaisuusrikosten ja törkeiden omaisuusrikosten, kuten esimerkiksi törkeän varkauden ja törkeän kätkemisrikoksen rangaistusseuraamuksissa on epäsuhtaa suhteessa tekojen vakavuuteen sekä aiheutettuihin vahinkoihin.”¹¹⁵³

”Jos katsotaan oikeuskäytäntöä, niin tyypillinen seuraamus yrityssalaisuusrikoksissa on sakkorangaistus (60-80kpl) tai ehdollinen vankeusrangaistus yrityssalaisuusrikoksista ja mielestäni sen perusteella käytettävissä oleva rangaistusasteikko on linjassa.”¹¹⁵⁴

”Tällä hetkellä rangaistussanktiot ovat melko pienet ja eivät siten yksin lisää kiinnijäämisriskiä tai ole merkittävästi estävä vaikutustekijä rikoksen tekemistä harkittaessa.”¹¹⁵⁵

”Jos moitearvostelu ja sanktiouhka kovenisi, niin uskoisin tällä olevan vaikutusta rikosaikeisen tekijän punnintaan riskit ja seuraamukset / hyöty.”¹¹⁵⁶

Lisäksi esille nousi laki liiketoimintakiellosta (1985/1059) ja liiketoimintakiellon edellytysten laajempi selvittäminen, vaikka tätä ei voida suoranaisesti rangaistusseuraamuksena arvioida. Henkilö voidaan määrätä liiketoimintakielloon lain 3 §:n mukaan, jos hän on liiketoiminnassa olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia, tai jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä.

Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset koskevat rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia. Haastateltavat arvioivat, että turvaamistoimenpiteen laajempi soveltaminen laajentaisi ja tehostaisi käytössä olevia oikeussuojakeinoja. Liiketoimintakiellon edellytysten selvittäminen ja kiellon vaatiminen rikosprosessissa on jäänyt reaali maailmassa vähäiseksi.

Määttä 2016.

1152 Ks. osiot 1.4.5, 1.4.6 ja 3.11 rationaalisesta valinnasta sekä kustannus-hyötyanalyyseistä.

1153 Viljanen 2021.

1154 Nyblin 2021. Haastateltava arvioi, että yhtäläisyyttä yrityssalaisuus- ja omaisuusrikoslajien kesken ei voida niin yksilötoimittavasti tehdä, koska rikoksen kohde on niin erilainen samoin kuin siihen liittyvät merkitykset.

1155 Vesterinen 2021. Haastateltava kertoo, että kyse voi olla kuitenkin hyvinkin merkittävästä rikollisuuden muodosta, joka voi aiheuttaa pahimmillaan erittäin suuret taloudelliset tai aineettomat vahingot.

1156 Pirttilä 2021.

”Mielestäni liiketoimintakieltoa pitäisi voida soveltaa yrityssalaisuusrikoksissa ilman lisäedellytyksiä. Tämä olisi hyvä lisä keinovalikoimaan.”¹¹⁵⁷

”Liiketoimintakiellon osalta olen pohtinut sitä, että mikäli kyseessä on yrityssalaisuuden väärinkäyttö, niin edellytykset tutkitaan lähtökohtaisesti aina ja jos kyse on työntekijästä ja yrityssalaisuuden rikkomisesta, niin asiaa ei tutkita.”¹¹⁵⁸

”Olen jossain jutussa yrittänyt hakea väliaikaista liiketoimintakieltoa, joka ei siinä kohdin menestynyt. Nämä ovat näytöllisesti ongelmallisia juttuja ja valtiolle voi muodostua isokin korvausvelvollisuus, mikäli liiketoimintakieltoa haetaan vähäisin perustein.”¹¹⁵⁹

4.4.3 Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamukset ja korvausvaatimukset

Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamukset, kuten 2 §:n rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettäminen ja valtiolle tuomitseminen ovat yksi olennaisimmista vaikuttavuuden takaajista talousrikoksissa. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa käytännössä rikoslain 10 luvun menettämisseuraamukset jäävät empiirisen tiedonhankinnan perusteella selkeästi toissijaisiksi, kuten lakisääteisesti kuuluu. Ensisijaiseksi muodostuu asianomistajan oikeus vahingonkorvaukseen suhteessa hyötykonfiskaatioon (RL 10:2.6).

Rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn arviointi on ongelmallista. Käytännössä ongelmallisuus vaikuttaa näyttökysymyksiin, menettelyn ja aiheutuneen vahingon välisen syy-yhteyden osoittamiseen sekä turvaamistoimivaatimuksiin. Edellä lueteltujen seikkojen yhteisvaikutuksen vuoksi voidaan arvioida rikoslain 10 luvun menettämisseuraamusten tosiasiallisen soveltamisen jäävän rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa vähäiseksi.

Edellä sanotuille seikoille on annettava painoarvoa ja merkitystä myös rikostaloustieteellisesti. Vaikutusten arvioidaan kytkeytyvän sääntelyn tehokkuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen sekä yleisestävyyteen. Kokonaisuutena arvioiden voidaan todeta, että menettämisseuraamusten tosiasiallisen täytäntöönpanon ja rikoslain 10 luvun 2 §:n rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettämisen vähäisyys rajaa sanktioriskiä sekä vaikuttaa rangaistuksen odotusarvoon.¹¹⁶⁰

”Rikosvahingon ja rikoshyödyn määrän arviointi on usein erittäin vaikeaa ja tämä vaikeuttaa menettämisseuraamusten tosiasiallista soveltamista. Ongelma on mielestäni yrityssalaisuusrikoksissa merkittävä jopa verrattuna muihin talousrikoksiin.”¹¹⁶¹

1157 Viljanen 2021.

1158 Lönnroth 2021.

1159 Rajamäki A 2021.

1160 Ks. rikostaloustieteellisistä kysymyksistä tutkimuksen osio 1.4.5, 2.4.2 ja 3.11.

1161 Viljanen 2021. Haastateltava katsoo, että vahingonkorvauksen ylittävä hyöty pitää luonnollisesti tuomita menetetyksi. Rikoksentekeväliseen konfiskointi voi myös tulla kyseeseen.

”Rikoksella aiheutettujen vahinkojen ja syy-yhteyden osoittaminen rikokseen on välillä vaikeaa todistella uskottavasti liikesalaisuuden haltijan toimesta.”¹¹⁶²

”Aiheutuneen rikosvahingon määrittely on erittäin vaikeaa ja vaatii tulkintaa, sillä aina ei voida tukeutua pelkästään asianomistajan esittämään vahingon määrään.”¹¹⁶³

”Tuomioistuinkäsittelyssä ongelmana on rikosvahingon suuruus ja laatu. Pääsääntöisesti näissä asioissa joutuu tuomioistuin arvioimaan syntyneen vahingon.”¹¹⁶⁴

Liikesalaisuuden haltijan lähtökohdasta rikoslain 10 luvun menettämisseurauksia merkittävämmäksi tekijäksi rikosprosessissa nousevat yksityisyysoikeudelliset korvausvaatimukset. Useimmat haastateltavat pitivät ongelmallisena korvausvaatimuksen mitoittamista ja vastuuperusteiden osoittamista.

E erityisen ongelmalliseksi arvioitiin oikeudellisesti kestävien ja tarkkarajaisten perusteiden löytäminen. Rikosprosessin kannalta asia on merkityksellinen, sillä tietoja käytetään rikosvahingon ja -hyödyn arvioinnissa, jonka perusteella arvioidaan pakkokeinolain 6 luvun mukaisia vakuustakavarikkotoimia tai 7 luvun takavarikointia.

”Korvausvaatimukset ovat välillä ongelmallisia ja ovat ylimitoitettuja tai perusteettomia tekoon suhteutettuna. Tämä voi välillä aiheuttaa vaikeuksia myös esitutkintavaiheessa esimerkiksi vakuustakavarikkokäsittelyssä, jossa pitää löytää konkreettiset perusteet vaatimukseen kärkeäjoikeudelle.”¹¹⁶⁵

”Korvausvaatimukset ovat kokemukseni mukaan yleensä ylimitoitettuja ja syyttäjät ei niitä lähde ajamaan prosessissa. Tästä syystä myös sovintoon pääseminen on tosiasiallisesti vaikeaa, koska näkemykset asianosaisilla ovat niin kaukana toisistaan.”¹¹⁶⁶

”Vahingonkorvauksia pidetään liikesalaisuuden haltijan näkökulmasta pienenä ja korvausvaatimuksia saatetaan myös esittää ylimitoitettuina ainakin jossain kohdin prosessia. Asianomistajan käsitys syistä ja liikesalaisuuden menetykseen johtuneista syy-yhteyksistä sekä niistä aiheutuneista vahingoista voivat joissakin tapauksissa olla perusteettoman isoja aiheutuneisiin tosiseikkoihin verrattuna.”¹¹⁶⁷

1162 Rajamäki A 2021.

1163 Lönnroth 2021.

1164 Pirttilä 2021.

1165 Lönnroth 2021.

1166 Soosalu 2021. Haastateltava nostaa esille, että tämä tekijä korostuu yleisesti kaikissa aineettomia oikeuksia koskeissa tapauksissa, myös liikesalaisuustapauksissa.

1167 Nyblin 2021. Haastateltava katsoo, että tuomioistuimen määräämät lopulliset korvaukset ovat yleensä kuitenkin perusteluja sekä linjassa. Korvaustekijää haastateltava ei pidä pääasiallisena syynä eikä merkittävänä rikosvastuun toteutumista jarruttavana tekijänä.

Liikesalaisuuden haltijan kannalta harkittavaksi tulevat LSL:n mahdollistamat muut vaihtoehtoiset korvausvaihtoehdot, kuten liikesalaisuuslain 11 §:n hyvitys. Kyse voi olla tilanteesta, jossa vastaajan huolellisuusvelvollisuuden laiminlyönti tai ankanan vastuun peruste täyttyy ja hänet katsotaan vahingonkorvausvelvolliseksi. Asiaa arvioitaessa voi ilmetä, ettei vastaajan menettely ole toteuttanut rikos- tai muussa laissa kriminalisoitua tekoa.¹¹⁶⁸ Vahingonkärsijän lähtökohdasta mahdollisuudet rikosoikeudellisen vastuun ja siihen liittyvän vahingonkorvauksen lisäksi ovat melko monipuoliset.

Yksityisoikeudellisen korvausvaatimuksen käsittelypaikkana kyseeseen voi tulla käräjäoikeus, markkinaoikeus tai luottamuksellinen välimiesmenettely. Ongelmalliseksi muodostuu liikesalaisuuslain 8–11 §:n oikeussuojakeinoihin liittyvän korvauksen määrän mitoittaminen samalla tavalla kuin tutkimuksen alaluvuissa 2.6.6 ja 3.10 on kuvattu.

*”Vahingonkorvauksen saamisen kannalta mahdollisuus saada korvausta todennäköisesti parantuu kohtuullisen hyvityksen myötä niissä tapauksissa, jossa selkeää näyttöä ei ole saatavissa liikesalaisuuden oikeudettoman käytön tosiasiallisista seurauksista sekä vahingon määrästä.”*¹¹⁶⁹

*”Rikosoikeudellisiin vaatimuksiin voi yhdistää myös yksityisoikeudellisia vaatimuksia perustuen liikesalaisuuslakiin. Tästä on hyvä esimerkki hyvitys, jota voidaan mielestäni soveltaa myös rikosoikeudellisen käsittelyn ja sanktioinnin yhteydessä.”*¹¹⁷⁰

*”Liikesalaisuuslaki on antanut hyviä työkaluja erilaisten kieltojen ja kanneajan pitene-
misen suhteen.”*¹¹⁷¹

4.4.4 Yrityssalaisuusrikosten (RL 30:4–6) kvalifointiperusteen ja törkeän tekemuodon arviointi

Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikokset eivät sisällä törkeää tekemuotoa toisin kuin muut yleisimmät talousrikoslajit. Teemahaastatteluissa törkeän tekemuodon lisääminen keinovalikoimaan sai pääosin kannatusta. Mahdollisen lainsäädäntömuutoksen positiivisena vaikutuksena pidettiin sitä, että keinovalikoima lisääntyisi pakkokeinovalikoiman osalta ja syyteoikeus pitenis ajallisesti.¹¹⁷²

1168 Ks. Määttä 2016, s. 215–216 vahingonkorvauksen ja rangaistusten suhteesta sekä osio 2.6.

1169 Nyblin 2021.

1170 Vapaavuori 2021. Haastateltavan mukaan hyvitys on toimiva työkalu liikesalaisuuden haltijan korvausmahdollisuuden turvaamiseen liikesalaisuuden oikeudettomissa käyttämistapauksissa.

1171 Vesterinen 2021. Haasteltava katsoo, että joissain maissa kiinnijäämisestä seuraavaa kiinteää sakko- tai seuraamusmaksua voitaisiin pohtia myös Suomessa ilmenevissä liikesalaisuuden loukkaus- tai väärinkäyttötapauksissa.

1172 Mainittuja perusteita ei voida kuitenkaan pitää ensisijaisena perusteena rangaistusten ankaroittamiselle lainsäädännön kehittämistä arvioitaessa.

Näiden vaikutusten lisäksi törkeän tekemuodon säätäminen rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin oletettavasti vaikuttaisi kiinnijäämisriskiin sekä preventioon. Missä määrin ja millä tehokkuudella lainsäädäntömuutos vaikuttaisi edellä mainittuihin seikkoihin, absoluuttisesti tätä on vaikea mitata. Tämän tutkimuksen mukaan kriminaalipoliittinen harkinta olisi perusteltua asiaan liittyen. Samalla olisi johdonmukaista arvioida, onko poikkeava rangaistusasteikko talousrikosoikeuden sisällä asianmukainen.

”Oma ajatus on, että törkeän tekemuodon lisäämisellä lainsäädäntöön olisi vaikutusta. Jos moitearvostelu ja sanktiouhka kovenisi, niin uskoisin tällä olevan vaikutusta rikosaikaisen tekijän punnintaan riskit ja seuraamukset / hyöty.”¹¹⁷³

”Törkeä tekemuodon lisääminen voisi olla perusteltua, mikäli tosiasiallinen keinovalikoima lisääntyy pakkokeinolain puolella. Esimerkiksi telekuuntelun lisääminen ns. reaaliaikaiseen yrityssalaisuusrikoksen selvittämiseen olisi perusteltu tapa selvittää käynnissä olevaa rikosepäilyä.”¹¹⁷⁴

”Kokonaisuutena rangaistusseuraamukset ovat riittävät ja linjassa. Omaisuusrikokseen verraten, jossa raja törkeän tekemuodon osalta on noin 10.000 euroa, niin en rinnastaisi tätä suoraan yrityssalaisuusrikosasioihin ja tietoon, joka on rikoksen kohde näissä tapauksissa.”¹¹⁷⁵

Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten törkeän tekemuodon säätämistä rajoittavaksi seikaksi katsottiin tarve arvioida uudelleen syyteoikeuden soveltamisen tapa. Rikoslain pääasiallinen käytäntö ja oikeustila on sen kaltainen, että törkeän tekemuodon rikossäännökset ovat virallisen syytteen alaisia. Soveltamiskäytännössä on huomioitava oikeuskäytännön ohjaava merkitys.¹¹⁷⁶

Tutkimuksen ja empiirisen tiedonhankinnan perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että vaikka sinänsä selvästi rikosvastuuta edistävät tekijät puoltavat törkeän tekemuodon lisäämistä rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksiin, kynnys muutokseen vaikuttaa olevan korkealla. Kynnystekijäksi on arvioitava nimenomaan yrityssalaisuusrikosten siirtäminen virallisen syytteen alaiseksi.

”Törkeän tekemuodon harkitseminen on yksi vaikutustekijä ja sitä pitää harkita siten, että syyteoikeus säilyisi asianomistajalla tämänkin jälkeen.”¹¹⁷⁷

1173 Pirttilä 2021.

1174 Lönnroth 2021. Haastateltava arvioi, että lisäksi televalvontaa ei voida käyttää, mikäli tekoa ei ole tehty tietyin pakkokeinolaissa mainituin edellytyksin.

1175 Nyblin 2021.

1176 Ks. korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2024:54 ja alaluku 3.3.3.

1177 Vapaavuori 2021.

”On kuitenkin ymmärrettävä, että samalla tulisi mietittäväksi asianomistajan syyteoikeuden muutostarve.”¹¹⁷⁸

”Olisiko mahdollista, että törkeässä tekomuodossa kyse olisi virallisen syytteen alaisesta rikoksesta, mutta asianomistajan tahtotila huomioidaan asiaa harkittaessa.”¹¹⁷⁹

4.4.5 Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltaminen yrityssalaisuuden rikkomissäännöksessä

Rikoslain 9 luvussa säädetty oikeushenkilön rangaistusvastuun vastuurakenne muodostuu pääosin rikosedellytyksestä (RL 9:1–2) ja moite-edellytyksestä (RL 9:2). Rikoslain 30 luvussa luetelluista yrityssalaisuusrikoksista oikeushenkilön rangaistusvastuuta voidaan soveltaa 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttö- ja 4 §:n yritysvakoilusäännöksissä, oikeushenkilön puolesta tai hyväksi tehdyissä tapauksissa (RL 9:3).

Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkominen on rajattu rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun ulkopuolelle, mikä herätti haastateltavissa ajatuksen epäjohdonmukaisuudesta lainsäädännössä. Lisäksi rajauksella on arvioitu olevan olennaista vaikutusta rikosoikeudellisten seuraamusten muodostamaan rangaistuksen kokonaisarvoon. Perustellusti voidaan todeta, että nykyinen soveltamisala rajaa rikosvastuun toteutumisen kokonaisuutta.

”Asia, jota olen pohtinut, on yhteisöskakon liittäminen yrityssalaisuuden rikkomissäännöksen. En tiedä kuinka loogista on ollut jättää se pois, koska usein teko tehdään jonkin yhteisön nimissä, kuten myös yrityssalaisuuden väärinkäyttö. Syyttäjällä on vastuu vaatia yhteisöskakoa, kun edellytykset täyttyvät, joten tässä olisi yksi tapa tehostaa vielä yrityssalaisuusrikosten rikosvastuuta tästä näkökulmasta.”¹¹⁸⁰

”Oikeushenkilön rangaistusvastuu kohdistuu vain yritysvakoiuun ja yrityssalaisuuden väärinkäyttöön, mutta ei yrityssalaisuuden rikkomiseen ja tässä on pientä epäloogisuutta. Jos yrityssalaisuuden rikkomisen suorittava taho on myös vastuussa yrityssalaisuuden loukkauksesta, niin oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamismahdollisuus olisi perusteltua siltäkin kannalta.”¹¹⁸¹

Ongelmalliseksi lainsäädännön tekee haastateltavien mukaan se, että käytännössä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisesta vastannut taho voi olla

1178 Rajamäki 2021.

1179 Haavisto 2021. Haastateltava toteaa, että tätä on käytetty mm. verorikoksissa, kuten lievässä veropetoksessa ja vahingontekosäännöksissä.

1180 Soosalu 2021. Haastateltava arvioi, että oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisessa on tärkeä arvioida myös kaksoisrangaistavuuden näkökulma, mikäli kyseeseen tulisi rikosseuraamus ja oikeushenkilön rangaistusvastuu sekä sama henkilöpiiri.

1181 Nyblin 2021.

sama, joka pyrkii myös oikeudetta saatua liikesalaisuustietoa väärinkäyttämään tai hyödyntämään esimerkiksi kilpailevassa liiketoiminnassa. Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä ei kuitenkaan aina pystytä tutkimaan tai selvitetä kaikissa tapauksissa, jolloin rikosedellytys jää puuttumaan, vaikka moite-edellytyksen kriteerit olisivatkin käsillä.

Rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun systemaattisessa soveltamisessa on kyse niiden tahojen rikosoikeudellisesta vastuuttamisesta, jotka esirikokseen osallistumatta hyödyntävät rikoksella saatuja liikesalaisuuksia joko käyttämällä niitä itse tai myymällä ne edelleen rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöksen edellyttämin tavoin. Yleisesti on todettava, että rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamista mahdollisimman laajasti yrityssalaisuusrikoksissa arvioitiin haastateltavien toimesta positiivisesti.

”Oikeushenkilön rangaistusvastuun osalta arvioitavaksi tulee yrityssalaisuuden rikkomisen lisääminen osaksi soveltamismahdollisuuksia. Tämä etenkin silloin kun kyse on samasta henkilöstä, joka irtautuu yhtiöstä ja perustaa kilpailevan yhtiön ja hyödyntäen (ilmaisee/ käyttää) oikeudetta liikesalaisuuksia, jotka on saatu alkuperäiseltä työnantajalta.”¹¹⁸²

”Oikeushenkilön rangaistusvastuussa, näen soveltamismahdollisuudella olevan merkitystä, jos arvioidaan tyyppitapauksia, missä entinen työntekijä siirryttyään kilpailijan palvelukseen hyödyntää oikeudetta liikesalaisuustietoa. Tämä lisäisi pelotevaikutusta ja uskoakseni ennalta estävää vaikutusta.”¹¹⁸³

4.4.6 Liikesalaisuustiedon hyödyntäminen palvelussuhteen päättymisen jälkeisenä aikana ja sääntelyn yhtenäistäminen

Haastateltavien näkökulmasta ristiriitaa aiheuttaa rikoslain 30 luvun 5 §:n säännös, jonka mukaan työntekijöiden kielto oikeudettomasti ilmaista ja käyttää toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta kestää vielä kaksi vuotta palvelussuhteen päättymisen jälkeen. Liikesalaisuuslain 4 §:n 3 momentin ja työsopimuslain 3 luvun 4 §:n 1 momentin nojalla vastaava kielto päättyy sitä vastoin palvelussuhteen päättyessä. Silti liikesalaisuuslain 17 §:n viittaussäännöksen mukaan rangaistus yrityssalaisuuden rikkomisesta säädetään rikoslain 30 luvun 5 §:ssä. Rikoslain 30 luvun 5 § on itsenäinen säännös ja sivuuttaa sellaisena liikesalaisuuslain ja työsopimuslain mainitut säännökset.

”Ristiriitaa aiheuttaa rikoslain 30 luvun 5.2 §:n säännös, jonka mukaan työntekijöiden kielto oikeudettomasti ilmaista ja käyttää toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta kestää vielä kaksi vuotta palvelussuhteen päättymisen jälkeen. Nähdäkseni liikesalaisuuslain ja työso-

¹¹⁸² Vapaavuori 2021. Haastateltavan mukaan tämä jättää selkeän aukon oikeusturvaan ja sanktiointiin.

¹¹⁸³ Rajamäki 2021.

*pimuslain säännökset ovat siis tuolta osin suorastaan harhaanjohtavia. Kyseessä on selvä ristiriita.*¹¹⁸⁴

Työntekijöiden palvelussuhteen jälkeistä hyväksikäyttökieltoa ja edellä mainittujen säännösten käytännön tulkintaa on pidettävä ongelmallisena. Lainsäädännöllisenä kehitysehdotuksena esille tuli ajallisen ulottuvuuden rajoittamattomuus, jonka arvioidaan parantavan liikesalaisuustiedon suojaa yksityisoikeudellisesti.

*”Mielestäni olisi perusteltua, että kyseinen rikoslain, liikesalaisuuslain ja työsopimuslain kielto olisi ajallisesti rajoittamaton.”*¹¹⁸⁵

Rikoslaki ja sinänsä selkeästi säännelty 2 vuoden sääntö luo merkittävän osan pelote- ja preventiovaikutuksesta liittyen palvelussuhteen jälkeiseen liikesalaisuustiedon väärinkäyttöön. Koska liikesalaisuuden väärinkäyttöön liittyviä tapauksia arvioidaan todennäköisesti myös LSL:n tai TSL:n säännösten nojalla, johtaa tämä yksilön lähtökohdasta tulkinnanvaraiseen tilanteeseen esimerkiksi normituntumuksen ja -noudattamisen kohdalla.

On huomattava, että epäselvyys ja epävarmuus oikeustilasta vaikeuttavat sovellettavien oikeusohjeiden tunnistamista ja tulkintaa, vähentävät oikeusjärjestelmää koskevaa ennakoitavuutta, synnyttävät runsaasti kiistatilanteita sekä kustannuksia. Liikesalaisuudessa on kyse monimutkaisesta taloudellisesta, sosiaalisesta ja oikeudellisesta ilmiöstä, joten tulkinnanvaraisuutta on pidettävä riskinä sekä sääntelytehokkuutta heikentävänä seikkana.

*”Liikesalaisuuden haltija voi kokea tilanteen epävarmana, jos kyse on työsuhteen jälkeisestä tilanteesta ja salassapitosopimus ei koske erikseen myös tätä ajanjaksoa. Mutta asiassa siis joka tapauksessa tulee sovellettavaksi RL 30:5:n mukainen aikarajaus (+ 2 v. työsuhteen päättymisestä) tai oikeammin laajennus, jos asiaa tarkastellaan suhteessa TSL 3:4:ään tai LSL 4.3 §:ään, joissa sidonnaisuus on rajoitettu vain työ/palvelussuhteen keston.”*¹¹⁸⁶

4.4.7 Yritysvakoilusäännöksen systemaattinen tunnistaminen sekä soveltamisen edellytykset (RL 30:4)

Rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusäännös on rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksista selkeästi harvinaisin. Rikosnimike esiintyy vuosittain keskimäärin alle viidessä rikosilmoituksessa. Ottaen huomioon esiintyvät ongelmat rikosvastuun

1184 Viljanen 2021.

1185 Viljanen 2021. Haastateltava arvioi, että tähän liittyy tosin kysymys työntekijän ammattitaidon ja liikesalaisuustiedon oikeudettoman ilmaiseamisen tai hyödyntämisen suhteesta. Tosin tämä tulkintaongelma liittyy asiaan joka tapauksessa, oli kysymys sitten ns. kahden vuoden säännöstä tai rajoittamattomasta ajasta palvelussuhteen päättymisen jälkeen.

1186 Nyblin 2021.

aktualisoitumisessa, voidaan todeta, että yritysvakoilutapauksissa rikosoikeudelliset rangaistusseuraamukset ovat erittäin harvinaisia. Yritysvakoilusäännöksen soveltamiskäytäntöön vaikuttaa kaksi selkeää seikkaa. Ensimmäinen on oikeuskäytännön ja ennakkopäätöksen 2013:20 tuoma soveltamisrajoite sekä toisena puutteet kyseisen rikosnimikkeen tunnistamisessa.

Kyberrikollisuus, tietomurrot ja muut verkkovälitteiset tai -avusteiset rikostyyppit ovat yleistyneitä rikoksentehtäviä. Tietomurtojen ja verkkovakoilun määrä on kasvanut. Kauppakamarin selvitys osoittaa, että kyse voi olla liikesalaisuuteen kohdistuvasta yritysvakoilusta (RL 30:4).

”Yritysvakoiluun liittyen tilanne on aika villi, koska tietojenkalastelua ja kyberrikkoksia on niin paljon liikkeellä ja tämä voi hämärtää teon motiivit suunnitelmallisista yrityksen liikesalaisuuksiin kohdistuvista oikeudettomista menettelyistä tai tiedonhankintayrityksistä.”¹¹⁸⁷

Yritysvakoilu jää selvityksen mukaan pitkälti piilorikollisuudeksi.¹¹⁸⁸ Vastaava havainto nousi esille rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rikosvastuun toteutumisen laajentamismahdollisuuksia arvioitaessa. Rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun tunnistaminen vaatii kohdennettuja ja määrätietoisia toimia niin liikesalaisuuden haltijoilta kuin viranomaisilta. Yhteys edellä lueteltujen rikoksentehtäviöiden ja rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilun osalta vaikuttaa tarkastelun mukaan ilmeiseltä.

”Tietomurto-asioiden käsittely vaihtoehtoisesti yritysvakoiluna olisi myös tärkeää huomioida ainakin toissijaisesti vaihtoehtona. Lähtökohhta mielestäni on se, että tietomurroilla tähdätään myös yhtenä olennaisena tavoitteena liikesalaisuustietoon, jota pyritään hankkimaan oikeudettomasti sekä ennen kaikkea hyödyntämään jatkossa oikeudettomalla tavalla.”¹¹⁸⁹

”Yritysvakoilun tunnistaminen ei näyttäydä minulle ongelmana, mutta tunnistan sen, että tietojenkalastelussa yritetään varmasti myös kohdistaa toimintaa liikesalaisuuksiin.”¹¹⁹⁰

”Yritysvakoilun kohdalla, mikäli tekotapoja tunnistettaisiin paremmin ja saataisiin niitä paljastettua, niin siten voitaisiin saattaa näitä asioita enemmän esitutkintaan ja laajentaa yrityssalaisuusrikosten rangaistavuuden alaa.”¹¹⁹¹

1187 Rajamäki 2021. Haastateltavan mukaan ilmiöstä pitäisi tuottaa lisää tietoa ja viestiä siitä aktiivisesti yrityksille ja liikesalaisuuden haltijoille tietoisuuden lisäämiseksi. Tämä olisi tärkeää myös yritysvakoilun paljastamiseksi ja ilmiön ymmärtämiseksi sekä tunnistamiseksi.

1188 Ks. Kauppakamari 2021, s. 10–13.

1189 Vapaavuori 2021.

1190 Rajamäki A 2021. Haastateltavan mukaan tietojenkalastelut ovat mahdollisesti toteutettu ulkomailta, joka rajaa juttujen viemistä rikosprosessiin.

1191 Siljamäki 2021.

4.5 Yhteenveto rikosvastuun aktualisoitumisesta empiirisen tiedonhankinnan valossa

Empiirisestä tutkimusosuudesta ja teemahaastatteluista saatu tieto on käsitelty ja analysoitu kolmessa eri osassa. Ensimmäinen alaluku keskittyi liikesalaisuutta suojaavaan oikeudelliseen järjestelmään ja suojamekanismeihin. Toinen alaluku käsittelee rikosvastuun toteuttamisen konkreettisia ja yksityiskohtaisia keinoja. Kolmas alaluku puolestaan avasi lähtökohtia mahdollisiin sääntelyn kehittämistarpeisiin.

Empiirisen tutkimusosuuden yhteen kokoavina havaintoina voidaan todeta, että liikesalaisuutta suojaava oikeussuojakeinojen muodostama kokonaisuus on kattava ja teoreettisella tasolla riittävä suojan toteuttamiseksi. Liikesalaisuuslain käyttöönotto on entisestään keinovalikoimaa täydentänyt, erityisesti yksityisoikeudellisella painotuksella. Merkityksellisin havainto haastattelujen valossa on se, miten systemaattisesti suojaavaa sääntelyä ja oikeussuojakeinoja sovelletaan. Keinovalikoiman soveltamisessa tarvitaan korostetulla tasolla yhteistyötä.¹¹⁹²

Kuten edellä on osoitettu, liikesalaisuus on monimutkainen ja monella oikeudenalalla vaikuttava ilmiö. Liikesalaisuutta koskeva sääntely kuuluu talousrikosoikeuden sisällä alueelle, jonka soveltaminen vaikuttaa käytännössä ongelmalliselta. Liikesalaisuuden väärinkäytöstä seuraavat sanktiot ja rikosvastuu edellyttävät useiden tekijöiden samanaikaista aktualisoitumista, mikä on osoittautunut ongelmalliseksi.

Empiirisen tiedonhankinnan perusteella johdetaan poikkileikkaava havainto, että sääntelykeinovalikoimaa ei hyödynnetä täysimääräisesti. Liikesalaisuuslain 8–11 §:n oikeussuojakeinojen käyttö on jäänyt toistaiseksi vähäiseksi. Yleisemmin voidaan todeta, että oikeussuojakeinoista sekä rikosprosessista ja sen käynnistämisestä täytyy yksinkertaisesti olla enemmän hyötyä kuin haittaa.

Rikosprosessin ja sitä koskevan keinovalikoiman soveltamiseen sisältyvät vielä merkittävämmät uhat. Prosessin kesto ja siihen liittyvät riskit kokonaisuutena, vaihtoehtoisten nimikkeiden käytön vähäisyys sekä rikoslain 10 luvun menettämisuraamusten vähäinen käytännön soveltaminen toimivat esimerkkeinä ja rajoittavat rikosprosessin tehokkuutta. Edellä kuvatut rikosprosessiin kytkeytyvät riskit vaikuttavat laadultaan merkittävilta verrattuna saavutettaviin hyötyihin.

1192 Yhteistyö lähtee liikesalaisuuden haltijan itsesääntelytoimista (LSL 2 §:n 1 c kohta), jatkuen viranomaisen kanssa toteutettavaan yhteissääntelyyn. Ks. alaluku 1.4.8 responsiivisesta älykkäästä sääntelystä mainitussa yhteydessä sekä sääntelykeinopyramidi (taulukko 2).

5 PÄÄTELMÄT SEKÄ LEGE DE FERENDA -KANNANOTOT

5.1 Tutkimustuloksista ja tietoaineiston luotettavuudesta

Liikesalaisuudessa on kyse rikos- ja yksityisoikeudellisesti haastavasta oikeudellisesta ilmiöstä. Lisäksi on huomattava, että liikesalaisuuteen vaikuttavat taloudelliset lainalaisuudet, minkä vuoksi kyseessä on kokonaisuutena monimutkainen ja -tahoinen ilmiö. Siksi on tärkeää arvioida esitettyjen näkemysten, perustelujen, havaintojen ja käytetyn aineiston luotettavuutta. Aina kun tutkimuksessa tehdään johtopäätöksiä tietoaineistosta, on tärkeää tietoisesti ja kriittisesti arvioida sekä aineistoa että päätelmiä. Erityisen merkityksellistä tämä on, kun tietoaineisto kuvaa ilmiötä tai kehitystä, joka on monimutkainen ja johon vaikuttavia tekijöitä on runsaasti. Liikesalaisuus täyttää oikeudellisesta, taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta lähtökohdasta mainitut kriteerit.

Ilmiön ja aihealueen haastavuuden vuoksi esitetyt johtopäätökset on pyritty muodostamaan usealla eri tutkimusmetodilla hankitun aineiston avulla. Johtopäätösten, tulkinnan ja analysoinnin tukena on käytetty lainsäädäntöaineistoa sekä lakien esitöitä. Lisäksi tutkimuksessa on pyritty tarkastelemaan oikeuskäytäntöä ja arvioimaan sekä analysoimaan empiirisesti hankitun tietoaineiston suhdetta oikeuslähteisiin ja ilmiöön kokonaisuutena.¹¹⁹³ Tutkimuksessa hyödynnettävä päämetodi on ollut hybridi perinteisestä lainopillisin keinoin suoritetusta tutkimuksesta yhdistettynä sääntelyteoreettisiin, oikeustaloustieteellisiin ja empiiristä oikeustutkimusta sisältäviin tutkimusmenetelmiin.¹¹⁹⁴

Tutkimusongelmaa on lähdetty selvittämään kolmella yleisluonteisella ja painoarvoltaan yhtä merkityksellisellä kysymyksellä: (i) onko liikesalaisuutta suojaava rikos- ja yksityisoikeudellinen sääntely tarkoituksenmukaista suhteessa suojattavan intressin tärkeyteen ja kuinka hyvin sääntely vastaa talousteoriassa esitettyjä lähtökohtia liikesalaisuuden suojan tarkoituksenmukaisesta sääntelystä, (ii) miten rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tosiasiallista soveltamisalaa tulisi tulkita suhteessa rikosvastuun aktualisoitumiseen ja mitkä tekijät vaikuttavat rikosvastuuseen sekä (iii) miten liikesalaisuuksia suojaavaa lainsäädäntöä tulisi kehittää de lege ferenda suojan ja sanktiovarmuuden tehostamiseksi?¹¹⁹⁵ Ensimmäistä tutkimusky-

1193 Oikeuskirjallisuudelle on annettava myös merkitystä päätelmien ja niiden luotettavuuden arvioinnissa.

1194 Tutkimuksen luotettavuuden kannalta nimenomaisesti eri tutkimus- ja tiedonhankintamenetelmiin tukeutuminen oli välttämätöntä.

1195 Ks. tutkimusongelmasta alaluku 1.2.

symystä arvioidaan alaluvussa 5.2, toista tutkimuskysymystä alaluvussa 5.3 ja *de lege ferenda* -kannanottoja tutkimuksen alaluvussa 5.4.

5.2 Liikesalaisuussääntelyn tarkoituksenmukaisuus ja sääntelyn preventiovaikutus

5.2.1 Taloustieteiden lähtökohdat

Seuraavassa esitetään yhteenvedo tutkimuksen lähtökohdista, keskeisistä käsitellyistä teemoista ja tehdyistä havainnoista sekä johtopäätöksistä liikesalaisuussääntelyn tarkoituksenmukaisuutta ja sääntelyn vaikutuksia koskien.¹¹⁹⁶

Liikesalaisuuden haltijan oletetaan toimivan rationaalisesti ja huolellisesti.¹¹⁹⁷ Tämä tutkimuksessa hyväksytty lähtökohta perustuu siihen, että liikesalaisuudelta edellytetään taloudellista arvoa tai odotusarvoa, mikä muodostaa myös liikesalaisuutta koskevan salassapitointressin (LSL 2 §:n 1 b kohta). Taloudellirationaalinen päätöksenteko ja panostukset perustuvat edellä mainittuun arvoon ja koskevat erityisesti liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohtaa. Tällä tavoin voidaan asettaa kohtuulliset suojoitoimet liikesalaisuudelle LSL 2 §:n 1 c kohdan edellyttämällä tavalla. Mainitut prosessit edellyttävät taloudellirationaalista päätöksentekoa, joka kiinnittyy teorian tasolla kiinteästi rationaalisen valinnan teoriaan.

Oikeustaloustieteellisen viitekehyksen perustaksi on tässä tutkimuksessa valittu rationaalisen valinnan teoria sekä Coasen teoreema.¹¹⁹⁸ Teorioiden avulla arvioidaan liikesalaisuussääntelyä ja teorioiden suhdetta sääntelyyn.

Liikesalaisuuden katsotaan kuuluvan osaksi varallisuus- ja omistusoikeuksia, vaikka liikesalaisuus onkin varsinaisesti käyttöoikeus, jota koskeva suoja käytännössä kieltää liikesalaisuudeksi katsottavan tiedon oikeudettoman hankkimisen, ilmaisemisen sekä käyttämisen. Taloustieteen sisällä tällaisille oikeuksille on löydettävä perustelut tehokkuuslähtökohdasta, muutoin sääntelyn muuttaminen voi olla perusteltua.

Liikesalaisuus rajatusti tunnettuna käyttöoikeutena kykenee tuottamaan resurssien tehokasta allokaatiota niukkuusperusteen vuoksi (ks. tiedon salaisuudesta LSL 2 §:n 1 a kohta). Niukkuus luo myös erityisen tarpeen ja perusteen huolelliselle sekä rationaaliselle päätöksenteolle arvokkaiden resurssien hyödyntämiseksi ja suojaamiseksi. Lisäksi niukkuusperuste, resurssien tehokas allokaatio ja kuvatut olosuhteet luovat kilpailuasetelman, joka tehostaa suorituskykyä ja viimekädessä vaikuttaa hintakilpailuun alentavasti.¹¹⁹⁹ Siksi tehokkuusetujen saavuttamiseksi liikesalaisuus-

1196 Sääntelyn tehokkuuden ja tarkoituksenmukaisuuden arviointia varten on huomioitu sääntelyteoria. Tutkimuksessa valittu konkreettinen metodi on oikeustaloustieteellinen.

1197 Rationaalisen valinnan teoriasta ja yhteydestä liikesalaisuuteen osiossa 1.4.6. Ks. myös OYL:n 1 luvun 5 § ja 8 §:n huolellisuutta koskevat säännökset. Toiminnassa ja päätöksenteossa on otettava huomioon korostettu huolellisuusvelvoite.

1198 Ks. alaluku 1.4.

1199 Tarkemmin mainituista olosuhteista alaluvusta 2.7.2.

sääntelyä tulisi soveltaa, kun käsillä olevasta resurssista¹²⁰⁰ vallitsee niukkuutta. Tällä tavalla varallisuus oikeudesta ja sen suojauksesta muodostuville kustannuksille on hyväksyttävät perusteet.

Liikesalaisuuden rajattua tunnettavuutta puoltaa niukkojen ja kilpailtujen resurssien markkinoilla myös Coasen teoreema ja sen olennainen periaate: teoreeman mukaan huolellisesti ja selkeästi määritellyt omistusoikeudet optimoivat transaktiokustannuksia ja tehokkuutta. Lisäksi Coasen teoreemaan liittyy nimenomaisesti halu optimoida julkisvallan puuttumisen aste erilaisissa sääntelyhäiriöissä. Coasen teoreeman keskeisten periaatteiden täyttämiseksi liikesalaisuussääntelyssä tulisi ottaa huomioon: (i) transaktiokustannusten määrittely, (ii) oikeudettoman menettelyn aiheuttama ulkoisvaikutus ja (iii) tiedon omistus- tai käyttöoikeudet.

Tässä tutkimuksessa argumentoidaan, että arvokkaan tiedon salaaminen ja rajattu tunnettavuus palvelevat teoreeman tavoitetta selkeästi määrittelyistä oikeuksista, koska näin on mahdollista edistää tarkoituksenmukaisesti oikeuksien käyttöä ja jakautumista. Tiedon salaaminen ja rajattu tunnettavuus tai eksklusiivisuus on edellytys ja välttämättömyys, jotta voidaan järkevällä tavalla sopia kilpailtujen oikeuksien tai resurssien käytöstä.¹²⁰¹ Transaktiokustannuksia, joihin luetaan liikesalaisuuden suojaamisen kustannukset, voidaan teoreettisesti minimoida ja optimoida tehokkaasti liikesalaisuussääntelyn avulla.¹²⁰² Samalla voidaan tehokkaasti estää haitallisia ja laajuudeltaan vaikeasti ennakoitavia ulkoisvaikutuksia sekä julkisvallan tarpeettoman laajaa puuttumista.

Edellä kuvatut vaikutukset liiketoiminnalle ja sen häiriöttömyydelle ovat todennäköisesti merkittävät. Teoreeman kannalta voidaan todeta, että tietyin edellytyksin ulkoisvaikutukset ovat liikesalaisuussääntelyllä mahdollista minimoida tai korjata puhtaasti yksityisin keinoin. Toisaalta liikesalaisuutta koskevat transaktiokustannukset ja niiden optimointi puoltavat tai mahdollistavat myös varallisuus- ja käyttöoikeuksien siirtokelpoisuutta, mikä on yksi edellytys tehokkaalle varallisuus oikeusjärjestelmälle. Liikesalaisuuden siirtokelpoisuutta on pidettävä Coasen teoreeman mukaisten tehokkuusetujen syntymisen kannalta jopa välttämättömänä.¹²⁰³ Liikesalaisuuslain säännöksistä erityisesti 10 §:n käyttökorvaus tai 11 §:n hyvitys voivat tietyin edellytyksin siirtokelpoisuutta mahdollistaa.¹²⁰⁴

1200 Tässä yhteydessä resurssissa ja varallisuus oikeudessa kyse on tiedosta tai muusta hyödykkeestä.

1201 Ks. osio 2.7 yhteisesti käytössä olevista omistus- ja käyttöoikeuksista.

1202 Ks. oikeussuojakeinoista alaluvut 2.5–2.6. Keinoista voidaan mainita esimerkiksi sopimusoikeudelliset toimet ja liikesalaisuuslaissa luetellut suojakeinot. Sopimukset eivät välttämättä vähennä kustannuksia, mutta sopimukset puoltavat tai edistävät vaihdantaa tietyin edellytyksin. Siten tehokkuusetujen syntymistä liikesalaisuussääntelyssä puoltaa sopimusten vaihdantaa kiihdyttävä vaikutus. Ks. sopimusten tehokkuudesta alaluku 2.4.5.

1203 Liikesalaisuuden siirtokelpoisuus tarkoittaa sitä, että haltijalla on oltava mahdollisuus luovuttaa myymällä, vuokraamalla tai jollakin muulla tavoin varallisuus oikeuden kohteena oleva omaisuus jollekulle toiselle. Liikesalaisuuden suojaamista koskevat transaktiokustannukset ovat merkittävässä roolissa.

1204 Ks. mainittujen säännösten soveltamisesta alaluvuista 2.6.4 ja 2.6.5. Mikäli liikesalaisuuden käyttö-

Tehokkuusetujen syntymiseksi on kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että käyttöoikeuden salaamisesta saatavat hyödyt ja kustannukset riittävät oikeuttamaan siitä muille tahoille aiheutuvat haitat.¹²⁰⁵ Tässä kohdassa on perusteltua palata liikesalaisuuslain 2 §:n 1 b kohtaan ja liikesalaisuuden taloudelliseen arvoon tai odotusarvoon, jonka on taloudellirationaalisesti tarkasteltuna oltava tasapainossa suojaamisesta syntyvien transaktiokustannusten, liiketaloudellisten kannustimien ja liikesalaisuustiedon yleisen hyödynnettävyyden välillä. Edellä esitetyn pohjalta voidaan päätellä, että Coasen teoreeman periaatteet sekä liikesalaisuussääntely ovat sanotuilta osin samansuuntaisia ja mahdollistavat teoriassa tehokkuusetujen syntymisen.

Liikesalaisuussääntelyn keskeisin ristiriita teorian periaatteiden kannalta koskee oikeuksien selkeyttä. Liikesalaisuusnormistot ja erityisesti LSL 2 §:n liikesalaisuuden tunnusmerkit ovat käytännössä varsin tulkinnanvaraiset, minkä vuoksi voidaan päätellä, että liikesalaisuussääntely ei ole täysin saavuttanut Coasen teoreeman keskeistä periaatetta. Tulkinnanvarainen sääntely teoreettisesti kasvattaa riskiä ulkoisvaikutusten läsnäololle ja transaktiokustannuksien syntymiselle sekä markkinoiden tehottomuudelle.¹²⁰⁶ Toisin sanoen liikesalaisuussuoja ei nykymuodossaan täysin vastaa tarkasteltuja tehokkuuskriteerejä.¹²⁰⁷ Selkeä ja täsmällinen sääntely johtaa tarkoituksenmukaiseen käyttöönottoon sekä soveltamiseen todennäköisemmin kuin epätäsmällinen sääntely. Liikesalaisuusnormistoja ja tunnusmerkkejä tulisi pyrkiä tämentämään siten, että säädösmassasta muodostuisi nykyistä selkeämmin jäsennelty ja kattava kokonaisuus. Tätä kysymystä avataan tarkemmin jäljempänä.

Mainituin perustein on johdonmukaista päätellä, että rajatusti tunnetun ja tehokkaasti suojatun käyttöoikeuden tuomat hyödyt ylittävät yhteisesti käytössä olevan oikeuden tai tuottavat todennäköisemmin tehokkuusetuja.¹²⁰⁸ Huomioon on otettava erityisesti tutkimuksessa käsitellyn vapaamatkustajaongelman merkitys ja hintakilpailuun sisältyvät riskit.¹²⁰⁹ Liikesalaisuuslain 2 §:n 1 a kohdassa kuvattu

ja hyödyntämismahdollisuudet ovat ehtymässä tai yrityksen liiketoimintafokus on siirtymässä toisaalle, LSL 10 §:n tai 11 §:n soveltaminen voi olla perusteltua. Toisin sanoen säännökset antavat liiketaloudellisesti perustellun mahdollisuuden lisenoida tai siirtää liikesalaisuus korvausta vastaan. Hyvityssäännös ottaa huomioon myös oikeudenloukkaajan lähtökohdat.

1205 Tarkastelua on tässä tutkimuksessa tehty kahdella eri tasolla: yhteiskunnan ja yksittäisen liikesalaisuuden haltijan. Tiedon salaamista koskevat intressit voivat poiketa tai olla jopa vastakkaiset edellä mainituista lähtökohdista. Tutkimuksessa on arvioitu, että teoriassa tiedon vapaan luovutettavuuden rajoitusten tuomat yhteiskunnalliset hyvinvointitappiot ovat yksi olennainen tekijä, joka osaltaan puoltaisi jopa päinvastaista sääntelyratkaisua, toisin sanoen liikesalaisuussuojan puuttumista. Ks. kuitenkin jäljempänä vapaamatkustajaongelmasta ja hintakilpailun riskeistä.

1206 On otettava huomioon, että Coasen teoreema sisältää todellisten taloudellisten tilanteiden kannalta epärealistisia oletuksia tai kaikki oletamat eivät sovellu sellaisenaan reaali maailmaan.

1207 Ks. tarkemmin alaluku 2.7. Johtopäätös korostuu teknisluonteisen liikesalaisuuden kohdalla.

1208 Sen sijaan on otettava huomioon, että yhteiskunnan edun kannalta suojaus ja tiedon vapaan jakamisen rajoittaminen vaikuttaa ongelmallisemmalta, mutta mainituin edellytyksin kuitenkin oikeutetulta. Ks. alaluku 2.1.

1209 Tarkemmin alaluvussa 2.7. Vapaamatkustajaongelmalla tarkoitetaan tilannetta, jossa toimija hyö-

tiedon salaaminen vaikuttaa taloustieteellisesti tarkoituksenmukaisemmalta verrattuna liikesalaisuuteen, joka olisi suojaamaton ja yhteiskäytössä tai -kulutuksessa. Päätelmä korostuu taloudellisen liikesalaisuuden kohdalla.¹²¹⁰

Toisaalta on myös huomattava, että tutkimuksessa on noussut esille liikesalaisuussäntelyyn ja sen tehokkuuteen sekä tarkoituksenmukaisuuteen liittyviä ongelmia. Säntelyn selkeys on teoreettisesti yksi tehokkuutta puoltava tekijä, mutta monimutkaisessa ilmiössä vaikutus voi olla myös päinvastainen.¹²¹¹ On tärkeää pohtia, voidaanko monimutkaisen sekä dynaamisesti muuttuvan ilmiön ympärille ylipäättään luoda helppoja ja selkeitä sääntöjä. Kun otetaan huomioon liikesalaisuuden oikeudellisesti laaja-alainen luonne, ei täysi yksiselitteisyys liene realistista tai edes tarkoituksenmukaista. Tutkimuksen eräksi olennaiseksi säntelyteoreettiseksi johtopäätökseksi muodostuu se, että tarkoituksenmukaista olisi pyrkiä selkeyttämään ja systematisoimaan liikesalaisuuden suojan määritelmää käytännössä siinä määrin kuin monimutkaisen ilmiön ollessa kyseessä on mahdollista. Tutkimuksen empiirisen osion tulokset tukevat myös päätelmää selkeyttämisen tarpeesta.¹²¹²

Yhtenä säntelyn tehokkuuden edellytyksenä on edellä kuvattujen tekijöiden välinen tasapaino. Liikesalaisuussuoja edellyttää vähintään laajaa selonottotarvetta sekä ymmärrystä ja tietoa liikesalaisuusilmiöstä.¹²¹³ Mikäli edellä tarkastellut edellytykset eivät täyty, on huomioon otettava muita säntely- ja oikeussuojavaihtoehtoja.¹²¹⁴ Taloustieteiden lähtökohdasta voidaan johtaa seuraava päätelmä: monimutkaisen oikeudellisen ilmiön systematisointi ja säntelyn järjestäminen täysin ristiriidattomaksi järjestelmäksi vaikuttaa toimelta, jota ei ole onnistuttu täysin tarkoituksenmukaisella tavalla toteuttamaan.

5.2.2 Preventiota koskevat kannanotot

Vaikka yrityssalaisuusrikostapauksia koskeva rangaistusuhka (RL 30:4–6) voidaan katsoa välttämättömäksi myös tulevaisuudessa, tulee yrityssalaisuusrikostapauksia pyrkiä torjumaan jälkikäteisen puuttumisen lisäksi myös etukäiteisesti tässä tutkimuksessa esitetyn mukaisesti. Näin ollen voidaan todeta, että preventiiviset

tyy muiden panostuksesta antamatta omaa osuuttaan prosessiin. Tällöin toimijalta puuttuvat kannustimet, eikä tämän tarvitse ottaa huomioon käyttäytymisensä laajempia vaikutuksia.

1210 Verrattuna teknisiin liikesalaisuuksiin, taloudelliset liikesalaisuudet eivät luonteeltaan ole yhtä vaihtelevia ja monialaisia, minkä lisäksi ne ovat useimmiten harjoitetun liiketoiminnan kannalta olennaisia ja tehokkaasti saatavilla. Taloudellisuusluonteinen liikesalaisuus voi osoittautua tehokkuuskriteerit täyttäväksi, mikäli edellytykset ja edellä kuvatut olosuhteet täyttyvät.

1211 Yksityiskohtainen säntely voi lisätä säädösmassaa ja tehdä säntelyn kokonaisuutena vaikeasti hallittavaksi. Toisaalta liian yksityiskohtainen säntely voi johtaa säännösten kiertämiseen, jolloin säntely ei toteuta lainsäätäjän tarkoitusta optimaalisella tavalla.

1212 Ks. yksityiskohtaisemmin alaluvut 2.7.7 ja 4.2.

1213 Liikesalaisuuden määritelmänormi (LSL 2 §) avoimesti ja joustavasti kirjoitettuna, mutta vaikeasti tulkittavana säännöksenä on osoittautunut ongelmalliseksi liikesalaisuussäntelyä soveltaville tahoille.

1214 Alaluvussa 2.1.2 liikesalaisuuden ja patentin välisestä oikeussuojajaksymyksestä.

tavoitteet koskevat olennaisesti liikesalaisuussääntelyä. Preventiivisyys voidaan myös suhteuttaa tehokkuuden tavoitteeseen, mikä vastaa samalla sääntelyteoreettisia tavoitteita.¹²¹⁵ Rikostaloustieteellisenä lähtökohtana on toiminut katsantokanta, jossa rikosoikeusjärjestelmän tavoite on minimoida yhteiskunnalle rikollisuudesta syntyvät kustannukset. Siten järjestelmän kokonaistavoitteeksi on muodostunut oikeudenvastaisen ja epätoivottavan käyttäytymisen estäminen ja välttäminen yhteiskuntarauhan ja -turvallisuuden suojelemiseksi. Preventiivisyys on arvioitu seuraavin perustein tarkoituksenmukaiseksi tavaksi suojata liikesalaisuutta.

Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten tausta-ajatuksena on tyyppilisimmissä sen muodoissa hyödyn tavoittelu, joten ennalta estävyys on perusteltua keskittää kyseisen tavoitteen torjuntaan. Kaksiosaisesti tämä tarkoittaa sitä; (i) että tilannetorjunnalla vaikeutetaan rikosten tekemistä ja (ii) pyritään minimoimaan rikoksella saavutettavissa olevat hyödyt. Ei ole merkitystä, mitä oikeudellista keinoa käytetään, kunhan lopputulos on se, että rikoksentekopäätöksen tekijä ja muut osalliset eivät hyödy rikoksesta. Yrityssalaisuusrikosten tausta-ajatuksena ja prevention kustannustehokkuutta silmällä pitäen tulisi soveltaa niin usein kuin se vain on mahdollista taloudellisia sanktioita oikeudettoman hyödyn minimoimiseksi. Eri toimenpiteistä koituvien kustannusten, haittojen tai hyötyjen arviointia on myös pidettävä aiheellisena ja tärkeänä.

Käytettävissä olevat liikesalaisuuden preventiiviset oikeussuojakeinot ovat monipuoliset ja laajat, ja ne sisältävät useita ennakkollisia liikesalaisuustiedon suoja-toimia.¹²¹⁶ Preventiiviseksi suoja-toimeksi katsotaan myös liikesalaisuuden väärinkäytöstä seuraava rangaistusuhka rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikossäännösten perusteella. Mainittujen säännösten konstruoima rangaistusuhka kiinnittyy erityisesti pelotevaikutukseen.¹²¹⁷ Pääasialliset havainnot liikesalaisuuden väärinkäytön ennalta estämisestä liittyvät sääntelyn tehokkaaseen ja tarkoituksenmukaiseen reaali-maailman soveltamiseen, joka vaikuttaa tietyin osin ongelmallisuudelta. Preventiivisiä oikeussuojakeinoja ja niiden etusijajärjestystä kon-kretisoidaan sääntelykeinopyramidin avulla (kts. taulukko 2).

Preventiota koskevassa keskustelussa on lisäksi annettu painoarvoa rikosten kannustimille.¹²¹⁸ Siksi rikosten estämiseksi ja kannustimien torjumiseksi on keski-tyttävä kiinnijäämisriskin kasvattamiseen, haitalliseksi katsottaviin seuraamuksiin ja teolla tai laiminlyönnillä saavutettavan tuoton minimointiin. Edellä on perusteltu, että konkreettinen rangaistusuhka on taloudellirationaaliselle toimijalle rikoksen

1215 Ks. alaluku 3.11 ja empiirisestä osasta 4.4.2.

1216 Ennakollisilla ja kohtuullisilla suoja-toimilla viitataan liikesalaisuuslain 2 §:n 1 c kohdan edellytykseen. Liikesalaisuuslain 8–11 §:n kielloilla sekä korvauksilla arvioidaan myös olevan väärinkäyttöä ehkäisevä vaikutus.

1217 Ks. alaluku 3.11. Lisäksi välilliselle yleispreventiolle on annettu merkitystä tässä yhteydessä.

1218 Ks. tutkimuksen alaluvut 3.11.1–3.11.4. Talousrikoksissa ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa kannustimiksi on arvioitu hyvät tuotot, alhainen kiinnijäämisen riski ja rangaistustaso.

tekemisestä pois kannustava seikka ja pelote.¹²¹⁹ Rationaalisesti toimiva rikoksenteijä todennäköisesti ottaa edellä mainitut seikat huomioon punnitessaan rikokseen ryhtymisen hyötyjä ja haittoja. Pelotevaikutuksen yhteys rationaalisen teorian valintaan on ilmeinen.

Prevention korostaminen vaikuttaa sekä perustellulta, kannatettavalta että tehokkaalta keinolta liikesalaisuuden suojaamiseksi. Rikosoikeudellisilla seuraamuksilla rikoksenteijän oikeudenvastaiseen menettelyyn liittyviä tuotto-odotuksia voidaan laskea sekä rajakustannuksia nostaa, jolloin menettelyyn ryhtymisen kokonaiskannattavuus heikkenee. Prevention korostaminen on merkityksellistä myös siksi, että kontrollitoimet arvioidaan tarkoituksenmukaiseksi, mutta ei ainoaksi ratkaisuksi rikollisuuden vähentämiseen. Käytännössä jo yksin kontrollikustannukset muodostuvat kieltävän korkeiksi. Siksi pelkästään kontrollitoimiin perustuva oikeussuoja ei ole tarkoituksenmukainen. Tässä yhteydessä on korostettava organisaatiokulttuurin merkitystä prevention ja kustannusten välttämisen kannalta tarkoituksenmukaisena keinona.¹²²⁰

Prevention merkityksen tulisi korostua useammasta syystä. Liikesalaisuuden haltijan kannalta liikesalaisuuden legaalimääritelmä (LSL 2 §) on suhteellisen laaja, kielellisesti tulkinnanvarainen ja ilmiöstä on tietoa sekä ymmärrystä suhteellisen vähän. Väärinkäytöksiä ei tutkimuksessa kuvatulla tavalla joko tunnisteta tai riskiperusteiden vuoksi oikeudellisia vaatimuksia ei esitetä tai prosesseja ei käynnistetä.¹²²¹ Tilastotietojen perusteella käräjä- ja markkinaoikeudessa käsitellään hyvin vähän liikesalaisuuden väärinkäyttöön liittyviä asioita, eikä liikesalaisuuslain säätäminen ole asiaa olennaisesti muuttanut.¹²²²

Taloustieteelliset lainalaisuudet ja rationaalinen valinta vaikuttavat myös mainittuun reaalimaailman tilanteeseen. Taloudellirationaalinen liikesalaisuuden haltija pyrkii vahvan presumption mukaan suojautumaan mahdollisimman alhaisin kustannuksin ja kevyin keinoin, mikä ohjaa käyttämään esitutkintaprosessia ja oikeudenkäyntiä kevyempiä oikeussuojakeinoja.¹²²³

1219 Tämä edellyttää, että oikeussuojakeinot muodostavat tehokkaan ja vaikuttavan toimien kokonaisuuden. Johdonmukaisesti tuolloin liikesalaisuuden väärinkäytöstä seuraavan rangaistusuhan ja moitearvostelun vaikuttavuus sekä ennen kaikkea väärinkäyttöä estävä pelotevaikutus kohoa. Ks. alaluvut 3.11 ja 4.4.

1220 Ks. yksityiskohtaisemmin organisaatiokulttuurin merkityksestä ja yhteydestä prevention alaluvusta 3.11. Liiketoiminta perustuu merkittävässä määrin luottamukseen, joten arvojen ja moraalien merkitystä ei voida väheksyä. Ks. myös alaluku 2.5 ja erityisesti työsuhtesopimuslain 3 luvun 1 §:n mukainen uskollisuus- eli niin sanottu lojaliteettivelvoite edellä mainitussa yhteydessä.

1221 Huomioon on otettava välimiesmenettelyn mahdollisuus, mutta vuosien 2016–2020 välisenä aikana menettelyyn on haettu keskimäärin 75 kertaa vuodessa. Tilastojen valossa käsittelyn painottuminen liikesalaisuuksiin on epätodennäköinen vaihtoehto. Lisäksi on huomattava, ettei saatavilla ole tilastoa kaikista liikesalaisuuksista koskevista välimiesmenettelyistä.

1222 Finlex-tietopalvelun mukaan markkinaoikeudessa on käsitelty liikesalaisuuslain 4 §:n oikeudettomaan käyttämiseen tai ilmaisemiseen liittyvää tapausta vuoden 2018 jälkeen keskimäärin kerran vuodessa.

1223 Mahdollisen piilorikollisuuden yksityiskohtaisempi tarkastelu on kuitenkin rajattu tutkimuksen

Lisäksi tutkimuksessa on osoitettu, että rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuu sekä rikoslain 10 luvun menettämis seuraamukset, kuten 2 §:n rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettäminen, ovat merkityksellisiä ennalta estämisen kannalta. Vaikutukset koskevat erityisesti yrityssalaisuusrikoksen kannattavuuden vähentämistä.¹²²⁴ Tässä yhteydessä on mainittava, että yrityssalaisuusrikosten torjuntatoimenpiteet tulisi perustellusti kohdistaa luonnollisten henkilöiden lisäksi oikeushenkilöihin kokonaiskannattavuuden vähentämiseksi.¹²²⁵

Edellä selostetusti on ilmeistä, että liikesalaisuuden ja arvokkaan hyödykkeen väärinkäytön pääasiallista estämistä rikoslain 30 luvun rikossäännöksiin tukeutuen ei voida pitää taloustieteellisesti tarkoituksenmukaisena. Koska täydellinen oikeussuoja ei ole realistinen mahdollisuus, tutkimuksessa on arvioitu vaihtoehtoharkinnan tarkeyden korostuvan. Tämä keskeinen johtopäätös korostaa myös rikosprosessin viimesijaisuuden merkitystä.

Osin edellä kuvatuista syistä esitetään jäljempänä *de lege ferenda* -lainsäädäntösuosituksia. Lainsäädännön kehittämällä voitaisiin vaikuttaa torjuvasti liikesalaisuuden väärinkäytön mahdollisuuksiin, kehittää rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten systematiikkaa ja vähentää rikosten toteuttamisen kannattavuutta sekä kasvattaa rangaistusten odotusarvoa.¹²²⁶ Kokonaisuutena arvioiden voidaan todeta, että *de lege ferenda* -lainsäädäntösuositusten kautta luodaan sääntelyyn ja preventioon tehokkuutta liikesalaisuuden väärinkäytön torjumiseksi.

5.2.3 Kokoavat havainnot

Ensiksi mainittuun tutkimuskysymykseen ja siihen, onko liikesalaisuutta suojaava rikos- ja yksityisoikeudellinen sääntely tarkoituksenmukaista suhteessa suojattavan intressin tarkeyteen nähden, voidaan todeta kokoavasti: preventiivisesti painottunut suojajärjestelmä on kokonaisuudessa kattava teoreettisilta soveltamismahdollisuuksiltaan. Olemassa olevien keinojen täysimääräinen ja tehokas soveltaminen on kuitenkin tämän tutkimuksen perusteella osoittautunut osin ongelmalliseksi.¹²²⁷

Keskeinen johtopäätös on, että preventiivisesti painottuneen oikeusjärjestelmän olemassaolo on katsottava oikeutetuksi, tehokkuutta tukevaksi ja kokonaisuutena kannatettavaksi, mutta vaikuttavuudeltaan vaikeasti mitattavaksi. Lisäksi eräs taloustieteisiin liitetyn tehokkuustavoitteen kannalta merkittävä ja painoarvoa sisältävä tutkimushavainto on seuraava: rikosoikeusjärjestelmässä on kyse yrityssalaisuusrikollisuuden ennalta estämisen kannalta merkittävästä, mutta rikosvastuun

ydinalueiden ulkopuolelle, sillä käytetyt tutkimusmenetelmät eivät sovellu sen selvittämiseen.

1224 Kannattavuuden vähentämisestä alaluvussa 3.11. Ks. myös alaluku 4.4.3.

1225 Ks. soveltamiskäytännöstä ja esille nousseista kysymyksistä esimerkiksi menettämis seuraamusten osalta osiosta 3.10.3.

1226 Rikosoikeudellisella järjestelmällä voidaan vähentää yrityssalaisuusrikoksien kannustimia ja kasvat-
taa pelotevaikutusta.

1227 Ongelmallisuus vaikuttaa korostuvan laadultaan teknisen liikesalaisuuden kohdalla.

aktualisoitumisen kannalta hitaasta ja epävarmasta torjuntakeinosta. Vaikuttaa ilmeiseltä, että rikosprosessiin liittyvä reaali maailman oikeudenkäyttö, talousrikosnormien ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten avoimien tunnusmerkistöjen soveltaminen sekä taloudellisen toiminnan sääntelyn monimutkaisuus ja kiintopisteiden löytämisen sekä yhteensovittamisen vaikeus näyttäytyvät osin ongelmallisina ja vaikuttavat liikesalaisuusnormiston tarkoituksenmukaisuuteen.

Liikesalaisuussääntely ei toisin sanoen vastaa kaikin osin talusteoriassa esitettyjä lähtökohtia tarkoituksenmukaisesta sääntelystä, erityisesti rikosoikeusjärjestelmän osalta.¹²²⁸ Edellä sanotut kokoavat johtopäätökset ja taloustieteiden lähtökohdat huomioon ottaen, liikesalaisuussuoja ei nykymuodossaan edes teorian tasolla muodosta kokonaisuutena kustannustehokkainta ja taloustieteellisesti tehokkainta suojaa arvokkaalle tiedolle, tuotteelle tai palvelulle. Varsinaista tehokkuuslaskelmaa ei tutkimuksessa ole tehty. Ristiriita jo teorian tasolla antaa kuitenkin vahvoja viitteitä siitä, ettei sääntely ole vielä optimaalisella tasolla.¹²²⁹ Ongelmallisuus korostuu Coasen teoreemaan kytkeytyvien tehokkuuskriteerien kohdalla ja erityisesti oikeuksien määrittelyn selkeyden osalta.¹²³⁰ Edellä olevan perusteella voidaan todeta, että taloudellisesti arvokkaan hyödykkeen tai tiedon suojaaminen liikesalaisuuslain säännöksiin on tarkoituksenmukaista ja teoriassa tehokasta vain useiden edellytysten täytyessä samanaikaisesti.¹²³¹ Näin ollen näyttäisi perusteltua olevan hyväksyä se, että liikesalaisuuden haltijan lähtökohdasta rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossia koskevalla rikosprosessilla saavutettavat hyödyt ovat usein vähäisemmät kuin keinoon liittyvät haitat ja kustannukset.

Liikesalaisuussuojan soveltaminen ja potentiaalinen hyödyntäminen edellyttää vähintään (i) hyvin laajaa selonottotarvetta, (ii) vaihtoehtoharkintaa sekä (iii) ymmärrystä ja tietoa liikesalaisuusilmiöstä. Siksi sääntelyteoreettisista lähtökohdista liikesalaisuuden suojaamiseksi ja väärinkäytön estämiseksi, asianosaisten olisi perusteltua hyödyntää laajemmin annettuja mahdollisuuksia lievemmin keinoin puuttua liikesalaisuuden loukkauksiin ja väärinkäyttöön. Oikeussuojakeinojen käyttöä koskevalle vaihtoehtoharkinnalle tulisi antaa merkitystä liikesalaisuustiedon suojaamiseksi.

1228 Ks. alaluvut 2.7 ja 3.11 sekä jäljempänä osio 5.3.

1229 Toisaalta liikesalaisuussääntelyssä tehokkuuden lisäksi on annettava merkitystä myös oikeudenmukaisuudelle ja luotettavuudelle. Liikesalaisuutta koskevat sääntelyratkaisut tukevat liiketoimintaa, innovaatioita ja markkinoiden aktiivisuutta sekä tehokkuustavoitteiden saavuttamista välillisesti. Edellä luetellut käsitteet ovat kuitenkin vaikeasti mitattavissa.

1230 Sääntelyn optimointiin ja mainittuun ristiriitaan kohdistuva tarkempi tutkimus olisi tulevaisuudessa perusteltua taloustieteen sekä empiirisen tutkimuksen metodein.

1231 Ks. alaluvusta 2.7 yksityiskohtaisemmin tehokkaasta varallisuus oikeusjärjestelmästä ja keskeisistä kriteereistä sekä erityisesti eksklusiivisuudesta tai rajatusta tunnettavuudesta ja niukkuudesta. Liikesalaisuussääntely voi teoriassa täyttää mainitut kriteerit tapauskohtaisesti, mikäli jaksossa 5.2 kuvatut edellytykset täyttyvät samanaikaisesti.

Lopuksi nostan esille olennaisen vastakkainasetteluun liittyvän keskeisen johtopäätöksen. Taloustieteisiin ja muun muassa Coasen teoreemaan kytkeytyvät huomiot eivät rajoitu arvion mukaan ainoastaan tehokkuusargumentteihin, vaan välillisesti myös rikosoikeudelliseen sääntelyyn. Teoreeman mukaiset selkeästi määritellyt oikeudet ja rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, jossa ennakoitavuus ja selkeys korostuvat johtavat samaan suuntaan.¹²³²

Tosin tässä yhteydessä koen perustelluksi todeta, että oikeustaloustieteissä korostuvien tehokkaiden ratkaisuvaihtoehtojen ja oikeustieteissä korostuvien oikeudenmukaisuuspyrkimysten vastakkainasettelu on siinä määrin moniulotteinen ongelma, että tämän ratkaiseminen ei ole ollut osana tutkimustani.

5.3 Rikosoikeudellista sääntelyä, suojaa ja soveltamiskäytäntöä koskeva analyysi sekä huomiot

5.3.1 Liikesalaisuuden väärinkäytön seurauksena haettava oikeussuoja ja sitä koskevat tekijät

Seuraavassa esitetään yhteenveto tehdyistä havainnoista ja keskeisimmistä johtopäätöksistä liikesalaisuuden rikosoikeudellista suojaa ja sääntelyä koskien. Toinen tutkimuskysymys koskee sitä, miten rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten tosiasiallista soveltamisalaa tulisi tulkita suhteessa rikosvastuun aktualisoitumiseen ja mitkä tekijät vaikuttavat rikosvastuuseen. Kysymystä koskeva analyysi on pääosin lainopillinen. Lisäksi seuraavissa jaksoissa on kuvattu niitä ongelmia, joiden osalta lainmuutosten harkinnan pohjaksi on katsottu tarvittavan lainopillista analyysiä.

Aktualisoituneen liikesalaisuuden väärinkäytön seurauksena haettavaa oikeussuojaa eli tässä yhteydessä rikosoikeudellista sääntelyä arvioitaessa huomataan muutamia tekijöitä. Liikesalaisuuden rikosoikeudellinen suoja arvioitiin riittäväksi liikesalaisuuslakia säädettäessä ja painotukset keskitettiin yksityisoikeudellisiin oikeussuojakeinoihin sekä liikesalaisuuden legaalimääritelmän selkeyttämiseen (LSL 2 §). Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikostilastoja tarkasteltaessa ei ole havaittavissa selkeitä tai pidempiaikaisia määrällisiä vaikutuksia liikesalaisuuslain säätämisen jälkeiseltä ajalta.¹²³³

Liikesalaisuuden väärinkäyttöä koskevat merkittävimmät rikosoikeudelliset lainsäädäntöuudistukset on tehty vuoden 2003 uudistuksessa.¹²³⁴ Lainsäädäntöuudistuksen tultua voimaan työntekijä on velvollinen olemaan ilmaisematta ja

¹²³² Laillisuusperiaatteesta yksityiskohtaisemmin jäljempänä johtopäätösosiossa.

¹²³³ Ks. taulukko 1. Sen perusteella vuonna 2022 yrityssalaisuusrikosten määrä laski selkeästi. Laskua tapahtui myös vuosien 2020–2021 aikana. Vuonna 2023 puolestaan yrityssalaisuusrikosten määrässä tapahtui maltillista kasvua.

¹²³⁴ Täydentävästi voidaan mainita ilmoittajansuojelulain säätäminen. Ks. myös LSL 5 § ja alaluku 2.2.2.

käyttämättä edellisen työnantajansa yrityssalaisuuksia kaksi vuotta palvelussuhteen päättymisen jälkeen (RL 30:5.2). Rikoslain uudistuksessa pyrittiin selventämään tulkinnalle altista oikeustilaa, sillä rajanveto liikesalaisuuksien ja ammattitaidon välillä ei ole täysin selvä. Asiasta on saatu vuonna 2013 korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2013:20, joka on selkeyttänyt tulkintaa.¹²³⁵

Lisäksi rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yritystä koskeva säännös otettiin käyttöön vuoden 2003 rikoslain uudistuksessa. Rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Jälkimmäisen uudistuksen jälkeen on saatu ohjaava korkeimman oikeuden ennakkopäätös vuonna 2013.

Rikosoikeudelliseen sääntelyyn ja rangaistusuhkaan liittyvät kehitystarpeet, joita tulisi arvioida, koskevat (i) törkeän tekemuodon säätämistä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin ja (ii) rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamista. Lisäksi (iii) rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännökseen tulisi lisätä rikoksen yritys rangaistavaksi. Näiltä osin rikosoikeudellinen sääntely on jäänyt reaali maailmasta jälkeen ja rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisala arvioidaan ristiriitaiseksi. Lainsäädännön kehittämistarpeita käsitellään *de lege ferenda* -lainsäädäntösuosituksia koskevassa osuudessa.

Sitä, miten rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten soveltamisalaa tulisi tulkita suhteessa rikosvastuun aktualisoitumiseen ja toista tutkimuskysymystä ylipäänsä arvioitaessa voidaan todeta, että kuvatut kehitystarpeet eivät ole laadultaan sellaisia, että ne estäisivät täysin liikesalaisuuden väärinkäytöstä seuraavaa rikosoikeudellista seuraamusta.¹²³⁶ Sääntelyn katsotaan olevan melko tasapainoinen ja yhdessä preventiivisen suojan kanssa muodostavan teoreettisesti kattavan, mutta käytännössä harvoin aktualisoituvan oikeussuojakokonaisuuden liikesalaisuudelle. Selvyiden vuoksi totean, että jäljempänä otetaan myös kantaa rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten sääntelytekniikkaa ja lainsäätäjää koskeviin huomioihin, joilla katsotaan olevan olennaista vaikutusta rikosvastuun aktualisoitumiseen.

Lisäksi esitettävät sääntelyn kehittämistarpeet kytkeytyvät rangaistusseuraamusten odotusarvoon ja preventioon, jonka merkitystä ei voida sivuuttaa.¹²³⁷ Tässä tutkimuksessa esitettävät kehittämistarpeet voivat selkeyttää tulkinnanvaraisia oikeuskysymyksiä ja tehostaa sekä harmonisoida liikesalaisuuden suojajärjestelmää. Liikesalaisuutta koskevan rikosoikeudellisen sääntelyn kokonaisuutena arvioidun

¹²³⁵ Mainitusta rajanvedosta ks. alaluku 2.4.7.

¹²³⁶ Lainsäätäjä on viime kädessä tarjonnut liikesalaisuuden haltijalle mahdollisuuden toimiin ryhtymiseen, oikeuksiin pääsyyn ja oikeustilan korjaamiseen.

¹²³⁷ Ks. odotusarvosta ja rangaistuksen odotusarvosta yksityiskohtaisemmin tutkimuksen osioista 3.11 ja 5.2.

hyväksyttävyyden kannalta myös kriminalisoinnin aiheuttamat hyödyt ja haitat ovat olennaisessa asemassa. Vaikutukset kielloilla ja sanktioinnilla sekä tutkimuksessa tehtävällä sääntelyn kehittämisellä koskevat lähtökohtaisesti yleispreventiota.

5.3.2 Yrityssalaisuusrikoksia koskevien säännösten ja avoimen rangaistustekniikan soveltamisen ongelmat

Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksia koskevien säännösten soveltamiskysymykset liittyvät tyypillisesti liikesalaisuuden käsitteen tulkintaan ja arviointiin, kuuluuko käsiteltävä tieto liikesalaisuuslain 2 §:n legaalimääritelmän piiriin. On ongelmallista arvioida, milloin luottamussuhteessa tehty teko ylittää tunnusmerkistön täyttymiskynnyksen ja milloin tekijän tarkoituksena on ollut oikeudettomasti ilmaista liikesalaisuus tai oikeudettomasti käyttää sitä, ellei menettely ole selkeästi osoitettavissa.

Ongelmallisuus kytkeytyy rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvään epätasällisyyskieltoon ja ennakoitavuuden vaatimukseen. Rikosvastuun katsotaan olevan ennakoitavaa silloin, kun oikeuskäytännössä luodut laintulkinnat ovat kehittyneet johdonmukaisesti ja tulkintaratkaisut sopivat yhteen asianomaisen tunnusmerkistön olennaisen sisällön kanssa. Tietyntasoinen yleinen avoimuus rikossäännösten, kuten yrityssalaisuusrikosten tapauksessa on tosiasia. Tunnusmerkistön täsmällisyyden kannalta tilanne on ongelmallinen. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksien sääntelytekniikka ei täysimääräisesti täytä laillisuusperiaatteen sisältämää ennustettavuutta koskevaa vaatimusta.¹²³⁸

Epätasällisyyskieltoa koskeva ongelmallisuus ei ole ainoa rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksien sääntelytekniikkaa koskeva kysymys, jolle tulisi antaa merkitystä. Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten rikossäännösten kirjoittamistapa sisältää elementtejä niin sanotusta blankorangaistustekniikasta muun muassa liikesalaisuuden määritelmän ja avoimen tekotapatunnusmerkin osalta (LSL 2 § ja RL 30:6.1 sekä RL 30:5.1).¹²³⁹ Näin ollen rikoslain 30 luvun mukaiset yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöt luokitellaan vähintään blankorangaistussäännösten luonteisiksi säännöksiksi, vaikka tunnusmerkistöjen sisältö täsmentyykin laintasojen liikesalaisuusnormistojen kautta.

¹²³⁸ Melander 2015, s. 647. Ks. myös avoimesta tekotapatunnusmerkistä ja sen hyväksymisestä PeVL 16/2013 vp, s. 4/I ja LaVM 11/2013 vp, s. 9/I. Lisäksi blankorikossääntelyn ongelmallisuudesta rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten kannalta PeVM 25/1994 vp, s. 8/I ja LaVL 5/1994 vp, s. 4–5.

¹²³⁹ Kyseisessä tekniikassa varsinainen rikossäännös sisältää nimen, yleisen kuvauksen ja rangaistusasteikon sekä lisäksi viittauksen yksilöityyn sääntelyyn. Ks. alaluku 3.2.

Blankorangaistustekniikan käyttöön sisältyy ehtoja.¹²⁴⁰ Rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen suhteutetut ja siitä johdetut avoimen rangaistustekniikan käytön ehdot ovat osoittautuneet rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskevassa soveltamiskäytännössä ja rikosprosessissa ongelmalliseksi. Yleisluonteiseksi lähtökohdaksi on katsottu, että rikossäännöksiin ei tulisi avoimia tekotapatunnusmerkkejä sisällyttää, koska ne ovat ongelmallisia rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän analogiakiellon, epätäsmällisyyskiellon ja ennakoitavuuden kannalta.¹²⁴¹

Blankorangaistustekniikan ehdoista ja sanotusta lähtökohdasta huolimatta yleisluonteisemmalle säännösten kirjoitustavalle on olemassa myös puoltavia perusteita talousrikosten ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten kohdalla.¹²⁴² Avoin sääntely, kaikenkattavan normiston puuttuminen sekä mukautumiskyky turvaavat osaltaan sääntelyn pysymistä mukana dynaamisesti muuttuvassa ja kehittyvässä taloudellisessa toimintaympäristössä. Liikesalaisuusilmiö ja siihen kytkeytyvä sääntely asemoituu kiistatta mainittuun ympäristöön.

Edellä mainituista seikoista huolimatta liikesalaisuuden käsitteen tulkintaa vastaavalla tavalla on huomattavia hankaluuksia tulkita ja näyttää toteen rikoslain 30 luvun 6 §:n ”käyttää rangaistavaksi säädetyllä teolla tietoon saatua tai ilmaistua toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta elinkeinotoiminnassa” -kriteeriä ja tekotapatunnusmerkkiä. Kysymys on usein tilanteesta, jossa rangaistava käyttäytyminen voidaan toteuttaa usealla tavalla eikä lainsäädännössä ole ollut mahdollista tyhjentävästi mainita kaikkia tekotapoja. Yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöstä ja oikeudetonta käyttämistä koskevat ongelmat konkretisoituvat nimenomaisesti säännöksen epätäsmällisyyteen ja tarkkuuteen yleisesti sekä tekotapatunnusmerkin vakiintumattomaan tulkintaan (RL 30:6.1).¹²⁴³

On vastaavasti huomattava, että tilanne on ongelmallinen liikesalaisuustietoa käsittelevien tahojen ja yksilön kannalta. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rangaistavuus määräytyy osin laajan ja vaikeasti tulkittavan rikoslain ulkopuolisen

1240 Blankorangaistustekniikan ehdot ja vähimmäisvaatimukset ovat (i) rikossäännöksen ja rangaistavan menettelyn täsmällisyys, (ii) rangaistavuuden edellytykset ilmaisevien aineellisten säännösten tarkkuus ja (iii) normistosta ilmi käyvän rikossäännöksen rikkomisen rangaistavuus. Lisäksi (iv) rikossäännöksestä on ilmentävä asiallinen luonnehdinta kriminalisoitavaksi tarkoitetusta teosta. Ks. tarkemmin tutkimuksen alaluku 3.2 sekä LaVL 5/1994 vp, s. 4/II ja PeVM 25/1994 vp, s. 8. Lisäksi on huomioitava korkeimman oikeuden ennakkopäätökset, muun muassa 2008:105, 2012:66, 2013:17 ja 2021:4.

1241 Ks. Melander 2015, s. 649–650.

1242 Kyseiset teot vaativat usein suunnitelmallisuutta, osaamista, kokemusta sekä ammattitaitoa. Tätä lähtökohtaa tukee myös presumptio korostetusta rationaalisuudesta ja huolellisuusvelvollisuudesta, mitä liiketoiminnassa ja siihen liittyvissä toimissa edellytetään noudatettavan. Ks. rationaliteettiolettamasta teorian tasolla alaluku 1.4.6.

1243 Yrityssalaisuuden rikkomisen tunnusmerkistöön sisältyy myös avoin tekotapatunnusmerkki (RL 30:5.1). Edellä mainittu ongelmallisuus soveltamiskäytännössä vaikuttaisi rajoittuvan yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevaan säännökseen. Edellä todettujen seikkojen valossa on perusteltua rajata tarkastelu yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännökseen.

aineellisen normiston perusteella, jolloin rangaistavan käyttäytymisen sisällön selvittäminen ei ole lainkaan yksinkertaista.¹²⁴⁴

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä havaittujen tietojen, oikeuskäytännön ja yrityssalaisuusrikostilastojen perusteella rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöksessä edellytetty esirikos on tyypillisesti 5 §:n yrityssalaisuuden rikkominen. Edellä luetellun aineiston valossa yrityssalaisuuden rikkominen pystytään tietyin edellytyksin selvittämään esitutkinnassa.¹²⁴⁵ Keskeinen edellytys on, että liikesalaisuuden määritelmä (LSL 2 §) täyttyy ja rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentin liikesalaisuuden oikeudeton ilmaiseminen tai käyttäminen on toteutettu siten, että menettely on jälkikäteisesti osoitettavissa.

Merkittävimmäksi puutteeksi käytännössä jää liikesalaisuuden ilmaisemisen jalkiteon eli rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön selvittäminen. Mainitun menettelyn torjuntaan on kiinnitettävä huomiota rikosprosessissa.¹²⁴⁶ Näin toimien voitaisiin asettaa tehokkaammin pidäkkeitä tahoille, jotka tähtäävät rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 momentin mukaisesti nimenomaan liikesalaisuuden väärinkäyttötoella tiedon tai tuotteen tosiasialliseen hyödyntämiseen tai käyttämiseen elinkeinotoiminnassa.

Lähtökohtaisesti rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytöllä ja siten liikesalaisuuden hyödyntämisellä on mahdollista saavuttaa merkittävää oikeudeton-ta hyötymistä, esimerkiksi kilpailevassa elinkeinotoiminnassa. Oikeudeton hyöty on luonteeltaan taloudellista. Rikossäännöksellä ja oikeuskäytännöllä on merkitystä, sillä liikesalaisuuden oikeudettoman käyttämisen toteennäyttämisen raja näyttää vakiintuneen merkittävästi korkeammaksi kuin ilmaisemisen (kts. taulukko 1 ja 9).¹²⁴⁷ Kysymys oikeudettomasta käyttämisestä (RL 30:6.1) ja yrityssalaisuuden väärinkäytön selvittämisestä on osoittautunut lainsoveltamiskäytännössä vaikeaksi.

Rikosoikeusjärjestelmän ja yleisen oikeustajun katsantokannasta mainittu tilanne on problemaattinen, koska oletettavasti eniten oikeudetonta hyötyä tuottava menettely jää osittain rikosprosessin ulkopuolelle. Käytännössä on kuitenkin todennäköisempää ja yleisempää, että henkilö käyttää liikesalaisuustietoa omaksi hyödykseen kuin ilmaisee oikeudenvastaisesti tietoa muille.

Edellä kuvatun tilanteen arvioidaan vaikuttavan rikostorjunnalliseen tehoon ja yrityssalaisuusrikosten (RL 30:5–6) tarkoitettuun systematiikkaan. Mainitut seikat puoltavat tarvetta tarkastella soveltamisalan tarkoituksenmukaisuutta ja rangais-tusuhkaa yrityssalaisuusrikosten estämiseksi. Tässä yhteydessä tarkastellut lailli-

1244 Ks. ensisijaisesti LSL 2–4 § ja toissijaisesti TSL 3 luvun säännökset.

1245 Ks. tutkimuksen alaluku 3.12.2 ja taulukko 9. Vain osa nostetuista syyteistä johtaa syyksilukevaan tuomioon.

1246 Samansuuntaisesti taulukko 1 ja 9 sekä tutkimuksen alaluvun 4.12 havainnot.

1247 Kiistatta myös esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisen käsitys rikoslain 30 luvun 6 §:n säännöksen soveltamismahdollisuudesta vaikuttaa asiaan. Keskeinen johtopäätös perustuu rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikostilastojen jakaamaan. Ks. taulukko 1 ja 9.

suusperiaatteen tuomat ongelmat eivät yksin ole riittävä syy olla kriminalisoimatta yrityssalaisuuden väärinkäytön yritystä.¹²⁴⁸ Voimassa oleva lainsäädäntö ei kata etenkin tapauksia, joissa hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä henkilö tai henkilöt perustavat kilpailevan yrityksen tarkoituksena hyödyntää entisen työnantajan liikesalaisuutta (RL 30:5), ja menettelyllä on saatua aikaan vaara rikoksen täyttymisestä. Koska päärikos (RL 30:6) ei täyty, rikosvastuu ei aktualisoidu.

Siksi jäljempänä esitettävät *de lege ferenda* -lainsäädäntösuositukset kytkeytyvät rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityksen säätämiseen rangaistavaksi sekä rikoslain 9 luvun 1–3 §:n oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamiseen rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomissäännökseen.¹²⁴⁹ Kolmas keskeinen kehitystarve, jota tulisi arvioida, koskee törkeän tekemuodon säätämistä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin.

5.3.3 Epätasällisyyskieltoa koskeva ongelmallisuus ja rikosoikeus-systemaattiset kysymykset rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa

Edellä kuvattujen perustelujen nojalla katsotaan, että liikesalaisuuden oikeudettoman käyttämisen ja hyödyntämisen toteennäyttämiseen liittyy rikosoikeus-systemaattisesti tiettyjä ongelmia. On vaikea näyttää toteen, että henkilö on esimerkiksi palvelusuhteen loppuvaiheessa lukenut liikesalaisuustallennetta ja muuttanut olennaisesti käyttäytymistään. Toisin sanoen, tiedon oikeudenvastaisen käyttämisen ja hyödyntämisen osoittaminen (RL 30:6.1) on monimutkaisempaa, kuin oikeudenvastaisen ilmaisemisen osoittaminen (RL 30:5.1) esimerkiksi sähköpostiliikenteestä.¹²⁵⁰

Ongelmallisuus kytkeytyy rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen ja siihen sisältyvään epätasällisyyskieltoon. Edellä on kuvattu myös puoltavia perusteita yleisluonteisemmalle säännösten kirjoitustavalle. On syytä tarkastella lähemmin niitä syitä, joiden perusteella erityisesti yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöksen katsotaan olevan ongelmallinen.

1248 Perustuslakivaliokunta on käytännössään katsonut, että avoin tekotapatunnusmerkki voi olla poikkeuksellisesti hyväksyttävissä. Tällöin se on edellyttänyt, että rangaistavaksi säädetyn teon erityisluonteeseen kuuluu ajateltavissa olevien tekojen moninaisuus, mikä soveltuu rikoslain 30 luvun 6 §:n säännökseen ja 1 momenttiin. Ks. PeVL 16/2013 vp, s. 4 ja PeVL 20/2022 vp, 12 kohta.

1249 Ks. tutkimuksen alaluku 5.4.3 yrityssalaisuuden väärinkäytön yrityksen säätämisestä rangaistavaksi. Vrt. Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset 2013:20 ja 2015:42 yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen soveltamisalan laajentamisesta. Ks. myös oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamisesta tutkimuksen alaluku 5.4.2.

1250 Vaikka ongelmallisuus kytketään rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöön, samat kysymykset koskevat myös rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomista. Jälkimmäisessä säännöksessä rikoksen yritys on rangaistavaa, mikä on relevanttia teon täyttymisen kynnystä arvioitaessa. Ks. alaluvuista 3.4.4–3.4.5 oikeudettomasta ilmaisemisesta.

Rikoslain 30 luvun 6 §:n rikostunnusmerkistön täyttymisessä on keskeistä, että neljän tunnusmerkin pitää täytyä:

1. Tekijä *käyttää* oikeudettomasti toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta tai ilmaisee sen.
2. Liikesalaisuustiedon *käyttäminen* tai ilmaiseminen on oikeudeton.
3. Tietoa *käytetään* elinkeinotoiminnassa, ja tarkoituksena on saada oikeudeton taloudellista hyötyä.
4. Esirikosvaatimus.

Tunnusmerkistön 1-kohdan ”käyttää tässä laissa rangaistavaksi säädettyllä teolla tietoon saatua tai ilmaistua toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta elinkeinotoiminnassa” -kriteeri on merkityssisällöltään ja täsmällisyydeltään ongelmallinen. Käyttämisen käsitteelle ei ole voitu antaa konkreettista sisältöä. Edelleen on huomattava, että rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskeva säännös on myös sanamuodoltaan väljä. Säännös ei siten täytä ongelmitta lainkäytön tarpeita ja on vaara, ettei kielletyn ja sallitun toiminnan raja ole aina ennakoitavissa.

Mainituista syistä rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän epätasällisyyskiellon kannalta on aiheellista pohtia sitä, minkälainen merkityssisältö oikeudettomasti tietoon saadun liikesalaisuuden ”käyttämiseksi” tulisi antaa tai sille on käytännössä muodostunut (RL 30:6.1). Periaatteena täsmälliselle rikossäännökselle on, että pelkästään säännöksen lukemisen pitäisi riittää ennakoimaan, onko teko tai laiminlyönti rangaistava.¹²⁵¹ Käytännössä ilmaisun yleiskielinen merkityssisältö on rangaistavan käyttäytymisen oikeasuhtaisen alan määrittämisen kannalta liian kattava. Siksi merkityssisällön antamiseksi avointa tekotapatusmerkkiä tulisi täsmentää rangaistavan käyttäytymisen alaa rajaavilla edellytyksillä.¹²⁵²

Merkityssisällön punninta kiinnittyy oikeudetta tietoon tai haltuun saatuun liikesalaisuuteen, jota voidaan väärinkäyttää monin eri tavoin. Tämänkaltaista väärinkäyttöä voi esiintyä kilpailevassa liiketoiminnassa ja liikesalaisuuden lailliselle haltijalle menettely voi näyttäytyä oikeudenvastaiselta. Kysymys voi olla liiketoimintatiedon hyödyntämisestä kilpailevassa toiminnassa tai hyödykkeen avulla valmistetun vastaa-
van tuotteen käyttämisestä tai edelleen myymisestä. Toisin sanoen liikesalaisuuden väärinkäyttö voi vaikuttaa mahdolliselta olosuhteiden perusteella tai tapaus on rinnasteinen tai sitä voidaan jossain suhteessa pitää samankaltaisena. Tuomioistuimien ei kuitenkaan saa tulkita rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 momenttia laajasti, vaan tulkinta on sallittua vain siinä määrin kuin mitä pykälän voidaan yleiskielellä tulkita tarkoittavan.

1251 Ks. esim. PeVL 10/2000 vp, s. 2; PeVL 22/2001 vp, s. 3. Ks. lisäksi Melander 2002, s. 941–942 ja Virtanen 2004, s. 1060. Liikesalaisuuksiin liittyvässä oikeudellisessa punninnassa esille nousee usein keskeinen arviointi: onko tieto liikesalaisuuskriteerit täyttävää vai ei.

1252 Rangaistavan käyttäytymisen alaa rajaavia edellytyksiä voivat perustellusti olla teon oikeudettomuus, teon toistuvuus tai avoimen tekotavan rinnasteisuus nimenomaisesti mainittuihin tekotapoihin. Ks. myös Melander 2024, s. 96 ja edellytyksistä jäljempänä osiosta.

Edellä sanotulla viitataan analogiakieltoon, joka on rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisältöä.¹²⁵³ Rikosoikeuden soveltamisalaa ei saa laajentaa analogialla sen yli, miten tietty kriminalisointi tulisi ymmärtää.¹²⁵⁴ Koska rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöksen tunnusmerkistöön sisältyy avoin tekotapatunnusmerkki, tämä tunnusmerkki ilmaisee jo tietynlaisen analogisen rikosoikeudellisen lainsoveltamisen sallimista. Tällöin lainsäätaja käytännössä sallii rikossäännöksen analogisen soveltamisen, vaikka laillisuusperiaate sisältää analogiakiellon.¹²⁵⁵ Avoimen tekotapatunnusmerkin sisältävä säännös on kuitenkin rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän analogiakiellon ja epätasällisyyskiellon kannalta ongelmallinen, koska säännös ei ole täsmällinen ja tarkkarajainen. Rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 momentin avoin tekotapatunnusmerkki on osoittautunut edellä mainituista syistä lainsoveltamiskäytännössä vaikeaksi.

Korkeimman oikeuden kanta, että väärinkäytön kohde on liikesalaisuus ja että se on saatu varsin todennäköisesti tai varmasti tietoon tai ilmaistu rikoksella selkeyttää esirikoksen ja tahallisuuden arviointia. Liikesalaisuuden oikeudettoman käyttämisen osalta näin ei ole.¹²⁵⁶ Ennakkopäätösarvoa suhteessa liikesalaisuuden oikeudettoman käyttämisen arvioimiseen heikentää se, ettei tämä asia ollut kysymyksenasettelussa mainittuna. Todennäköistä onkin, että liikesalaisuuden oikeudettoman käyttämisen tulkintaongelmat eivät ole vielä tyhjentyneet ennakkopäätöksen 2013:17 sisältämiin oikeusohjeisiin.

Merkityssisällön punnintaa, avointa tekotapatunnusmerkkiä ja näiden ongelmallista suhdetta epätasällisyyskieltoon havainnollistaa tyypillisin liikesalaisuuden väärinkäytön kohde: asiakastiedot ja -rekisterit sekä näihin liittyvät hintatiedot. Asiakastiedot voivat asianomistajan kannalta kuulua liikesalaisuuden piiriin ja tietojen ilmaiseminen pystytään näyttämään toteen palvelussuhteen loppuvaiheessa, esimerkiksi liikesalaisuustietojen kopiointiin ja edelleen lähettämiseen perustuen.¹²⁵⁷ Tietojen käyttötarkoituksen eli uusasiakashankintatarkoituksen ja hintakilpailun sekä näiden merkityksen osoittamiseen puolestaan liittyy ongelmallisuutta oikeudettomaan menettelyyn kytkemisen osalta.¹²⁵⁸

1253 Analogiakielto liittyy rikosoikeuden ennakoitavuuteen.

1254 Analogiakiellosta tarkemmin tutkimuksen osiossa 3.2.2. Ks. myös Boucht – Frände 2019, s. 31.

1255 Ks. Melander 2015, s. 649–650. Lainsoveltajan kannalta kysymys ei ole sinänsä tyylipuhtaasta analogisesta lainsoveltamisesta, koska avoimen tekotapatunnusmerkin sisältävää rikossäännöstä sovellettaessa ei asiallisesti ottaen mennä lain sanamuodon ulkopuolelle.

1256 Tyypillisesti on katsottu, että liikesalaisuuden hyödyntäminen tuotteen suunnittelussa tai valmistuksessa olisi liikesalaisuuden käyttämistä. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2013:17 mukaan myös tätä seuraava tuotteen myyminen voisi olla liikesalaisuuden käyttämistä.

1257 Sille on annettava erityistä merkitystä, että yksin liikesalaisuustietojen kopiointi ei ole ilmaisemista, vaan haltuun hankkimista. Menettely ei ole rangaistavaa rikoslain 30 luvun 5 §:n perusteella, ellei menettelyllä yrityksen asteelle.

1258 Ks. yksityiskohtaisemmin tutkimuksen alaluvut 2.4.2 ja 3.4.

Toinen soveltuva ja samat lainalaisuudet sisältävä esimerkki sanotusta problematiikasta liittyy käänteismallinnus-tapauksiin ja näiden rajapintoihin.¹²⁵⁹ Rikosoikeudellisesti keskeistä on arvioida, oliko käänteismallinnus ja myöhemmässä vaiheessa tapahtuva oikeudenvastainen käyttäminen perustunut joiltain olennaisilta osin oikeudettomasti haltuun saatuun tietoon.¹²⁶⁰

Edellä kuvatuille tapahtumille ja menettelyille on osoitettavissa myös monta varteenotettavaa vaihtoehtoista ja oikeudellisesti hyväksyttävää sekä uskottavaa tapahtumainkulkua. Kuvaavaa on, että tapahtumat ovat tyyppillisiä ja usein toteutuvia nopeasti muuttuvassa liike-elämässä. Käytännössä kysymys on siitä, että rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskevaan rikosprosessiin liittyvä reaali maailman oikeudenkäyttö, talousrikosnormien ja avoimien tunnusmerkistöjen soveltaminen sekä taloudellisen toiminnan sääntelyn monimutkaisuus ja kiintopisteiden löytämisen sekä yhteensovittamisen vaikeus näyttäytyvät ongelmallisina.

Edellä selostetut esimerkit konkretisoivat rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 momentin liikesalaisuuden oikeudettoman käyttämisen elinkeinotoiminnassa ja avoimen rangaistustekniikan sekä tekotapatunnusmerkin ongelmallisuuden. Säännöksen merkityssisällön täsmentämisen tarvetta puoltaa se, että laillisuusperiaatteen tulkittamisessa tarvitaan joustavuutta, koska lainsäädäntö kehittyy hitaasti ja muuttuva toimintaympäristö asettaa lainsäädännölle käytännön soveltamistarpeita. Edellä sanottu on johtanut tässä tutkimuksessa siihen tulkintaan, että säännöksen merkityssisällön täsmentymättömyys johtuu ajateltavissa olevien tekotapojen moninaisuudesta, joka välttämättä edellyttää avointa tekotapatunnusmerkkiä. Kootusti ilmaistuna yrityssalaisuuden väärinkäyttö on erilaisia tulkintaongelmia aiheuttava tunnusmerkistö, mikä johtuu yhtäältä rikossäännöksen rakenteesta ja toisaalta tunnusmerkistön sisältämästä tekotapatunnusmerkistä.

Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikokset ja liikesalaisuuden väärinkäyttö sekä siihen kytkeytyvät tekotavat kuuluvat nopeasti muuttuvaan toimintaympäristöön. Rikosoikeudellinen sääntely ja kyseisen säännöksen sekä sitä koskevan merkityssisällön tulkintakannanotot todennäköisesti kehittyvät ja täsmentyvät, mutta käytännössä se edellyttää tuomioistuinkäytäntöä, jota ei tällä hetkellä *oikeudettoman käyttämisen* osalta laajemmin ja yhtenäisesti ole.¹²⁶¹

Näin ollen näyttäisi perusteltua olevan hyväksyä se, että rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskeva säännös on rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallinen.¹²⁶² Käytännössä rikoslain 30 luvun soveltamisalaa

1259 Tapaukset ovat oikeudellisesti ongelmallisesti arvioitavia. Tulkintahaaste liittyy innovointiin ja sen itsenäisen merkityksen sekä erottelun arviointiin käänteismallinnuksen kaltaisten tapausten yhteydessä.

1260 Samansuuntaisesti ennakkopäätös 1991:11 ja tutkimuksen osio 3.4.

1261 Ks. tutkimuksen alaluku 3.5.1 ja oikeuskäytännöstä ennakkopäätös 2013:17 ja Turun HO 19.6.2019 R 17/2000.

1262 Laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisia säännöksiä tulisi lähtökohtaisesti välttää ja rangaistava käytäytyminen tulisi määritellä rikossäännöksessä tyhjentävästi.

koskevia säännöksiä tulee silloin tulkita suppeasti rikosoikeudellisen analogiakiellon nojalla. Säännöksen ja oikeustilan arvioidaan rajoittavan mahdollisuutta rangaista niitä tahoja, jotka rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoiluun tai 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomiseen itse osallistumatta hyödyntävät rikoksella saatuja liikesalaisuuksia joko käyttämällä niitä itse tai ilmaisemalla ne edelleen.¹²⁶³

5.3.4 Yrityssalaisuusrikoksia koskevat erityispiirteet ja kysymykset sekä rikosvastuuseen vaikuttavat tekijät

Toista tutkimuskysymystä edelleen arvioitaessa tulkitaan, että liikesalaisuutta koskeva rikosoikeudellinen sääntely on vaikea tai vähintäänkin haastava talousrikosoikeuden lohko.¹²⁶⁴ Tarkasteltujen oikeustapausten ja rikosilmoitustietojen perusteella rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten tekotavat näyttävät vaihtelevan huomattavasti. Rikosprosessin osalta esille nousevat liikesalaisuuslain 2 §:n kriteerien täyttyminen ja siihen liittyvä tapauskohtainen tulkinta sekä kokonaisharkinta. Tavanomaista haastavammaksi rikosoikeudellisen harkinnan ja tulkinnan rikoslain 30 luvun 4–6 §:n säännöksissä tekee se, että konkreettisessa yrityssalaisuusrikospauksessa ilmenee usein eri suuntiin viittaavia seikkoja.

Lisäksi seuraavat tekijät vaikuttavat eri painoarvoin rikosvastuun aktualisoitumiseen:

- (i) Arvioinnin kohteena oleva tieto tai hyödyke ei saavuta LSL:n 2 §:n kriteereitä.
- (ii) Avoimesti kirjoitetut rikostunnusmerkistöt ja tekotapatunnusmerkit ovat ongelmallisia liikesalaisuuden väärinkäyttämisen osoittamisen ja erityisesti epätasällisyyskiellon kannalta.
- (iii) Konkreettista näyttöä tai todistelua liikesalaisuuden käyttämisestä tai ilmaisemisesta ei ole saatavissa.
- (iv) Korotettuun tahallisuusvaatimukseen liittyviin elementteihin ei ole näyttöä saatavilla tai sitä on vaikea saada.
- (v) Kesto- tai kuluriski tai liikesalaisuuden arkaluonteisuus vaikuttaa tutkintapyyntöjen tekemiseen vähentäen yleisesti kannustinvaikutusta rikosprosessin vireillepanoon tai sen jatkamiseen.
- (vi) Esitutkintatoimien ajoitukseen liittyy ongelmallisuutta tai toimien kohdalla on laadullisia puutteita.
- (vii) Asiassa päästään sovintoon tai muuhun tarkoituksenmukaiseen ratkaisuun tai rikosprosessin käynnistäminen todetaan kannattamattomaksi.

¹²⁶³ Rikoslain 30 luvun 6 §:ää koskeva esirikosvaatimus täyttyy lähtökohtaisesti myös muiden rikoslajirikosten kohdalla. Ks. esirikosvaatimuksesta alaluvusta 3.5.3 ja 3.5.4.

¹²⁶⁴ Johtopäätöstä vahvistaa se, että vain pieni osa liikesalaisuuden väärinkäyttöön liittyvistä rikosasioista etenee syyteharkintaan tai rikosoikeudelliseen seuraamukseen asti.

- (viii) Oikeudenvastaista tekoa ei tunnisteta.
- (ix) Esitutkinnassa ei huomioida vaihtoehtoisia soveltamismahdollisuuksia, kuten rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilua, 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yritystä tai rikoslain 38 luvun salassapitorikossäännöksiä.

Edellä esitetyn arvion yhteydessä on erikseen huomioon otettavana kysymyksenä liikesalaisuustietoon kohdistuva yritysvakoilu kasvavana ilmiönä. Lisääntyneiden tietomurtojen ja tietojenkalastelujen yhtenä tavoitteena on todennäköisesti yritysvakoilu. Vaikuttavana tekijänä rikossäännöksen soveltamiseen liittyy korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2013:20, jonka on arvioitu kaventavan rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusäännöksen soveltamista.

Toisaalta oikeuskäytäntö ohjaa soveltamaan työntekijän tiedonhankinnan osalta rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yritystä, jonka mahdollisuudet edetä rikosprosessissa vaikuttavat tilastollisesti todennäköisemmiltä (kts. taulukko 9). Rikoslain 38 luvun salassapitorikossäännösten soveltamismahdollisuuden puolesta puhuu taas se, että säännös ei edellytä korotettua tahallisuusvaatimusta. Siten rikoslain 38 luvun 1 §:n salassapitorikosta tulisi soveltaa tilanteissa, joissa käsillä olevan todistelun ja tapahtumainkulun perusteella oikeudettoman hyödyn tavoittelu tai vahingoittamistarkoitus jää näyttämättä toteen, mutta on syytä epäillä, että liikesalaisuutta on käytetty väärin ja liikesalaisuustietoa on ilmaistu oikeudettomasti.

Lisäksi tässä tutkimuksessa on osoitettu, että systemaattinen rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menettäminen rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa on ongelmallista.¹²⁶⁵ Rikoksen tuottama taloudellinen hyöty voidaan tuomita menetyksi valtiolle, ja sitä koskevan vaatimuksen kohteena voi olla rikokseen syylistynyt taho ja esimerkiksi uusi työnantaja, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty (RL 10:2). Menettämisseuraamuksen ulottaminen myös oikeushenkilöön tehokkaammin olisi perusteltua (RL 10:2.3).¹²⁶⁶ Yrityssalaisuusrikokset ovat merkittävää taloudellista hyötyä tuottavaa toimintaa, ja rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn menetetyksi tuomitseminen on olennaista rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossääntelyn rikostorjunnallisen tehon kannalta.¹²⁶⁷

Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamuksia sovellettaessa rikostorjunnalliseen tehoon sisältyy, niin yleis- kuin erityisestävä vaikutus. Yleisestävästi menettämisseuraamus toimii ainakin pelotteena rikoksentehtäjille tai vaikuttaa rikosta harkitsevan tahon punnintaan rikoksesta odotettavissa olevia hyötyjä alentavalla tavalla. Ri-

1265 Tutkimuksessa on tunnistettu rikoshyötyä tuottavan menettelyn sekä aiheutuneen rikosvahingon välisen syy-yhteyden osoittamisen vaikeus. Ks. yksityiskohtaisemmin tutkimuksen alaluvuista 3.10 ja 4.4.3.

1266 Kysymyksen käsittelystä ja sitä koskevista haasteista alaluvussa 3.10.3.

1267 Yrityssalaisuuden rikkomisen (RL 30:5) ja yrityssalaisuuden väärinkäytön (RL 30:6) rikostunusmerkistön täyttyminen edellyttää taloudellista hyötymistarkoitusta, joten menettämisseuraamuksen arviointi on hyvinkin tarpeellinen kyseisessä rikoslajissa.

koksen tuottaman hyödyn konfiskoinnilla pyritään vähentämään houkutusta valita rikollinen menettelyvaihtoehto (RL 10:2).¹²⁶⁸

Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia kokonaisuutena arvioiden voidaan todeta, että vain pieni osa liikesalaisuuden väärinkäyttöön liittyvistä rikosasioista etenee syyteharkintaan tai rikosoikeudelliseen seuraamukseen asti. Edellä mainituilla tekijöillä ja syillä on osoitetuin tavoin yhteys rikosvastuun toteutumattomuuteen.

Tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi keskeisimmäksi johtopäätökseksi muodostuu seuraava toteama: tosiasiallinen rangaistavuuden ja soveltamisen ala rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksissa on kapea. Kyse on toisin sanoen vaikeasti hahmotettavasta säännöskokonaisuudesta ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksiä sovelletaan osin epäyhtenäisesti. Edellä olevien tekijöiden katsotaan vaikuttavan rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rikostorjunnalliseen tehoon ja vaikuttavuuteen.

5.4 De lege ferenda -lainsäädäntösuositukset

Edellä on tulkittu rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikostunnusmerkistöjen ja liikesalaisuuslain 2 §:n ja liikesalaisuuslain 8–11 §:n sisältöä sekä liikesalaisuuden suojaan vaikuttavaa säädösympäristöä. Aihetta on tarkasteltu niin rikoslainopillisesta kuin taloustieteellisestä liikesalaisuussääntelyn tarkoituksenmukaisuutta arvioivasta katsantokannasta.

Seuraavassa analysoidaan kolmatta tutkimuskysymystä ja sitä, minkälaisia de lege ferenda -kannanottoja liikesalaisuuksia suojaavasta lainsäädännöstä voidaan tehdä suojan ja sanktiovarmuuden tehostamiseksi. Liikesalaisuuksien suojan ja sanktiovarmuuden tehostamiseksi on päädytty esittämään neljää erilaista lainsäädäntösuositusta, joista kolme vaikuttaa käytettävyydeltään suoraan liikesalaisuuden väärinkäytön jälkikäteiseen ja yksi preventiiviseen sääntelysuojaan.¹²⁶⁹

Edellä mainitun lisäksi de lege ferenda -kannanotoilla on tavoiteltu yleisprevention ja liikesalaisuussääntelyn tehostamista. Huomiota on kiinnitetty rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten systematiikan vahvistamiseen, niiltä osin kuin lainsoveltamisessa sekä säännöksissä on ongelmallisuutta tunnistettu. Tällä viitataan rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevaan säännökseen sekä rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaan, mikä jättää rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisessa oikeudettomasti menettelevän oikeushenkilön pääosin rikosoikeudellisen moitearvostelun ulottumattomiin (RL 9:2).

¹²⁶⁸ Ks. yleis- ja erityisestävistä vaikutuksesta alaluku 3.11.

¹²⁶⁹ Kannanotoissa on pyritty huomioimaan niin liikesalaisuuden haltijan kuin viranomaisten keinovaikeuden laajentaminen sekä elinkeinoelämän tavoitteiden tasapaino. Ks. erityisesti perustuslain 15 ja 18 §.

5.4.1 Törkeän tekemuodon ja rangaistusseuraamusten uudelleen arviointi

Tämän tutkimuksen perusteella rikoslain 30 luvun 4–6 §:n mukaiset yrityssalaisuusrikostunnusmerkit eivät vastaa käytännössä havaittuja tarpeita ainoastaan perustekemuotoisina, ja tämän vuoksi tunnusmerkistöihin tulisi lisätä törkeä tekemuoto. Rikoksen rangaistusasteikot on laadittava ja perusteltava tekojen haitallisuuden, suunnitelmallisuuden ja paheksuttavuuden eli kunkin tekotyypin rangaistusarvon perusteella. Rangaistusasteikkoratkaisuja ei tehdä yksin sen mukaan, miten rikokseen voidaan soveltaa pakkokeinoja koskevia säännöksiä tai millainen vaikutus säädetyllä rangaistuksella on rikoksen syyteoikeuden vanhentumiseen.¹²⁷⁰

Törkeä tekemuoto ei todennäköisesti tulisi sovellettavaksi tyypillisimmissä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksissa, vaan se tulisi kyseeseen ainoastaan rajatulla tavalla moitittavimmissa tekemuodoissa. Tästä esimerkkinä toimivat menettelyt, joissa korostuvat suunnitelmallisuus ja huomattavan hyödyn tavoittelu sekä aiheutunut rikosvahinko.

Oikeuskäytännöstä, oikeuskirjallisuudesta ja poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä ilmenevistä tiedoista on pääteltävissä, että rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksissa on kysymys suunnitelmallisista ja salailleen toteutetuista menettelyistä, joilla tähdätään oikeudettomaan taloudelliseen hyötymiseen. Kyse voi olla huomattavan oikeudettoman taloudellisen hyödyn tavoittelusta, jolloin väärinkäyttö todennäköisesti kohdistuu liikesalaisuuden haltijan kannattavimpaan ja kilpailuetua tuottavaan ydintietoon. Lisäksi rikoslain 30 luvun 4 §:ää koskevan säännöksen yhteydessä on erikseen huomioitava se, että liikesalaisuustietoon kohdistuva yritysvakoilu on kasvanut. Lisääntyneiden tietomurtojen, tietojenkalastelujen ja oikeudettoman tiedonhankinnan yhtenä tavoitteena on todennäköisesti yritysvakoilu.¹²⁷¹ Rikosilmoitusjärjestelmätietojen perusteella yrityssalaisuusrikoksella aiheutetut vahingot nousevat jopa useisiin satoihin tuhansiin euroihin.¹²⁷²

Sen sijaan ilmeistä on, ettei rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksien mahdollista törkeysarvostelua voida tehdä suoraan vertaamalla varkaus-, kavallus- tai petosrikoksien törkeässä tekemuodossa suoritettavaan rahamääräiseen arviointiin ja

1270 Ks. Matikkala 2021, s. 206 ja 225. Ks. myös Finlex kriminalisoinnista ja rangaistussäännöksistä. Lisäksi ks. suunnitelmallisuuden merkityksestä törkeään tekemuotoon HE 44/2002 vp, s. 191. Törkeissä tekemuodoissa kvalifointiperusteena käytetään rikoksen tekemistä erityisen suunnitelmallisesti, ks. esim. RL 11:4 ja 6, RL 15:3 ja 8 sekä RL 29:2.

1271 Näillä perustein törkeän tekemuodon lisäämistä rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilusäännökseen voidaan pitää perusteltuna. Vrt. Lag om företagshemligheter 26 § ja pohjoismainen lainsäädäntö sekä törkeä yritysvakoilu Ruotsissa ja 6 vuoden vankeusrangaistus. Ks. myös alaluku 3.6 ja 4.4.7. Lisäksi on huomattava, että yritysvakoilun määrän kehitystä on vaikea arvioida vain poliisin rikosilmoitustilastojen perusteella. Määrän kehitykseen vaikuttavat muun muassa piilorikollisuus ja yritysten halukkuus rikosilmoitusten tekemiseen.

1272 Suoran rikosvahingon lisäksi on arvioitava myös muita haitallisia liiketoimintavaikutuksia. Rikosilmoitusjärjestelmästä saatu tieto koskee tyypillisesti liikesalaisuuden haltijan käsitystä rikosvahingon määrästä rikoslain 30 luvun 4–6 §:ää koskevilla tapauksissa.

törkeän tekomuodon alarajan ei tulisi määräytyä saman rahamäärän perusteella.¹²⁷³ Perusteeksi voidaan katsoa jo se, että edellä mainituilla säännöksillä suojeltavat oikeushyvät eli suojeleobjektit eroavat toisistaan merkittävästi. Tällä viitataan erityisesti liikesalaisuustiedon aineettomaan muotoon ja luonteeseen. Tiedon arvon määrittäminen on usein selvästi vaikeampaa kuin aineellisen omaisuuden, jolle yleensä on selkeä vaihdanta-arvo.

De lege ferenda perustelluinta olisi, että rahamääräinen rajanveto jätettäisiin avoimeksi ja tulkittavaksi oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa. Merkittävintä törkeän tekomuodon tunnusmerkistön täyttävässä menettelyssä ja kvalifiointiperusteissa olisi (i) teon suunnitelmallisuus ja laajuus, (ii) oikeudenvastaisen menettelyn kohteena olevan liikesalaisuuden laatu ja muoto¹²⁷⁴, (iii) tavoiteltava huomattava taloudellinen hyöty sekä (iv) rikoksella aiheutettu vahinko tai saavutettu hyöty menettelyn ollessa myös (v) kokonaisuutena arvostellen törkeä. Neljännen kohdan ja rikosvahingon määrän osoittamiseksi tulisi edellyttää objektiivisesti todennettavia perusteluja tai todistelua liikesalaisuuden haltijan käsityksen tueksi. Törkeän rikoksen rangaistusasteikko puolestaan olisi johdonmukaisesti 4 kuukaudesta 4 vuoteen vankeutta muiden talousrikosnimikkeiden kaltaisesti. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikokset ovat rikoslain 47 luvun työrikoksia lukuun ottamatta ainoa talousrikoslaji, jossa ei ole törkeän tekomuodon soveltamismahdollisuutta.¹²⁷⁵ Törkeän tekomuodon lisääminen rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin vaikuttaisi liikesalaisuuden väärinkäytöstä seuraavan rangaistusuhun lisäksi laajentavasti myös poliisin tutkintataktisiin menetelmiin, edistäisi poliisin priorisointia, pidentäisi syyteoikeusaikaa sekä ilmentäisi selkeästi, että tietoon kohdistuviin elinkeinorikoksiin suhtaudutaan vakavasti.

Säännöksen muuttamisen ja liikesalaisuuden haltijan kannalta merkittävin seikka törkeän tekomuodon säätämisessä on rikoslain 30 luvun 12 §:n syyteoikeus. Rikoslain mukaan törkeät tekomuodot ovat pääosin virallisen syytteen alaisia rikoksia. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjä saa nostaa rikoksesta syytteen asianomistajan tahdosta riippumatta. Asian arkaluonteisuus on liikesalaisuuden väärinkäytön ilmituloon vaikuttava tekijä. Tutkimuksessa omaksuttu kanta on, ettei rikoslain 30 luvun 12 §:n syyteoikeutta käsittelevään pykälään tarvita muutoksia rikoslain 30 luvun 4–6 §:n perustekomuotoisissa yrityssalaisuusrikoksissa. Törkeän tekomuodon osalta hyväksytty kanta puoltaa lähtökohtaisesti virallisen syytteen alaisuutta.

Syyttäjän ensisijainen syyteoikeus huomioon ottaen liikesalaisuuden haltijan tulee punnita rikosprosessin käynnistämiseen vaikuttavat tekijät.¹²⁷⁶ Virallisen syyt-

1273 Vakiintuneessa oikeuskäytännössä rahamääräiseksi rajaksi on muodostunut noin 10 000–15 000 euroa. Lisäksi teon pitää olla kokonaisuutena arvostellen törkeä.

1274 Teon moitittavuusarvioinnissa ja liikesalaisuuden laadun sekä muodon osalta on annettava merkitystä sille, onko kyse asianomistajayhtiön kannattavimmasta ydintiedosta tai hyödykkeestä.

1275 Rikoslain 47 luvussa säädetään työrikoksista, jotka voivat tietyin edellytyksin kuulua myös talousrikoksiin.

1276 Tämän harkinnan suorittamiseksi tässä tutkimuksessa on suositeltu kustannusten ja hyötyjen sekä

teen alaisena rikoksena törkeässä tekomuodossa syyteoikeus on syyttäjällä. Tuolloin syyttäjällä on laillisuusperiaatetta ilmentävä syytepakko; syyttäjän on virkavastuun perusteella nostettava syyte, jos rikoksesta ja tietyn henkilön syyllisyydestä on riittävä näyttö. Esitutkintaviranomaisen sekä syyttäjän tehtävä on arvioida tilannetta myös erittäin tärkeän yleisen edun kannalta ja antaa arvioinnille merkitystä rikosprosessissa.¹²⁷⁷

Tutkimuksessa esitetyn mukaisesti rikoslain 30 luvun elinkeinoelämän rikoksissa tulisi huomioda asianomistajan tahtotila, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.¹²⁷⁸ Tälle argumentille voidaan hakea vahvistusta korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2024:54 yhteydessä annetusta oikeusohjeesta. Korkein oikeus on katsonut, että asianomistajan suhtautuminen rikosasiaan ainakin käytännössä suurelta osalta määrittää teon luonnetta ja vaikuttaa siihen, pidetäänkö tekoa rangaistuksen arvoisena.¹²⁷⁹ Törkeän tekemuodon käsillä olon edellytykset tulisivat lähtökohtaisesti arvioitavaksi jo esitutkintakynnystä arvioitaessa ja myöhemmin esitutkintayhteistyössä syyttäjän kanssa (ETL 5:3).¹²⁸⁰ On pidettävä mahdollisena, että prosessiekonomisista syistä ja talousrikosjuttujen lisääntyneen määrän vuoksi esitutkinnan rajoittamissäännökset (ETL 3:10) olisivat sovellettavissa, mikäli asianomistaja haluaisi rikosprosessista sekä vaatimuksista luopua.¹²⁸¹ Hyötyjen ja haittojen punninta korostuu myös viranomaisen arvioinnissa.

Lainsäädäntömuutos ei luultavimmin vaikuttaisi merkittävästi rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten määrään, mutta muutoksella olisi tehostava vaikutus niihin rikosasioihin, jotka tulevat ilmi. Arvio perustuu edellä osoitettuun ongelmallisuuden rikosprosessin keston, rikosvastuun toteutumisen todennäköisyyden sekä kulu- ja maineriskin osalta. Lisäksi merkitystä on annettava sille, että lainsäädäntömuutos tulisi ohjaamaan esitutkintaa koskevia priorisointiperusteita.¹²⁸²

hyötyjen ja haittojen välistä punnintaa.

1277 Syytteestä ja syytepakosta voidaan luopua vain oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:n 1 momentin mukaisin perustein. 7 §:ssä ja 8 §:ssä on lueteltu ne perusteet, joiden mukaan syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta.

1278 Vastaavat lähtökohdat koskevat myös muita oikeudenaloja, joista voidaan mainita immateriaali-oikeudet sekä teollis- ja tekijänoikeudet. Empiirisen tiedonhankinnan mukaan myös vahingonteko- ja verorikossäännöksissä on menetelty vastaavasti.

1279 Ks. yrityssalaisuusrikoksen syyteoikeutta koskevasta ennakkopäätöksestä erityisesti kohdat 14–20 ja alaluku 3.3.3.

1280 Liikesalaisuuden haltijan pitäisi esittää tutkintapyyntönsä objektiivisesti todennettavia perusteluja tai todistelua rikosvahingon määrästä sekä muusta törkeän tekemuodon täyttävän menettelyn käsillä olosta. Muodollisesti asianomistajan tutkintapyyntönlle ei kuitenkaan aseteta korkeita vaatimuksia. Kvalifiointiarvioinnin kannalta punninnalla on olennaista merkitystä.

1281 Kyseeseen tulisi ETL 3:10:n mukainen esitutkinnan rajoittaminen, ellei erittäin tärkeä yleinen etu muuta vaadi.

1282 Priorisoinnin selkeyttämiseksi merkitystä on annettava erityisesti teon törkeydelle, syyteoikeuden vanhentumiselle, yhteiskunnalliselle merkitykselle ja rikosvahingolle.

Törkeän tekemuodon lisääminen asettaisi rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikkoksia koskevat säännökset myös linjaan muiden yleisimpien talousrikossäännösten kanssa. Samalla elinkeinotoimintaa koskevan tiedon merkitys suojeleobjektina korostuisi. Perusteeksi katsotaan erityisesti se, että tieto ja sen merkitys on korostunut liiketoiminnassa. Käytännössä kriminalisoinnin suojeleobjektin eli liikesalaisuuden painavuus edellyttää rikosoikeudellisen sääntelyn ankaroittamista merkitseviä toimia. Linja olisi myös kansainvälisesti ja eurooppaoikeudellisesti perusteltu.¹²⁸³

Talousrikollisuus ja rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikokset ovat tämän tutkimuksen mukaan keskeisiltä osin piilorikollisuutta, johon on mahdollista pureutua tehokkaasti reaaliaikaisen tutkinnan ja pakkokeinojen käytön kautta. Esitutkintaan ja viranomaisvalvontaan liittyvät aktiiviset toimet arvioidaan kiinnijäämisriskiä yleisesti tehostaviksi sekä siten tehokkuutta edistäviksi. On kuitenkin huomattava, ettei pakkokeinovalikoiman laajentaminen yksin ole hyväksyttävä syy törkeän tekemuodon säätämiseksi.¹²⁸⁴

Mikäli rangaistusseuraamuksia päädyttäisiin koventamaan, tämä mahdollistaa muun muassa pakkokeinolain keinovalikoiman laajemman käytön ja siten kiinnijäämisriskin kasvattamisen.¹²⁸⁵ Rangaistusasteikon koventamisen ja törkeän tekemuodon säätämisen vaikutukset ulottuisivat myös esitutkintaviranomaisen suorittamaan rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten esitutkinnan priorisointiin, mikä kasvattaisi puolestaan kiinnijäämisriskiä ja epäillyn rikoksen selvittämisen todennäköisyyttä kokonaisuutena. Empiirinen tiedonhankinta on osoittanut, että nykyisissä olosuhteissa priorisointiperusteiden löytäminen rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa on ajoittain ongelmallista. Vastaavasti on huomattava, että vaikutukset ulottuisivat liikesalaisuuksien turvaamiseen ja oikeudettoman hallinnan lopettamiseen tapauksissa, joissa liikesalaisuuksia ei saada rikoksesta epäillyltä pois.

Sääntelyteknisten kysymysten lisäksi olen arvioinut mainittujen rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten rangaistusten ankaroittamisen vaikutuksia myös rikostaloustieteellisistä lähtökohdista.¹²⁸⁶ Aluksi on syytä todeta, että kategorinen rangaistusseuraamusten koventaminen ehdottoman vankeusrangaistuksen painottamiseksi katsotaan ongelmalliseksi, koska toimea ei nähdä yksin kustannustehokkaana, ja sillä ei todennäköisesti saavuteta merkittävää vaikutusta rikoslain 30 luvun

1283 Voidaan perustellusti todeta, että tiedosta on tullut yritysten tärkein hyödyke, jonka menetys ei ole välttämättä korvattavissa. Ks. tutkimuksen alaluku 2.1 ja EUIPO 2018 ja EU 2016/943 sekä alaluku 1.1.

1284 Ks. Matikkala 2021, s. 206 ja 225 ja alaluku 3.3.2 rikosprosessin eduista sekä pakkokeinojen merkityksestä.

1285 Nykyiset rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten rangaistusasteikot rajaavat pakkokeinolain 10 luvun mukaisista salaisista pakkokeinoista epäillyn rikoksen selvittämiseksi pois keinovalikoimasta (i) 3 §:n telekuuntelun, (ii) 6 §:n televalvonnan, ellei tekoa ole toteutettu ensisijaisesti telepäätelaitteen avulla, (iii) 14 §:n peitellyn tiedonhankinnan, (iv) 16 §:n teknisen kuuntelun ja (v) 17 §:n asuntokuuntelun.

1286 Rikoslain 30 luvun 5–6 §:n yrityssalaisuusrikosten rangaistusasteikko on kirjoitettu asteikkomuotoon siten, että oikeustaloustieteellisiäkin argumentteja on mahdollista huomioida.

4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten esiintyvyyteen. Rangaistusten kiristäminen ei siten itsenäisenä toimenä tehokkuutta edistä.¹²⁸⁷

Rikostaloustieteessä korostetaan peloteteoreettista katsantokantaa. Tällöin erityisen huomion kohteena on kiinnijäämisen todennäköisyys sekä rangaistuksen ankaruus ja näin ollen kokonaisuutena rangaistuksen odotusarvon merkitys.¹²⁸⁸ Yleisellä tasolla näiden toimien arvioidaan vaikuttavan myös pelotevaikutukseen ja rikoksen tekemisen kannattavuuden laskemiseen.

Törkeään tekemuotoon sisältyvä neljän vuoden vankeusrangaistuksen mahdollisuus vähentää todennäköisesti tekijän kannustinvaikutusta rikokseen ryhtymisessä. Yleisesti on todettava, että rikosten ja talousrikollisuuden torjunnan kannalta kiinnijäämisriskillä on merkitystä. Rangaistusten ankaruus on katsottu kirjallisuudessa myös kustannustehokkaaksi vaikutustavaksi, joten tehokkuusargumentti puoltaa ankaroittamista tietyin osin.¹²⁸⁹

Rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten kiinnijäämisriskin kasvattamisella ja rikostunnusmerkistöjen ankaroittamisen välillä on osoitettavissa yhteys sekä vähintään teoreettisesti tehostava vaikutus. Kiinnijäämisriskiin ei vaikuteta yksin rangaistuksia kiristämällä, mutta törkeän tekemuodon säätäminen tarjoaa työkaluja sanotun tavoitteen edistämiseksi ja rikoslain 30 luvun elinkeinorikosten moitittavuuden osoittamiseksi.¹²⁹⁰ Rangaistusasteikon laaja-alaisempi soveltaminen ja törkeän tekemuodon säätäminen on yksi perusteltu keino rangaistuksen odotusarvon kasvattamiseksi.

5.4.2 Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentaminen

Tämän tutkimuksen perusteella rikoslain 30 luvun 13 §:n mukainen oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisala ei vastaa käytännön tarpeita rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa, ja tämän vuoksi soveltamisalaan tulisi lisätä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkominen. Rikoslain 30 luvun 13 §:n oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisala koskee yrityssalaisuusrikosten osalta ainoastaan rikoslain 30 luvun 4 §:n yritysvakoilua ja 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä. Tutkimuksen perusteella nykyinen oikeushenkilön rangaistusvastuun ala jättää soveltamisalan ulkopuolelle tyypillisesti toteutuvia tekotapoja ja on osin ristiriidassa liikesalaisuus-

1287 Ks. myös alaluku 5.2. Lisäksi on mainittava, että rikosoikeudellisen sääntelyn ankaroittamisen aiheuttamat haitat tulisi aina arvioida laajasti. Sääntelyn ankaroittaminen aiheuttaa kustannusvaikutuksia muun muassa rikosoikeudenhoitoon osallistuville viranomaisille. Yleisesti on todettava, että haitat ovat suhteutettava kriminalisoinnilla saavutettaviin hyötyihin, joita on perusteltu tässä jaksossa. Ks. myös alaluvut 1.4.5 ja 3.1.2 kriminalisointia koskevasta hyöty-haitta -punninnan periaatteesta.

1288 Käytännössä kiinnijäämisriskiä ja rangaistusten kiristämistä voidaan luonnehtia toinen toisistaan riippuvaisiksi muuttujiksi.

1289 Ks. osio 3.11 ja kiinnijäämisriskistä kirjallisuudesta muun muassa Becker 1968 ja Määttä 2016, s. 224–226.

1290 Edellä on mainittu erääksi hyödyksi esituttainta koskevien priorisointiperusteiden selkeyttäminen.

lain säännösten kanssa. Tutkimuksen ja lähdeaineiston perusteella voidaan todeta, että sääntelyssä on selkeä ristiriita etenkin rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevan säännöksen vähäisen esiintyvyyden vuoksi. Vastaavasti rikossäännösten ulkopuolella on nyt selvästi yleisin tekotyyppi, millä viitataan yrityssalaisuuden rikkomiseen työpaikan vaihtamiseen liittyvissä tilanteissa (RL 30:5).¹²⁹¹

Tutkimuksessa esitetyn vastuumallin soveltaminen ja soveltamisalan laajentaminen yrityssalaisuuden rikkomissäännöksen (RL 30:5) kohdalla edellyttää, että tiettyjä sääntelytekniisiä kysymyksiä on huomioitava. Rikoslain 9 luvussa säädetty oikeushenkilön rangaistusvastuun vastuurakenne muodostuu pääosin rikosedellytyksestä (RL 9:1–2) ja moite-edellytyksestä (RL 9:2).¹²⁹² Moite-edellytys voi täyttyä kahdessa tilanteessa, joista ensimmäinen on käsillä silloin, kun oikeushenkilön johtohenkilö on ollut osallisena luonnollisen henkilön rikokseen taikka sallinut sen (samastaminen, RL 9:2.1). Toiseksi moite-edellytys voi täyttyä silloin, kun oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu riittävää varovaisuutta ja huolellisuutta rikoksen ehkäisemiseksi (organisaatiohuolimattomuus, RL 9:2.1).¹²⁹³

Tarkastelun lähtökohta on niin sanotussa samastamisvastuussa (RL 9:2.1), joka on asetettu tässä tutkimuksessa ensisijaiseksi organisaatiohuolimattomuuden edelle. Vastuumalli korostuu, kun otetaan huomioon jäljempänä kuvattu rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisteon konteksti. Sallimiseen perustuva vastuumalli katsotaan toissijaiseksi, mutta teoreettisesti mahdolliseksi rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisen perusteeksi.

De lege ferenda -lainsäädäntösuosituksessa ei voida jättää huomioimatta, että oikeushenkilön johtohenkilön osallisuuden rikokseen katsotaan sellaisenaan merkitsevän oikeushenkilön toiminnan moitittavuutta, eikä erillistä oikeushenkilön huolimattomuutta tarvitse osoittaa.¹²⁹⁴ Osallisuuskäsitteen piiriin voidaan katsoa kuuluvan tietyn edellytyksin myös tilanne, jossa johdon jäsen on varsinainen rikoksen tekijä. Edellä kuvattu tilanne soveltuu myös lähtökohtaisesti mainitussa yhteydessä.¹²⁹⁵

1291 Asiaan liittyen tulisi esittää seuraava kysymyksenasettelu: Mikäli työntekijä vie uuteen työpaikkaan liikesalaisuustietoa ja hyödyntää sitä siellä itse oikeudenvastaisesti, miten tämä poikkeaa oikeushenkilön rangaistusvastuun näkökulmasta siitä, että sitä hyödyntäisi toinen henkilö kilpailevassa yhtiössä.

1292 Rikosedellytys on rangaistusvastuun eräänlainen esiedellytys ja täyttyy, jos oikeushenkilön toiminnassa on tehty rikos. Rikosedellytys kuvaa rikokselta ja oikeushenkilöltä vaadittavaa liityntää eli edellytyksiä, joiden perusteella teko on rikosoikeudellisesti liitettävissä oikeushenkilön liiketoimintaan. Moite-edellytys puolestaan koskee kriteereitä, joiden perusteella oikeushenkilön toiminnassa tapahtuneeseen rikokseen voidaan liittää oikeushenkilöön kohdistuva rikosoikeudellinen moite.

1293 Ks. tutkimuksen alaluku 3.9 oikeushenkilön rangaistusvastuun oikeudellisista edellytyksistä. Lisäksi kirjallisuudesta ks. Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 368.

1294 Tällöin saattaisi olla kohtuutonta rangaista oikeushenkilön johtohenkilöä ja oikeushenkilöä erikseen, mikäli seuraamus käytännössä kohdistuisi samaan tahoon, esimerkiksi pienyrityksessä.

1295 Ks. esitöistä HE 95/1993 vp, s. 31. Oikeushenkilön rangaistusvastuu voidaan perustaa yksittäisen johtohenkilön tekijävastuuseen tahallisesta tai tuottamuksellisesta rikoksesta. Osallisuuden sisältö on määritelty rikoslain 5 luvun perusteella. Esityölausuma on kuitenkin jossain määrin ongelmallinen lailli-

Rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisteko tehdään ilmeisimmin jonkin yhteisön tai oikeushenkilön nimissä tai suoraksi hyödyksi, mutta rikosprosessissa rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevan tunnusmerkistön toteennäyttäminen tai soveltaminen on vaikeaa ja epäyhtenäistä.¹²⁹⁶ Henkilöryhmänä mainituissa tekotyypeissä on tyypillisesti esillä yhtiön ylin johto tai merkittävässä vastuuasemassa toimivat tahot.¹²⁹⁷ Tällöin voidaan lähteä siitä johdonmukaisesta lähtökohdasta, että teko tapahtuu todennäköisesti kilpailevan oikeushenkilön puolesta tai hyväksi (RL 9:3.1). Käytännössä se tarkoittaa sitä, että teko edellyttää oikeushenkilön johtohenkilöltä todennäköisesti aktiivisempaa osallisuutta tai tietoisuutta verrattuna sallimiseen, joka on tyypillisesti passiivista. Lisäksi tässä tutkimuksessa on osoitettu, että mainitussa yhteydessä tekoon kytkeytyy säännönmukaisesti oikeushenkilön tavalla tai toisella tapahtuva hyötyminen.

De lege ferenda perustelluinta rikosvastuun tehostamiseksi ja haitallisen tai suoraan lainvastaisen liiketoiminnan torjumiseksi on lisätä rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkominen rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaan. Lainsäädäntömuutosta on pidettävä aiheellisena tapauksissa, joissa rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla oikeudetta ilmaistua liikesalaisuutta hyödynnetään oikeushenkilön puolesta tai hyväksi.¹²⁹⁸ Lisäksi tekokontekstina on tyypillisesti oikeushenkilön toiminta, tekoihin liittyy usein merkittäviä taloudellisia intressejä, rikoksia selittää rationaalinen etujen ja haittojen punninta ja rikosoikeudellista vastuuta ei voida luontevasti ja oikeudenmukaisesti kohdistaa ainoastaan luonnolliseen henkilöön.

Oikeuskäytännöstä, empiirisestä tiedonhankinnasta ja poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä ilmenevistä tiedoista on pääteltävissä, että rikoslain 9 luvussa säädetty oikeushenkilön rangaistusvastuu rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskevista säännöksissä jää nykyisellään vähäiseksi. Edellä sanottua korostaa se, että syyksilukuvia tuomioita 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön osalta ei juurikaan ole.¹²⁹⁹ Kes-

suusperiaatteen näkökulmasta. Ks. kirjallisuudesta Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 377–378. On huomattava, että oikeuskäytännössä RL 9:2.1:n osallisuuskäsitettä on tulkittu esityölausuman laajan tulkinnan mukaisesti. Ks. myös ennakkoratkaisu 2008:33.

1296 Tyypillinen teonkuvaus liittyy myös epäillyn rikosentekijän kilpailijalle vastuu- tai muuhun merkittävään asemaan siirtymiseen tai kilpailevan liiketoiminnan käynnistämiseen. Tuolloin kysymys on samasta henkilöstä, joka irtautuu yhtiöstä ja perustaa kilpailevan yhtiön hyödyntäen (ilmaisee/käyttää) oikeudetta liikesalaisuuksia, jotka on saatu alkuperäiseltä työnantajalta.

1297 Ks. alaluku 3.4.3 ja 3.4.4 sekä taulukko 6 tekijäpiiristä.

1298 Käytännössä kyseessä on oikeudetonta ilmaisemista seuraava teko (RL 30:5.1). Lisäksi soveltamisalan rajoitteella on merkitystä myös liikesalaisuuslain 2 §:n 2 momentin 3 kohdan tulkinnan kannalta, kun liikesalaisuuslaissa tehtävän suorittaja ja luottamuksellisen yhteistyösuhteen osapuoli voi olla oikeushenkilö. Ks. myös alaluku 3.9.4 RL 30:5:n yhteydessä soveltuvista muista tilanteista.

1299 Ks. Tapani 2021, s. 47 ja tosiasiallinen soveltamisala. Oikeushenkilön rangaistusvastuuseen liittyvässä selvityksessä todettiin, että periaatteessa soveltamisala on hyvin laaja, mutta käytännössä soveltamiskäytäntö ulottuu ainoastaan työrikoksiin ja jonkin verran ympäristörikoksiin. Ks. myös tutkimuksen alaluku 3.12.2 yrityssalaisuusrikosten syyksilukemisesta.

keisin peruste edellä esitetylle on se, että rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevan säännöksen soveltamiskäytäntö rikosprosessissa on vähäistä ja epäyhtenäistä.

Mainittujen tehostavien vaikutusten lisäksi oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentaminen soveltuisi luontevasti oikeuskehitykseen, jossa rikoslain 9 luvun soveltamisala on viime vuosina laajentunut. Oikeushenkilön rangaistusvastuun ennakoidaan tietyin edellytyksin laajentuvan tulevaisuudessakin.¹³⁰⁰ On ilmeistä, että esitetty lainsäädäntömuutos ei kuitenkaan muuta rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun käytännön soveltamisen vähyyttä, ellei asialle anneta korostettua merkitystä rikosprosessissa. Pääasiallinen tavoite rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentamisessa rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomissäännökseen on yleispreventiossa, joka koskee liikesalaisuuteen kohdistuvaa konkreettista väärinkäyttöä elinkeinotoiminnassa ilmaisemisteon jälkeen.¹³⁰¹

Rikostaloustieteen lähtökohdista soveltamisalan esitettyä laajentamista tarkasteltaessa on päädytty siihen, että rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuulla on olennaista vaikutusta rikosta harkitsevan henkilön ja rikosta harkitsevan kilpailijan hyötyjen ja haittojen punnintaan.¹³⁰² Ensijainen vaikutus, jota oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamisella tavoitellaan, on yleisestäävyys, toissijainen vaikutus puolestaan on rikosoikeusjärjestelmän tehostumisessa.¹³⁰³ Talousrikosten ja rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten torjunnassa vaikuttavuus kytkeytyy siihen, että rikos ei saa kannattaa, oli kysymys sitten luonnollisesta henkilöstä tai oikeushenkilöstä. Vastaavasti on huomattava, että rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisessa on kyse myös kustannustehokkuudesta. Edellytykset rangaistusvastuun määräämiselle selvitetään esitutkinnan aikana oikeushenkilön liittyessä rikokseen, mikäli rangaistusvastuu on laissa säädetty rikoksen seuraamukseksi (RL 9:1.1). Lisäksi tässä yhteydessä tulee korostaa esitutkintalain 1 luvun 2 §:n vaatimuksia.¹³⁰⁴ Kyse on toimintamallista, joka kuuluu vakiintuneesti talousrikosprosessiin esitutkinnassa ja syyteharkinnassa, eikä aiheuta olennaisia vaikutuksia työmäärään tai kustannuksiin. Toisin sanoen uudistuksesta aiheutuvat käytännön kustannukset jäävät pienemmiksi kuin uudistuksesta koituvat hyödyt ovat.

1300 Ks. Tapani 2021, s. 50–51 sääntelyn kehityksestä ja siihen liittyvistä kehittämistarpeista. Soveltamisalan oletetaan laajenevan tulevaisuudessa kansainvälisten sopimusvelvoitteiden ja EU-sääntelyn vuoksi.

1301 Yleisprevention arvioidaan kohdistuvan erityisesti oikeudettomasti ilmaistun liikesalaisuustiedon jatkokäyttöön tai sen mahdollistamaan taloudellisen hyödyn tavoitteluun, jonka estäminen jää vähäisemmäksi tämän tutkimuksen mukaan.

1302 Tarkemmin punninnasta ja sen merkityksestä tämän tutkimuksen yhteydessä alaluvusta 1.4.

1303 Rikoksien torjuminen mahdollisimman tehokkaasti edellyttää rikoksenteikijän rikoksesta saaman hyödyn eliminointia kokonaisuutena yhteiskunnalle kustannustehokkaalla tavalla. Ks. alaluku 3.11.

1304 ETL 1:2:n säännöksen mukaan esitutkinnassa selvitetään muun muassa asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty.

Edellä selostettujen olosuhteiden arvioidaan vaikuttavan rikostorjunnalliseen tehoon ja yrityssalaisuusrikosten systematiikkaan (RL 30:4–6). Siksi oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten selvittäminen systemaattisesti osana rikosprosessia tuottaa ennalta estävien ja rikostorjunnallisten hyötyjen lisäksi tehokkaasti myös rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn eliminointia. Mikäli rikoksentekijän ja osallisten rikoksesta saama hyöty kyetään eliminoimaan kokonaisuutena, niin kyse on yhteiskunnalle tehokkaalla tavalla hyötyä tuottavasta prosessista.¹³⁰⁵ Toisin sanoen rikosoikeusjärjestelmän tuottamat seuraamukset torjuvat tällöin rikoksia kustannustehokkaasti yhteiskunnan kannalta. Tämän tutkimuksen yhteydessä on korostettu taloudellisia sanktioita rikostorjunnallisten tehokkuusetujen saavuttamiseksi ja rikoksen kannattavuuden vähentämiseksi.

5.4.3 Yrityssalaisuuden väärinkäytön yrityksen säätäminen rangaistavaksi

Tämän tutkimuksen perusteella rikoslain 30 luvun 6 §:n mukainen yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännös ei vastaa käytännön tarpeita, ja tämän vuoksi säännökseen tulisi lisätä rikoksen yritys rangaistavaksi. Tällä hetkellä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksista 4 §:n yritysvakoilun ja 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen asteelle jääneet tekemuodot on säädetty rangaistavaksi, mutta 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön rangaistavuus edellyttää täyttynyttä tekemuotoa. Lainmuutoksella 61/2003 yrityssalaisuuden rikkomisen yritys säädettiin rikoslaissa rangaistavaksi. Yrityksestä on kysymys silloin, kun tekijä hyötymis-, hyödyttämistä tai vahingoittamistarkoituksessa oikeudettomasti yrittää ilmaista tai yrittää käyttää toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta. Seuraavassa tarkastellaan niitä syitä, joiden perusteella rikoslain 30 luvun 6 §:n voidaan katsoa olevan systematiikaltaan puutteellinen ja miksi rikoksen yritys on perusteltua säätää rangaistavaksi.

Rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Esitöiden mukaan tekijän on täytynyt aloittaa rikoksen tekeminen konkreettisesti tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla ja sen toteutumiseksi. Rikoksen täyttyminen on oltava tosiasiallisesti mahdollista, ja sitä on voitava pitää varteenotettavana mahdollisuutena.¹³⁰⁶ Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksissa edellä mainittu kanta omaksuttiin korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2013:20 sisältämän oikeusohjeen myötä.

KKO 2013:20. Korkein oikeus korostaa perusteluissaan, että jos yrityssalaisuuden rikkomisrikos tehdään käyttämällä hyväksi työnantajalta kopioituja liikesalaisuustie-

¹³⁰⁵ Lisäksi oikeushenkilön rangaistusvastuun laajempi soveltaminen vaikuttaisi oikeushenkilön puolesta toimivan tahon hyötyjen ja haittojen punnintaan sekä yleisestäävytyteen. Ks. tarkemmin tutkimuksen alaluvuista 1.4.5 ja 3.11.

¹³⁰⁶ Ks. HE 44/2002 vp, s. 142.

toja, rikoksen ehkäisemisen ja paljastamisen kannalta merkittävimmät rikoksentehtäjän toimet tapahtuvat huomattavasti ennen teon täyttymistä eli liikesalaisuuden hyödyntämistä. Kopioiminen on myös tekijän syyllisyyden kannalta keskeinen osa tekoa. Korkein oikeus arvioi, että yrityssalaisuuden rikkomisen voidaan katsoa alkavan jo liikesalaisuustietojen kopioimisella silloin, kun kopioimisen tarkoituksena selvästi on myöhemmin tapahtuva yrityssalaisuuden rikkominen. Samalle periaatteelliselle kannalle korkein oikeus on asettunut myös ratkaisussa 2015:42.¹³⁰⁷

Oikeuskäytännössä omaksuttu kanta on perusteltu ja johdonmukainen. Liikesalaisuustiedon kopioimisella tai ilmaisemisella pyritään todennäköisesti mahdollistamaan myöhemmin aktualisoituva oikeudeton hyödyntäminen tai käyttäminen. Esirikos, joka on tyypillisesti rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkominen, johtaa seuraavaan vaiheeseen ja varsinaiseen päätekoon eli liikesalaisuuden oikeudettomaan käyttämiseen (RL 30:6). Käytännössä yrityssalaisuuden rikkomisen ja väärinkäytön erilaisesta tekotavasta huolimatta nämä teot muodostavat toiminnallisen jatkumon, jolla on yhteinen motivaatioperusta eli oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkiminen. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia voidaan siten ajatella tekokokonaisuutena. Yrityssalaisuuden väärinkäytön yrityksen rangaistavaksi säätämistä ja soveltamista tukee myös se, että korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä 2013:17 esirikosta koskevan tietoisuuden katsottiin täyttyneen kohtuullisen helposti.¹³⁰⁸

Oikeuskäytäntö on täsmentänyt liikesalaisuustietojen oikeutettua ja oikeudetonta kopioimista palvelussuhteen loppuvaiheessa. Käytännössä korkeimman oikeuden kannanotot ovat selkeyttäneet oikeudettoman tiedonhankkimisen rajoja ja laajentaneet tietyin edellytyksin menettelyyn liittyvää rangaistusuhkaa. Rikoslain 30 luvun 5 §:ää koskevan säännöksen osalta korkein oikeus on ratkaissut tämän katsomalla yritysasteelle etenemisen työpaikanvaihdoksiin liittyvissä tapauksissa alkavan jo varhain. Käytännön soveltamisen tapaa rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskevissa prosesseissa oikeuskäytännössä omaksuttu tulkinta ei ole vielä muuttanut, ainakaan määrällisesti arvioituna.¹³⁰⁹

Vastaava lähestymistapa toimisi luontevasti myös rikoslain 30 luvun 6 §:ää koskevassa säännöksessä. Yrityksen asteelle jääneen yrityssalaisuuden väärinkäyttöteon arvioinnissa on kuitenkin olennaista arvioida teon tarkoitus sekä mahdollinen

1307 Oikeuskirjallisuudessa korkeimman oikeuden kannanottoon on suhtauduttu kriittisesti. Ks. Viljanen 2018, s. 746 ja Nyblin 2003, s. 252 sekä Frände 2013, s. 184–185. Ongelmallisena on pidetty sitä, että korkein oikeus on antanut ratkaisevan merkityksen subjektiiviselle tunnusmerkille eli kopioinnin tarkoitukselle, vaikka perinteisesti on pitäyditty enemmän objektiivisessa yritysopissa.

1308 Korkeimman oikeuden mukaan ratkaisevaa oli, että tekijä on pitänyt varsin todennäköisenä, että väärinkäytön kohde on yrityssalaisuus ja että se on saatu tietoon tai ilmaistu rikoksella.

1309 Ks. epäiltyjen yrityssalaisuusrikosten määräistä tutkimuksen alaluvusta 3.12. Ks. myös yrityksen asteelle jääneen teon (RL 30:5) arvioinnista alaluku 3.4.9.

ajallinen viive ennen liikesalaisuustiedon oikeudetonta käyttöä tai hyödyntämistä ja muut liittyntäpinnat myöhemmin tapahtuvaan liikesalaisuuden hyödyntämiseen. Muutoin liikesalaisuuden kopiointi ja hyödyntämiseen tai käyttämiseen tähtäävät toimet voivat jäädä rankaisemattoman valmistelun asteelle.¹³¹⁰

Edellä on osoitettu, että rikoslain 30 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan liikesalaisuuden oikeudettoman käyttämisen näyttäminen toteen on usein vaikeaa, ja hankalaa on myös yksiselitteisesti määritellä, millainen teko on katsottava rangaistavaksi käyttämiseksi. Menettelyn osoittava yksityiskohtainen merkityssisältö on jäänyt säännöksessä täsmentymättömäksi ja oikeuskäytäntö ei ole lainsoveltajille asiaa selkeyttänyt.

De lege ferenda perustelluinta ja johdonmukaisinta rikosvastuun tehostamiseksi ja haitallisen tai suoraan lainvastaisen liiketoiminnan torjumiseksi on lisätä rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön yritys rangaistavaksi. Tällä tavoin voidaan luontevasti seurata ja vahvistaa rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikossäännöksiin rakennettua systematiikkaa. Samalla voidaan noudattaa mainittua korkeimman oikeuden omaksumaa kantaa, jossa oikeudeton yritys ilmaista tai yritys käyttää toiselle kuuluvaa liikesalaisuutta alkaa jo varhaisista toimista, edellyttäen että menettely sisältää hyötymis-, hyödyttämis- tai vahingoittamistarkoituksen eli täyttää toisin sanoen tahallisuusedellytyksen.¹³¹¹ Esitetty lainmuutos laajentaa liikesalaisuuden oikeudettoman käyttämisen tai ilmaisemisen rangaistusuhkaa ja edesauttaa rikosvastuun kohdentamista. Säännöksen muuttaminen myös korostaisi epäasianmukaisen liikesalaisuustiedon käyttämisen moitittavuutta sellaisenaan.

Lisäksi lähtökohtana yrityssalaisuuden väärinkäytön yrityksen rangaistavaksi säätämisessä on pidettävä sitä, että mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä perustellumpaa rikoslain tavoitteen, oikeushyvien suojelun, kannalta on rangaista myös rikoksen yrityksestä. Tässä tutkimuksessa on osoitettu, että rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttörikoksella pyritään moitittavaan menettelyyn, joka voi aiheuttaa liikesalaisuuden haltijalle merkittävää taloudellista vahinkoa tai tuottaa taloudellista hyötyä. Lisäksi tiedon merkitystä suojeluobjektina tulisi korostaa. Kysymys on toisin sanoen rikosoikeudellisen sääntelyn oikeasuhtaisuudesta ja kriminalisointi on välttämätöntä kysymyksessä olevan oikeushyvän suojaamiseksi.¹³¹²

1310 Yrityssalaisuuden rikkomisen ja yrityssalaisuuden väärinkäytön osalta on tunnistettava merkittävä ero rikoksen yrityksen osalta. Ennakkopäätöksen 2013:20 myötä oli luontevaa katsoa, että liikesalaisuustiedon merkittävässä määrin tapahtuneessa kopioinnissa kyse on rikoksen yrityksestä. Yrityssalaisuuden väärinkäytön tapauksessa ei puolestaan ole osoitettavissa vastaavaa salaa tehtävää kopiointitoimea.

1311 Liikesalaisuutta ei saa oikeudettomasti käyttää tai ilmaista se, joka tietää tai jonka pitäisi tietää, että liikesalaisuus on saatu suoraan tai välillisesti siltä, joka on oikeudettomasti käyttänyt liikesalaisuutta tai ilmaissut sen tarkoituksenaan hankkia itselle tai toiselle taloudellista hyötyä.

1312 Yritysteon (RL 30:6) rangaistavuudelle on esitettävä erityiset, teon moitittavuuteen tai luonteen liittyvät perusteet, joita on tarkasteltu käsillä olevassa jaksossa sekä edellä osiossa 5.3.

On syytä tarkastella käytännön tilanteita, joiden perusteella esitetty lainmuutos katsotaan tarpeelliseksi ja perustelluksi rikoslain 30 luvun 6 §:n säännöksessä. Lähestymistapa soveltuisi tapauksiin, joissa hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudeton ta taloudellista hyötyä henkilö tai henkilöt perustavat kilpailevan yrityksen tarkoituksena hyödyntää entisen työnantajan liikesalaisuutta. Säännös olisi sovellettavissa tietyin edellytyksin, mikäli entiselle työnantajalle kuuluvaa liikesalaisuutta pyritään kilpailevassa liiketoiminnassa oikeudenvastaisesti joko (i) käyttämään elinkeinotoiminnassa tai (ii) myymään. Olennaista yrityksen asteelle jääneen tekemuodon soveltamiseksi olisi, että menettelyllä on saatu aikaan vaara rikoksen täyttymisestä, vaikka toimen toteuttaminen epäonnistuisi.¹³¹³ Liikesalaisuutta koskevan tiedon myynti edelleen kolmannelle on katsottu olevan ilmaisemista hyötymistarkoituksessa tyyppillisimmillään, joten tähän tekoon ryhtyminen soveltuisi sanotussa yhteydessä.¹³¹⁴

Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöksen soveltaminen kuitenkin edellyttää, että edellä kuvattu väärinkäyttäjä ei voi olla taho, joka tiedon on alun perin oikeudetta ilmaissut. Tuolloin tulisi lähtökohtaisesti arvioitavaksi rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen yrityksen täyttäminen.¹³¹⁵

Samankaltainen systematiikka soveltuisi ja olisi perusteltua ulottaa myös tapauksiin ja olosuhteisiin, joissa esirikos tapahtuu yrityssalaisuuden rikkomisena rikoslain 30 luvun 5 §:n 1 momentin 4-kohtaisen luettelon kolmannen kohdan tekijäryhmän toimesta. Kysymys olisi tällöin tyyppillisimmin luottamuksellisessa liikesuhteessa saadusta ja oikeudettomasti ilmaistusta tai käytetystä liikesalaisuudesta, jota pyrittäisiin kilpailevassa elinkeinotoiminnassa oikeudettomasti käyttämään edellä kuvatuin tavoin (i-ii). Lisäksi rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännöksessä yrityksen rangaistavuus tulisi kyseeseen ja sovellettavaksi, kun työpaikkaa vaihtava työntekijä luovuttaa liikesalaisuuden uudessa kilpailevaa toimintaa harjoittavassa työpaikassa kollegan käytettäväksi joko nimenomaisesti tai kollegan osallistuessa esimerkiksi projektiin, jossa liikesalaisuutta pyritään käyttämään.

Yrityksen asteelle jääneen teon rangaistusseuraamus eroaa täyttyneestä teosta. Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäytön yrityksen rangaistusta määrittäessä tulee ottaa huomioon rikoslain 6 luvun säännökset.¹³¹⁶

Rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevaan säännökseen esitetyt muutokset ja rikoksen yrityksen rangaistavaksi säätämisen vaikutukset ulottuisivat myös rikosten ennalta estämiseen. Peloteteorian mukaan rangaistus ja sen uhka pidättelee rikoksenteikijää ja muita henkilöitä ryhtymästä rikokseen. Siksi on

1313 Ajallinen yhteys ja sen arviointi esirikoksen ja yrityssalaisuuden väärinkäytön yrityksen välillä on olennaista sekä rikosten mahdollinen kohdistuminen samaan oikeushyvyyn. RL 30:6:n suhde esirikoksiin ratkaistaan rikosten yhtymistä koskevien yleisten sääntöjen mukaan. Ks. tutkimuksen alaluvusta 3.5.3 sekä HE 66/1988 vp, s. 87.

1314 Hyötymistarkoituksesta ks. Viljanen 2018, s. 763 ja Vapaavuori 2019, s. 409.

1315 Ks. alaluku 3.4 ja 3.5 yrityssalaisuuden rikkomisen (RL 30:5) ja väärinkäytön (RL 30:6) erottelusta.

1316 Ks. RL 6:8 ja ennakkopäätös 2013:20, kohta 34. Lisäksi ks. rikoksen yrityksestä RL 5:1.

pidettävä todennäköisenä, että pidäkevaikutus korostuu rikoksen yrityksen rangaistavaksi säätämisen yhteydessä.¹³¹⁷

Huomion kohteeksi muodostuisi kiinnijäämisen todennäköisyys sekä rangaistuksen ankaruus ja näin ollen kokonaisuutena rangaistuksen odotusarvon merkitys. Näiden tekijöiden todennäköisyyden arvioidaan muodostuvan korkeammaksi esitellyllä lainmuutoksella. Näin voitaisiin tehokkaasti vähentää kannustimia ja intressejä rikokseen ryhtymiseen.

5.4.4 Työntekijän liikesalaisuustiedon ajallisen kieltoulottuvuuden yhtenäistäminen lainsäädäntöön

Tämän tutkimuksen perusteella rikoslain 30 luvun 5 §:n 2 momentin mukainen kahden vuoden sääntö tulisi määritellä johdonmukaisesti myös liikesalaisuuslain 4 §:n sekä työsopimuslain 3 luvun 4 §:n yhteyteen. Liikesalaisuuslain 3 § ja 4 § määrittelevät liikesalaisuuden oikeudettomaksi katsottavan hankkimisen, käyttämisen sekä ilmaisemisen. Liikesalaisuuslain 4 §:ssä oikeudeton käyttäminen ja ilmaiseminen koskee ainoastaan palvelussuhdetta. Työsopimuslain 3 luvun 4 §:n mukaan työntekijä ei saa työsuhteen kestäessä oikeudettomasti käyttää hyödykseen tai ilmaista muille työnantajan liikesalaisuuksia. Jos työntekijä on hankkinut tiedot oikeudettomasti, kiello jatkuu myös työsuhteen päättymisen jälkeen. Työsopimuslain 3 luvun 4 § viittaa muutoin liikesalaisuuslakiin. Liikesalaisuuslain 17 § viittaa puolestaan rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksiin ja rikoslain 38 luvun salassapitorikossäännöksiin.

Työntekijän salassapitovelvollisuus muodostuu näin käytännössä usean lain ja mahdollisesti erikseen solmittujen sopimusten kokonaisuudesta. Edellä mainittu normisto vaikuttaa ristiriitaiselta työ- tai palvelussuhteen jälkeistä menettelyä ja liikesalaisuustiedon käyttämisen tai ilmaisemisen täyttymistä tulkittaessa. Asiassa voidaan päätyä johtopäätökseen, jonka perusteella rikoslain 30 luvun 5 § on itsenäinen, liikesalaisuuslain 4 §:n ja työsopimuslain 3 luvun 4 §:n sivuuttava säännös. Yleisellä tasolla lakisääteisen liikesalaisuuksien suojan heikkous liittyy sääntelyn epäsälvytyteen koskien palvelussuhteen jälkeistä aikaa.

Säännösten ristiriitaisuus tai tulkinnanvaraisuus on havaittu liikesalaisuuslain valmistelussa ja jo aiemmin rikoslain uudistuksen esitöiden yhteydessä.¹³¹⁸ Työ- tai palvelussuhteen jälkeisenä aikana on ongelmallista erotella, mikä on työnantajalle kuuluvaa liikesalaisuutta ja mikä työntekijälle kuuluvaa ammattitaitoa. Siksi oikeudettoman menettelyn rajanvedon määrittäminen on ollut tärkeää oikeuskäy-

1317 Ks. preventiosta ja pelotevaikutuksesta sekä niiden liityntäpinnasta rangaistusteorioihin alaluvuista 1.4 ja 3.11 sekä 5.2.2.

1318 Ks. HE 49/2018 vp, s. 25 ja HE 66/1988 vp, s. 86 sekä HE 53/2002 vp, s. 17. Sääntelyn tulkinnanvaraisuus ja ristiriitaisuus on todettu myös oikeuskirjallisuudessa. Ks. Vapaavuori 2019, s. 434 ja Viljanen 2023, s. 762–763.

tännössä.¹³¹⁹ Lähtökohtaisesti lainsäätäjä on pyrkinyt turvaamaan muun muassa yrittäjyyttä, työntekijöiden vapaata liikkuvuutta ja uuden liiketoiminnan käynnistämisen mahdollisuuksia sekä elinkeinovapautta kokonaisuutena (ks. PL 18 §). Tämä on yksi peruste sille, miksi työ- tai palvelussuhteen jälkeinen aika on jäänyt sääntelemättä.¹³²⁰

Lainsäätäjä on kuitenkin tunnistanut tiedon ja sen salassapidon merkityksen liiketoiminnassa kasvavaksi.¹³²¹ Liikesalaisuuden suojaksi työsuhteen jälkeistä aikaa varten on siksi luotu salassapitosopimukset ja kilpailukieltosopimukset sopimus- ja kilpailuoikeudellisina toimina. Kilpailukieltosopimusten muuttuminen vastikkeelliseksi vuoden 2022 alusta vaikuttaa arvioni mukaan kuitenkin selkeästi solmittavien sopimusten määrään. Uudistus vaikuttanee uusien sopimusten määrään, mutta myös voimassa olevia kilpailukieltosopimuksia todennäköisesti irtisanoitetaan. Edellä olevan perusteella voidaan todeta, että kilpailukieltola koskeva lainsäädäntö korostaa salassapitosopimuksen merkitystä. Toisaalta on huomattava, että työ- tai palvelussuhteen päättymisen jälkeistä aikaa koskevalle tulkinnanvaraisuudelle tulisi edelleen antaa merkitystä.¹³²²

Edellä mainitut seikat huomioon ottaen, palvelussuhteen jälkeistä aikaa koskevan sääntelyn taustaintresseissä näyttäytyvät elinkeinopoliittiset tavoitteet. Vapaan kilpailun nimissä muilla yrityksillä tulee olla oikeus hankkia salainen tieto muuta kautta laillisesti haltuunsa. Tämän takia liikesalaisuuden suoja kieltää ainoastaan liikesalaisuuden oikeudettoman hankkimisen, ilmaisemisen ja käyttämisen (LSL 3–4 §).

Sääntelyn nykytilaa arvioitaessa on pääteltävä, että liikesalaisuuden riittäväksi suojaksi työ- tai palvelussuhteen jälkeisenä aikana on katsottu salassapito- ja kilpailukieltosopimukset yhdistettynä rikoslain 30 luvun 5 §:n 2 momentin säännökseen. Liikesalaisuuden suojan kannalta työntekijän lojaliteettivelvoitteeseen ja sen noudattamiseen työ- tai palvelussuhteen jälkeisenä aikana liittyy kuitenkin ongelmallisuutta. Työsuhte voi päättyä työnantajasta johtuvasta syystä. Tämä on otettu huomioon työsopimuslain 3 luvun 5 §:n 5 momentissa, jonka mukaan kilpailukieltosopimus ei sido työntekijää tässä tilanteessa. Samalla raukeaa myös tietyin edellytyksin työntekijän salassapitovelvollisuus, mikäli kilpailukieltosopimuksessa on sovittu työnantajan liikesalaisuuksien suojasta.¹³²³

1319 Ks. oikeuskäytännöstä ainakin ennakkopäätös 2013:20.

1320 Lisäksi sääntelyssä on huomioitu liikesalaisuuden oikeutettu ilmaiseminen yleisen edun ja ilmoittajansuojelulain nojalla, mutta se jätetään tässä yhteydessä käsittelemättä laajemmin.

1321 Ks. HE 53/2002 vp, s. 16–17. Salaisen tiedon merkitys yrityksissä on olennaisesti kasvanut. Ks. myös HE 222/2020 vp. Toisaalta työntekijöiden vapaa liikkuminen ilman kilpailukieltosopimuksen kaltaisia rajoitteita on nähty tärkeäksi ja kilpailukiello on säädetty vastikkeelliseksi.

1322 Ks. alaluku 2.5 mainitusta tulkinnanvaraisuudesta.

1323 Edelleen on syytä viitata rikoslain 30 luvun 5 §:n 2 momenttiin ja rikosoikeudellisesti rangaistavaan menettelyyn. Lisäksi salassapidosta työsuhteen jälkeen sovitaan muuallakin, kuten itse työsopimuksessa ja salassapitovelvoite jää voimaan.

De lege ferenda perustelluinta ja johdonmukaisinta olisi säätää työ- tai palvelussuhteen jälkeisen ajan liikesalaisuuden oikeudeton ilmaisu tai käyttö kielletyksi kahden vuoden ajaksi yhdenmukaisesti rikoslain, liikesalaisuuslain ja työsopimuslain säännöksissä. Kuten edellä on osoitettu, liikesalaisuuden oikeudellinen suojajärjestelmä rakentuu kokonaisuuden varaan. Lainsäädäntö ei nykymuotoisena turvaa liikesalaisuutta työ- tai palvelussuhteen jälkeisenä aikana kokonaisvaltaisesti. Liikesalaisuuden rikosoikeudellinen suoja työ- tai palvelussuhteen jälkeisenä aikana edellyttää, että väärinkäyttö täyttää rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomisen tai sen yrityksen tunnusmerkit. Sääntelyä yhtenäistämällä normijärjestelmä ja sen soveltamistapojen ennakoitavuus vahvistuu, mikä on katsottava painavaksi argumentiksi oikeudellisesti monimutkaisen ilmiön kohdalla.

Liikesalaisuuden haltijan kannalta tilanne on ongelmallinen työ- tai palvelussuhteen jälkeen, koska yrityssalaisuuden rikkomissäännöksen tuomitsemiskynnys ylittyy harvoin eivätkä LSL ja TSL suoraan tarjoa suojaa oikeudetonta käyttöä tai ilmaisua vastaan. Työ- tai palvelussuhteen jälkeiseen aikaan ja liikesalaisuuden suojaamiseen yksin sopimus- tai kilpailuoikeudellisilla toimilla liittyy ongelmallisia kysymyksiä. Esitetyn sääntelymuutoksen tärkeys on lisääntynyt vuodesta 2022 eteenpäin, jolloin salassapitosopimus on jäänyt ensisijaiseksi sopimusoikeudelliseksi liikesalaisuuden suojakeinoksi tämän tutkimuksen mukaan.¹³²⁴

Sääntelyä yhdenmukaistamalla voidaan huomioida elinkeinopoliittisia tavoitteita, joihin liittyvät uuden liiketoiminnan tukeminen ja innovaatiotyön mahdollistaminen.¹³²⁵ Samanaikaisesti huomioon otettavana kysymyksenä on taloudellisesti arvokkaan liikesalaisuustiedon suojaaminen työ- tai palvelussuhteen jälkeisenä aikana. On otettava huomioon, että salassa pidettävä tieto vanhenee erityisesti teknisillä ja tietoteknisillä aloilla nopeasti. Yksin tämän seikan perusteella kahta vuotta pidempi tai ajallisesti rajoittamaton käyttökielto nähdään ongelmallisena.¹³²⁶

Selvyiden vuoksi totean, että työ- tai palvelussuhteen jälkeen voimaan astuva liikesalaisuuden hyväksikäyttökielto antaa liikesalaisuuden haltijalle mahdollisuuden suojautua tarpeelliseksi katsomillaan oikeussuojakeinoilla. Näin ollen esitetty lainsäädäntöuudistus huomioi liikesalaisuuden haltijan suojeluintressit sekä elinkeinoelämää tukevat tavoitteet vaikeuttamatta etenkin jälkimmäistä kohtuuttomasti, jotta turvataan myös Suomen perustuslain 18 §:n työ- sekä elinkeinovapaus.

Painavana argumenttina nähdään nykyinen sääntelyn epäselvyys työntekijän kannalta koskien työ- tai palvelussuhteen jälkeistä aikaa. Vastaavasti esitetty muutos

1324 Presumptio perustuu siihen, että taloudellISRationaalinen liikesalaisuuden haltija välttää kustannuksien syntymistä ja tästä syystä valitsee ensisijaisesti salassapitosopimuksen ja toissijaisesti vastikkeellisen kilpailukieltosopimuksen.

1325 Ks. LSDir ja alaluku 2.2.

1326 Esitetty johtopäätös ajallisesti pidemmästä käyttökiellosta voidaan tulkita ongelmalliseksi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta. Toisaalta siksi rikoslakiin on luotu syyteoikeuksien vanhenemisajat (ks. RL 8:1).

vahvistaisi normijärjestelmän ennakoitavuutta sääntelyn kohteiden eli työpaikkaa vaihtavien työntekijöiden kannalta.

5.5 Lopuksi

Liikesalaisuudessa on kysymys rikos- ja yksityisoikeudellisesti haastavasta oikeudellisesta ilmiöstä. Lisäksi liikesalaisuuteen vaikuttavat taloudelliset ja taloustieteelliset lainalaisuudet, minkä vuoksi kyseessä on monimutkainen ja -tahoinen ilmiö. Liikesalaisuuden oikeudellinen suojajärjestelmä on kokonaisuudessaan monipuolinen ja teoreettisesti kattava tämän tutkimuksen perusteella.¹³²⁷ Pääasialliset tutkimushavainnot liittyvät sääntelyn tehokkaaseen ja tarkoituksenmukaiseen soveltamisen tapaan käytännössä.

Sääntelyteoreettisesta lähtökohdasta on perusteltua, että liikesalaisuuden hallitijalla on käytettävissään monipuolinen oikeudellinen ratkaisuvälikko, mikäli taloudellisesti arvokas liikesalaisuustieto tai hyödyke joutuu väärinkäytön kohteeksi. Tutkimuksen keskeinen johtopäätös on, että preventiivisesti painottuneen oikeusjärjestelmän olemassaolo on katsottava oikeutetuksi, tehokkuutta tukevaksi ja kokonaisuutena kannatettavaksi. Tämä lähtökohta korostaa myös rikosprosessin viimesijaisuuden merkitystä.

Taloustieteisiin liitetyn tehokkuustavoitteen kannalta merkittävä ja painoarvoa sisältävä tutkimushavainto puolestaan on seuraava: liikesalaisuussääntely ei vastaa talousteoriassa esitettyjä lähtökohtia tarkoituksenmukaisesta sääntelystä. Monimutkaisen oikeudellisen ilmiön systematisointi ja sääntelyn järjestäminen ristiriitattomaksi järjestelmäksi vaikuttaa jääneen osin tavoitteen asteelle. Toisaalta ottaen huomioon liikesalaisuuden oikeudellisesti laaja-alainen luonne, ei täysi yksiselitteisyys liene realistista tai edes tarkoituksenmukaista. Näiden perustelujen valossa voidaan todeta, että rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikoksia koskevaan rikosprosessiin liittyvä oikeudenkäyttö, talousrikosnormien ja avoimien tunnusmerkistöjen soveltaminen sekä taloudellisen toiminnan sääntelyn monimutkaisuus ja kiintopisteiden löytämisen sekä yhteensovittamisen vaikeus näyttäytyvät osin ongelmallisina.

Liikesalaisuutta suojaava rikosoikeudellinen keinovalikoima on taas tämän tutkimuksen perusteella kattava, mutta käytännössä harvoin toteutuva. Lisäksi rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikossäännöksiä sovelletaan osin epäyhtenäisesti. Useimmissa rikosasioissa selvitetään ainoastaan rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomista. Vaihtoehtoisten yrityssalaisuusrikosten tai muiden rikosnimikkeiden arvioiminen on jäänyt vähäiseksi. Rikoslain 30 luvun yrityssalaisuusrikosten

¹³²⁷ Liikesalaisuuslain säätäminen vuonna 2018 on lisännyt yksityisoikeudellisia suojakeinoja liikesalaisuustiedon suojaamiseksi ja selkeyttänyt liikesalaisuuden legaalimääritelmän (LSL 2 §). Lisäksi on huomattava liikesalaisuuden suojaamiseksi ja väärinkäytön estämiseksi säädetty rangaistusuhka (RL 30:4–6).

rangaistavuuden ala on osoittautunut kapeaksi edellä mainittujen lähtökohtien ja tämän tutkimuksen perusteella.

Liikesalaisuutta koskeva rikosoikeudellinen sääntely on kokonaisuutena ongelmallinen talousrikosoikeuden lohko. Tässä tutkimuksessa on osoitettu, että rikosvastuun aktualisoitumiseen vaikuttavat useat eri tekijät ja seikat. Erityisesti rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevan säännöksen toteennäyttämiseen ja sääntelytekniikkaan liittyy ongelmallisuutta. Ongelmat paikantuvat rangaistavan menettelyn määrittelyyn laillisuusperiaatteen vaatimukset täyttävällä tavalla. Näillä tekijöillä on vaikutusta rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikosten rikostorjunnalliseen tehoon ja vaikuttavuuteen.

Liikesalaisuuden suojan kehittämiseksi ja tehostamiseksi on esitetty neljää erilaista lainsäädäntösuositusta. Rikosoikeudelliseen sääntelyyn liittyvät kehitystarpeet, joita tulisi arvioida, koskevat törkeän tekemuodon säätämistä rikoslain 30 luvun 4–6 §:n yrityssalaisuusrikoksiin ja rikoslain 9 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan laajentamista rikoslain 30 luvun 5 §:n yrityssalaisuuden rikkomissäännökseen. Lisäksi rikoslain 30 luvun 6 §:n yrityssalaisuuden väärinkäyttösäännökseen tulisi lisätä yritys rangaistavaksi. Näiltä osin rikosoikeudellinen sääntely on jäänyt käytännön soveltamistarpeista jälkeen ja sisältää ristiriidan soveltamisalassa. Neljäs lainsäädäntösuositus liittyy liikesalaisuuden suojan yleiseen tehostamiseen. Tutkimuksen perusteella esitetään, että rikoslain 30 luvun 5 §:n 2 momentin nojalla niin sanottu kahden vuoden sääntö tulisi määritellä johdonmukaisesti myös liikesalaisuuslain 4 §:n sekä työ sopimuslain 3 luvun 4 §:n yhteyteen liikesalaisuuden suojaksi palvelussuhteen päätyttyä.

Tutkimuksessa havaitut puutteet sääntelyssä eivät ole laadultaan liikesalaisuuden suojaan merkittävästi vaikuttavia, mutta esitetyillä muutoksilla voitaisiin selkeästi tehostaa sekä harmonisoida oikeudellista suojajärjestelmää.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis, Mitä lainoppi on? Tammi, Helsinki 1978.
- Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. WSOY, Helsinki 1989.
- Aarnio, Aulis, Oikeussäännön systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Juha Häyhä (toim.), Minun metodini. WSOY, Helsinki 1997, s. 35–56.
- Aarnio, Aulis, Tulkinnan taito. Ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. Vantaa 2006.
- Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo, Suomen jäämistöoikeus I. Lakimääräinen perintöoikeus. 4. uudistettu laitos 2000. Juva 1999.
- Airaksinen, Manne, Osakkeenomistajakeskeisyys, sidosryhmät ja yhteiskuntavastuu osakeyhtiöoikeuden järjestelmässä. Alma Talent, Helsinki 2023.
- Alasuutari, Pekka, Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino, Tampere 2011.
- Alvesalo, Anne, Dynamics of Economic Crime Control. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 14. Poliisiammattikorkeakoulu, Helsinki 2003.
- Alvesalo, Anne, Käsitteellä on väliä – puheenvuoro talousrikoskontrollin kohdentamisesta. Edilex 4/2006, s. 1–10.
- Alvesalo, Anne – Kuusi, Anne – Kumpula, Anne, Oikeussosiologia, oikeustiede ja lainoppi. Teoksessa Kati Nieminen – Noora Lähtenmäki (toim.), Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus, Tallinna 2021, s. 34–51.
- Alvesalo, Anne – Tombs, Steve, Can Economic Crime Control be Sustained? The Case of Finland. Innovation – the European Journal of Social Science Research. Vol. 14, No. 1. 2001, s. 35–53.
- Andenæs, Johannes, Punishment and Deterrence. Trondhjem 1974.
- Annola, Vesa, Informaatio, sisäpiiri, markkinat. Turku 2005.
- Anttila, Inkeri – Törnudd, Patrik, Kriminologia ja kriminaalipolitiikka. WSOY 1983.
- Arrow, Kenneth, "Economic Theory and the Hypothesis of Rationality," in The New Palgrave: Utility and Probability. 1987.
- Asp, Petter – Ulväng, Magnus – Jareborg, Nils, Kriminalrättens grunder. Iustus Förlag 2001.
- Ayres, Ian – Braithwaite, John, Responsive regulation. Transcending the Deregulation Debate. Oxford University Press, New York 1995.
- Baldwin, Robert – Cave, Martin – Lodge, Martin, Understanding regulation. Theory, strategy and practice. Second edition. Oxford: University press 2012.
- Baldwin, Robert – Davis, Gwynn, Empirical research in law, 880–881. Teoksessa The Oxford Handbook of Legal Studies 2003.
- Baumol, William – Oates, Wallace, The Theory of Environmental Policy. The use of standards and prices for protection of environment. Cambridge University Press 1988.
- Becker, Gary, Crime and Punishment: An Economic Approach. Journal of Political Economy Vol. 76, No. 2 (Mar. – Apr). 1968, s. 169–217.
- Becker, Gary, Crime and Punishment: An Economic Approach. University of Chicago and National Bureau of Economic Research. 1974.

- Bentham, Jeremy, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. An Authoritative Edition by J. H. Burns and L. A. Hart. Oxford University Press Inc., New York 1996.
- Blaug, Mark. *The methodology of economics. Or how economists explain*. Second Edition. Cambridge University Press. 1992.
- Bottoms, Anthony – Von Hirsch, Andrew. *The crime preventive impact of penal sanctions*. Teoksessa Peter Cane – Herbert Kritzer (toim.), *The Oxford handbook of Empirical legal research*. Oxford University press, 2010.
- Boucht, Johan – Frände, Dan, *Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 29*. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere. 2019.
- Braithwaite, John, *Restorative Justice and Responsive Regulation*, Oxford University Press, Incorporated, 2001.
- Bruun, Niklas, *Kilpailukielto työ- ja toimisuhteissa*. DL 5/2003.
- Burk, Dan, *Law, and Economics of Intellectual Property: In Search of First Principles*. University of California. 2012.
- Cane, Peter – Kritzer, Herbert, *The Oxford handbook of Empirical Legal Research*. Oxford University press. 2010.
- Canton, Rob, *Why punish?* London 2017.
- Carpentier, Xavier, *Tutkimuksia immateriaalioikeuksista*. Kansantaloudellinen aikakauskirja - 103. vsk. - 1/2007, s. 100–120.
- Casey, Eoghan – Brenner, Susan W. – Koops, Bert-Jaap – Robinson, Tessa – Schatz, Bradley – Turvey, Brent E. – Maguire, Terrance – Ferraro, Monique – McGrath, Michael – Daywalt, Christopher – Turnbull, Benjamin, *Digital Evidence and Computer Crime. Forensic Science, Computers and the Internet*. Third Edition. Academic Press/Elsevier, Waltham 2011.
- Castrén, Martti, *Liikesalaisuuksien oikeussuojasta yhteistoimintasuhteissa ja niiden jälkeen*. Vammala 1973.
- Castrén, Martti, *Liikesalaisuus, tekninen esikuva ja ohje uusien lakien valossa*. DL n:o 9–10. 1980.
- Castrén Martti, *EU-Suomen markkinaoikeus. Lakimiesliiton Kustannus*, Helsinki 1997.
- Castrén, Martti, *Immateriaalioikeudet ja niitä täydentävä kilpailunormisto*. Teoksessa, Yritysoikeus, (toim.) Kirsti Rissanen ym. Helsinki 1999.
- Chally, Jon, *The Law of Trade Secrets: Toward a More Efficient Approach*. 57 *Vanderbilt Law Review* 2019, s. 1269–1311.
- Chang, Ha-Joong, *Taloustiede. Käyttäjän opas*. Into Kustannus Oy 2017.
- Clarke, Ronald, *Situational Crime Prevention*. Teoksessa Michael Tonry (toim.), *Crime and Justice: A Review of Research*, vol. 19, 1995, s. 91–150.
- Coase, Ronald, “The Nature of the Firm”, *Economica*, New Series, Vol. 4, No. 16 (Nov.), 1937, s. 386–405.
- Coase, Ronald, *The Problem of Social Cost*. *Journal of Law and Economics* 1960, s. 1–44.
- Cooter, Robert – Ulen, Thomas, *Law and Economics*. Berkeley Law Books. Book 2, 6th edition. 2016.
- Czapracka, Katarzyna A, *Antitrust and trade secrets: the US and the EU approach*, Santa Clara Computer & High Tech. L.J. Volume 24, 2008.
- De Alessi, Louis – Staaf, Robert, *Property Rights and Choice*. Teoksessa *Law and Economics*. (toim.) Nicolas Mercuro. Kluwer Academic Publishers 1989, s. 175–200.
- Denzin, Norman – Lincoln, Yvonna S, *Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research*. Teoksessa *Handbook of Qualitative Research*. Second Edition. (toim.) Norman K. Denzin and Yvonna S. Lincoln. Sage Publications 2000, s. 1–28.
- Deweese, Don – Duff, David – Trebilcock, Michael, *Exploring the Domain of Accident Law: Taking the Facts Seriously*. Oxford, Oxford University Press. 1996.

- Driesen, David, *The Economic Dynamics of Law*. Cambridge 2012.
- Eatwell, John – Milgate, Murray – Newman, Peter, *Walras's Theory of Capital*. The New Palgrave: A Dictionary of Economics, Vol. 1. Macmillan Press Ltd, London 1987.
- Eccles, Timothy – Pointing, John, "Smart regulation, shifting architectures and changes in governance". *International Journal of Law in the Built Environment*, Vol. 5 Issue 1, 2013, s. 71–78.
- Eide, Erling, *Recent Developments in Economics of Crime*. Working Papers in Law and Economics. Volume 2004. Paper 8. 2004.
- Ervasti, Kaijus, *Eräitä näkökulmia empiirisen tiedon hyväksi käyttämisestä oikeustieteessä*. Lakimies 1998.
- Ervasti, Kaijus, *Empiirinen oikeustutkimus*. Teoksessa Lindfors, Heidi (toim.) *Empiirinen tutkimus oikeustieteissä*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja. Helsinki 2004.
- Ervo, Laura, *Oikeudenmukainen oikeudenkäynti*. Dark Oy, Vantaa 2005.
- Eser, Albin, *Die strafrechtlichen Sanktionen gegen das Eigentum*. Dogmatische und rechtspolitische Untersuchungen zu Einziehung, Unbrauchbarmachung und Gewinnverfall. Tübingen 1969.
- Eskelinen, Anna-Liisa, *Työntekijän kilpailukiello- ja salassapitovelvoite*. Lapin yliopisto 2013.
- Eskola, Jaakko – Suoranta, Jaakko, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere 1998.
- Fink, Steven, *Sticky Fingers: Managing the Global Risk of Economic Espionage*. Indiana: IUUniversity. 2003.
- Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko, *Esitutkinta ja pakkokeinot*. 6. uudistettu painos. Alma Talent Oy. Helsinki 2023.
- Friedman, David – Landes, William – Posner, Richard, *Some Economics of Trade Secret Law*. *Journal of Economic Perspectives*—Vol 5, Number 1, 1991, s. 61–72.
- Frände, Dan, *Den straffrättsliga legalitetsprincipen*. Ekenäs 1989.
- Frände, Dan, *Onko viimeinen sana sanottu olosuhdetahallisuudesta?* DL 2/2010, s. 157–165.
- Frände, Dan, *KKO 2013:20 – Yritysvakoilu vai yrityssalaisuuden rikkomisen yritys*. Teoksessa *KKO:n ratkaisut kommenttein I/2013*, (toim.) Pekka Timonen, Helsinki 2013.
- Frände, Dan, *HD: straffrätts- och straffprocessrättspraxis åren 2014 och 2015*. JFT 1–2/2016, s. 1–92.
- Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, *Keskeiset rikokset*. Edita Publishing, Helsinki 2014.
- Frände, Dan – Wahlberg, Markus, *Yleinen rikosoikeus*. 2. uudistettu painos, Edita, Helsinki 2012.
- Gunningham, Neil, *Compliance, Enforcement, and Regulatory Excellence*. RegNet Research Paper No. 124. 2017.
- Gunningham, Neil – Grabosky, Peter, *Smart Regulation. Designing Environmental Policy*. Clarendon Press, Oxford 1998.
- Hahnel, Robin – Sheeran, Kristen, *Misinterpreting the coase theorem*. *Journal of Economic Issues* (Taylor & Francis Ltd), 43(1), 2009, s. 215–237.
- Hakamies, Kaarlo, *Taloustieteellisen tiedon merkityksestä rikoslain tulkinnassa*. Lakimies 2/2013, s. 288–293.
- Hakamies, Kaarlo – Johansson, Marian, *Oikeudenkäynnin kesto talousrikosasioissa*. Raportti korkeimmassa oikeudessa vuonna 2007 käsiteltyjen talousrikosten oikeudenkäyntien kestosta. Korkeimman oikeuden selvityksiä 1/2009.
- Hakamo, Terhi – Jauhiainen, Kirsi – Alvesalo, Anne – Virta, Erja, *Talousrikokset rikosprosessissa*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 33/2009. Tampere 2009.
- Halila, Heikki – Hemmo, Mika, *Sopimustyytit*. Talentum 2008.

- Halimaa, Elina, Tahallisuus kuittikaupassa käytännössä, erityisesti arvonlisäverotusta silmällä pitäen. Teoksessa Lahti, Raimo – Konttinen Di Nardo, Essi, Kirjoituksia rikosoikeudesta. Helsinki 2015, s. 11–31.
- Harisalo, Risto – Miettinen, Ensio, Hyvinvointivaltio: houkutteleva lupaus vai karvas pettymys. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala 2004.
- Havansi, Erkki, Takavarikko ja hukkaamiskielto ulosottolain 7 luvun mukaan. Ensimmäinen osa, 1975. Vammala 1975.
- Havansi, Erkki, Uusi turvaamistoimilainsäädäntö selityksineen. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1993.
- Helenius, Anu, Lainsäädännön toimeenpanon monimenetelmäinen tutkimus seuraamusjärjestelmän kontekstissa. Teoksessa Kati Nieminen – Noora Lähteenmäki (toim.), Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus, Tallinna 2021, s. 360–374.
- Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko, Esitutkinta ja pakkokeinot. Liettua 2014.
- Hemmo, Mika, Sopimusoikeus I. Talentum 2003.
- Hemmo, Mika, Vahingonkorvausoikeus. Porvoo 2005.
- Hemmo, Mika, Sopimusoikeuden oppikirja, 2. painos. Helsinki 2008.
- Hertog, Johan, Economic Theories of Regulation. In van den Berg, RJ – Paccès, A. M. (toim.). Regulation and Economics. Edward Elgar Publishing 2012, s. 25–96.
- Hietala, Harri – Kahri, Tapani – Kairinen, Martti – Kaivanto, Keijo, Työsopimuslaki käytännössä. 6. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2016.
- Hietala, Harri – Kairinen, Martti – Kaivanto, Keijo, Työsopimuslaki käytännössä. 7. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2020.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena, Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus, Helsinki University Press Oy 2011.
- Hirvonen, Ari, Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisu- ja 17. Helsinki 2011.
- Hirvonen, Markku – Määttä, Kalle, Harmaa talous ja talousrikollisuus – ilmenemismuodot ja torjunta. Edita Publishing Oy 2018.
- Hodges, Christopher, Ethics in Business and Regulation. University of Oxford 2015. (Hodges 2015a)
- Hodges, Christopher, Law and Corporate Behaviour: Integrating Theories of Regulation, Enforcement, Compliance and Ethics. Hart/Beck 2015. (Hodges 2015b)
- Hodgson, Jaqueline – Roberts, Andrew, Criminal process and prosecution. Teoksessa Peter Cane – Herbert Kritzer (toim.), The Oxford handbook of Empirical legal research. Oxford university press. 2010, s. 151–175.
- Honkasalo, Brynolf, Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Kolmas osa. Toinen painos. Hämeenlinna. 1969.
- Honkasalo, Brynolf – Ellilä, Reino, Rikosoikeuden yleiset opit pääpiirteittäin. Hämeenlinna 1966.
- Huhtamäki, Heikki, Pätevä kilpailukieltosopimus. Huhtamäki. Vantaa 2010.
- Huhtamäki, Heikki, Kilpailukiello ja salassapito sopimussuhteissa. Lakimiesliiton kustannus 2014.
- Huhtamäki, Heikki, Rahavarojen turvaamistoimet Suomessa ja Euroopan unionissa. Helsinki 2019.
- Hume, David, Enquiries concerning the human understanding and concerning the principles of morals. Edited by L. A. Selby-Bigge. Oxford Clarendon Press, 2. edition from posthumous edition of 1777. 1951.

- Huovila, Mika, Oikeuslähdeoppi ja oikeudellinen argumentaatio rikostuomion perusteluissa. Teoksessa Huovila, Mika – Lahti, Raimo – Ojala, Timo (toim.): Rikostuomion perusteleminen. Helsinki 2005.
- Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo, Kirjoitetaan juridiikkaa. Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Kauppakaari, Helsinki 2008.
- Hyttinen, Tatu, Syytön tai syyllinen. Tutkimus syyllisyyskysymyksen ratkaisemisesta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 326. Sastamala 2015.
- Hyttinen, Tatu, Olosuhdetahallisuuden vakioitu alaraja – oikeusturvaa vai korkeimman oikeuden retoriikkaa? DL 6/2016, s. 916–933.
- Hyttinen, Tatu, Rahanpesu ja rikosvastuu. Alma Talent Oy, Helsinki 2021.
- Hyttinen, Tatu – Tapani, Jussi. Luottamusaseman väärinkäyttö. Teoksessa (toim.) Frände, Dan (toim.) – Hyttinen, Tatu – Kallio, Heikki – Korkka-Knuts, Heli – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus. Keskeiset rikokset. Viides, uudistettu painos. Edita Publishing, Helsinki 2023, s. 818–833.
- Häkkinen, Kirsti, Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä - teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Jyväskylä, Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisutoimikunta. 1996.
- Häyhä, Juha, Lojaliteettiperiaate ja sopimusooppi. DL n:o 3/1996, s. 313–327. (Häyhä 1996a)
- Häyhä, Juha, Oikeustaloustiede ja sopimusoikeus. Teoksessa Kanninen, Vesa – Määttä, Kalle (toim.), Näkökulmia oikeustaloustieteeseen. Gaudeamus. 1996. (Häyhä 1996b)
- Jaatinen Heikki, Oikeushenkilön rangaistusvastuu ja huolimaton toimintakulttuuri. Teoksessa Alvesalo (toim.): Kirjoituksia talousrikollisuudesta I, 1998, s. 153–188.
- Jaatinen, Heikki, Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2000.
- Jager, Melvin, Trade Secrets Law. Eagan, MN: West Group, a Thomson Company. 2015.
- Jehoram, Tobias – Kuipers, Gertjan – Hustinx, Jan – Douma, Tjibbe, Keeping it secret: start preparing for Trade Secrets Directive, Lexology article. 2015.
- Johnson, Loch, Handbook of intelligence studies. Abingdon: Routledge 2007.
- Jokela, Antti, Rikosprosessi. Talentum, Helsinki 2008.
- Jokela, Antti, Rikosprosessioikeus. Alma Talent, Turku 2018.
- Jonkka, Jaakko, Rikosprosessioikeuden yleisistä opeista. Helsinki 1992.
- Juslén, Jenni – Mutttilainen, Vesa, Korruption ydinalueet 2000-luvun Suomessa. Havaintoja sääntelystä, piilorikollisuudesta ja poliisin tietoon tulleista rikoksista. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 84/2009. Tampere 2009.
- Jääskeläinen, Ville, Liikesalaisuuksiin kohdistuvien insider-riskien hallinta. Suojelupoliisin julkaisusarja 1/2018.
- Kahneman, Daniel, Thinking Fast and Slow. Farrar, Straus and Giroux 2013.
- Kainulainen, Heini, Teemahaastattelut kriminologisessa tutkimuksessa. Teoksessa Lindfors, Heidi (toim.) Empiirinen tutkimus oikeustieteissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja. Helsinki 2004.
- Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi, Tutkijan eettinen vastuu sensitiivisessä tutkimushaastattelussa. Teoksessa Kati Nieminen – Noora Lähteenmäki (toim.), Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus, Tallinna 2021, s. 34–51.
- Kankaanranta, Terhi – Mutttilainen, Vesa, Kuittikauppa rakennusalan talousrikollisuutena. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja, Tampere 86/2010.
- Kanninen, Vesa – Määttä, Kalle – Timonen, Pekka, Coasen teoreema: Esittely ja arviointi. Teoksessa Kanninen, Vesa – Määttä, Kalle (toim.) Näkökulmia oikeustaloustieteeseen. Gaudeamus 1996. (Kanninen – Määttä – Timonen 1996a)

- Kanniainen, Vesa – Määttä, Kalle – Timonen, Pekka, Oikeustaloustiede. Johdantoa lähestymistapoihin ja käsitteisiin. Teoksessa Kanniainen, Vesa – Määttä, Kalle (toim.) Näkökulmia oikeustaloustieteeseen. Gaudeamus 1996. (Kanniainen – Määttä – Timonen 1996b)
- Karhu, Juha, Oikeuslähteet ja yleiset opit. Lakimies 2004, s. 1267–1291.
- Keinänen, Anssi, Tilastollinen analyysi rikostaloustieteessä: teoria ja käytäntö. Joensuu 2004.
- Keinänen, Anssi – Kilpeläinen, Mia – Vääänen, Ulla, Empiirisen oikeustutkimuksen kokemukset, haasteet ja tulevaisuus. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 26. Joensuu 2010.
- Kimpimäki, Minna – Kärki, Anssi, Kansainväliseen liiketoimintaan liittyvä lahjonta ja yritysten vastuu. Liikejuridiikka 1/2022, s. 10–35.
- Kish-Gephart, Jennifer – Harrison, David – Klebe Trevino, Linda, Bad Apples, Bad Cases, and Bad Barrels: Meta-Analytic Evidence About Sources of Unethical Decisions at Work. Journal of Applied Psychology 1/2010, s. 1–31.
- Kivivuori, Janne – Aaltonen, Mikko – Näsi, Matti – Suonpää, Karoliina – Danielsson, Petri, Kriminologia. Tallinna 2018.
- Kleck, Gary – Sever, Brion – Li, Spencer – Gertz, Marc, The Missing Link on General Deterrence Research. Criminology, 43 (3), 2005, s. 623–659.
- Knuutinen, Reijo, Legaliteettiperiaate vero-oikeudessa. Lakimies, 113:6, 2015, s. 811–833.
- Koillinen, Mikael, Tarkoitussidonnaisuus, Keskustelua ja katsauksia. Oikeus (30). 4: 2001, s. 495–509.
- Koistinen, Jarmo, Talousrikos Venäjällä: Oikeusvertaileva tutkimus yritystoiminnan talousrikosten rangaistavuuden alasta historiallisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa Venäjällä ja Suomessa. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2012.
- Koivisto, Ari-Pekka, Tahallisuudesta talousrikoksissa. Teoksessa Lahti, Raimo – Ojala, Timo (toim.): Rikosoikeuden uudistuneet yleiset opit. Helsingin hovioikeuden julkaisuja. Saarijärvi 2004, s. 140–153.
- Kolehmainen Antti, Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.): Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex 2015, s. 1–22.
- Koponen, Pekka, Tahallisuudesta talousrikoksissa. Oikeustiede–Jurisprudentia 35/2002, s. 237–342.
- Koponen, Pekka, Talousrikokset rikos- ja prosessioikeuden yhtymäkohdassa. Erityisesti tahallisuuden ja syytesidonnaisuuden kannalta tarkasteltuna. Vammala 2004.
- Koponen, Pekka, Ongelmallinen olosuhdetahallisuus meillä ja Yhdysvalloissa – ovatko systemaattikka ja yhdenvertaisuus ylläpidettävissä? DL 2007, s. 37–53.
- Korkka, Heli, Liiketoimintarikoksen tuottaman hyödyn mittaaminen. Sastamala 2015.
- Korkka, Heli, Syy-yhteystarkastelun rakenne yhtiön johtohenkilön ja tilintarkastajan vahingonkorvausvastuussa. Lakimies 5/2016, s. 691–717.
- Korkka, Heli, Oikeushenkilön toiminnassa tehty rikos ja sen estämisen laiminlyönti –organisaatiohuolimattomuus oikeushenkilön rangaistusvastuun perusteena. Lakimies 3–4/2019, s. 313–336.
- Korkka-Knuts, Heli, Yrityskulttuuri ja yhtiön rikosoikeudellinen vastuu. Lakimies 7–8/2021, s. 1165–1186.
- Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus, Edita Publishing Oy, Helsinki 2020.
- Koskelo, Pauliine, Yrityssaneeraus. Lakimiesliiton kustannus 1994.
- Koskinen, Ilpo – Alasuutari, Pertti – Peltonen, Tuomo. Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Vastapaino, Tampere 2005.

- Koskinen, Pekka, Johdatus rikosoikeuteen. Helsinki 2001.
- Koskinen, Seppo, Ammatti- ja liikesalaisuus. Edilex asiantuntijakirjoitukset 2002.
- Koskinen, Seppo – Kairinen, Martti – Ullakonoja, Vesa – Nieminen, Kimmo – Valkonen, Mika, Oikeuden perusteokset: Työoikeus. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2018.
- Kotiranta, Kai, Sisäpiirintiedon syntyminen. Kontekstuaalinen tulkinta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 319. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2014.
- Kotiranta, Kai, Arvopaperimarkkinarikosoikeudellisen tulkintaopin systematisointia. DL 4/2015, s. 708–725.
- Kukkonen, Reima, Rikoshyödyn menettäminen. Osa 1- yleiset edellytykset, määrittely ja määrä. DL N:o 5/2016. (Kukkonen 2016a)
- Kukkonen, Reima, Velallisen rikokset ja rikosoikeudellinen laillisuusperiaate. Keuruu 2016. (Kukkonen 2016b)
- Kukkonen, Reima, Velallisen rikokset. Tunnusmerkistöt ja yleiset opit. Edita Publishing Oy. Keuruu 2018.
- Kultalahti, Jukka, Empiirinen metodi oikeudellisen tulkinnan apuvälineenä. Teoksessa Keinänen, Anssi – Kilpeläinen, Mia – Väättänen, Ulla (toim.): Empiirisen oikeustutkimuksen kokemukset, haasteet ja tulevaisuus. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 26. Joensuu 2010, s. 15–38.
- Kurenmaa, Tero, Sisäpiirintiedon väärinkäyttö. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki 2003.
- Kyläkallio, Juhani – Iirola, Olli – Kyläkallio, Kalle, Osakeyhtiö I–II. 9, uudistettu painos. Edita Publishing Oy, Keuruu 2024.
- Lahti, Raimo, Talousrikosoikeuden yleisistä opeista. Teoksessa Uudistuva talousrikosoikeus, (toim.) Raimo Lahti – Pekka Koponen. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, E-sarja N:o 10. 2004.
- Lahti, Raimo, Rikosoikeuden ultima ratio -periaatteesta ja hallintosanktioiden asemasta. Edilex-artikkeli. 2014, s. 97–115.
- Lahti, Raimo – Koponen, Pekka, (toim.) Talousrikokset. Gummerus, Vaajakoski 2007.
- Landes, William – Posner, Richard, The Economic Structure of Tort Law. 1987, s. 159–89.
- Lappalainen, Juha, Rikoksen rakenne prosessioikeuden näkökulmasta. Teoksessa Männistö, Jarkko (toim.): Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä. Juhlajulkaisu Antti Jokela. Jyväskylä 2004, s. 147–167.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rangaistuksen määräämisestä I. Teoria ja yleinen osa. Vammala 1987.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumista koskeva uudistus, II, Lakimies 1991, s. 1202–1232.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Yhteisösakko ja oikeushenkilön rangaistusvastuu. Rikosten seuraamukset. Porvoo 2000.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeva uudistus I. LM 5/2003, s.751–788.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Tilastot ja vertailut osana kriminaalipolitiikan tutkimusta. Teoksessa Kati Nieminen – Noora Lähteenmäki (toim.), Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus, Tallinna 2021, s. 92–114.
- Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy, Helsinki 2022.
- Laurikkala, Jenna, Virkasalaisuusrikokset. Tutkimus rikoslain 40 luvun 5 §:n virkasalaisuusrikos-tunnusmerkistöjen sisällöstä ja muutostarpeista. Alma Talent Oy 2020.
- Lautjärvi, Heidi, Business Crime. White Collar Business Crime. Edita Publishing, Keuruu 2021.
- Lavonen, Heli, Konfiskaatiopuitepäätöksen tulkintavaikutus ja menetettäväksi tuomittavan rikoshyödyn määrittäminen. Lakimies 6/2011, s. 1215–1236.

- Lehtonen, Asko, Veropetoksesta. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1986.
- Lehtonen, Asko, Työnantajan oikeudesta tutkia työntekijän sähköpostiviestintää. DL 4/2008.
- Lemley, Mark, The Surprising Virtues of treating Trade Secrets as IP Rights. Stanford Law School Working Paper No. 358. 2008.
- Leppänen, Juha, Yritysturvallisuus käytännössä. Talentum 2006.
- Letto-Vanamo, Pia – Määttä, Kalle, Varallisuus oikeuksien tehokkuus. Esimerkkinä maaomaisuuteen kohdistuvat varallisuus oikeudet ja niiden kehitys. Teoksessa Kanninen, Vesa – Määttä, Kalle (toim.). Näkökulmia oikeustaloustieteeseen. Gaudeamus 1996.
- Lindfors Heidi, Empiirinen tieto insolvenssioikeudessa. Teoksessa Lindfors, Heidi (toim.) Empiirinen tutkimus oikeustieteissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja. Helsinki 2004.
- Linna, Tuula, Ulosottorealisoinnista de lege ferenda. Vammala 1987.
- Lohi, Tapani, Empiirisen tiedon hyödyntämisestä jäämistölainopissa. Teoksessa Lindfors, Heidi (toim.) Empiirinen tutkimus oikeustieteissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja. Helsinki 2004.
- Lohiniva-Kerkelä, Mirva, Verosalaisuus. Yksityisyyden ja luottamuksellisen liiketoimintatiedon suoja verotuksessa. Helsinki 2003.
- Lähteenmäki, Noora, Rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän kriminologinen tutkimus. Teoksessa Kati Nieminen – Noora Lähteenmäki (toim.), Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus, Tallinna 2021, s. 161–180.
- Mahkonen, Sami, Perhesalaisuus – kenen salaisuus? Teoksessa Juhlaulkaisu Aulis Aarnio 1937–14/5–1997. Helsinki 1997, s. 186–197.
- Makkonen, Kaarle, Oikeudellisen ratkaisutoiminnan ongelmia. Rakennanalyttinen tutkimus. Lainopillinen ylioppilastiedekunta, Helsinki 1981.
- Mansikkamäki, Suvi – Muttillainen, Vesa, Poliisin tietoon tullut korruption rikollisuus Suomessa 2011–2014. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 121. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere 2016.
- Marr, Bernard, Impacting future value: how to manage your intellectual capital. Journal of Accountancy 2006.
- Matikkala Jussi, Näkökohtia rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi annetusta HE 44/2002:sta. Teoksessa Lahti, Raimo – Lappi-Seppälä, Tapio (toim.): Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII. Pekka Koskiselälle 1.1.2003 omistettu. Vammala 2003, s. 215–230.
- Matikkala, Jussi, Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Vammala 2005.
- Matikkala, Jussi, KKO 2006:64 – Tahallisuus ja huumausaineen laatu. Lakimies 1/2007, s. 109–118.
- Matikkala, Jussi, Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Edita, Helsinki 2010.
- Matikkala, Jussi, Näkökohtia rikoksen valmistelusta. Teoksessa Hinkkanen, Ville – Mäkipää, Leena (toim.): Suomalainen kriminaalipolitiikka. Näkökulmia teoriaan ja käytäntöön. Tapio Lappi-Seppälän juhla kirja. Helsinki 2013, s. 229–254.
- Matikkala, Jussi, Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. 2. painos. Edita, Helsinki 2021.
- Matningsdal, Magnus, Inndragning. Oslo 1987.
- Melander, Sakari, Kriminalisointiperiaatteet ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset, Lakimies 6/2002, s. 941–942.
- Melander, Sakari, Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 288. Vammala 2008.
- Melander, Sakari, Rikosoikeus 2010-luvulla. Forum Iuris. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki 2010.

- Melander, Sakari, EU ja Talousrikosoikeus. DL N:o 4/2012.
- Melander, Sakari, Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja rikosoikeudellinen tulkinta. DL N:o 4/2015, s. 644–661.
- Melander, Sakari, Rikosvastuun yleiset edellytykset. Tallinna 2016.
- Melander, Sakari, Allmänna förutsättningar för straffansvar. Helsingin yliopisto (avoimesti saatavilla oleva ruotsinkielinen teksti teoksesta Rikosvastuun yleiset edellytykset). Tietosanoma 2019.
- Melander, Sakari, Kriminalisointiperiaatteiden ja perustuslakivaliokunnan rangaistavaksi säätämisen hyväksyttävyydelle asettamien edellytysten konkretisointi ja operationalisointi. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2024:16. Oikeusministeriö, Helsinki 2024.
- Metsämuuronen, Jari, Laadullisen tutkimuksen perusteet. Gummerus, Jyväskylä 2008.
- Miles, Stan – Pyne, Derek, The Economics of Scams. Review of Law and Economics, 13 (1), 2017, s. 1-18.
- Minkkinen, Panu, Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus – suuntaus, tarkastelutapa, menetelmä? Lakimies 7–8/2017, s. 908–923.
- Moore, Adam, Intellectual Property, Innovation, and Social Progress: The Case against Incentive based arguments. Hamline Law Review, 26 (3), 2003.
- Muttilainen, Vesa – Kankaanranta, Terhi, Talousrikollisuuden kehityssuunnat ja toimintaympäristö. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 91. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere 2011.
- Mäenpää, Olli, Hallinto-oikeus. 2., uudistettu painos. Liettua 2018.
- Mähönen, Jukka, Käytätymispainotteisesta oikeustaloustieteestä. Teoksessa Björne, Lars – Kartio, Leena – Kulla, Heikki – Ahonen, Timo (toim.): Turun yliopiston oikeusteellinen tiedekunta 40 vuotta. Turku 2001, s. 149–156.
- Mähönen, Jukka – Määttä, Kalle, Uusia näkökulmia oikeustaloustieteeseen. Teoksessa Ervasti, Klaus, Mincke, Nina (toim.). Oikeuden tuolla puolen. Kauppakaari. Lakimiesliiton kustannus. Saarijärvi 2002.
- Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, Osakeyhtiö I. Yleiset opit. WSOY pro:n verkkojulkaisu. Helsinki 2006.
- Mäkelä, Juha, Sopimus ja erhdys: sopimusoikeudellinen tutkimus oikeuserhdyksestä valinnanvapauden teorian näkökulmasta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja: A-sarja 2010.
- Mäkelä, Kaisa, Talouselämän rikokset, rikosoikeus ja kriminaalipolitiikka. Empiirinen ja rikosoikeusteoreettinen tutkimus rauenneista kursseista. Saarijärvi 2001.
- Määttä, Kalle, Oikeustaloustieteen aakkoset. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 1999.
- Määttä, Kalle, Regulatory reform and innovations: Whether to trust the invisible hand or use the visible one? Sitra Reports series 10. Helsinki 2001.
- Määttä, Kalle, Yritysoikeus yritystoiminnan suunnittelussa. Edita Publishing, Helsinki 2005.
- Määttä, Kalle, Oikeustaloustieteen perusteet. Edita, Helsinki 2006.
- Määttä, Kalle, Veropolitiikka: teoria ja käytäntö. Edita Prima Oy, Helsinki 2007.
- Määttä, Kalle, Oikeustaloustieteellinen näkökulma kotimaiseen lainvalmisteluun. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 242. Helsinki 2009.
- Määttä, Kalle, Oikeustaloustieteen perusteet. 2., uudistettu painos. Edita Publishing Oy, Keuruu 2016.
- Määttä, Kalle – Pihlajamäki, Heikki, Rikoksen hinta. Taloustieteellinen näkökulma rikosoikeushistoriaan. Saarijärvi 2003.
- Määttä, Kalle – Rautio, Jaakko, Nettohyödyn konfiskoinnista laajennettuun hyötykonfiskaatioon. Teoksessa Näkökulmia oikeustaloustieteeseen 3. Helsinki 1999, s. 105–120. Teoksessa Kanninen, Vesa – Määttä, Kalle (toim.): Näkökulmia oikeustaloustieteeseen 3. Kauppakaari Oyj 1999.

- Määttä, Tapio, Monitieteisyys ympäristöoikeudessa – oikeustieteen sisäiset ja ulkoiset yhteydet oikeustieteellisen tutkimuksen haasteina. *Oikeus* 2000, s. 333–355.
- Neuvonen, Riku, *Oikeus julkiseen tietoon*. Viro 2017.
- Nieminen, Kati – Lähtenmäki, Noora, *Empiirinen oikeustutkimus*. Gaudeamus Oy, Tallinna 2021.
- Niikko, Anneli, *Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa*. Joensuun yliopisto. Kasvatus-tieteiden tiedekunta. Joensuu 2003.
- Norros, Olli, *Vahingonkorvaus arvopaperimarkkinoilla*. Helsinki 2009.
- Nuotio, Kimmo, *Oikeuslähteet ja yleiset opit*. *Lakimies* 2004, s. 1267–1291.
- Nuotio, Kimmo, *Taloudellisen rikollisuuden arviointi yleisten oppien kannalta*. *Lakimies* 1995/2017, s. 950–985.
- Nuotio, Kimmo, *Todennäköisyyshallisuuden tilasta ja tarinasta*. *Lakimies* 7–8/2017, s. 970–991.
- Nuotio, Kimmo, *Oikeushyvien suojele rikosoikeuden tavoitteena – rikosoikeuden tehtävistä ja rajoista*. *Lakimies* 7–8/2024, s. 1107–1137.
- Nuotio, Kimmo – Majanen, Martti, *Rikosoikeuden poluilla*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2003.
- Nuutila, Ari-Matti, *Rikosoikeudellinen huolimattomuus*. Helsinki 1996.
- Nuutila, Ari-Matti, *Rikoslain yleinen osa*. Jyväskylä 1997.
- Nyblin, Klaus, *Yrityssalaisuuksille dokumenttisuojat*. *DL* 2001, s. 76–97.
- Nyblin, Klaus, *Yrityssalaisuuden suoja ja entiset työntekijät*. *DL N:o 2/2003*, s. 230–253.
- Nyblin, Klaus, *Yrityssalaisuusrikokset*. Teoksessa *Uudistuva talousrikosoikeus*, (toim.) Raimo Lahti, Raimo – Koponen, Pekka. *Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, E-sarja N:o 10*. 2007.
- Nyblin, Klaus, *Yrityssalaisuuksien suojaaminen ja oma henkilöstö*. *DL* 2008, s. 535–549.
- Nyblin, Klaus, *Yrityssalaisuusrikokset, Korkeimman oikeuden ratkaisut 2013–2015, I*. *DL N:o 4/2015*, s. 695–707.
- Nyblin, Klaus, *Yrityssalaisuusrikokset, Korkeimman oikeuden ratkaisut 2013–2015, II*. *DL N:o 2/2016*, s. 205–224.
- Nyblin, Klaus, *Liikesalaisuuksien suoja*. Helsingin Seudun Kauppakamari, Helsinki 2024.
- Ogus, Anthony, *Regulation: Legal form and economic theory*. Oxford 1994.
- Ohisalo, Jussi, *Talousrikosprosessin teoriaa ja käytäntöä*. Teoksessa *Uudistuva talousrikosoikeus*, (toim.) Lahti, Raimo – Koponen, Pekka. *Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, E-sarja N:o 10*. 2004.
- Ollila Aki, *Työntekijän lojaalisuusvelvollisuuden ajallinen ulottuvuus*. *DL N:o 5/2017*, s. 759–776.
- Ollila, Aki, *Työntekijän lojaalisuusvelvollisuuden perusta, sisältö ja rajoitukset*. Työntekijän lojaalisuusvelvollisuuden työläinsäädännöllisen ja työsopimusperusteisen tason suhde perus- ja ihmisoikeuksiin erityisesti sananvapauden näkökulmasta. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki 2021.
- Paasonen, Laura, *Talousrikokset: uhka vai mahdollisuus? – empiirisiä oikeustutkimuksia talousrikoksista*. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Joensuu 2023.
- Page, William – Lopatka, John, *Network Externalities*. Teoksessa Bouckaert, Boudewijn – De Geest, Gerrit (toim.): *Encyclopedia of Law and Economics, Volume I. General Works, History and Methodology*. Cheltenham, Edward Elgar 2000, s. 952–980.
- Paine, Lynn Sharp, *Trade Secrets and the Justification of Intellectual Property: A Comment on Hettinger*, 20. *Phil & Pub Aff.* 247. 1991.

- Pakarinen, Auri, Tapaustutkimuksia lainvalmistelun kehittämisestä ja sääntelyn toimivuudesta. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 42. Publications of the University of Eastern Finland 2012.
- Paternoster, Raymond – Simpson, Sally, Sanction threats and Appeals to Morality: Testing a Rational Choice Model of Corporate Crime. *Law & Society Review*, Vol. 30 Issue 3, 1996, s. 549–583.
- Paukku, Eelis, Ympäristörikollisuus, taloudellista rikollisuutta vai puhdasta välinpitämättömyyttä? *DL* 2/2022, s. 481–502.
- Piha, Samuel – Lähtenmäki-Uutela, Anu, Evoluutiopsykologian soveltaminen kauppatieteissä. *Liiketaloudellinen Aikakauskirja*, Nro 4, 2014.
- Pihlajamäki, Heikki, Johdatus varhaismoderniin oikeushistoriaan. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2004.
- Pirttisalo, Riikka, Rikoshöydyn konfiskointi talousrikoksissa. Teoksessa Lahti, Raimo – Konttinen-Di Nardo, Essi (toim.): *Kirjoituksia rikosoikeudesta*. Helsinki 2015.
- Pitkänen, Olli – Tiilikka, Päivi – Warma, Eija, *Henkilötietojen suoja*. Vantaa 2013.
- Posner, Richard, *An Economic Theory of Criminal Law*. *Columbia Law Review* 1985, s. 1193–1231.
- Posner, Richard, *Overcoming Law*. Harvard University press 1995.
- Posner, Richard, Transaction Costs and Antitrust Concerns in the Licensing of Intellectual Property, *The John Marshall Review of Intellectual Property Law*. 325. 2005.
- Posner, Richard, *The Economic Analysis of Law*, Ninth Edition. Aspen Publishing 2014.
- Quinto, David – Singer, Stuart, *Trade Secrets*. Oxford University Press 2009.
- Rahnasto, Ilkka, Salassapitosäännökset aineettomien oikeuksien täydentäjänä – keskeisimmät uudet konseptit sopimuksen laatijan kannalta. Teoksessa Mylly, Tuomas (toim.): *Immateriaalioikeudet kansainvälisessä kaupassa*. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2001.
- Rantala, Kati – Alasuutari, Noora, Anne, *Lainsäädäntötutkimus: esimerkkinä lainvalmistelun analyysi*. Teoksessa Kati Nieminen – Noora Lähtenmäki (toim.), *Empiirinen oikeustutkimus*. Gaudeamus, Tallinna 2021, s. 70–91.
- Rautiainen, Hannu – Äimälä, Markus, *Työsopimuslaki*. Neljäs, uudistettu painos. Helsinki 2007.
- Rautio, Ilkka, RL 38 luku. Tieto- ja viestintärikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka: *Rikosoikeus*. 4., muuttamaton painos. Helsinki 2013, s. 1027–1055.
- Rautio, Ilkka, RL 30: elinkeinorikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, *Rikosoikeus*. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy, Helsinki 2022.
- Rautio, Jaakko, Erittäin tärkeä yleinen etu syyttäjän syyteoikeuden perustana. *DL* 1997, s. 422–444.
- Rautio, Jaakko, *Hyötykonfiskaatiokanne*. Vantaa 2006.
- Rautio, Jaakko, *Syyteoikeus*. Teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan, Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko, *Prosessioikeus*. 5., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2017, s. 436–448.
- Riekinen, Juhana, *Sähköiset todisteet rikosprosessissa*. Tutkimus tietotekniikan ja verkkoyhteiskuntakehityksen vaikutuksista todisteiden elinkaareen. Alma Talent Oy, Helsinki 2019.
- Robbins, Stephen, *Organizational Behaviour*, 9. painos, Prentice-Hall inc, New Jersey 2000.
- Ruusuvuori, Johanna – Nikander, Pirjo – Hyvärinen, Matti, *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Helsinki 2010.

- Saarenpää, Ahti, Kadonneet systeemit. Teoksessa Häyhä, Juha (toim.): Minun metodini. Porvoo 1997, s. 261–278.
- Saarin, Mauri, Työsuhteasioiden käsikirja I. Kuudes, uudistettu painos. Helsinki 2013.
- Saarnilehto, Ari, Vahingonkorvauslaki. Käytännön kommentaari. Helsinki 2007.
- Saarnilehto, Ari, Sopimusoikeuden perusteet. Talentum, Helsinki 2009.
- Saarnilehto, Ari, Rikokseen perustuvan vahingonkorvauksen vanhentumisesta. Edilex 2014, s. 209–219.
- Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa – Hemmo, Mika – Karhu, Juha – Kartio, Leena – Tammi-Salmi, Eva – Tolonen, Juha – Tuomisto, Jarmo, Varallisuus oikeus. Sanoma Pro Oy 2012.
- Sahavirta, Ritva, Rahanpesu rangaistavana tekona. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisu: A-sarja. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, 2008.
- Sahinoja, Antti, Työntekijän salassapitovelvollisuus yrityssalaisuuksista. DL 2013, s. 985–999.
- Salminen, Markku, Velallisen rikos. Tutkimus velallisen rikosten selvittämisestä erityisesti osakeyhtiöihin kohdistuneiden tekotapojen ja osakeyhtiöitä koskevan oikeuskäytännön valossa. Porvoo 1998.
- Samuelson, William, A comment on the coase theorem. In A. E. Roth (toim.), Cambridge; New York, Sydney; Cambridge University Press 1985, s. 321–339.
- Savela, Ari, Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. Talentum, Helsinki 2006.
- Schultz, Mårten, Kausalitet. Studier i skadeståndsrättslig argumentation. Stockholm 2007.
- Schäfer, Hans-Bernd – Ott, Claus, The Economic Analysis of Civil Law. Cheltenham, UK 2004.
- Seipel, Peter, ICT Law – A Kaleidoscope View. Scandinavian Studies in Law, Vol. 56, October 2010, s. 33–58.
- Shavell, Steven, The Optimal Structure of Law Enforcement. Journal of Law and Economics 1993.
- Shavell, Steven, Economic Analysis of Public Law Enforcement and Criminal Law. Harvard John M. Olin Center for Law, Economics, and Business. Discussion Paper No. 405 02/2003. Harvard Law School Cambridge, MA 02138. 2003.
- Shavell, Steven, Foundations of Economic Analysis of Law. The Belknap Press of Harvard University Press. London 2004.
- Siimes, Toni, Yrityssalaisuuden rikkominen entisen työntekijän tekemänä. DL 3/2003.
- Siltala, Raimo, Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2003.
- Siltala, Raimo, Oikeustieteen lait. Lakimies 2010, s. 90–93.
- Silverman, David, Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and interaction. Sage Publications 1993.
- Simon, Herbert, Alternative visions of rationality. Teoksessa Paul K. Moser (toim.), Rationality in Action: Contemporary Approaches. Cambridge University Press, Cambridge 1990, s. 189–204.
- Skogan, Wesley, Crime and criminals. Teoksessa Cane, Peter – Kritzer, Herbert (toim.), The Oxford handbook of Empirical legal research. Oxford University Press 2010, s. 37–64.
- Sorsa, Kaisa, Itsesääntely ja yhteiskuntavastuu. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 45/2010. Helsinki 2009.
- Sosnova, Natalja, EU Directive Proposal: Trade Secret 2016. Marquette Intellectual Property Law Review, Vol 20, Is 1, Art 5. 2016.
- Stim, Richard – Fishman, Stephen, Nondisclosure Agreements: Protect Your Trade Secrets and more. Berkeley, California 2001.
- Stålberg, Pauli – Karhu, Juha, Suomen vahingonkorvausoikeus. Alma Talent Oy, Helsinki 2013.
- Sutela, Marja – Määttä, Tapio – Myrsky, Matti, Ohjeita oikeustieteellisen tutkielman laatimiseen. Joensuun yliopisto, Joensuu 2003.

- Taanila, Anja, Laadullisen aineiston analyysi. Oulun yliopisto, Oulu 2007.
- Tapani, Jussi, Tietäen vai tahtoen – tahallisuudesta velallisen rikoksissa. Teoksessa Björne, Lars – Kartio, Leena – Kulla, Heikki – Ahonen, Timo (toim.): Turun yliopiston oikeusteellinen tiedekunta 40 vuotta. Turku 2001, s. 259–277.
- Tapani, Jussi, Petos liikesuhteessa. Talousrikosoikeudellinen tutkimus. Vammala 2004.
- Tapani, Jussi, Yrittänyttä ei laiteta? Rikoksen yrityksen rangaistavuus. Hämeenlinna 2010.
- Tapani, Jussi, Olisiko nyt sanottu viimeinen sana olosuhdetahallisuuden alarajasta? – KKO 2012:66 ja seksuaalipalvelujen ostamisen rangaistavuus. DL 5/2012, s. 607–619.
- Tapani, Jussi, Esirikoksen yksilöitävyys ja olosuhdetahallisuus. DL 5/2013.
- Tapani, Jussi, Rikosvastuun perusteet. Suomen yliopistopaino Oy, Juvenes Print 2016.
- Tapani, Jussi, Oikeushenkilön rangaistusvastuu – nykytila ja kehittämistarpeet. Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita 2020:22. Oikeusministeriö, Helsinki 2021.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Talentum Pro, Helsinki 2016.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. Oikeutamis- ja anteeksiantoperusteet, 3., uudistettu painos. Liettua 2019, s. 389–448.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. Tahallisuus, 3., uudistettu painos. Liettua 2019, s. 263–312.
- Tiitinen, Kari-Pekka – Kröger, Tarja. Työsopimusoikeus. Jyväskylä 2008.
- Tiitinen, Kari-Pekka – Kröger, Tarja. Työsopimusoikeus. Uudistettu painos. Talentum, Jyväskylä 2012.
- Tikka, Kari, Veron minimoinnista – Tutkimus tulo- tai varallisuusverosta vapautumisen tarkoituksessa tehdyistä toimesta lainsoveltamisongelmana erityisesti silmällä pitäen verotuslain 56 §:ää. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja, N:o 165. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 1972.
- Tikkanen, Veli-Matti – Paukku, Eelis, Taloustieteellinen näkökulma rikoshyödyn menettämisen kohdistumiseen. DL 4/2023, s. 449–470.
- Timonen, Pekka, Taloustieteen ja sen tulosten käyttö oikeustutkimuksessa. Teoksessa Kanninen, Vesa – Määttä, Kalle (toim.), Näkökulmia oikeustaloustieteeseen. Tampere 1996.
- Timonen, Pekka, Oikeustaloustiede – mitä se on? Lakimies 1/1998.
- Tittle, Charles – Antonaccio, Olena – Botchkovar, Ekaterina – Kranidioti, Maria, Expected Utility, Self-Control, Morality, and Criminal Probability. Social Science Research 39/2010, s. 1029–1046.
- Tolonen, Hannu, Oikeuslähdeoppi. WSOY, Helsinki 2003.
- Tolonen, Kari, Talousrikossäännösten tulkinta – erityisesti velallisen rikoksissa. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 9. Poliisiammattikorkeakoulu, Espoo 2000.
- Tolvanen, Matti, Johdatus kriminaalipolitiikan teoriaan. Joensuun yliopisto 2005.
- Tolvanen, Matti, Oikeustapauskommentti (KKO 2009:59). Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2009: II. Alma Talent Oy 2009. (Tolvanen 2009a)
- Tolvanen, Matti, Rangaistusteoria – Mitä ne ovat ja mihin niitä tarvitaan? Oikeus (38); 4/2009, s. 358–379. (Tolvanen 2009b)
- Tolvanen, Matti, Empiirisen tutkimuksen hyödyntäminen rikoslainkäytössä. Teoksessa Keinänen, Anssi – Kilpeläinen, Mia – Väättä, Ulla (toim.): Empiirisen oikeustutkimuksen kokemukset, haasteet ja tulevaisuus. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 26. Joensuu 2010, s. 83–94.
- Tolvanen, Matti, Lahjusrikossäännösten kehittämistarpeita. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita. 2024:13. Oikeusministeriö, Helsinki 2024.

- Tulaeva, Svetlana, *Creating Regulation in the Modern World: Companies' Response to Regulatory Pluralism*. Publications of the University of Eastern Finland 2015.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli, *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki 2009.
- Tuori, Kaarlo, *Kriittinen oikeuspositivismi*. Helsinki 2000.
- Tuori, Kaarlo, *Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt*. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki 2003.
- Turtiainen, Matti, *Markkinakuri sijoittajansuoja ja sijoitusrahastot*. Helsinki 2004.
- Ulen, Thomas, 'Rational Choice Theory in Law and Economics', in: Boudewijn Bouckaert and Gerrit De Geest (toim.), *Encyclopedia of Law and Economics*. Volume I. The History and Methodology of Law and Economics. Cheltenham: Edward Elgar, 2000.
- Vapaavuori, Tom, *Yrityssalaisuudet ja salassapitosopimukset*. Talentum 2005.
- Vapaavuori, Tom, *Liikesalaisuudet ja salassapitosopimukset*. Talentum, Helsinki 2019.
- Vento, Harri, *Maksukyvyttömyys ja konkurssi rangaistavuuden edellytyksenä*. SLY. Helsinki 1994.
- Vihriälä, Helena, *Tahallisuuden näyttäminen*. Helsinki 2012.
- Vikatmaa, Juha, *Erehdyksestä*. Turku 1970.
- Viljanen, Pekka, *Virkarikoksista*. SLY. Vammala 1984.
- Viljanen, Pekka, *Virkarikokset ja julkisyhteisön työntekijän rikokset*. Lakimiesliiton Kustannus 1990.
- Viljanen, Pekka, *Perusoikeuksien rajoitusedellytykset*, WSOY, Helsinki 2001. (Viljanen 2001a)
- Viljanen, Pekka, *Vielä yritysvakoilusta ja yrityssalaisuuden rikkomisesta*. DL 3/2001, s. 425–434. (Viljanen 2001b)
- Viljanen, Pekka, *Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena*. Edita Publishing Oy, Helsinki 2007.
- Viljanen, Pekka, *Yritysten ja virkamiesten välinen kanssakäyminen rikoslain 16 ja 40 lukujen lahusrikossäännösten kannalta – sallitun ja kiellatyn välistä rajanvetoa erityisesti oikeuskäytännön valossa*. DL 4/2008, s. 500–515.
- Viljanen, Pekka, *Yrityssalaisuusrikokset*. Teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus. *Keskeiset rikokset*. Neljäs, uudistettu painos. Helsinki 2018, s. 711–765.
- Viljanen, Pekka, *Yrityssalaisuusrikokset*. Teoksessa Frände, Dan – Hyttinen, Tatu – Kallio, Heikki – Korkka-Knuts, Heli – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus. *Keskeiset rikokset*. Viides, uudistettu painos. Edita Publishing. Helsinki 2023, s. 715–769.
- Virolainen, Jyrki, *Rikosprosessioikeus I*. Rovaniemi 1998.
- Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi, *Rikosprosessin perusteet*. Rikosprosessioikeus I. WSLT, Helsinki 2003.
- Virtanen, Jussi, *Rikosoikeuden yleiset opit ja oikeuslähdeoppi*. Lakimies 6/2004, s. 1048–1071.
- Voutilainen, Tomi, *Oikeus tietoon. Informaatio-oikeuden perusteet*. Porvoo 2012.
- Vuorijoki, Jari, *Yrityksen teknologia- ja yhteistyösopimukset*. Edita. Helsinki 2007.
- Wexler, Rebecca, *Life, Liberty, and Trade Secrets: Intellectual Property in the Criminal Justice System*. Stanford Law Review, Vol 70, 2018.
- Widerski, Piotr, *Non-disclosure agreement in the process of protection of intangible property*. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Finansów i Prawa w Bielsku-Białej* 3/2017. s. 129–150.
- Wilhelmsson, Thomas, *Ole Landon kyydissä kohti eurooppalaista sopimusoikeutta*. DL N:o 3/2000, s. 440–451.
- Wimmer, Bruce, *Business Espionage. Risks, Threats and Countermeasures*. Amsterdam: Elsevier 2015.

Wright, Richard, Causation in Tort Law. California Law Review 1985, s. 1735–1828.
Ylä-Liedenpohja, Jouko, Taloustiede tänään. 3. painos. Lillet Oy, Helsinki 1995.
Zitting, Simo, Sivullissuojasta varallisuus oikeudessa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, osa 173. 1970.
Äimälä, Markus – Kärkkäinen, Mika, Työsopimuslaki, Alma Talent Oy, Helsinki 2017.

Julkaisemattomat lähteet

Haavisto, Jukka, Erikoissyyttäjän haastattelu. 15.9.2021. Syyttäjälaitos. Vantaa 2021.
Lönnroth, Kaarle, Talousrikosyksikön johtajan ja tutkinnanjohtajan haastattelu. 14.6.2021. Lou-nais-Suomen poliisilaitos. Turku 2021.
Nyblin, Klaus, Asianajajan ja oikeudellisen asiantuntija haastattelu. 18.6.2021. Helsinki 2021.
Pirttilä, Hans, Talousrikosyksikön tutkinnanjohtajan haastattelu 20.8.2021. Itä-Uudenmaan poliisilaitos. Vantaa 2021.
Rajamäki, Arto, Erikoissyyttäjän haastattelu. 18.8.2021. Syyttäjälaitos. Espoo 2021.
Rajamäki, Markku, Johtavan asiantuntijan haastattelu. 23.6.2021. Elinkeinoelämän keskusliitto. Helsinki 2021.
Siljamäki, Juha, Talousrikosyksikön johtajan ja tutkinnanjohtajan haastattelu. 19.8.2021. Sisä-Suomen poliisilaitos. Tampere 2021.
Soosalu, Tuomas, Erikoissyyttäjän haastattelu. 14.6.2021. Syyttäjälaitos. Helsinki 2021.
Vapaavuori, Tom, Asianajajan ja oikeudellisen asiantuntija haastattelu. 16.6.2021. Helsinki 2021.
Vesterinen, Panu, Asiantuntijan haastattelu. 18.6.2021. Helsingin seudun kauppakamari. Helsinki 2021.
Viljanen, Pekka, Rikos- ja prosessioikeuden emeritusprofessorin haastattelu. 24.6.2021. Turun yliopisto. Turku 2021.

Internet-lähteet

Asetus (EU) 2016/679 henkilötietojen tietoturvaloukkauksen ilmoittamisesta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=FI>. Luettu 27.5.2021.
Elinkeinoelämän keskusliitto. Uutinen. Uusi laki liikesalaisuuksista voimaan 15.8.2018. <https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/2018/08/13/uusi-laki-liikesalaisuuksista-hyvakysyttiin-eduskunnassa/>. Luettu 12.10.2021.
Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1937, unionin oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta. Lokakuu 2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1937&from=RO>. Luettu 27.4.2021.
Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviehdotus (EU) COM/2021/851–2021/0422 (COD) final. https://eur-lex.europa.eu/procedure/EN/2021_422. Luettu 15.5.2024.
European Commission, Study on Trade Secrets and Confidential Business Information in the Internal Market. Final Study. April 2013. Prepared for the European Commission Contract number: MARKT/2011/128/D. 2013. file:///M:/130711_final-study_en.pdf. Luettu 15.11.2021.
European IPR Helpdesk. Fact Sheet Trade secrets: An efficient tool for competitiveness. Kesäkuu 2017. <https://www.iprhelpdesk.eu/sites/default/files/newsdocuments/Fact-Sheet-Trade-Secrets.pdf>. Luettu 1.4.2022.
European Union Intellectual Property Office. The Baseline of Trade Secrets Litigation in the Member States. Toukokuu 2018. www.euipo.europa.eu. Luettu 5.2.2021.

- Finlex. 12.9 Kriminalisointi ja rangaistussäännökset. <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/12-yleislait-ja-eraat-yleiset-saantelyt/12-9/> Luettu 1.12.2021.
- Helsingin seudun kauppakamari. Yritysvakoilu. Selvitys. https://helsinki.chamber.fi/wp-content/uploads/2021/05/yritysvakoiluseelvitys_kevat2021.pdf. Luettu 27.5.2021.
- Korruptiontorjunta. 2022. Puuttumista kansainvälisessä liiketoiminnassa tapahtuvaan lahjontaan tehostettava. Minna Kimpimäki. Blogikirjoitus. <https://korruptiontorjunta.fi/blogi/-/blogs/minna-kimpimaki-puuttumista-kansainvalisessa-liiketoiminnassa-tapahtuvaan-lahjontaan-tehostettava>. Luettu 4.2.2022.
- Poliisi. 2024. Toimintaympäristö ja tilastot. <https://poliisi.fi/toimintaymparisto-ja-tilastot>. Luettu 1.2.2024.
- Rangaistuksen määrääminen talousrikoksissa 2015. Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2015. https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/karajaoikeuspainotteistenlaatuhankeidenraportit/2015/w8NAU-IBXr/laatuhanke_2015_.pdf. Luettu 3.5.2021.
- Rikoksentorjunta 2023. Tilannetorjunta. <https://rikoksentorjunta.fi/tilannetorjunta>. Luettu 14.8.2023.
- Schröder, Vilhelm, Väliaikaiset oikeussuojakeinot liikesalaisuusasioissa. Edilex, Vierashuone. 2024. <https://www.edilex.fi/uutiset/91151>. Luettu 8.6.2024.
- Sisäministeriö. 2020. Poliisiasiat. Talousrikollisuus ja harmaa talous. Tyypillisistä talousrikoksista. <https://intermin.fi/poliisiasiat/talousrikollisuus-ja-harmaa-talous>. Luettu 20.5.2021.
- Study on Trade Secrets and Confidential Business Information in the Internal Market. Final Study. Huhtikuu 2013. http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/docs/trade-secrets/130711_final-study_en.pdf. Luettu 15.11.2021.
- Tilastokeskus 2021. Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. <http://www.stat.fi/til/syyttr/meta.html>. Luettu 1.9.2022.
- Verohallinto. Huhtikuu 2024. Harmaa talous & talousrikollisuus. <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/rikostorjunta/>. Luettu 17.4.2024.

VIRALLISLÄHTEET

Hallituksen esitykset

- HE 114/1978 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sopimattomasta menettelystä elinkeino toiminnassa ja markkinatuomioistuimesta annetun lain muuttamiseksi.
- HE 14/1985 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 58/1988 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle virkarikoslainsäädännön uudistamisesta.
- HE 66/1988 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
- HE 94/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
- HE 95/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 309/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- HE 254/1998 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslain täydentämiseksi arvopaperimarkkina-rikoksia koskevilla säännöksillä.

HE 80/2000 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 44/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 53/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi.

HE 289/2009 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi CE-merkintärikkomuksesta.

HE 220/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 46/2014 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 4/2016 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 10 luvun sekä pakkokeinolain 6 ja 7 luvun muuttamisesta.

HE 49/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle liikesalaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 222/2020 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi työsopimuslain 3 luvun 5 §:n ja merityösopimuslain 4 luvun 5 §:n muuttamisesta.

HE 147/2022 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

Lakivaliokunnan mietinnöt

LaVM 6/1990 vp – HE 66/1988 vp: Lakivaliokunnan mietintö n:o 6 hallituksen esityksen johdosta rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

LaVM 9/1997 vp – HE 82/1995 vp: Hallituksen esitys rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

LaVM 14/2001 vp – HE 80/2000 vp: Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

LaVM 28/2002 vp – HE 44/2002 vp: Hallituksen esitys rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

LiVM 19/2008 vp – HE 48/2008 vp: Liikenne- ja viestintävaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä sähköisen viestinnän tietosuojalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

Muut mietinnöt ja asiakirjat

Hyvinvointivaltion kriminaalipoliitikka. Kriminaalipoliittinen toimintaohjelma vuosille 2007–2011. Oikeusministeriö, toiminta ja hallinto 2007:11, s. 26.

TEM 2/2018. Työ- ja elinkeinoministeriön mietintö. Liikesalaisuusdirektiivin kansallista täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietintö. Helsinki 2018.

Perustuslakivaliokunnan mietinnöt

PeVL 25/1994. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

PeVL 10/2000. Perustuslakivaliokunnan lausunto. Hallituksen esitys rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säättämisestä rangaistavaksi.

PeVL 22/2001. Perustuslakivaliokunnan lausunto. Hallituksen esitys arpajaislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

PeVL 16/2013. Perustuslakivaliokunnan lausunto. Hallituksen esitys 19/2013 vp laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

PeVL 20/2022. Perustuslakivaliokunnan lausunto. Hallituksen esitys 13/2022 vp seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi.

TaVM 11/2018. Talousvaliokunnan mietintö. Hallituksen esitys eduskunnalle liikesalaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Ulkomaiset lähteet

Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, 15 April 1994, 33 ILM 81 (TRIPS Agreement).

Euroopan Unionin direktiivi 2016/943: Julkistamattoman taitotiedon ja liiketoimintatiedon (liikesalaisuuksien) suojaamisesta laittomalta hankinnalta, käytöltä ja ilmaisemiselta. 2016.

Komission ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi julkistamattoman taitotiedon ja liiketoimintatiedon (liikesalaisuuksien) suojaamisesta laittomalta hankinnalta, käytöltä ja julkistamiselta, 28.11.2013. COM/2013/0813 final – 2013/0402 (COD).

Lag om företagshemligheter. 2018:558.

TRIPS Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. World Trade Organization, the Doha Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health, WTO Ministerial Conference Declaration of 14 November 2001, WT/MIN (01)/DEC/2 (Doha Declaration).

OIKEUSTAPAUKSET

Ennakkopäätökset

KKO 1984:131: Työsopimus ja kilpailukiellon rikkominen.

KKO 1985-II-181: Liikesalaisuus ja salassapitovelvollisuus.

KKO 1989:32: Työsopimuksen päättäminen ja kilpaileva toiminta.

KKO 1989:39: Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa.

KKO 1991:11: Liikesalaisuus.

KKO 1993:59: Työsopimuksen purkaminen.

KKO 1994:132: Takavarikko.

KKO 1995:47: Työsopimus ja työsopimuksen lakkaaminen.

KKO 1997:117: Yksi vai useampi rikos.

KKO 2003:78: Rikoksen yritys.

KKO 2003:131: Vahingonkorvaus ja sopimussuhteeseen perustuva vastuu.

KKO 2004:4: Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa ja hyvän liiketavan vastaisuus.

KKO 2004:58: Oikeudenmukainen oikeudenkäynti - Oikeudenkäynnin kesto.

KKO 2005:73: Kohtuullistamisperusteet - Oikeudenkäynnin kesto.

KKO 2006:64: Tahallisuus.

KKO 2007:656: Yrityssalaisuuden rikkominen.

KKO 2008:31: Vahingonkorvaus.

KKO 2008:33: Oikeushenkilön rangaistusvastuu ja yhteisösakko.

KKO 2008:81: Rikoksen yritys.

KKO 2008:105: Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate.

KKO 2008:2769: Yrityssalaisuuden rikkominen.

KKO 2009:59: Rahanpesu ja tahallisuus.

KKO 2011:26: Törkeä veropetos ja tahallisuus.

KKO 2011:93: Rangaistuksen määrääminen ja rangaistuksen mittaaminen.
KKO 2012:66: Tahallisuus - Olosuhdetahallisuus.
KKO 2012:91: Työsopimuksen päättäminen ja kilpaileva toiminta.
KKO 2013:17: Yrityssalaisuuden rikkominen.
KKO 2013:20: Yrityssalaisuuden rikkominen.
KKO 2013:55: Tahallisuus ja laillisuusperiaate.
KKO 2013:92: Rangaistuksen mittaamisesta.
KKO 2014:54: Tahallisuus - Olosuhdetahallisuus.
KKO 2014:73: Menettämisseuraamus ja menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen.
KKO 2015:42: Yrityssalaisuuden rikkominen ym.
KKO 2016:92: Tahallisuus.
KKO 2017:92: Rikosten yhtyminen.
KKO 2021:4: Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate.
KKO 2021:6: Tuottamuksellinen rahanpesu ja oikeushenkilön rangaistusvastuu.
KKO 2022:16: Salassapitoehto ja kilpailukieltosopimus.
KKO 2022:75: Pakkokeino - Vakuustakavarikko - Vahingonkorvaus.
KKO 2023:42: Oikeushenkilön rangaistusvastuu ja yhteisösakko.
KKO 2024:27: Pakkokeino - Vakuustakavarikko.
KKO 2024:54: Yrityssalaisuuden rikkominen ja syyteoikeus.

Hovioikeuden ratkaisut

Helsingin HO 20.5.1997. R 96/1406: Yrityssalaisuuden rikkominen.
Helsingin HO 29.9.2006. R 05/2768: Yrityssalaisuuden rikkominen ym.
Helsingin HO 18.12.2017. R 16/2036: Yrityssalaisuuden rikkominen ja tahallisuus.
Helsingin HO 16.2.2018. R 16/1956: Yrityssalaisuuden rikkominen.
Helsingin HO 31.12.2019. R 18/1649: Yrityssalaisuuden rikkominen, yrityssalaisuuden väärinkäyttö.
Helsingin HO 23.6.2021. R 19/2550: Yrityssalaisuuden rikkominen ym.
Itä-Suomen HO 24.2.1998. R 97/365: Yrityssalaisuuden rikkominen.
Kouvolan HO 30.9.2004 R 03/1364: Yrityssalaisuuden rikkominen ym.
Turun HO 3.1.2011. R 10/1625: Liikesalaisuus.
Turun HO 28.9.2018. R 17/1159: Liikesalaisuus.
Turun HO 19.6.2019. R 17/2000: Yrityssalaisuuden rikkominen ym.
Vaasan HO 25.5.2004, R 03/1074: Elinkeinotoiminta ym.
Vaasan HO 17.5.2005, R 03/1245: Oikeudenkäyntikulut ym.
Vaasan HO 12.5.2020, R 18/1076: Yrityssalaisuuden rikkominen ym.

Korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätökset

KHO: 2018:25: Liikesalaisuus ja asiakastiedot.
KHO 2019:83: Asiakirjajulkisuus ja valtionyhtiön liikesalaisuuden ala.

LIITTEET

Haastattelukysymykset

Teema: Liikesalaisuuksia suojaava oikeudellinen järjestelmä

K: Minkälaisia vaikutuksia liikesalaisuuslain käyttöönotto ja sääntelyn kehittäminen on tuonut kokonaisuutena liikesalaisuuksien suojaan?

K: Minkälaisia vaikutuksia liikesalaisuuslain käyttöönotto on tuonut liikesalaisuuksien rikosoikeudelliseen suojaan?

K: Minkälaisia vaikutuksia liikesalaisuuslain käyttöönotto on tuonut liikesalaisuuksien yksityisoikeudelliseen suojaan?

K: Minkälaisia yleisiä havaintoja, palautetta tai kehitysehdotuksia liikesalaisuuden haltijoilta on tullut liikesalaisuuden suojaan liittyen?

Teema: Ilmi tulleiden tapausten vähäinen määrä

Tutkimuksellisten väitteiden perusteella liikesalaisuuden haltijat eivät ilmoita kaikkia havaittuja liikesalaisuuden väärinkäytöksiä viranomaisille muun muassa mainehaittasyistä, puutteisiin liikesalaisuuden suojaksi tehdyissä suojatoimenpiteissä ja rikosvastuun toteutumista jarruttaviin tekijöihin perustuen. Yhtenä vaikutustekijänä on myös liikesalaisuuden haltijan arviointi korvausten saamisesta muutoin todennäköisemmin.

K: Mikä on mielestäsi merkittävin vaikutustekijä ilmi tulleiden liikesalaisuuden loukkausten ja väärinkäytösten määrään?

K: Miten kommentoit näitä vaikutustekijöitä liittyen vähäiseen määrään ilmi tulleita liikesalaisuuden loukkauksia ja väärinkäytöksiä?

K: Millä keinoin tätä elinkeinoelämälle ja terveille kilpailulle merkityksellistä ilmiön esille tuloa voitaisiin edistää?

Teema: Rikosvastuun toteutumiseen liittyvät substanssikysymykset

K: Miten liikesalaisuuksien loukkauksiin ja väärinkäytöksiin kohdistuvien yrityssalaisuusrikosten rikosvastuu toteutuu mielestäsi kokonaisuutena?

K: Miten yrityssalaisuusrikosten esitutkinta on järjestetty yksikössä ja erityistä lainsäädännöllistä osaamista vaativa osaaminen on varmistettu?

K: Mitkä syyt näet merkittävimpinä edistävinä tekijöinä rikosvastuun toteutumiselle yrityssalaisuusrikostapauksissa?

K: Mitkä syyt näet merkittävimpinä jarruttavina tekijöinä rikosvastuun toteutumiselle yrityssalaisuusrikostapauksissa?

K: Miten yrityssalaisuusrikosten esitutkinnassa ja rikosprosessin aikana varmistetaan riittävän ja tosiasiallisen todistelun sekä näytön saaminen?

K: Miten yrityssalaisuusrikosten vaatima korotettu tahallisuusvaatimus saadaan toteennäytettyä?

K: Minkälaisia haasteita edellä mainittu tahallisuustekijä tuo esitutkintaan, syyteharkintaan ja rikosvastuun toteutumiseen?

K: Mitä keskeisiä keinoja esitutkintaviranomaisilla on yrityssalaisuusrikosten rikosvastuun toteuttamiseksi?

K: Minkälainen vaikutus on avoimien talousrikosjuttujen määrällä ja esitutkinnan sekä rikosprosessin kokonaisuudella yrityssalaisuusrikosten rikosvastuun toteutumiseen?

Teema: Liikesalaisuuksia suojaavan sääntelyn kehittäminen ja kehittämistarpeet

K: Miten liikesalaisuuden loukkauksia ja väärinkäyttöä torjuvaa sääntelyä voidaan kehittää?

K: Olisiko mielestäsi, esimerkiksi syyteoikeuden siirtämiselle pois asianomistajalta tai törkeän tekemuodon lisäämisellä vaikutusta liikesalaisuuksien rikosoikeudelliseen suojaan?

K: Onko liikesalaisuuksien suojaan liittyvää sanktiointia ja seuraamuksia tarpeen muuttaa tai kehittää?